

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV
2012

A kötet szerzői:

Balláné Szabó Ilona, könyvtáros, Jászapáti; Balog János, ny.gimnáziumigazgató, Jászberény; Bathóné Tábori Katalin, asszisztens, Jászberény; Bujdosó Katalin, könyvtáros, Jászfényszaru; Bukovinszky László ny. főigazgató, Szarvas; Buschman Éva, újságíró, Jászberény; Cseh Dániel, egyetemi hallgató, Debreceni Egyetem; Csintalan Dóra, könyvtáros, Jászapáti; Csomor Józsefné, ny. tanár, Jászberény; Ézsiás Adrienn, virágbolti eladó, Jászfákóhalma; Fodor István Ferenc, helytörténeti kutató, Jászfákóhalma; Földi József, közgazdász, Budapest; id. Frivaldszky János, ny. mérnök, Budapest; Gulyás Erzsébet, könyvtáros, Jászberény; Gurzó K. Enikő, művészettörténész, Jászberény; Hamarné Bukovinszky Enikő; Hasznos Rozália, könyvtáros, Jászberény; Horváth Brigitta, egyetemi hallgató, Jászfákóhalma; Kakuk Mátyás, ny. tanár, Kunszentmárton; Kalló Brigitta, főiskolai hallgató, Jászfákóhalma; Kazsuba Mihály Attila, főorvos, Barcelona; Kármán Antal, ny. menedzser, Jászberény; Kiss Erika, helytörténész-újságíró, Jászberény; Kiss Henriett, főiskolai adjunktus, Jászberény; Kun Tibor, tanár, Jászberény; Lukácsi László, helytörténeti kutató, Jászsalsószentgyörgy; Nagy András, ny. gimnázium-igazgató, tanácsnok Jászberény; Nagy Dezsőné, ny. növénytermesztő, technikus, Jászfákóhalma; Nagy Ildikó, könyvtáros, Jászfényszaru; Nagy Tamás, tanár, Jászberény; Papp Izabella, ny. levéltáros, Jászboldogháza; Pethő László, egyetemi docens, ELTE PPK Budapest; Saáry Éva, író, Lugano; Sharon McElveen Altman, egyetemi oktató, Dél-Kaliforniai Egyetem; Szabó Jánosné, ny. könyvtárigazgató, Jászberény; Szakál Istvánné, könyvtáros, Jászkisér; Szikszai Ilka, szellemi szabadfoglalkozású, Jászfákóhalma; Szilágyi Miklós, néprajzkutató, Budapest; Urbán László, tudományos főmunkatárs, SZIE Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet Gödöllő; J. Újváry Zsuzsanna, egyetemi docens, PPKE Történeti Intézet; Utasi Hajnalka, gazdaság informatikus, Jászberény; Varga Imre, ny. honvéd zászlós, Jászberény; Vass Dániel, fotográfus, Lugano; Wirth Lajos, tudománytörténész, Jászberény

A szerkesztésben közreműködtek:

Farkas Ferenc, Fodor István Ferenc, Hasznos Rozália, Hajdú László, B. Jánosi Gyöngyi, Hortiné Bathó Edit, Kármán Antal, Szabó Jánosné

Felelős szerkesztő: Pethő László

Borítóterv: B. Jánosi Gyöngyi

Tördelőszerkesztő: Buschman Éva

Olvasószerkesztő: Egyedfy Gizella

Kiadja a Jászsági Évkönyv Alapítvány

Felelős kiadó: Kertész Ottó kuratóriumi elnök

ISSN 1217 - 7954

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV

2012

TARTALOMJEGYZÉK

MŰVÉSZET

Gurzó K. Enikő: Hamza fekete külvárosa.....	7
Kiss Henriett: Darázs Árpád centenáriuma.....	28
Kakuk Mátyás: Szanatü Szem, az oszétok látó embere.....	39
Nagy Tamás fotósorozata - Gurzó K. Enikő ajánlásával.....	53
Szikszai Ilka – Utsai Hajnalka – Varga Imre: Versek.....	64

HISTÓRIA

Cseh Dániel: A mezőgazdaság kollektivizálása Jászberényben 1956–1961.....	71
Csomor Józsefné: A forradalom és megtorlása Jászapátin.....	97
id. Frivaldszky János: Egy kétszázötven éves gazdaságpolitikai reformjavaslat.....	110
Kiss Erika: A jázsági alsójárást képviselték a parlamentben 1848-1944.....	126
Papp Izabella: A boldogházi tanyavilág első iskolája.....	141
Urbán László: Adatok a szövetségi tulajdon 1940-es évek végén történt államosításának jázsági történetéhez.....	158
J. Újváry Zsuzsanna: A Jázság a török korban.....	167

GAZDASÁG

Kármán Antal: TOP 10 Jázság.....	188
Sütőház Kft.....	194
50 éves a SZEKURITÁS Kft.....	197
T-Plasztik Kft.....	203
Ragaszkodunk a vállalkozásunkhoz - Buschman Éva interjúja Heringné Terenyi Margittal -.....	206
Válassz olyan hivatást, amit szeretsz, és soha többet nem kell dolgoznod – Kármán Antal és Pethő László interjúja Mizsei Jánossal -.....	211
Ritkán sikerül közömbösséget elérnem! - Buschman Éva interjúja Borbély Gyulával -	218

KITEKINTÉS

Kazsuba Mihály Attila: Távoli rokonaink Katalóniában?.....	224
Sharon McElveen Altman: Darázs Árpádra emlékeztünk Dél-Karolinában.....	240

CIVIL SZERVEZETEK ÉLETÉBŐL

Bathóné Tábori Katalin: Átadták Az első Bathó-díjat.....	244
Fodor István Ferenc: Kertbarátok kislexikona.....	245
Nagy András: A jászberényi civil szervezetek és az önkormányzat kapcsolatáról.....	248
Nagy Magdolna: A jászjákóhalmi Kertbarát Kör 40 éve.....	254
Rohonczy Viktor: A Jászberényi Madrigál Kamarakórus története.....	262

ÖRÖKSÉGÜNK

Balog János: Köszöntő.....	276
Bukovinszky László – Hamarné Bukovinszky Enikő: Hamar János népi iparművész.....	279
Ézsiás Adrienn - Horváth Brigitta - Kalló Brigitta: Jászjákóhalma emléktáblái	283
Fodor István Ferenc: Három a szóló.....	294
Földi József: Hatvan éve történt - Árokszálási gazdacsaládok kitelepítése a Hortobágyra.....	302
Lukácsi László: Egy alsószentgyörgyi 1956-os forradalmár emlékezete.....	307
Saáry Éva – Pethő László: Im Memoriam Czettler Antal.....	313
Szilágyi Miklós: Szabó Lászlótól búcsúzunk	316
Wirth Lajos Csekő tanár úr évei Jászberényben.....	321

KÖNYVISMERTETÉSEK

Kiss Henriette: Rácz Aladár méltatása.....	325
Cégeladás/cégvezetés (Szabó Jánosné).....	330
Jöttünk valahonnan, megyünk valahová (Kun Tibor).....	332

KÖRKÉRDÉS

A kiadvány félszáz szerző közreműködésével készül.....	334
--	-----

KRÓNIKA.....	355
--------------	-----

Gurzó K. Enikő

HAMZA FEKETE KÜLVÁROSA AZ ELSŐ MAGYAR NOIR ÉS ELŐZMÉNYEI

Egyre mélyebben beépül a köztudatba, hogy a filmrendező Hamza D. Ákost elsősorban, mint kísérletezőt tartják számon a hazai művelődéstörténészek. Ha ennél pontosabban kívánunk fogalmazni, akkor filmstílusok- és műfajok magyarországi meghonosítójának kellene neveznünk. Valójában mindkét meghatározás helytálló és megalapozott. Többek között erre kívántam rámutatni azokon az előadásokon, amelyeket a januárban elindított Hamza Filmklub keretében tartottam meg a műsorra tűzött moziművekhez kapcsolódóan.

Mint minden hó utolsó keddjén, 2012. március 27-én is összegyűltünk a Gyöngyösi úti kismúzeumban, hogy közösen nézzük meg az 1942-ben készült *Külvárosi őrszobát*, azt a fekete-fehér képkockákra írt társadalomkritikát, amelyet az első hazai film noir-jának minősít a szakirodalom. A rendezvény megfelelő alkalmat teremtett

*Hamza D. Ákos a Különös találkozás
(Strano Appuntamento, 1950, Olaszország)*

tehát arra, hogy Hamza alkotásából kiindulva számba vegyem, mit hoztak létre ilyen téren a világ stúdiói, s milyen produkciókkal rukkoltak elő a hazai műhelyek.

A diskurzus kiindulópontjának a film noir meghatározását tekintettem, hisz a melodráma, a krimi és a fekete film fogalma közti különbségek gyakran állították szembe egymással még a gyakorlott műkritikusokat is. Körvonalaztam, hogy a film noir,

*Kürtös Mihály (Michael Curtiz):
Casablanca (1942)*

vagyis a fekete film az életmódban bekövetkezett változások (szerepcserék, új erkölcsi normák), a korrupció megerősödése, a háború elől Amerikába menekült európai filmesek, valamint a freudi tanok térhódítása következtében született meg az 1940-es években. Felvázoltam azt is, hogy a francia kifejezés jelentése fekete film, amit főként a hollywoodi bűnügyi drámák, krimik jellemzőjeként alkalmaznak, elsősorban azokra a művekre, amelyekben kiemelt jelentőségű az ambivalens erkölcs és a szexuális motiváció. Elsőként Nino Frank (1904, Barletta - 1988, Párizs) olasz kritikus, műfordító, James Joyce-kutató használta 1946-ban. Írásaiban a következő produkciókat illette a film noir kifejezéssel: *A máltai sólyom (The Maltese Falcon, 1941)*, *Gyilkos vagyok/ Kettős kárigény (Double Indemnity, 1944)*, *Valakit megöltek (Laura, 1944)*, *Gyilkosság a gyönyöröm (Murder, My Sweet, 1944)* és a *Férfiszzenvedély (The Lost Weekend, 1945)*. Utóbbit azonban az első film noir-könyv, a *Panorama of American Film Noir* szerzői felszínesnek minősítették: indoklásuk szerint hiányzik belőle a gyilkosság, és mint ilyen, nem lehet noir. Ezekre a megállapításokra építettem fel értekezésemet, foglaltam össze a noir fejlődéstörténetét.

A fekete film jellemzői

A stílus klasszikus időszakának az 1940-es, 1950-es évek tekinthetők. Ehhez a korszakhoz társítják a fekete-fehér képi világot, amelynek gyökerei a német expresszionista fényképezésig nyúlnak vissza, szemléletmódja viszont a nagy gazdasági világválsággal egyidős krimi amerikai iskoláiból származik. Ennek megfelelően a noir az amerikai álom árnyoldalait mutatja. Reprézantáns műveiben a halált nem a siker, hanem a bukás előzi meg, a bűn feketéje és a tisztesség fehérje összemosódik, szürkébe

vált, a szereplők pedig újra meg újra eltévednek, átjárnak egyik világból a másikba. A nőt elcsábító férfiből a nő által elcsábított férfi lesz (szerepcsere), mert a noirban a nő a végzet asszonya, a femme fatale, a bajba jutott férfi nélkülözhetetlen segítőtársa. Zsánere a jazz és a neonban fürdő városi látkép (a noir kamerája ezért ritkán mozdul ki a nagyvárosból), árulkodó ismérve a hangulat, amire a főcím, a hangsúlyos világítás és a kezdő képsorok zenei kísérete is utalni szokott: utóbbi szinte mindig baljóslatú, így az erőszak, a kudarc és a vereség közelsége már induláskor tetten érhető.

A szereplők vergődése ebben a stílusban sosem vezet sehová, számukra egyetlen megváltás létezik, a halál. A fekete film tehát bűnügyi témát dolgoz fel, mégsem minősíthető kriminek, hisz nem műfaj, hanem stílus. A történet kibontakozását dramaturgiailag leggyakrabban a flashback, vagyis a visszapillantás, a korábbi események felidézése segíti.

John Huston: A máltai sólyom (1941)

A noir legjelentősebb képviselői

Az első fekete filmnek hivatalosan *A máltai sólyom* (*The Maltese Falcon*, 1941) című moziművet tekintik, amely Dashiell Hammett azonos című regényének harmadik adaptációja. Ebben a kiváló produkcióban debütált Humphrey Bogart – a stílus későbbi klasszikusa – mint elegánsan cinikus magán-detektív. Aláhúzendó azonban, hogy a noir nem művészfilmes vonalként indult, alkotóinak célja a nagyérdemű szórakoztatása volt, aminek érdekében a negyvenes-ötvenes évek legkedveltebb sztárjait (Humphrey Bogart, Joan Crawford, Burt Lancaster, Barbara Stanwyck) foglalkoztatták. Ennek ellenére annyira sajátos, hogy semmilyen irányzat, kifejezőmód nem

helyettesítheti. Ráadásul túlzott egyszerűsítés lenne kemény kriminek nevezni, jóllehet valóban bűnügyi történet a kiindulópontja, sőt, beszállítói a kor leghíresebb „kriminológusai” voltak, úgymint Raymond Chandler, Dashiell Hammett, James M. Cain és Cornell Woolrich, aki George Hopley, illetve William Irish néven is publikált. Az említettek közül talán épp vele, azaz Woolrich-al (1903–1968) bánt a legmostohábban az idő, nevét ugyanis mára teljesen elfeledte az olvasóközönség. Ez azért is sajnálatos, mivel írásainak hangulata, valamint a szerző által bennük kifejezésre juttatott világszemlélet egészen közel áll a film noiréhoz. Az amerikai irodalmár a harmincas évek végén ért pályájának csúcsára: ezekben az esztendőkből szinte ontotta a krimiket. Első bűnügyi regénye, *A menyasszony feketében* (*The Bride Wore Black*) 1940-ben jelent meg. Ezután egyre kevesebbet dolgozott, noha írásaira nagy volt az igény a rádió, a televízió és a mozi részéről egyaránt. Munkáiból olyan filmek születtek, mint

Ted Tetzlaff: Az ablak (1949)

a *Phantom Lady* (1944), a *Black Angel* (1946), a *Night Has a Thousand Eyes* (1948), a *The Window* (1949), és nem utolsó sorban Hitchcock *Hátsó ablaka* (*Rear Window*, 1954). Utóbbi Woolrich *It Had to Be Murder* című történetét vette alapul.

James M. Cain (1892–1977) legfontosabb könyve az 1934-ben megjelent *A postás mindig kétszer csenget* (*The Postman Always Rings Twice*, 1946) című. Az egyértelműen filmre kívánczó prózát Hollywood kétszer is feldolgozta. 1946-ban John Garfield és Lana Turner, 35 évvel később Jack Nicholson és Jessica Lang játszották benne a főszerepeket. Cain *Mildred Pierce* és *Kettős kárigény* (*Double Indemnity*) című regényéből szintén klasszikus film noir-ok születtek (1945-ben, illetve 1944-ben). 1956-ban két regényét is megfilmesítették: ezek egyike a *Love's Lovely Counterfeit*, amelynek középpontjában egy szerelmi háromszög áll.

Tay Garnett: *A postás mindig kétszer csenget* (1946)

Slightly Scarlet címmel került a mozikba, s jelentős változtatásokon ment keresztül a *Szerenád* (1956), amelyből politikailag korrekt (azaz vérszegény és hiteltelen) feldolgozás készült.

Dashiell Hammett (1894–1961) regénye, *A máltai sólyom* a film noir egyik legtöb-
bet emlegetett, hivatkozási alapul szolgáló irodalmi műve. Kevésbé ismert, hogy John
Huston 1941. évi iskolát teremtő feldolgozása (sokan ettől az alkotástól eredeztetik
a stílus kezdetét) előtt már két alkalommal filmre adaptálták a történetet: 1931-ben
(*Dangerous Lady*) és 1936-ban (*Satan Met a Lady*). Huston alkotása óriási sikert ért
el, hatására emberek milliói kaptak rá a megfilmesített vagy a könyv alakban hoz-
záférhető detektív-sztorikra. *A máltai sólyom* persze azért is sarkalatos állomása a
filmtörténetnek, mert Sam Spade magánnyomozóval egy időben a jól ismert Bogart-
image is megszületett, azaz kezdetét vette az egykori karakterszínész máig példa nél-
kül álló kultusza. Bogart szupersztár lett. Hammett *Az üvegkulcs* (*The Glass Key*)
című regényéből úgyszintén többször készült mozimű: először 1935-ben (rendező:
Frank Tuttle), másodszor 1942-ben (rendező: Stuart Heisler).

A bűnügyi regényírók közül *Raymond Chandler* (1888-1959) értett a legjobban
az atmoszféra-teremtéshez. Nála a helyszínek legalább annyira fontosak, mint a hús-
vér szereplők. A védjeggyé vált magádetektív-hős, Philip Marlowe nyomozása során
bejárja Los Angeles napfényes és árnyékos oldalát, de oly módon, hogy a vele történ-
teket a megadottól eltérő városba, utcákra, terekre lehetetlen áthelyezni.

Chandler pályakezdése alapvetően szerencsésnek mondható, hisz egybeesett a
genszterfilmek leáldozásának, tehát a noir térhódításának korával. Ráadásul regé-
nyeinek valóságos, kézzel fogható helyszínei a filmproducerek számára egyet jelen-
tettek a költségkímélés mindennél vonzóbb ígéretével. Mindezek ellenére a stúdi-
ók szűkmarkúan bántak az íróval. Második regényének, *az Isten veled, kedvesem!*

William Dieterle: *Satan Met a Lady*
(1936, nincs magyar cím)

(*Farewell, My Lovely*) megfilmesítésére (*The Falcon Takes Over*, 1942) mindössze 2 ezer dollárt fordítottak, a *Magas ablakra* (*The High Window/The Brasher Doubloon*, 1947) hármát, tehát sértően alacsony összeget, az 1942. évi mozifilm pedig még alul is múlta az alapművet. Hogy Chandler neve mégis megkerülhetetlen a film-noir történetében, az a *Dupla kártérítés* (*Double Indemnity*, 1944) Billy Wilderrel közösen írt forgatókönyvének és Howard Hawks regényadaptációjának, a *Hosszú álomnak* (*The Big Sleep*, 1946) köszönhető. Utóbbi érdekessége, hogy Philip Marlowe-t Humphrey Bogart kelti benne életre.

*Humphrey Bogart*ról (1899–1957) mindenképp érdemes több szót ejteni, hisz igazi kultfigura a filmtörténetben, nevével a noir valósággal összeforrott. Az *Empire* magazin 1997 októberében minden idők 100 legnagyobb filmszillagja közül a 9. helyre sorolta, az Amerikai Filmintézet szerint pedig az első helyet foglalja el a legjelentősebb filmszínészek rangsorában. Olyan produkciókban alakított maradandót, mint *A máltai sólyom* (*The Maltese Falcon*, 1941), *Casablanca* (1942), *Egyszer lenn, egyszer fenn* (*To Have and Have Not*, 1944), *Hosszú álom* (*The Big Sleep*, 1946), *Sötét átjáró* (*Dark Passage*, 1947), *Gyanúba keveredve* (*Dead Reckoning*, 1947), *A Sierra Madre kincse* (*The Treasure of the Sierra Madre*, 1948), *Sirokkó* (*Sirocco*, 1951), *Afrika királynője* (*The African Queen*, 1951), *Zendülés a Caine hadihajón* (*The Caine Mutiny*, 1954), *Annál súlyosabb a bukásuk* (*The Harder They Fall*, 1956), *A félelem órái* (*The Desperate Hours*, 1955).

A film noir kibontakozásában a vizionárius *Fritz Lang* (1890–1976) is jócskán kivette a részét. A bécsi születésű merész rendező legjelentősebbnek tartott munkáit Németországban forgatta, s főként az expresszionizmus jegyében. A *Metropolis* (1926), az *M – Egy város keresi a gyilkost* (*M*, 1931), vagy a *Dr. Mabuse végrendelete*

(*Das Testament des Dr. Mabuse*, 1933) nem csak kritikusi szemmel nézve időtálló alkotás. Filmjei máig piacképesek maradtak, hisz maradéktalanul eleget tesznek a mozi alapkövetelményének: „szórakoztatják”, meghökkentik és elbűvölik a közönséget. Lang egész karrierjét az emberi természet sötét oldalának, az agresszivitás és a bűn feltérképezésének szentelte. „Ha Adolf Hitler nem létezett volna, Lang biztosan kitalálja” – mondta róla találóan egyik kritikusa. A *Dr. Mabuse végrendeletének* főszereplője, az elmeógyógyintézetbe zárt őrült doktor alig leplezetten a náci ideológiák híve. Miután a produkciót bemutatták, Joseph Göbbels, Hitler propagandaminisztere magához rendelte a rendezőt, és felkérte, hogy felügyelje a német filmgyártást. Lang azonban jobbnak látta, ha elhagyja a német nyelvterületet. Rövid franciaországi kitérő után Hollywoodba érkezett. Alkotásai az expresszionizmus és a noir közti átmenet legszembeűnőbb példái.

1936-ban mutatták be első amerikai filmjét, a *Tébolyt* (*Fury*) Spencer Tracy főszereplésével és a következő sztorival: Joe Wheeler kedvesét igyekszik meglátogatni valamelyik távoli kisvárosban, ahol egy kislány elrablásának vádjával letartóztatják; a feldühödött városlakók ezt követően megostromolják a fogdát, hogy maguk szolgáltassanak igazságot és végezzenek Wheelerrel. A börtön azonban leég, Wheelert pedig halottnak hiszik, holott a nagy zűrzavarban sikerült elmenekülnie; tetteit ezután a bosszú mozgatja: nem nyugszik, amíg „gyilkosait” halálra nem ítélik. Bár a film végül happy end-del zárul, tónusa – a noir hagyományainak megfelelően – végtelenül cinikus. Lang nem ad felmentést sem a tömegnek, sem az áldozatnak, mivel mindketőt engedett állati ösztöneinek, egyik sem riadt vissza a brutalitástól.

Robert Siodmak (1900–1973) az Egyesült Államokban született, ám még egyéves sem volt, amikor szülei visszatértek vele Németországba. Itt forgatta első moziművét, a *Vasárnapi embereket* (*People on Sunday*, 1930), amely mára az egyetlen filmes dokumentuma a korabeli Berlinnek. Munkatársai között találjuk ebben az alkotásban Billy Wildert, Otto Premingert és Edgar G. Ulmert, a későbbi emigráns rendezők hullámának három neves képviselőjét. Az 1931. évi *Inquest* (*Die Voruntersuchung, Nyomozás*) című produkciója pedig már arról árulkodik, hogy Lang és a német expresszionizmus hatását ő sem kerülhette el. Miután Göbbels heves támadást intézett egyik későbbi munkája ellen, külföldre emigrált. Először Franciaországban dolgozott, majd az Egyesült Államokban telepedett le.

Első igazi film noirja az 1944-ben bemutatott *Phantom Lady*, amelyben a kétségbeesett főszereplőt felesége meggyilkolásáért ítélik halálra, mert alibi-jének senki sem hisz. A valódi hős ebben az esetben tulajdonképpen az antihős, a bűnöző, akit beteges hajlamai irányítanak.

1946-ban elkészítette a műfaj egyik klasszikusának számító *The Killerst* (*A gyilkosok*) az elsőfilmes Burt Lancasterrel a főszerepben. A történet Hemingway-től származik, amit a forgatókönyvíró Anthony Veiler gondolt tovább (zenéjét Rózsa Miklós komponálta). A sztori helyszínéül szolgáló kisvárosba két bérgyilkos érkezik, hogy kiiktassák a Svédnek nevezett férfit. Bár utóbbi számít a gyilkosokra, s pontosan tudja, mi vár rá, nem menekül, rezignáltan várja saját kivégzését. Halála után egy biz-

tosítási ügynök (aki a magádetektív mellett a noir tipikus alakja) nyomozni kezd, ezzel pedig elindul az a flashback-történet, amelynek középpontjában természetesen a végzet asszonya, az Ava Gardner által alakított femme fatale áll. Míg Lang és Siodmak életműve szorosan összefügg a fekete filmmel, *Billy Wilder* (1906–2002) csak kirándulást tett a stílusban, de két produkció is elég volt számára, hogy a noir legnagyobbjai közé kerüljön. A *Gyilkos vagyok/Kettős kárigény* (*Double Indemnity*, 1944, zene: Rózsa Miklós) az ágens és a végzet asszonya találkozásával indul, a nő férjének a meggyilkolásával folytatódik, és a két elkövető – az ügynök és a felbújtó szerető – bukásával ér véget. A dialógusok tankönyvbe illők (a forgatókönyv Raymond Chandler író és Wilder közös munkája), a fényképezés abszolút jellegzetes, a főszereplők játéka kifogástalan.

Wilder másik maradandó noirja, az *Alkony sugárút* (*Sunset Boulevard*, 1950) egy hollywoodi rémtörténet Hollywoodról, a rég elfeledett némafilmes diva, és az állás nélküli fiatal forgatókönyvíró összegabalyodásának tragikus históriája. A produkció a filmipar és a sztárcsinálás árnyoldalát, személyiségromboló hatását, vagyis azt a függőséget mutatja be kegyetlen pontossággal, amit az egyszerű siker és csillogás eredményez. A film híres nyitójelenetétől – vagyis a medencébe ölt férfi monológjától – a zárójelenetig nyomasztó feszültséget áraszt. Az alkotás így a vesztesek szomorú-cinikus meséje.

A cseh származású *Edgar G. Ulmer* (1904–1972) az 1920-as években díszlettervezőként kezdte pályáját. Olyan filmekben dolgozott, mint az *M – Egy város keresi a gyilkost* és a *Metropolis*. Wilderrel, Zinnemannal és Siodmakkal együtt készítette el a *Vasárnapi embereket*, majd ő is Amerikában próbált érvényesülni. New Yorkban rétegfilmekből tartotta el magát, ám a későbbiekben is megmaradt független alkotónak: Hollywood holdudvarán kívül, minimális pénzből forgatott. Műveiben „az Isten nélküli ember magányosságát” ábrázolja – írták róla a francia kritikusok, akik az ötvenes években fedezték fel tehetségét.

Az 1945-ben készült *Terelőútban* (*Detour*) a noir valamennyi összetevője megtalálható: flashback, narráció, rejtélyes haláleset, véletlen gyilkosság, hamis személyazonosság, emlékezetes femme fatale, szánalmas antihős. Pedig alig egy hét alatt kivitelezték – aprópénzből.

Semmi esetre sem hagyható figyelmen kívül az Osztrák–Magyar Monarchia részét képező Bukovinában született *Otto Preminger* (1905–1986) sem, akinek nevéhez több híres noir kötődik, így az 1944. évi misztikus *Valakit megölték* (*Laura*) – amiért Oscar-díjra jelölték –, vagy az egy évvel későbbi *Fallen Angel* (*Bukott Angyal*). *Akira Kurosawa* a *Kóbor kutya* (*Nora inu/Stray Dog*, 1949) című filmjében hozza a noir jellemzőit, *Hitchcocktól a Tévedés áldozata* (*The Wrong Man*, 1956), *Orson Welles*től pedig a *Gonosz érintése* (*Touch of Evil*, 1958) sorolandó ide.

A kortársak közül *Joel David Coen* (1954–) és *Ethan Jesse Coen* (1957–) is használt műveiben fekete filmes elemeket, egyebek mellett *Az ember, aki ott sem volt* (*The Man Who Wasn't There*, 2001) címűben, illetve a *Véresen egyszerűen* (*Blood Simple*, 1984).

Ők rendezték a *Nem vénnek való vidéket* (*No Country for Old Men*, 2007), valamint *A nagy Lebowskit* (*The Big Lebowski*, 1998) is.

Magyarok a noir világában

A film noir történetének számos magyar szereplője is volt, többek között *Rózsa Miklós* (1907, Budapest–1995, Los Angeles), aki vegyész-mérnöknek készült, de párhuzamosan zeneakadémiai stúdiumokat is folytatott Lipcsében. Előbb Párizsban próbált szerencsét, majd 1935-ben Londonban egy táncegyüttes művészeti vezetőjeként dolgozott. 1936-ban itt írta meg első filmzenei partitúráját a Jacques Feyder rendezte *A páncél nélküli lovag* (*Knight Without Armor*) számára, amelyet Korda-produkcióként jegyeznek. 1940-ben Hollywoodban telepedett le, ahol hamarosan ő lett az egyik legismertebb filmmuzsikus. Teljesítményét háromszor jutalmazták Oscar-díjjal (Hitchcock: *Bűvölet/Spellbound*, 1945; Cukor György: *Kettős élet/A Double Life*, 1947; William Wyler: *Ben Hur*, 1959).

Kuriózum mind a film, mind a zene történetében, hogy Billy Wildert *Rózsa Miklós* egyáltalán nem filmhez komponált *Hegedűversenye* ihlette meg 1970-ben, amikor megalkotta a *Sherlock Holmes magánélete* (*The Private Life of Sherlock Holmes*) című moziművét.

Kertész Mihály (eredeti nevén: Kertész Kaminer Manó, művésznevén: Michael Curtiz; 1886, Budapest–1962, Hollywood) úgyszintén Budapesten született. 17 éves korában elszökött otthonról egy cirkusszal, majd színésznek tanult az akadémián, diplomáját 1906-ban szerezte meg. Pécsen és Szegeden dolgozott, első filmjét (*Ma és holnap*) 1912-ben készítette el. A következő évben tanulmányútra utazott Dániába, a Nordisk cég stúdiójába, ahol asszisztensként és rendezőként foglalkoztatták, de ő játszotta az *Atlantisz* (*Atlantis*, 1913) főszerepét is, amellet, hogy ő volt a rendező, August Blom asszisztense. 1914-ben tért vissza Magyarországra, Janovics Jenő kolozsvári filmgyárába. Olyan moziművek fűződnek a nevéhez, mint *Az aranyásó* (1914), a *Bánk bán* (1914), *A tolonc* (1914), *A víg özvegy* (1918), a *Liliom* (1919).

Magyarországot a Tanácsköztársaság idején hagyta el. Ausztriai és németországi filmjei közül a *Szodoma és Gomorra* (1922) a leghíresebb. 1926-ban az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, ahol nevét Michael Curtiz-re angolosította. Hollywoodi karrierje során több mint 100 filmet készített (például az 1945. évi *Mildred Pierce* című fekete filmet), ötször jelölték Oscar-díjra, (*Blood kapitány/Captain Blood*, 1936; *Négy lány/Four Daughters*, 1939; *Mocskos arcú angyalok/Angels with Dirty Faces*, 1939; *Yankee Doodle Dandy*, 1943), s mint köztudott, egyszer meg is kapta (*Casablanca*, 1944).

Máté Rudolf (eredeti nevén: Rudolph Mathe vagy Mayer, művésznevén: Rudy Mate; 1898, Krakkó–1964, Hollywood) egyetemre a magyar fővárosban járt, ugyanitt dolgozott Korda Sándor asszisztensként. Több fontos európai filmnek volt az operatőre. Hollywoodban 1935-től vállalt munkát, 1947-től már mint rendező is. Az ő neve fémjelzi az 1951-ben készült *Világok összeütközése* (*When Worlds Collide*) című sci-fi eposzt, és az 1950. évi film noirt, a *Holtan érkezett* (*Dead on Arrival/D. O. A.*). Ker-

tész Mihályhoz hasonlóan őt is ötször (*Boszorkánykonyha/Foreign Correspondent*, 1941; *Lady Hamilton/That Hamilton Woman*, 1942; *A Yankee-k dicsősége/The Pride of Yankees*, 1943; *Szahara/Sahara*, 1944; *Címlaplány/Cover Girl*, 1945) jelölték Oscar-díjra, ám sajnos egyszer sem vehette át a szobrocskát.

A magyar fővárosból indult útnak *Vidor Károly* (művésznevé: Charles Vidor; 1900, Budapest–1959, Bécs) is, aki budapesti tanulmányai után előbb Berlinbe, 1932-ben pedig Hollywoodba költözött, ahol forgatókönyvíró és rendező lett. Sikeres átlagfilmekkel kezdte pályafutását, majd a közönség ízlését jó érzékkel befolyásoló művészi igényű, dekoratív hatásokra törekvő, nagy sikert elért moziműveket rendezett (*A rejtélyes dr. Fu Manchu/The Mask of Fu Manchu*, 1932; *Szenzációvadászok/Sensation Hunters*, 1934; *Szerelmeset fiam/My Son! My Son!*, 1940; *New York City*, 1941; *Címlaplány/Cover Girl*, 1944; *Az emlékezés dala – Chopin/A Song to Remember*, 1945; *Gilda*, 1946; *Hans Christian Andersen*, 1952; *Rapszódia/Rhapsody*, 1953; *A hattyú/The Swan*, 1956). A *Liszt Ferenc* című filmjének forgatása közben hunyt el 1959-ben.

Az 1930-as években természetesen a hazai álomgyárak is tudomásul vették a világviszonylatban bekövetkezett változásokat, amelyekhez igyekeztek alkalmazkodni, noha ez nem volt könnyű feladat, hisz a komédia egyeduralma megszűnt, a vígjátékok derűjét a melodramák epekedő, frivol hangulata váltotta fel, és megjelent az új nőtípus is, a végzet asszonya, akit idehaza végül Karády Katalinnal szólaltattak meg a negyvenes években. Okvetlenül alá kell azonban húzni, hogy a magyar film-noir a stílus francia és amerikai változatával párhuzamosan bontakozott ki, nem pedig mögötte kullogva. Ebben a folyamatban játszott kimagasló szerepet *Kalmár László* (1900, Budapest–1980, Budapest): az ő nevéhez a korszak legvisszhangosabb közönségsikerei fűződnek, így a *Halálos tavasz* (1939), a *Dankó Pista* (1940), az *Egy szív megáll* (1941) és a *Tóparti látomás* (1940).

Tóth Endre (eredeti nevén: Sasvári Farkasfalvi Tóthfalusi Tóth Endre Antal Mihály, művésznevé: André de Toth; 1912, Makó–2002, Burbank, Kalifornia), a rejtőzködő klasszikus az által tűnt ki, hogy rendezői munkáiban új műfajok (krimi, kémfilm, életrajzi film) meghonosítására vállalkozott – inkább több, mint kevesebb sikerrel. *Radványi Géza* (eredeti nevén: Grosschmid Géza; 1907, Kassa–1986, Budapest) párizsi és berlini stúdiók ízlését hozta magával, 1940-ben rendezőként és forgatókönyvíróként kapcsolódott be a magyar filmgyártásba. Melodramatikus hangvételi alkotásai lélektani hitelességükkel, atmoszférateremtő erejükkel emelkednek ki a korszak átlagából (*Zárt tárgyalás*, 1940; *Európa nem válaszol*, 1941).

Hamzát (1903, Hódmezővásárhely–1993, Jászberény), aki szintén Párizsból érkezett haza, s a francia filmstílus költői realizmusát követte, elsősorban társadalmi, morális kérdések izgatták. Kiváltképp azt az alvilági miliót kedvelte, amelyben az erkölcsi alapkonfliktusok látványosan modellálhatók (*Bűnös vagyok*, 1940). Ennek jegyében fogant a *Külvárosi őrszoba* (is), amit 1942-ben tett le a filmforgalmazók asztalára. Nem egy történész szerint ez volt az első magyar noir, ezen felül pedig egy olyan bűnügyi történet Karády Katalinnal a főszerepben, amelyet a cenzúra megté-

vesztésére rendőrfilmként reklámoztak. És bár magyarok írták, fényképezték, rendezték és játszották, a moziműn egyértelműen felismerhető a Hamza által nyíltan felvállalt és büszkén hirdetett francia hatás, kiváltképp ha a *Ködös utakat* (Marcel Carné: *Le quai des brumes*, 1938), a *Mire megvirradot* (Marcel Carné: *Le jour se lève*, 1939), az Éjjeli menedékhelyt (Jean Renoir: *Les bas-fonds*, 1936) és *Az alvilág királyát* (Julien Duvivier: *Pépé le Moko*, 1937) vesszük viszonyítási alapul.

A sztori roppant egyszerű, sőt, sablonos. Tóth János próbarendőrnek egyetlen ismerőse akad a fővárosban, a falujabeli Nagy Miklós főtörzsőrmester, aki azonnal pártfogásába veszi. A fiatalember azonban lányának, Lidinek is megtetszik, ezért Miklós mellé kér szolgálati beosztást, hogy a hölgy közelében maradhasson. Egy angyalföldi lebuiban ellenben összetalálkozik Gizivel, akinek azonnal a hatása alá kerül. Az énekesnő kezdetben a szabadulása éjszakáján rablógyilkosságot elkövető börtönviselt szeretője, Karcsi biztatására közeledik a jóképű ifjúhoz, később viszont őszintén beleszeret, aminek tulajdoníthatóan időben figyelmezteti az élettársa által tervezett gyilkosságra. S bár Karcsit és bandáját lefűlelik, Gizit már nem tudják megmenteni. A rendező Hamza D. Ákost a forgatókönyv megírásában ezúttal Békeffy István (*3:1 a szerelem javára*, 1937; *A kölcsönkért kastély*, 1937; *Férjet keresek*, 1939; *Jöjjön el-sején*, 1940; *Hétszilvafa*, 1940; *Gyurkovics fiúk*, 1940; *Bob herceg*, 1941; *Makrancos Kata*, 1943; *A tanítónő*, 1945; *Beszterce ostroma*, 1948; *Janika*, 1949; *Mágnás Miska*, 1949; *Dalolva szép az élet*, 1950; *Civil a pályán*, 1951; *Déryné*, 1951; *Erkel*, 1952; *Baleset*, 1957/NSZK; *Egy angyal szállt le Brooklynban*, 1957/olasz-spanyol; *A hazug*, 1961/NSZK; *Egy majdnem tisztességes lány*, 1963/NSZK; *Régi nyár*, 1969; *Csárdáskirálynő*, 1954, 1963/színházi felvétel, 1971/NSZK-osztrák-magyar operettfilm; *Bob herceg*, 1972/tévéfilm; Csinom Palkó, 1973) segítette, akivel a *Gyurkovics fiúk* című játékfilmben is együtt dolgozott. Az operatőri teendőket Makay Árpádra bízta, rendezőasszisztense Máriássy Félix volt. A zenét Sándor Jenő szerezte, a főbb szerepekben pedig – a már említett Karády Katalin mellett – Nagy Istvánt, Csikós Rózsit, Toronyi Imrét, Dajbukát Ilonát, Maklárty Károlyt, Pártos Gusztávot, Csörtös Gyulát láthatta a közönség.

Másokhoz hasonlóan Makay Árpád (1911, Radnó–2004, Budapest) is többször került Hamzával egyazon stádba. Makay ekkor már segédoperatőrként, illetve operatőrként vállalt munkát, korábban ugyanis mint hangmérnököt, technikust foglalkoztatták. 1949-ben azonban ő is – akárcsak Hamza – elhagyta Magyarországot, majd az AEÁ-ban alapított céget és oktatott különböző rangos filmművészeti főiskolákon. 1990-ben úgyszintén hazatért, 1999-ben pedig életműdíjat kapott. Fontosabb művei: *Halálos tavasz* (1939), *Hat hét boldogság* (1939), *Garzonlakás kiadó* (1939), *Zúgnak a szirénák* (1939), *Mindenki mást szeret* (1940), *Gyurkovics fiúk* (1940), *A szerelem nem séggyen* (1940), *Gül baba* (1940), *Bűnös vagyok* (1941), *Egy asszony visszanéz* (1941), *Háry János* (1941), *Kölcsönkért férjek* (1941), *A hegyek lánya* (1942), *Egy bolond százat csinál* (1942), *Egy szív megáll* (1942), *Ágrólszakadt úrilány* (1943), *Valamit visz a víz* (1943), *Szerencsés flótás* (1943), *Makrancos hölgy* (1943), *Szerelmes szívek* (1944), *Egy fiúnak a fele* (1944), *Ének a búzamezőkről* (1947), *Talpalatnyi*

föld (1948). Hamza oldalán Máriássy Félix (1915, Márkusfalva–1975, Budapest) is fel-feltűnik, a *Külvárosi őrszobán* kívül három stábben: vágóként az *Ördöglovasban* (1943) és az *Ez történt Budapesten* (1944) című film készítésében vett részt, rendező-asszisztensként pedig az *Egy szoknya, egy nadrág* (1943) forgatását segítette. Az említett munkáin kívül van még néhány olyan jelentős önálló megvalósítása (*Valahol Európában*, 1947 – forgatókönyvíró; *Rokonok*, 1954 – rendező; *Csempészek*, 1958 – rendező-forgatókönyvíró; *Fapados szerelem*, 1959 – rendező; *Fügefalevél*, 1966 – rendező-forgatókönyvíró), amelyekért 1956-ban Kossuth-díjjal tüntették ki.

A nótaszerző, dalszövegíró Sándor Jenő (1891, Székelykeresztúr–1978, Budapest) nevét a következő filmek zenéjének megkomponálása tette leginkább ismertté: *Kölcsönként kastély* (1937), *Dankó Pista* (1940), *Hétszilvafa* (1940), *Egy bolond százat csinál* (1942), *Négylovas hintó* (1942), *Kerek Ferkó* (1943) és a *Csak egy kislány van a világon* (1929), de ő szerezte a *Csókolj meg, édes!* (1932) című dalt is. 1942-ben miniszteri tanácsosnak nevezték ki, Hamzával csak a *Külvárosi őrszobában* került kollegiális viszonyba.

A fekete stílus hazai kulisszatitkai

Amiként a fenti példák is szemléltetik, a noir romantikus vígjátékok közé tört be az 1920-as évek nyomasztó hangulatú gazdasági helyzetének kellős közepén, a társadalom depresszióját tolmácsolta bűnügyi történeteken vagy gengszterfilmekben át, így épült be a művészetekbe. Ennek megfelelően képi világát mindenekelőtt az erős kontraszt, a fény-árnyék lehetőségeinek végletes kihasználása, a borúlátó atmoszféra jellemezte, illetve jellemzi napjainkig. Kiteljesedési esztendőiben, a negyvenes években hatalmas cenzúrázások hátráltatták alkotóit, a filmeknek kegyetlen tartalmi szabályozásokon kellett átesniük, mivel a mozivásznon sem gyilkosság, sem egyéb bűncselekmény nem szerepelhetett, vagy ha mégis (ám ez nagyon ritkán fordult elő), akkor az elkövetőnek meg kellett bűnhődnie. A forgatókönyvírók, rendezők a megszorításokat úgy reagálták le, hogy a nézők számára könnyen dekódolható rejtett utalásokat építettek be műveikbe. Kénytelené váltak tehát a rendelkezésükre álló kevésből sokat kihozni, Hamza is, aki egyébként példásan, kiváló találékonysággal, gyakorlati érzékkel hidalta át a nehézségeket. Ő gondolta ki, hogy a *Külvárosi őrszoba* legelején a rendőröknek Horthy kormányzóra kell felesküdniük ahhoz, hogy az alkotást műsorra tűzhessék, problémamentesen vetíthessék a filmszínházak. Ötlete helytállóan bizonyult, hisz az ellenőrök gáncsoskodását sikerült kivédeniük, a film szabad utat kapott és kedvező fogadtatásban részesült.

Magyarország tehát nem oktanulul hiányzik a noirok nemzetközi lajstromáról, jóllehet bűnügyi motívumot tartalmazó produciók már a 30-as években készültek itt, sőt, már az első magyar hangosfilm is ezek közé tartozik. *A kék bálvány* (rendező Lázár Lajos, 1931) sajátos műfaji hibridjében ugyanis a bűnügyi szál is jelen van (a szerelmi bonyodalom, a western és a vígjátéki jelleg mellett), függetlenül attól, hogy a film hatalmasat bukott. *A Hyppolit, a lakáj* (rendező: Székely István, 1931)

*Irving Reis: The Falcon Takes Over
(1942, nincs magyar cím)*

fémjelezte komédiák mellé az évtized második felétől csak a melodramák tudtak felzárkózni, többek között a Párizsból hazaérkező Hamza által, aki a francia „költői realizmust” igyekezett adaptálni, a film-noir Amerikájába távozó Tóth Endre (André de Toth) pedig krimi rendezett, az *5 óra 40-t* (1939) domináns szerelmi motívummal, de valódi bűnügyekkel – csalással, rablással, gyilkossággal – és nyomozással. Sajnos közbeszólt a második világháború, majd betörték az ötvenes évek sematikus filmjei, amelyek véget vetettek a folytatásnak. Dupin-nek, Sherlock Holmes-nak, Poirot-nak, Maigret-nek, Sam Spade-nek, Philip Marlow-nak, Columbónak, azaz a magán detektívnek, mint hősnak így nem született – mert nem születhetett – meg a magyar megfelelője. A bűn üldözése sokáig a rendőrök feladata volt Magyarországon, azon egyenruhásoké, akik nemcsak, hogy jól látták el a munkájukat, hanem széles körű társadalmi elfogadottságot, támogatottságot is élveztek – egészen a harmincas évek végéig. Addig, amíg a rendőrség a politika eszközüvé nem vált, a bizalmat pedig felváltotta a bizalmatlanság, sőt, a veszélyeztetettség-érzet.

1939-től kezdődően minden egyes forgatókönyv az Országos Nemzeti Filmbizottság elé került, ez a szerv döntött a támogatások mértékéről. Még jó, hogy az óriási konkurenciát jelentő amerikai filmek behozatalának megszüntetése, valamint az 1919-ben elvesztett magyarlakta területek visszacsatolása következtében bekövetkezett filmpiac bővülése valamelyest megerősítette a hazai filmipart. A produciók száma évről évre nőtt: 1939-ben 25, 1940-ben 38, 1941-ben 40, 1942-ben 48, 1943-ban 53 játékfilm készült, sőt, a keresettebbeknek olasz remake-jét is megcsinálták. Vajda László két moziművének (*Magdát kicsapják* – 1937/*Maddalena zero in condotta* – 1940), *Péntek Rézi* – 1938/*Teresa Venerdi* – 1941) feldolgozását például Vittorio de Sica forgatta. A korszak utolsó nagy közönségsikere Hamza „búcsúvígjátéka”, nem véletlenül. Az *Ez történt Budapesten* (1944) félreértések sorozata, hősnője asszonyi ügyességgel veszi fel a harcot az ostrom alatt álló főváros nélkülözéseivel, és asztalra varázsolja a békebeli vacsorák összes fontos kellékét, a városi háztartásokban már

Delmer Daves: Sötét átjáró (1947)

Fritz Lang: Metropolis

Fritz Lang: Téboly (1936)

Robert Siodmak: A gyilkosok (1946)

Billy Wilder: Gyilkos vagyok/Kettős kárigény (1944)

Edgar G. Ulmer: Terelőút (1945)

*Otto Preminger: Valakit megöltek
(1944)*

Rózsa Miklós

*Kertész Mihály (Michael Curtiz,
1886.dec.24 - 1962.ápr.10.)*

*Középen Máté Rudolf, művésznevén
Rudy Mate (1898, Krakkó-1964,
Hollywood)*

*Vidor Károly (Charles Vidor, Budapest,
1900-Bécs, 1959.)*

*A külvárosi őrszoba forgatásán készült werkfotó,
előtérben Karády Katalin
és Hamza D. Ákos*

Hamza D. Ákos: Bűnös vagyok (1941)

Hamza D. Ákos: Külvárosi őrszoba (1942)

*Hamza D. Ákos: Ez történt Budapesten (1944),
forrás: filmkultura.hu*

Kiss Henriett

A KODÁLY-MÓDSZER AMERIKAI NAGYKÖVETE Kilencven éve született Darázs Árpád

Bevezetés

Darázs Árpád zenepedagógus, karnagy és karmester kilencven évvel ezelőtt, 1922. július 7-én született Jászberényben. Ezzel az írással órá emlékezünk az évforduló alkalmából. Ebben a munkában részben az eddigi kutatásaim eredményeit összegzem, részben új adatokat és dokumentumokat mutatok be.¹

Magyarország

Darázs Árpád 1922. július 7-én született Jászberényben, római katolikus családban. Július 15-én anyakönyvezték Darázs Árpád András néven. Édesapja Darázs Árpád asztalos, édesanyja Klinkó Julianna. Mindketten 23 évesek fiuk születésekor. Darázs Árpád szülőháza a Korcsolya utca 40. szám alatt állt. A ház ma is megvan. A családban még két leánygyermek született: Margit és Melinda. Az eddigi kutatások során csak Darázs Margit születésének anyakönyvezésével találkoztunk. Melinda nevű testvérükről egyelőre nem találtunk adatot az anyakönyvből.²

Darázs Árpád gyermekkorát Jászberényben töltötte. Zenei tehetségére korán felfigyeltek. A József Nádor Gimnáziumban (ma: Lehel Vezér Gimnázium) Bakki József zenepedagógus is felismerte a tehetségét. Az elbeszélések szerint az ifjú Darázs Árpádot már ekkor nagyon érdekelte a zene: diaktársaiból alkalmi kórust alakított, és rögtönzött próbákat szervezett a tanórák közötti szünetekben. Több évig a Palotásy Kórusban is énekelt. Bakki József, a kórus karnagya időnként rábizta az együttes vezénylését. Ő volt az, aki biztatta Darázs Árpádot, lépjen zenei pályára.³

Felsőfokú zenei tanulmányait Budapesten folytatta Darázs Árpád. Az 1941/42-es tanévtől az 1943/44-es tanév végéig az egyházzenei tanfolyam hallgatója volt a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán. Az egyházzenei tanfolyamot ezekben az években Bárdos Lajos vezette. Darázs Árpád 1944-ben szerezte meg az egyházkarnagyi oklevelet. Az 1944/45-ös tanévtől az 1945/46-os tanévig ugyanebben az intézményben a középiskolai ének-tanárképző tanfolyamra járt.

1 Ezúton is köszönöm a munkámhoz nyújtott segítséget a Jász Múzeum igazgatónőjének, Hortiné Bathó Editnek és munkatársának, Kókai Magdolnának, a Jászkerület Kulturális és Művészeti Közhasznú Nonprofit Kft. Városi Könyvtár Jászberény könyvtárosainak, Gulyás Erzsébetnek, Szarvas Lászlónének és Parti Csabának, valamint Hunyadi Lászlónének, a jászberényi Polgármesteri Hivatal anyakönyvvezetőjének.

2 Az adatok a jászberényi állami anyakönyvből, az 1922-es évből származnak. Darázs Árpád az 549. folyószám alatt lett anyakönyveztetve. A Korcsolya utcai szülőház jelenleg a 8. szám alatt szerepel.

3 Kemenesi Gabriella: Darázs Árpád Jászberény díszpolgára. Tehetsége fényével beragyogta életünket. In: Új Néplap, V. évfolyam, 194. szám. 1994. augusztus 18. 9. oldal

Itt Ádám Jenő és Gárdonyi Zoltán voltak a vezető tanárok. A főiskola évkönyvének bejegyzéséből tudjuk, hogy az 1945/46-os tanévben a „középiskolai énektanári képesítő vizsgára bocsátottak” között volt Darázs Árpád is.⁴

1942-ben Darázs Árpád vezetésével egy ifjúsági énekkar alakult Jászberényben. A következő években több hangversenyt adtak, amelyekről a Jász Hírlap is beszámolt.⁵ Darázs Árpád a második világháború végét követően két tanéven át a Jászberényi Állami Líceum és Tanítóképző Intézet ének-zene tanáraként dolgozott.⁶ Ezután visszatért Budapestre és több zenei együttesnek, köztük a Magyar Rádió és Televízió Énekkarának a munkáját irányította.

Budapesti évei alatt is kapcsolatban maradt a jászberényi ismerősökkel és muzsikusokkal. Érdeklődött az itteni zenei élet iránt. Arató Antalné Pesti Rozáliától ismerjük a következő történetet. A Központi Iskola, a régi Székely Iskola énekkara az 1953/54-es tanévben a Magyar Rádióban készült fellépni. Az iskola ének-zene tanára és egyben a kórus karnagya, id. Bakki József lehívta Darázs Árpádot Jászberénybe. Arra kérte, hallgassa meg a kórusát. Darázs Árpád készségesen elment a kóruspróbára, és szakmai tanácsaival segítette az énekkar felkészülését.⁷

Darázs Árpád 1956-ban családjával együtt elhagyta Magyarországot, és az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le.

Amerikai Egyesült Államok

Az új hazában a kezdetekben nem volt könnyű a család élete. A megélhetés miatt Darázs Árpád eleinte szobafestőként és pincérként dolgozott.

Szakmai pályafutásának első jelentős amerikai állomása a New York állambeli Farmingdale volt. 1957–66 között a Szent Kilián Fiúkórus és a Szent Kilián Férfikórus munkáját irányította a Szent Kilián Egyházközségben. Később ugyanitt egy női kart és egy leánykart is alapított. Clara F. Wagner, a Fiúkórus akkori titkárnője így emlékezett vissza erre az időszakra: „Árpád 1967-ben érkezett egyházközségünkbe. Mindnyájan nagyon szerettük őt, igazi és értékes barát volt. ... A zenei együttesek, a Fiúkórus és a Chorales együttes is ebben az időszakban érte el működésének csúcspontját. A hosszú évek alatt mind a Fiúkórus, mind a Chorales együttes nagyon sok szép előadással örvendeztette meg a közönséget. A Fiúkórus országos és nemzetközi hírnévre is szert tett és nagy dicsőséget szerzett az egyházközségnek. ... Árpád kivételes ember volt. ... Mindenki sajnálta, hogy elhagy bennünket.

4 A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola évkönyvei az 1941/42-es, az 1942/43-as, az 1943/44-es, az 1944/45-ös és az 1945/46-os tan évekről.

5 Kiss Erika: Jászberényi múltidéző. Jászberény, 2006. 147-148. oldal

6 A Jászberényi Állami Líceum és Tanítóképző Intézet évkönyve az 1946-47-es évről. Szerkesztette: Dr. Jantsky Béla igazgató.

7 Kiss Henriett: Két írás Darázs Árpádról. In: Jászsági Évkönyv 2007. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2007. 195-209. oldal, 199. oldal

De egyben örültünk is, hogy máshol folytathatja nagyszerű munkáját, a tanítást és a karvezetést.⁸Darázs Árpád 1961–66 között a Molloy College-ban (Rockville, New York állam), illetve 1962–66 között a Columbia University (New York állam) tanárképző fakultásán is tanított. Ez utóbbi helyen 1972-ben doktori fokozatot szerzett.

1966-ban lett a Dél-Karolina Egyetem professzora. Az itt töltött két évtized jelenti amerikai pályafutásának csúcspontját. Szakmai tevékenységei között mindig kiemelkedően fontos volt a kórusokkal végzett munka, a karvezetés. Az egyetemen, nem sokkal a kinevezése után, megalapította és haláláig vezényelte az intézmény Hangversenykórusát. Ezzel a kiváló együttessel sok sikert ért el. A kórusal 1976-ban és 1980-ban eljutott Magyarországra is, ahol mindkét alkalommal első díjat nyert a debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen. Az első, 1976-os verseny alkalmával így nyilatkozott a helyi sajtónak Darázs Árpád: „... Ez volt az álmom, hogy ide elhozzam a gyerekeket, lássák, milyen a magyar énekkari kultúra. ... Ők pedig nagy megtiszteltetésnek vették, hogy eljutottak Debrecenbe, mert rengeteget beszéltem nekik a magyar zenéről.”⁹ A Hangversenykórus énekesei maguk is megérezték, milyen kiváló professzor irányításával végezhetik egyetemi tanulmányaikat. Charles Kenneth Moss, a Hangversenykórus egykori énekese így emlékezett vissza az egyetemen Darázs Árpád mellett eltöltött évekre: „Mindenki azt érezte, hogy fontos a kórusban. Darázs személyisége elválaszthatatlan volt a zenéjétől. A zene, ami belőle áradt, olyan volt, mintha lényének meghosszabbítása lett volna. A zene mindent egybevetve az övé volt. Elveszett volt „mindennapi kenyere”, a zene nélkül!”¹⁰ 1979-ben a Hangversenykórus néhány végzett diákja, Darázs Árpád tiszteletére, a nevével fémjelzett ösztöndíjat alapított a kiemelkedő tanulmányi eredményeket elérő karvezető hallgatók részére. Az ösztöndíjat ma is odaítélik a legkiválóbb hallgatóknak.¹¹

Az egyetemen Darázs Árpád a kórusok munkájának irányítása mellett más kurzusokat is tartott. Zenepedagógusként is jelentős munkát végzett. 1965-ben Jel és hangzás címmel jelent meg tankönyve, melyben a kodályi elveket és módszereket ültette át az amerikai környezetbe.¹² Sokat utazott: előadásokat és továbbképzéseket tartott a Kodály-módszer alkalmazásáról. Publikációi jelentek meg szakmai folyóiratokban. Így beszélt zenepedagógiai tevékenységéről: „... az USA harminckét államában dirigáltam és tartottam tanfolyamot a Kodály-módszerről az énektanárok és karnagyok számára. Többször Kanadában is jártam, s ilyen küldetésben – szintén több ízben – voltam Dél-Amerikában, legutóbb Peru fővárosában, Limában.

8 Kiss Henriett: Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban. In: Jászsági Évkönyv 2005. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2005. 20-28. oldal, 20-21. oldal

9 Szücs J.-Turi G.: Egy angyal. In: Debreceni napló, 1976.

10 Kiss Henriett: Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban. In: Jászsági Évkönyv 2005. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2005. 20-28. oldal, 25. oldal

11 Az ösztöndíj neve angolul: Arpad Darazs Endowment Fund. <http://www.music.sc.edu/ea/choral/giving.html>

12 Darazs, Arpad-Jay, Stephen: Sight and Sound. Visual Aid to Melody and Harmony. Boosey and Hawkes, INC, Oceanside, New York. 1965

Ahol egy Kodály-művet vezényeltem. ...”¹³ Egyetemi munkája mellett, rövidebb-hosszabb ideig, több helyi zenei együttes munkáját is irányította Dél-Karolinában. Két együttes, a Columbia Filharmonikus Zenekar és a Palmettói Mesterdalnokok mindenképpen kiemelést érdemel. A filharmonikusokat 1972 és 1980 között dirigálta.¹⁴ A Palmettói Mesterdalnokok nevű férfikart saját maga alapította. Az együttes az 1981-es megalapításától kezdve folyamatosan működik.¹⁵

Darázs Árpád 1967-ben kapta meg az amerikai állampolgárságot. Ez nagyon sokat jelentett számára. John Bauer hegedűművész, a Dél-Karolina Egyetemen Darázs Árpád professzortársa így fogalmazott: „... Patriótává vált itt, az Egyesült Államokban. Mindig hálás volt azokért a lehetőségekért, amelyeket ettől az országtól kapott. Sok hazafias hangversenyt is adott. ... „

Amerikai éveit alatt is tartotta azonban a kapcsolatot a hazájával, az otthoniakkal. Időről-időre hazalátogatott. A látogatásai alkalmával továbbra is figyelemmel kísérte szülővárosának zenei életét. Érdeklődésnek egyik szép példája a Jászsági Évkönyvben korábban már publikált levele, amelyet Horváth Ottó jászberényi egyházzenesz- nek, zeneszerzőnek és zenetanárnak írt. Levelében érintett személyes és családi témákat is, de kérdezett az itthoni zenei helyzetről is. Leveléből kiderül, hogy legközelebbi hazalátogatásakor szeretné meghallgatni Horváth Ottó templomi énekkarát, a Palotásy Kórus próbáját, valamint a gimnáziumi és a tanítóképzős énekkar próbáját.¹⁶ Darázs Árpád arra is nagyon vágyott, hogy egyetemi énekkarával, a kiváló Hangversenykórusal egyszer szülővárosában is bemutatkozhatson. Ez a kívánsága 1980-ban teljesült, amikor a debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny alkalmával újból Magyarországra látogatott. Ebben az évben közös hangversenyt adott Jászberényben a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusa és a Palotásy Kórus.¹⁷ 1986-ban Darázs Árpád súlyosan megbetegedett. Leukémiát diagnosztizáltak nála az orvosok. Utolsó hangversenyét, már nagybeteg, 1986. október 18-án adta a Carolina Coliseum-ban. Betegségének híre a Fehér Házba is eljutott. Ronald Reagan, az Amerikai Egyesült Államok hivatalban lévő elnöke így fogalmazott november 10-én kelt, Darázs Árpádnak címzett levelében: „Kedves Darázs! A betegségéről szóló hírek épp most értek el hozzám. Tudatában vagyok, hogy ez bizonyára különösen nehéz időszak az Ön számára. De vigaszt meríthet abból a tudatból, hogy az imádkozók, valamint számtalan barátja és csodálója támogatását bírja. ... Üdvözlöm Önt és köszönöm, hogy életünket fényesebbé tette tehetsége ragyogásával. Isten áldja!”¹⁸ Darázs Árpád nem

13 Erdei Sándor: A Kodály-életmű bővületében. „Osztylryszem: jó előadónak lenni”. In: Debreceni Napló, 1984. július 17.

14 A zenekar repertoárjáról ld: Kiss Henriett: Darázs Árpád repertoárja a Columbia Filharmonikus Zenekar élén. In: Jászsági Évkönyv 2006. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2006. 79-87. oldal

15 Az énekkar neve angolul: Palmetto Mastersingers. <https://www.palmettomastersingers.org>

16 Kiss Henriett: Két írás Darázs Árpádról. In: Jászsági Évkönyv 2007. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2007. 195-209. oldal, 196-200. oldal

17 Kemenesi Gabriella: Darázs Árpád Jászberény díszpolgára. Tehetsége fényével beragyogta az életünket. In: Új Néplap, V. évfolyam, 194. szám, 1994. augusztus 18. 9. oldal

18 Dokumentumok Darázs Árpádról. Fordította: Darázs Margit. In: Jászsági Évkönyv 2004. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2004. 7-11. oldal, 7. oldal

sokkal ezután, december 16-án hunyt el Columbiában, Dél-Karolina állam fővárosában. Hatvannégy éves volt. A *The State*, Dél-Karolina állam legnagyobb napilapja így búcsúzott tőle: „... Darázs Árpádot, mi, columbiaiak, leginkább kimeríthetetlen vitalitásáról, fogadott hazájához való rendíthetetlen hűségéről, különleges közép-európai charmjáról és a zene iránti mindenekfölötti elkötelezettségéről ismertük. Ránk hagyott öröksége az a, talán több ezer diák, akiket ő tanított meg a zene megértésére és szeretetére, és közönsége, mely úgy az Egyesült Államokban, mint Európában és Ázsiában tapsolta meg tehetségét.¹⁹ Darázs Árpádot a Szent József templomban búcsúztatták el. A szentély tömve volt, sokaknak kint kellett állniuk. A gyászszertartáson Darázs Árpád egykori kórusénekesei, kollégái is énekeltek. Így búcsúztak szeretett karnagyuktól, tanártársuktól.²⁰

Darázs Árpád halála után családja Dél-Karolinában maradt. Felesége, Piroska közel két évtizeddel élte túl férjét. 2004-ben halt meg. Lányuk és két fiuk, családjaikkal együtt ma is mindannyian az Amerikai Egyesült Államokban élnek.

Kodály Zoltán nyomdokain

Darázs Árpád Magyarországon sajátította el Kodály Zoltán zenei nevelési elveit, innen vitte magával a tengerentúlra. Az Amerikai Egyesült Államokban Darázs Árpád számított a Kodály-módszer egyik legjelentősebb képviselőjének. A most következő részben azokat a momentumokat emelem ki az életrajzból, amelyek azt mutatják meg, mikor és hogyan alkalmazta Darázs Árpád pályafutása során a Kodály-módszert. Jelen írásomnak ez a része ennek a gondolatnak az első megfogalmazása. A jövőben minél részletesebben szeretnék ennek a kérdéskörnek a kutatásával foglalkozni.

Budapesten, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Darázs Árpád az egyházzene tanfolyam mellett a középiskolai ének-tanárképző tanfolyamot végezte el. Bárdos Lajos és Ádám Jenő voltak a vezető tanárok ezeken a tanfolyamokon. Ők Kodály Zoltán legkiválóbb tanítványai és munkatársai közé tartoztak. Tőlük minden bizonnyal sokat tanult Darázs Árpád az új magyar zenepedagógiáról. Minden angol és magyar nyelvű irodalom megemlíti, hogy Darázs Árpád Kodály Zoltán tanítványa volt a Zeneművészeti Főiskolán. Fontosnak tartom, hogy a jövőben tényekkel alátámasztottan tárjam fel, mely tanév(ek)ben, milyen tárgya(ka)t tanult Kodálytól Darázs Árpád a Zeneművészeti Főiskolán.

A felsőfokú tanulmányok befejezésével két tanéven át Jászberényben, a tanítóképzőben, tanított Darázs Árpád. Feltételezhető, hogy az újonnan elsajátított Kodály-módszer szerint tanította a növendékeit. Ezen a téren is további kutatásokra van szükség. Darázs Árpád zenepedagógusi munkája az Amerikai Egyesült Államokban

19 William W. Starr: Hatvannégy éves korában elhunyt Darázs Árpád. A Dél-Karolina Egyetem karigazgatójának zenei hagyatéka. Fordította: Darázs Margit. In: *The State*, 1986. december 17.

20 Laury Christie professor emerita visszaemlékezése. Kiss Henriett: Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban. In: *Jászsági Évkönyv 2005. Jászsági Évkönyv Alapítvány*, 2005. 20-28. oldal, 23. oldal

teljesedett ki. Farmingdale-ben, New York államban, a Szent Kilián Fiúkórust Kodály nevelési elvei szerint tanította. „Amikor Árpád a doktorátusán dolgozott a Columbia Egyetemen, aközben a farmingdale-i Szent Kilián Fiúkórusát is vezényelte. A fiúk tanításában a Kodály-módszert alkalmazta. Nagyon híressé vált ezzel, mivel a fiúk bonyolult kottákat is könnyedén olvastak lapról. Ennek a hírnévnek köszönhetően vehettek részt a Lincoln Center megnyitó ünnepségének előadásán. Gustav Mahler Ezrek szimfóniájának előadásán énekeltek Leonard Bernstein vezényletével.” – idézte fel John Bauer hegedűművész.²¹ A Leonard Bernstein által vezényelt Mahler-előadásban, ahogyan az előadás felvétele is tanúsítja, valóban kiválóan megállták a helyüket Darázs Árpád fiatal énekesei.²²

Kodály Zoltán 1966-os egyesült államokbeli útja során Darázs Árpáddal is találkozott. Kodály Darázs Árpád akkori kórusát énekelni is hallotta. Így nyilatkozott erről egy interjújában: „Hallott valamilyen gyermek-előadást? Kórusokat, iskolai programokat?” „Nem hallottam ilyet, csak tavaly, amikor Darthmouthban voltam. Hazánkfia, Darázs Árpád, aki Long Islandben dolgozik, felnevelt egy mintegy 30 gyerekből álló csoportot. Darázs az általunk használt módszert alkalmazza. Ezzel bizonyítja, hogy ez a módszer jó az amerikai gyermekeknek is. Éppen csak a gyakorlati anyagot kell az amerikai zenei kincsből, az ő népdalaikból venni, a magyar helyett.”²³

Darázs Árpád Stephen Jay-jel közösen Jel és hangzás címen tankönyvet írt.²⁴ A tankönyvben Kodály elveit ültette át az amerikai környezetbe. Magyar ének-zene tanárok kiválóan eligazodnának Darázs Árpád tankönyvében: a dalantítás, a ritmikai és dallami ismeretnyújtás, a többszólamúság, a készségfejlesztés algoritmusai mind-mind megegyeznek az itthon alkalmazott eljárásokkal.²⁵ Darázs Árpád 1972-ben a Columbia Egyetemen neveléstudományból doktorált. Disszertációjában Kodály zenepedagógiáját gondolta tovább: hogyan lehet a zenei olvasást a középiskolai kórusoknál alkalmazni.²⁶ Darázs Árpád, szintén 1972-ben, részt vett a Nemzetközi Kodály Társaság Kodály-szimpoziumán. Itt egyrészt Kodály Budavári Te Deum-át vezényelte a San Francisco-i Szimfonikus Zenekar és a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusa élén, másrészt lehetősége volt a magyar küldöttséggel találkozni. Így beszélgetett többek között Kodályné Péczely Saroltával, Szőnyi Erzsébettel és Vikár Lászlóval is.²⁷

21 Kiss Henriett: Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban. In: Jászsági Évkönyv 2005. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2005. 20-28. oldal, 23-24. oldal

22 A Lincoln Center-beli előadás felvétele az egyik videó megosztó portálon is elérhető. http://www.youtube.com/watch?v=mMANvrLk_bl

23 Kodály Zoltán: Visszatekintés. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok. III. Közreadja: Bónis Ferenc. Budapest, Zeneműkiadó, 1989. 197. oldal

24 A tankönyv címe angolul: Sight and Sound. Visual Aid to Melody and Harmony. Oceanside, New York, Boosey and Hawkes, INC. 1965.

25 Kiss Henriett: Két írás Darázs Árpádról. In: Jászsági Évkönyv 2007. Jászsági Évkönyv Alapítvány 2007. 195-209. oldal, 196-200. oldal

26 Az angol nyelvű disszertáció címe: A Study of the Zoltan Kodaly Approach to Music Reading and its Application to the High School Selective Choral Organisation <http://pocketknowledge.tc.columbia.edu/home.php/viewfile/13712>

27 Kiss Henriett: Két írás Darázs Árpádról. In: Jászsági Évkönyv 2007. Jászsági Évkönyv Alapítvány 2007. 195-209. oldal, 196-200. oldal

Darázs Árpádról és a Dél-Karolina Egyetemen alapított Hangversenykórusáról 1974-ben közel félórás film készült „Éneklő kezek. Kodály-öröksége” címmel.²⁸ „Darázs Árpád és együttese révén Kodály Zoltán neve immár ismerősen cseng Dél-Karolinában is. ... A világon sok ezren tanulnak zenét Kodály módszere nyomán.” – emelte ki a film elején a narrátor. A módszer alapvető sajátosságairól magának Kodálynak az angol nyelven adott nyilatkozatát idézik a filmben. Kodály itt is hangsúlyozta, hogy az ő módszere nagyon egyszerű. Az énekléssel kell kezdeni, hiszen mindenkinek van hangja. Az éneklés egyben a zenéhez való közeledés legtermészetesebb módja. Az a hangszerjátékos, aki nem az énekléséből indul ki, mechanikusan fog játszani. Darázs Árpádtól megtudjuk, hogy a Zeneművészeti Főiskolán ismerkedett meg Kodállal és a tanításával. Később is többször találkoztak. Kodály otthonában időről-időre szakmai kérdésekről is elbeszélgettek. Kodály 1965-ben az Amerikai Egyesült Államokba látogatott. A tiszteletére rendezett hangversenyen hallotta Darázs Árpád akkori kórusát is énekelni. „Ekkor láttam utoljára Kodályt.” – emlékezett vissza Darázs Árpád. A filmben, hangzó illusztrációként, Kodály több műve is felcsendül a dél-karolinai énekkar előadásban, így az Ave Maria, az Esti dal, a Jézus és a kufárok, valamint a Fölszállott a páva. Tanteremben, tanítás közben, valamint kóruspróbán is láthatjuk a filmben Darázs Árpádot. Lendületes, energikus stílusa a hallgatóit is magával ragadta. A tanórák, kóruspróbák mellett nagyon sok fellépésen bizonyította az együttes a kiválóságát. Felléptek az USA-ban és Kanadában, de megismerhették művészetüket Európa több fővárosában, így Párizsban, Londonban, Madridban és Lisszabonban is. Rendszeresen készültek velük hangfelvételek. Darázs Árpád így fogalmazott a film végén: „A szépség szeretete, és ennek a szeretetnek a közvetítése az, ami Kodályt, a zeneszerzőt, Kodályt, a tanárt, és Kodályt, az embert olyan nagyvá tette. Úgy érzem, a hallgatóim megértették, ki volt Kodály, és mi volt a célja.”

Kodály Zoltán műveit Darázs Árpád az Egyesült Államokban is gyakran vezényelte. Az énekkari művek mellett Kodály zenekari és oratorikus műveit is hangversenyeinek műsorára tűzte. A Budavári Te Deum, a Psalmus Hungaricus, a Hány János szvit, a Galántai táncok, a Marosszéki táncok is előadásra kerültek Columbiában, a Columbia Filharmonikus Zenekar élén, Darázs Árpád vezényletével.²⁹ Milyenek látták Darázs Árpádot a közvetlen kollégái és a tanítványai? Hogyan értékelték ők Darázs Árpádot, a Kodály-módszer képviselőjét? William J. Moody, a Dél-Karolina Egyetem Zeneiskolájának korábbi igazgatója szerint: „... (Darázs Árpád) a világ legkiválóbb karnagyainak egyike volt, Kodály Zoltán zenéjének és tanításának szakértője.” John Bauer hegedűművész, a Dél-Karolina Egyetem professzor emeritus-a így fogalmazott: „Ő volt a Kodály-módszer legnagyobb szaktekintélye.” A tanítványok közül először Rosanne McDowell, egykori tanítvány visszaemlékezéséből idézek:

28 Újabbban a film felkerült az egyik videó megosztó portálra. A film eredeti, angol nyelvű címe: The Singing Hands. A Kodály Legacy. Írta: Zane Knauss. Rendezte: Dave Smalley. The South Carolina ETV Network. ©1974. <http://www.youtube.com/watch?v=2V-f03aF0wc>

29 Kiss Henriett: Darázs Árpád repertoárja a Columbia Filharmonikus Zenekar élén. In: Jászsági Évkönyv 2006. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2006. 79-87. oldal

„Az egyik adomány, amit tőle kaptunk, és amit én a legtöbbre tartok: a kottaolvasás és a hallás tökéletesítése a Kodály-módszer által. Még ma is látom magam előtt, ahogy némán, kézjelekkel „énekel” egy dalt, és várja, hogy a kézjeleit utánozva válaszoljunk a megfelelő hangmagasságon és a megfelelő időben. Ha valaki nem volt jó kottaolvasó – akkor, amikor elkezdett Darázs Árpádnál tanulni – addigra, mire befejezte a tanulmányait, azzá vált!” Charles Kenneth Moss, egy másik tanítvány így gondolkodott professzoráról: „Darázs mindig nagyon büszke volt a Kodály Zoltánnal való ismerettségére. Kodály zenei nevelési filozófiája szerves része volt mindannak, amit Darázs megkísérelt megvalósítani zenei előadásában és tanításában. Darázs jól tudta, hogy a Kodály-módszer átültetése az Egyesült Államok állami iskoláiba sohasem hoz olyan eredményeket, mint Magyarországon. Így fogadott el mindnyájunkat, azokat is, akik nem részesültünk korábban szolfézsoktatásban. Erősítette bennünk a meggyőződést, hogy a módszert a tanításunk fejlesztésére lehet használni, és jó eredményeket lehet vele elérni a szólaméneklésben. Megtanultuk, hogy az ember nem tudja elsajátítani a Kodály-módszert csak úgy, hogy megrendel néhány szolfézs tankönyvet. A tanárnak magának kell „újra megteremtenie” a módszert a saját osztálytermében adódó helyzetekből, és azokból a forrásokból, amelyek rendelkezésére állnak. Darázs egyszer ezt a kijelentést tette nekem: „... egy tanár hatékonyan tud kórusmuzsikát tanítani, ha van öt ujjja, táblája és jó hangja.” ...”³⁰Darázs Árpád halálakor a nekrológ is megemlékezik róla, mint a kodályi zenepedagógia hívéről: „Darázs egyik „varázsa” hivatása iránti elkötelezettségében rejlett, lelkes odaadásában... a „varázs” másik része kiváló szaktudása volt, mellyel a Kodály-féle énektanítási módszert, melyet Magyarországról hozott magával, misszionáriusi meggyőződéssel terjesztette. Éveken keresztül Darázs volt ebben az országban a kevés igazi Kodály-tanítvány egyike. Budapesten a Mester keze alatt, magába szívta a módszer tanításait és azt átlántálta diákjaiba, egy bizonyos fajta rendszeres kottaolvasással és hallási gyakorlattal.”³¹

Utóélet

Darázs Árpád élete és munkássága az 1989/90-es rendszerváltás után került Magyarországon ismét a figyelem középpontjába.

Hazánkban jelenleg három emléktábla őrzi a nagy muzsikus emlékét. Az első emléktábla leleplezésére 20 évvel ezelőtt, 1992. szeptember 12-én került sor Jászberényben. A Korcsolya utca 8. szám alatti szülőház emléktábláját Jászberény Önkormányzata állíttatta. „E házban született Dr. Darázs Árpád karmester, a Dél-Carolinai Egyetem világhírű professzora, a magyar zene elhivatott hirdetője és tanítója. (1922-1986).” – hirdeti a felirat. Az emléktábla-avató ünnepségen dr. Magyar Levente,

30 Kiss Henriett: Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban. In: Jászsági Évkönyv 2005. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2005. 20-28. oldal, 23-24, 26. oldal

31 William W. Starr: Hatvannégy éves korában elhunyt Darázs Árpád. A Dél-Karolina Egyetem karigazgatójának zenei hagyatéka. Fordította: Darázs Margit. In: The State, 1986. december 17.

Jászberény polgármestere mondott beszédet. Ezután a szakma képviselőjében Balázs Árpád zeneszerző emlékezett Darázs Árpádra. Az emléktábla felavatásáról a Jászkürt című helyi újság is beszámolt.³² A következő évben, 1993-ban emléktábla került a budapesti, Dózsa György út 68. szám alatti egykori lakóház falára is.

Jászberény város Önkormányzatának Képviselőtestülete 1994. március 30-án tartott ülésén döntött arról, hogy a „Jászberény város Díszpolgára” posztumusz címet adományozza Darázs Árpád részére. A képviselőtestület határozatának indoklása szerint dr. Darázs Árpád „Jászberény hírnevének öregbítéséért, zenekultúrájának, énekművészetének segítéséért, a városunkhoz megmaradt hűségéért” kapta meg a város legmagasabb rangú kitüntetését.³³ Ugyanebben az évben a jászberényi Sáros András Közalapítvány pályázatán Kemenesi Gabriella Darázs Árpádról írott pályaművével díjat nyert. Munkájára a Jászkürt című helyi újság is felfigyelt és röviden ismertette azt.³⁴ A díjnyertes mű az év folyamán megjelent a megyei újságban, az Új Néplapban.³⁵

A díszpolgári oklevél és érme átadására szintén 1994-ben, az augusztus 20-i ünnepség keretében került sor. Az oklevelet és az érmét Darázs Árpád húga, Puskásné Darázs Margit vette át. Ugyanezen a napon avatták fel az újabb emléktáblát a Lehel Vezér Gimnázium falán. Az emléktáblát Jászberény Város Önkormányzata és Mizsei Béla, Darázs Árpád művészetének nagy csodálója állíttatta. Az emléktábla szövege szinte szó szerint megegyezik a szülőház falán található emléktábla feliratával: „Ebben a gimnáziumban tanult Darázs Árpád karnagy, karmester, a magyar zene elhivatott művésze, a Dél-Carolinai Egyetem világhírű professzora.” Az eseményekről a helyi újság, a Jászkürt is beszámolt.³⁶ Mizsei Béla országgyűlési képviselő szívügyének tekintette, hogy Darázs Árpád művészetét hazájában és szülővárosában is megfelelőképpen ismerjék és elismerjék. Pethő Lászlót, a Jászsági Évkönyv felelős szerkesztőjét kérte meg, találjon erre a feladatra szakembert. Ennek a megtisztelő feladatnak eleget téve jelentek meg Darázs Árpádról szóló tanulmányaim a Jászsági Évkönyvben. Amikor alkalom adódott rá, a Jászkürt című helyi újságban is publikáltam azért, hogy minél szélesebb körben váljék ismertté Darázs Árpád neve.³⁷

Idén, az évforduló kapcsán a Parlando című zenepedagógiai folyóiratban jelent meg írásom.³⁸ Nagy megtiszteltetés számomra, hogy az évforduló alkalmából ebben az évben a Dél-Karolina Egyetem évkönyvében emlékezhettek meg városunk szülötéről.³⁹

32 Szántai Tibor: Emléktábla dr. Darázs Árpád szülőházán. In: Jászkürt, 1992. szeptember 26., 3. oldal.

33 77/1994. /III. 30./ sz. Képviselőtestületi Határozat

34 Gedei László: A zene nagykövete volt. Díszpolgári címet kap Darázs Árpád. In: Jászkürt, 1994. április 9., 9. oldal.

35 Kemenesi Gabriella: Darázs Árpád Jászberény díszpolgára. Tehetsége fényével beragyogta életünket. In: Új Néplap, V. évfolyam, 194. szám. 1994. augusztus 18., 9. oldal.

36 Szent István-napi ünnepség. In: Jászkürt, 1994. augusztus 27., 2. oldal

37 Kiss Henriett: Darázs Árpádra emlékeztek. In: Jászkürt, 2006. október 28., 6. oldal. Kiss Henriett: Emlékezés Darázs Árpádra. In: Jászkürt, 2007. július 7., 7. oldal.

38 Kiss Henriett: Kilencven éve született Darázs Árpád. <http://www.parlando.hu/2012/2012-2/2012-2-20.htm>

39 Kiss, Henriett: Tribute to the memory of Arpad Darazs on his 90th birthday. Megjelenés alatt.

Amerikai Egyesült Államok

1987-ben Darázs Árpád volt egyetemi hallgatói Darázs Árpád Énekesek néven kórust alapítottak Dél-Karolinában. Így kívánták leróni tiszteletüket egykori mesterük emléke előtt. Az énekkar repertoárjában egyaránt találunk klasszikus és kortárs műveket, valamint egyházi, és világi műveket. Magyar zeneszerzők műveit is rendszeresen műsorra tűzik, Darázs Árpád szülőhazája iránti tiszteletből. Ugyanolyan magas művészi színvonalat akarnak elérni, mint amilyenre professzoruk nevelte őket. Évente májusban és decemberben adnak hangversenyt Columbiában, de különböző városi és kulturális események alkalmával Dél-Karolina állam egész területén fellépnek. A vegyeskart 1987-es megalapítása óta Darázs Árpád tanítványa, Robert Neese vezeti.⁴⁰ Dél-Karolina államban 1801-ben kezdődött el a felsőfokú oktatás. A columbiai központú Dél-Karolina Egyetem 2001-ben ünnepelte fennállásának 200. évfordulóját. Január 10-én nagyszabású, egész éven át tartó ünnepi programsorozat vette kezdetét. Ennek keretében szerveztek nemzetközi konferenciát, szimpóziumot, valamint sor került különböző nyilvános eseményekre és egyéb rendezvényekre. Május 3-án fel-emelő pillanatoknak lehetnek tanúi az ünnepi esemény résztvevői.

Az egyetem 200 éves történetében legjelentősebb szerepet betöltő 50 professzor emlékére fát ültettek az intézmény történelmi részében, a „Patkóban”. A fák mellé helyezett emléktáblákra felírták a professzor nevét, szakterületét és az egyetemen eltöltött éveit. Darázs Árpád emlékfáját az Elnöki Házsal szemben ültették el.⁴¹ Darázs Árpád egykori egyetemi hallgatói mesterük halála óta időről-időre összegyűlnek és órá, valamint az együtt töltött évekre, a közös munkára, a hangversenyekre emlékeznek. Ilyenkor természetesen közös éneklés, kóruséneklés is szerepel a programban. Darázs Árpád Hangversenykórusának tagjai legutóbb idén júliusban találkoztak Columbiában. A találkozásra („reunion”) az alkalmat Darázs Árpád születésének 90. évfordulója adta. A modern technika eszközeit Darázs Árpád Hangversenykórusának tagjai is használják. Nemrégén létrehozták az egyik közösségi oldalon a saját csoportjukat, és így, a technika segítségével tartják egymással a kapcsolatot. Oldalukon vidám és komoly, kedves és megható történeteket lehet olvasni a Darázs Árpáddal együtt töltött évekből.

Sok fényképet is archiválnak, amiket aztán feltöltenek az oldalra. Különböző hangversenyeik egy-egy műsorszámát is meg lehet hallgatni a digitalizált régi felvételekről.

Az idei találkozó szervezésében már nagy segítséget jelentett ez a kommunikációs lehetőség.⁴²

40 Az énekkar neve angolul: The Árpád Darázs Singers. <http://www.adsingers.org/index.html>. Az énekkarról magyarul is elérhető információk. Lásd: Dokumentumok Darázs Árpádról. Fordította: Kiss Henriett. In: Jászsági Évkönyv 2004. Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2004. 7-11. oldal, 8-11. oldal

41 A Dél-Karolina Egyetem bicentenáriumi ünneppsorozatának honlapja: <http://www.sc.edu/bicentennial/>

42 University of South Carolina Concert Choir Alumni-Arpad Darazs Era <http://www.facebook.com/groups/50132386462/>

Befejezés

Darázs Árpád nagy formátumú muzsikus volt. Fiatalon, 64 éves korában hunyt el, mégis gazdag életművet hagyott maga után. Pályája Magyarországon indult, de az Amerikai Egyesült Államokban teljesedett ki. Kiváló zenei szakemberként tartották számon. A Kodály-módszer amerikai nagykövete lett. Disszertációja, tankönyve, publikációi, hangfelvételei is ezt tanúsítják. Mindezeken túl pedig azok a ma is élő tanítványai, akiknek az életét, általa, beragyoghatta a zene. Ők azok, akik ma is a legnagyobb szeretettel és tisztelettel emlékeznek egykori mesterükre. Szívet melengető érzés tudni, hogy városunk szülötte, sok ezer kilométerre tőlünk, ma is ilyen megbecsülésének örvend. Bámulatos, ahogyan az USA-ban Darázs Árpád emlékét őrzik és ápolják. Magyarországon, Jászberényben még sokat kell tenni azért, hogy Darázs Árpád neve és munkássága kellően ismert és elismert legyen.

Közeleg Darázs Árpád születésének 100. évfordulója. Biztos vagyok abban, hogy az Egyesült Államokban nagy ünnepséget fognak a centenárium alkalmából szervezni. Remélem, hogy 10 év múlva Jászberény is méltóképpen fog megemlékezni nagy szülöttéről.

Kakuk Mátyás

SZANATŰ SZEM, AZ OSZÉTOK LÁTÓ EMBERE

I.

Úgy tűnik, hogy mióta emberi társadalom létezik, a közösségből rendszerint kiemelkedik egy-egy ember, aki magának természetfeletti erőt, tudást, hatalmat tulajdonít, és ezt a közösség is elfogadja. Ezen különös képességű személyek leggyakoribb tevékenysége a tanítás, jóvendülés vagy gyógyítás. A Bibliában *profétának* nevezik ezeket az embereket, és a zsidók olyan beszélőt vagy szónokot értettek rajta, aki Istentől ösztönözve beszél.

A magyar népi hitvilágban ismert, természetfeletti erővel rendelkező személyeket *látónak, tudónak, tudósnak, tudományosnak, ördögösnek, boszorkánynak, táltosnak, garabonciásnak, halottlátónak, gyógyítónak, kuruzslónak, veszettorvosnak* stb.-nek nevezik. De természetfeletti erővel rendelkeznek a szibériai eredetű sámánizmus központi alakja, a *sámán* is.

A XVI. századi Franciaországban élt Nostradamus orvos jóvendüléseit – különösen magyarországi utalásai miatt – egyesek máig komolyan veszik nálunk is. Magyar párhuzamként idézem KANDRA Kabost, aki a *látókról, tudókról* a következőket írja: „*Majdnem minden vidéknek megvannak a magok tudós emberei és asszonyai, kiket a nép messze vidékről is megkeres, hogy ügyes-bajos dolgaikban segítségüket kérje. A néphit valónak tartja azt is, hogy vannak látó asszonyok, kik a halottakat látják,...*” (Magyar mítológia. Eger, 1897. 119).

A palóc kirajzása Csépa község látó embere, MÉSZÁROS Mihály /1844 ?–1926/ főként a halottlátással vált ismertté; életét és tevékenységét BARNA Gábor foglalta össze (BARNA Gábor: *Mészáros Mihály, a csépai halottlátó*. In: BARNA Gábor (szerk.) CSÉPA Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népeletéből. Eger–Szolnok, 1982. 335–362). A tanulmány végén részletes bibliográfia is található.

Az oszét néphagyományban ismert *tudó, látó* emberek közül kiemelkedik Szanatü Szem. Jelentős anyagot gyűjtött róla HESZATŰ Valodja (ХЪЕСАТӢ Валодя), aki sok faluban megfordult, kikérdezett idős, szavahihető férfiakat, alaposan tanulmányozta az emberek véleményét, nézetét Szemről; mélyebben érzékelte jelentőségét az oszétok egykori évszázadainak életében és korunkban, majd pedig a gyűjtés eredményeit tanulmányba foglalta. És a végső következtetése: „*Ez a munka kincs a mostani nemzedéknek, még nagyobb kincs lesz a jövőnek.*”

A következőkben ennek a hosszabb tanulmánynak a főbb gondolatait foglalom össze, azután pedig az idős emberektől gyűjtött történetekből adok közre néhányat Szanatü Szemről.

II.

Az oszét ember egykori gondolatai, szemlélete, eszméi, vágyai, jó szokásai, az atyai gazdag tájékoztató mondákkal és példázatokkal nemzedékről nemzedékre, évszázadról évszázadra úgy öröklődtek át, mint a legdrágább kincsek. A XIX. században ezek felértékelődtek, a XX. század első felében pedig az oszét értelmiség élenjárói, irodalmárok, filológusok, történészek, etnográfusok kitartóan és igyekezettel gyűjtötték össze cükuráji gyöngyként e népi alkotások arany kincseit. Nem kétséges, hogy ezek az oszét emberek arculatának megismeréséhez nagy segítséget jelentenek.

Szanatü Szem életéről, tevékenységéről csak annyit tudunk, amennyit a nép ajkán a mai napig élő szájhagyomány megőrzött.

Hogy Szanatü Szem mikor és hol született, véleményem szerint tisztázatlan. Van olyan nézet, hogy kétszáz évvel ezelőtt. De ezt a feltevést eddig még tudományos kutatás nem bizonyította, senki sem erősítette meg. Születési helyéről is több változat él: Kuürttatü szurdok, Hegyi Szaniba, Zahagomban Középső Szana falu. Lehet, hogy más változatok is vannak. Melyikük az igaz? Még az sem zárható ki, hogy Szanatü Szem csak legenda, hogy csak kitalálták őt az emberek maguknak, és maguk ruházták fel ilyen természetfeletti tulajdonságokkal: maguk teremtettek maguknak prófétát.

Születési helyéről az a változat tűnik a legvalószínűbbnek, hogy Zahagomban, Középszanatban született.

A Szanatü család nevét egymástól függetlenül két falu viseli, Alsó-Szanat és Középső Szanat csak Zahagomban vannak. Ma is ott vannak az atyai sírkövek, faluhelyek, a házak romjai, a tornyok falai, a palakőből épített kerítések... Akik Zahagomban éltek és laknak, ma is jól emlékeznek arra, hogy hol voltak a Szanatü család földjei, szántói, kaszálói, birtokai.

Szanatban búcsút is rendeztek tiszteletére minden évben a hőség havában, júliusban. A búcsúba sok ember jött Zahagom falvaiból. A Zahagomban lakó, többnyire időskorú emberek úgy beszéltek Szemről, mint velük egy szurdokból származó emberről. Szem példázataiból sokat ismertek, tanultak szavaiból, életéből. Kétkedve soha, senki sem beszélt arról, hogy hol született Szem: Szem Középső Szanatban született. Ezt határozottan állították a Zahagomü idős emberek, főként Heszatü Dohcüho (ahogy Kalotü Barisz ismert néprajzkutató írja, szerinte Dohcüho 125 évet élt, az orosz-török háború aktív résztvevője volt).

Szanatü Szem születési idejéről is több változat van, Álbortü Barüszbi professzor a «Фидиуæг» c. folyóirat 1993. évi 6. számában ezt írta: «A népi mondák szerint Szanatü Szem 200 évvel ezelőtt született Zahagomban, Szanat faluban».

1992-ben Kalotü Koszta (60 évnél idősebb, unokái vannak) azt mondta nekem, hogy Aszta nevű dédapja ismerte Szanatü Szem dédunokáit. Ezt a tudósítást Koszta az apjától, Yegalühtől hallotta. Ha Yegalüh tudósítása igaz, akkor Szanatü Szem nyolckilenc nemzedékkel ezelőtt élt. És ha egy nemzedék 30 év körüli idő, akkor e szerint a monda szerint Szanatü Szem 240-270 évvel ezelőtt élt.

Arról sem tudunk semmi bizonyosat, hogyan halt meg Szem. Halála napjáról Bedzsüzatü Dudara a következőket írja: «Szem később nem tudott beszélni, szem-

it lecsukta, és örök útjára lépett. Sok ember jött hozzá gyászmenetben Yellagirból, Dügurból, Kuürttatból, Calagomból, Hobángomból, Yrsztualból. Zahagom földjén nem fértek el, annyi ember érkezett. Az emberek kifejezték tiszteletüket. Eltemették őt, és lovas versenyt szerveztek neki. Három napig nem távoztak az emberek Zahagomból, azután mindenki elment otthonába» («Фидиуæг», 1985. 106. l.).

Már láttuk, hogy Szanatü Szem nevének előtagja helynévi eredetű, és születési, ill. lakhelyére utal. A Szem utótag (keresztnév) magyarázata bizonytalan. Egyes regék szerint az orosz *сем* 'hét' számnévből származik, mert egy orosz ember tanácsa alapján csak hetedik fiúként maradt életben. Véleményem szerint azonban az sem zárható ki, hogy a Bibliai Sámuel próféta nevének orosz alakjából származik. Az oszétban a *szem* köznévi jelentése 'próféta', ahogy a magyarban a *tamás* vagyok, *tamáskodom* jelentése 'kétkedem' (Kakuk M.).

Noha Szanatü Szem írni-olvasni nem tudott, ettől eltekintve a róla szóló történetek egytől-egyig arról számolnak be, hogy mindent tudott. Szem tudta, milyen az élet, milyen volt és milyen lesz. Ismerte a madarakat, vadállatokat, növényeket, csúszómászókat, minden élőlény nyelvét; mindazokat az eseményeket, amelyek a jövőben bekövetkeznek. Ismerte a természet és az élet titkait. Éles eszű, találékony volt. Természetfeletti tudás részese volt Szanatü Szem, beszélt a világ teremtéséről és a természet változásáról, arról, hogy mi volt és mi lesz az életben.

Azt is tudta, hogy jómaga mikor hal meg. Hegyekben, hegláncokon, falvakban forgolódva, amikor a Rucs hágoról Zahara pillantott, az ötemeletes kastélyt sokáig szomorúan nézte, s azután így szólt: «Ő, ott az a kastély, a jövő Majrem-nap a pusztulásod napja, és az én halálom napja is». És valóban, a következő Majrem-napon leomlott Zahajü ódon kastélya, ezen a napon halt meg Szanatü Szem is.

Szem természetes nagy és szerteágazó tehetsége nem kérdőjelezhető meg. De azt is meg kell jegyezni, hogy Szemhez kötődtek más tehetséges, szavahihető, okos, bölcs férfiak rövid szólásai, tanítómeséi is. Ilyen tehetséges, nevezetes férfi sok faluban volt. Végül Szanatü Szem alakja általános emberi lett, tipikus alak, ahogy oroszul nevezik: «közös kép / forma, / alak.»

Szanatü Szem, a félig mondabeli vándor, kóborló, valójában csavargó tudós ember – ékesszavú volt. Az emberek köréje gyülekeztek, hallgatásával nem teltek be, szerették, tisztelték őt. Beszéde tartalmas, szemléletes, rövid, rövidre fogott. Lehengerlően művészi volt remek, valószínűtlen történetek és események elmondásában. Az emberek hibáiról és gyarlóságairól csúfondárosan, tréfásan, szelíden beszélt.

Az oszét nép alkotásaiban Szanatü Szem jelentős helyet foglal el, de néprajzi szempontból eddig kellő érdeklődés nem volt tapasztalható, noha emlékét az oszét szólások egy része is őrzi: «Ügyes, mint Szem», «Szem teljesít / megteszi», «Talán Szem vagyok én?», «Mindent tud, mint Szem», és sok más ilyen.

III.

Az emberek nevettek rajta

Egy faluba menve Szem találkozott egy bizonyos rendetlen emberrel, és a szemére hányta:

– Miért rontod az atyák hírnevét? Miért rontod az ifjú nemzedéket?! Nézz magadra: a szekered rozzant, az ökröd támolyog, mint az öreg. Látszik rajta a verés.

Az ember megharagudott Szemre, szólni sem hagyta, hanem becsmérelte, sértegette, kötekedett vele. Szidalmait, sértő szavait abba nem hagyta. Amikor a faluhoz értek, Szem megállt, és mondta az embernek:

– Ami mondandód, ami sértegetésed még van, itt mondd el, mert a faluban ki fognak nevetni.

Rossz év

Minthogy Szem bölcs ember volt, az élet és a természet titkait jól ismerte, az emberek kérdezték, de amire nem tudott válaszolni, arra rejtélyesen válaszolt. Egy alkalommal pedig a tanács emberei kérdezték Szemet:

– Szem, mondd csak, milyen lesz az új év? Az elmúlt év sem játék volt. Tudjuk, hogy milyen volt, de hogy milyen lesz, azt kellene tudni.

– Rossz év lesz, – válaszolta Szem.

– Mi mutatja ezt? Hogy tudtad meg? – kérdezték csodálkozva a tanács emberei.

–Az asszonyok túl gyakran gyűlnek össze, mértéken felüli zshivajt csapnak, – volt Szem válasza.

Heszatü Badtajü, 81 éves, Nogir, 1959.

Hét nyelven

Nem volt olyan a földön, amit Szem nem tudott. Értette azt is, hogy miről csiripelnek a madarak. Az Isten megadta neki a természet titkainak a tudását, őt az Isten küldte az emberekhez, és megtanította őket az Isten rendelkezéseire. Tanította őket az istenségek szentélyeinél is: Alardü dzuárnál, Szanatü dzuárnál, Dzuarü hohon és más imahelyeken és szentélyeknél is. Szanatü szentélyénél is tartottak ünnepet minden évben. Hetæg napján is együtt voltak.

De Szem jól ismerte más népek nyelvét is: hét nyelven beszélt. Ez is az Isten adománya volt.

Beszlehotü Dzadte (Беслехъоты Дзадте), 95 éves, 1979.

Szem sírja

Szem tudta, hogy mikor fog meghalni, és amikor a halála napjáig már nem sok volt hátra, hát megmondta Hegyi Szaniba vénjeinek, és a lelkükre kötötte:

– Nekem nem sok napom maradt, és egyetlen dologra kérlek titeket.

– Az Isten óvjon meg téged a haláltól, de mondd a kívánságod, – mondta neki az egyik vén. Amit mondasz, megteesszük.

– Kérlek titeket, ha meghalok, Szaniba falu fölött temesetek el, és akkor holtan is segítkezni fogok. Legyetek szívesek, teljesítsétek végakaratomat. Nem kérek tőletek semmi mást.

Amikor Szem meghalt, Szaniba vénei teljesítették a végakarátát, a falu fölötti fennsíkon temették el. De hogy hol van Szem sírja, azt ma senki sem tudja.

Kalotü Ladi, 87 éves, 1992.

Szem képessége

Nem volt olyan a földön, amit Szanatü Szem nem tudott. De arra sohasem tudott válaszolni, hogy ez a csodálatos képessége honnan származik. Mindig Алчидæр æй амыдта йæхимæ гæсгæ. Az öreg Hesatü Alekka sok regét tudott róla, és ezeket ügyesen elő is adta. Amikor nekem a Szanatü Szemről szóló regéket és történeteket előadta, megkérdeztem:

– Alekka, sokan nagyon csodálják Szem tehetségét, hogyan tanulta meg a vadállatok, madarak, más élőlények és növények nyelvét, honnan tudta a természet titkait, a természeti jelenségeket, hogy mi lesz, hogyan lesz, mi következik?

– Szanatü Szem nem közönséges ember volt. Szemnek az Isten adta a szájába, és azért volt olyan bölcs, azért volt mindent tudó – válaszolta Alekka.

Hesatü Alekka (Хъесаты Алекка), 85 éves, 1959.

Szem, a menyasszonyvivő

Hegyi Szanibajból, a távoli hegyi faluból menyasszonyvivők jöttek. Szemet is rábeszéltek, mondván, hogy menjen velük menyasszonyvivőnek. Szem ráállt, és mondta: — Ti csak menjetek, én majd utolérlek benneteket.

Elindultak a menyasszonyvivők, de mi történt. Út csak egy volt. Mennek, de Szemet nem látták maguk mögött. Azt mondták, hogy becsapta őket, nem jött. Aztán pedig senki sem tudta, hogyan került Szem lóháton elébük.

Kalotü Ladi (Калоты Лади), 87 éves, 1992.

A Szanatü szentély

Ha Zahaban (a Heszak falujától, Camelnek is nevezték a Camel mezőről) Szkeszen irányába [kelet felé] mégy, öt-hat kilométer után a Zahagom aljához érsz. Van ott egy régi, öreg település helye, megmaradtak kétemeletes házak falainak a romjai, a leomlott házak alapjai és egy összedőlt torony. Ezt a fálut ma is Közép-Szanatnak hívják. Talán ez volt Szanat falu, de a helye nem bizonyos. Közép-Szanat Észak-Oszétiában a Reszü-hegy és az Alardü-szentély (ez is magas hegy tetején van) közötti szurdokban, a Szanatü-szurdokban van. Itt éltek a Szanak.

Ahogy beszélük, végső soron Szanatü Szem is Közép-Szanatüben született. A Közép-Szanat és Zahaj közötti hegy lejtőjén levő szép mezőn palából épült szentély, imahely van, „Szanatü dzuar”-nak hívják. Itt mindig sok nyárs volt. Alardü után Zahagomban volt a leghíresebb és legnagyobb ünnep, a „Szanatü szentek”. Évenként egyszer ünnepeltek itt. A falvakból ajándékokkal jöttek az emberek. Ezen az ünnepnapon minden házban kuszartót készítettek, és a szentély alapzatához hoztak a tiszteltnék fizoneget, végtagokat, sajtos pirogokat, háromszögletű pirogot, arakot, begenüt. Imádkoztak a hatalmas Istenhez, Reszü Yasztürdzsihez, az angyalokhoz és szentekhez.

Hogy menekült meg Szem a haláltól

Két fiútestvér Kuürttatü szurdokból elhatározta, hogy a harmadik fiútestvérüket megölik (különbén valaki más pusztítja el), mert beteges, szánalmas, naplopó, és a fenébe is, nevetségessé tette őket –mondták. Ez pedig Szem volt.

Mennek, mennek, és amikor a Nagy hegy tetejéről Szem letekintett, Zahaj hétemeletes kastélyát meglátta, így szólt a tesvéreihez:

– Ma Majrem napja van, a jövő Majrem nap utáni szombat pedig az én halálom napja. A fiútestvérek egymásra tekintettek: „ezt a testvérünket valamelyik Isten lehelete éri”, mondták, és visszamentek a házukba, nem ölték meg.

Hogyan nyilvánult meg Szem képessége

Szem több férfivel lóháton kiruccant. Megy, megy, egyszer csak felnevet. A férfiak kérdezték, de semmit sem mondott nekik. A férfiak megállították a lovaikat és mondták:

- Nem megyünk veled tovább mindaddig, amíg meg nem mondog, hogy min nevensz.
- Álnokok vagytok. Nem kiabálom ki a tudományomat. Miért kérdeztek engem?
- És elárulta nekik, hogy a világ mindenféle nyelvét érti, és azon nevetett, amit a madaraktól hallott.

Szem álma

Szanatü Szem okossága, bölcsesége elterjedt egész Oszétiában, délen, északon. Mindenki őt hívta, és kérdezték tudásról, életről, különösen pedig a jövőjükéről. Egy alkalommal pedig Züguübirbe hívták, hogy megkérdezzék: Szauloxtü Tadzi hívta meg. Amikor Szem megérkezett Dél-Oszétiába, Züguübirbe, ott jól megvendégelték, jöttére mindenfélét készítettek. Ezután kezdték Szemet az értesüléseiről kérdezni. Szem kezdte is mondani:

– Amikor tegnap elaludtam, álmomban először medvéket láttam, azután juhokat, azután pedig rókákat és farkasokat.

– Nem értünk, Szem. Milyen álom ez? – csodálkoztak a züguübiriek.

– Nohát, nem nehéz megérteni, – mondta Szem. Először az emberek medvéhez hasonlítottak tudásban és erőben is. A mostani emberek békések, valódi birkákhoz, juhokhoz hasonlóak. Utánunk pedig álnok, ravasz, farkas emberek lesznek.

Hogy gazdagodott meg a szegény ember?

A szegény ember pásztorokkal találkozott. Nem sokkal azután oda érkezett Szem is. Ebben az időben a pásztorok nyájából ellett egy juh, és két bárányt ellett, egy jerkét és egy kost. A bárányok bégettek, de mit lehetett tenni. Szem hallgatta türelmesen, és így szólt a szegény emberhez:

– Ezt a két bárányt vedd meg!

– Az én házamban soha sincs semmi, mit csinálnék ezekkel is, a pénzem sem futja, – válaszolta bánatosan a szegény ember.

– Mégis vedd meg őket, – mondta Szem. Hallgasd csak, hogy mit beszélnek. A jerke bárány így beszél a másikhoz: „Bizony, a fenébe is, ha engem megvesz ez a szegény ember, hát, bizony, a fenébe is, ezer bárány anyja leszek.” A kosbárány pedig így válaszol: „Bizonyos, hogy ha engem is megvesz, ezer bárány apja leszek.”

A szegény embernek nem akarták eladni a bárányokat, de nem hagyott békét a pásztoroknak, és mégis odaadták. Ki tudja, sok idő telt-e el, vagy kevés, de a szegény embernél teljesült Szem jóslata. Nyáját, vagyonát nemcsak megőrizte, hanem meg is gazdagodott.

Szem kiruccanása

A Dél-Oszétiában, Zürguübirgomban lakó Szaulokok meghívták magukhoz Szanatü Szemet. Szem pedig magával vitte a barátait. Elindultak, és a Kuürttatü-szorosban az Andiák pásztorával találkoztak. A birkák között egy jerkebárány béget, ide-oda rohangál, keresi az anyját. Amikor aztán megtalálta az anyját, hát elcsendesedett. Szem pedig a barátaival az Andiaknál vendégeskedett. Hogyne látták volna őket szívesen? Amikor másnap a vendégek indulni akartak, a vendéglátók Szemnek nagy ajándékot akartak adni, de Szem semmit sem fogadott el.

– Ha nekem valami jó útravalóra gondoltok, hát vágjátok le azt a bárányt, amelyik tegnap a birkák között bégetett – mondta Szem.

A vendéglátók megkérdezték a pásztort, hogy melyik bárány volt az, ők megmondták, és levágták neki. De amikor a bárányt levágták, a vérét felnyalta a vadászkutya. A vendégek jól ellátták magukat bárányhússal, élelemmel, itallal. Amikor indultak, Szemet ismét nem akarták ajándék nélkül hagyni, és Szem azt mondta nekik:

– Hát, ha nekem ajándékot adtok, adjátok nekem a kutyátokat, semmi mást nem fogadok el, és semmi mást nem viszek el.

– Ó, hogyan? Hogy adjuk ajándékba a vadászt? – mondták a vendéglátók. – A hozzád hasonló vendégnek drága, méltó ajándékot kell adni.

Sokat vitatkoztak, de Szem semmi mást nem fogadott el. Hát a kutya (vadász) maradt, és a házban belevizelt a középső sörfőző üstbe. Amikor Szem ezt meglátta, a kutyát sem fogadta el, és így szólt hozzájuk:

– Andiák, a szerencsétek nálatok van, és sohasem fog elhagyni. Szerencsétlenségőtől nem kell félnetek.

Elmentek onnan, és megérkeztek a Zahagom alsó részén levő Abak falujába. Szemet kérdezik a társai:

– Szem, ezek kik, milyen emberek, miből élnek?

– Ezek az Abak. Jó földjeik vannak, büszke, rátarti emberek. Az életük a földtől függ. Onnan elmentek Dél-Oszétiába a Szaulohokhoz. Azok is jól megvendégelték őket, de Szem ezt mondta nekik:

– Szaulohok, jó emberek vagytok, de ti a tekintélyes, mérvadó embereket nem tisztelitek, és előttek sokan semminek sem tűnnek.

És valóban, ezek a családok a mai napig is ilyenek.

Szem végrendelete

Szanatü Szem Szanibaban született és lakott. Egyszer így szólt a tanács embereihez: „Én hamarosan meghalok, de ha meghalok, oda temessetek, ahol Szaniba nyugati oldalán a sziklaszirt van.”

Sok idő eltelt. Egyszer az anyai rokon Szaulohok hívták meg (a Szaulohok unokaöccse volt). Magányosan indult ugyan, de magával vitte a barátait. Az úton találtak egy pásztort. Amikor Szem alaposan megnézte a bivalyt, ezt mondta a pásztornak: „Jó ember, a te bivalyod hasas, a borja pedig hóka.” A pásztor pedig így szólt mosolyogva:

– Igazat beszélsz, a bivaly hasas. A borja azonban nem hóka, a farka külső oldala fehér, azért tűnik neked hókának.

Merthogy Szem nem tudott a pásztortal megegyezni, éles vitába keveredtek. Végül is nagy fogadást tettek, hogy kinek van igaza. Levágták a bivalyt, és a borjúnak a farka külső oldalán sáv volt. Hát Szem életében először veszített.

Mi történhetett, Szem megfizette a fogadást. Mentek tovább, és amikor Szem a hegyről Zahaba nézett, megállt, leszállt a lováról, és szomorúan mélyet sóhajtott. Szemet

megkérdezték a társai. – Mi van veled Szem, miért szomorkodsz? – Akkor Szem így felelt nekik:

– Látjátok odalent Zahaj hétemeletes palotáját? Jövöre leomlik, én pedig meghalok. Amikor a kísérők megértették Szem szavait, szólni sem tudtak, maga sem, és a fenébe is, ez a kastély máig is sok embert tesz tönkre. Onnan továbbmentek a Rucsü-hágóhoz Züguübirbe a Szaulohokhoz. A Szaulohok jól megvendégelték az unokaöccsüket a társaival együtt. Szem jó történetet, sok csodát elbeszél. Azt is elmondta nekik, amiket álmában látott. De meg is ajándékozták bőségesen.

Amikor innen visszatértek, egy év múlva, Majrem napján a Zahajü kastély valóban leomlott. Ezen a napon meghalt Szem is. Szemet a végrendeletének megfelelően a Szaniba sziklaszirtjén temették el.

Szem születése

Kuürttatü szurdokban egy asszonynak és embernek (Szanatü) több gyermeke is született, de hamarosan meghalt [mindegyik]. Az emberek részvétüket kifejezve búcsúztatót tartottak, a környéken sokat ettek, ittak. Aztán pedig egy napon csoportban jöttek az asszonyok együttérzésüket kifejezve. Találkoztak egy öregemberrel, aki megkérdezte őket:

– Miért szomorkodtok ennyire? Betegségtől, gyásztól őrizzen az Isten?!

– Íme, ez a szerencsétlen család ma szerencsétlen születésre vár. Tűzön üldögel ez az anya, örömet és gyászt egyaránt vár – mondta az egyik idős asszony.

Az öregember szakállát simogatva egy ideig a földre nézett, azután azt mondta az asszonyoknak:

– Bocsássatok meg, legyen szerencsétek, de amikor ez a gyermek kibukkan, kenjétek meg disznózsírral. Amikor pedig megszületik, tör hegyével húzzatok körülötte vonalat, hogy a démonok ne ártsanak neki.

Az asszonyok valóban így tettek, hoztak disznózsírt és tört, és ahogy a csecsemő kibukkant, gyorsan megkenték disznózsírral. Amikor megszületett, a tör hegyével vonalat húztak körülötte, hogy a rontást elűzzék.

A Szanaknak ez alkalommal is fiuk született, de most nem halt meg. A Szem (Szanatü) nevet adták neki.

Heszatü Alekka (Хъесаты Алекка), 85 éves, 1959.

Szem és az ördög

Kuürttatü szurdokban, a fenébe is, Yelhernuban Szem szénát kaszált. Nyomában az ördög is szénát kaszál fakaszával. Ahogy Szem csinálja, ő utánozza. Szem kigondolt valamit, és a lábait összekötözte szénakötéllal. Az ördög ugyancsak. Szem elvágta a kaszájával. Az ördög szintén. Szem erős kötéllel újra összekötözte a lábait. Amaz is így csinálta. Szem az éles kaszájával elvágta a kötelet. Az ördög is megpróbálta elvágni fából készült kaszájával a kötelet, és amikor sehogyan nem sikerült, így szólt

Szemnek: – Ésszel legyőztél engem, hatalmadba kerítettél. Most már veletek élek. Szem elvitte magával, és együtt laktak. Az ördög is az ő házában lakott. Minden Majrem-napon megborotvátkoztak. Amikor az ördög vízért ment, nagyon sokára tért vissza. Ha megkérdezték, hogy miért ilyen sokára jössz, hát azt mondta:

– A tisztájából meríték, különben a víz nagyon iszapos.

Sokáig nézi a vizet fürkészsze, és egy alkalommal véletlenül leejtette a vízzel telt edényt, s a fenébe is, nem volt tiszta.

Az egyik Majrem-napon (Majrem-napon vitte magával Szem) a falu férfijai valamennyien jöttek a faluból. Az ördög az utcákon szaladgált a borotvával, de nem akadt olyan, aki az ő fejét megborotválta volna. Nőknek pedig nem illik borotvához nyúlni. Ennek következtében az ördög eloldalgott.

A varjak nyelve

Cümütiben, a fenébe is, ült Szem a férfiakkal a tanácsban. Fölöttük két varjú egymást cibálva röpködött. Kérdezik Szemet a férfiak:

– Ugyan min marakodnak ezek a varjak?

– És ki, mit tud róluk? – mondta valaki.

– Itt a szurdokban az Andiak lovának hullájára repülnek, és marakodnak „nem, én vésem ki a jobb szemét, nem, én” – mondják.

A tanács embereit nem győzték meg Szem szavai, és felderítőt küldtek az Andiakhoz.

– Hol van a lovatok? – kérdezték a küldöttek.

– A lovunk a ménesben legel.

– Gyerünk, kiderítjük, – mondták a férfiak, és kimentek a méneshez. A lovat a szurdokban megdögölve találták, jobb szeme ki volt vésvé.

A tűzhely bosszúsága

Amikor Szem a hegyvidékre ért, Hilakejtől Zahaig menve, a Nagy hegyről Abajtü falura tekintett. Az egyik ház fölött a füst keringve szállt felfelé. Szemet megkérdezték az emberek.

– Ugyan milyen érdekes füst az?

– Ahonnan a füst felszáll, abban a házban vendégeskedés van – mondta Szem. Az ot-tani emberek a felszolgálónak nem adtak sem ételt, sem italt, és a tűzhely bosszankodik. Bementek a faluba. Valóban, a faluban lakoma volt. Meghívták, leültették őket. Szem a vendéglátók üdvözlése után italt nyújtott a felszolgálónak.

– Ó, boldog vendégek legyetek, hogy végre gondoltatok rám. Eddig egyik sem gondolt rám, aki mellett álltam, akinek felszolgáltam, de titeket áldjon meg az Isten!

Amikor Szem kiment a barátaival, nézi a füstöt, az egyenesen szállt felfelé.

A Szanak szálláshelye

Ha itt, a Kuürttatü szurdokban, Dzüvgisz fölött a hegygerincen átmegy, hát ott van a Szanak szálláshelye. A Szanak ott tartották valaha a nyájukat. Nagy, buján termő laposok vannak. Itt van a Szanak tanyája, juhtartó hodályok, fejőállások, legelők, kaszálók. Én a háború előtt sokszor jártam ott, és a nyájamat gyakran tartottam a Szanak járásán. Legutóbb ezen a járásom tartotta a nyáját a Kuürttatü szurdokból öt család. Ez a gazdag és buja terület valamiképpen Szanatü Szem nevéhez fűződik-e vagy sem, arról neked semmi eligazítást sem mondhatok. Talán az öregek tudták ezeket a történeteket, lehet, hogy egyesek ma is tudnak mondákat a Szanak szállásáról, Szanatü Szemről. Szem hírét sokszor hallottam, csodálatos dolgokat tulajdonítottak neki. Elhanatü Tabeg (Елханаты Табер) 1992.

A Tejtó

Ha Zahagomban Közép-Szanatü faluból déli irányba tekintesz, a legmagasabb hegyek egyikét Dzuarü-hegynek nevezik. A Dzuarü-hegy a Resz-hegy mellett van, napkeleti irányban, de alacsonyabb, a Resz mindegyiknél magasabb. Úgy mondják, hogy a Dzuarü-hegy fölötti sziklák között van a Tejtó. Ebben a Tejtóban, a fenébe is, Yasztürdzsi fürdeti a lovát. A Dzuarü-hegy és a Tejtó közelébe menni az embereknek nem volt szabad, tabunak mondták. Lehet, hogy Szanatü Szem a Tejtó tején nevelkedett, és a mennyei ereje is onnan ered. Közép-Szanattól – Szem szülőfalujától – a Tejtóig Zahagomban más falu nem volt. Kalotü Ladi (Калоты Лади), 87 éves, 1992.

Szanatü Szemről

Zaha földjén, Heszatü falun túl, a Szanatü-szurdokban van Szanatü falu. Ezen a helyen született Szem. A falu síkságon fekszik. Ha két kilométernyit mégy lefelé, hát ott szentély volt, „Szanatü dzuar”-nak hívták. Az emberek itt minden évben imádkoztak. A Heszak nagy család volt, és a szomszédos falvak lakóival erőszakoskodtak. Következésképpen Szem más lakóhelyet keresett. Kezdték elvándorolni mindenfelé, mert féltek, hogy baj következik.

Egyszer Hembe jutott. Itt nagyon megszerette a természetet, megbarátkozott az emberekkel. Amikor a helyi lakosok megtudták, milyen nagy tudás gazdája, azok is megszerették. Földrészt adtak neki, házat épített, utódai is születtek. A Henijüfalva-i Cürühatü Lade (100 évnél többet élt) és a Tmenüfalva-i Carahatü Gazakk mondták, egyszer, a fenébe is, a Hola-gleccser aljához ment, és amikor visszajött, így szólt: „A gleccser megsérült, és ha megindul, veszélyes.” És ezután a gleccser valóban megindult, és hét falut (hét Genal) elpusztított. Szem szavai ma is figyelmeztetnek: „Hét Genal – pusztulás, a nyolcadik – delelő.”

Azt a véleményt, hogy Szem a Szanatu szurdokban élt, a 100 év felé közeledő Heszatu Dohcüho terjesztette. Én is tőle hallottam. Jómagam Zahagomban születtem, Zrigette, mondják, ez a falu. Szanatu falujától közöttünk mintegy négy kilométer volt. Kalotu Tülatt ,72 éves, feljegyezte Hodzatu

Szem fogadása

Egy hegyi falu utcájába érkezett Szanatu Szem. Szétnéz, és az egyik ház kapujában abrakoltatja a bivalyát egy szegény ember. Szem üdvözölte a szegény embert, meg-szemlélte a hasas bivalyt, és így szólt:

– A bivalyod hóka borjat fog elleni, jó ember!

– Ó, bizonyára Szem vagy! Jó egészséget! Nagyon örülök, hogy látlak, de a bivalyomnak nem hóka borja lesz – mond ellen Szem jóslatának a szegény öregember.

– Mégis azt mondom neked, hóka lesz!

– Nem hóka. Lehet, hogy a farka külső oldalán sáv van – mondott ellen a szegény ember.

A vitájuk élesedett. Az emberek kezdtek köréjük gyülekezni. Csodálkoztak, ahogy a szegény ember Szemmel vitatkozik, ahogy rááll a javaslatára. Senki sem hitte a szegény ember állítását. Mindegyikük replikázott: „Szem okos ember, Szem nem téved”, „Szem tapasztalt ember, olyan nincs, amit nem tud”, „Kinek beszélsz?! Szem látja a jövőt, mint a varjú”, „Szem igazat mond – a borjú hóka”... Végül a szegény ember elmondta javaslatát.

– Hát, ha nekem nem hisztek, fogadjunk: ha a borjú hókának bizonyul, a bivalyomból a falunak lakomát adok. Ha nekem lesz igazam, Szem vegyen nekem két bivalyt.

Az emberek kórusban kiabálták: „Nem mostanában lesz a falunak a lakomája?”, „Mikor ellik a bivalyod?..”, „Mikor vágjuk le?”

– Egyetértek veletek – mondta akkor a szegény ember. – Váגיátok le ma. Ha Szem rááll a fogadásra, akár azonnal is. Még ha Szem eszik is, kuszart azért nekem is jut.

– Sajnálom a bivalyodat is és téged is – én benne vagyok! – mondta Szem.

– Hagyd már abba! Ez tartja el a családodat! Megőrültél, vagy mi! Kivel vetekszel? Szanatu Szemmel?! Térj észre! – mondták az emberek a szegény embernek.

Nem hallgatott az emberekre. Levágta a bivalyt. És csoda! A bivaly nem hóka volt, hanem a farka vége fehér! Szanatu Szem első alkalommal veszített. Megadta a szegény embernek a két bivalyt. A szegény embernek is maradt sültnek való. Megmentette magának a szegény ember a „hóka” borjat is, és lett belőle valami.

(P.S. Ennek a regének egy másik változatában Szanatu Szemnek lett igaz.)

Hogy tréfálták meg Szemet

Két részeg ember egymásba kapaszkodva, kapatosan imbolyogva megy az utcán. Az egyikük mondja a másiknak:

- Nézd csak, nézd. Íme, ki jön, nem Szem az, Szem?
- Ha jól látom, Szem az, Szem.
- Hát akkor megtréfáljuk, mi? Mit szólsz hozzá?

– Megtréfáljuk... Hogyne tréfálnánk meg... Valahonnan vizet hozunk neki...

Amikor Szem a közelükbe ért, hát az első ember bőfögetve, ravasz mosollyal mondja:

- Szem, hé, Szem! Mondd már meg nekünk, légy szíves, hogy helyesebb: „Hozz nekünk vizet!”, vagy „Adj nekünk vizet!” Neked hogy tűnik helyesebbnek, Szem, mi? Téged mindent tudóknak mondanak, mi?

Szem megértette a helyzetet, megvetően végignézte őket, és mondta:

- Egyik sem helyes.
- De hogyan?! Hát hogy mondjuk? – kérdezte érdeklődve a másik ember.
- Nektek így kell mondanotok: „Terelj minket a vízhez!” – válaszolta nekik Szem, és ment tovább az útján.

A két embernek távra maradt a szája, kérdőn néztek egymásra, Szem után tekintettek, azután az első ember így szól:

- Ez minket birkának nevez, birka... mi?!
- Ez sértés volt... Szemtől, a fenébe is, megtréfáljuk. Nézd csak, ki kit tréfált meg? – mondta dühösen a második ember.

Mégis középén lesznek

A régi időkben egy szurdok alján lévő hegyi falu szorosan a falhoz illeszkedett. A lakói nem sokat láttak az égből; a falut minden oldalról hatalmas hegyek övezték. Tanulásra nem volt semmiféle lehetőség. A lakói sötétek voltak, a tudományban elmaradtak. És – nagyon önzők.

Egyszer valahonnan odakerült hozzájuk egy orosz ember; tudott írni, olvasni, és ír-nokként kezdett dolgozni. Szenvedélyesen dolgozott az emberek életének javításán, a fiatalokat írni-olvasni tanította. De az önző emberek nem engedték közel magukhoz, nem bíztak benne, félték tőle. Egy idő után az írnok beteg lett, és gondozatlanul meghalt. A falu befolyásos embere ládát eszkábált neki, és a temetőben akarta eltemetni. Az emberek szembefordultak vele, és nem engedték a halottat a saját halottaik közé-lebe temetni. „Odalent, a fenébe is, a határon temesd el!” A vita közben, a fenébe is, odament Szanatü Szem, és megkérdezi:

- Miért vitakoztok a temetésen? A befolyásos ember ismertette a helyzetet. Akkor Szem így szól:
- Igazuk van, úgymis közöttük lesz.

Az embereknek tetszett Szem javaslata, de azt nem értették, hogyan kerül a hulla a halottak közé.

A halottat a határon temették el. Az élet ment tovább a maga útján: egyesek születtek, mások meghaltak. A temetőjük egyre terjeszkedett, terebélyesedett, és végül ez a sír középre került. Akkor értették meg az emberek, miért beszélt így Szem.

Gurzó K. Enikő

ÉLET A VÁROSBAN

„A mai nappal a festészet meghalt! – kiáltott fel az első dagerrotípiák láttán Paul Delaroche, a francia historizmus népszerű festője, akivel akár még együtt is érezhetünk rettenetében. Hisz az ember mindig elborzad, visszahőköl attól, ami új. Delaroche is így járt, amíg be nem látta, hogy: „A dagerrotípiák finom ábrázolási módja minden elképzelést felülmúló tökéletességet mutat. A vonalak pontos rajzát, a formák tisztaságát legteljesebben a fénykép tudja megvalósítani.” Hetek, hónapok múltán, a meghökkentő benyomás értelmi feldolgozása után tehát nemcsak segédeszközként, hanem önálló ábrázolási lehetőségként is elismerte a fényképezést.

A festő, aki fotózott

Ez volt Delaroche. Nem volt egyedül, aki így tett, ám az is igaz, kezdetben követője sem nagyon akadt. A festővászonhoz szokottak ugyanis makacsul ellenálltak, ezért időbe telt, amíg a fotografálás szemfüles befogadókra, ambiciózus művelőkre talált, és elfoglalta az őt megillető helyet a művészetek gazdag palettáján. Ha ellenben tovább lépünk a korban és az elemzésben, ki kell emelnünk, hogy a fénykép valóság-ábrázoló készségének végül még azok a festők is nagy elismeréssel kezdtek adózni, akiknek stílusa távol állt a naturalizmustól. Delacroix például kimondottan sajnálta, hogy a hasznos találmány számára túl későn érkezett.

Magyarországon sem történt ez másként, és szinte évtizedenként felbukkantak újabb és újabb úttörői a műfajnak. Többek között Moholy-Nagy László, aki az 1920-as évek elején fotógramjaival, fotóplasztikáival és elméleti írásaival kijelölte a fényvel való alakítás új módozatait. A fotóban ő nem kitüntetett, hanem sajátos médiumot vélt felfedezni. Christian Schad-al, Man Ray-jel és El Liszickij-jel olyan absztrakt kompozíciókat teremtett, amelyeknek motívumait a fény és a fényérzékeny papír tulajdonságai határozták meg. Vele szemben Kassák Lajos a képes újságokból kivágott fotórészleteket gyakran alárendelte képarchitektúráinak. A fotóhasználatnak ez a két alaptípusa napjainkban is megfigyelhető: az első esetben a művész olyan szituációt teremt, amelyből számára is ismeretlen eredmény születhet, a második esetben a megtervezett végeredményhez keres adekvát fotóanyagot.

Csaknem szimbolikus érvényű az a gondolatmenet, amellyel fél évszázaddal Kassák után Bak Imre mértani struktúrákba vagdossa a fényképeket, továbbá az a gesztus, amellyel Szentjóby Tamás – Moholy-Nagy fotógram-önarcképei nyomán – pszichedelikus másolatot készít a xerox-gép üvegére nyomott fizimiskájáról.

Moholy-Nagy legkövetkezetesebb folytatója Kepes György lesz, aki különféle energiaforrások fényeffektusait rögzíti példás elánnal, valamint Gyarmathy Tihamér, aki az 1960-as évek virradatán saját geometrikus absztrakt festészetének fotogénikus megfelelőit kísérletezte ki.

Meghatározó jelentőségű volt a maga idejében Vajda Lajos is, ha már a festőket vesszük számba. Párizsi fotómontázsain a szürrealizmus éppúgy érvényesül, mint a szovjet fotómontázsé, illetve a filmé. Ikonográfiájában a népi ábrázolásmód és a politikai aktualitás az agresszivitás és a szelídség különös emblémáiba tömörül.

A városokhoz kötődő progresszív fotósok eleinte Kassák Lajos *Munka* című lapja köré tömörültek, társadalmi elkötelezettségüket olyan akciók jelezték, mint a szociófotós csoport 1932. évi szolnoki kiállítása, amelyet a rendőrség betiltott.

Azóta rengeteg iskola és irányzat létesült, tömegeket ragadott magával a fénnel való játszadozás (hisz miért is ne nevezzük így a fotografálást?). Nagyon okosan a művészek mindig egy kényelmes kifejezési alternatívának tekintették, sokszor valamely fárasztóbb tevékenységük enyhítésére, oldására vetették be, mintegy lazításként, csöppet sem tartva attól, hogy az ecsettel való bűvészkedés a gyorsan és pontosan dolgozó ketyerék miatt fog perifériára szorulni.

Ami értékes, az megfoghatatlan

Első nekifutásra templomos képeket hozott be hozzám nagytomsky, alias Nagy Tamás*. Aztán váltott, így került fókuszba a város. Nem tudtam, miért. Megkérdeztem. Érdekel, mert első ránézésre mindkét téma roppant egyszerű, nyilvánvaló, utóbbi kiváltképp, előttünk hever az utcán, csak észre kell venni, le kell hajolni érte, fel kell emelni. Valójában mégsem annyira könnyen megragadható, mint amilyennek tűnik. A városi fotózást ugyanis számos zavaró elem (képbe belebicikliző gyorsfutár, rossz fényviszonyok, széteső szeméthalmok, elrettentő villanypóznák, gonosz kábelek és antennák rengetege stb.) nehezíti, ami aztán elégedetlenséget szül, bosszantó akadályokat gerjeszt. Feltéve, ha nem tényfeltáró riportsorozatra készülünk. A legnehezebb helyzetben akkor vagyunk, amikor körül kell írunk, meg kell fogalmaznunk, mi a város. A leghetetlenebben pedig akkor, amikor az élet a városban megfogalmazásával próbálkozunk. Tollal kellemetlen és veszélyes, fényképezőgéppel...

Nos, hogy milyen fényképezőgéppel, megmondja nekünk a fotós. Azaz: megmutatja. Nem állítom, hogy Nagy Tamás képei kompozíciós tekintetben tökéletesek, műszakilag pengeélesek és kicentizettek, ám azt sem, hogy a fotónak hibátlanak kell lennie. Vagyis: nem mindig kell hibátlanak lennie. Amiként szépnek, finomnak, jámbornak sem. Ha megszemléljük, milyen a város, rögtön a szürkeség jut eszünkbe. Nem a színorgia, az öröm vörösei, az üdeség zöldjei, a boldogság sárgái, hanem a fekete s a fehér kissé gyászos egyvelege. A fekete meg a fehér, amelynek kombinációja elegáns is lehet, meghitt is lehet, nagyvonalú, fegyelmzett és diplomatikus is lehet. És ugye milyen érdekes, mennyi minden magyarázható bele két kiegészítőbe, határkőbe?!

Ennél is érdekesebb: ha szóba kerül a város mint közösségi tér, és úgy jön szóba, mint a fekete társintézménye, nem a kormos kémény jut eszembe, hanem a tükörszerű banképület. Nem a bájos virágáruslány, hanem az öltönyös tisztviselő. Kevésbé a pörkölt babkávé illata, inkább a kólának nevezett szénhidrátbomba. Kissé szokatlan

ezért, ha valaki, egy közülünk sötétnek láttatja a rokokó angyalkát, no meg a hidat, amely átvezet a fémestített jelenből a fásított múltba, az olasz hangzavarból a vatikáni csendbe, a cicomás szegénységből a díszes gazdagságba, a materializálódott divatdik-tátorok birodalmából az anyagtalán tanítók égi szférájába. Vagy fordítva. S akkor fel is tehetjük a kérdést: lehet-e sötét az időszakok közti átmenet, a séta a történelemben, a jól eső visszapillantás? És lehet-e ugyanilyen a jövő, amelyről alig sejtünk valamit? Tehetjük-e ennyire kétpólusúvá a világot? Vajon tényleg ennyire rossz nekünk, ennyire unalmas, állandó, változatlan, ennyire egyszínű, egysíkú?

A tragédiáknak természetesen nyomot kell hagyniuk bennünk, a negatívumokat nem szabad szem elől téveszteni, sőt, kötelességünk rámutatni, mitől szükséges ódzkodnunk. Ám hogy Nagy Tamásnak – mint fotósnak – ez a szándéka, kétlem. A fekete-fehér művészi fogás a fotográfiában, főként, ha egy bizonyos elképzelés mentén kattintgatunk, amely óhaj azon igyekezetben ölt formát, hogy a kép centrumába a mértani idom és a vonal kerüljön. Tervszerűen és kontrasztosan. Nem rossz ötlet, és nem állhat távol tőlünk, hangsúlyozom, mert engem a Nagy-féle város itt-ott Hamza D. Ákos térstruktúráira emlékeztet. Nem titok, Ákos bácsinak nem voltak eget rengető elméletei az univerzumról, sem mélyreható ismeretei az absztraktról. Ákos bácsi csak megfestette azt, amit megkívánt tőle az élet, a környezet, amely elkockásodott, a kommunikáció, amely ábrákra cserélődött, az ember-ember közti párbeszéd, amely érzelmi töltetet veszített, matematikává, architektúrává fajult.

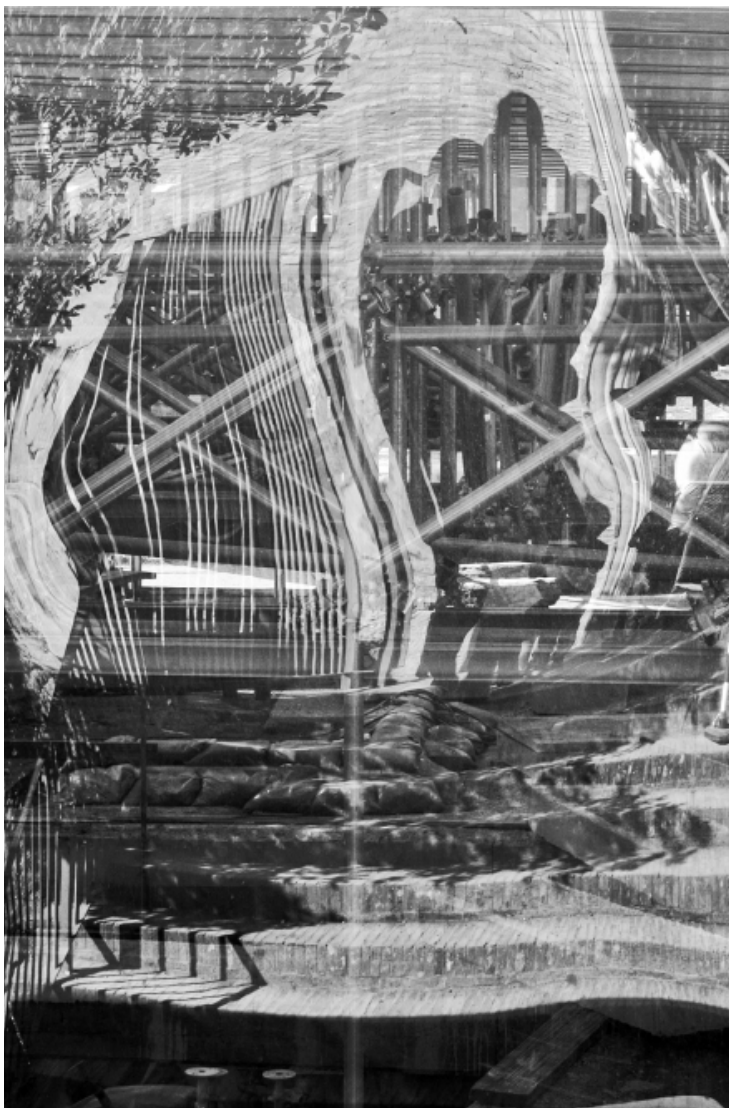
Tamás is csupán meglátja, amit meg kell, mondhatnók, azt is meglátja, amit más nem, és úgy látja meg, ahogyan érdemes. Mert a fotográfia technika is, de nem csupán helyes fókuszeltávolítás és precíz blendenyílás. Álló nőt és férfit, játszó gyermeket, díszbe öltözött kórust bárki le tud fényképezni, a tükörreflexes digitális gépek ezt ma már mindenki számára megvalósíthatóvá teszik. Ami művészivé növel egy filmkockát, az az alkotó szemléletmódja, térlátása, amit tanítani nem igazán lehet. Az ember vagy olyannak születik, hogy megérinti a lényeg, a formák, szerkezetek, arcok és tárgyak mögötti esszencia, vagy nem. Persze lehetnek segítők, akik ezt az adottságot előhozhatják belőle. Mármint abból, akiből lehet, akiből van mit. Nagy Tamás, aki fotósként még fiatalnak tekinthető, mintha engedné, hogy a modell vezesse, az erkély lenyűgöző alakzatokat véssen bele a térbe, sok-sok gyémántdarabkává csiszolja a felületet, a sokszor kritikusan viselkedő kortárs mű pedig belesimuljon a megnyugtató olasz barokkba, mint önnön forrásába. A szentbe.

Nem tudom, nézett-e már ki a novemberi ablakon a tisztelt olvasó, regisztrálta-e látó szemével az őszi panorámát? A természet nyújtotta kép ilyenkor megmásíthatatlanul emlékezetes, mondhatnók tragikus. És mégsem. Mert benne van e képekben a Mikulás-ünnepség, a karácsony, a szilveszter, no meg a szárnyaló bringás tinédzser. És így tovább. Benne van az újjászületés csírája. Az öröm csillogása. Éppúgy, mint a felújított városrészben a modern kockakő. A lóca, amely csak stílusában hajaz a papi lak vonalvezetésére, s ha nagyon kívánjuk, akkor belegömbölyödik a szökőkútba, életkorát nézve viszont egyáltalán nem. Mindaddig, amíg a lencse képessé nem teszi a valóságban soha meg nem történő hajlításokra. A formát meg kell tölteni tartal-

lommal, a kovácsoltvas korlát mögött meg kell látni a generációkat, az emberi kezet, amely létrehozta, a gondolatot, amely lendületet adott az ujjaknak. Ha a forma mögött nincs tartalom, akkor jelen sincs, mert a régi nem épül rá az újra nem nő ki egyik a másiktól, mert nincs régi, csak új, és a Parlamentet elmossa a Duna, az átláthatatlan víz, amely remélhetően örökkévaló.

A civilizációs társadalomnak tehát megvannak a buktatói. Amiként az előnye is. Bízunk benne, hogy egyik sem kerül fölénybe, egyik sem megy a másik rovására, Nagy Tamás fényképtárában sem, akiben a festő s a fotográfus nagyszerűen kiegészítik egymást.

*Nagy Tamás: rajzpedagógus, született Jászberényben. Iskoláit szülővárosában, Szegeden és Budapesten végezte. A fővárosban nemrég fotózni is tanult feleségével együtt, akiben nem csupán társra, de segítőre is talált. Jelenleg a Liska József Katolikus Erősáramú Szakközépiskola, Gimnázium és Kollégium tanára. Van egy fotóstúdiója, s egy gyönyörű leánygyermeke, szabadidejében fest, blogot ír és karbantartja a honlapját, amely a következő webcímen érhető el: <http://www.alomgyarphotostudio.hu>

Ásatás

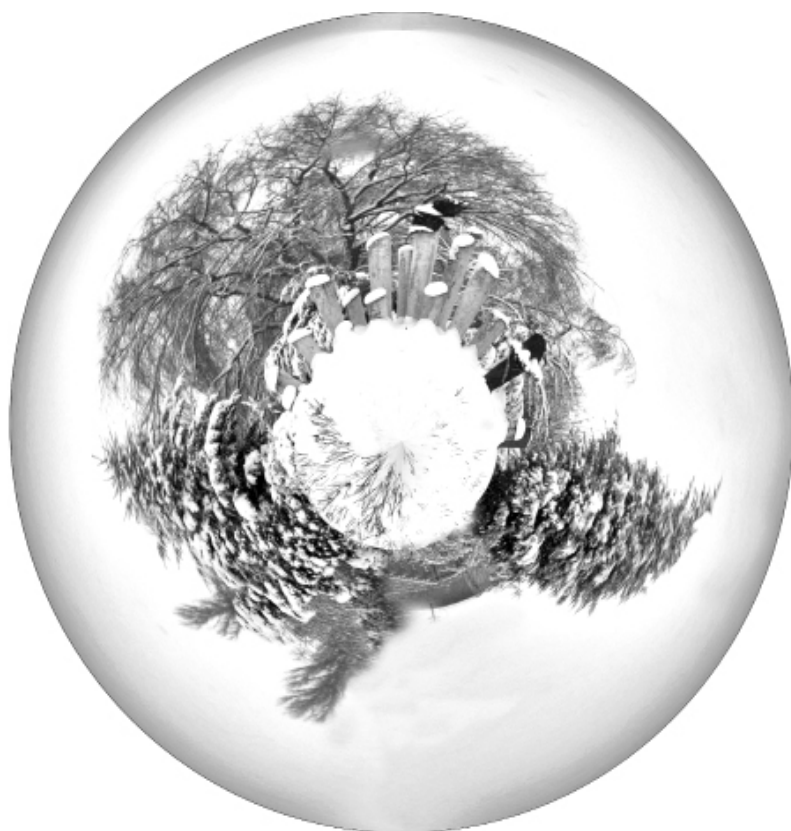
Felosztás

Erkély II

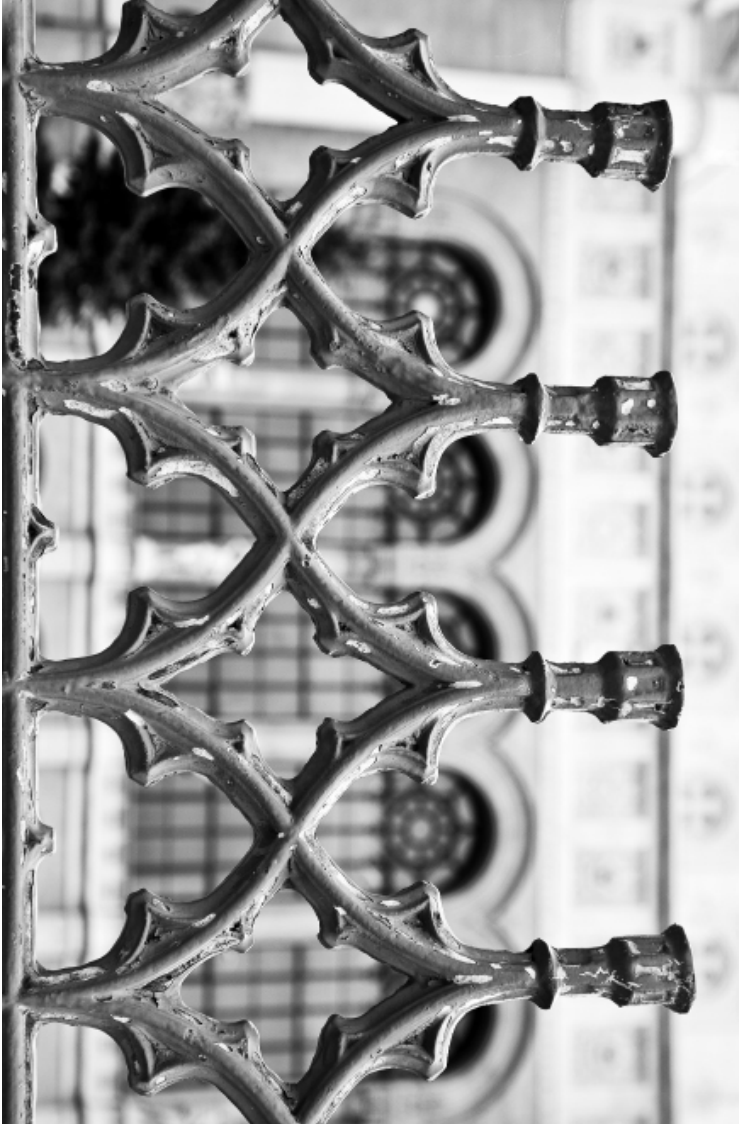
Bogyók

Második világháborús emlékmű (Jászberény)

Görbe fa

Rácsos

Szikszai Ilka

A LÉLEK PUSZTASÁGA

Kereslek a természet beszélő csendjében,
De sehol sem lellek.
Kereslek a fényben, a sötétségben,
Hajnalban, nappalaim árnyékában.
Sóhajtozom ezerszer naponta,
Válasz nem jön sehonnán.
Talán, ha felkerekednék,
Messze, innét el,
Ázsiában, vagy Amerikában,
Európában, vagy Afrikában
Meglélhetnék?
Nem. Dehogy.
Társnélküliségem
Az élő átok.
Álmaimban van, hogy eljössz.
S húzok hozzád fényes üstököt.
Pompázó boldogságban együtt vagyunk.
Két szemedből a szeretet az öröm,
Amit az Álom Angyalának köszönök.
Már kínlódtam sokat az életben,
Szomjas lelkemből könnyek peregnek.
Gyászként hordom megkövült magam,
S jaj, nincs ki feloldja réveteg utam.
Szólnék én, szólok én hangosan
És gondolatban.
Léptem nyomán átok fogan.
Társtalanság a nehéz keresztet,
Hát emelt fővel, büszkén viseljem!
Minek is vágyódjam egy lélek után,
Aki oly mulandó,
Mint harmatcsepp eső után.
Talán azért, hogy
Nékem könnyebb legyen?
Badarság.
Erősnek kell lennem!
Csúfos világunkban
Ki lenne igaz társam?
Sebzett szívem neki tárjam?

Miért terhelném vele őt?
Hisz egymást egyenlítve
Nem győz, csak az idő.
Mégis-mégis jó lenne,
De hiába indulok Keletre,
Hiába indulok Nyugatra,
Hiába indulok Délre,
Esetlegességem itt van
Keresztre feszítve.
Már tudom:
Megtanultam e foghíjas életet.
Boldog senkivel sem lehetek.
Mi hát a boldogság?
Meglátni, hogy más szenved,
S magaméhoz mérni,
Kidekázni örömet,
S a csalfa magányt?
Óh, nincs is magány.
Mevagyok én, magamra tekintek,
Mint jó barátira, s hű társra.
Meglátom egyedüliségem
A lélek pusztájában.
Mert más is egyedül van,
Mint az ujjá,
Hiába fogja kezét társa.
A kedves, a minden,
Mert őbenne magamat keresem.
Te is ugyanazt, magad keresed,
Embertársaidban
Majd mikor rájössz,
Nem olyan,
Nem is lehet olyan, mint Te,
Sorsunk tenyerünkbe metélve!
Két ugyanolyan kód nincs az
Emberi DNS-ben,
Hiába hát, csak annyit tehetsz
Rávetítéd a mintát
Csakis a sajátodét,
Várod, hogy párba légy!
Ösztönösen vibrál lényed
Hátha a másik megért téged!
Megért? Gondolatban ezt szeretnéd!

Hiszed, hogy úgy is van,
Ám múltad újra felbukkan.
Felbukkan, mint fertőzött tóból a haltetem,
Büzölög a tiszta, friss szélben.
Kitörölni nincs esély
Meggövíült énedek fekély.
Hiába indulok Délre,
Esetlegességem itt van
Keresztre feszítve.
Már tudom:
Megtanultam e foghíjas életet.
Boldog senkivel sem lehetek.
Mi hát a boldogság?
Meglátni, hogy más szenved,
S magaméhoz mérni,
Kidekázni örömet,
S a csalfa magányt?
Óh, nincs is magány.
Mevagyok én, magamra tekintek,
Mint jó barátira, s hű társra.
Meglátom egyedüliséget
A lélek pusztájában.
Mert más is egyedül van,
Mint az ujj,
Hiába fogja kezét társa.
A kedves, a minden,
Mert őbenne magamat keresem.
Te is ugyanazt, magad keresed,
Embertársaidban
Majd mikor rájössz,
Nem olyan,
Nem is lehet olyan, mint Te,
Sorsunk tenyerünkbe metélve!
Két ugyanolyan kód nincs az
Emberi DNS-ben,
Hiába hát, csak annyit tehetsz
Rávetítéd a mintát
Csakis a sajátodét,
Várod, hogy párba légy!
Ösztönösen vibrál lényed
Hátha a másik megért téged!
Megért? Gondolatban ezt szeretnéd!

Hiszed, hogy úgy is van,
Ám múltad újra felbukkan.
Felbukkan, mint fertőzött tóból a haltetem,
Búzólgó a tiszta, friss szélben.
Kitörölni nincs esély
Megkövült énedek fekély.
Nyalod sebed naponta,
De múltad feltornyozva!
Hisztérikusan kiáltod őt,
S közben múltadból lesz jövőd.
Rakod pillanatnyi érzelmeidet,
Magad percenként felépíted.
Építed, hogy megtaláld
A boldogságot,
Nagy pusztaságban
A világosságot.
Mert oly esetlen az ember:
Szemét hályog fedi el.
Nem látja meg, mi az öröm,
Hiábavalóságokra tör rögtön.
Mi kellene még, ezen túl?
Zene, mámor, jó bor,
Mitől az agy tompul?
Vagy kellene vad szenvedély,
Semmit érő üres testiség?
Szomjúhozunk az igaz szeretetet,
Vándorolunk földi létünkben
Amíg engedik, lehet.
Nagy lelki pusztaságban
Keresni a társat
Tapogatózni a homályban.
Világosságot kellene gyújtani
A szellemekben,
Csillogó fényt
A fejekben.
Részegítő mámorból
Újjá születni.
Szentté kellene válni!
Szentté. Hogy szívünkben
Ragyogjon a boldogság,
Oda tudjuk adni a felünknek,

Vagy épp egy gyermeknek,
Adjuk oda idegennek,
Adjuk oda testvérünknek.
Mert minden ember testvér itt,
Földi dolgoktól zubogunk mind!
Le kell mondani az önzésről –
A lélek pusztasága úgy gyötör...
Átnyújtom hát társtalanságom
Ennek a fagyott, cudar világnak,
Ha nem kell, hát magának a sátánnak!
Hadd szívja erőmet az univerzum,
Úgy sem jár nekem itt talentum.
Bohómisiként hagytam magam
Kihasználni,
Gyenge derekam
Roppantani,
Sikoltva rémálomból
Felébredni,
Fájdalom ékkövével
Kiszegezni,
A lélek pusztaságával
Dögönyözni,
Kietlenség mámorába
Belefulladni.
A halál szentélyével
Megsebezni.
Azért;
Hogy álljak én
A világ peremén
Behódolva
Sebzett lelkem
Mindenkinek
Kitárva!

Utasi Hajnalka

JÁTSZ/MA

Holdsugár alvad
Csillagár hamvad

Álomtár hervad
Éjszaka olvad

Álmos a tegnap
Lapoz a holnap

Érré duzzad a ma
Átcsobog a vérkörön
Szambázik a küszöbön
Élénkül a játsz/ma

BETLEHEM SZÁRNYAI

Betlehem szárnyán
pillát bont a csend.
Anyai szeretet
kegyében fürdőzünk,
dallama tisztán cseng.

Mennyből az Angyal
kítárja óriás szárnyait,
az Úr szeméről
tűnődik a fátyol,
úzi a teremtés árnyait.

Minden lélek
dicséri az Urat !
A fény reményében
Meváltónk születését
köszöntse pirkadat !

Mellékdal:

Hírhozónk már készülődik,
 Az Égbolt kelyhéből születik.
 Karácsony boldog álma,
 könnyű, liliomfehér:
 jelenés.
 Kik várják,
 látják:
 szélesre bontott szárnyakkal.
 Megérkezett, köztünk jár:
 Mennyből az Angyal !

Varga Imre

„KOMOLY MAGYAR”
 Palotásy János emlékezete (részlet)

Nem áll kereszt a sírodon,
 Úgy mint más jámbor sírokon;
 Mit életedben hordoztál,
 Véled a sírba alászállt.

E szürke kő sír éneket;
 Hajnalon és bús estelen;
 “Lemondani, lemondani,
 Könnyű nektek azt mondani.”

Sok babért, a kor nem érlett;
 Nem fogadott szűk keblére.
 Sorsodnak mi rendeltetett;
 Egy mennydörgés véget vetett.

Leszakadt az Ég csarnoka;
 Zengett angyalok kórusa.
 Vércseppek írta hangjegyek;
 “Fiaim, csak énekeljetek !”

Ezernyolcszáznegyvennyolcban
 Beálltál a csatasorba.
 Harcolt, a Hazáért karod;
 Mely még kenyeret sem adott.

Cseh Dániel

A MEZŐGAZDASÁG KOLLEKTIVIZÁLÁSA JÁSZBERÉNYBEN 1959-61

Tanulmányomban¹ arra teszek kísérletet, hogy főként a jászberényi MSZMP (továbbiakban: a Párt) Végrehajtó Bizottsága (továbbiakban: VB), és a Városi Tanács üléseinek jegyzőkönyvei alapján a szocialista agitációs tervek és gazdasági célok tükrében mutassam be a jászberényi mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejező, végleges szakaszát. Céloom továbbá artikulálni a jász identitásból és történelmi determináltságból fakadó sajátos társadalmi szerkezet jellegét, valamint értelmezni a jászberényi politikai és gazdasági jelenségek eltéréseit a hazai történettudomány által bemutatott országos irányoktól.

Azért választottam ezt az időkeretet a témámnak, mert az 1950-es évek elején végbemenő kollektivizálás eredményeit részben elmosta az 1956-os forradalom és szabadságharc, vagyis az 1989-ig működő magyar mezőgazdasági rendszer végleges formájában a forradalom után, az 1957–1958-as útkeresést követően 1959–1961-ben alakult ki. Másrészt a jászberényi helytörténetek ezt az időszakot és ezen időszak eredeti forrásait ez idáig meg sem kísérelték feldolgozni, és a rendszerváltozást követően sem született a jászberényi termelőszövetkezetek kialakulásának politikai aspektusait vizsgáló átfogó történelmi munka.

Reményemet fejezem ki az iránt, hogy dolgozatom nyomán a helyi történet kutatói számára frekvenciáltabb helyet foglal el ez a máig fel nem, vagy alig feldolgozott témakör, és írásomat további szakmai igényű munkák követik majd.

1. A nagy kampány előzményei

1.1. A termelőszövetkezetek állapota 1958-ban

Jászberényben 1958 elején már négy termelőszövetkezet (Kossuth, Március 15., Petőfi², Béke³), három termelőszövetkezeti csoport⁴ (Haladás, Rákóczi, Dózsa) és négy szakcsoport (három szőlőtermelési és egy birkatenyésztési) működött. A VB nem nézte jó szemmel az 1956 utáni agrárpolitikai útkeresés közepette megerősödött szakcsoportokat, melyek a bizottsági tagok szerint nem segítették kellőképpen a kolhoz típusú szövetkezetek termelőeszközökkel való felszerelését, és politikailag nemkívánatos személyeket is alkalmaznak. A szakcsoportok politikai megerősítése

1 A nevezett téma teljes terjedelmében megtalálható a szerző azonos című szakdolgozatában (2012).

2 A Petőfi Tsz – 1 családfőre eső viszonylag nagy földterülete ellenére – nem középbirtokosokból állt, hanem olyan agrárproletárokból, akik az állami tartalékföldéken dolgoztak, amik az ő belépésükkel a téves földalapjává váltak.

3 1958. március 7-én a feloszlott Béke Tsz gazdái azonos néven újrászerveződtek.

4 Az Aranykalász Tszcs-ből 14 taggal „Lendület” néven mezőgazdasági társulás alakult.

címén akartak ezen személyektől megszabadulni.⁵A mezőgazdasággal kapcsolatos legfőbb igény az 1956-os területnagyság és létszám elérése volt, illetve a már meglévő – vagy megmaradt – szövetkezetek átpolitizálása és újak alapítása.⁶ Erősíteni kívánták a termelőszövetkezetekben működő pártszervezetek hatását a téészekre. Az eredményesebb agitáció érdekében írták elő a szövetkezeti párttagok szakképzését, amely során legalább az alapvető nagyüzemi gazdálkodási és szervezési ismereteket megszerezhették,⁷ valamint hozták létre a Városi Tanács Mezőgazdasági Osztálya (továbbiakban MO) mellé egy, a gazdaságszervezés politikai aspektusait irányító bizottságot. Az általa kidolgozott agitációs érveket újságokon, röplapokon, hangosbemondón keresztül közzölték a város nyilvánosságával.⁸

A téészesítéssel, iparosítással kapcsolatos legfontosabb döntések a VB-üléseken születtek, amelyeken a bizottsági tagok a városvezetés egy-egy kijelölt osztályának jelentéseit vitatták meg. Legnagyobb munkát az MO-ra rótták, hiszen a mezőgazdaság szocialista átszervezése volt az elsődleges feladat.

A mezőgazdasági munkálatokhoz szükséges gépeket a jászberényi székhelyű, de a Járási Pártbizottsághoz tartozó Gépállomástól szerezték be. A téésztagok viszont idegenkedtek a gépek alkalmazásától, mert azzal gyakorlatilag kiáramlott a tőke a téészből. Ami súlyosbította a helyzetet, hogy a gépi munkára fordított összeg az állati igaerővel dolgozók munkaegységét csökkentette, hiszen azok így a kisebb mértékű munkaegységet adó növényápolási munkákra köteleződtek. *Bányai János*, a Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának (továbbiakban VTVB) elnöke (a tanácselnök) pedig felhívta rá a figyelmet, hogy a gépek nem egyenletesen végzik a trágyázást, ráadásul sokat is késnek a munkával.⁹ Probléma volt a Gépállomás munkájával minőség terén is a téészek rovására és az egyéni gazdálkodók javára.¹⁰ Ezen jelenségekre válaszul a bizottság elhatározta, hogy javaslatot fog tenni a Megyei Tanácsnak és a Megyei Gépállomás igazgatóságának, hogy a Gépállomás a továbbiakban a Jászberényi Pártbizottság hatáskörébe tartozzon, a téészesítés eddigi eredményeire és jövőbeli terveire való tekintettel. *Dobosi Imre* párttitkár összegzése több VB-ülésen is rávilágított arra a kettős helyzetre, amelyben egy vidéki pártalapszervezet volt. A Párt központi vezetése kiadta, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésében el kell érni a forradalom előtti „színvonalat”. Ezzel együtt azonban nem támogatta a mértéktelen fizikai erőszakot az agitáció során, sokkal inkább az adminisztratív kényszerítő eszközöket,

5 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958/14.

6 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958/15.

7 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958/16.

8 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958/17.

9 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958/94.

10 Ha összevetjük a felsorolt észrevételeket, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Gépállomás szívesebben dolgozott magángazdának, mint a téészeknek. Egy korábbi VB-ülésen megemlítették, hogy a Gépállomás tart attól, hogy munkája nem lesz kifizetve, ezért odázza a munkát a téészeknél. Az egyéni gazdák, akiket nem hogy nem patronált a rendszer (mint a téészeket), hanem egyenesen fél akart számolni, rendszeresen és pontosan fizettek a Gépállomásnak (a traktorosoknak valószínűleg borralalót, kis ételt, italt is adtak). A személyes ismeretség sem lehetett utolsó szempont, amellyel a korábban önálló, gépi munka igényű gazdálkodást nem folytató téésztagok egy része nem is rendelkezhetett.

a zsarolást vagy a manipulatív propagandát javasolta.¹¹ E két feltételnek igen nehéz volt megfelelnie egy olyan városi VB-nek, amely csak rosszul gazdálkodó és fizető téeszekkel kampányolhatott. „Mert azzal, hogy tovább tudjunk haladni a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, meg kell teremteni a példamutató termelőszöveteket. Tehát vonzóbbá kell tenni a gazdaságot” – összegezte gondolatait Dobosi.

A zárszámadásokból kitűnik, hogy a Béke Tsz-t szánták a jóléti téesz mintapéldájává, ahol a szükséges beruházások elmulasztása árán¹² is biztosították a – a többi téeszhez képest – kimagaslóan magas munkaegységnyi bért.¹³ Ez kettős célt is szolgált: egyrészt a parasztokat akarták ezzel a téeszbe csábítani, hiszen ott rendszeres jövedelemre tehetek szert a közösen végzett munka könnyebbségének ígéretével, másrészt pedig a gyáripárba történő elvándorlást kívánták a mesterségesen megemelt állandó jövedelem biztosításával megakadályozni. Ez persze hosszú távon a téesz fenntarthatóságát veszélyeztette, hiszen a magas jövedelem azok számára volt vonzó, akiknek saját egyéni gazdasága azt képtelen volt megtermelni, tehát ilyen kampánnyal a téesz tagsága kis földdel, kevés jószággal rendelkező parasztok sorával növekedhetett.

A Kossuth Tsz viszont már akkor is a jóléti kiadások helyett a hosszú távú fenntarthatóságot helyezte előtérbe, s lerakta a nagyüzemi gazdálkodás alapjait. A kimagasló beruházási összeg mind önerőből származott, ezen felül pedig az esedékes tartozásait rendezte, és az alapszabályban előírt tartalékokat is biztosította. A téesz viszonylagos sikere a jó minőségű földek mellett *Deme János* téeszelnök pragmatikus személyének volt köszönhető. Hadifogságból hazatért személyként olyan politikai tőkével rendelkezett, amivel sorstársai nem. Reálpolitikusi érzékkel lavírozott az ötvenes évek változó hatalmi viszonyai között, mindvégig a téesz termelékenységét és saját pozícióját tartva szem előtt.

1958 volt az utolsó olyan év, amikor a helyi pártvezetés konkrét központi iránymutatás nélkül, improvizatív jelleggel, pusztán a szándék ismeretében a helyi sajátosságoknak megfelelő kezdeményezés útján végezte a szövetkezési feladatokat. A fentebb elemzett kettős helyzete a bizottságnak az agitáció mértékét illetően ezen az ülésen is felszínre került, sőt ezúttal ki is hangsúlyozták: „központi utasítást erre vonatkozóan nem kaptunk”. Néhány héten belül megtartotta ominózus ülését a Párt Központi Bizottsága, a politikai célszerűség maga alá gyűrte a gazdasági realitásokat és a társadalom valós érdekeit, annyi engedményt téve a korábbi időszakhoz képest, hogy a gazdaságpolitikai célokat nem direktre a parasztság ellenében, hanem pusztán azok érdekeit figyelmen kívül hagyva kell végrehajtani.

11 Az agitáció további szakaszát már a Megyei Párt VB-vel együttműködve tervezték. A megyei vezetés elindított egy olyan mozgalmat, amelyben „egy nyelven kell, hogy beszél”-jenek a téeszítéséről, ami azt jelentette, hogy elméleti alapvetéseket egységesíteni kell, hogy elkerüljék az olyan kényelmetlen helyzeteket, mint ami Jászberény egyik külterületén történt, hogy a térségbe kiküldött két agitátor közül az egyik az 1. típusú téeszcsébe, a másik a 3. típusú téeszbe való belépésre buzdított.

12 „a Béke termelőszövetkezet nem ment rá az állatállomány növelésére” – értékelte munkájuk eredményességét az egyik VB-tag.

13 A Béke Tsz sikereiről – külön kiemelve a munkaegység mértékét – cikk megjelentetését javasolta az egyik bizottsági tag a megyei napilapban, a Néplapban.

1.2. Az agitáció előkészítése

Az 1958-as év fordulópontot jelentett a mezőgazdaság szocialista átszervezésében, hiszen az év őszén járt le az állami tartalék földek kiadásáról szóló 1953. évi rendelet, amivel nagy mennyiségű földterület vált szabaddá, melyből elsőként az állami gazdaságok, majd a téeszék és végül a téeszcsék részesedhettek. Ez a helyzet nagy lehetőséget teremtett mind a téeszcsék ellehetetlenítése, mind a téeszék megerősítése tekintetében. Ezért vázolta fel Dobosi a következő, az 1959. évi nagyszabású szervezési munkát, amelynek eredményeképpen meg is kellett haladni az 1956-os szintet (amit 1958 végére még csak elérendőnek tartottak).

A szervezett agitáció menete a következő volt:

1. Akármilyen kicsi területtel is, de meg kell alakítani a tervezett téeszeket.
2. A rendszerhez lojális parasztokat be kell szervezni az agitációs munkába.
3. A tömegszervezeteket (KISZ, Nőtanács) is be kell vonni a munkába, akik a fiatalok vagy a feleségek révén próbálnak majd nyomást gyakorolni a gazdasági ügyekben döntő szóval bíró férfi családfőre.
4. Hangosbemondón és minden egyéb fórumon (plakátok, gyűlések, állami ünnepek) „méltatni kell a nagyüzemi gazdálkodás előnyeit.”

Az agitációban komoly feladatot szántak a földműves-szövetkezetnek is, amely a vonatkozó adatok tanúsága szerint nem kívánt erőteljes szervező munkát kifejteni. A szövetkezet tagjai szakcsoportokba tömörülve próbálták kijátszani a rendszert, és ezért is odázták el újra és újra az önálló szövetkezetté alakulást, mert azzal elvesztették volna az egyéni értékesítés lehetőségét (pl. méhészek stb.). A VB nem fogadta el az agitációtól való távolmaradását, hiszen véleményük szerint „a politikai kérdéssel való foglalkozás kell, hogy kerüljön az előtérbe.” Szemléletes, hogy a szövetkezet közel négyezer tagjából mindössze három személy foglalkozott a mezőgazdaság kollektivizálásával, amelyből kettő a gyakorlati szerződés kötéseket bonyolította le.

Tehát a Kossuth Tsz egyik alapító tagja, Tóth D. János volt az egyetlen, aki hirdette a szövetkezés eszméjét a parasztság és a tagság körében. Finoman szólva is cinikus volt Bányai azon állítása, amelyik a gazdaságilag kilátástalan helyzetbe hozott, sokszor zsarolt, korábban fizikailag is inzultált, az ebbe belefáradt és kimerült parasztság helyzetét úgy értékelte, hogy „a politikai légkör olyan, hogy a parasztság fülében van a szövetkezeti mozgalom kérdése, csupán foglalkozni kell vele.”¹⁴ Szerfelett tragikomikus az a jelenség, amikor az egyes bizottsági tagok tételesen elmondták a szocialista mezőgazdasági modell visszasságait, de tették mindezt olyan előjellel, mintha észre sem vették volna, hogy a rendszer alapjaiban élehetetlen és fejlődés-ellenes. „Van jó pár [...] jól gazdálkodó dolgozó paraszt [...] csak ki tudnánk használni [...] hogyan vigyük a társulás felé” – hangzott az egyik vélemény, amely a szignifikánsan jobb egyéni eredmények okát nem értette, hiszen később az egyéni kibontakozás lehetőségét kárhoztatta:

¹⁴ JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958/59.

„ha kapnak [...] 50 kh földterületet, létesítenek szarvasmarha tenyésztési szakcsoportot, de ha arról van szó, hogy övékét hozzák be, akkor a kilépés lehetőségét keresik.”¹⁵ Az egyik bizottsági tag kifakadása, hogy „ne egymást agitáljuk, hanem kifelé a területre is” mutatja, hogy a jászberényi VB mindaddig nem mert vagy nem tudott komolyabb és intenzívebb agitációt kifejteni, amíg a központ erre utasítást nem adott. És épp ez az időszak, 1958 közepe volt az, amikor a legnagyobb bizonytalanság övezte a majdani központi álláspontot. Csak egy volt biztos – mind helyi, mind központi szinten –, hogy a mezőgazdaság kollektivizálását végre kell hajtani, és azon belül is törekedni kell a szovjettípusú kolhozrendszer kialakítására, de az e cél eléréséhez használható módszerek tekintetében még némi bizonytalanság volt tapasztalható a bizottsági tagok körében. Ezért is hangzott el sok olyan kezdetű kérdés, hogy „lehet-e”, „hogyan”, ami a helyzet eszkalálódásától való félelmet is magában foglalta, ami nem is olyan meglepő a forradalom leverése után alig másfél évvel.

Dobosi összegzéséből kiderül, hogyan viszonyult a bizottság a gazdaság szereplő-éhez, valamint hogy ők hogyan viszonyultak a szocialista eszmékhez. Dobosi szerint „az igazgatótanácsot [a földműves-szövetkezetét] kell meggyőzni”, aminek érdekében egy igazgatótanács ülés összehívását irányozta elő, melyen „meg kell szabni az igazgatóság tagoknak a [...] feladatot”. Másik árulkodó mondat, hogy „Jászberény városban az üzérkedés, az egyéni spekuláció igen nagy lábra kelt.”¹⁶ Ha Dobosi meg-
látását helyesnek fogadjuk el, akkor úgy áll a dolog, hogy az effektív pártvezetés kivételével a rendszer funkcionáriusai szemet hunytak afölött, hogy az egyes szervezetek tagjai megpróbálták a rendszer keretein belül élhető gazdálkodást folytatni, és kihasználni minden olyan lehetőséget, amellyel kompenzálni tudták a kollektivizálás során elszenvedett veszteségeiket. Ez a cinkos összekacsintás megmagyarázza azt is, miért érezte magát tehetetlennek a Végrehajtó Bizottság: a jelek szerint nem volt számottevő társadalmi bázisa az erőteljes agitációnak és kollektivizálásnak (ezt mutatja, hogy az ilyen politikai eligazító kurzusokon 16-20 fők jelentek meg). Egyik lehetséges magyarázata ennek az lehet, hogy Jászberényben a két világháború között sem volt jelentős nagybirtokosi réteg, a városban 30-40 holdas kulákság gazdálkodott (25 kh-tól számított valaki kuláknak), akiknek lehetőségük sem volt nagyszámú cselédség, zsellérség tartására, így igazán mély társadalmi ellentétek a jelek szerint nem húzódtak az egyes rétegek között. Megfigyelhető ebben a viselkedésben az a kisvárosi sztereotípiá, amikor az eltérő érdekeltségük sem mernek túlzottan ártani egymásnak, hiszen nem lehet tudni, mire lesz még ráutalva a későbbiekben az ember. Az eddigi kutatások azt mutatják, hogy a jászberényi közgondolkodásban nem működött a kizsákmányolók rémképe, és a velük szembeni bosszú égető vágya. Az ilyen zsigeri ellenérzések szűk csoportokra korlátozódtak, akiknek tagjai talán személyes sérelmekből táplálkozva a szocializmus eszméjével átítatva viszonyultak a birtokos parasztsághoz, és a kontraszelekció természetes műve, hogy épp ezek a személyek

15 Kapusné VB-tag hozzászólása (JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/59.)

16 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958/62.

kerültek a helyi pártszervezet politikai döntéshozó testületébe.¹⁷ Jellemző a szocialista gyakorlatra az a dogmatizmus, amelyet az egyik VB-tag fejtett ki a földműves-szövetkezet egy összehívandó nagygyűlése kapcsán: „valamelyik végrehajtó bizottsági tag [...] megpróbál magyarázatot adni a parasztságnak, hogy [...] hogyan lássák a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztési lehetőségét.”¹⁸

Az agitációban nagy szerepe volt az állami ünnepeken tartandó nagygyűléseknek, így az augusztus 20-ainak is. A Megyei Párt Végrehajtó Bizottsága (továbbiakban MPVB) elrendelte, hogy a járási székhelyeken – így Jászberényben is – nagygyűlést kell tartani.¹⁹ A rendezvényre lejött és beszédet mondott az országgyűlési képviselő is.

2. A téeszésítés második hulláma

2.1. A frontvonal felmérése és a sorok rendezése

1959. január 13-án (egy nappal a nagy aktíva kihirdetése előtt) tartotta rendkívüli ülését²⁰ a VB, melyen mintegy tablót adva, jelen voltak a bizottsági tagok mellett megyei és országos pártfunkcionáriusok, Jászberény politikai és gazdasági vezetői, valamint a tömegszervezetek és az oktatás képviselője.

Az ülést Váczi Sándor (az MPVB részéről) expozéja nyitotta meg, melyben felsorolta a helyi VB részéről észlelt hibákat, hiányosságokat, és vitára bocsátotta a megye javaslatait. Üdvözölte a VB-ben és a Városi Tanácsban történt személyi változásokat (Dobosi Imrét alkalmatlannak tartva az erőteljesebb agitáció kifejtésére, még előző év novemberében leváltották, s új párttitkárt választottak *Bacsa Ferenc* személyében), melyek következtében tevékenységük „szervezettebb és jóval eredményesebb [lett] mint azelőtt volt”. Kritikai észrevételeit a VB ostromozásával kezdte. Felrótta neki, hogy tagjaik között egy sincs a téeszelnökök vagy a párttitkárok közül.

Sőt egyáltalán senki, „aki értene is a mezőgazdasághoz”. Hiányolta a részletes fejlesztési terv kidolgozását, és kifejtette, hogy nem kell mindenáron új téeszeket alakítani, hanem a meglévőket megerősíteni, „mert a dolgozó parasztok azt figyelik”.

Nem kerülte el a vizsgálódás figyelmét az a jászberényi sajátosság, ami kissé különutassá tette a várost. A jászberényi vezetők többször a Jászság speciális jellegére, „hogy állattenyésztési vidék, hogy szőlőtermelő vidék, a jászok hideghónaljűak” hivatkoztak. Egyértelmű tehát, hogy a megyei bizottságnak is szemet szűrt az a jelenség, amelyre korábban hívtam fel a figyelmet: hogy az effektív pártvezetésen

17 A Végrehajtó Bizottság tagjai közül többen nem is jászberényi származásúak voltak (pl. Bányai János tanácselnök), akiknek így nyilvánvalóan nem is lehetett semmilyen kötődésük a helyi parasztsághoz, csak korábbi lakhelyükön kialakult sérelmeiket hordozták magukkal.

18 Bányai János tanácselnök hozzászólása (JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/63.)

19 Augusztus 20-án Szolnokon vidám vásárt tartottak, amelyre sokan el akartak menni. Ez a helyzet emlékeztette a bizottságot az április 4-ei ünnepségre, ami éppen Nagypéntekre esett. Akkor úgy jártak el, hogy egy órát minden tömegszervezeti vagy üzemi tagnak részt kellett venni a rendezvényen, de „utána el lehetett menni máshová is”.

20 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/1–36.

– és néhány, a kommunizmus előtt nincstelen, személyes sérelmeket hordozó, és az új rendszer alatt „megbecsült” emberen – kívül senki nem akarta szétverni az évszázadok alatt megszilárdult gazdasági-társadalmi rendszert, amelyben többé-kevésbé mindenki megtalálta a maga számítását. Mivel Jászberényben tömegével nem éltek szegények (és ebből következően nagyon gazdagok sem), az új rendszer kulák-ellenes retorikáját a társadalomnak csak egy szűk része tette magáévá. A többség elvben követte a pártutasítást, de erőfeszítéseket nem tett a szocializmus építése érdekében.²¹ Előbbi okfejtésemet támaszthatja alá, hogy a 815 fős párttagságnak mindössze 6 %-a (50 fő) volt paraszti származású.²² Ha összevetjük a jászberényi pártösszetételi adatokat az országos adatokkal, érdekes dologra lehetünk figyelmesek. 1957-ben az ország teljes népességének mintegy 0,34 %-a volt párttag, ez az adat Jászberényben 0,27%-on állt. Országos szinten a parasztság aránya a tagságon belül 11,5%-ra, Jászberényben mindössze 6%-ra rúgott. Míg a párttagság aránya közötti eltérés nem szignifikáns (bár az is kisebb mértékű Jászberényben), a parasztság párttagságon belüli aránya közti különbség viszont az. És mivel Jászberényben átlagos jövedelmű középparaszttok (30 holdas, „éppenhogycsak” kulákok) alkották a parasztság többségét, ezért nem is alakult ki velük szemben egy ellenérzéseket tápláló, leszakadó réteg, ami meg is mutatkozott helyi pártszervezet arányában. A kemény munkával, de önfenntartó gazdaságot működtető paraszttok nem voltak érdekeltek a téveszesítésben, így ők eleinte nem léptek be a Pártba, tehát a pártszervezet „paraszti” arányát az a kevés földműves adta, aki családi örökségéből vagy személyes kompetenciáiból kifolyólag képtelen volt megfelelő jövedelmet biztosítani a családjának. Számukra egyetlen gazdasági esély a mesterségesen létrehozott és életben tartott téesz volt.

A kettős beszéd is jellemezte a jászberényi gazdaság irányítóit, szervezőit. Jó példa erre *Varga Lajos*, az MO vezetője, aki, míg a helyi VB-üléseken a szövetkezési folyamat megtorpanásáról beszélt és a téeszcsék egyéni érdekeket figyelembe vevő gazdálkodását szidalmazta, addig a MPVB-nek így nyilatkozott: „Jászberénybe[n] sem lehet gyorsabban menni a tsz.-szervezéssel, mert nincs előkészítve, ezért nem lenne eredményes [...] csak 1964-re lesz kész az előkészítés.” Ez természetesen elfogadhatatlan álláspont volt a megye számára. A megye kettős mércével fogadta a megkérdezettek szavait: volt, amit akceptálni tudott, másokat téves, káros nézeteknek minősített. Ez utóbbihoz tartoztak azok a gondolatok, miszerint Jászberényben „nem volt nagybirtok, nem volt cselédség.”²³

21 Váczai szerint a gazdasági szervezetek igazgatósági döntéseiben „inkább az egyéni paraszttok befolyása érvényesül, mint a Párt álláspontja”.

22 A parasztság kis létszámát a pártszervezeteknél a hagyományos családmodell is magyarázza, hisz a Nőtanácsban vagy a KISZ-ben még ennél is kisebb arány mutatkozik. A Városi Tanácsban viszont nagyobb a parasztság aránya a Hazafias Népfront reprezentatív jelölési mechanizmusa miatt.

23 A megye nem vette figyelembe a Jászság történelmi sajátosságait. Az Jászkun Kerület kezdettől fogva adómentességet élvezett és közvetlenül a király alá tartozott. Ezért nem is alakulhatott ki a területen nemesség, szabad paraszttok gazdálkodtak, akik 1745-ben önerőből visszavásárolták (Redemptio) saját – I. Lipót által 1702-ben a Német Lovagrendnek eladott – földjüket. Ezen redemptus családok leszármazottjai különösen ragaszkodtak földjeikhez, és ez Jászberényben – a középbirtokok rendszere miatt – igen sok embert jelentett.

Gazdasági abszurditásként hivatkozott arra az 50 holdas gazdára, „akinek még traktora is” volt. Szintén harcolt azzal a ténnyel is, „hogyan dolgozó parasztság jobban él, mint a tsz-tag”, illetve „hogyan a jáász parasztság áll a maga lábán.” Hirdette a társadalmi megbékélést, de hangsúlyozta, „hogyan a kulákokat továbbra is el kell szigetelni a tsz-tól.”

A parasztság szabadságvágya ellen azzal érvelt, hogy a szabadságot és jobb életszínvonalat a szovjetek által segített kommunistáktól kapta, ráadásul a téésztagoknak még nagyobb is a szabadsága, mivel nem kell korán kelniük, gépek segítik a munkájukat. Ez az érvelés azonban nem győzte meg azokat a parasztokat, akik a saját földjükért, saját állataikért akár saját maguktól és családjuktól is megvonták az enivalót, és „a hasukon spórolva” igyekeztek talpon tartani a gazdaságukat, amit generációk sora óta a családjuk birtokolt.

2.2. Az új irányvonal kijelölése

Az agitáció új módszertana is deklarált formában a bizottság tagjai elé került: „az önkéntesség abban van, hogy a paraszt írja alá a belépési nyilatkozatot [...] 10-szer is ki kell menni, de agitátornak, és nem rendőrnek, politikai eszközökkel kell meggyőzni”. Ezzel végre ki lett mondva az, amit mindannyian éreztek a helyi pártvezetésben: a tervszerű és rendszeres fizikai erőszakot nem támogatta tovább a kormányzat, a hangsúly ezentúl a politikai manipuláción (propaganda), az egzisztenciális zsaroláson (álláshelyek biztosítása/megszüntetése) és a gazdasági ellehetetlenítésen (értékdeficitos tagosítás és földcsere, megemelt adók a téésztcsék esetében) volt.

Jászberény mezőgazdaságának szocialista átszervezése azért volt nagyon fontos a megye számára, mert a város – járási székhelyként – eredményei hatással lehettek a térség más településeire is.

A téésztésítés második (befejező) hullámának tervét részletesen ismertette Váczi.

1. A Végrehajtó Bizottság tagjai közé mezőgazdasági szakembereket kell felvenni.
2. Növelni kell a parasztok arányát a Párt minden egyes szervezetében akár korábbi, inaktív tagok lecserélésével.
3. Aktív csoportokat kell szervezni, mert országosan mintegy 340-350 maradt, amelyek nem tudják lefedni az ország egész területét.
4. Pontosan meg kell határozni az egyes csoportok agitációs területét.
5. Le kell informálni – a Városi Tanács nyilvántartását segítségül használva – az egyéni gazdákat.
6. Február 15-e után – minden területen egyszerre – meg kell kezdeni a szervezést.
7. Az agitátorokat alaposan fel kell készíteni, hogy hazai és nemzetközi összehasonlító adatokkal, valamint sablonválaszokkal rendelkezzenek.
8. Alakítani kell egy Fejlesztési Bizottságot, melynek tagjai a párttitkár, a tanácselnök, a földműves-szövetkezet és az üzemek vezetői legyenek. Nekik kell összefogni a szervezési munkát és elkészíteni a távlati tervet.
9. 1959-ben 4 000 kh-dal kell növelni a téészték területét.

A javaslatcsomag vitájában Váczi kifejtette, hogy egyes vállalatokat kötelezni kell arra, hogy egyéni gazdák helyett a téeszekkel vagy a földműves-szövetkezetekkel kössenek szerződést, leerve ezzel bizonyos termékek árát, és kényszerítve a parasztokat magángazdaságuk feladására.²⁴

Tóth Sándor, a VB mezőgazdasági felelőse azt sérelmezte, hogy a Néplap csak a kunsági (karcagi) téeszekről közölt méltató, népszerűsítő cikkeket, pedig a Kossuth Tsz ugyanúgy megérdemelné ezt.²⁵ A szervezési munka akadályaként említette, hogy a Pártnak nem volt sem a paraszttal, sem a munkásokkal közvetlen, napi kapcsolata, és hogy a párttagok egy része fiktív tag volt, még az ülésekre sem járt el. Még a gyári munkások közül sem támogatta mindenki a szövetkezeti mozgalmat, hiszen sokan kényelmesen megélték a gyári fizetésükből, ha volt egy kis földbirtokuk jövedelem-kiegészítés gyanánt. Tóth kételkedését fogalmazta meg a Fejlesztési Bizottság megalakításának érdemlegességét illetően, hiszen a korábbi ilyen bizottságot is azért kellett felosztatniuk, mert a mezőgazdaságot irányító szervekhez került a szövetkezési munka koordinálása. Váczi szerint azonban mindkét bizottságra szükség van, a korábbról mint gazdaságirányítóra, az utóbbról mint szervezési bizottságra.

A Központi Bizottság részéről Roska István reagált az elhangzottakra, és ismertetve (Váczi expozéja után inkább csak megerősítette) a központi álláspontot. Az agitáció természetéről szóló mondatai talán a legérdekesebbek, hiszen hangsúlyozta, hogy a paraszttal, mint „jövőbeli tsz-tagokkal” kell beszélni, és ha csak arra van lehetőség, támogatni lehet egy alacsonyabb szintű társulást is, habár a végcél a termelőszövetkezet. Nem zárkózott el a téeszek – az egyéni sajátosságokra épülő – alapszabály-összeállításától sem. A legfontosabb mondat azonban ezután következett: „Számba kell venni utóljára, magunk között vagyunk, 1956 előtt mindenféleképpen vittük az agitációt és [...] előfordul, hogy az agitátorra ráuszítják a kutyát [...] nagy türelmet kell tanúsítani az agitátoroknak.” Ezzel nem csak az új irányvonalat jelölte, hanem elhatárolódott a korábbitól is, elismerve azt, hogy a parasztság esetleges tettelessége nem lett volna oktan.

Mind Roska, mind Váczi az összegzésében kitért Szolnok megye megkülönböztetett figyelmére, amely arra kell hogy sarkallja az ottani párttagokat, hogy még nagyobb lendülettel és szocialista kötelességtudattal dolgozzanak a közös ügyön. Megemlítette azt is, hogy az állam valóban óriási támogatásokat juttatott a téeszek részére, amelyek csak a Kossuth Tsz esetében érték el a kívánt gazdaságélénkítő hatást. Roskával ellentétben Váczi óva intett az 1. típusú téeszcsé megalakításának engedélyezésétől,

24 Ambrus József, a földműves-szövetkezet ügyvezetője felhívta rá a figyelmet, hogy amellett, hogy a szövetkezet nem köthet szerződést vállalatokkal, és a téeszekkel is csak alig, eltérő utasítások nehezítik a munkáját. A SZOVÖSZ 1956 után azt mondta, hogy a szövetkezetnek a belkereskedelmet kell fellendíteniük a termelésbe való bekapcsolódás nélkül. Ők így is rendezkedtek be, a legújabb utasítás szerint viszont „hajszolják a szövetkezeti termelés fejlesztésének kérdését”. Ambrus felvetésére az volt Váczi válasza, hogy az elvtársak „ne térjenek el a tárgytól”.

25 A vita során egyre eszkalálódott a kunsági kérdés, ami a központ által preferált, agyondicsért karakter kialakításában manifesztálódott, amelynek ellenpólusaként több VB-tagból is előjött – az egyébként általuk tagadott – jász öntudat, miszerint „nincs szükségünk kunsági tanácsadókra”. Ehhez képest két kunsági „szakértőt” is a VB tagságába protezsált a megye.

mert véleménye szerint csak azok választották azt, akik az agitációtól akartak megszabadulni, és később sem lettek rávehetőek a termelőszövetkezetté alakulásra.

Ezzel az üléssel megkezdődött a mezőgazdaság kollektivizálásának második hulláma Jászberényben, amely ugyan finomabb eszközökkel, de egy gazdaságilag kimerített parasztságot agitált a szocialista nagyüzemek felé, amelyek harminc évig meghatározták Magyarország mezőgazdasági termelésének arculatát.

2.3. A vezetési stílus megváltozása

Markáns változás figyelhető meg a VB politizálásában a nagy aktív kiadása után. A bizottság egyre élesebben kritizálta az általuk készített tervektől és a központi határozatokban foglaltaktól eltérő téeszeket, mely új stílushoz hozzájárult *Csuka Lajos* mezőtúri párttag személye is. Kemény mondatok hangoztak el az elkövetkező VB-üléseken, megrendült a különutas téeszelnökök szakmai tekintélye – egyszerűen a párttagok, a központ támogatásával maguk mögött, attól vérszemet kapva akarták keresztülvinni ideológia és gazdasági elgondolásaikat.

Január végén két bizottsági ülés²⁶ is tárgyalta a mezőgazdaság helyzetét, az első a már meglévő téeszek terveit és eredményeit értékelte, a második pedig már az agitáció megtervezését tűzte ki célul. *Csuka Lajos* a téeszelnökök és téeszpárttitkárok jelenlétét hiányolta az ülésről, mert véleménye szerint „nagyon sok tsz.-elnök megy a maga a feje után, és a Párt Végrehajtó Bizottság által elgondolt [...] határozatokat nem [...] hajtja végre.” Legnagyobb polémia megint a Kossuth Tsz műtrágya-felhasználása körül bontakozott ki. Függetlenül attól, hogy a földterület 22 %-át megtrágyázták szerves trágyával (négy év alatt kellett az egészet), a bizottság ragaszkodott a műtrágya felhasználáshoz is. Kijelentették: „nem szabad megengedni, hogy mindent a maguk fejük szerint végezzenek,” függetlenül attól, hogy Jászberény legjobban működő (pontosabban: egyetlen jól működő) téeszéről volt szó.

Másik ingerponttá a Gépállomással kötött szerződés vált. A téeszek még mindig ódzkodtak az állomással való együttműködéstől, mert azok gépei rendre késve kezdtek el és pontatlanul végezték el a munkát, valamint jelentős jövedelem-kiesést jelentett a tagok többségének. 1 kh-ra ugyanis 40 munkaegységet terveztek az előző évben, amit a gépek használata miatt 36-ra akart csökkenteni a VB – és ez csak átlag, mert aki közvetlenül a jószággal dolgozott, még nagyobb összegtől eshetett el. A gépi munka ugyan papíron olcsóbbnak tűnt, mint az állati és emberi munka, viszont a minőség és a tagok motiváltsága terén veszteséget termelt. (Arról nem is beszélve, hogy a Kossuth Tsz állatállományának nagysága miatt effektíve jövedelmezőbb volt a szerves trágya és az állati igaerő használata). Az alapvetően megváltozott politikai kultúra megengedőbb színben tüntetett fel egyes elvtársakat, mint *Tóth Sándor* mezőgazdasági felelőst (aki egyébként korábban sem tartozott a keményvonalas ideológusok közé), aki jelentésében és válaszaiban ugyan „rosszallva”, de szakmaian ismertette a

26 JNSZML/jbVBXXXV-4-a-1/1959/70–78.

téeszek érveit. Csuka azonban – kunsági példákra hivatkozva²⁷ – elfogadhatatlannak találta az ésszerű, de „tervelles” érvelést, és leszögezte: „ha kell a bankon keresztül szankciók hatásával is, de meg kell értetnünk, hogy ez kormányhatározat [ez esetben a Gépállomással kötendő szerződés], és ezt maradék nélkül végre kell hajtani.”

Csuka megjelenésével egyébként felerősödtek a korábbi dogmatikusok hangjai is, és már olyan javaslatok is elhangoztak, hogy „a termelőszövetkezet elnökeit kell felelőssé tenni,” vagyis felelősségre vonni. Ez az offenzív stílus rányomta bélyegét a jászberényi politikai kultúrára, és csak évek múltán, 1961-re javult a VB és a termelőszövetkezetek közti viszony.²⁸

2.4. A Párt mindenek fölött

Az „átvilágítás” nem kerülhette el a városi tanácstagokat sem, a következő, február 19-ei ülésen²⁹ Bányai tájékoztatta a bizottságot.³⁰ Meglepő módon a tanácstagok többsége – néhány tagon kívül, akik azonnal beléptek valamelyik termelőszövetkezetbe – nem számított a téveszesítés feltétlen támogatójának. Többen felszólaltak a szövetkezés erőltetett ütemű fejlesztése ellen, mások többszöri felszólításra sem voltak hajlandók a felvételüket kérni. A következő tanácsülésre javaslatot dolgoztak ki, hogy az egyik tag³¹ megbízatását – összeférhetlenségi okokra hivatkozva – vonják vissza. A helyzetet jól illusztrálja, hogy a kollektivizálásban passzív tagok – akik zömében birtokos parasztok voltak – az elv támogatóiként aposztrofálták magukat, csak rendre elodázták az elköteleződésüket. Ez a hozzáállás azonban – a megváltozott politikai környezet miatt – már nem volt járható út: „amennyiben nem hajlandók a szövetkezeti mozgalommal tettelesen egyetérteni, úgy Nagy Istvánt [tanácstag] elbocsájtjuk a mezőri munkából” – közölte Bányai a bizottsággal. Jól látszik tehát, hogy a Párt álláspontja enyhült ugyan azokkal szemben, akik távol akartak maradni a rendszer működésétől, és ezek egy részét nem kényszerítették közvetlen eszközökkel, a közigazgatási szervek alkalmazottaival azonban nem voltak ilyen megengedőek, az ő esetükben a zsarolás minden formáját alkalmazták. Újra működésbe lépett a kontraszelekción, mely szerint egy mezőri szintű állásba is csak ideológiailag megbízható ember kerülhetett, és csak a foglalkozásszerkezet legalját megcélzók engedhették

27 Csuka személyét a korábbi VB-tagok szükséges rossznak tartották a közös cél, a szocializmus építése érdekében. Provokatív, kioktató stílusa a bizottság tagjainak sem nyerte el tetszését, ezért a sokszori kunsági példa felemlegetése után Bacsa Ferenc párttitkár finoman megjegyezte, hogy „Csuka et.-nak tartani kell a kapcsolatot Bányai et.-sal, mert Bányai et. jobban ismeri a területet”.

28 A Kossuth Tsz 1961. január 22-ei zárszámadó és tervtárgyaló közgyűlésén felszólaló Bányai János tanácselnök méltatta a téeszt, és elmondta, városi szinten az irányítja a mezőgazdaságot. Az előző évek politikai kommunikációjához képest ez egy óriási dicséret volt a párt képviselőjétől egy téesznek.

29 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/82-95.

30 Jászberényben a téesztesítés második hulláma 1959. február 5-én kezdődött el, tehát két héttel az adott ülés előtt.

31 Kasza Jánost a rendőrség is kihallgatta, aki egy névtelen, fenyegető levélre hivatkozva magyarázta a szövetkezéssel szembeni inaktivitását. A rendőrség bizonyíték híján nem indított eljárás ellene.

meg maguknak a rendszerrel szembeni passzív ellenállást.³² Az emberek hallgatóságos ellenállása még a belépési nyilatkozat aláírása után is kitartott. Bányai meglátása szerint arra kellett komoly figyelmet szentelni, hogy az alakuló ülés egyáltalán meg legyen tartva. Ezek szerint sokan az állásukat féltve vagy a további, erőszakosabb zaklatásoktól tartva egyeztek bele egy új téesz megalakítása, de az alakuló ülést – amikor vezetőt kellett választani, az alapszabályt elfogadni – minél tovább halogatták, mert utána már nem tudták elkerülni javadalmaik beadását, és a közös, bizonytalan kimenetelű munka elkezdését.³³

Másik sürgető kérdés a bevitt javak (jószágok és mezőgazdasági eszközök) kifizetésének kérdése, amire szintén kormányzati utasítás volt. Jászberényben ekkorra már 4-5 új téesz szervezését bonyolították le, és a meglévők is új tagokkal – és mezőgazdasági javakkal – gyarapodtak. A társadalommal való – természetesen bizonyos feltételekhez kötött – megbékélés szándékát mutatta, hogy Bacsa lefektette: „ebben a dologban nekünk szavunkat kell állni, és rendet kell tenni”. Viszont sem a meglévő téeszeknek – melyek közül nem egy deficites, vagy deficithez közeli állapotban volt –, sem az alakulófélben lévőknek nem volt szabad tőkéje a vagyontárgyak kifizetésére. Ennek rendezése érdekében banki hitel felvételét javasolta a párttitkár. A tömeges belépésekkel kapcsolatos a több száz kh felajánlott földterület, amely még a korábbi éveknél is töredezettebbé tette egy-egy téesz területét.

Elkerülhetlenné téve így a földrendezést, melyre a megfelelő rendelet – és főként a végleges állapotok ismeretének – hiányában még nem nyílt lehetőség.³⁴ Bacsa felhívta a figyelmet az agitáció következetlenségeire (pl. kirakatokban az van kiírva: „lépj be a tszcs-be”). Javasolta emellett, hogy egyes tanácstagokkal „napról-napra, óráról-órára” el kell beszélgetni, s nyilvános vallomásra készíteni őket a parasztok előtt. Indítványára a Végrehajtó Bizottság határozatot fogadott el a Mezőgazdaság Osztály kettéválasztására, mely szerint a meglévő tagok többsége folytatta a termelés irányítását, és az agronómusokkal, téeszelnökökkel – akik egy részét a Megyétől kérték – feltöltött szervezési csoport csatlakozott a Városi Termelőszövetkezeti Fejlesztési Bizottsághoz, amely az agitációt és a kollektivizálást irányította Csuka Lajos vezetésével.

A politikai agitáció elérte a termelőszövetkezetek elnökeit is, mert másnap összehívták őket és szakértőiket egy egyeztetésre, ahol nem sok opció közül választhattak az elnökök, ha hivatalukban akartak maradni.

32 Ez vonatkozott az élet szinte minden területére, pl. a politikai rendezvényeken való megjelenésen túl a társadalmi munkákon való részvételen és a tömegszervezetekbe vagy szövetkezetekbe való belépésen át egészen a vallásgyakorlásig. Aki jövedelmezőbb vagy könnyebb állásra vágyott, azoktól a rendszer elvárt bizonyos tevőleges lojalitást is.

33 Erre természetesen csak azoknak volt esélye, akik olyan területen éltek, amelynek közelében sem volt téesz, és a tagosítás sem érintette a földjeiket.

34 A tagosítás ott volt a legsürgetőbb, ahol a tavaszi munkákat már nagyüzemi szinten és módszerrel kívánták elkezdni. Ilyen potenciális termelőszövetkezetek voltak: a Béke, a Kossuth, a Március 15., a Győzelem, az Aranykalász (a korábbi azonos nevű téeszcsé) és a Lehelkürt – tehát a város téeszineke fele.

2.5. Az agitáció módszertana

A KB nagy aktíváját január 26-án tárgyalta a MPVB, ami után az egyes járási és városi pártszervezetek február 1-ig határozatot hoztak arról, „megérett-e” a helyzet településükön a mezőgazdaság szocialista átszervezésének újabb, végső hullámára.³⁵ A jászberényi VB-tagok úgy látták, hogy megérett.

A szervezési munka február 5-én kezdődött, amikor 15 fős brigád érkezett a Megyétől a városi vezetés segítségére. A jászberényi párszervezet 240 főt biztosított a szervezési munkára, akikhez csatlakoztak az Ipari Csoport népművelői (500 fő), a téészek és egyes üzemek aktivistái, valamint pedagógusok és diákok (több harmad-, negyedéves gimnazista növendék). A 1 300–1 400 fős „élcsoportot” 74 csoportra osztották egy-egy vezetővel, akiknek munkáját a Városi Termelőszövetkezeti Fejlesztési Bizottság fogta össze. *Új úton* címmel ideiglenesen megjelenő újságot is kiadtak. Az agitáció fedezetét az MO biztosította.³⁶

Az agitációra vonatkozóan öt alapelvet fektettek le az Operatív Bizottság tagjai:

1. A szövetkezeteknek 1959-ben meg kell alakulniuk, és feltétel, hogy vezetőséget kell választaniuk.
2. Az általános földrendezést végre kell hajtani (tagosítás téésösszevonásokkal)
3. A leltározást azonnal meg kell kezdeni.
4. A közös takarmányalapot biztosítani kell.
5. Meg kell kezdeni a közös istállók építését.

Annyi engedményt adtak – amellet, hogy megtiltották a téeszcsék alakítását –, hogy aki ragaszkodik a tavaszi munkálatok során a földek egyéni megműveléséhez és a termény egyéni betakarításához, vagy csak ősszel akar belépni,³⁷ annak engedélyezik. Ez a valóságban nem jelentett nagy méltányosságot, hiszen a téesztagok számára kötelező takarmány-beszolgáltatás is nagy csapás volt a gazdaságokra.

A népművelők napi tíz órában dolgoztak, sokszor hangosbemondó kocsikkal járva a tanyavilágot. A VB a város közterein lévő hirdetőtablákon tette közzé a *Beszteri Mihály*³⁸ tanácselnök-helyettes által összeállított új kuláklisát, és a rajta szereplők elleni feljelentéseket, eljárásokat, röplapokkal és transzparenszekkel pedig folyamatosan hirdették a belépők számát. A börtönrácsot illusztráló plakátok és a kuláklisák kifüggesztését utólag túlzónak találta az Operatív Bizottság is, amely szerint „az ilyen politikai bravúrokat félre kell tenni.”

35 BESENYI (1998), *i.m.*, 18. p.

36 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/91.

37 A tavaszi vagy őszi belépés kérdése akkor került napirendre, amikor a Járási Pártbizottság agitátorai – nem egyeztetve a helyi vezetőkkel – az őszi belépést is lehetséges opcióként kínálták fel a parasztságnak.

38 Beszteri Mihály sorozatos parasztelles intézkedéseinek köszönhetően az 1956-os forradalom idején néhányan nem a tanácselnököt, hanem őt akarták megverni, hiszen őt tartották a szocialista terror helyi fővégrehajtójának. Az iránta való ellenszenvet növelte paraszti származási is, hiszen emiatt „arúlnak” tekintették. Az 1959-es agitáció idején is – Bányai és Csuka elvtársakkal együtt – ő „foglalkozott” a kulákokkal.

Az MO jogi intézkedésekkel is segítette az agitációt: leállította a kishaszonbérlet munkálatait, tanyákon nem adott ki bontási és fakivágási engedélyt.³⁹

Az üzemek pedig leadták azok névsorát, akik gyári munkájuk mellett háztájinál nagyobb földdel vagy jószágállománnyal rendelkeztek, hogy ezeket az embereket az állásukkal való zsarolás útján szervezzék be a téészekbe. A pedagógusokat is egyértelmű helyzet elé állították az egyik értekezleten: „vagy felajánlják [a földbirtokukat], vagy belépnek tsz-be”. Fontos szerepe volt a megfélemlítésnek is a kampány során. Nap mint nap több tíz parasztot idéztek be a Tanácsházára „elbeszélgetés” céljából, amelynek rendszerességét idővel csökkentették. A rendőrkapitányságot is igyekeztek bevonni a szervezésbe, elsősorban a kulákokra való nyomásgyakorlással, de voltak abszurd kérések is, mint a lovas járat biztosítása az egyes területekre. Ezek már sok rendőr számára sem voltak elfogadhatóak, akik szerint „a fejlesztés társadalmi feladat, nem pedig rendőrségi.” Bizonyos szintű tudathasadásban is szenvedett a VB, hiszen nehezen tudták megvalósítani a „szívós politikai munkát” az „önkéntességet” hangsúlyozó politikai nyilatkozatok mellett. Az agitációs propaganda stílusát jól jelzi, hogy a Központi Bizottság küldötte azt jelentette a bizottságnak, hogy „Jászberény városban a tsz-mozgalom terén balratolódás van”.

Az agitációs kommunikáció alapvetően megváltozott az 1956–1958-as évekéhez képest. Most már nem azzal a kérdéssel mentek oda, hogy „meggondolta-e már a belépést”, hanem azzal, „hogymost már itt az ideje, és a termelőszövetkezetbe[n] a helye.” A magabiztosság és az önhittség jellemezte az agitátorokat, akik úgy tartották: „a dolgozó parasztok most már tudják, hogy a nagyüzemi gazdálkodásnak van helye.” Ügyeltek arra is, hogy egyértelmű helyzet elé állítsák az embert: támogatója vagy ellenzője a rendszernek. Ha a támogatója, akkor semmi akadály, hogy belépjen a téészbe. Ha nem akart első lenni, szereztek mellé másik 8-10 embert, akivel együtt aláírhatta az alapítási nyilatkozatot.

Nagy szerepe volt a meggyőzésben a kisgyűlések tartásának, amiről szabályosan nem engedték haza a résztvevőket, amíg meg nem alakítottak egy téészt.⁴⁰ A téészelet népszerűsítése céljából Csuka a karcagi termelőszövetkezetek meglátogatását tervezte 100-150 fővel, akik között vegyesen lettek volna szövetkezeti tagok és egyéni gazdák. A belépési adatokból megállapítható, hogy a parasztok, ha nem is a szocialista gazdaságpolitikai igazságát, de a politika hosszú távú irányát látták, ezért viszonylag kevés közvetlen agitáció (mert valójában tíz éve folyamatosan agitálták őket) után a belépésre adták a fejüket. Az is kiténik, hogy zömében 6-8 holdas kisbirtokosok léptek be első körben (napról napra kis növekedés tapasztalható az egy családra eső földterület nagyságában), akik addig a megélhetés határán voltak, tehát nekik a téész az adott helyzetükben – felmérve a kimaradásuk következményeit – nem jelentett nagy veszte-

³⁹ Fakivágási engedélyt azért kértek a magángazdák, mert a Tanács rendeletileg kötelezte őket arra, hogy jószágaik nem léphetnek a tanyájukon kívüli, esetleg téészföldekre. A fakivágási engedély megvonásával lehetőség nyílt a körülkerítést elvégezni nem tudó paraszt megbüntetésére (elkőborló állatai miatt) újabb nyomásgyakorlás céljából.

⁴⁰ „... arra kell venni az irányt, hogy a parasztok ott helyben írják alá a belépési nyilatkozatot” – Bacsa Ferenc

séget – gazdaságilag. Önbecsülés és tartás tekintetében természetesen idegen volt ez a mechanizmus a magyar, de különösen a jászberényi parasztságtól. Ezzel is magyarázható, hogy az életképtelen kisbirtokkal szenvedő gazdák miért csak most, a szervezett agitáció hatására léptek be.⁴¹ A parasztság belefáradását és a társadalmi láncreakció elindulását mutatja a belépők számának exponenciális növekedése is

A cél a 80 %-os lefedettség elérése volt, mert csak ebben az esetben kerülhetett sor a teljes tagosításra, a részleges tagosítást pedig el akarták kerülni. Két hét alatt 5 000 kh-dal, háromszorosára nőtt a téeszék összterülete. Ahhoz, hogy elérjék a kívánt arányt, még 8.000 kh földet kellett szerezniük, ami a rendezendő jászberényi határ egynegyede volt.

2.6. A kuláklisták⁴²

A téeszék politikai felülvizsgálata során összegyűjtötték az osztályidegennek tartott tagok nevét és „bűneiket”. Nagyfokú irigységből fakadó zsigeri gyűléslet olvasható ki a listákon szereplő személyek ügyét tárgyaló operatív bizottsági jegyzőkönyvekből. Nevetség tárgyát képezhetnék az itt megjelent állítások, ha azok hajdan nem emberek életét törték volna derékba. 20-30 holdas gazdák téeszbe való felvételi kérelmét utasították el olyan abszurd indokokkal, minthogy 56 kh-as földjét mással műveltette (merthogy egyedül 56 kh-at nem lehet megművelni, a béreseinek pedig rendesen fizetett), cselédet tartott, vagy csak mert „házsártos öregasszony” volt. Az irigység is erősen jelen volt az érvelésben, hiszen olyan indoklások is születtek az elutasításra, hogy az illető „lóversenyző” vagy „kártyás” volt. Más a Március 15. Tsz állatállományának megmérgezésével vádoltak, ami nyilvánvalóan koholt vád volt, hiszen – bizonyították híján – még büntetőjogi eljárás sem indult az ügyben. Átlagosan 30-60 kh-as gazdákról volt szó, akik közül többeket indoklás nélkül utasítottak el.

3. Jászberény Termelőszövetkezeti Város

3.1. A március 7-ei ünnepi tanácsülés⁴³

1959. március 7-én tartotta a Jászberényi Városi Tanács ünnepi ülését, melynek keretében Jászberényt Termelőszövetkezeti Várossá nyilvánították. Az ülésen jelen volt – és levezetésében segédkezett – Csótó István, a MPVB elnökhelyettese, valamint Bacsa Ferenc, a városi párttitkár. Bányai ismertette az eredményeket.

41 Jól szemlélteti még a jászberényi parasztember munkamorálját az is, hogy megyei átlaghoz képest kimagasló gazdasági eredményeket értek el a város téeszéi (átlagban) és az egyéni gazdák is; politikailag viszont lesújtó véleménnyel volt a megye a mezőgazdaság átszervezésének állapotáról 1959 elején. Vagyis Jászberényben élt egy széles réteg, amelynek a földje volt a legnagyobb kincse, amely értett is a gazdálkodáshoz, de nagy létszáma miatt az elsősorú többsége nem is nőtte magát nagybirtokossá, hanem megmaradt jómódú középparasztnak.

42 JNSZML/JbVBXXXV-4-b-2/1959/20–21.

43 JNSZML/JbVTtűjkvXXXV-4-a-1/1959/1–14.

Ezek szerint a Tanács alakuló ülése (1958. december 5.), de főleg a jászberényi pártaktíva (1959. február 1.) óta gyökeresen átalakult a város mezőgazdaság-szervezése, és a rendezendő földterület mintegy 88 %-a a szocialista szektorba tartozott. Ez alapján látszik, hogy a szervezett agitáció hatására 14 829 kh-dal nőtt a termelőszövetkezetek – ezzel együtt a szocialista szektor – földterülete, vagyis a téeszek a szocialista szektorban is kiemelkedő, 64 %-os arányt foglaltak el. Az egyéni gazdák kezén 7 000 kh terület maradt, amelyből mindössze 2 000 kh volt szántó, vagyis a téeszterületek 59 %-os szántóarányához képest ez mindössze 28 % volt. Ezek szerint az inkább legelőket birtokló, tehát állattartó parasztság állt ellen az agitációnak.

Nem kérdéses, hogy a jászberényi pártszervezet egyes tagjai álmuk beteljesüléseként élték meg a mezőgazdaság kollektivizálását, mások Jászberény vagy saját pozícióik növelését látták ebben. A parasztság minimális ellenállásának köszönhető, hogy az agitáció nem fajult el, így a parasztnak is jutott néhány elismerő szó. Alább Bányai felszólalásából⁴⁴ olvashatók azok a részek, amelyek jól tükrözik az imént leírt hangulatot:

„...hirdessük büszkén ország-világ előtt a Jászberény Termelőszövetkezeti Város nevet”

„... a város parasztsága [...] megértette az idők szavát”

„...Köszönetet mondunk Jászberény város parasztságának, akik bátran vállalták az új életet” „...[az agitátorok] hirdették a Párt igaz szavát, melynek útmutatása nyomán ezrek és ezrek találtak rá a helyes útra”

„... hogy a Kunság mellett Szolnok megyében a Jásztság is a szocialista mezőgazdaság fellegvára legyen, itt is győzzön az új”

Bányai kitért a Tanács megosztottságára is, és a legitimitását kérdőjelezte meg azon birtokkal rendelkező tanácstagoknak, akik nem jártak élen a mezőgazdaság átszervezésében vagy nem léptek be a téeszbe, hiszen ők „egyedül maradtak, s gyakorlatilag nincsen kit képviselniük.”

A legsürgetőbb kérdés az általános földrendezés volt, amelynek azonnali megindítását kérték is a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságától. A tagosítás történhetett földcserével, amikor a tagosítani kívánt földterület helyett egy másik, hasonló nagyságú és minőségű földet adtak (a minőségre vonatkozó előírást rendre nem tartották be), vagy haszonbérleti szerződéssel, amikor a tagosított földterület után annak minősége mértékében természetbeni bérleti díjat fizettek.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása ügyében Rabi Imre rendőrhadnagy biztatta a tanácstagokat, hogy „bizalommal jelentsék a rendőrségnek”⁴⁵ a mezőgazdaság átszervezését kritizáló egyéneket. Csótó István hangsúlyozta, hogy „kényszerintézkedésekhez is hozzá kell nyúlni” a munkafegyelem elérése érdekében. Jól érzékelté tehát a Tanács, hogy a parasztság ilyen gyors ütemű és nagyarányú belépése mögött nem húzódott valós elhatározás. Csótó eloszlatta a Tanács illúzióit a kormányzati segítőszándékot illetően is, mikor közölte, hogy „ilyen csodavárásba ne essenek, hogy a

44 JNSZML/JbVTtűjkvXXXV-4-a-1/3-7.

45 JNSZML/JbVTtűjkvXXXV-4-a-1/8.

következőkbe[n] majd ezrével kerülnek ki a gépek” a termelőszövetkezetekbe. Annyit tudott garantálni, hogy politikai nyomást gyakorolnak majd a Gépállomás vezetőségére. Hozzászólásának legépületesebb része a kádári közmegegyezés helyi deklarálása volt. Kifejtette, hogy a forradalomban résztvevők „nem mind ellenség”, és türelmet kell tanúsítani azok iránt, akik pusztán „maguk sem tudják, mit beszélnek”. Helyesen látta meg, hogy ez a 88 %-os eredmény hetek alatt szertefoszlott volna, ha az ebből fakadó elbizakodottság erőszakosságba csapott volna át. Ezért megértésre és türelemre intett mindenkit, hiszen jól tudta, a középtávú társadalmi béke csak akkor maradhatott fenn, ha meg tudják őrizni az önkéntesség és a szerves fejlődés látszatát.⁴⁶

3.2. A termelőszövetkezetek helyzete

A következő néhány hónap legfontosabb feladatai közé tartozott a termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megerősítése. A VB kiemelt fontosságúnak tartotta a téeszek pártszervezeteinek megalapítását, ennek ellenére 1959 májusára mindössze négy téeszben működött pártalapszervezet. Ezen kívül még négy téeszben volt esély alapszervezet alapítására, a többi szövetkezetben még párttag sem volt.⁴⁷ Érdekes módon, ebben a Kossuth Tsz emelkedett ki a többiek közül. Holott a téesz sokszor nem tartotta be pártelőírásokat – minek köszönhetően a hasonló adottságú társainál jobb eredményeket ért el –, pártalapszervezete a legnagyobb létszámmal működött, közvetlen kapcsolata volt a dolgozókkal, biztatva őket a minél lelkiismeretesebb munkára. A többi alapszervezet tagjai azonban nem rendelkeztek alapvető politikai és gazdasági ismeretekkel, és az agitáció idején sem fejtettek ki különösebb aktivitást. A VB utasítására ugyan az egyes munkafolyamatokról fényképekkel kiegészített beszámolót készítettek, ám azokat nem függesztették ki jól látható helyre.⁴⁸

Mindezekből az olvasható ki, hogy a szövetkezeti alapszervezetek amolyan kötelezően létrehozott, mesterséges beültetéssel életre hívott pártsejtecskék voltak, akiknek tagjai a VB felé megtették a szükséges ideológiai nyilatkozatokat és jelentéseket, de saját tagságuk irányában nem vállalták – a sokszor általuk is irreálisnak tartott – pártkommunikáció közvetítését. Az alapszervezetek hiánya, illetve alacsony taglétszáma jól szemlélteti azok körét, akik az elmúlt hetek alatt alakítottak új téeszeket, és még inkább sejteti azok viszonyulását a szocialista gazdasági és társadalmi eszmékhez.

A VB végre tiszta képet akart kapni a téeszek helyzetéről, de addigi jelentéskészítők mindig csak egy adott részproblémára tértek ki. Tóth Sándor mezőgazdasági felelős a tervutasítások maradéktalan betartásában veszett el, míg Csuka Lajos politikai offenzívát javasolt az osztályidegennek mondott téeszvezetők ellen.⁴⁹ A helyzet

46 JNSZML/JbVTtűjkrXXXV-4-a-1/9-11.

47 *A város területén működő termelőszövetkezetek pártalapszervezetének politikai helyzetéről* című jelentés (JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/41-43.)

48 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/42.

49 Jól mutatja a VB tagjai közötti feszültség eszkalálódását, hogy mikor elvették a mezőgazdasági jelentés készítés jogát Tóth Sándortól, és odaadták azt Csuka Lajosnak, előbbi nem készítette el a számára kijelölt új jelentést arra hivatkozva, hogy korábbi témája testhezállobb volt neki. Erre a VB-tagok többsége – Csukával az élen – Tóth elmarasztalását javasolta, s egyedül Száraz László – a későbbi VB-titkár – állt ki Tóth mellett.

reális felmérése érdekében végül Bányai lett megbízva a termelőszövetkezetek állapotát elemző átfogó jelentés⁵⁰ elkészítésével, aki kellő részletességgel foglalkozott a problémával, melyet 1959. április 24-én tárgyalt a Párt VB és a Tanács VB egy közös ülésen.⁵¹

A város 24 termelőszövetkezetének összterülete 17 195 kh volt, taglétszáma 3 374 fő, ami 1 926 családot jelentett. Ezek szerint az egyes családok átlagosan 9 kh területtel léptek be a termelőszövetkezetbe. Középbirtokosok a Hunyadi Tsz-ben voltak, de nagyrészt kisbirtokosok alkották az Ezüstkalász, a Viharsarok, a Hajnalcsillag, a Kossuth, a Március 15. és a Petőfi Tsz-eket is. Az első három újonnan megalakult téesz (Aranykalász, Győzelem, Lehelkürt) az összesítésben is a legkisebb birtokátlagokkal rendelkezett, míg a későbbiekben a 15-20, esetleg 30-40 holdas birtokosokat tömörítő téeszek (Hunyadi, Ezüstkalász) jöttek létre. Tehát az agitáció legnagyobb és leggyorsabb hatással a megélhetési gondokkal küszködő kisbirtokosokra volt, és csak a tömeges belépések kiváltotta társadalmi nyomás következtében alakítottak téeszeket a módosabb középbirtokosok is. Az állatállomány meglepően kis mértéke abból is adódott, hogy sokan a rokonok közti szétíratással próbálták megmenti családi gazdaságuk utolsó lehetséges tartópilléreit. Ezért a VB-tagok a leltározási munkák újrakezdéséről határoztak, illetve szigorúbban szabályozni akarták a háztájiban maradható számosállatok számát.⁵² A többséghez képest kiemelkedő és vegyes állatállománnyal a korábbi téeszek, az egykori téeszcsék, illetve a peresi-felsőmuszályi (pl. Viharsarok, Újélet) szövetkezetek rendelkeztek. Szembetűnő a férőhelyek nagy részének kihasználatlansága. A tízéves téeszek esetében ez nem meglepő, hiszen azok a legnagyobb birtokosoktól elvett földeken alakultak meg, ahol a korábbi prosperáló gazdaság ingatlanjai is a téeszek rendelkezésére álltak. (A Kossuth Tsz pedig ezen felül óriási összegeket fordított beruházásokra, fejlesztésekre, megteremtve a nagyüzemi állattenyésztés előfeltételeit.) Az újonnan, két hét alatt alakult téeszek viszont nem nagygazdák földjein alakultak, és nem is kezdhettek nagy beruházásokra, mégis egyharmad részt üresen álló istállókkal rendelkeztek. Ez azzal magyarázható, hogy a legkésőbb megalakult téeszek általában azon gazdákból jöttek létre, akik hajdan módos középbirtokosok voltak, és bár a gazdasági ellehetlenítésüket szolgáló intézkedések nyomán állatállományuk megcsappant, hajdani gazdaságuk emléke visszatartotta őket a belépéstől. Ezt bizonyítják a kihasználatlanul álló istállók, magtárak és egyéb gazdasági épületek.

A bevitt javak leltározásának megkezdésével megmutatkozott az önkéntesség hangsúlyosabb hiánya is. Sok tag – egyes téeszekben szabályos csoportokba verődve – igyekezett megakadályozni a leltározás megkezdését, hogy legyen idejük a rokonok közti szétíratással elkerülni javaik leltárba vételét, vagy a közös állatállomány egyéni takarmánybeadások általi eltartását ellenezték.

50 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/175–184.

51 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/145–173.

52 Az aktuális szabályozás szerint 1 tehén, 1-2 növendék marha, 1-2 anyakoca malacával, 3-4 hizott sertés, 5-6 juh, kecske, korlátlan számú baromfi, házinyúl és méhcsalád képezhetette a téesztagok háztáji tulajdonát. Ettől azonban negatív irányba eltérhetett az adott téesz közgyűlése.

Más tagok várakozó álláspontra helyezkedtek, „hogymajdcsak történik egy csoda, és a földet visszakapják, és a tsz. Feloszlik.”⁵³ Voltak, akik munkaképtelenségüket bizonyító igazolást kértek, illetve jobb minőségű földre való igénnyel léptek fel.⁵⁴ A peresi és a felsőműszályi téészek (Viharsarok, Újélet, Bercsényi) esetében az alakuló közgyűlést sem sikerült elsőre megtartani a tagság távolmaradása miatt.⁵⁵ Jól látszott, hogy a téésztömegek megalakítása csak látszateredmény volt, valós társadalmi támogatás még mindig nem állt mögötte. De az is nyilvánvaló volt, hogy a parasztság nem vállalt nyílt konfrontációt, így az idő a hatalomnak dolgozott: az anyagi kilátástalanság, a büntetőjogi eljárásoktól való félelem, és az örökös szembenállásba való belefáradás idővel felmorzsolta a parasztság egy jelentős részének passzív ellenállását.

A téészek árutermelése és kereskedése is ellenőrzés alatt állt, hiszen megtermelt javaik értékesítését állami felvásárlás keretében bonyolíthatták le. Ezzel azt kívánták elérni, hogy az emberek az államtól kapják a termékeket, megszüntetve a termelő és fogyasztó közti közvetlen kapcsolatot. Elő volt írva továbbá, hogy a munkaegység legalább 50 %-át készpénzben kell kifizetniük a tagság részére az általános életszínvonal emelése és a belső fogyasztás növelése érdekében.

Bányai javaslatára a bizottság határozatot hozott arról is, hogy a Párt VB és a VTVB saját tagjaiból alakítson egy káderbizottságot, akik a termelőszövetkezetek politikai felülvizsgálatát végezték el. Ellenőrizték, hogy a téészek vezetőségben (ide tartoztak a könyvelők és agronómusok is) vannak-e „osztályidegen elemek, kulákok, volt csendőrök vagy egyéb kizsákmányolók.” Emellett a téészelnököket kéthetente közös értekezletre hívták össze,⁵⁶ a Párt irányvonalának és a VB tervszámainak maradéktalan betartatása céljából. Ez a javaslat annak a jelentésnek volt a következménye, amelyet Muzsik rendőrfőhadnagy tett a bizottsági ülésen. A jelentés mindössze egy rutin-kádervizsgálat eredményét ismertette, amely a következő személyeket találta kompromittálónak:⁵⁷

Ifj. Varga József	Aranykalász Tsz elnöke	kulákszarmazású
Lakatos József	Haladás Tsz vezetőségi tagja	36 kh-as kulák
Cseh József	Haladás Tsz vezetőségi tagja	27 kh-as kulák
Ifj. Prónai György	Viharsarok Tsz vezetőségi tagja	kulákszarmazású
Simon László	Bercsényi Tsz könyvelője	volt horthysta főhadnagy
Ifj. Lakatos István	Haladás Tsz vezetőségi tagja	kulák
Varga Mátyás	Rákóczi Tsz vezetőségi tagja	kulák

53 Bányai János szóbeli kiegészítője a jelentéséhez. (JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/151.)

54 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/157.

55 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/155.

56 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/166.

57 Más személyek is szerepeltek a listán, de azok nem birtokviszonyaik vagy múltbéli egzisztenciájuk, hanem aktuális politikai tetteik (pl. téész-alapszabály aláírásának megakadályozása stb.) miatt kerültek fel rá.

Jól látszik, hogy az osztályidegen személyek jól csoportosíthatók néhány téesz köré, ami nem is annyira meglepő, ha összevetjük az adott téeszekről tudott egyéb adatokkal. Az Aranykalász, a Haladás és a Rákóczi Tsz-ek korábban téeszcsékként működtek, amelyekről azt állította a VB, hogy olyan egyéni gazdákból állt, akik a rendszer zaklatásait megkerülve próbáltak egyénileg termelni és értékesíteni, aminek előfeltétele a megfelelő gazdasági és tapasztalati potenciál, ami a kulákoknak nyilvánított középparasztoknak megvolt. A Bercsényi és Viharsarok Tsz-ek pedig azon peresi-felmuszályi szövetkezetek sorába tartoztak, amelyek alakuló közgyűlése a tagok távolmaradása miatt első körben sikertelen volt, illetve amelyekre utalva azt állították, hogy „az ellenséges hangulat főként a felsőmuszályi és peresi részen mutatkozik.”⁵⁸ Illetve beszédes még az is, hogy kiket sikerült osztályidegen kizsákmányolókként beállítaniuk: 30-40 holdas középparasztokat, akiknek birtokai már négy gyermek esetén a kilátástalanság széléig szétdarabolódhattak.

A termelőszövetkezetek magángazdákkal szembeni megkülönböztetett figyelmére jó példa a gazdasági és jogi patronálás bevezetése. Előbbi azt jelentette, hogy minden egyes téesz gazdasági, szakmai, szervezési támogatására egy-egy ipari céget jelöltek ki. Utóbbi pedig abból állt, hogy a rendőrség büntetőjogi eszközökkel lépett fel a téesz ellen agitálókkal, s az ügyészség is mindenben a szövetkezetek pártját fogta. A tagosítás alapvető irányelvei közé tartozott, hogy az „egyéni dolgozó parasztok nem kaphatnak jobb földet, mint a termelőszövetkezeteket.”⁵⁹ Az összevont bizottsági ülésen nyíltan kimondták, hogy „a földrendezés egy lehetőséget ad arra, hogy ezeket az embereket [az egyéni gazdálkodókat] így orientáljuk a tsz-ek felé”.⁶⁰

Az ellenpropaganda megfékezésére szükségesnek tartották egy második, hasonló erejű agitációs hullám megszervezését, s akár az egész termelőszövetkezeti rendszer átvilágítását, újrendezését.⁶¹ Közvetíteni szándékozták a kormány támogatását (pl. 30 %-os adókedvezmény) kisgyűlések, főtéri hangos-híradók formájában. A hozzászólások többsége kitért a megmaradt szűk magánszektor kérdésére is, és az ügyészségre nyomást gyakorolva konkrét eljárások indítását kezdeményezték azokkal a „fafejú emberekkel” szemben, akiknek „nem ért a szép szó, és [akik] a termelőszövetkezetek ellen izgatnak.”⁶² A vád, „a termelőszövetkezet elleni izgatás büntette” volt. Ezen felül kéthetente jelentést kértek a rendőrségtől, az ügyészségtől és a bíróságtól a téesz elleni izgatással vádolt egyének eljárásainak állásáról és az esetleges ítélethozatalról. Elmondható, hogy a téeszek beüzemelése korántsem ment zökkenőmentesen, főként a hagyományosan állattenyésztéssel foglalkozó területek gazdálkodói fejtettek ki szervezett ellenállást, vagy csendes hátráltatást. Ez láthatóan meglepetésként érte a VB-tagokat, akiknek a diadalmenetként elkönyvelt agitáció után rá kellett ébredniük a valóságra, hogy a parasztság nagy része még mindig nem érezte magáénak a pár-

58 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/176.

59 Beszteri Mihály javaslata. (JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/158.)

60 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/177.

61 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/155.

62 JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1959/161.

talapon irányított közös gazdálkodást, és szembesültek azzal is, hogy a nagymértékű szakemberhiány az egész rendszer fennmaradását veszélyeztette.

4. Szocialista nagyüzemek kialakítása

Az őszi munkák beindulva bebizonyította, hogy hibás volt a bizottság azon álláspontja, hogy a téeszösszevonásokkal orvosolható a szakemberhiány. Ráadásul a téeszek többsége még mindig nem volt alkalmas a nagyüzemi gazdálkodásra, hiszen mindössze egyharmaduk rendelkezett 1 000 kh-nál nagyobb területtel (a megyei átlag 63 %), és 50 %-uk a 400-500 kh-as határon mozgott, ami megyei szinten 20 % alatt volt.⁶³ A várostól északra, a Jászárokszállásra vezető Jászberényi út két oldalán fekvő hét kis termelőszövetkezet összevonását a Párt és a Tanács VB sürgette.⁶⁴ Nem meglepő a VB-k aktivitása ez ügyben, hiszen az érintett hét téesz a legproblémásabb szövetkezetek közé tartozott. A Viharsarok, Újélet és Bercsényi voltak azok a hírhedt peresi-felsőmuszályi téeszek, amelyek mind az alakuló közgyűlést, mind a közös munka elkezdését a végsőkig halogatták. Vezetőik nem akartak hitelre beruházni, hanem szép lassan kívánták előteremteni a szükséges pénzmennyiséget. Ez hagyományos paraszti mentalitást tükrözött, s figyelembe véve azt, hogy kihasználatlanul álló istállóknak bővelkedtek, nem is terveztek rosszul. A Kossuth Tsz példája megmutatta, hogy még egy, a Párttal lojális, de külön utat járó téesz-szel sem mindig voltak elnézőek – függetlenül a gazdasági eredménytől –, nyíltan szövetkezésellenes vezetőséggel pedig egyáltalán nem. A VB szimbolikus és pragmatikus lépésekkel is igyekezett megmutatni hatalmát a téeszek „fekete bárányainak.” A jászberényi gyakorlattól eltérő módon, az egyesült téeszeknek nem valamelyik – általában a legerősebb – korábbi téesz nevét, esetleg egy ezektől különböző magyar – a kommunizmus által magáévá tett – történelmi személyt, vagy egy szocialista terminust (pl. egyetértés, haladás, felszabadulás stb.) választottak névként, hanem egy, a magyar szocializmus legitimációja és nemzetközi támogatottságaként értelmezhető nevet, Lenin elvtárs nevét. Ennél gyakorlatibb „büntetés” volt az, hogy az alakuló közgyűlésen megválasztott elnököt, *Kövér Kálmánt* – aki nem volt hajlandó belépni a Pártba – háromhónapnyi elnöklése után menesztették, és helyére azt a Beszteri Mihályt nevezték ki, akit a lakosság körében még a tanácselnöknél és a párttitkárnál is nagyobb ellenszenv és félelem övezett. A VB szimbolikus politizálását támasztja alá az Augusztus 20. és a Jöreménység Tsz egyesítése is, amelyek November 7. Tsz – vagyis a „nagy októberi szocialista forradalomra” emlékező – néven működtek tovább. Összevonásuk egyébként gazdaságilag is indokolt volt – egymáshoz közel, a Nagykatái út két oldalán, a várostól dél-délnyugatra helyezkedtek el –, viszont kitűnik, hogy azon téeszek, amelyeket a VB „kommandált” össze, azok rendre a szocializmus kurzusához illeszkedő neveket kaptak.

63 ERDEI FERENC: *A termelőszövetkezetek fejlesztése Szolnok megyében*. In: *Szolnok Megyei Néplap*. 1959. 07. 31.

64 JNSZML/JbVBXXXV-4-b-2/1959/98.

Míg az önálló kezdeményezéseknek lehetőségük volt szabad névválasztásra is. Az érintett téeszek állami beruházások előtt álltak, mert egyiknek sem volt számottevő állati férőhelye.

1960 elején a termelőszövetkezetek területe meghaladta a 20 000 kh-at, vagyis a tavaszi kampány befejezése óta mintegy 3 000 kh-dal nőtt a szövetkezetek területe. A folyamatos agitáció mellett ez a növekedés két eseményre vezethető vissza: először a tagosítás következtében lépett be több gazda a téeszekbe, akik rossz minőségű cse-reingatlanjaikat látva inkább a termelőszövetkezeti munkát választották, másodsor a novemberi fejlesztési kampány után döntöttek többen a belépés mellett. Ez utóbbit naponta 50-60 fő cégezte, célirányosan azokra a területekre összpontosítva, ahol a legnagyobb tömegben gazdálkodtak még egyénileg a parasztok. Ilyen volt a már sokat említett Peres, Felsőmuszály és Négyszállás, valamint a város déli részén, Homok mellett fekvő Tőtevény. Ezek eredményeként 1959 végére mindössze 1 000 egyénileg gazdálkodó maradt mintegy 5 000 kh földterületen. Ebből 700-800 kh-ra tartott igényt mindenképp a VB, és kb. ugyanennyi, művelésre alkalmatlan földterületre pedig egyáltalán nem.

Ezzel lezárult a mezőgazdaság kollektivizálásának második, végső hulláma, valamint az új rendszer megszilárdítása Jászberényben, és a termelőszövetkezetek elindulhattak a konszolidáció útján.

Kitekintés

Másfél évtized alatt alapvetően átalakult a város foglalkozási szerkezete, megváltozott az emberek mezőgazdasághoz való viszonya. 1945 előtt úgy tekintett az átlagos birtokos jász ember a földre, mint családi örökségére, amelyet neki is családjára eltartására kell művelnie, gyarapítania, hogy fiai is életképes birtokokat örököljenek, fejlesztenie, hogy tisztos hozományt vigyenek lányai a házasságba, és szeretnie, mert hite szerint abból vétetett és oda tért meg.⁶⁵ A szocializmus a régi birtokrendszer szétzúzásával és a mezőgazdasági társadalom téeszbe kényszerítésével elszakította az embereket a földtől. Elszakította olyan értelemben, hogy 1969-re a munkaképes lakosság mindössze 17 %-a dolgozott a mezőgazdaságban (ebből csak 55 % volt 60 éven aluli),⁶⁶ s a téeszekben dolgozók sem tudtak már úgy tekinteni földjükre, amivel érdemes küszködni, hiszen gyarapítani nem tudták, esetleges tehetségüknek nem volt látszata. A tradíciók és a termelési-tartási sajátosságok által szerveződött paraszti gazdaságok helyett nehezen leírható üzemszervezeti rendszer alakult ki, amiben a parasztember alkalmazottá, munkásemberré vált.⁶⁷

65 Az ötvenes évek alatt felbomlott a hagyományos falusi társadalom, a földterület és a gazdálkodás minősége többé nem jelentett társadalmi státuszt. (HONVÁRI (2006), *i.m.*, 368. p.)

66 A Jászberényben létrehozott gyárak is a minden racionalitást nélkülöző gazdaságfelfogást szemléltették, hiszen egészében az ország adottságai sem a legalkalmasabbak nehézipar kialakítására, fokozottan igaz ez az alföldi régióra. Ezek a gyárak szívóerőként hatottak a szegényparasztokon kívül a kormányzatilag zaklatott, ellehetlenített birtokosokra is.

67 KAPOSZ Zoltán: *A 20. század gazdaságtörténete*. Budapest-Pécs, 2004. 197. p.

Általánosan ismertek az ipari forradalomtól megindult tendenciák, hogy hogyan vándorolt a munkaerő a mezőgazdaágból a termelő, majd a szolgáltató iparba. A különbség annyi volt a szocialista és a kapitalista fejlődés között, hogy míg a nyugati országokban a gazdasági kényszer gyakorolt hatást az egyéni döntéshozatalra, addig a keleti blokkban az állam. Ez alapvetően meghatározta a kialakuló egyes modern társadalmak eltérő viszonyát a munkához, az ellátó rendszerekhez és önmagukhoz is. Jászberényben egymással gazdasági osztályharcot folytató nagybirtokosság és cselédség helyett életképes gazdaságot irányító közép- és kisbirtokosok osztoztak a gazdaság fundamentumain.⁶⁸ Kétségtelen, hogy a középbirtok jövedelmezősége ideje korán nem teremtette meg a lehetőséget a gépesítésre és egyéb fejlesztésekre, de épp ennek, a gazdaságilag fejletlen birtokok nagy munkaerőigényének volt köszönhető, hogy Jászberény nem vált a „tízezer koldus városává.”⁶⁹

A helyi fogyasztói igények kielégítéséhez azonban elengedhetetlen volt az önkéntesség és az egyéni motiváció. Mert nincsen fejlődés érdek nélkül, egy ember vagy közösség a saját létfenntartásán túl csak akkor dolgozik, ha elérhető és vágyott célt lát maga előtt. A szocializmus hibája pedig éppen ebben rejlett, hogy elvette az emberek egy részének egyéni érdekelttségét és pozícióját, és olyanok kezébe adta a gazdaság irányítását, akiknek egyetlen vágya az volt, hogy megbüntessék azokat, akik életszínvonalát sosem tudták elérni. Ez a társadalmi feszültségeket szító szemlélet mellett, hogy a közösség rovására vált, nem is volt érvényes a jászberényi lakosságra. A vonatkozó összes adat (párttagok aránya, választási adatok, állami szervek és téeszék összetétele) azt mutatja, hogy a városban egy szűk réteg képviselte saját magát a társadalom széles tömegeinek a támogatása nélkül.

1945 után a kommunisták elkezdték végrehajtani a központ és az ideológia által diktált intézkedéseket annak ellenére, hogy a társadalom folyamatosan jelzéseket küldött feljükk arról, mit gondol a készülő új rendszerről. Az ötvenes évek elején az átszervezésben a politika dominált: önigazoló ideológiai célként fogták fel a szövetkezetek megalakítását, függetlenül attól, hogy életképes gazdaságot tudnak-e kialakítani. A téeszítés helyi visszáságaira hívta fel a figyelmet Erdei Ferenc, egykori földművelésügyi miniszter is jászberényi látogatása során. A forradalom után azonban kevesebb volt a politika, és több volt a gazdaság a termelőszövetkezetek életében.⁷⁰

A Hazafias Népfront statisztikai követelményei miatt szép számmal találunk parasztszarmazású embereket is az államigazgatás különböző szerveiben és a szocializmus által életre hívott tömeg- és gazdasági szervezetekben.

Közreműködésüknek, gyakorlati ismereteiknek köszönhetően a rendszer konszolidálódhatott, élhetőbbé válhatott az átlagember számára is, mégis épp ezeket az em-

⁶⁸ Besenyi Vendel visszaemlékezése. Jászberény, 2012.

⁶⁹ A jászberényi nincstelenréteg vékonyságát mutatja, hogy az 1913-as papírgyárépítést a jászberényi zsidó szőlősgazdák lobbija akadályozta meg, akik azzal érveltek, hogy a papírgyár megépítése esetén – munkaerőigényéből kifolyólag – nem lenne elég napszámos, akik műveljék a szőlőt. (Cseh János visszaemlékezése. Jászberény, 2012.)

⁷⁰ ERDEI Ferenc: *Egy szocialista intézményünk tanulságos fejlődése*. In: *Kritika*. 1968. 2. sz.

bereket akarta mindenáron elmozdítani a helyükről a pártvezetés.⁷¹ A tévesztés helyi főszereplői közül is kiemelkedett Bányai János tanácselnök, aki több mint 15 évig volt Jászberény első embere, és a szocializmusban szokatlan módon, valóban előkelőbb helyet foglalt el a hivatali ideje alatt sorra cserélődő párttitkároknál.

A dolgozat forrásainak összegyűjtése és feldolgozása egy rendkívül izgalmas folyamat volt, hiszen fokozatosan rajzolódott ki az események bonyolult láncolatából az a kép, amely megmutatja a város történetének egy szeletét. Igyekeztem a törzsforrásként használt jegyzőkönyvi anyag mellett kortárs sajtótermékekből, kéziratokból, irányított és objektivitásra törekvő szakirodalomból, valamint visszaemlékezésekből⁷² is információt szerezni a történetek mögött rejlő okság, a kor és a térség szellemének megértéséhez. A vonatkozó adatokból kitűnt, hogy a városi társadalom egy kisgazdaságokra épülő kapitalizmusban kívánt élni, kiegészítve azt a sajátos nemzeti-keresztény eszmeiségével. Erre mind gazdasági, mind társadalmi lehetőségei megvoltak, de a központi ideológia megakasztotta ezt a fejlődést és – a térségben hagyomány és előfeltételek nélküli nehézipar erőltetésével – egy eltérő gazdasági pályára állította a várost, amelynek eredményeként több évszázados, megnyugtató eredményeket felmutató ágazat tűnt el. A társadalmi változások és gazdasági lehetőségek beszűkülése miatt kérdéses, hogy a mezőgazdaság vissza tudja-e szerezni pozícióját, és ezáltal a város gazdasági potenciálját.

71 Kasza Jánosnak 1959-ben bujkálnia kellett, hogy elkerülje a tévesztésbe való belépést, ezért kis is zárták a Tanácsból (*Balla Sándorné visszaemlékezése*. Jászberény, 2012.). Szűcs Imrét, aki paraszti kapcsolatait felhasználva buzdította az embereket a tévesztésbe lépésre, többször is le akarták váltani (JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1/1958). Deme Jánost, aki 1950-től kezdve vasmarokkal fogta össze és növekvő pályára állította a Kossuth Tsz-t, folyamatosan kritizálták, és 1965-ben elérték a nyugdíjazását is (*Besenyi Vendel visszaemlékezése*. Jászberény, 2012.)

72 Külön köszönet illeti Besenyi Vendelt, a Kossuth Tsz volt agrármérnökét, és Turupulyi László egykori gazdálkodót.

Bibliográfia**Források:****Levéltári források:**

A Jászberényi MSZMP Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei (levéltári jelzés: JNSZML/JbVBXXXV-4-a-1)

A Jászberényi Városi Tanács üléseinek jegyzőkönyve (levéltári jelzés: JNSZML/JbVTtűjkvXXXV-4-a-1)

Az MSZMP Apparátusi iratai (levéltári jelzés: JNSZML/JbVBXXXV-4-b-2)

Interjúk, visszaemlékezések:

Balla Sándorné visszaemlékezése. Jászberény, 2012.

Besenyi Vendel visszaemlékezése. Jászberény, 2012.

Cseh János visszaemlékezése. Jászberény, 2012.

Deme Istvánné visszaemlékezése. Jászberény, 2012.

HEGEDŰS András: A történelem és a hatalom ígészetében. Budapest, 1988.

Turupulyi László visszaemlékezése. Jászberény, 2012.

Szakirodalom:**Kézikönyvek:**

BALOGH Sándor–IZSÁK Lajos–MÉSZÁROS Károly: Magyar történeti szöveggyűjtemény I. 1944–1953. Budapest, 1976.

HONVÁRI János: XX. századi magyar gazdaságtörténet. Budapest, 2006.

KAPOSI Zoltán: A 20. század gazdaságtörténete. Budapest–Pécs, 2004.

Magyar Történeti Szöveggyűjtemény. 1914–1999. I. Szerk. ROMSICS Ignác. Budapest, 2000.

Magyar Néprajzi Lexikon. Szerk. ORTUTAY Gyula. Budapest, 1982.

Magyarország a XX. században. Vol. I. Főszerk. KOLLEGA TARSOly István. Szekszárd, 1997.

NAGY József–TÓTH János: Jászberény város története a felszabadulástól napjainkig. Jászberény, 1970.

PETŐ Iván–SZAKÁCS Sándor: A hazai gazdaság négy évtizedének története I. Budapest, 1985.

ROMSICS Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 1999.

Tanulmányok:

ERDEI FERENC: A termelőszövetkezetek fejlesztése Szolnok megyében. In: Szolnok Megyei Néplap. 1959. 07. 31.

ERDEI Ferenc: Egy szocialista intézményünk tanulságos fejlődése. In: Kritika. 1968. 2. sz.

GYENES Antal: Az egyszerűbb szövetkezeti formák szerepe a termelőszövetkezeti mozgalomban. In: Társadalmi Szemle. 1956. 09.

PÁL József: A „szövetkezeti kérdés”. In: Magyarország agrártörténete. Szerk. OROSZ–FÜR–ROMÁNY). Budapest, 1996.

ROMÁNY Pál: A nagyüzemi átszervezés és a mezőgazdaság integrációja. In: Magyarország agrártörténete. Szerk. OROSZ–FÜR–ROMÁNY. Budapest, 1996.

Csomor Józsefné

A FORRADALOM ÉS MEGTORLÁSA JÁSZAPÁTIN

1956. október 23-a fordulópont Magyarország történetében, olyan esemény, amelyre büszkéek lehetünk. A forradalom vezetői, résztvevői közül már sokan meghaltak, ezért egyre sürgetőbb a még élők beszámolóinak rögzítése, a még fellelhető dokumentumok megőrzése.

Az októberben lezajló forradalmi napokra sokan és sokféleképpen emlékeztek, és emlékeznek mind a mai napig.¹ Vége van azoknak az időknek, amikor különféle központokból határozták meg, hogy pontosan mit kell mondanunk az eseményekről. A hitelességet mindig szem előtt tartva a szolnoki levéltár anyagából áttekintettem a korra vonatkozó jegyzőkönyveket.² A jegyzőkönyvek, amelyeket átolvastam szabályosak, pontosak. Mindenhol feltüntetik a dátumot óra, perc jelölésével, kik vannak jelen, az igazoltan, igazolatlanul hiányzókat, a gyűlés tárgyát, az előadók nevét és a helyiséget, ahol az összejövetelt tartották. Döntő többségében a községi tanácsházak egyik termét jelölték meg.

Mielőtt a jászapáti események ismertetésére rátérek, kitekintek a Jászság más településeire is. Vidéken, a jász községekben, városokban néhány nap késéssel kezdődtek a történések, szinte azonos programmal.

A budapesti események híre a rádiókból (magyar, Szabad Európa), valamint a fővárosból hazaérkező emberek beszámolóiból jutott el vidékre. A szovjet emlékmű ledöntése, az ötágú vörös csillag leverése mindenhol megtörtént, és az is, hogy 1957. április elsejéig a helységek vezetői mindenhol parancsba adták, hogy a szovjet emlékművet a vörös csillaggal együtt helyre kell állítani. Jászságban úgy érveltek a szovjet emlékmű létezése mellett, hogy Jászberényben ma is áll a török emlékmű meglehetősen békés szöveggel, és senki nem tiltakozik ellene.

Tipikusnak mondható, hogy minden településen kiemelten foglalkoztak a termőföldek kérdésével, és ezzel kapcsolatban a tsz-ek ügyével. Ez természetesnek tekinthető, hiszen a mezőgazdaságban dolgozott a lakosság többsége. A forradalom első napjaiban többen szerették volna visszakapni a tsz-ek tulajdonába került földeket. Komoly vita alakult ki, hogy a régen elvett, „felajánlott” kisebb vagy nagyobb birtokokat azonos helyen, vagy egy másik területen adják-e vissza? A vezetőknek nem volt könnyű igazat tenni, hiszen többféle elképzelés alakult ki.

1 A jászberényi Nagy Imre Társaság és Pethő László, a Jászsági Évkönyv felelős szerkesztője szeretné bővíteni szűkebb hazánk területén lezajló események rögzítését, ezért vállaltam – mint Jászapáti szülőtte – az ottani tények leírását.

2 A Szolnoki Megyei Levéltár anyagából áttekintettem 17 jászapáti település jegyzőkönyvét, valamint kiemelten a Jászapáti Községi Tanács vb 1956. november 15., 1956. december 5., december 23., 27., és az 1957. március 31-i tanácsülés jegyzőkönyveit. Felhasználtam a Szolnok Megyei Ügyészség 1957. július 13-i vádiratát, és a Szolnok Megyei Bíróság 1957. augusztusi, szeptemberi ítéleteit. Megkerestem még több egykori aktív résztvevőt és tanút, de legtöbbjük nem kívánt nyilatkozni.

Az sem volt véletlen, hogy a Kisgazdapárt újjászervezését tartották egyik legfontosabb feladatnak e régióban, hiszen az említett okok miatt ennek a pártnak volt a legtöbb tagja. A tagtoborzás aránylag eredményesen folyt, de a jegyzőkönyvekből az is megállapítható, hogy: „...kevés parasztember avatkozott bele a forradalmi eseményekbe, csupán akkor, ha földtulajdonát követelte vissza.”

A visszafogottság jellemző a cséplőgéppel rendelkezőkre, az ún. ipari kulákokra is. Egy-egy községben kevés cséplőgéppel rendelkező ember volt, ezért az ő érdekképviseletük nem volt olyan erős.

A Jászságban többségében kis földtulajdonok voltak, ezért nem számítottak hitelesnek az olyan kijelentések, hogy a forradalmárok „grófok, bárók javára dolgoztak, ők bujtottak, a parasztok kiabáltak.” Grófok, bárók, gyárosok javára tehát ezen a vidéken nem tevékenykedtek.

A tömegkapcsolatok előtérbe helyezését mindenhol kiemelt feladatnak tartották. Így vélekedtek: „...tovább nem lehet folytatni a munkás-paraszt-értelmiség szembeállítását, az osztályharc állandó fokozását. Több önállóságot kell adni a helyi választott szervezeteknek.”

A tanácsi vezetők követelték szervezetük önállóságának megtartását, pontosan azt, hogy a jázsági vezetők ne szóljanak bele községük ügyeibe, a küldötteiket hívják vissza, és ne dirigáljanak kívülről.

A felvásárlási láz szintén jellemző a Jászságban. Főleg a háztartás mindennapi használatában szükséges árucikkeket vették, de azon túl szinte mindent, már csak azért is, mert féltek az inflációtól: emlékeztek még a mil- és bilpengőkre.

Az engedély nélküli fakivágások is visszatérő problémát jelentettek. Ennek egyik oka, hogy akadozott a fűtőanyag-ellátás, és törvényes vagy törvénytelen úton igyekezett a lakosság egy része biztosítani magának a főzéshez és a téli meleghez szükséges energiát.

A jegyzőkönyvek többségében megemlítik, hogy élelmet gyűjtenek a budapesti lakosságnak. Megjelentek a teherautók, és felvitték az ellátmányt a fővárosba. Néhány helyen jelezték, hogy nekik Szolnokra, mint gyűjtőközpontba kell szállítani az élelmet, ahonnan továbbviszik azt Budapestre. Jászapátin kihagyták Szolnokot.

Mindenhol követelték az iparengedélyek kiadását, amelyeket szinte azonnal teljesítettek a tanács vezetői, csupán néhány kérelmet utasítottak vissza.

Az italboltok helyzete is mindenhol napirenden szerepelt. Több jegyzőkönyv megemlíti a „...boros, rumos, szeszes feltöltött” emberek negatív tevékenységét, ezért a legtöbb helyen rendeletet hoztak a kocsmák nyitva tartásával kapcsolatban. Az egyik férfi Jászkiséren a következőképpen érvelt a délutáni bezárás mellett: „...mert az emberek délután már másképp gondolkodnak” az ital hatására, s olyan szélsőséges kijelentéseket tesznek: „Máma a komonisták vérében akarnak fürdeni, vagy: felakasztjuk a listán szereplőket.”

Különbéle módon – egyes helyeken – próbálták menteni a vezetőket. Jászkiséren például a következő érvekkel álltak elő a vb titkár felmentésére:

„A vb titkár idegeit az elmúlt idők megviselték, mivel nincs olyan erős idegzete, mint

a férfiaknak.” „A titkár – mint nő – nem is tud annyit elviselni, mint a férfiak.” „Egy nő mindig gyengébb, mint a férfiak.” Úgy vélem, a nőkkel kapcsolatos gondolatok képtelenségét nem kell kommentálnom. 1956. november 4-e után a rádió csak a Kádár-féle felhívást továbbította, és kezdetben érezhető volt némi bizonytalanság, hogy és mint tegyenek. Előfordult olyan kezdeményezés is, hogy a forradalmárok ellen köztörvényes témájú eljárásokat indítsanak, később azonban egységessé formáltak a vádak, mely szerint céljuk: „a népi demokratikus államrend erőszakos megdöntése, valamint izgatás az ellen.”

Az 1957 februárjában – a központi utasításra megszervezett gyűléseken – mindenhol feltették a kérdést: forradalom vagy ellenforradalom zajlott-e le 1956 októberében? Eddig bizonytalanságot tükröztek a jegyzőkönyvek adatai, ettől az időponttól viszont mindenhol megállapították, semmi kétség, nem lehetett más, csak ellenforradalom. A beszámolók között akadnak nagyon rövid és túlságosan bő lére eresztett okfejtések. Akad vonalas, még mindig szektásságot tükröző, és logikusan kifejtett érvelés.

A vezetők felhívják a figyelmet a sztrájkok ellen, amelyeket különösen veszélyesnek tartottak, pl. azt a mozgalmat, amikor a munkások, diákok kijelentették: „Addig nem veszem fel a munkát, addig nem megyek iskolába, amíg a szovjet csapatok ki nem mennek Magyarországról.”

Harcolni kellett az új hatalomnak a MUK (márciusban újra kezdjük) és a passzív ellenállás minden formájával szemben. A nemzetiszínű kokárdát viszont mindenki nyugodtan feltehetette.

A forradalom idején a Szovjetunió bírálata napirenden volt, ezzel ellentétben, 1957 februárjában már ilyen mondatok hangzottak el: „Igazi hazafi, jó magyar ember csak az lehet, aki a Szovjetuniót szereti, vagy: Mellettünk áll a Szovjetunió és Kína.” Néhány községben bizonyos ellenállás tapasztalható november 4-e után, így pl. Jásziványban, amikor Urbán Antal a tanácsi dolgozók azonnali leváltása ellen szól, valamint úgy véli: „Kell a nemzetőrség a rend fenntartására, mert nincs rendőrség.” Tudjuk, hogy a nemzetőrség létrehozása, szervezése a legnagyobb „bűnök” közé tartozott az új hatalom megítélése szerint, hisz tagjaik fegyverrel rendelkeztek.

A józanabb és az agresszívabb hang az első perctől jelen volt a hatalmi harcban, viszont november 4-e után – egyes helyeken – megkezdődtek a támadások a forradalmárok ellen. Jászárokszálláson azonban még 1957. január 23-án is felvetette Szabó János és Kovács B. Sándor, hogy ügyüket elfogultan bírálták el a hatóságok. Jászdózsán 1956. november 13-án többen azt az álláspontot képviselték, hogy nem kell ellenségeskedni, de 1957 márciusában már leváltották Medve Pált, aki az „... ellenforradalom idején méltatlanná vált a tanácstagságra.”

A tanácstagság felülvizsgálata – megbízhatóság szempontjából – ekkor már minden településen megtörtént.

Nagy Mátyás Alattyánon 1957. február 27-én a következőket nyilatkozta: „A forradalmi tanács elnöke, Gecse Árpád megállta a helyét a forradalom idején, rend és nyugalom volt. A megtevesztett emberekkel foglalkozni kell: úgy kell tekinteni őket, mint a népi demokrácia hasznos tagjait.”

Jászboldogházán a helyi plébános nem engedte, hogy valakinek a haja szála is meggömbüljön a forradalom idején: „Beszélt az emberekhez, hogy őrizzék meg nyugalmukat.” A jegyzőkönyvek hibátlan külső formáival ellentétben feltűnően sok a nyelvhelyességi-és helyesírási hiba, magyartalan mondat: rosszul leírt, tehát nem értett szó. Pl. urigánok (huligánok), kredikális (klerikális), imflációs (inflációs), szolidális (szolidáris), kratasztófa (katasztrófa), koóktáltak (kooptáltak) stb. A helység és a helyiség fogalmát rendszeresen felcserélik. Néhány hibás mondatot is idézek annak bizonyítására, hogy az akkori hivatalnokok egy része rendkívül képzetlen volt: „Agasák a koministákat, az emberiség idegei fel voltak borzolva, széjjel ne koncolják az iratokat, mihánt az idő engedi megyünk a fődekre, Kovács teljesen ketté van törve úgy politikailag mint erkölcsileg.”³

A jászapáti események beleilleszkednek a többi jász település mozgalmába. Az 1956. október 23-án lezajlott budapesti felvonulás és az azt követő történések híre eljutott a jász helységek mindegyikébe, de 1956. október 26-ig a lakosság körében nem tapasztaltak mozgolódást. Ettől az időponttól kezdve viszont az emberek közt nyugtalanság támadt. Jászapátin is csoportosan kezdték megtárgyalni a Budapesten és más városokban folyó felkelést. A megyei pártbizottság vezetői október 26-án délután 3 órára gyűlést hívtak össze a különféle szervezetek képviselőinek. Erről Jászapátin többen tudomást szereztek, s „mintegy 80-90-en főből álló tömeg gyűlt össze a gimnázium nagytermében, ahol Kökény István – a járási pártbizottság titkára – elnökölt.” Ismertette Szolnok megye lakosságának célját és követeléseit, amelyeket 16 pontban foglaltak össze. Először is meg kellett alakítani a Munkás-Paraszt-Katona Tanácsot. Ebben képviselni kellett a lakosság minden rétegét a társadalmi és helyi államhatalmi szerveiken keresztül. Kökény István – a párt és a népfront képviselőjében – 25 tanácsstag megválasztását javasolta, a gyűlésen részt vevők egy része viszont 33 főben jelölte meg a csoport létszámát, amelyet ideiglenesnek tekintettek. Az elnöki tisztséget először Kökény Istvánnak, majd Ádám Jánosnak ajánlották fel, végül Szigetvári János fogadta el. Feladatul tűzték ki – egyhangúan – a rend és nyugalom biztosítását. „Célszerűnek látszott – hogy az MPKT-t teljes létszámban ne kelljen mozgatni – egy elnöki bizottság létrehozása, mely 11 főből állt.” Ennek a szervezetnek – többek között – tagjai voltak: Kökény István, Fehér István, Bolvári Ödön, Ádám János, Csikós Pál, Szigetvári János, Jakab János.⁴

1956. október 27-én, a délelőtti órákban Szigetvári János a MPKT tagjainak névsorát hangos híradón ismertette

Ekkor már teljesen elváltak a forradalmi erők a régi rend híveitől, és újjólag létrehozták a 31 tagból álló forradalmi tanácsot, amelynek elnöke Szigetvári János lett, titkára pedig Labáth István. A forradalmi tanács tagjaiból jelölték ki az 5 főből álló szűkebb szervezetet, „akik az egész politikai irányvonalat s a legfontosabb teendőket szabták meg.” Ők a következők voltak: Szigetvári János, Jakab János, Modla Sándor, Dombi

3 Jászárokszállás, Jászágó, Jászsalszentgyörgy, Jászfelsőszenygyörgy, Alattyán, Jászkisér és Jászládány 1956 és 1957 tanácsi jegyzőkönyvei alapján

4 Jászapáti tanácsi jegyzőkönyv 509/1957/9. szám 10. o. – négy további név nem szerepel a jegyzőkönyvben.

Ernő és Susa Imre, az akkori járási rendőrkapitányság volt vezetője.⁵ Fontos feladatnak tartották: „kiket kell eltávolítani a rendőrségi apparátusból, tanácsi szervekből és egyéb funkciókból. Főleg azokat, akik 12 év alatt kiszolgálták a Rákosi rezsimet.” A nemzetőrséget is ők szervezték.

Október 27-én a község lakosságának egy része tömegtüntetésen vett részt, ahol a vezető szerep már a forradalmároké volt. Az ő irányításukkal kivonultak a szovjet emlékműhöz, és azt „gépi erő” segítségével lerombolták. Tőkés Lászlót vádolták azzal, hogy a kötelet ő erősítette a szoborra. Az emberek továbbvonultak, és a középületeken elhelyezett csillagokat, valamint a vörös zászlókat, címereket, szovjet emléktáblákat levertek.

Szintén ezen a napon gyűlést tartottak a 48-as gazdakör tagjai, ahova többen elmentek a forradalmi tanácsból. Szigetvári elnök is felszólalt, és foglalkozott a parasztság eddigi helyzetével, a következő időszak feladataival, valamint bírálta az elmúlt évek hibáit, az „...erőszakos tsz szervezést, az önkényuralmat, a rendeletekkel, utasításokkal való kormányzást, a tömegektől való elszakadást.”⁶

Október 28-án döntöttek az élelemgyűjtésről, amellyel a budapesti lakosságot segítették. „Határozatuk alapján a jászapáti földművesszövetkezettől összesen mintegy 41.900 Ft értékű élelmet vettek igénybe. 40 láda zsírt, 20 q finom lisztet, 25 db liszteszsákot, 5 mázsa kenyeret. Ezt az élelmet a községekben megszervezett és összegyűjtött élelemmel együtt szállították fel Budapestre.”

Ugyanezen a napon a kultúrteremben is lezajlott egy gyűlés, ahol a fiatalok elhatározták, a „DISZ helyére megkísérelnek egy új ifjúsági szervezetet létrehozni.” Képviselettel magát az idősebb korosztály néhány tagja is.

Október 29-én délelőtt Szigetvári János összehívta a forradalmi tanácsot. Ismertette a politikai helyzetet, határozatukat néhány kompromittált vezető leváltásáról. Egy volt vezető hangsúlyozta, hogy a járási szervezetek főnökeit nem illetékesek eltávolítani. Szigetvári azonban jelezte, hogy már előbb döntöttek, s elhatározásuk végleges.

„Kiemelten követelték – többek között – Csillik András, Fügedi János, Major Miklós és még néhány vezető lemondatását, amelyeket végrehajtottak”, előtte azonban közölték velük a tényeket. Ettől kezdve a megnevezett személyek munkába nem állhattak. Major Miklós: „...nem akarok továbbra gyászos emlékezetű vezető lenni, hiszen több éven keresztül töltöttem be vb. elnöki tisztségemet...., szerettem Jászapáti község dolgozóit, mindig magyar emberhez méltóan és hüen viselkedtem, hajtottam végre intézkedéseimet.” Követtem el hibákat, de ezek mellett „szép érdemeket is említhetnének meg részemről.” Fügedi János hasonlóképpen nyilatkozott: „...ne vesse meg őt Jászapáti népe, mert a rendszer akkor azt követelte, amit végre kellett hajtani, ő Jászapáti marad, mint a község szülötte. Amennyiben nem tudna saját erejéből elhelyezkedni, kéri a vb-t, hogy juttassák valami álláshoz, mert 7 gyermek létfenntartását kell biztosítani.”⁷

5 Szolnok Megyei Ügyészség 1957. BÜL. 163/10. szám

6 Jászapáti tanácsi jegyzőkönyv 509/1957. 9. szám 11. o.

7 Jászapáti tanácsi jegyzőkönyv 509/1957. 9. szám 12. o.

A járási tanács székhelye szintén Apátin volt, a forradalom után vezetők nélkül maradt, ezért: „...e tanács szakigazgatási dolgozói megalakították a hivatali munkás-tanácsot ideiglenes jelleggel. Elnökéül Ébner Lászlót választották meg. Indították az előbb említett élelemgyűjtési kampányt, valamint egyes volt funkcionáriusok magatartásának kivizsgálását.”

Október 30-án a községi tanács épületében gyűlést hívott össze a forradalmi tanács, ahol már megjelentek a volt pártok, többek közt a Kisgazdapárt képviselői is. Ez utóbbi képviselőjében Rusvai Bertalan. Kérte a volt pártiroda helyiségét, ahol később a rendezvényeiket tarthatják. Ezen a gyűlésen indították be, illetve gyorsították fel a járási forradalmi tanács működését.

Fehér István kérte a községi forradalmi tanácsok vezetőit, hogy 4 főt delegáljanak a járási tanácsba, ahol október 31-én a régi tanácsstagok helyett újakat választanak majd. Az ideiglenesség megszüntetésével járási elnökké Fehér Istvánt, titkárrá pedig Turi Józsefet választották. Felügyeletük alá vonták a járási rendőrkapitányságot, az összekötő feladattal Tamás Károlyt bízták meg, aki kezdetben vonakodott elfogadni azt, később azonban teljesítette, azaz a rendőrség munkájáról apró részlegességgel beszámolt.

Susa Imre, a rendőrkapitányság vezetője jelentést tett a rendőrség létszámáról és fegyverrel való ellátottságáról. Az adatokat közölte Fehér Istvánnal november 4-ig. Az állandó nemzetőrség megszervezésére, önkéntesekkel való kiegészítésére csupán november 1-én került sor, addig hivatalos idézésre teljesítettek rendfenntartó őr- vagy járőrszolgálatot a rendőrséggel együtt.

Az új már komolyabb szervezetnek számított, mert őrsöket állítottak fel, amelyek élére egy-egy parancsnokot neveztek azokból, akik már teljesítettek katonai szolgálatot, vagy éppen a jelzett időszakban is katonák voltak. Ettől az időtől kezdve függetlenítették szervezetüket a rendőrségtől. Fő céljuk a rend biztosítása és a községekben levő objektumok megőrzése volt. Naponként berendeltek nemzetőröket, akik mozgó járőrségben látták el feladatukat. Fegyverrel a járási rendőrkapitányság és községi rendőrőrs látta el őket saját készletükből. „Őrsönként kiadtak 1 db géppisztolyt, 2 db puskát, 2 db önvédelmi fegyvert, de csak a szolgálat alatt tarthatták maguknál.” A vezetéssel Jakab Jánost és Dombi Ernőt bízták meg.

November 2-án Szolnok megye rendőrkapitányságának vezetője kérte, hogy rendeljék meg a szükséges fegyvermennyiséget, mivel azonban közbejött az új kormány megalakulása november 4-én, a kérés teljesítésére már nem volt idő.

A forradalom vezetőinek higgadtságára jellemző, hogy nem fegyverezték le a rendőrséget, nem vették át az irányítást, a rendőrségi szervezet mindvégig önállóan működött.⁸

A benzines palackok készítésének ügyében bizonyos eltérések mutatkoztak. Akadtak olyanok, akik szorgalmazták a szovjet tankok elleni primitív fegyver elkészítését, s főleg azt, hogy gyerekek használják fel a tankok ellen. Szigetvári elnök viszont ellenkezett az akcióval, a gyerekek bevonásával végképp nem értett egyet.

⁸ Jászapáti tanácsi jegyzőkönyv 509/1957/9. szám 15. o.

A forradalmi tanács azt tervezte, hogy november 2-án gyűlést hív össze azzal a céllal, hogy a küldöttek képviseltesék magukat a november 5-én megalakítandó állandó községi forradalmi tanácsban. A hangsúly az állandó szón van. Az előző tervek szerint novemberben, nyílt népgyűlésen fogják megalakítani a szervezetet, de az ismert okok miatt állandóan módosítani kellett a célkitűzéseket.

Megkezdődött, illetve felgyorsult a harc a forradalmárok és a régi rend hívei között, amely tény a szóhasználatban – forradalom, ellenforradalom – is tükröződött. Jászapátin – a bizonytalanság mellett – nagy volt a döbbenet.

November 5-én megújították a községi forradalmi tanácsot, és még mindig tag lehetett például Szigetvári János, Labáth István és Ébner László.

Említésre méltó, hogy míg az ország nagyobb településein következetesen folyt a konszolidálás az új kormány vezetésével, addig Jászapátin még november 15-én is lemondott néhány volt vezető és tanácstag.

Szigetvári János bizonyos fokig már védekezik a támadások ellen, amikor hozzászólásában kifejti: „...senki tőlünk nem követelheti meg, hogy kikkel beszéljünk. A munkáspárt-rendszert üdvözölni kívánom akkor, amikor a diktatúra rendszerét háttérbe szorítja, és a népbizalmat helyezi előtérbe. Megtorlás nem lesz, mert bizottságuk bírósági szerep betöltésére nem hivatott.”

A Jászság néhány településével ellentétben a tagok hozzászólása még higgadt maradt, de már a december 5-én összehívott gyűlésen a forradalmi bizottság tagjai lemondtak, Labáth István viszont így nyilatkozott: „Ha nincs forradalmi bizottság (itt saját szervezetükre utalt), akkor nincs forradalmi kormány sem.” Ez a hozzászólás is tükrözi, milyen megtévesztően hatott az új hatalom elnevezésében a „forradalmi” kifejezés.

December 5-én a központi utasítás javasolta: „...a vb mellett a forradalmi bizottság is működjön tovább Jászapátin, mint javaslattevő szerv, mert a tömegekkel való kapcsolat az államigazgatási szervekkel az eddigi gyakorlatban bevált.” Sőt, Gömöri Károly megjegyezte: „Elismeréssel tekintünk a forradalmi bizottság felé azokért a segítségért, amelyeket a nehéz időkben szolgáltattak számunkra.”

Ekkor kapta meg néhány kisiparos a működési engedélyt „a lakosság szükségletének kielégítése céljából.” Így működhetett községünkben: női fodrász, férfiszabó, kerégyártó, szikvízgyártó.

December 27-én Jászapátin is megtartották az októberi forradalomról az értékelést. A tanácsülés helyéül a Szigethy-féle házat jelölték meg, időpontnak pedig délután 1 órát. Szikszay István vb titkár elismerte, hogy ezen a napon történelmi folyamat kezdődött, amelyet az ifjúság kezdeményezett a Rákosi-Gerő népellenes rendszer felszámolására, ezért követelték: „...az igazi szocializmus építését és az ország dolgozóinak jogos kívánságát: az emberi megélhetést, az életszínvonal emelését.” Úgy vélte ő is: „...a békés tüntető tömegbe szervezett ellenforradalmi tömegek vegyültek, akik a békés tüntetést fel akarták használni a régi úri rend visszaállítására és országunk fasizálására.” Kiemelte a vb titkár: „...a forradalmi bizottság azon munkálkodott,

hogy a dolgozók között a nyugalmat és a fegyelmezett magatartást megőrizze... ezen törekvést siker koronázta, mert községünkben viszonylagosan rend és nyugalom volt, még a legnehezebb időkben is.”

Korrekt módon beszámolt a Jászapáti történet legfontosabb eseményekről, pontos adatokkal alátámasztva azokat. „Az újonnan alakult vb ez ideig 5 esetben ült össze – állapította meg Szikszay István –, és fő feladatának tűzte ki, hogy az elmúlt időben elkövetett törvénysértéseket és bürokratikus intézkedéseket – a lehetőség határain belül, a törvényesség betartásával, a humanizmus jegyében – jóvátegye, illetőleg korrigálja.”

„Az újjáalakult vb minden tagja szabadon és nyíltan mondja el az egyes ügyek intézésével kapcsolatos véleményét, és vita során alakul ki a határozat, amely legtöbb esetben a vb valamennyi tagjának véleményét és meggyőződését tükrözi vissza.”

Elmondja az összegyűlt tagoknak, hogy a forradalom első napjaiban (éjjel-nappali szolgálatban) több mint három hétig két-három fő tartott éjjeli telefonügyeletet.

Felhívta a figyelmet arra is, mely szerint: „...a hivatalban olyan légkört kell teremteni, hogy a község dolgozói bizalommal forduljanak a tanács dolgozóihoz ügyük intézésének megoldására.”

Szikszay István beszámolójában végig forradalomról beszélt, pedig több járszági helységben akkor már – elvétele ugyan – az ellenforradalom kifejezést használták a vb elnökök, titkárok, pártvezetők.⁹

1956. december 27-én – egy másik jegyzőkönyv szerint – délután 1 órakor szintén tanácsulást tartottak, a helyszín a járási kultúrház, egyik téma: megemlékezés a forradalmi eseményekről. Előadó: Barta Antal vb elnök. Jászapáti tehát mind a vb elnök, mind a vb titkár értékelte a forradalmi eseményeket, a jegyzőkönyvek szerint ugyanabban az időpontban, de más-más helyen. Barta Antal értékelésének végén 1956. december hó 23-a szerepel. Ezek szerint ő előbb értékelt, de valamilyen oknál fogva a fejleccen más dátum szerepelt, mint az aláírásnál. Barta vb elnök stílusa más, mint Szikszay titkáré.

Budapesten felvonultak, hogy: „...tudomására hozzák Rákosinak és Gerőnek, a magyar történelem e két sötét alakjának, hogy a nép türelme elfogyott..., jön a tengerek dagálya, jön a nép haragja, és el fogja söpörni őket.” Figyelmeztet a józan mérlegelésre, a meggondolt cselekvésre.

Ó az, aki megemlékezik a forradalom hősi halottjairól és azokról is: „...akik itt hagyták az óhazát és idegenbe mentek..., mindkét esetben testvéreinkről van szó.”

A holtak véréből új élet fakad, ezt tartja a költő és ezt vallja a nép is. ”Mindez figyelmeztetés lesz a jövő vezetőinek, reméli, hogy visszatartja majd a zsarnokságtól őket.”

Megértést tanúsított azok iránt is :”...akik bármilyen szempontból nem tartják a hazai körülményeket magukra nézve megfelelőnek, elmennek, és ott ütnek tanyát, ahol boldogulásukat maguk előtt látják.”

Megemlíti azt is:”bűnözők, kalandvágyók is keveredtek a forradalmárokkal,” és helyteleníti az osztrák kormány intézkedését, amikor elzárkózik a magyar küldöttség be-

⁹ Szolnok Megyei Ügyészség 1956. december 27. 7.

bocsátása elől, akik kifejtették, hogy hazánkban megváltoztak a viszonyok, „mindenki számára biztosítják az alapvető emberi jogokat, a létfenntartást, a társadalom és a gazdasági élet fokozatos demokratizálásával.” Az ifjak és a megtévesztettek térjenek vissza, várják őket a szülők és a dolgozó nép állama.

Nagy Imrét és kormányát „szélsőjobbra” tolódása miatt elítélik, az új hatalomnak „az ellenforradalmi erőkkel szemben alkalmazott és alkalmazandó politikájával értünk egyet, és ezeknek az értékelését bízuk a történelemre.”

Ebben a beszámolóban már felbukkan az „ellenforradalom” kifejezés.

Szép gondolatokkal fejezi ki Barta Antal beszédét: „Javaslom a tanácsülésnek, adózzon egy perces néma tüntetéssel a forradalom áldozatainak emlékére, és a tanácsülés jegyzőkönyvében, a község emléktáblával örökítse meg azoknak a jászapáti dolgozóknak a nevét, akik községünkől adták életüket a nép szabadságáért.”

Ezután rátért a mindennapi feladatokra, amelyek napirenden voltak a Jászság más községeiben is, így az önkéntes ház-és földfoglalás jogtalanságára, a termelőszövetkezetek problémáira (feloszlók, új alakul), a felajánlott ingatlanok helyzetére, az egyéni gazdálkodók jogos követeléseire, tsz-ek, állami gazdaságok földjeinek megbonthatatlanságára, államosított házingatlanok sorsára, a lakásínség megszüntetésére. Csak a legfontosabb problémákat soroltam fel, csupán néhányat emeltem ki.

Az iparigazolványokról röviden tett említést. „Az iparigazolvány kiadásokra nézve rendelkezés még nem jelent meg, így csak az október 23-a előtt törvénytelenül visszatartott iparigazolványok kérelmezőit segítettük a megoldáshoz.”

Az 1957. március 31-én tartott tanácsülés résztvevői között Szikszay István még jelen van, mint vb titkár, Barta Antal neve már csupán a távol maradtak között szerepel. Gázsó Józsefet választották vb elnöknek a jegyzőkönyv adatai szerint.

Arról is beszámoltak: „A tanácsstagok ellenforradalmi tevékenységének megvizsgálására alakult külön bizottság a vizsgálatot bevégezte, és annak eredményéről a jelentést és javaslatot jelen tanácsülés meg fogja tenni.” A határozatokat nem titkosan, hanem kézfelnyújtással és egyhangúlag hozták meg.¹⁰

A következő jegyzőkönyv 1957. július 13-án keletkezett Pásztor Péter ügyész és Kiss Endre megyei ügyész aláírásával. Ez a dokumentum már nagyon súlyos vádirat 21 fő ellen. Röviden ismertetik származási adataikat. Az apák foglalkozása között szerepel szegény-és középparaszt, agrárproletár, hivatalsegéd, bányász, mozdonyvezető, színész, tisztviselő, valamint néhány 40-80 kat. holddal rendelkező személy. Összességében azonban nem fedi a valóságot, hogy csak az 1945 előtti évek sértettjei találhatók a forradalmárok vezetői között.

Az ügyirat végén felsorolják a „terheltek” nevét, az akkori tartózkodási helyüket: pl. megyei börtön (itt voltak a legtöbben), Kistarcsai Közbiztonsági Tábor, Tököli Közbiztonsági Tábor, két főnek a jászapáti címét jelölték meg. Több mint 100 tanú jelent meg. Pontos számot azért nem lehet mondani az adatok alapján, mert akadtak olyanok, akiknek a neve kétszer is szerepelt lakhelyével együtt.

¹⁰ Jászapáti tanácsi jegyzőkönyv 1956. december 23.

A legtöbb tanút Jászapátiról hívták be, de jelentek meg emberek Jásziványból, Tiszasülyről, Jászdózsáról, Veresegyházról, Jászladányról, Jászkisérről, Jászsalsószentgyörgyről, Jászszentandrásról is.

A Magyar Népköztársaság nevében a Szolnokon 1957. augusztus 12-16-ig, majd szeptember 13-17-ig tartott tárgyalás alapján a „bíróság mint büntetőbíróság” kihirdette az ítéletet. A 21 fő közül 7 vádlottat felmentettek, mert nem tudták bizonyítani az ellenük felhozott bűncselekményeket, G. Nagy Pálnak viszont át kellett adni az iratait a budapesti Katonai Ügyészségnek, mivel egyik vezetője volt a nemzetőrségnek.

A letartóztatások nem egy időpontban történtek. 1957. március 1-től tartották fogva Jakab Jánost, március 5-től Dombi Ernőt, március 10-től Labáth Istvánt, április 3-tól Soós Ferencet, április 1-től Sulyok Pált és ifj. Agócs Istvánt, április 15-től Szigetvári Jánost, májusban 6, júniusban 5, júliusban 3 személyt tartóztattak le más-más napon. Céljuk az lehetett, hogy félelemben tartsák a forradalom aktív résztvevőit és családjuk minden tagját. Az előzetes letartóztatásban eltöltött időt később beszámították, ezzel tehát rövidültek fogva tartásuk napjai.¹¹ A jegyzőkönyvek elhallgatják, hogy a forradalmárokat letartóztatásuk után kegyetlenül megverték. „Erről a többség hallgatott” – vallja Szabó Kálmán jászberényi lakos.¹² Rémhírként szerepel az adatok között, hogy a forradalmárok egy részét kivitték a Szovjetunióba. Ez ugyan előfordult, de főleg a Tiszántúlon volt jellemző.

Több hónap elteltével hozták meg a bírósági ítéleteket.¹³ A legsúlyosabb ítéletet Jakab János II. rendű vádlott ellen hozták. 4 éves börtönnel, 7 éves eltiltással egyes jogok gyakorlásától, valamint 2000 Ft értékű vagyonekobjzással sújtották. Ő volt a járás összes fegyveres erőinek a parancsnoka, és az 5 tagú bizottság résztvevőjeként rendelkezett úgy: „...hogy a nemzetőrségtől el kell távolítani azokat, akik nem megbízhatóak, akik 12 év alatt kiszolgálták a Rákosi-rezsimit”, és a tanács apparátusát is ellenőrizni kell! Több nemzetőr szervezetet hozott létre, s a fegyveres szolgálat megeremtése a legsúlyosabb büntetést vonta maga után.

Szigetvári János elsőrendű vádlott, a forradalmi tanács vezetőjeként 3 év börtönt és több mellékbüntetést kapott. A fővád – mint mindenkinél –: „meg akarta dönteni a népi demokratikus államrendet, valamint izgatott az ellen.” A jegyzőkönyvek 1956. november 4-e előtt kiváló szervezőt, jóindulatú, higgadt, tisztességes embert érzékeltek, aki december 5-én így nyilatkozott: „... nem hajlandó olyan tanácsulésen részt venni, amely nem a nép ügyét szolgálja... A forradalmi bizottság nem távolított el senkit, a tsz-ek helyzetét a szövetkezetek magánügyének tekintették, és abba nem avatkoztunk bele.” Csak akkor vesz részt a tanács munkájában, ha „... mindenkor Jászapáti község és a nép ügyét szolgálhatom.” Modla Sándor bádogos jó „kádernek” számított.

11 Szolnok Megyei Ügyészség jegyzőkönyvei alapján

12 Beszámolója a Jász Múzeum adattárában található.

13 Szolnok Megyei Bíróság - Ítélet a Népköztársaság nevében, 1957. augusztus 12-26., szeptember 13-17.

Az édesapja mozdonyvezető volt, és 1945-től Jászapátin magas beosztásban szolgált a rendőrségen. 3 évet kapott a mellékbüntetésekkel együtt. Feladata volt a forradalom után, néhány társával együtt, a fegyverek összeszedése az új rendszer ellenségeitől, megfigyelésük, hogy ne léphessenek fel a forradalmi rendszer ellen, a gyanús embereknél házkutatást tartottak, esetleges őrizetbe vételük szintén kötelességük volt. Neki is felróták – Szigetvári Jánossal és Dombit Ernővel együtt –, hogy gyűlést toboroztak, ahol beszédet mondtak a budapesti fiatalok hőstetteiről, az ott zajló szabadságharcról, annak hatásáról Jászapátin.

Bollók József állatorvos, XVII. rendű vádlott, szintén 3 évet kapott, 5 évre eltiltották a közügyektől, s ő kapta a legnagyobb pénzbüntetést, 4000 Ft-ot. Azzal vádolták, hogy október 28-án „felvette a kapcsolatot megbízható ismerősökkel, népgyűlést szerveztek, ahol létrehozták a jászkiséri ellenforradalmi tanácsot, melynek elnökévé Bollók Józsefet választották. A megalakuló gyűlésen hangoztatta, hogy jóslata bekövetkezett: becsmérelte a kommunista pártot, mondván, hogy 12 év alatt eljátszotta szerepét ... Kezdeményezője és irányítója volt a népi demokráciához hű elemek eltávolításának a községi tanácsból.”

Szintén 3 évet kapott Sulyok Pál XVI. rendű vádlott, 5 évi eltiltást a közügyektől és 3000 Ft értékű vagyonekobzást. Kezdeményezte a jászszentandrásai forradalmi tanács megalakulását, amelynek elnöke lett. Mindez 1956. október 28-29-én történt. Az 1957. július 13-án keltezett jegyzőkönyv szerint: „A megalakuló népgyűlésen szidalmazta és becsmérelte a kommunistákat, valamint a népi demokratikus államrendet, felkereste Pintér András volt horthysta tábornokot, hogy fogadja el a nemzetőrsége vezetését, azonban Pintér nem fogadta el..., így Sulyok Pál főjegyző lett egy személyben az ellenforradalmi tanács elnöke és a nemzetőrség parancsnoka is.”

Két évre ítélték el Tőkés László szobafestő-mázolót, segédmunkást, mint X. rendű vádlottat, akinek főbüne a szovjet emlékmű ledöntésében való részvétel, ő erősítette fel a kötelet arra, s ezzel mintegy 26.044 Ft kárt okozott. A vörös csillag és emléktáblák leverését is komolyan büntették, valamint a nemzetőrök kiképzését és az őrparancsnoki szerepet is.

Ifj. Agócs István bányász, aki 1936-an született, a legfiatalabb forradalmárok közé tartozott, s akinek szülei a földreform során kapott 1 hold földön gazdálkodtak, édesapja mellett hivatalsegéd is volt. Ifj. Agócs azért kapott 6 hónap börtönbüntetést, mert ő tartotta a létrát az egyik emléktábla leverésénél, valamint a szükséges kalapácsot előkészítette. Az ő büntetését később 3 évi próbaidőre felfüggesztették, ahogyan előbb már jeleztem.

Rusvai Bertalant, a IX. rendű vádlottat 2 évi börtönbüntetésre, 5 év eltiltásra a közügyektől és 3000 Ft pénzbüntetésre ítélték. Őt visszaesőként kezelték, hiszen 1950-ben „orgazdaság” büntette miatt már meghurcolták. Az október 30-án megtartott gyűlésen Szigetvári János arra kérte a megalakulandó pártok vezetőit, hogy koalíciós alapon támogassák a forradalmi tanácsot. Rusvai Pál szervezte a Kisgazda Pártot, amelynek 1945 előtt az elnöke volt, és felajánlotta a támogatást. Kérte régi pártirodájuk visszaadását. Megjegyezte: „...mielőtt kitaposnánk a régi rend alapja-

it, el kell végezni egy feladatot: ki kell söpörni a vezetésből a régi rend embereit.” Fontosnak tartotta a földek visszaadását jogos tulajdonosuknak. Jellemző az akkori viszonyokra, hogy még az emberek egymásra pillantását is jegyzőkönyv rögzítette. Pl. „... az itt jelenlevő vezetőket pedig azonnal le kell tartóztatni. Ekkor Kókény István járási pártbizottság titkárára tekintett.”

Ébner László VIII. rendű vádlott 2 év és 6 hónap börtönbüntetést kapott, többek között azon kijelentéséért: „...nem ismeri el a Kádár kormányt, mert vérbe fojtotta a magyar ifjúság szabadságharcát.” November 2-án a járási tanács forradalmi tanácsának lett az elnöke, és szoros kapcsolatot tartott Szigetvári Jánosékkal. Intézkedett az élelmiszerek számbavételénél, hogy az élelmezés megfelelő legyen a járás területén. Készített röpcédulákat, amelyeket géppel sokszorosítottak, s részt vett terjesztésükben. Utasított, hogy szervezzenek „egy jól működő műszaki csoportot, a forradalmi tanács részükre robbanó anyagot fog biztosítani. Feladatuk lesz, hogy Budapest és Szolnok között a vasútvonalat robbantsák fel.”

Labáth István a Járási Tanácsnál dolgozott, majd állatgondozó lett. Őt, mint VII. rendű vádlottat 1 év és 6 hónap börtönbüntetésre, 2 évi felfüggesztést a közügyektől, és 1000 Ft értékű vagyyonelkobzásra ítélték. Mint a forradalmi tanács titkára főleg az adminisztratív teendőket látta el, és a közalkalmazottakkal tartotta a kapcsolatot, akiknek kisgyűléseket szervezett, és ott az államrend ellen beszélt. Aktív szervezője volt a vörös csillag, vörös zászló és a Rákosi, Lenin, Sztálin szobrok eltávolításának a középületekről, az irodákból, valamint intézkedett, hogy az iskolák tantermeiben a kereszteteket függeszék ki. December 27-én még kifejtette: „A tagosításnál több törvénysértés volt. Földnélküli személyeket kértek, lépjenek be a tsz-be, így mesterségesen növelték a tsz-tagok számát.”

Azt is elmondta, hogy „... nem szabad különbséget tenni pártonkívüli és párttag között, meg kell adni a munkához és a becsületes megélhetéshez mindenkinek a jogot.” Tamás Károly jogvégezett bírósági adminisztrátor, V. rendű vádlott (akit időnként Tamási Károlynak neveztek a jegyzőkönyvek) kiszabott büntetése 1 év börtön, 3 évre eltöltötték a közügyektől, és 1000 Ft pénzbüntetést szabtak ki rá. A forradalmi tanács megbízásából összekötő szerepe volt a fegyveres erők parancsnokságával. A nemzetőrséget szervezte, részt vett kiképzésükben, fegyverrel való ellátásukban. Ellenőrizte a létszámot, a harcképességet. Segítette a műszaki csoport vezetését. Több esetben jelentést tett Szigetvári Jánosnak az elvégzett feladatokról, Jakab Jánossal is rendszeresen találkozott, és megbeszélték a szervezésből adódó gondokat.

Ludányi Kálmán hivatalnok, XIX. rendű vádlott 6 hónap börtönbüntetést és 200 Ft vagyyonelkobzást kapott. Ő valóban nagyon szegény családból származott. A jegyzőkönyv szerint a régi rendszerben határ-csendőr, az újban MKP-tag volt. Az 1945-ös földreform során 5 hold földet kapott. Másik jegyzőkönyvben viszont 4 hold szerepel. Felvette a kapcsolatot a járási forradalmi bizottsággal Jászószentgyörgyön, s október 27-én szervezte a tömeget. Élükön vonult a tanácsháza elé, ő volt a hangadó, és követelte a kulcsok átadását. Miután megkapta, ő lett a forradalmi tanács elnöke. Jakab László nemzetőrségi parancsnoknak utasításokat adott, és több negatív kije-

lentést tett a népi demokráciára. Szabó József egy éves és ifj. Agócs István fél éves börtönbüntetését 3 évi próbaidőre felfüggesztették. Szabó Józsefnek el kellett hagyni a katedrát, útépitő munkás, később pedig vezető lett belőle.¹⁴

G. Nagy Pál sorsáról a Budapesti Katonai Bíróság döntött, így a kiszabott büntetésről a jegyzőkönyvekből semmit nem tudhatunk meg. Ő az egyik nemzetőrség őrsparancsnoka lett. A rábízott feladatokat maradéktalanul végrehajtotta: oktatta, tanította fegyverforgatásra az őrséhez tartozó nemzetőröket. Részt vett a volt kommunista vezetők házkutatásán. Ezeket az utasításokat Dombi Ernőtől és Jakab Jánostól kapta, s nekik számolt be az eredményekről. G. Nagy Pál, mivel 1932-ben született, a fiatal forradalmárok közé tartozott, életrajzában az is szerepel, hogy 7 gimnáziumot végzett. Akad olyan tanú, aki még emlékezik arra, milyen megalázó körülmények között távolították el iskolatársai közül. Összehívták az apáti gimnázium összes tanulóját, majd mint osztályellenséget kiutasították az intézményből. Nagy G. Pál (akkor a G betűt a Nagy után és nem előtt használták) az egész közösség előtt megszégyenítve „kullogott” el diáktársai előtt. A látványos megalázások teátrális rendezése nem volt idegen a Rákosi rendszerben.

A jegyzőkönyvek alapján, „harag és elfogultság nélkül” igyekeztem leírni a forradalom jászapáti történetét. Nem követtem a meghurcoltak későbbi sorsát, hiszen ez egy további kutatás feladata lehetne. Azt azonban nagyon megérdemlik, hogy tetteik ne múljanak el nyomtalanul, és az utókor mindig emlékezzen rájuk.

14 Szikszai Mária szíves közlése

id. Frivaldszky János

EGY KÉTSZÁZÖTVEN ÉVES GAZDASÁGPOLITIKAI REFORMJAVASLAT

Az itt bemutatott *Emlékirat* szerzője a Jászságban Fridvaldszkyként ismert Frivaldszky család egy tagja, akit történetesen sem így, sem úgy, hanem Fridvaldszky Jánosnak hívtak. A felvidéki család számos ágából három telepedett le Jászberényben, kettő a redempció idején, a harmadik ötven évvel később. Mind szücsök voltak, mert abban az időben a jászsági földek nagy részét nem a mezőgazdaság vette igénybe, hanem az állattenyésztés. A még feltöretlen legelők birkák tömegeit táplálták, bőruk nyersanyag volt a szücsök számára. A redempciókor felnőtt rokonával, még inasként érkezett Frivaldszky György unokatestvére volt a mi Fridvaldszky Jánosunk, akinek megadatott az iskoláztatás, és kolozsvári professzorsáig vitte. György Berényben igen népszerű lett, egyházfinak választották. Az ő leszármazottja Fridvaldszky Ferenc, a két világháború közt Jászberény polgármestere csakúgy, mint Frivaldszky János, a múlt századfordulón jászapáti ügyvéd, a nagyapám, akinek fia – édesapám – szintén János, mérnökként már Budapesten telepedett le. Hogy a Jánosokban hiány ne legyen, én is az lettem, de legidősebb fiam is, aki a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen habilitált tanszékvezető.

Visszakanyarodva a mi Fridvaldszky Jánosunkhoz, előbb Pozsonyban, majd Bécsben végzett tanulmányokat.¹ Tudományos pályafutása csúcán Kolozsváron lett az ottani akadémia matematika professzora, polihisztor, aki egyebek közt közgazdasági műveket is írt. Az ő legjelentősebb, európai színvonalú, egyúttal legkalandosabb történetű, nemrég előkerült vaskos kéziratát mutatjuk be az alábbiakban, összehasonlítva a professzor más műveivel, megerősítve szerzőségét.

A bécsi levéltárban a 1936-ban Berlász Jenő talált egy terjedelmes, aláírás nélküli iratot.² Tóth András a szöveg tartalma alapján a szerzőről azt feltételezte, hogy magyar származású, az intellektuális réteghez tartozott, és külföldi felső tanulmányokat végzett.³ Berlász Jenővel együtt még azt is megállapították, hogy a dolgozatban foglaltak Sonnenfels tanaira emlékeztetnek. Húsz évvel később Makkai László vetette fel azt a lehetőséget, hogy a jelentést gróf Hadik András, vagy valaki az ő irányítása alatt írta⁴ rövid erdélyi gubernátorsága idején. Hadik 1767 és 1768 nyarán tett egy-egy körutazást Erdélyben a tartomány megismerésére. A dokumentum azonban olyan mennyiségű mezőgazdasági, kereskedelmi, néprajzi stb. ismeretet is közöl, amelyet Hadik egymaga az utazás 2x2 hónapja alatt nem gyűjthetett össze. Csetri Elek kutatásai nyomán azonban napfényre került Fridvaldszky János (1730–1784) jezsuitakolozsvári

1 Életrajza: Csetri Elek - id. Frivaldszky János: *A köz hasznára - az Ég kegyelmével. - Fridvaldszky János a jezsuita, tudós és feltaláló. (1730-1784)*, METEM, Budapest, 2003. 141.

2 Berlász Jenő: *A Mária Terézia kori kivándorlások szociális háttere*. Budapest, 1939. 21-43.

3 Tóth András: *Az erdélyi román kérdés a XVIII. században*. Budapest, 1938. 74, 78-79.

4 Makkai László: *Hadik András az erdélyi mezőgazdaságról*. Agrártörténeti Szemle, 1957. 36-50.

professzor tudományos munkássága, a Makkai László által feltételezett társszerzőt ennek nyomán Benkő Samu e professzor személyében állapította meg.⁵ Egyik tanulmányának, a 14 oldalas, szintén anonim *Projectum oeconomicum*-nak⁶ a javaslati ugyanis (amelyet a guberniumhoz 1769-ben nyújtott be) “igen-igen hasonlítanak a Hadik által előterjesztettekhez. Nagyon valószínűnek látszik, hogy a tábornok információinak tekintélyes részét az Erdélyt többször is beutazó kolozsvári tudós tanártól szerezte”.⁷ A professzorról készült kismonográfia közös szerzőségezt említ,⁸ ám a tábornok 1767-i katonai jelentésének felbukkanása, ennek összehasonlítása az emlékiratról tudottakkal, valamint a két lehetséges szerző iskolázottságának összevetése világosan tisztázta, hogy Fridvaldszky a szerző, közgazdasági elgondolásai pedig nem Sonnenfelsén, hanem ennek elődjének J. H. G. Justi kamerálisztikai tanain alapulnak, akit a jezsuita korábban Bécsben hallgatott. Hadik szerzősége másfelől kizárt, mert neki ilyen tanulmányai nem voltak, viszont gyűjtötte a nyomtatott és kéziratos földrajzi leírásokat, amelyek közül az utóbbiak névtelen szerzői művelt szerzetesek voltak, mint a jezsuita tanár is. Hadik mindig aláírta műveit – mint 1767. évi jelentését is – az *Emlékirat* viszont anonim.⁹

Nem sokkal később Rovnyai János közgazdász a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolához tartozó azon műhely tagja, amely azt igyekszik feltárni, hogy létezik-e önálló katolikus közgazdasági gondolkodás, már e kolozsvári professzorban választott ki egy „olyan katolikus személyt, akinek írásaiban a gazdasági alrendszerrel érintő témák is megjelennek”.¹⁰ Rovnyai elsősorban a fenti publikációkból megismert *Emlékirat*-at választotta, felismerve, hogy szerzőjének gondolatai többi műveiben is hasonlóak.¹¹ Kifejtett gazdasági tanait, javaslatait vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy „gazdasági írásaiban található nézetek többsége olyan, a kor szintjét meghaladó modern gazdasági szemléletet tükröznek, melyek gyökerei egyértelműen a kamerálisztikához vezethetők vissza. Fridvaldszky nagyságát dicséri az a rendszerezettség, amivel a különböző területek problémáit átlátja, és intellektuális teljesítményét igazolják megoldási javaslatai.”¹² Fridvaldszky gondolatainak többsége Rovnyai szerint megtalálható Sonnenfelsnél is, Justinál is, de inkább az utóbbinál. Mindez „tovább erősíti annak valószínűségét, hogy Fridvaldszky volt az *Emlékirat* tényleges szerzője,”¹³ aki Justit Bécsben tanultakor hallgatta.

5 Benkő Samu: *Sorsformáló értelem*. Bukarest, 1971. 44.

6 Fridvaldszky János: *Projectum oeconomicum*. Magyar Országos Levéltár, Erdélyi Gubernium Levéltára, Ügyiratok, F46, fasc. 225., 293r–299v.

7 Benkő: *i. m.* 47–48.

8 Csetri Elek - id. Fridvaldszky János: *i. m.* 141.

9 id. Fridvaldszky János: *Hadik András erdélyi jelentése*. Erdélyi Múzeum, 2003. 3-4. 67-74.

10 Rovnyai János: *Kinek a tanait követte Fridvaldszky János SJ (1730-1784) gazdasági írásaiban?* = Szilágyi Csaba (Szerk.): *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*. Piliscsaba, PPKE BTK, 2006. 573-581. old. 573.

11 Rovnyai János: *i. m.* 579.

12 Uo. 579.

13 Uo. 581.

Ami az alap gondolatot illeti, „Justi emberszemléletében az alattvalók kötelessége a saját vagyonukkal történő jó gazdálkodás, mely utána az uralkodó jólétének alapját is képezi.”¹⁴ Mindez szóról-szóra megjelenik Fridvaldszkynál is, aki egyik művét így indítja: „Aki Erdély nagyfejedelemségben a természet ajándékainak titkait kutatta, [t.i. a szerző] annak célja az volt, hogy elsősorban arra vessen gondot, ahonnan a köz számára a maga haszna, a családi vagyon gyarapodása és ebből a királytól előny származik.”¹⁵

Kincses Katalin Hadik András gróf műveltségét tárgyaló tanulmányában sem tudott találni új adatokat a generális esetleges kamerálisztikai-gazdasági tanulmányairól. E tanulmányban röviden említi az *Emlékiratot* is. Végül igen alaposan feldolgozza a gróf későbbi élete folyamán összegyűjtött hatalmas könyvtárát. Ennek hatása alatt érthető, hogy Hadiknak az *Emlékiratot* illető társszerzőségétől nem tud eltekinteni, ami azonban csak a benne foglalt közgazdasági elvek problematikájának felvetése nélkül vállalható. Új elemként hozza az *Emlékirat* kutatásába a szerzőnő – aki egyszersmind Bél Mátyás *Notitiája* modern kiadásának közreműködője is – azt a megállapítást, hogy a memorandum „szerzője vagy szerzői (bárki legyen is az) a Bél Mátyás-féle országleírő-iskola elméleti hagyományait követte”.¹⁶ Ezt a felismerést azzal kell azonban kiegészíteni, hogy Bél Mátyás viszont Plinius *Természethistóriáját* követi műve felépítésében. Miután azonban Fridvaldszky *Minerológiájában* is¹⁷ ugyanígy Plinius hatása mutatható ki,¹⁸ ez további érv a jezsuita szerzősége mellett. A szerzőnő a továbbiakban az általa feltételezett két szerző mellé egyéb munkatársakat is feltételez: „Amint Bél Mátyás is a vidéket ismerő kollégákra, tanítványokra támaszkodott az információk begyűjtésekor a beadványban leírt hatalmas mennyiségű, helybéli sajtósságot tartalmazó információ is részint ily módon gyűlt össze, és jutott el a tudós jezsuitához és a kormányzóhoz.”¹⁹ Fridvaldszky nyomtatásban megjelent fő művének, a *Minerológiának* viszont ugyanúgy felmerült már – az *Emlékirat*énál lényegesen nagyobb – információbősége. Legelőször Benkő József (1740–1814) erdélyi tudós ismerte fel, mint rendkívül gazdag adattárat földrajzi-helyismereti és néprajzi tekintetben. Mintegy 60-ra tehető a Fridvaldszky munkájából Benkő által átvett adatok, hivatkozások száma. Ezzel az ott legtöbbet idézett szerzők között szerepel. A mű földrajzi adatait külföldi szerzők is idézik.²⁰ A *Minerologia* mindezeket túl még bal-

14 Uo. 578.

15 Fridvaldszky, Joannes: *Dissertatio de skumpia seu cotino planta*, Claudiopoli, 1773, Magyar fordítása Domokos Jánostól, Budapest, 1944. - Legelső mondata.

16 Kincses Katalin Mária: *Hadik András műveltsége*. Hadtörténelmi Közlemények, 2011. 4. 1051-1100. 1069.

17 Fridvaldszky János: *Minerologia magni principatus Transylvaniae seu metalla, semi-metalla, sulphura, salia, lapides & aquae conscripta*. 1767, Claudiopoli, Typis Academicis Societatis Jesu.

18 id. Fridvaldszky János: *Erdély és egyúttal Magyarország első ásványtana kétszáznegyven éves*. Magyar Könyvszemle 2007. 3. 368-369.

19 Kincses Katalin Mária: *i. m.* 1070.

20 Büsching, Anton Friedrich: *Geographie universelle*. 1786. IV. 237.; Sulzer, Franz Joseph: *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist der Walachey...* Wien, 1781. I. 159.; Malte-Brun, Conrad - Malte-Brun, Victoire Adolphe: *Annales des voyages de la géographie et de l'histoire*. 1813. 68.

neológiai (a mocsai forrást ismertető),²¹ sőt, mi több romológiai forrásmű is. □ Mindez világossá teszi, hogy az *Emlékirat* anyagának összegyűjtéséhez sincs szükségünk más szereplők feltételezésére, csak magára, a fáradhatatlan jezsuitára.

Az *Emlékirat* műfaját tekintve tehát nem más, mint egy általános országleírás keretében elmondott gazdaságpolitikai reformjavaslat. Rovnyai János fogalmazásában: „Javaslatai a kamerálisztika fontosabb alappillérein nyugszanak, és elsősorban gyakorlati, semmint elméleti szempontokat követnek.”²² Hadik eredetileg hihetőleg csak egy országleírással bízta meg a professzort – mint pályafutása során másokat is²³ –, aki azonban jócskán beleszövegette reformjavaslatait is, annyira, hogy végül is az elkészült *Emlékirat* inkább problémák jegyzéke, orvoslásukra vonatkozó javaslatokkal, Hadik számára.

Mit tudunk eddig az eredeti kéziratról?

Az *Emlékirat* felfedezője, Berlász Jenő a kéziratnak két másolati példányát találta meg Bécsben, terjedelmét több száz oldalban adja meg,²⁴ az adatokban gazdag műnek a népesedési fejezetét ismerteti.²⁵ Tóth András Berlász útmutatása nyomán szintén Bécsben kutatta a memorandumot.²⁶ Fejezeteit a következőképpen sorolja fel: gazdasági, katonai, népesedési, nemzetiségi-vallási, igazgatási, jobbágyügyi, kereskedelmi,²⁷ azaz hét fejezet. Makkai László közleményében a „vaskos emlékirat” „Erdély gazdasági és politikai viszonyaival foglalkozik”. Szintén két példányáról tud, amelyből a másodikról készített fényképmásolatról dolgozott. E fényképmásolatot nem Berlász Jenő készítette, hanem ismeretlen személy, további sorsa is ismeretlen.²⁸ Készítésének időpontja mindenképpen megelőzte a második világháborút, ugyanis ennek eredetije ezalatt megsemmisült a bécsi Haus-, Hof-, und Staatsarchiv e-mailben adott tájékoztatója szerint,²⁹ csupán a magyar akták közt lévő példány maradt fenn.

Az OL bécsi kirendeltségéről viszont megtudtam, hogy ez a példány másolatban nálunk is kutatható. Kincses Katalin az *Emlékirat* tartalmát „az eredeti forrást áttekintve” a következőképpen adja elő: A beadvány első része Erdély természeti viszonyait és a földművelés problémáit, a parasztok elmaradottságát ismerteti. Ezután következnek a népesedésről, a népesség eloszlásáról, a nemzetiségi- és vallási viszonyokról szóló részek, végül „kerül sor a konkrét területek bemutatására. Az egyedi specifikumok feltárására az ésszerű javaslatokkal együtt.”³⁰

21 Crantz, Heinrich Johann Nepomuk: *Gesundbrunnen der Oestereichischen Monarchie* 1777, 306.; a *Minerológia* 194. alapján

22 Rovnyai János: *i. m.* 580.

23 id. Frivaldszky János: *Hadik András Minerva szolgálatában*. Hadtörténelmi Közlemények, 2002. 390, 393.

24 Berlász Jenő: *i. m.* 37

25 Uo. 22.

26 Tóth András: *i. m.* 74.

27 Uo. 75.

28 Dr. Berlász Jenő személyes közlése, 2012. 04. 30.

29 ÖSTA-2041359/0001-HHSTA/2012 iktatószámom, 2012. április 25-én I. V. Peritsch Archivdirektor.

Ezek után lássuk végre magát az *Emlékirat* fennmaradt példányát. Vessük össze a benne foglaltakat egyfelől Justí, másfelől szerzőjének, Fridvaldszky Jánosnak egyéb írásaiban előadottakkal. A kézirat címe: „*Siebenbürgen*” és hét fejezetből áll. A fejezetek élén, a margón rövid tartalomjegyzék található.

*I. fejezet*³¹

Erdély gazdaságának javításának lehetőségeivel foglalkozik. E fejezetet adta ki Makkai László 1957-ben. Az általa közölt szöveg – elhagyva a bevezetést – a következő mondatokkal kezdődik: „*Gegenwärtig ist die Absicht nicht in alle Zweige der Vorzügen einzugehen. Der Antrag ist lediglich den die allgemeine Nahrung begreifenden Feld-Bau zum Vorwurf zu nehmen*” Ezután ismerteti a szerző a fejezet tartalmát.³² Rovnyai a fejezet tartalmához azt fűzi, hogy „sem Justíhoz, sem Sonnenfelshez nem köthető a mezőgazdasági termelési kultúrák és eljárások fejlesztésének kívánalma.”³³ Ők azonban mindketten foglalkoztak ezzel a kérdéssel,³⁴ Justí *Oeconomische Schriften über die wichtigsten Gegenstände der Stadt- und Landwirtschaft* (1760) c. munkájában.³⁵ Ezután az *Emlékirat* ismerteti Erdély éghajlati és talajtani viszonyait,³⁶ – amint Justí is értekezett a talajfajtaírókról és talajjavításról.³⁷ A kérdés Fridvaldszkyt annyira foglalkoztatja, hogy később a földművelés technikájának egy külön művet is szentel, a *Dissertation*ót.³⁸

Majd fejtegeti a víz szükségességét, a téli, tavaszi, nyári csapadék jelentőségét. Megjegyzi, hogy az árvíz ellen vízszabályozással kellene védekezni. Ezután részletesen foglalkozik a kukoricatermesztéssel, mely az ország mintegy 150000 lakosának kenyerét biztosítja. A románoknak ez nagyon fontos termény, ám szerinte munkaigényes, a termesztése kockázatos.³⁹ Fridvaldszky mesterét, Justí is érdekelte a kukorica, többször is foglalkozott vele.⁴⁰ Fridvaldszky A *Projectum oeconomicum* c. műve⁴¹ az *Emlékirattal* teljesen egybehangzóan a kukorica termelését visszafogná, mert igen nagy fáradtsággal jár, és a földet kiszáraitja.⁴²

30 Kincses Katalin Mária: *i. m.* 1069, 1070. az *Emlékirat* lelőhelyét a következőképpen adja meg: „Haus-, Hof-, und Staatsarchiv: Staatsrat. Spec. Transylvanica, Sep. 352. fasc. 2. No. 951. 1769. év.” Ez a jelzet a bécsi levéltár ÖSTA-2041359/0002-HHSTA/2012 iktatószámú, 2012. április 25-én kelt, Just Archívdirektor által írt Erledigung szerint „eine eigentümliche Mischung der beide Angaben bei Berlász.”

31 Verbesserung der Landes Oeconomie.” *Emlékirat* 248r-276v

32 Makkai László: *i. m.* 38; *Emlékirat* 249v;

33 Rovnyai János: *i. m.* 580.

34 Ifj. Barta János: *Mezőgazdasági irodalmunk a XVIII. században*. Akadémiai Kiadó, 1973, 35-36.

35 Justí, J H Gottlob: *Oeconomische Schriften über die wichtigsten Gegenstände der Stadt- und Landwirtschaft*, Berlin-Leipzig I. 21766, II. 21767.

36 Makkai László: *i. m.* 39

37 Justí, J H Gottlob: *Oeconomische Schriften i. m.* II. 332-352, 374 kk.

38 Fridvaldszky János: *Dissertatio de agris fímandis et arendis pro M Principatu Transylvaniae*, Kézirat, OL, B2, 1772: 829

39 Makkai László: *i. m.* 40; *Emlékirat*, 251r kk

40 Justí, J H Gottlob: *Oeconomische Schriften i. m.* I. 397 kk., II. 353 kk.

41 OL, F 46 225. fasc., 293r-299v.

42 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, I.6. pont

A memorandum ezzel szemben helyesnek tartaná a burgonya termelésének kiterjesztését, bár ez csak körítésnek („*Neben-Speiss*”) való.⁴³ Ezt a terményt Justi nem tárgyalja. Fridvaldszky ellenben igen, „a köznép kertjeiben” talál rá az általuk „pityókának” nevezett csicsókára, amit a német „*Erdäpfel, Erdbirne*” nevű növényvel, azaz a burgonyával azonosít. 1771-ben kenyeret süített belőle, amit előkelő személyiségek kifogástalannak ítélték. A kenyérbiztosításhoz felhasználható növények sorát később még tovább bővíti: *Myrrhis* gyökeret és a gombát is ajánl kenyérbiztosításhoz.⁴⁴

Az *Emlékirat* Erdély mezőgazdasága elmaradottságának legfőbb okát a túlzott robotmunkában látja, ami oda vezet, hogy a parasztnak nem marad ereje és ideje a saját kezelésű föld megművelésére. Megoldásként ajánlja: tegyék a földesurat felelőssé a föld megműveléséért. Aki ezt nem akarja, kényszeríteni kell rá.⁴⁵ A *Projectum* is foglalkozik a túldolgoztatással: a túlzott birtokszerzést károsnak tartja, mert gyakran a birtokosnak nincsen módjában földjeit kellőképpen megműveltetni, ezért jobbágyait túlzott munkával halmozza el. Ezt törvényesen meg kellene szüntetni.⁴⁶ Az *Emlékirat* azt is javasolja, hogy szegényt el kell látni vetőmaggal,⁴⁷ majd foglalkozik a földművelés technikájával is.⁴⁸ A *Projectum* már részletekbe is megy: Azt kárhoztatja, hogy az őszi és tavaszi vetést ugyanazon a tagon eszközölgék, mert a termés egy része hamarabb kerülve aratás alá, a másik, pl. a kukorica lábán marad, és a learatott földre kihajtott állatok pusztításának van kitéve. Azért ajánlja, hogy – ahol csak lehet – a szántóföldet három fordulóra osszák fel: őszi és tavaszi vetés alá és legelőnek.⁴⁹

Az *Emlékirat* kifejti továbbá, hogy a felületes magtisztítás káros, ezért a magtisztítást ajánlja szélmalom segítségével („*Einführung Hand-Wind-Mühlen zur reinigung des Samens*”). A búzát és a rozst („*Roken*”) szerinte külön kell vetni, nem úgy mint Erdélyben. A két gabonaféléből készített kenyeret összehasonlítva megállapítja, hogy az előbbiből készült ízesebb, bár nem táplálóbb. A rozst a kukoricával keverve együtt kellene kenyérnek megsütni. Helyesnek tartaná a mezőgazdasági termelés irányítását, mert a szükségét látó nép a gabonát idő előtt learatja. Ilyenkor még nedves, szárítani kell. 1767-ben egy kéthetes esőzés tönkretette az aratást. Kenyérínség idején a földesuraknak kellene segíteniük a népen. Az aratás időpontját a hatóságoknak kellene meghatározniuk.⁵⁰ Nem megfelelő a gabona tárolása sem, azért a fában gazdag Erdély területén ajánlja gabonások építését.⁵¹ Itt érdemes megállapítani, hogy a terménytárolás kérdését Justi is tárgyalja, még hozzá önálló tanulmányban.⁵²

43 Makkai László: *i. m.* 40

44 Fridvaldszky, Joannes: *Dissertatio de skumpia seu cotino planta*, Claudiopoli 1773, (<http://mek.oszk.hu/08900/08906/>) (magyar fordítása Domokos Jánostól, Budapest, 1944.)(b) lábjegyzet

45 Makkai László: *i. m.* 41

46 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, I.4. pont

47 Makkai László: *i. m.* 41; *Emlékirat*, 256r

48 Makkai László: *i. m.* 42

49 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, I.5. pont

50 Makkai László: *i. m.* 43

51 Uo. 44

52 Justi, J H Gottlob: *Oeconomische Schriften i. m.* I. 226 kk.

A kártékony madarak („*Dollen*”) irtását kellene elrendelni, 12 fejért adjanak 3 krajcárt.⁵³ Kárhoztatja a gabonapálinka főzését, ami 100000 köből gabonát emészt fel s mintegy 5000 családot foszt meg kenyereétől. Mással, törkölypálinkával, vagy inkább sörrel kell helyettesíteni, amit nem kenyérgabonából készítenének („*Das Bier wird aus denen leichten Somer-Früchte, die nicht zum Brod dienen, gebraut*”). Sajnálkozva állapítja meg, hogy az égetett szeszivás Erdélyben nagyon elterjedt.⁵⁴ Fridvaldszky később is foglalkozik a kenyérgabona kivonásával szeszfőzésből. A *Societas Agriculturae* 1771. február 1-i ülésén kukoricapálinkát mutat be, amit kifogástalannak találtak.⁵⁵ A *De skumpiaban* mindezt kiegészíti azzal, hogy elmondja, a csicsókából sört is főzött. Justi több írásában is foglalkozik a sörfőzéssel, sőt alapanyagainak (pl. az élesztőnek) mással (pl. az árpának rozssal) való helyettesítésével is.⁵⁶ Az *Emlékirat* azt javasolja, hogy a szántót és kaszálót büntetés terhe mellett kellene megművelni.⁵⁷ A *Projectum* még tovább lép: az *Approbatae Constitutiones* törvénykönyve III. része 32. pontja oda volna módosítandó, hogy ha valaki hanyagságból földjét három ízben egymás után nem műveli meg, szomszédjának álljon jogában azt a maga számára megdolgozni, s ebbeli fáradozásában ne háborgassák. Megjegyzi, hogy a szőlőt bezzeg nem hanyagolják el. Ezt a *Projectum* is szóvá teszi. Mi több, ugyanitt azt is javasolja, hogy a lovak után fizetendő adó helyett a boradó volna emelendő, mégpedig a bor minőségének arányában. Ez teljesen összefügg az italozással kapcsolatos állásfoglalásával, többi javaslatával.

Majd az *Emlékirat* észrevételezi, hogy a lekaszált szénának a fele veszendőbe megy a rossz tárolás miatt. Hátrányos az élelmiszerellátásra az is, hogy a városi polgárok gabonaföldeket kaszálókka alakítanak, mert a szénát könnyebb értékesíteni.⁵⁸ Mestere, Justi is felveti a szántóföldi termelés, ill. annak kaszálóvá alakításának dilemmáját.⁵⁹ A továbbiakban a memorandum nehezményezi a legelők elsatnyulását és a változtatás előfeltételül szabja, hogy az állatállomány egy részét ne hajtsák havasalföldi legelőkre. Bár az állattenyésztésből kerül ki a lakosság egyik fő tápláléka, az országban elmaradott rideg marhatartás uralkodik, és nem megfelelő az állatgondozás. A borjú elválasztásának időpontját is gonddal kell megválasztani. Káros, hogy csak naponta egyszer itatnak.⁶⁰ Fridvaldszky a *Projectum*ban is kárhoztatja azt a rossz erdélyi szokást, hogy az állatokat csak egyszer itatják. Azt ajánlja, hogy az illetékesek ne elégedjenek meg a folyóvizekben történő itatással, hanem létesítsenek kutakat, forrásoknál itatókat, mint például Magyarországon, ahol ezek nélkül az állattenyésztés elképzelhetetlen lenne.⁶¹

53 Makkai László: *i. m.* 44; *Emlékirat*, 262v

54 Makkai László: *i. m.* 45

55 Kárfy Ödön: *i. m.* 305-306.

56 Justi, J H Gottlob: *Oeconomische Schriften i. m.* I. 10 kk., 31 kk., stb.

57 Makkai László: *i. m.* 45

58 Makkai László: *i. m.* 46-47.

59 Justi, J H Gottlob: *Oeconomische Schriften i. m.* I. 219. kk.

60 Makkai László: *i. m.* 48.

61 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, III.5. pont

Javasolja továbbá takarmánynövények (lóhere, répa) termesztését, s az istállózó tehenészetet.⁶² Nem tartja megfelelőnek a juhászatot sem, hiányolja a juhaklokat, szintúgy az ágazat jövedelmezőségét. Kétféle juhászat van, a hegyi és a falusi.⁶³ A *Projectum* is megjegyzi, hogy valamennyi állattenyésztési ágazat között a juhtenyésztés a legjövedelmezőbb. Csodálkozik, hogy ezt az erdélyi gazdák majdnem teljesen elhanyagolják, pedig az erdélyi juhászatok – kedvezőtlen viszonyok mellett is – évi 3000 forintot jövedelmeznek.⁶⁴Csak röviden említi a sertéstartást.⁶⁵ A *Projectum* már részletesebben foglalkozik vele: Nagy hasznot hozna a sertésenyésztés, csak hogy az erdők a földesurak tulajdonában vannak, s ezek nagy taxákat vetnek ki a makkoltató jobbágyokra. Ha pedig a szegény jobbágyok sertései behatolnak a földesúr tilos erdejébe, ott vagy leölik, vagy tizednek vetik alá azokat. Ilyen eseteket már a Gubernium is tárgyalt, sőt egyes esetek a Királyi Táblához is eljutottak.⁶⁶

Röviden említi a lótarast is.⁶⁷ A következő fejezetben annál részletesebben foglalkozik vele. Majd a záró részben bemutatja az erdőgazdálkodás hibáit, és erdő-rendtartást javasol, vadállományának védelmére pedig vadászati szabályozást, a ragadozók irtását.⁶⁸ Erdély mezőgazdaságának fejlesztésére a jelentős hatósági beavatkozást sürget, és javasolja mezőgazdasági egyesület felállítását.⁶⁹ Ez talán az egyetlen javaslat, amit valóban meg is fogadtak. Justi egyébként szól a méhészetről⁷⁰ is, amivel Fridvaldszky csak majd később, egy külön kis műben fog foglalkozni.⁷¹

II. fejezet⁷²

Egész fejezet foglalkozik az istállózó lótenyésztéssel a lovasság számára, amihez külön intézmény felállítását tart szükségesnek. Gazdasági számítást végez, 32000 lóval számol, 200000 erdélyi családdal, felsorolja, hogy a különféle lovak négyéves korukban hány forintot érnek. A tárgy Hadik huszárgenerális eltávózása után Fridvaldszky számára már egyáltalán nem ennyire fontos. A *Projectum* mindazonáltal a lótenyésztést mind a köznép érdekében, mind katonai szempontból indokoltnak tartja, s ezért azt javasolja, hogy a lovak után fizetendő adót le kellene szállítani.⁷³

62 Makkai László: *i. m.* 48. *Emlékirat*, 268r

63 Makkai László: *i. m.* 49. *Emlékirat*, 270v

64 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, III.4. pont

65 Makkai László: *i. m.* 49.

66 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, III.5. pont

67 Makkai László: *i. m.* 49.

68 Makkai László: *i. m.* 50. *Emlékirat*, 271r

69 Makkai László: *i. m.* 51.

70 Justi, J H Gottlob: *Oeconomische Schriften i. m.* II. 434. kk.

71 [De multiplicatione Apum], Kézirat, 1772, OL F 46 225.fasc. 289-292.

72 „Landgestuts zur Rimontierung die Cavallerie die Bestallung des General Commando unter eine Militar Direction.” *Emlékirat*, 277r-293v

73 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, III.2-3. pont

III. fejezet⁷⁴

Ez a fejezet a tartomány népesedésével foglalkozik.⁷⁵ Olyan súlyos kérdéseket vet fel, amelyek megoldására egy gubernátor találhatott eszközöket, ám Hadik távoztával már nem volt olyan fórum, amely előtt ezeket Fridvaldszky mind felvethette volna. Rovnyai János a téma kapcsán megjegyzi, hogy Justi és Sonnenfels gondolataihoz egyaránt hasonlít a népesedést elősegítő intézkedések javaslása.

A fejezet Erdély természetes gazdagságának költői leírásával kezdődik.⁷⁶ Az ország áldott égöv alatt fekszik, gazdag földje van, ló és marhatenyésztésre alkalmas megszámlálhatatlan rét és legelő. Számos érchegeység és sóbánya, sok gazdag folyója, sok kivihető terménye van.⁷⁷ Érdekes, hogy Fridvaldszky műve, a *De skumpia* is ilyen költői képpel indul: „Erdély hegyvidéke havasokkal és erdőkkel borított, a mezei vidék pedig fátlan dombokat mutat, de hogy ne egyedül lelkem gyönyörűségétől lenyűgözve onnan a felhőket verdeső hegygerinceket szemléljem, melyek egymáshoz csatlakoznak, majd meg átvágják egymást, vagy gyönyörű fekvésüket nézzem és a völgyek napsugaras lejtőjén bolyongjak s gyönyörűségemben csak értelmem hiú élvezetével a síkságot járjam be, elhatároztam, mindkét vidéknek természetét kifejtem, hogy az mennyire gazdag, sokoldalú stb.

Az *Emlékirat* elmondja, hogy Erdélyben 72 év óta nem volt háború, sem járvány, a népesség mégis egyre fogy. A jobbágyok sanyarúan élnek, kivéve a szászokat, ahol csak kevés jobbágy van. A románok túrnek, a magyarok viszont az igazságszolgáltatáshoz fordulnak, ezért elvesztik a nemesek rokonszenvét.⁷⁸ Ilyen kifejezéseket használ: „*A jobbágyosság súlyos teher, amely az alattvalót fojtogatja, s meggyűlölteti hazáját.*”⁷⁹ Nem csoda, ha a „*földesurak zsarnoki önkénye*”⁸⁰ miatt a magyarok inkább kivándorolnak, de nem túrnek, helyükre román pásztorok jönnek le a havasokról, nem bevándorlók.

Emiatt csökken a népesség. A folyamat belső okait nyolc pontban foglalja össze, ezeket így részletezi:

1. Szabályozatlanok a szolgáltatások.⁸¹ A robot rendszertelen és mértéktelen. Hosszan sorolja, hogy mi minden számít úrdolgának. Mindennek teljesítése alól pedig nincs felmentés sem betegségre, sem a család éhezésére, sem tekintettel a saját munka elvégzetlensége miatt. Közülük a hosszú fuvar a legelviselhetetlenebb, tekint-

⁷⁴ *Emlékirat* 295r-316r

⁷⁵ Bevölkerung des Landes mittels Einschränkung der entvölkerenden Benehmungen, theils durch allerhöchste Verzeigungen, theils durch eine ex Gremio Gubernii zu besteilende Commission in Unterthanensachen, und aufstellende Procuratores, die dem Unterthenen ex officio vertreten.” Tóth András: *i. m.* 75.

⁷⁶ Tóth András: *i. m.* 75.

⁷⁷ Berlász Jenő: *i. m.* 23.

⁷⁸ Berlász Jenő: *i. m.* 23.

⁷⁹ Die Leibeigenschaft.... ist eiene drückende Bürde, die den Unterthan die Luft verdiket und das Vatterland verhasset machet.” Tóth András: *i. m.* 75; Berlász Jenő: *i. m.* 23.; *Emlékirat*, 295r

⁸⁰ der despotischen Willkür des Grundherren”

⁸¹ Tóth András: *i. m.* 76.; *Emlékirat*, 296r

ve, hogy akár 8-10 napos fuvar is bármikor igénybe vehető. Sőt, nemcsak a földesúr, hanem tisztviselői számára is kell dolgozniuk. A jobbágygyerek nem maga választja foglalkozását, hanem az úr teszi meg pásztnak, lovásznak, cselédnek, amit élethossziglan ingyen, csupán szegényes ellátásért kell végeznie. A románok – részben a pálinka hatása miatt – türelmesebbek, de az ő türelmüknek is van határa. Télen otthagyják kunyhóikat és kivándorolnak. Javaslat: A robotszolgáltatást a jobbágyvagonhoz kellene arányosítani, a házimunkát maximálni, a hosszúfuvarat eltörölni.⁸²

2. A jobbágyok ellenszenvé uraik iránt,⁸³ illetve, hogy a nyelvet és jogaikat ismerő magyar jobbágyot az urak nem szeretik. Emiatt elszöknek a moldvai magyar falvakba, vagy a magyar királyságba, helyükbe pedig nem jönnek a hegyeken túlról. Ez nemcsak munkaerő, de katonanyag veszteség is. Ha nem jön segítség fél évszázad múlva nem marad magyar jobbágy.⁸⁴

3. A birtokviszonyok rendezetlenek.⁸⁵ A *Projectum* ennek szellemében a birtokok tulajdonosainak pontos összeírását ajánlja, mert a rendszeres földművelésnek nincs nagyobb akadály, mint hogy az egyes birtokok vagy birtokrészek tulajdonosa bizonytalan.⁸⁶

Panaszolja továbbá, hogy a jobbágytelkek elaprózódtak, nem lehet belőlük megélni. Rossz években a jobbágy terménykölcsönt kér urától, eladósodva a *contributio* fizetésére képtelen lesz. Ez a töredéktelkeseket sújtja, a tehetős jobbágyok nem emiatt, hanem a robotteher miatt vándorolnak ki.⁸⁷

4. A nemesi földek is elaprózódnak.⁸⁸ Ez ahhoz vezet, hogy a nemesek elveszik a jobbágyaik telkeit. Számpéldán mutatja be, hogy egy fél évszázad alatt egy tehetős nemes család elszegényedik. Javaslat: Az örökös tartományokban szokásos majorátus bevezetését ajánlja, és az elvett paraszttelkek visszaadását.⁸⁹ Rovnyai szerint az *Emlékirat*nak a birtokrendszer elaprózódásának megakadályozására tett javaslatait: a jobbágytelkek minimalizálását és a földesúri birtokok maximalizálását, a földesúr felelőssé tételét jobbágya iránt Sonnenfels ihlette, „hiszen nála jelenik meg igényként a mezőgazdaság fejlődését gátló tényezők felszámolása, mérséklése.”⁹⁰

Am úgy véli, „feltételezhetjük, hogy Fridvaldszky Justi tanaira építette gazdasági nézetrendszerét, hiszen ahhoz képest csupán egy ponton tapasztalhatunk jelentős eltérést, a feudális viszonyok átalakítására irányuló nézetek esetében. Azonban itt sem zárható ki annak lehetősége, hogy ezekről a problémákról Justi beszélt előadásain, viszont írásos munkáiban jól érthető indokokból kifolyólag ezek nem szerepelhettek. De még ha nem is ez az eset áll fenn, akkor az sem lenne alaptalan feltételezés,

82 Berlász Jenő: *i. m.* 24-25

83 Tóth András: *i. m.* 76.; *Emlékirat*, 299r

84 Berlász Jenő: *i. m.* 26-28

85 Tóth András: *i. m.* 76.; *Emlékirat*, 299v

86 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, I.4.

87 Berlász Jenő: *i. m.* 28-29

88 Tóth András: *i. m.* 76.

89 Berlász Jenő: *i. m.* 29-30

90 Rovnyai János: *i. m.* 580.

hogy Fridvaldszky önállóan jutott ezekre a feltételezésekre (ahogyan feltehetőleg Sonnenfels is).” Mindez „tovább erősíti annak valószínűségét, hogy Fridvaldszky volt az *Emlékirat* tényleges szerzője.”⁹¹

5. Az ortodoxok teljesen jogtalanok,⁹² az unitus románok helyzete jobb, de a magyar jobbágyok sem tudnak orvoslást szerezni panaszaikra. Az alsóbb bíróságokban nemesek ülnek, akik a földesúr barátai, ezért zavaros válasszal küldik el a panaszosokat. Egyáltalán, a pereskedésre nincs is pénze. Ez az érdekérvényesítésre való képtelenség a legsúlyosabb ok a kivándorlásra. Javaslat: Az igazságszolgáltatást át kell alakítani. A jobbágyok intézményes jogvédelmére volna szükség. A jobbágyperек az őket képviselő prokurátorok közbejöttével, guberniumi külön bizottság előtt folynának.⁹³ A románokat jobban meg kellene becsülni, nem pedig lenézni. Ha a nem sokkal később kitört Horia-Cloșca-féle véres felkelésre gondolunk, ez egyaránt nyomatékosítja mind a professzor éleslátását, mind a hatóságok vakságát.

6. A népsűrűség és termelési lehetőség nincs arányban.⁹⁴ A szabad költözés tilalma a túlnépesedett Székelyföld földszükét okozza. A nemesek saját földjeikre máshonnan telepítenek jobbágyokat. Apró birtokon élnek a felosztott közös földeken élő birtokosok. Munkaidőben a túlnépesedett lakosság máshová megy kenyeret keresni, aratással, szénakaszálással. Olykor Magyarországra, Bánságba, aztán ott is maradnak. Javaslat: máshová kellene széttelepíteni őket, de a jobbágyság intézménye ezt lehetlenné teszi. A jobbáglét örökletes, nem is házasodhat máshová. Ha az úr nem tud elég nagy telket adni, mondjon le jobbágyáról. Ezek a néptelen vidékekre költözhetnének.⁹⁵ A *Projectum* pedig azt javasolja, hogy az egy vagy több földesúr joghatósága alá tartozó irtás-területeket az *antiqua sessiók* száma szerint osszák fel; így az egyes sessiók használói tudni fogják, hogy milyen külsőséget, szántóföldet kapnak az irtott területből, s szívesebben adnának bele munkát az irtáshoz és trágyázáshoz, mint most, amikor nem tudják, hogy nem mások javára dolgoznak-e. A bizonytalan birtoklás itt olyan elterjedt, hogy egyes hatalmasok és nemesek – jóllehet kevesebb *antiqua sessiójuk* van mint a többi *compossessor*nak – nagyobb területet szakítanak ki a közös földekből, s így előfordul, hogy 3-4 személy annyi területet szakít ki magának jogtalanul, mint a többiek összesen.⁹⁶ 7. A jobbágyok nem irthatnak erdőt,⁹⁷ illetve az európai és magyar szokásjog ellenére a jobbágy az irtásfölddel nem rendelkezik, az úr elveheti tőle. Ezzel a nagy fáradtsággal járó munka eredményét elveszti. Egy épületet hagyhat elpusztulni a földesúr, de a földet nem, mert annak a közösség javát kell szolgálnia. Minden pusztát termővé kell tenni, nem szabad mintegy amputálni az ország egy testrészét.

91 Uo. 581.

92 Tóth András: *i. m.* 76.; *Emlékirat*, 304v

93 Berlász Jenő: *i. m.* 30-31.; *Emlékirat*, 305v

94 Uo. 76.; *Emlékirat*, 306r

95 Berlász Jenő: *i. m.* 31-32

96 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, I.4. pont

97 Tóth András: *i. m.* 76.

Javaslat: Ezt az igazságtalanságot meg kell szüntetni, a törvényt meg kell változtatni.⁹⁸ A *Projectum* is arra hívja fel a figyelmet, hogy Erdély területe alkalmas a gabonatermesztésre. Minthogy azonban lakosai részben erdőlakók, serkenteni kellene őket a termőterület bővítése érdekében az irtásföldek kiterjesztésére. E célból azt javasolja, hogy az újonnan bevetett terület az első hat évben legyen adómentes; maga az irtás és a kinyert föld trágyázására fordított munka legyen a jobbágyok robotjába betudandó; a szabályozás érdekében az irtásra meghatározott napokat jelöljenek ki. 8. A szászoknál nincs túlnépesedés, mert születésszabályozással élnek.⁹⁹ A népszaporodás akadálya a szászok bűne. Kiváltságos területeikre nem engednek be idegent, pedig sok szabad földjük van, meg sem tudják művelni mind, még haszonbérloket sem engednek be. Javaslat: fel kell parcellázni üres földjeiket, nem érdemelnek kiméletet, hiszen a haza és fejedelem érdekeivel egyáltalán nem törődnek.¹⁰⁰

Vannak külső okok is: Oroszországból jövő ügynökök több nyelven röplapokat terjesztenek kivándorlásra biztatva. Javaslat: A belső okokat kell megszüntetni, a kivándorlás tilalommal, fegyveres kordonnal nem akadályozható meg.¹⁰¹

8000 családot lehetne elhelyezni sűrűn lakott erdélyi területekről, fél, harmad telkekre; további 10-12 ezer alsó-ausztriai protestáns családot betelepíteni.¹⁰² Gyekétől Marosig, Radnóttól Szélkútig ritkán lakott a vidék. Óriási vizes területeken fűz, éger ültethető tűzifának, épületfa a Maroson úsztatható le. Végeredményben 3-4 év múlva népes életerős ország lenne.¹⁰³

IV. fejezet¹⁰⁴

Erdély nemzetiségi-vallási viszonyait tárgyalja,¹⁰⁵ amelyben meglepő módon az erdélyi három nemzetet nem magyarok-székelyek-szászok, hanem magyarok-szászok-románok felsorolásban adja meg. Ezt azzal magyarázza, hogy a székely ugyanis olyan magyar, aki nem tehető jobbágyá. Az államot a magyarok-székelyek szászok alkotják, a románok nem. A románok, akik római leszármazottaknak tekintik magukat, csaknem mind jobbágyok.¹⁰⁶ A románok iránt Fridvaldszky másutt is rokonszenvét fejezi ki: Még római eredetüket is elfogadja. A *Minerológiában* idézi is – még pedig románul! –, amit „azok utódai” szájából hallott: „*Noi sentem de senschele Romunilor*” („Mi a rómaiak véréből származunk”).¹⁰⁷ A *De scumpia* legvégén pedig ezt írja: „az

98 Berlász Jenő: *i. m.* 32-34; *Emlékirat*, 308r

99 Berlász Jenő: *i. m.* 23. *Emlékirat*, 310r

100 Berlász Jenő: *i. m.* 34 “A szászok hatalmas területeikre idegeneket fogadnak be.” (Tóth András: *i. m.* 74.)

101 Berlász Jenő: *i. m.* 35 Határázárallal megakadályozni. (Tóth András: *i. m.* 74.)

102 Tóth András: *i. m.* 76. ; *Emlékirat*, 313r

103 Berlász Jenő: *i. m.* 36.

104 *Emlékirat*, 317r-332r.

105 *Verschiedenheit deren Nationen und Religionen in der Verschiedenheit der Vorzügen, und in der verschiedenen Nuzbarkeit gegen sich, gegen das Wohl des Landes und den Landes Fürsten.*”

106 Tóth András: *i. m.* 77.

107 Fridvaldszky János: *Minerologia*, 15.

oláh népnek sok közös vonása van ma is a rómaiakkal.”¹⁰⁸ Azt viszont kijelenti az *Emlékirat*, hogy az „igazi *natio*” a magyar: innen származnak a fejedelmek és az arisztokrácia. Erdélyben mindazonáltal túl sok a nemes, ez pedig azért nem előnyös, mert a nemes nem fizet adót, nem vállal áldozatot, birtokpolitikája pedig elnéptelenedéshez vezet. Polgár csak a görög és az örmény, magyar nincs köztük. A szászok nagybirtokosok. A románok tanulatlanok, de nevelhetők; ismerteti földművelési technikájukat.

E fejezet végén Tóth András szerint „ajánlatot tesz a jobbágyosság fokozatos eltörlésére.”¹⁰⁹ Szó szerint ezt a címet adja ennek a résznek: „*Möglichkeit zu Vertilgung der Jobaggionat*.” Tehát még csak nem is „fokozatos” felszámolására tesz javaslatot. Ahelyett, hogy hagyjuk – írja az *Emlékirat* –, hogy a lakosság Moldvába, Havasalföldre, Ukrajnába, Szerbiába, Magyarországra, a Bánátba meneküljön, inkább a jobbágy terhét kellene elvenni, megkötöttségeit, az előírásokat, a földesurak hatalmát, a fizetnivalókat. Kincses Katalin ennek ellenére úgy ítéli, hogy az *Emlékirat* nem kérdőjelezi meg a fennálló társadalmi viszonyokat, főleg nem tervezi a jobbágyrendszer eltörlését – amint Bél Mátyás sem –, mindössze jobbítási javaslatokkal áll elő.¹¹⁰ Ami Rovnyai Jánost illeti, ő úgy tartja, hogy Justi sem kívánta érinteni a jobbágyrendszert. Mindehhez azonban hozzá kell tenni, hogy Justi egyáltalán nem került meg a feudális átalakításának a lehetőségét. Mint ifj. Barta János rámutat, az *Oeconomische*

Schriften über die wichtigsten Gegenstände der Stadt- und Landwirtschaft (1760) c. munkájának *Abhandlung von Hindernissen einer blühenden Landwirtschaft* c. tanulmányában a mezőgazdaság virágzásának olyan akadályait is megemlíti, „melyek elhárításához már tulajdonképpen a feudális rendszer felszámolására lett volna szükség: így ide sorolja a robotot, a parasztok elűzhetőségét földjükről, a nyomáskényszer, az erdők és legelők közös használatát. Javaslat a nagybirtok szétzúzására irányult, ezek felosztását akarta kisbérletekre, melyek idővel kisparaszti saját birtokokká válhattak volna.”¹¹¹

V. fejezet¹¹²

Az addigi fejezetek lényegében a jobbágyok és nemesek életével foglalkoztak, ebben a fejezetben városok életének szabályozási javaslatait találjuk. A városi polgárság helyzetének javítása érdekében szabályozni kívánja a céhek életét, a hetipiacokat. A Gubernium keretében iparos bizottságot, vadászat szabályozását végző bizottságot, sőt egészségügyi bizottságot is tervez. Szabályozni kívánja a felhozatalt és a pénzalapok képzését is. A helyőrségek ellátásával is foglalkozik. A céhek életében olyan problémákat lát, amelyek a céhrendszer széteséséhez vezethetnek. Fridvaldszky mestere, Justi is egyik művében külön fejezetet szentel a városfejlesztésnek, benne a céheknek és manufaktúráknak.¹¹³ Ugyanitt egy másik fejezetet az egészségügy

108 Fridvaldszky János: *De skumpia*, utolsó oldal

109 Tóth András: *i. m.* 77; *Emlékirat*, 330r. kk.

110 Kincses Katalin: *i. m.* 1069.

111 Ifj. Barta János: *i. m.* 35-36.

112 *Emlékirat*, 333r-344r.

113 Justi, J H Gottlob: *Grundsätze der Policey-Wissenschaft*, Göttingen, ²1759 34-50.

megszervezésének kérdésével foglalkozik. Rovnyai János szerint Justi és Sonnenfels gondolataihoz egyaránt hozzátartozik a céhes monopólium eltörlése. *Projectum*, amely továbbcsövi az *Emlékirat* gondolatait, ezzel összhangban felveti, hogy a szabadabb kereskedelemnek útjában állanak egyes céhek kiváltságai. Így például a zilahi szűcsöknek olyan privilégiuma van, hogy a báránybórt és prémet Közép-Szolnok és Kraszna vármegyében rajtuk kívül elkobzás terhe alatt senki sem vásárolhat. Egyébként Fridvaldszky bizonyos területeken éppen a céhek fejlesztését javasolja: A *Projectum* azt, hogy a céhlegényeket csak három évi külföldi vándorlás után vegyék fel a céhbe.¹¹⁴ Rovnyai János itt rámutat arra, hogy ez a szakmunkásképzés javítására vonatkozó javaslat jóval túlmutat korának szintjén, csak a 18–19. sz. fordulóján kerül előtérbe.¹¹⁵ A céheket azonban szabályozni kívánja: A *Projectum* azt ajánlja, hogy egyes helyeken az iparosok számát jó volna limitálni, mert pl. szintén Zilahon 130 csizmadia van, akik nem tudnak egymástól megélni.¹¹⁶ Végül ruházati rendtartást is ajánl, mert az úri rendet alig lehet megkülönböztetni a köznéptől.¹¹⁷ Justi ugyanezt teszi.¹¹⁸

VI. fejezet¹¹⁹

A fejezet az adózás kérdéseit tárgyalja. Ebben az adózási rendszer gyökeres átalakítását javasolja, az összeíráson alapuló arányos adózás alapján. Azt fejtegeti, hogy nem a birtokra kell táblázni a terhet, hanem a lakosokra, az „*Onus inhaeret persone, non fundo*” alkotmányi alapelv értelmében.¹²⁰ Részletes számítást közöl a várható adók összegéről a Nagyfejedelemségben. Ebben figyelembe veszi a földek minőségét három kategóriában, valamint azt is, hogy ezek hol fekszenek, szintén három kategóriában. Az adójuk 20 krajcártól 1 forint 20 krajcárig terjedne. Kiszámítja – bizonyos családszámok feltételezésével – hogy az egész, fél, negyed, nyolcad telkesek, valamint a zsellérek („*chalupen*”) adója összesen mennyit tenne ki. Megállapítja, hogy természetesen szükséges volna egy lakosság-összeírásra is. Az *Emlékirat* adózási táblázata egyszerűsített változata Justi rendkívül részletes táblázatainak, amelyeket az adóalap felmérésére közöl. Ez a fejezet lényegében csak a föld után kivethető adókkal foglalkozik. Egyéb adókkal és vámokkal a *Projectum*. Rovnyai János meglátása szerint Justinak a rossz adózásra vonatkozó nézeteit tükrözi a magas vámok csökkentésére vonatkozó javaslat, amit Fridvaldszky számpéldával is illusztrál.¹²¹

Projectum szerint a loadó helyett a boradó volna emelendő, mégpedig a bor minőségének arányában.¹²²

114 Uo. II.1. pont

115 Rovnyai János: *i. m.* 579-580.

116 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.* II.2-3. pont

117 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.* II.5. pont

118 Justi, J H Gottlob: *Grundsätze i. m.* 240.

119 *Emlékirat*, 345r-357v

120 *Emlékirat*, 345v

121 Rovnyai János: *i. m.* 579.

122 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, III. 2-3. pont

Az állattartás fellendítése érdekében hasznosnak tartaná, ha ki lehetne eszközölni Őfelségénél a só árának leszállítását vagy a régi szintre, vagy – ha ez lehetetlen volna – mázsánként 30 krajcárra. Javaslatát azzal indokolja, hogy az állatállomány jelentős mértékben csökkent a felemelt sóárak miatt általában, Erdély tartományában különösképpen. Ez a kincstárnak is káros, amennyiben az állatállomány csökkenése miatt a kivetett *contributionalis taxa* is csökken. Mindent összevéve: az egyén károsodásához hozzáadva az állatállomány csökkenését, az elszenvedett kár túlhaladja azt a hasznot, ami a só árának növeléséből fakad.¹²³ Erdélyben kevés az exportálható áru, ám ha volna is, a kereskedők a magas vámok miatt visszariadnának a kiviteltől. Ám a magas vámok nemcsak a kivitelt gátolják, hanem az országon belüli kereskedést is.¹²⁴ Az exportálható áruk mennyiségének növelésével a következő fejezet foglalkozik.

VII. fejezet¹²⁵

Ez a fejezet a tartomány iparosításának javaslatait mondja el manufaktúrák létesítése révén. Előadja, hogy hányféle terméket hoznak be külföldről és milyen országokból. Javaslatot tesz különféle manufaktúrák („*Fabrique*”) létesítésére: Többek közt mezőgazdasági faáru készítő manufaktúrát ajánl, de még kordovánüzemet, bagaria („*Jucht*”) manufaktúrát, sőt pamutszövőt („*Cattun*”) is. A fejezet végén felsorolja az áru szállításra alkalmas vízi utakat: az Aranyost, a Marost, a Szamost, beleértve egy csatornát („*Canal*”) is. A *Projectum* is azt tárgyalja, hogy hiányoznak az olyan ipari műhelyek, amelyekben kézműárukat lehetne előállítani; legalább olyan műhelyeket (manufaktúrákat) kellene felállítani, amelyeknek termeléséhez a nyersanyagok itthon megtalálhatók.¹²⁶ Kézműveseink sincsenek, akiknek gyakorlata és kézügyessége volna hasonló áru előállítására; olyan árukról van szó, amelyeket a birodalom tartományaiból vagy pedig külföldről hoznak be az országba. Olyan iparágakra kellene a figyelmet fordítani, melyekkel a pénz beáramlását elő lehetne segíteni.¹²⁷ Kevésbé elterjedt iparágakat kellene meghonosítani, így például az „egzotikus nyersanyagokból” való szövést,¹²⁸ magyarul a pamutszövést. A pénzforgalom növelése érdekében szükséges volna még az is, hogy a földművelést az ipartól teljesen elkülönítsék, mégpedig olyan módon, hogy az iparosoknak és kereskedőknek megtiltsák a gabonatermesztést. Ha volna művelésre alkalmas földjük, azt megfelelő haszonbér ellenében falusiaknak és más polgártársaknak adják ki. Ezzel szemben a kézművességet (*ars mechanica*) falusiaknak tiltsák meg.

Mindennek az lenne az eredménye, hogy a falusiak minden öltözetüket és más szükséges iparcikket a kereskedőktől vásárolnának meg. Az iparosok és kereskedők pedig minden élelmiszert a falusiaktól szereznek be, s ilyenformán biztosítva volna

123 Uo. III. 6. pont

124 Uo. IV. 3. pont

125 *Emlékirat*, 354r-372v

126 Fridvaldszky János: *Projectum i. m.*, IV. 1. pont

127 Uo. IV.2. pont

128 Uo. II.4. pont

a pénz forgalma.¹²⁹ Justi tanai közé tartozik a pénzmozgás elősegítésének javaslata is. Rovnyai János szerint Justi és Sonnenfels gondolataihoz egyaránt hasonlít a hazai manufaktúrák létesítése olcsó mezőgazdasági eszközök előállítására.¹³⁰ Justi manufaktúrái közt azonban nem szerepel sem a kordován, sem a bagaria üzem.¹³¹ Viszont Fridvaldszky később külön kis értekezést szentelt a kordovánbőr kikészítéséhez használt, addig a Balkánról importált csereszömörce („*skumpia*”) erdélyi felfedezéséről és ültetvényezéséről. Justi azt is felveti, hogy a papírkészítéshez rongyon kívül mást, pl. fát is lehet használni. Ezen a nyomon is követi őt 1770-ben Fridvaldszky, ám egy új nyersanyaggal, a gyékénnyel.¹³²

Értékelés

Tóth András idézi a korabeli bécsi tanácsosi véleményeket az *Emlékiratról*: Gebler szerint pl. „A szerző kívánsága szerint a jobbagyság megszüntetésével rendezni a jobbagykérdést: jámbor kívánság, de megvalósíthatatlan.” Borié véleménye: tovább kellene adni a memorandumot O’Donnelnek, de a kényes pontokat (nemesség és jobbagyság) elhagyva.¹³³ Berlász Jenő szerint „a névtelen jelentés nagyvonalúsága idegen volt a részletmegoldásokhoz szokott bécsi kormány számára, radikalizmusa pedig forradalmi mozgalmat kiobbantó hatást gyakorolhatott volna az erdélyi nemességre,” „olyan tisztán, olyan logikusan, annyi tárgyi ismerettel, s olyan mély szakértelemmel tárta fel” a problémákat.¹³⁴ Makkai László a mű legfontosabb mondanivalóját abban látja, hogy „a szövevényes erdélyi problematikának egy megoldása van: a jobbagyság eltörlése.”¹³⁵ Ami a beadvány sorsát illeti: „Mária Terézia megpróbálta az erdélyi földesurakat is rákényszeríteni a jobbagyszolgáltatásokat könnyítő és szabályzó reform végrehajtására, de terveit az a Brukental játszotta ki, aki legbizalmasabb tanácsosa volt.”¹³⁶ Itt hozzá kell még tennünk, hogy az a Brukental, aki még Hadik eltávolítását is elérte Erdélyből, szabadkőműves összeköttetései révén. Magyarországon viszont Mária Terézia bizalmi embere az úrbérrendezésben egyebek közt éppen az a Cothman báró, aki Fridvaldszky *Minerológiájának* mecénása volt. Tóth András, Makkai László egybehangzóan vallják, hogy az *Emlékirat* mielőbbi kiadása rendkívül fontos lenne.¹³⁷ Hogy ez a hetvenéves kívánság mikor és hogyan teljesül, ki tudja?

129 Uo. IV.5. pont

130 Rovnyai János: *i. m.* 579.

131 Justi, J H Gottlob: *Grundsätze i. m.* 111-133.

132 Bogdán István: *A magyarországi papíripar története*. Bp. 1963. 228-229.

133 Tóth András: *i. m.* 78.; Ez a rész a megmaradt példányról hiányzik, tekintve, hogy a Staatsrat anyagában megsemmisült példányhoz tartozott.

134 Berlász Jenő: *i. m.* 39

135 Makkai László: *i. m.* 37.

136 Uo. 38.

137 Tóth András: *i. m.* 74; Makkai László: *i. m.* 38;

Kiss Erika

A JÁSZSÁGI ALSÓJÁRÁST KÉPVISELTÉK A PARLAMENTBEN 1848–1944

A XIX. század közepétől, a kiegyezés után kialakult parlamenti, közigazgatási rendszerben hosszú időn át a jászberényi mellett a másik jászsági országgyűlési választókerület a jákóhalmi volt. Aztán változtak a politikai viszonyok, a választási törvények, és ezzel együtt a körzetek is. A Jászság parlamenti képviselője, érdekérvényesítő képessége igen érdekesen alakult. Míg Apponyi Albert és Jászberény kapcsolata 52 évre szólt, addig a Jászság többi területén számos politikus jelent meg, hogy képviselje az ott élőket. Közöttük vannak jászsági születésű, származású politikusok, de többek számára politikai karrierjük egyik állomása volt csupán a jászsági mandátum megszerzése. E dolgozatban a jászberényi mellett egykoron volt másik választókerület, a manapság gyakorta és nem igazán pontosan Alsó-Jászság megnevezéssel illetett körzet valaha volt képviselőiről szólok az 1860-as évektől 1945-ig.

A dualizmus korszakában a választási törvény alapja az 1848. évi 5. tc. volt, melyet az évek során kissé módosítottak. A változtatás alapvetően nem befolyásolta jelentősen a választópolgárok számát. A községekben minimum egynegyed telekkel, a Jászkun és a Hajdú kerületben nyolc hold (1200 négyszögöles) földterülettel rendelkező mezőgazdasági foglalkozású férfiak lehetett szavaznia. A más foglalkozásúaknak (kereskedő, iparos, háztulajdonos) 105 forint éves jövedelem volt a választójog feltétele.¹

Az 1874. évi 33. tc. a városokban kedvezőbb feltételeket szabott. Választójog illette azokat a rendezett tanácsú településen élőket, akiknek legalább 3 lakrészes házuk volt, továbbá azokat, akik 16 forint tiszta jövedelem után fizettek földadót. E törvény szerint azonban a lakosság kis része vált csak választópolgárrá, és kizárólag csak a férfiak vehettek részt a választásokon. A közigazgatás újabb átszervezése – 1876-ban Jász-Nagykun-Szolnok vármegye létrehozása – után hét országgyűlési kerületet alakítottak ki, úgymint: jászberényi, jászjákóhalmi, szolnoki, kunszentmártoni, török-szentmiklósi, mezőtúri és karcagi. A Jászság meghatározó egyéniségei, politikusai, potentátjai a két választókerületben gyakran egymást váltották, kapcsolódtak a politikai törekvéseik, különösen Apponyi fél évszázadnyi korszakában. Közös erővel törekedtek arra, hogy az aktuális kormánypártot a hatalomból kiszorítsák abban a reményben, hogy korábbi előjogaikat visszaszerezhetik.²

¹ Cseh Géza: Országgyűlési választási mozgalmak Jászberényben a kiegyezéstől a millenniumig. Zounok 3. Szolnok, 1988. 91. oldal. Később: Zounok 3.

² Cseh Géza. Zounok 3. 112.o.

Az országgyűlési választási ciklusok is változtak az idők során, előbb három, majd négy, olykor ötéves volt egy ciklus, de pl. 1905-ben és 1906-ban is az urnák elé kellett járulni, és 1910 után, az I. világháború alatt nem volt választás. A megcsonkított Magyarországon 1920-ban önálló, új választási törvény született, majd ezt is módosították, így 1922-ben is volt változás a szabályokban.

Alább tehát a választási évek sorrendjében adjuk közre a mandátumot nyertek listáját az „Alsó-járásból”, az Alsó-Jászságból.

A jákóhalmi választókerület képviselői voltak

Hosszú időn át, 1848-tól 1939-ig a jákóhalmi volt a kistérség egyik választókerülete. Az 1848/49-es szabadságharc időszakában a Jászság jákóhalmi kerületében egy jászárokszállási jeles férfiú, a kecskeméti Pethes család sarja, *Pethes József* (1812–1891) nyerte el a mandátumot. Ő a jákóhalmi választókerület követe volt 1861-ben és 1865-ben, mert akkor is összehívta Ferenc József az országgyűlést. A követ kifejezés pedig azt jelentette, hogy megbízatásuk arra a pár hétre szólt, amíg az országgyűlés ülésezett.

Pethes József az 1872-es választáson nem indult. Ekkor *Oláh Gyula* (1836–1917) balpárti jelölt, Sipos Orbán – a jászberényi körzet képviselője ebben a korban – párttársa vállalta el a jelölést, s meg is választották, így Pethes József nyomdokaiba lépett.³ Oláh Gyula aradi születésű orvos volt, Budapesten szerezte diplomáját, majd Jászladányban 1865–67-ben orvosként praktizált, sőt, 1867-től jászkerületi törvényszéki orvos is volt. 1872–75-ben országgyűlési képviselő, 1883-tól Nagyváradon orvos és közegészségügyi felügyelő. A Közegészségügyi Szemle megalapítója. 1872-ben rövid ideig a Jász-Kúnság című hetilap szerkesztőjeként is működött.⁴

1875. *Király Alajos*, majd lemondása után *Lenk Sándor* vármegyei tiszti ügyész, szabadelvű politikus, később tekintélyes fővárosi ügyvéd.⁵ Király Alajos Jászapáti főbírója volt 1862–67 között.

1878. *Szilágyi Dezső* (1840–1901) ügyvéd, újságíró (Deák-párti, majd mérsékelt ellenzéki, '48-as párti) pályafutása során több körzetben is indult és nyert is. Ezt a korbelti törvény lehetővé tette. A józsefvárosi kerületet fogadta el, ezért a jákóhalmi kerületben újabb választásra került sor. Így 1879-től a jogi végzettségű, különböző posztokon Pest megye szolgálatában álló *Gulner Gyula* (Vaál, Fejér megye 1843–?), az egyesült ellenzék tagjaként nyerte el a jákóhalmi mandátumot. Ő később hosszú időn át (1887–1896) a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Monor képviselője volt.⁶

3 Jász-Kúnság 1872. június 23. A lapot 1872. májustól-augusztusig Szivák Imrével szerkesztette.

4 Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái – www.mek.oszk.hu

5 Jászberény és Vidéke 1901. január 6.

6 A Jász-Nagykun-Szolnok megye múltja és jelene c. kötetben (Szerk.:Schefftsik György 1935.) a név tévesen Guttnerként szerepel. A helyes név Gulner Gyula.

1896-ban már Abonyban választották meg a Nemzeti Párt (ellenzéki) képviselőjeként. 1903-ban Apponyi pártjának, a Nemzeti Pártnak az elnöke lett. Az 1905-ös választáskor viszont függetlenségi ('48-as párti) programmal ismét Abonyban nyert mandátumot.⁷

1881. Éles Henrik kormánypárti (szabadelvű)

1884. Thassy Géza függetlenségi párti

1887. Éles Henrik

1892. és 1896. Márkus József függetlenségi, majd szabadelvű

1901, 1905, 1906 és 1910. Okolicsányi László függetlenségi párti (ellenzéki)

Történelmi fordulat – új választási szabályok

Az I. világháborút követően a választási törvény 1920-ban, majd 1922-ben is jelentősen megváltozott, hiszen Magyarország méretei, határai is módosultak a trianoni szerződés következtében. Ettől fogva vezették be hivatalosan a titkos szavazást, a nők is választójogot kaptak, és a szavazati jog is szélesebb körűvé vált a korábnál. A titkos szavazás azonban csak a nagyobb városokban – megyeszékhelyeken – volt alkalmazható. A Jászságban továbbra is nyílt volt a voksolás. A jelölteknek ajánlásokat – legalább kétszázat – kellett egy íven összegyűjteni ahhoz, hogy hivatalosan jelölt lehessen.

A kisebb országhoz kisebb Parlamentet határozott meg a törvény. Így az egyéni körzetek méretei is megváltoztak. Az 1920-as választástól a Magyar Országgyűlésben 245-260 képviselő szerezhette mandátumot egyéni körzetből és pártlistáról.

A Jászságban előbb kettő (Jászberény és Jákóhalma), majd négy választókörzet alakítottak ki. A jászberényi és a jákóhalmi mellett jászapáti és jászladányi választókörzet jött létre 1922-ben. A jászladányi körzethez tartozott Jászsalsószentgyörgy mellett Besenyszög, Nagykörű, Kötelek és Tiszasüly is.

Az 1939-es választás előtt azonban ismét módosult a törvény, s ennek értelmében a jákóhalmi körzetet összevonták az apátival, így három körzete maradt a Jászságnak. Az ajánlási rendszer nem változott, de a pártok listájáról is mandátumhoz jutottak a pártvezetők 1939-ben.

1920. Jákóhalma: Czettler Jenő Független Kisgazdapárt

Jászapáti: K. Pethes László Független Kisgazdapárt

1922. Jákóhalma: Czettler Jenő Keresztény Gazdasági és Szociális Párt

Jászapáti: K. Pethes László Független Kisgazdapárt

Jászladány: Nagy Emil Egységes Párt

⁷ Az Országgyűlési Almanachokban nevét Gullnerként és Gulnerként is megtalálhatjuk. Összesen 34 éven át volt országgyűlési képviselő különböző választókerületek és pártok színeiben.

-
1927. Jákóhalma: Czettler Jenő Keresztény Gazdasági és Szociális Párt
Jászpáti: Hegedűs Kálmán Egységes Párt
Jászladány: Nagy Emil párton kívüli
1931. Jákóhalma: Czettler Jenő Keresztény Gazdasági és Szociális Párt
Jászapáti: Hegedűs Kálmán Egységes Párt
Jászladány: Nagy Emil párton kívüli
1935. Jákóhalma: Jenes András Független Kisgazdapárt
Jászapáti: Hegedűs Kálmán Nemzeti Egység Párt (NEP)
Jászladány: Scheftsik György NEP – megsemmisítve 1936-ban, a képviselő
így Lázár Imre kisgazdapárti politikus lett.⁸

A választási törvény 1938-ban jelentősen megváltozott. Az 1938. évi XIV. tc. az egész országban titkossá tette a választást. A 260 fős Parlamentbe 125 egyéni körzetből lehetett bejutni, és további 135 személy a pártok listájáról kapott mandátumot. A változások eredményeként Magyarországon a lakosság 37%-ának volt ekkor szavazati joga, egy-egy kerületben 15-20 ezer választópolgár volt.

Választójoga ekkor annak a férfinek volt, aki 26 évesnél idősebb, 6 osztályt végzett legalább, 10 éve magyar állampolgár, és legalább hat éve ugyanott lakott, ahol szavazni jogosult. Kritérium továbbá, hogy megfelelő jövedelemmel rendelkezik és adózik utána. A nők esetében is ezek a szabályok, ám elegendő volt, ha írni-olvasni tudott, de csak a 30 év felettieknek volt szavazati joga.⁹ A választás eredményességének is voltak szabályai, és az ajánlási rendszer is érvényben volt. Ha az 500 ajánlást összegyűjtötte valaki és letett 2 ezer pengő kauciót, akkor indulhatott a választáson. Ám, ha a leadott szavazatok 20%-át nem kapta meg, akkor a kauciót elveszítette.¹⁰

1939. Jászapáti: Orosz Mihály Nyilaskeresztes Párt – az ő eredményét azonban a közigazgatási bíróság megsemmisítette, és új választást tartottak 1940-ben. Ekkor Fáy István Magyar Élet Párt nyerte el a mandátumot.¹¹

8 Cseh Géza: Három nemzedék – Adatok a szolnoki Scheftsik család múltjából. Zounok 21. Szolnok, 2006. 108.o.

9 Jász Hírlap 1938. január 1.

10 Jász Hírlap 1939. január 1.

11 Országgyűlési Almanach 1939–1944. szerk. Haeffler István 606-607.o.

Jászladány: Lázár Imre Magyar Élet Párt Ekkor listás mandátumot a Független Kisgazdapárt jászapáti körzeti listájáról a jászberényi Baráth Endre¹² szerzett.

Életutak, politikai pályák

Érdeemes az Alsó-Jászság képviselőjében valaha volt személyekkel kicsit jobban megismerkedni. Nagyon érdekes, értékes személyiségeket, tudósokat is találunk közöttük, de a politikai szélsőség sem ritka eset. Jászságiak és máshonnan ide pályázók is akadnak közöttük, ahogy azt olykor az országos pártpolitika diktálta.

Éles Henrik (Eperjes 1840 – ?) szabadelvű (kormánypárti)

Felvidéki protestáns család tagja, jogot tanult, bejárta Európa nagyvárosait tapasztalatokat gyűjtve. Pesten ügyvédként kezdte pályáját, a főváros polgármesterének, Ráth Károlynak ügyvédi irodáját vezette. Első ízben 1878-ban Kőrösbányán választották meg képviselőnek, majd 1881-ben a jászjákóhalmi választókerületben.

Az 1884-es választáson a függetlenségi Thassy Géza ellenében nem nyert, majd az 1887-es választáson ismét a jákóhalmi kerületben nyert kormánypárti programmal.¹³ 1892 utáni parlamenti tevékenysége nem ismert.

Thassy Géza (1836. Pusztamonostor – 1898. Budapest) függetlenségi (ellenzéki)

Gazdag birtokos család sarja Pusztamonostoron. Tanulmányainak végeztével gazdálkodott. Jász-Nagykun-Szolnok megye három, és Pest megye egy községében voltak birtokai. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye virilis megyebizottsági tagja, Pusztamonostor közbirtokosságának igazgatója, a Jászapátit érintő – Újszász-Vámosgyörk közötti – szárnyvasutat létesítő részvénytársaság tagja, és a pusztamonostori róm. kath. egyházközség gondnoka, köztiszteletnek örvendő személy volt.

A jászjákóhalmi választókerületben 1884-ben függetlenségi képviselőként választották meg országgyűlési képviselőnek, és csak egyetlen ciklusban, 1887-ig volt parlamenti képviselő. Ekkor ismét a szabadelvű Éles Henrik győzött, aki korábban is a körzet képviselője volt. Aztán 1892-ben is indult a jákóhalmi körzet mandátumáért, de ekkor egy földije, a jászárokszálási ügyvéd, Márkus József (Nemzeti Párt – ellenzéki) 55 szavazatnyi különbséggel nyerte el a mandátumot.¹⁴

12 Baráth Endre (1988–1955) jászberényi gazdálkodó volt. Az 1935-ös választáson Jászberényben indult, de Antal István (NEP) nyerte el a mandátumot. Az 1939-es listás mandátuma után 1944-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja lett. 1945-ben a Független Kisgazdapárt képviselője, majd a frakció vezetője az 1947/48-as időszakban. 1948-ban lemondott mandátumáról és visszavonult a politikától. Forrás: Nemzetgyűlési Almanach 1945-47. Szerk.: Vida István. 39-40.o.

13 Országgyűlési Almanach 1887–1892 szerk.: Sturm Albert 200.o.

14 Országgyűlési Almanach 1884–1887 szerk.: Halász Sándor 178. o.

Márkus József (Jászárokszállás 1848–1920-as évek)
Nemzeti párti, majd szabadelvű

Édesapja Márkus József (1827–1901) az 1880-as években főbíró volt Árokszálláson. Gimnáziumi tanulmányait és a jogi tanfolyamot is Egerben végezte.

1873-ban letette az ügyvédi vizsgát, és a jászberényi királyi törvényszék írnoka lett.

Ugyanekkor szülővárosában ügyvédi irodát is nyitott. 1874-től Jászárokszállás város tiszti ügyészévé és a közbirtokosság jogtanácsosává választották.

A jákóhalmi választókerületben 1881-ben, mint ellenzéki jelölt alulmaradt a kormánypárti Éles Henrikkel szemben. Az 1892-es választás során Thassy Géza függetlenségi jelölttel szemben indult, és heves küzdelem eredményeként Márkus József nyerte el a mandátumot.

Márkus József

Parlamenti munkája során Apponyit támogatta. Gyakran szólalt fel a kisbirtokosok, gazdálkodók érdekében.¹⁵ 1896-ban – ahogyan Apponyi és az egész Nemzeti Párt is – belépett a Szabadelvű Pártba, s e párt tagjaként nyert mandátumot az 1896-os választás alkalmával is. A közlekedésügyi bizottság tagja lett.¹⁶ Sokat tett azért, hogy a Jászágót is érintő, Újszász–Vámosgyörk közötti vasútvonal megépülhessen. Már 1894-ben engedélyt szerzett a vasútvonal megépítésére.¹⁷ A közbenső választások során (1901, 1905, 1906) nem indult, majd 1910-ben ismét indulni készült, de egészségi állapota miatt utóbb visszalépett. Ebben az évben Jászárokszállásról is elköltözött. A kisgazdapárt szervezésében, támogatásában fejtett ki jelentős tevékenységet. Az I. világháború idején hadikövénnyt jegyzett, ami teljesen elértéktelenedett, ennek következtében tönkrement az 1920-as évek elején.¹⁸

Okolicsányi László (Zavar, 1865 – 1946. Budapest) Kossuth-párti, függetlenségi

A Pozsony megyei Zavar községben született. Tanulmányait a lipcei, berlini és budapesti egyetemeken végezte. Ügyvédi vizsgáját letéve 1887-től Budapesten dolgozott. Ezután rövid ideig Ipolyságon volt törvényszéki joggyakornok, majd megvált a bíróságtól, ügyvédi oklevelet szerzett, és 1891-ben Budapesten ügyvédi irodát nyitott. Először 1892-ben a kápolnai kerületben (Heves megye) függetlenségi (Ugron-páti) jelöltként választották országgyűlési képviselőnek. Kápolnán 1896-ban is elnyerte a

¹⁵ Jászágó 1894. december 15.

¹⁶ Országgyűlési Almanach 1897-1901 szerk.: Sturm Albert 300.o.

¹⁷ Jászágó 1894. október 6.

¹⁸ Jászvidék 1929. április 7. Márkus Józsefre emlékező írásában Nyigrinyi Ferenc már mint elhunyt politikusról emlékezik. Tehát 1929 előtt halhatott meg.

Okolicsányi László

mandátumot. Az biztos, hogy az 1901-es választások alkalmával is tagja volt a Parlamentnek. Ám ellentmondásos, hogy mely választókerületből.

Az Országgyűlési Almanach 1901–1905 (szerk.: Sturm Albert) 332. oldalán az olvasható, hogy a kápolnai kerületben nyert ismét. Azonban az 1906-os hasonló kötetben az áll, hogy már az 1901-es választás alkalmával is a jákóhalmi kerületben nyert mandátumot.¹⁹

A jákóhalmi kerületben 1905-ben, 1906-ban és 1910-ben is elnyerte a mandátumot, mindvégig (1918-ig) Kossuth-párti programmal. Az 1910-es választás előtt felmerült, hogy az ekkor szintén Kossuth-párti Márkus Józsefet indítják inkább a helybeliek, de aztán Márkus visszalépett.²⁰ A parlamentben sokszor szólalt fel, külügyi kérdésekben tartott beszédei ismeretesekek. A képviselőház egyik jegyzői tisztét is betöltötte munkássága alatt. 1920-tól már nem volt országgyűlési képviselő, az irredenta mozgalom egyik zászlóvivőjeként tevékenykedett. Ő volt az országzászló-állítási mozgalom országos elindítója, vezetője és szervezője.

Kecskeméti Pethes László (1885. Jászárokszállás – 194?) Független Kisgazdapárt, majd Egységes Párt

Tekintélyes jászárokszállási család sarja. Nagyapja Pethes József (1812–1891) is képviselte követként kerületét az országgyűlésben 1848/49-ben, majd 1861-ben és 1865-ben.

Jogot tanult Pesten, Lipcsében, Kolozsvárott, 1907-ben diplomázott. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye szolgálatába állt, aljegyző, tiszteletbeli főszolgabíró, 1917-ben közéleti biztos volt. 1918-ban, a Károlyi-párt kormánybiztosa volt Selmecbányán. 1910-től Jászapáti és Jászszentandrás képviselő-testületének tagja, mivel földbirtokai is itt voltak. Országgyűlési képviselőnek a jászapáti választókerületben 1920-ban választották kisgazdapárti programmal.²¹ A Nemzetgyűlés jegyzője volt ebben a ciklusban. Utána 1922–27 között is az apáti kerület képviselője volt, ekkor a megalakított új párt, az Egységes Párt (kormánypárt) színeiben. Az 1927-es választáson nem nyerte el a mandátumot, helyét a jászakiséri származású Hegedűs Kálmán vette át.

Közéleti és kulturális tevékenységet képviselősege után is folytatott. A Magyar Élet Pártja (MÉP) jászárokszállási vezetőjeként politizált 1939-ben, s a választóke-

¹⁹ Magyar Tudósító Almanachja 1906–1911. Képviselők megyék szerinti listája 295.o. Ugyancsak így szerepel az Országgy. Almanach 1910–1915. szerk.: Végvári Ferenc – Zimmer Ferenc 376. oldalán.

²⁰ Jászkürt 1910. május 8.

²¹ Jász Újság 1920. január 29. Az újság szerint a Károlyi Párt kormánybiztosa volt 1918-19-ben.

rület politikai életében is jelentős feladatokat vállalt a negyvenes évek elején.²² Az 1930-as években kulturális feladatokat is ellátott, több előadást tartott szülővárosában és Jászapátin is. 1942-ben a turáni népek őskultúrájával foglalkozó cikket, tanulmányt jelentetett meg.²³ *A Szarmát Alföld történelme és néprajza*, illetve *Szovjet-Oroszország feldarabolása* című könyve a tiltott könyvek listájára került 1945 után.

Hegedűs Kálmán (1877. Szolnok – 194?) Nemzeti Munkapárt és Egységes Párt (kormánypárt)

Hegedűs Kálmán

A tehetős Hegedűs családnak jelentős birtokai voltak Jászkiséren, ahol mindig is éltek, gazdálkodtak, és a közösség jelentős vezető személyiségei voltak. Jogot és filozófiát tanult Berlinben és Pesten. Ügyvédként dolgozott, a Jászvidék Takarékszövetkezet igazgatója is volt. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vezetésében 1903-tól vett részt.

Az Országgyűlés tagja volt 1910-től. Először Kiskunhalason a Tisza István-féle Nemzeti Munkapárt programjával választották meg. Tisza István híveként politizált. 1927-ben a jászapáti választókerületben indult és nyert, ekkor már Egységes párti programmal. K. Pethes László kisgazdapárti politikust győzte le nagy szavazatkülönbséggel 2815/687. 1931-ben és 1935-ben is a jászapáti kerületben választották meg képviselőnek. Számos

tisztséget töltött be. Az 1927-ben alapított Magyar Szemle belpolitikai rovatát is vezette hosszú ideig.²⁴

Czettler Jenő (1879. Jászárokszállás – 1953. Budapest) Független Kisgazdapárt és Keresztény Gazdasági és Szociális Párt (ellenzéki). Egyetemi tanár, tudós, agrárpolitikus, a képviselőház alelnöke, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt alapítója.

Középiskoláit Jászberényben, egyetemi tanulmányait Budapesten és Berlinben végezte. Doktorátust 1901-ben Budapesten tett. A Földművelésügyi Minisztérium közgazdasági osztályán dolgozott, több törvényjavaslat előkészítésében vett részt. 1905-től az Állatorvosi Főiskolán közgazdasági és szociálpolitikai előadásokat tartott. 1908-ban Németországban, Dániában és Svédországban állami megbízásból tanulmányokat folytatott. 1909-ben a Magyar Gazdaszövetséghez osztották be, ahol a mezőgazdaság, a szövetkezetek, a terményértékesítés, a szakiskoláztatás stb. kérdéseivel foglalkozott. 1918 elején, mint miniszteri osztálytanácsos megvált a minisztériumtól,

²² Jász Újság 1939. március 2., július 13.

²³ Jász Hírlap 1942. május 2.

²⁴ Magyar Szemle – www.magyar szemle.hu

és a Magyar Gazdaszövetség igazgatója lett. Ugyanezen évben egyetemi magántanárrá nevezték ki. 1919 decemberében a Közgazdasági Egyetemen a szövetkezeti politika nyilvános, rendes tanára lett. 1924-ben dékán, 1925-től az agrárpolitika és gazdaságtörténet tanára, a Mezőgazdasági Intézet igazgatója. A Magyar Tudományos Akadémia levelező, a Statisztikai Társaság rendes, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara kültagja. Számos gazdasági és társadalmi egyesület vezetője.

Főbb művei: Magyar mezőgazdasági szociálpolitika (Bp., 1914); A magyar gazdaszövetség és a birtokreform (Bp., 1921); Agrárkérdés és katolicizmus (Bp., 1923);

A földműves munkások aktuális kérdései (Bp., 1929); Agrárpolitika (Bp., 1932); Földbirtok-politika (Bp., 1936).²⁵

A településreform, az agrárpolitika és a szociális kérdések összekapcsolása foglalkoztatja, ezt bizonyítják kötetbe válogatott tanulmányai, képviselőházi beszédei. Czettler egész világlátása a 19. század végéhez kötődött. Liberális, konzervatív nézetrendszerre mélyen a katolicizmusban gyökerezett.

1920-tól kisgazdapárti programmal képviselője lett a *jákóhalmi választókerületnek*, ahol négyszer választották meg. 1921-ben kilépett a Független Kisgazdapártból, majd a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt alapítója, egyik vezetője lett. 1927-től a képviselőház alelnöke, 1937-től a felsőház tagja. A Magyar Érdemrend Nagykeresztje kitüntetés birtokosa. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) társelnöke, az Országos Pénzügyi Tanács, a Földteherrendező Országos Bizottság tagja volt. Az 1935-ös választáson nem nyert, ekkor Jenes Andrást (kisgazdapárti) választották meg a jákóhalmi kerületben. Azonban Czettler Jenő 1937-től a felsőház tagja volt, így a törvényhozásban 1944-ig részt vett. ²⁶ Parlamenti munkássága mellett saját gazdasága is volt. Virilisi tagja volt Tápiótság – ahol birtoka volt – és Sződ községek képviselőtestületének. Alattyan, Jánoshida, Jászárokszállás, Jászdózsa, Jászfelsőszentgyörgy és Jásztelek községek díszpolgáruknak választották.

1947-ben, mint egyetemi tanár nyugdíjba vonult, semmilyen társadalmi, politikai tevékenységet nem vállalt már. 1950-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjai közül törölték. 1950-ben letartóztatták a már 71 éves tudóst, majd 1951-ben a Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával bíróság elé állították, és elítélték több tudóstársával együtt. A büntetése 12 év börtön és vagyonelkobzás

Czettler Jenő

²⁵ Czettler Jenő: Mezőgazdaság és szociális kérdés. Századvég Kiadó 1995. Bp.

²⁶ Országgyűlési Almanach 1939-44. Szerk.: Haefler István 554-556.o.

volt. A börtönben halt meg tisztázatlan körülmények között 1953 áprilisában. A 301-es parcella egyik jeltelen sírjába került. Fia, a Svájcban élő Czettler Antal (1925–2012) történész és családja 1992-ben a Tápióságon római katolikus szertatás szerint temette el.

Nagy Emil (1871. Kaposvár – 1956. Budapest)
Kossuth-párti (függetlenségi), Egységes párti, majd pártonkívüli politikus

Jogi tanulmányokat folytatott, fiatalon bejárta Európa nyugati felét. Hazatérve 1898-ban ügyvédi irodát nyitott Budapesten. Agrárpolitikával foglalkozott. Élénk publikációs tevékenysége is volt, a Budapesti Hírlapban, a Szövetkezés, a Magyar Gazdák Szemléje és más lapokban. Esterházy Miklós ügyvédje, jogtanácsosa és bizalmi embere volt szinte egész munkássága alatt. 1904-től a Kossuth-párt tagja, Szolnokon 1905-ben indult a választáson függetlenségi, Kossuth-párti jelöltként. 1906-ban és 1910-ben is megválasztották Szolnokon függetlenségi programmal.

Nagy Emil

1911-ben lemondott mandátumáról, és a Kossuth-pártból is kilépett.²⁷ Lemondásakor a szolnoki választókerületben tartott időközi választáson Sipos Orbán,²⁸ a „jászok királya”, Jászberény és a Jászság híres szabadelvű politikusa nyerte el a mandátumot.²⁹ Nagy Emil az 1910-es évektől Tisza István köréhez tartozott, de nem lépett be pártjába, a Nemzeti Munkapártba. 1912-ben udvari tanácsos lett, a politikától egy időre visszavonult. 1922-ben, a választókerületek átalakítása után régi választói kerületének jászsági részén, az ekkor kialakított *jászládányi kerületben* nyert mandátumot az Egységes Párt (kormánypárt) programjával. 1923-24-ben a Bethlen-kormány igazságügy minisztere volt. 1924-ben lemondott miniszterségéről, majd európai körutat tett, s 1927-ben megfogalmazta a trianoni szerződés hibáit, revíziójának gondolatát. Ezzel szembe került Bethlen Istvánnal és az Egységes párti politikai irányzattal. Nagy Emil a revizionizmus egyik magyarországi szónoka volt. Jászládányon 1927-ben és 1931-ben is megválasztották képviselőnek, de már párton kívülként.³⁰ 1935 után már nem volt képviselő. Három feleségétől 10 gyermeke született, akik közül kettő író lett. Családja több tagja 1945 után emigrált.³¹ Ő Budapesten 1946-ig ügyvédi gyakorlatot folytatott.

27 Jászkürt 1911. november 6.

28 Sipos Orbán (1835-1926) Jászberény és a Jászság kiváló politikusa. Országgyűlési képviselőnek 1865-ben, 1869-ben és 1872-ben választották. 1875-ben jászkerületi alkapitány, 1876-ban Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánja, 1881-1903 között Bihar vármegye tanfelügyelője volt.

1903 után Szolnokon élt.

29 Jászkürt 1911. december 11.

30 Magyar Országgyűlési Almanach 1931-36 szerk.: Lengyel László-Vidor Gyula 214-216.o.

31 Wikipédia és Juhász József: Egy politikus élete – Kossuth-párttól a kitelepítésig / fapadoskonyv.hu

1951-ben kitelepítették, de 1953-ban visszatérhetett a fővárosba.

Jenes András (1891. Pusztamonostor – 19?) Független Kisgazdapárt (ellenzéki)

Jenes András 1891-ben Pusztamonostoron született szegény, mezőgazdasági munkáscsaládban. A hat elemi elvégzése után egy ideig alkalmi mezőgazdasági munkákból élt. Később mezőgazdasági vállalkozásaival alapozta meg vagyonát, 1921-ben már 120 katasztrális holdas birtokot bérelt, 1922-ben pedig már 50 katasztrális holdas saját földterületet is vásárolt. Az 1920-as évek közepén – az újabb bérletekkel együtt – már 350 katasztrális holdon gazdálkodott. Miután Nógrád vármegyében megvásárolt egy 600 holdas birtokot, elköltözött Pusztamonostorról. Jenes András, a Független Kisgazdapárt jelöltjeként 1935-ben a jászjákóhalmi választókerületben országgyűlési képviselői mandátumot szerzett Czettler Jenő ellenében. 1939-ben a jászberényi kerületben indult a választáson, ismételten a Független Kisgazdapárt színeiben, de a kapott 3321 szavazattal nem nyert a NEP (Nemzeti Egység Párt) jelöltje, vitéz Takách-Tolvay József gróf ellen.³²

Jenes András

Scheftsik György (1892. Szolnok – 1969. Buenos Aires) Nemzeti Egység Párt (kormánypárt)

Szolnokon jelentős birtokokkal rendelkező gazdag családba született. Ősei még a XIX. század második felében az Árva megyei Námesztóból Jász-Nagykunszolnok megye területére költöztek, és jelentős földbirtokkal rendelkeztek. Édesapja Scheftsik István földbirtokos, Szolnok polgármestere volt, testvére Scheftsik István főszolgabírója a szolnoki járásnak 1920-tól 1944-ig. Scheftsik György a grazi kereskedelmi akadémián szerzett oklevelet. Az I. világháború kitérőesekor önként jelentkezett, csaknem két évig a fronton szolgált. Visszatérve Szolnokra a vörös terror nagyban befolyásolta további sorsát, talán ennek tudható be, hogy a fehérterror aktív részesévé vált. 1919-ben Törökszentmiklóson ellenforradalmi felkelést szervezett, majd Szolnokon a fehér gárdát. A Prónay-különítmény tagja lett, és Budapesten számos gyilkosságban, kínzásban vett részt. Szolnokon a különítmény 18 vöröset ölt meg, melyben tevélegesen ő is részt vett.³³ Román fogságba esett, onnan szabadulva

Scheftsik György

³² Jász Hírlap 1939. június 3.

³³ Cseh Géza: Három nemzedék – Adatok a szolnoki Scheftsik család múltjából. Zounok 21. Szolnok,

Szegedre ment, ahol csatlakozott Horthy Miklóshoz és az új haderőhöz. 1920-ban a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot. 1921–23 között befejezte félbe maradt jogi tanulmányait. A vitézi rend Jász-Nagykun-Szolnok megyei széktartója 1921-től. Szolnokon 1923-ban vármegyei levéltárosnak választották meg. 1932-ben a Nemzeti Egységpárt szolnoki titkára, 1933-tól megyei főlevéltáros. A Frontharcos Szövetség megyei elnöke 1934-ben.

Élete nagy eredményének számított, hogy 1935-ben parlamenti mandátumot szerzett a NEP színeiben, a jászladányi választókerületben. Azonban a kisgazdapárti Lázár Imrével szemben csalással „győzött”. 1937. március 17-én a közigazgatási bíróság a választási eredményét megsemmisítette, és Lázár Imrét hirdette ki győztesnek.³⁴ Gömbös Nemzeti Munkaközpontjában dolgozott 1943-ig. Utána ügyvédkedett, de Gömbös Gyula hívei is elfordultak tőle, sokan csak „szolnoki gyilkosnak” tartották.³⁵ Scheftsik György 1944-45 táján kivándorolt Argentínába, 1969-ben Buenos Airesben halt meg.³⁶

Lázár Imre (1894. Jászladány - 19?) Független Kisgazdapárt, Magyar Élet Párt (MÉP)

Gazdálkodó családba született, 12 éves korától a mezőgazdasági munkákban vett részt. Az I. világháborút végigszolgált, olasz hadifogságból tért haza. Jászladányon már 25 évesen a képviselő-testület tagja választott képviselőként, majd virilisként is. 1924-től önállóan vezette 114 holdas birtokát. Jászladányon először 1935-ben – Nagy Emil utódeként – választották meg kisgazdapárti programmal. Nagyon kalandos volt ez a választás, mert a NEP jelöltje, a szolnoki Scheftsik György csalássorozatát követett el, amit a kisgazdapárt bíróság elé vitt. Így csak 1936-ban kapta meg a mandátumát. Később a Nemzeti Egységpárthoz csatlakozott, majd az Imrédy Béla alapította Magyar Élet Pártja képviselőjeként nyerte el 1939-ben is a jászladányi kerület mandátumát. A jászladányi gazdakör díszelnöke is volt.³⁷

Orosz Mihály (1905. Jászdózsza – 19?) Nyilaskeresztes Párt

Középiskolai tanulmányait Jászapátin végezte, majd Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán kapott diplomát. Sopronban, a főreál iskolában, mint matematika-fizika szakos tanár kezdte pályáját 1933-ban. A Hungarista Mozgalomhoz 1938-ban csatlakozott. Főként az állástalan diplomások helyzete és szociális kérdések foglalkoztatták. Soproni állását elveszítette, a korabeli sajtóhírek 2006. 106-108. oldalak. Továbbiakban Zounok 21.

34 Cseh Géza Zounok 21. Szolnok, 2006. 108.o.

35 Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai 1918–1945. Budapest, 1983. 150.o. A „szolnoki gyilkos” tettei, a széles körben ismertté vált kegyetlenkedések ténye az egész családra rávetültek, és tulajdonképpen vétenül nagyon megszenvedték Scheftsik György tetteit.

36 Cseh Géza Zounok 21. Szolnok, 2006. 111.o.

37 Magyar Országgyűlési Almanach 1939-1944 – szerk.: Haeffler István 237.o.

szerint szélsőséges nézetei miatt. Visszatért Jászdózsára, s állítása szerint házi tanítóként működött rövid ideig.³⁸

1939-ben a jászapáti választókerületben a Nyilaskeresztes Párt színeiben indult. Négy jelölt közül – MÉP-Ulain Ferenc, Tóbiás Kornél független és Szabó Kálmán nem hivatalos MÉP-jelölt – az új, 1938-as választási törvény – mely a ténylegesen titkos szavazást írta elő – szerinti többségi (40%-nyi) szavazatot egyik jelölt sem kapta meg. Így június 6-án pótválasztásra került sor.³⁹ Ekkor Orosz Mihálynak 33-al több szavazata lett, így ő nyerte el a mandátumot.⁴⁰

Ez a győzelem azonban nem volt tartós, mert a MÉP választókerületi vezetése – élén K. Pethes László korábbi parlamenti képviselővel – jogorvoslattal élt. A közigazgatási bíróság vizsgálata arra vonatkozott, hogy a választáskor Orosz Mihálynak volt-e legalább egy éve folyamatos, élethivatásszerű munkája és keresete, ami után adót fizetett. A választhatóság feltétele ugyanis ez volt. Ennek bizonyítása Orosz Mihály részéről nem sikerült, így a közigazgatási bíróság a választási eredményt megsemmisítette 1940. január elején.⁴¹ Újabb pótválasztásra került sor 1940. február 25-én. Orosz Mihály tehát csak pár hónapig volt a Magyar Parlament tagja.

Fáy István

Fáy István (1881. Pozsony – 1959. Buenos Aires) Magyar Élet Párt (kormánypárt)

Pozsonyban született, református vallású volt. Budapesten és Berlinben végzett egyetemet. 1906-ban már a tatai járás főszolgabírója, 1918-ban közéleti kormánybiztos, 1920-ban Kecskeméten főispán. 1922-től Csanád-Arad-Torontál megye főispánja, majd 1937-ben Debrecen és Hajdú megye, 1938-ban Pest megye főispáni tisztségét töltötte be. 1939-ben vallás és közoktatási államtitkár lett Teleki Pál kormányában.

Nagy műveltségű, széles látókörű politikus volt. Szálasi hatalomra kerülésekor lemondott hivataláról. A jászapáti választókerületben az 1940. februári pótválasztáson a MÉP jelöltjeként indult. Ellenjelölt volt ekkor is, Vágó Pál, a híres festőművész fia

38 Jász Hírlap 1940. február 3. A házitanítóságot nem tekintették élethivatásszerű főállásnak, mely után adófizető is lett volna, ezért Orosz Mihály nem volt választható, így a választási eredményét megsemmisítette a közigazgatási bíróság, és új választást írtak ki.

39 Jász Újság 1939. június 1. és június 8. Az 1938. évi választási trv. szerint azé a mandátum, aki a szavazatok 40%-át megszerzi. A négy jelölt – főként a hivatalos és az önjelölt MÉP-es – azonban megosztotta a szavazatokat, ezért került sor pótválasztásra Orosz Mihály és Ulain Ferenc között

40 Magyar Országgyűlési Almanach 1939–1944 – szerk.: Haeffler István 272.o.

41 Jász Újság 1940. január 25. és február 8. A bizonyítás során kiderült, hogy Orosz Mihály soproni állását elhagyva a Nyilaskeresztes Párt tagjaként érkezett Jászárokszállásra, ahol szervezőmunkát végzett, pártirodát nyitott. Házi tanítóként egy percet sem dolgozott.

indult a NyilaskeresztesPárt színeiben.⁴² Fáy István 4913 szavazatot kapott, Vágó Pál pedig 3367-et.⁴³

A felsőház tagjai voltak: Kétkamarás Parlament – főrendiház és képviselőház – volt Magyarországon a kiegyezést követő korszaktól. A képviselőház a választott képviselőket tömörítette, a főrangú nemes családok tagjai – hercegek, grófok, bárók – pedig a felsőházban foglalhattak helyet. Különleges esetben a császár is nevezhetett ki valakit felsőházi tagnak.

Aztán 1920-ban Nemzetgyűlés alakult, és 1922-ben is ilyen működött. Majd 1927-től – az 1926. évi XXII. I. tc. alapján – ismét kétkamarás rendszert alakítottak ki, ekkor felsőház és képviselőház jöhetett létre. Egy-egy megyéből 2 tagot és egy póttagot választhatott a megyei törvényhatósági bizottság. A szakmai kamaráknak, az egyetemeknek is volt lehetősége választani és küldeni képviselőt a felsőházba. Ezt a szabályt az 1942. évi XXI. tc. kissé módosította, ekkor 4 rendes és 4 póttagot küldhettek a megyék.

A Jászság képviseletében felsőházi tagok voltak

Czettler Jenő (1879–1953) 1937-től volt felsőházi tag kiemelkedő tudósként.

Választottak: zsuffa Balázsovich Ernő Pusztamonostor (1866–1941) 1935–1941 között Balázsovich helyére választva Kele István (1881–1959) pápai prelátus, főesperes 1941-től.

Kele István (Karcag, 1881. – Jászberény, 1959.)

Római katolikus áldozópap, 1905-ben szentelték fel. Emődön, Kenderesen, Dévaványán káplán, Miskolcon hitoktató káplán, Egerben kar káplán. 1909–1923-ig az egeri papnevelő intézet tanára. 1918–1923-ig az egeri jogakadémián is tanár. 1923-tól Mezőtárkányban, 1926-tól 1958-ig, nyugdíjba vonulásáig, Jászberény plébánosa. A város képviselő-testületének is aktív tagja volt, 1928-ban Kossuth Lajos

42 Vágó Pál (Bp. 1889-Buenos Aires 1982.) evangélikus vallású, gépészmérnök volt. A Zeiss Műveknél is dolgozott, valamint Budapesten az Elektromos Műveknél. 1937-ben a Hungarista Mozgalomhoz csatlakozott, amiért Kistarcsára internálták egy időre. Az 1939-es választáskor Budapest III. déli választókerületében nyert mandátumot a Nyilaskeresztes Párt tagjaként. Azonban 1940-ben mégis elindult a Jászapáti pótválasztáson, mert parlamenti munkája során olyat tett, amiért párttársával, Hubay Miklóssal együtt kizárták a képviselők sorából. Forrás: Magyar Országgyűlési Almanach 1939–1944 – szerk.: Haefler István 361–362.o.

43 Érdekes, hogy a II. világháború után Vágó Pál is Buenos Airesben telepedett le, mint ahogy Fáy István és Scheftsik György is. Vágó Pál itt mérnökként élt és dolgozott haláláig.

New-York-i szobrának felavatásán a magyar delegáció tagjaként vett részt. Címzetes apát, 1934-től pápai prelátus. 1941-től az országgyűlés felső házának választott tagja. Papi hivatása mellett jelentős egyházi írói tevékenységet is folytatott. Főszerkesztője volt a jázsági katolikus tudósító havi lapnak. Megnyerő modorú, energikus egyéniség és kiváló hitszónok volt.

A városban jelentős közéleti tevékenységet folytatott, támogatta a karitatív tevékenységet folytató szervezeteket. Több helyi társadalmi szervezet elnöke volt. Az 1862-ben alapított és az 1906–1926 között „alvó” Palotásy Dalkört az ő aktív és kitartó munkája eredményeként és támogatójaként szervezték újra.

Munkásságával a legnehezebb időkben is arra törekedett, hogy ne adjon okot az egyház elleni támadásra.

Kele István

Papp Izabella

*E templom s iskola között
Futkostam én is egykoron,
S hűtöttem a templom falán
Kigyulladt gyermek-homlokom.
Azóta hányszor éltem át ott
Lelkem zsenge tavasz-korát!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!*

(Reményik Sándor: Templom és iskola)

A BOLDOGHÁZI TANYAVILÁG ELSŐ ISKOLÁJA

Jászboldogháza tápiói határrészén ma már csupán egy szépen felújított kereszt és egy emlékkő őrzi a régi iskola és kápolna helyét, az egykori lakosok és utódaik emlékezetében és szívében azonban ma is élnek az emlékek. Egy nemrég előkerült különleges forrás pedig fontos adalékokkal szolgál az iskola és imaház létesítéséről.¹

„Főkönyve az Alsó Boldogházi Kápolnának”

A régi mondás szerint a könyveknek megvan a maguk sorsa. Így volt ez a Jászboldogházi Plébánián lévő régi, kemény borítóba kötött, kézzel írott kötet esetében is, amely a következő címet viseli: *„Főkönyve az Alsó Boldogházi Kápolnának 1894-ben.* Belső oldalán pedig ezt olvashatjuk: *„D.A.J.Kr. Az Alsóboldogházi társasági imaház alapító tagjainak fő-törzs könyve. És áldozatos híveinek névjegyzéke 1894-től.”*² A cím alapján arra gondolhatnánk, hogy a kötet a 2011-ben emlékkővel megjelölt alsóboldogházi, más néven *nádtetős* iskola történetéhez kapcsolódik.

Az elsárgult lapokat forgatva azonban kiderül, hogy a Főkönyv a *tápiói iskola és kápolna* alapításáról és működéséről szolgáltat különlegesen értékes adatokat.

A kötet Jászalsószentgyörgyről került vissza a Jászboldogházi Plébániára. Csergő Ervin plébános úr közzétette a Főkönyv tartalmát, ami nem kis meglepetést okozott.

¹ 2011-ben került nyilvánosságra a Jászboldogházi Plébánia irattárában található Főkönyv tartalma. Ennek alapján készült el 2012-ben a tápiói kereszt felszentelésére PAPP Izabella: A tápiói kápolna és iskola történetéből c. kiadvány, amely a Jászboldogházi Önkormányzat kiadásában jelent meg 300 példányban. Ez az összeállítás képezi jelen feldolgozás alapját is, melyben az iskola történetével kapcsolatos események kapnak nagyobb hangsúlyt.

² Továbbiakban: Főkönyv. Ezúton is megköszönöm Csergő Ervin plébános úrnak a Főkönyv tartalmának közzétételét, és a feldolgozáshoz nyújtott segítségét.

Eddigi ismereteink szerint ugyanis a községben az alsóboldogházi volt az első tanyai iskola,³ ugyanakkor a kötetben szereplő adatok: az alapítók, a tanya- és földtulajdonosok, az adományozók neve és a helyszín leírása alapján nyilvánvalóvá vált, hogy *a boldogházi tanyavilág első iskolája a Tápióban épült 1894-ben*, a környékbeli lakosok példamutató összefogása és önzetlen felajánlásai nyomán.⁴

Hogyan lehetséges, hogy a címben és a kötet teljes szövegében az *Alsóboldogháza* név szerepel? Erre az adhat magyarázatot, hogy a boldogházi tanyák 1940 előtt nem voltak megszámozva, nyilvántartásuk a helyrajzi szám alapján történt. Jászberény városa 1938-ban döntött a tanyai körzetek kialakításáról és a tanyák számozásáról. A város határát négy tanyakörzetre osztották, ezek közül Boldogháza a IV. körzetbe került. Összesen 502 tanyát vettek ekkor számba, és három határrészre osztva számozták meg a tanyákat a következők szerint: *Boldogháza* 1-275. ház, *Tápió* 1-105 ház, *Csikos* 1-122 ház.⁵ Korábban nem különült el az alsóboldogházi és a tápiói terület, és bár a köznapi szóhasználatban ismert volt az elnevezés, csak ettől az időponttól kezdve vált hivatalossá a határrészek neve és az egyes tanyák számmal történő megjelölése. A kézzel írt, 200 számozott oldalt tartalmazó Főkönyv az 1894-es dátummal kezdődik, de a bejegyzések később kerültek a kötetbe. Jelenleg nem ismeretes, ki készítette az összeállítást. A tartalom alapján arra lehet következtetni, hogy amikor a kötet íródott, még rendelkezésére álltak az egykorú források, a különféle névsorok, s ezek összegyűjtésével, kötetbe rendezésével is maradandó emléket kívántak állítani a kápolna és iskola alapítóinak.

A Főkönyv bejegyzései képet adnak az iskola és imaház keletkezéséről, és későbbi történetéről, ugyanis minden fontos eseményt gondosan följegyeztek, és folyamatosan vezették a napló-szerű bejegyzéseket. Különösen értékes az a terjedelmes fejezet, melyben név szerint felsorolják az alapítók és a legkülönfélébb – pénzbeli és egyéb – felajánlást tevő lakosok névsorát, amit sok esetben kiegészítettek a családra vonatkozó adatokkal is. Az első bejegyzés dátuma 1894., az utolsó pedig 1939-ben íródott. A kötet melléklete egy 4 oldalas irat, amely a kápolna rövid történetét tartalmazza 1929-ig, valamint az 1928-ban megválasztott kápolna-bizottsági és választmányi tagok névsorát.

Iskola és imaház a tápiói határban

Boldogháza a középkorban saját közigazgatással rendelkező önálló település volt, élén a szálláskapitány állt. A középkori falu a török időben elnéptelenedett, lakói 1596-ban, Eger ostroma után elmenekültek, és az egész falu elpusztult.⁶

3 Pl.: ZRUPKÓ Ferencné: 110 éve épült a római katolikus népiskola Alsóboldogházán. In: Jászsági Évkönyv. 2005. 259-266. p.

4 Főkönyv 1-200. p. és mellékletei

5 BESENYI Vendel: A boldogházi tanyavilág kialakulása. In: Emlékek a boldogházi tanyavilágból. Szerk.: Veliczky Józsefné, Jászboldogháza, 2006. 24-25. p.

6 PAPP Izabella: Boldogháza története önálló községgé válásáig. In: Évek könyve. Jászboldogháza régen és ma. Szerk.: Konkoly Béláné, Zrupkó Ferencné. Jászboldogháza, 1996. 23-29. p.

Ezt követően évszázadokon át Jászberény pusztája volt, gazdag legelőin a jászberényi lakosok állatai legeltek.

A berényi gazdák nyári szállásokat építettek, s kezdetben a telet a városban töltötték. Később állandó lakóhelyeket építettek a pusztaságban. 1783-ban 149 tanyaszzerű szállásépítmény volt Boldogháza területén, az 1787-es összeírásban pedig 24 ház szerepel, amelyből csupán 2 volt lakott.⁷ 1873-ban adták át a Hatvan-szolnoki vasútvonalat, ami jelentős mértékben gyorsította a tanyásodás folyamatát. Akik korábban csak a nyári időszakban éltek itt, kiköltöztek, és állandó lakosok lettek, így a század végére benépesült a korábban ritkán lakott vidék.

A Boldogházára költöző lakosok számára azonban két nagyon fontos dolog hiányzott a tanyavilágban: a vallás gyakorlására csak Jászberényben, vagy a környékbeli falvakban volt lehetőség. Ugyanakkor az itt otthonra találó családok gyermekeiket csak nagy távolságra utaztatva, esetleg Jászberényben maradt rokonaiknál elhelyezve tudták taníttatni. Miután legtöbben még Jászberényben, városi iskolában sajátították el a betűvetés, számolás alapvető ismereteit, igényük volt arra, hogy ezt gyermekeik is megtehessek. Egyre határozottabban fogalmazódott meg, hogy számukra egy iskolát létesítsenek.

Bár Szász Károly kerületi tanfelügyelő már 1872-ben szorgalmazta Boldogházán az első iskola létesítését, megvalósulására még nagyon sokáig kellett várni. A jászberényi tanács 1895-ben döntött az *alsóboldogházi iskola* építésének engedélyezéséről. Fontos szempont volt, hogy a környékbeli lakosok 127 forint 60 korona készpénzt összeadtak és 8600 db vályogot elkészítettek, így a várost kevesebb kiadás terhelte.⁸

Az iskola hamar fölépült, de mivel 1897-ben már javításra is szorult, a tanítói állást csak 1899-ben lehetett betölteni.⁹ Míg tehát az alsóboldogházi iskola építését a város támogatta, a vasútvonal másik oldalán lévő tápiói határrész lakói nem vártak központi intézkedésre, maguk teremtették elő az iskolaépítés feltételeit. 1894. február 14-én tartották az első tanácskozást, s akkor hangzott el az a mondat, ami az első boldogházi iskola létesítésének alapját jelentette: „*Jó volna a Kohári Mihály birtokának az felső végén egy iskolát építeni ezen környéknek részére.*”¹⁰ A jelenlévők egyetértettek ezzel, s még aznap küldötteket indítottak a módos gazdához. Kohári Mihály teljesítette a kérelmet, és „*szíve érzelméből*” örömmel ajándékozott földjéből 200 kvadrát (négyzetögl) területet az iskola céljára. 1894. február 18-án ismét fontos megbeszélést tartottak a szervezők, ahol „*maguk közt alapos rendelkezést állapítottak meg.*” Három fontos kérdésben döntöttek ekkor: elhatározták, hogy miután Kohári Mihály ilyen jelentős felajánlást tett, magukra vállalják az iskolaépítés minden költségét. Arról is határoztak, hogy akik nem vesznek részt ebben a nagy munkában, és anyagilag sem járulnak hozzá az iskola építéséhez, kétszeres iskolapénzt fizessenek.

7 FODOR Ferenc: A Jászság életrajza. Bp. 1942. 340-341. p.

8 Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár (Továbbiakban: JNSZML) Jászberény tanácsülési jegyzőkönyv. 1895. 51/585.

9 ZRUPKÓ Ferencné, 2005. 259. p.

10 Főkönyv I. p.

Végül pedig úgy döntöttek, hogy a költségeket április 20-ig összegyűjtik.¹¹ Így jött létre az a tiszteletre méltó társaság, amelynek tagjai magukat „*Szerkesztő és fenntartó iskolai fő tagok*”-nak nevezték. Példás összefogásuk és jelentős anyagi áldozatuk nyomán még ebben az évben elkészült a „*római katolikus szellemű iskola*”.¹²

A Főkönyv egyik legfontosabb fejezete, amely megőrökíti az alapítókat és felajánlásaik összegét. „*Fő tagoknak*” azok számítottak, akik 1894. február 18-án tettek adományokat az iskola alapítására. 42 lakos neve szerepel ebben a felsorolásban, elsőként a legnagyobb ajánlóval, *Kohári Mihállyal*.¹³ Láthatóan igen nagyra értékelték, hogy földjéből telket biztosított az iskola számára: „*Mivel hogy Kohári Mihály legnagyobb ajánló volt az imaház és iskola részére, mert ő adta azon 200 kvadrát ölet saját birtokából, és még a kereszt és harang is erre lett felállítva ezért a társtagok megajánlták neki, [...] hogy még él, ő Kohári Mihály, minden évben 50 krajcárt adnak neki, egy kis misére valót. Még ezen tagok vagy utódai rendelkeznek, bárki kezére megy a kezelés, ne feledkezzen meg Kohári Mihály életfogytáig.*”¹⁴ (Az idézeteket a régies fordulatokat meghagyva, de a mai helyesírás szerint közöljük.) A kötetben újra kezdődő sorszámozással egy oldalon egy „Főtag” adatai szerepelnek, feltüntetve adományának összegét. A legnagyobb összeg 7 forint volt, amit csupán egy tápiói lakos ajánlott fel, a többség 5, 4, illetve 3 forintot adott az iskola alapra, néhányan pedig 2 forintot fizettek. Később ugyanitt jegyezték fel a kereszt és harang felállítására történő adományozást is. A bejegyzéseket folyamatosan vezették, és a változásokat, így a haláleseteket is feltüntették, emellett pedig feleség, férj és a leszármazottak adatai is szerepelnek a *Fő tagok* esetében.¹⁵ Ezért a Főkönyv igen fontos segítséget jelenthet a tápiói határrész lakóinak számára a *családkutatásokhoz*. A „Főtagok” mellett természetesen nagyon sokan tettek később pénzbeli és egyéb felajánlásokat, s a Főkönyv gondosan megőrizte az ő nevüket is.

Miután a tápiói lakosokban egyszerre volt jelen a vallásgyakorlás fontossága és a gyermekek taníttatásának igénye, úgy vélték, hogy az új épület imaháznak is alkalmas lehet. Ezt a gondolatot a néhány évvel korábban, 1891-ben 15 fővel megalakult *Rózsafüzér Társulat* is támogatta. A társulat megalakítását *Baranyi János* kezdeményezte, vezetője *Hudra Rozália* volt.¹⁶ A Rózsafüzér Társulat tagjai 2 éven át az egyik tanyában gyűltek össze imádkozni, így jó megoldásnak látszott, hogy a közös munkával épült iskola a vallás gyakorlásának is színhelye legyen. A régi kötet lapjain így foglalták össze ezeket a nagy fontosságú eseményeket:

„*Az 1894.dik évben feltalálódott, hogy iskolát csinálunk. Ezt el is készítettük, hogy gyermekeink a hitünk szerint tanulmányban megerősödjenek, de nem csak azok csi-*

11 PAPP I. 2012. 3. p.

12 Uo.

13 Főkönyv I. p.

14 Uo. I. p. A későbbi bejegyzésekből látható, hogy betartották ezt a rendelkezést, 1902-ig, Kohári Mihály haláláig minden évben kifizették számára az 50 krajcárt.

15 Főkönyv I-83. p. A leszármazottak neve mellett közlik a gyermekek számát is, *család* megjelöléssel, ami abban az időben gyermeket jelentett.

16 PAPP I. 2012. 7. p.

*nálták az iskolát, akiknek iskolás gyermekeik vannak, hanem akiknek nem volt is iskola gyermekök, mert magokra is ráért a tanulás, s így az 1894. dik évben szeptember hó 8-dikán szenteltetett fel római katolikus szellemű iskolának és még azok kívánsága szerint, akik csináltatták, szintén az 1894-dik évben szeptember hó 8-dikán, vagyis Mária születésének napján mely Kisasszony napjának is nevezetik, azon napon imaháznak is felszenteltetett.*¹⁷ Az imaház berendezése szintén a lakosok adományai, felajánlásai nyomán készült el. Az első szentképek a Rózsafüzér Társulattól kerültek az imaházba, a társulat tagjai ugyanis magukkal vitték a nagy becsben őrzött három szentképet. Hamarosan a hívek újabb ajándékaival gyarapodott az imaház, amit a Főkönyv bejegyzései gondosan megőriztek.

Így készült el a boldogházi tanyavilág első iskolája és imaháza, és 1894. szeptember 8-án, Kisasszony napján sor került a felszentelésére. *„Nagy öröme is lélekben a mai nap is, hogy mily szép társaságot gyűjtött egybe. De mily szép is ezen társaság, aki ezen helyen felépítették ezen nagy érdemű tárgyat, mely iskolának nevezetik. Noha bár kissé nehezen jött össze ajánlatainknak összege, de mégis Istenben bízva megnyertük, hogy fillérenként összejött az ajánlatunknak összege, melyet örömmel is adtunk a felépítéshez, melyben örömünk is telik mai napokban is.”* – olvashatjuk a krónikás feljegyzésében.¹⁸ Az iskola és imaház felszentelését *Koncz Menyhért* jászberényi plébános végezte, miután egyházzogilag a jászberényi főplébániához tartozott az imaház. *Koncz Menyhért* 1883-tól volt a jászberényi főtemplom lelkésze, kiváló munkája, közéleti tevékenysége elismerésül Jászberény város díszpolgárává választotta.¹⁹ A kis tanyai épületben a tanítás és a vallásgyakorlás bizonyára jól kiegészítette egymást. A gyerekek imaházban sajátították el az írás, olvasás, számolás alapjait, ahol a környezet, a szentképek, szobrok, egyházi tárgyak hangulata erősítette lelkükben a vallásos érzületet. Vasárnap és ünnepnapokon pedig a környékbeli családok imája, éneke töltötte be a kis imaházat. De vajon hogyan folyt a tanítás, kik oktatták a környékbeli tanyákból járó gyermekeket? Sajnos erre vonatkozóan a régi kötet nem szolgál segítséggel, csupán következtetni tudunk - sajátos módon, éppen a források, az írásos emlékek hiányából.

Az Eötvös József nevéhez fűződő 1868. évi népoktatási törvény – több nyugat-európai államot megelőzve – előírta a tankötelezettséget, és meghatározta a népiskolai oktatás alapvető követelményeit. A törvény szerint a tanyai lakosok gyermekei iskoláztatásáról azok a községek kötelesek gondoskodni, amelyhez a tanyák tartoznak. Ez azonban igen sok helyen nem valósulhatott meg, hiszen hiányoztak hozzá az anyagi feltételek. Ezért számos nem hivatalos, más néven *zugiskola* működött az országban, ahol – gyakran egy-egy tanyaépületben – nem szakképzett tanító, hanem egy értelmes gazdaember vagy tanítói képesítéssel nem rendelkező vándortanító vállalta a gyerekek tanítását az írás, olvasás és számtan legalapvetőbb műveleteire. Elterjedt volt az a korabeli vélekedés is, hogy a parasztembernek nincs nagy szüksége tudományra, elég,

¹⁷ Uo.

¹⁸ Főkönyv 2. p.

¹⁹ SUGÁRNÉ KONCSEK Aranka: Jász történelmi arcképcsarnok. Jászberény, 2003. 141-142. p.

ha annyit tud, hogy eső idején az eresz alá álljon.²⁰ A boldogházi emberekre nem ez volt a jellemző. Többségük Jászberényből származott, onnan költözött ki a tanyákra, így ők vagy szüleik még a városi iskolákban tanultak, és magukkal hozták a tanulás, taníttatás iránti igényt.

Bár a Főkönyv szerint 1894-ben felépült az iskola, és szeptemberben megkezdődött a tanítás, sem az egyházi, sem a levéltári iratokban nincs nyoma az oktatás megkezdésének, sőt a tápiói iskola létének sem. *Blénessy János* könyvében – amely a tanyai iskolák történetét is bemutatja – azt olvashatjuk, hogy 1897-ben a Csíkos és Tápió tanyaközpontokban *egyáltalán nem volt iskola*.²¹ Csupán a Bartal Márton által ajándékozott telken épült alsóboldogházi iskolát említi, megjegyezve, hogy *sokat kellett költeni rá a berényi nép adójából*. A tanyai iskolák alapításának ugyanis az volt a módja, hogy a szülők bejelentették szándékukat a városi hatóságnál, az iskolaszék a népiskolai törvény alapján támogatta ezt, és megvalósította az iskolát, melyet a város tartott fenn, s a szülők csak a tanítók fizetéséhez járultak hozzá.

A tápiói iskolánál nem ez történt, hiszen a Főkönyvben leírtakból nyilvánvaló, hogy minden költséget a lakosok viseltek. Erre utal a „*szerkesztő és fenntartó iskolai főtagok*” megnevezés is, amiből egyértelműen arra következtethetünk, hogy nem csupán felépítették az iskolát, hanem a fenntartásáról is gondoskodtak. Miután nem kértek hivatalos engedélyt és anyagi segítséget sem, feltételezhető, hogy kezdetben nem hivatalosan működött az iskola, saját anyagi erejükből tartották fenn, s a tanítóról, annak fizetéséről is maguk gondoskodtak. Az alapítók *társasági iskolának* nevezték az általuk létrehozott iskolát.²²

Az első tanító személyéről nem található feljegyzés a kötetben, a kezdeti időkben talán egy jó képességű helybéli lakos vállalta a gyermekek tanítását az alapvető műveletekre. Az iskola első gondnoka *Nagy Miska Ferenc* volt, akit nagy tisztelettel emlegetnek, lehetséges, hogy ő is segített a gyermekek tanításában.²³

A főkönyv – címéből adódóan is – főként a kápolnára, az egyházra vonatkozóan közöl bejegyzéseket, fontos adatokat, ugyanakkor jelenleg ez az egyedüli forrás, ami az első tanyai iskola létezéséről tudósít. Sajnos a tanítás módjáról, az első tanítók személyéről a jelenlegi leszármazottak nem tudnak bővebb adatokat szolgáltatni, csupán arra emlékeznek, hogy szüleik, nagyszüleik ebben az iskolában tanultak.²⁴

Az egyházi élet központja a tanyavilágban

A Főkönyvből képet kaphatunk a boldogházi tanyavilág első egyházáról, ami a

20 HORVÁTH Dezső: A művelődés és intézményei. www.sulinet.hu Mórahalom földje és népe.

21 BLÉNESSY János: Jászberény iskolázásának és közművelődésének története. Jászberény, 1967.

22 A Főkönyv 1908. évi bejegyzésében ezt olvashatjuk: „Ami ezelőtt társasági iskola volt, most lett oltáros imaház, melybe nagy számú buzgó keresztény római katolikus nép jár bele imádkozni...”

Főkönyv. 111. p.

23 Főkönyv 106. p.

24 A 80 éves Sass Lajos az iskolai emlékkő avatásakor meglehetősen meglehetősen emlékezett szüleire, akik itt jártak iskolába.

környékbeli emberek számára a vallásgyakorlás mellett a közösségi élet első, igen fontos színhelyévé vált.

Az egyházi élet eseményei az első években szorosan kapcsolódtak az iskola történetéhez. A kis imaházat a hívek rendezték be önzetlen adományaikkal, ők vásárolták a szobrokat, szentképeket, zászlókat is. A közös élmények nyomán igen tevékeny és összetartó közösséggé szerveződött a környékbeli tanyák lakossága. Az első közösen elért eredmények további összefogásra ösztönözte őket, melynek nyomán újabb jelentős eredmények születtek.

A tápiói imaházban az első években még nem tartottak szentmisét, ugyanis hiányzott a *felszentelt oltárkő*, ami elengedhetetlen feltétele a misézésnek. A hívek azonban rendszeresen összegyűltek, imádkoztak és énekeltek, hálát adtak az Istennek. „*Minden vasárnap és minden ünnepen az összegyűlt sereg a boldogságos Szent Szűz képe és a Jézus Keresztje előtt az ünnepre eső szent rózsafüzér ima végződik, melyért az Istennek a békesség szent áldása szállja meg ezen társaságot, hogy mindeddig, s mind ezután nagyobb virágzással virágozzék mindörökké Ámen.*”

Az imaház védőszentje Szűz Mária volt, ezért az ő születésének ünnepe, szeptember 8. lett a tápiói búcsú időpontja, amit minden évben, egyre nagyobb számban ünnepeltek meg. A *tápiói búcsú* a későbbiekben is fontos eseménye volt a tanyavilágnak, a környékbeli és belterületi lakosok is mindig szívesen látogatták.

Az iskolát létrehozó „*fő tagok*” és a Rózsafüzér Társulat tagjai néhány év elteltével újabb nagy elhatározásra jutottak. Szóhasználatuk szerint *feltalálták*, hogy az iskola és imaház mellé keresztet és harangot is állítanak. Céljukat a következőképpen fogalmazták meg: „*...mert előre meggondoltuk, hogy nagy érdemű szentelt tárgyakot hagyunk örök emlékül, melyet még az utódaink is örök emlékeknek fenntartják és emlegetik róla, hogy atyáink és nagyatyáink állították ezen Szt. Keresztet és ezen Kis Harangot, melyet nagy tiszteletben kell tartanunk.*”

1896. március 15-én kezdődött a gyűjtés az újabb nemes célra, s az iskola-tagok ismét jelentős részt vállaltak az anyagi alapok megteremtésében. Az adakozók között *Koncz Menyhért* jászberényi plébános neve is szerepel 5 forint összeggel. 1896. július 21-én pedig *Szele Gábor* jászberényi születésű püspök igen jelentős összeget, 20 forintot adományozott a kereszt-alapba.

Az iskolaépítés szervezésének mintájára a kereszt és harang fölállítására is társaság alakult. Úgy határoztak, hogy aki legalább egy forintot befizet, annak számára az apa és anya halála esetén négy alkalommal ingyen harangoznak. Ugyanakkor, akik nem járultak hozzá anyagilag, azoknak családtagjuk halála esetén *egy verset* 10 krajcárért harangoznak, de lehetővé tették, hogy később bármikor csatlakozhatnak társtagokként. Megjegyezték, hogy akik szívesen és örömmel járultak hozzá a harang költségeihez, azoknak „*örömmel adja ki csengő hangját*”, viszont akik semmit sem fizettek, azoknak „*bizony csak dungó hangját adja.*” Az első harangról nem jegyezték fel adatokat, egy jóval később keletkezett irat szerint 1923-ban *Slezák László* buda-

pesti harangöntő készített 45 kg súlyú harangot a tápiói kápolnához.²⁵ Ennek alapján feltételezhető, hogy az első harang – talán az első világháború idején – elveszett vagy elvitték.

A tanyai lakosok száma az évek során tovább gyarapodott, egyre többen látogatták a kicsiny imaházat, ami már szűkösen bizonyult. Ezért úgy határoztak, hogy az épületet megnagyobbítják, kápolnává alakítják: „1894. évben épült oskolánk, ami volt, 1908.dik évben megnagyobbítottatott és imaháznak fel is szenteltetett. [...] Ami ezelőtt társasági iskola volt, most lett általános imaház, melyben nagyszámú buzgó keresztény Római katolikus nép jár bele imádkozni, ünnepnapokon délelőtt és délután Isten áldásáért hálát adni az Istennek.”²⁶

Az imaház átalakítása – mint korábban az első iskola építése – a lakosok adományából valósult meg, s a Főkönyv gondosan megőrizte mindazok nevét, akik anyagi helyzetükhöz mérten kisebb, nagyobb összegekkel segítettek az építkezést. Összesen 82 lakos 40 fillértől 21 koronáig, változó összegekkel járult hozzá a nagy munkához. Nagy Ernő, az új iskola első tanítója feleségével különösen nagy összeget, 400 koronát adományozott az építkezéshez. Ekkor készült el 50 hívő adományából az oltárkép is, amely Mária születését ábrázolja.²⁷

Az újjáépített kápolna felszentelésére 1908. szeptember 8-án, Kisasszony napján került sor. A felszentelést a jászberényi születésű Erdős András apátplébános végezte, aki papi szolgálata során ebben az évben tért vissza szülővárosába, Jászberénybe.²⁸ A tápiói kápolnában a jászberényi ferences atyák miséztek. 1920-tól misés kápolna lett az épület, 1925-ben pedig az egri érsek egy felszentelt oltárkövel ajándékozta meg a helyieket.²⁹

1929-ben a tápiói lakosok a haranglábat és a keresztet az újjáépített kápolna elé helyezték át, amit dr. Kele István jászberényi apátplébános szentelt fel. A bensőséges ünnepségről a Jászkürt c. jászberényi lap is hírt adott.³⁰ A régi Főkönyvben az utolsó bejegyzés 1939-ből származik, mely szerint 59 hívő adományából harmóniumot vásároltak a hívek 280 pengőért. Bár a kötet feljegyzései ezzel a dátummal véget érnek, a kápolna története még több mint két évtizeden át folytatódott. Elsőáldozások, esküvők, keresztelők, temetési szertartások és a sokak számára máig felejthetetlen búcsúk színhelye volt a kis tápiói kápolna.

A termelőszövetkezet szervezése, majd az 1963-as nagy árvíz miatt a lakosok egyre nagyobb számban költöztek be a faluba. Lassan elnéptelenedett a tápiói határ, s már alig látogatták a kápolnát, így 1971-ben a jászboldogházi egyházközség képviselő-testülete a lebontásáról határozott.

25 Jászboldogházi Egyháztörténeti kiállítás. Slezák László számlája. 1923.

26 Főkönyv. 111. p.

27 A különlegesen szép oltárkép ma a Jászboldogházi Plébánián található.

28 SUGÁRNÉ KONCSEK A. 2003. 79. p.

29 Főkönyv. 126. p.

30 Jászkürt. XI. évf. 35. sz. 1929. szept. 1. 1. p.

A felhasználható építőanyagból készült a községben lévő plébánia udvarán a kis harangozói ház, amely 2006 óta a helyi egyházi gyűjtemények kiállításának ad helyet.

Ezt követően már csupán a kereszt jelölte a tápiói határban az egykori kápolna és iskola helyét.

Új iskolában: 1908-1965.

A századfordulót követően a Vallás- és Közoktatási Minisztérium szorgalmazta a népiskolák építését, amit Jászberény városa is támogatott. Boldogházán ennek nyomán négy új tanyai iskola épült: a Csíkosban, Sóshidán, a belterületen, és ekkor épült fel az új tápiói iskola is, amely 1908-ban kezdte meg működését.³¹ Az időbeli egybeesés bizonyára nem véletlen, az iskolaépítés összefüggött az imaház átalakításával, hiszen így biztosítva volt az új helyszín a gyermekek oktatására. Az 1908 utáni időszak iskolai életéről elsősorban Zrupkó Ferencné szakdolgozatából tájékozódhatunk, ami az első összefoglaló munka a boldogházi tanyai iskolákról.³²

Az új iskola a kápolnától 550 méterre épült fel, a Szarvasok dűlőben 1202 négyszögölgel telken 250 m² alapterülettel.³³ A tápiói iskola első tanítója Nagy Ernő volt. A helyi lakosok körében igen népszerű Ernesz bácsira ma is szeretettel emlékeznek ismerősei, aki ha kellett, a kántori és harangozói feladatokat is ellátta. Az iskolában a tanítás az 1905-ben kiadott egységes tanterv alapján történt, szabadságot engedve a tanítóknak, akik az adott körülmények szerint alakíthatták azt. A tápiói gyerekek a népiskolák számára előírt tanterv szerint az alábbi tárgyakat tanulták:

1. osztály: hit- és erkölcstan, beszéd- és értelem gyakorlatok, írás és olvasás, számtan, éneklés, rajzolás, testgyakorlás.

2. osztály: a fentiek mellett nyelvtan, szépírás és kézimunka,

3. és 4. osztály: hit-és erkölcstan, folyékony olvasás, tartalmi tárgyalás (magyar olvasás), magyar nyelvtan, magyar helyesírás, fogalmazás, számtan, földrajz, szépírás, éneklés, rajzolás, testgyakorlás, gazdasági ismeretek, kézimunka,

5. osztály: az előbbieken túl történelem, polgári jogok és kötelességek, kézimunka,

6. osztályban új tantárgy a természettan és vegytan volt.³⁴

A tápiói iskola 1943-ig osztatlan népiskola volt, ahol az 1-6. osztályban egy tanítót alkalmaztattak, akinek egyszerre 40-50 gyermek foglalkoztatását kellett irányítani, felügyelni. Naponta általában egy *hangos* vagy *közvetlen* óra volt, a további 5-6 *csendes* órán önállóan tanultak a diákok. 1917-től szerencsés módon fennmaradtak az iskola anyakönyvei, melyek alapján Zrupkó Ferencné összeállította a tápiói iskola tanítóinak névsorát:³⁵

31 Jászboldogháza Plébánia irattára, Sebestyén Kalocsa Miklós emlékirata. 1908.

32 ZRUPKÓ Ferencné: A tanyai iskolák szerepe, működése és átalakulása Jászboldogházán. Szakdolgozat. Jászboldogháza, 1999.

33 Az iskola helye jól látható a szántóföldön, és a tápiói kereszt felújítása során a szervezők pontosan lemérték a távolságot.

34 ZRUPKÓ Ferencné, 1999. 45. p.

35 Uo. 50. p.

1908- ? Nagy Ernő
 ? -1917. Hoffman János
 1917-1920. Veres Antal
 1920-1924. Gótzner György
 1924-1936. Kovács Aranka
 1937-1945. Fejes Vilma
 1945-1950. Fábián Lajos
 1950-1954. Paul Tibor
 1954-1956. Buga Elemér
 1956-1958. Juhász János
 1958-1961. Kerékgyártó József
 1964-1965. Farádi László

Az osztálynaplókön kívül az egykori kisdiakok emlékezete is megőrizte a tanítók és a kis iskola emlékét.³⁶ Szívesen emlékeztek a diákévekre, még akkor is, ha a körülmények mai szemmel bizony nem voltak egyszerűek. A környékbeli tanyákból gyakran nagy távolságokból indultak a gyerekek az iskolába, kis csizmájuk sokszor térdig süppedt a sárral, hóval borított dűlőutakon. Télen a szülők ökrös fogattal egy nagy tuskót húztak a nagy hóban, hogy a gyerekeknek könnyebb legyen eljutni az iskolába. A gyermekcsapat összeverődött az út során, így érkeztek meg az iskolába, ahol a 6, illetve később a 8 osztály is együtt tanult, egyetlen tanító oktatta őket. A csendes és hangos órák váltották egymást. A 60-70 gyermek felügyeletét az egyetlen tanító úgy tudta ellátni, hogy minden osztályból volt segítője egy-egy jó tanuló személyében. Az is előfordult, hogy a jó tanuló gyerekek maguk segítettek a tanításban. Egyik volt kisdiaok mesélte, hogy Farádi László már idős, nyugdíjas tanító volt, és a második osztályos kis unokája segítette őt azzal, hogy az írást, a betűk rajzolását megtanította az elsősöknek. Gyakori volt a fegyelmezés, a nádpálca használata, amit akkor természetesen vettek a gyerekek és a szülők egyaránt. A gyakorlókeret a tanítók szolgálati lakásának kertje volt, ahol a gyerekek végeztek el minden munkát. Szívesen emlékeztek az iskolában rendezett színi előadásokra, bálokra, amelyen felnőtt korukban maguk is részt vehettek. Megjegyezték, hogy bár szigorúak voltak a tanítók, de minden fontosat megtanultak, és maig emlékeznek sok mindenre az ott tanultakból.

1948 előtt az iskola hivatalos neve: *Jászberény Tápiói XI. számú Állami Népiszkola*, fenntartója 1946-ig Jászberény városa volt. Az államosítás után *Jászboldogháza Tápiótanyai Állami Általános Iskola* néven szerepelt. 1953-tól már csak alsó tagozat működött az iskolában, ezért a felső tagozatos gyerekek az alsóboldogházi vagy a belterületi iskolába jártak, de voltak, akik a jászkiséri kollégiumba kerültek. Míg az 1940-es években 45-50 volt a tanulói létszám, 1964-ben már csak 10 gyermek tanult az iskolában.³⁷ A tápiói iskolában 1965-ben szólalt meg utoljára a csengő – ebben az

36 A Tápió. Emlékek és érzések. Boldogházi Hírek. 2012. szeptember. 13. évf. 4. sz. 14-17. p. Egykori tápiói kisdiaok visszaemlékezései.

37 Zrupkó Ferencné, 1999. 58. p.

évben megszűnt a tanítás. Az épületet az Aranykalász Termelőszövetkezet vásárolta meg, és 1967-ben lebontatta, épen maradt anyagát belterületi építkezésekhez használták fel.

Hagyományörzés és hagyományteremtés

A tápiói iskola és kápolna lebontása után már csupán a kereszt őrizte az emlékeket a határban. Amikor néhány éve összedőlt, úgy tűnt, hogy semmilyen látható emléke nem marad az egykori iskolának és kápolnának. Szerencsére nem így történt, s ebben – mint a község történetében oly sokszor – most is a lakosok összefogása segített.

A Jászboldogházáról Elszármazottak Baráti Társasága 2001-ben alakult meg Budapesten, és igen sokat tesz a község régi emlékeinek megőrzéséért, s új hagyományok teremtésével is erősíti a szülőfaluhoz való kötődést. Egyik legfontosabb céljuknak tekintik az útra bocsátó iskolák és az egykori tanítók emlékének megőrzését, tiszteletét. Elhatározták, hogy valamennyi boldogházi tanyai iskola helyét emlékkövel jelölik meg. (A mai körülmények között talán nehezen elképzelhető, hogy az alig 2 ezer fős kis településen egykor öt tanyai iskola működött.)

Így került sor 2010-ben a belterületi, 2011-ben az alsóboldogházi iskola helyének megjelölésére, 2012-ben pedig a tápiói iskola helyére került egy szép megformálású emlékkő. Ugyanakkor a helybeliek kezdeményezése nyomán megszületett az elhatározás, hogy az emlékkő avatására elkészülhet az erősen megrongálódott, de még eredeti helyén álló tápiói kereszt felújítása is. Az anyagi alapot erre a katolikus hívek adományai biztosították, és szerencsére most is akadtak olyan lelkes boldogháziak, mint az egykori „fő tagok” voltak. Önzetlen szervező munkájuk nyomán Szabó Csaba jászberényi kőszobrász, és Marozsán Tibor kőfaragó munkájával elkészült a kereszt felújítása, és 2012. május 12-én ismét a régi szépségében állt a tápiói határban.

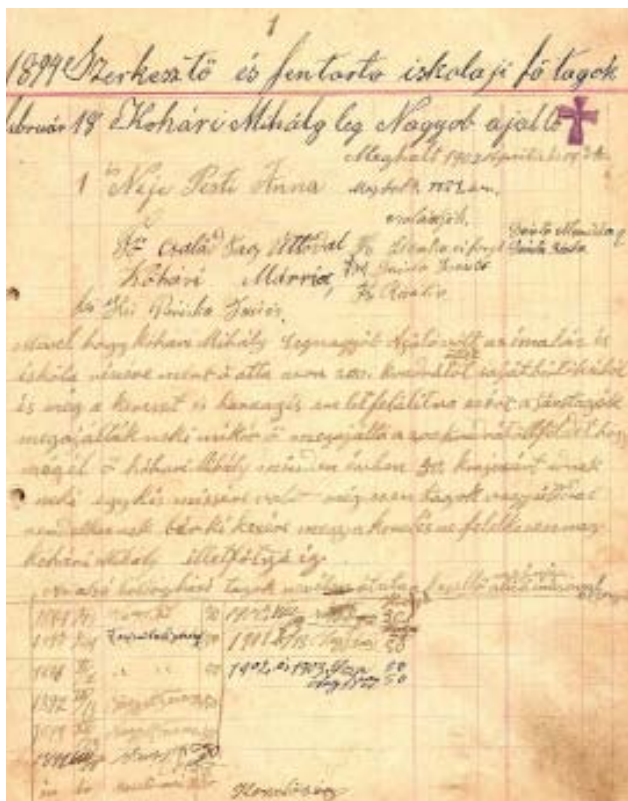
2012. június 2-án a Civil Napon megható ünnepség keretében került sor a felújított kereszt felszentelésére, és az iskolai emlékkő felavatására. Talán csak a régi búcsúk idején gyűltek össze olyan sokan a kereszt körül, mint ezen a napon. Egykori tápiói lakosok, régi kisdíákok idézték fel meghatottan emlékeiket az iskolai, egyházi életről, a szülőföldről. 2012. szeptember 8-án, Kisasszony napján pedig a régi hagyományt felelevenítve, a kereszt közelében ismét megtartották a tápiói búcsút. A szabadtéri szent misét követően jó hangulatú közös ebéden vettek részt, s elhatározták, hogy minden évben megtartják a búcsút.

*

Amikor egykor régen a tápiói lakosok elhatározták a kereszt és harang fölállítását, amikor iskolát, templomot építettek nem csupán magukra és gyermekeikre, de nagyon tudatosan az utókorra is gondoltak: „...mert előre meggondoltuk, hogy nagy érdemű szentelt tárgyakot hagyunk örök emlékül, melyet még az utódaink is örök emléknak fenntartják és emlegetik róla, hogy atyáink és nagyatyáink állították ezen Szt. Keresztet és ezen Kis Harangot, melyet nagy tiszteletben kell tartanunk.”³⁸

38 Főkönyv 5. p.

A késői leszármazottak méltónak bizonyultak az elődökhöz, s a felújított kereszt immár ismét mutatja az utat a keresőknek, az emlékkő pedig őrzi az egykori iskola, az ott tanító pedagógusok és a tanítványok emlékét.

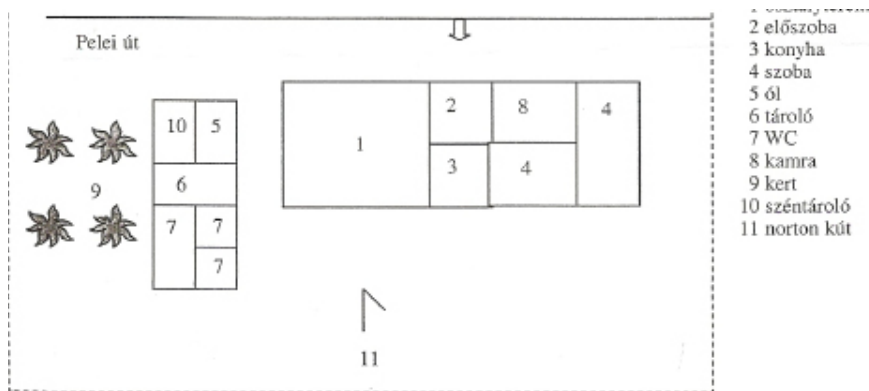
Részlet a főkönyvből

Tápiói búcsú 1929-ben

Iskolai csoportkép 1932-ből

A tápiói iskola alaprajza

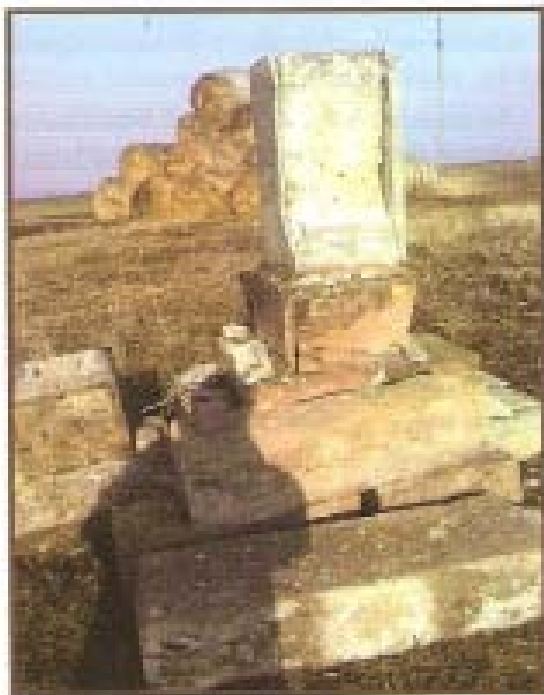

Fábian Lajos és tanítványai 1946-ból

Nap	Óra	Október	
		I. osztály	II. osztály
Hétfő	1.	Szövegértés A 4 fogalom: Számképzés, szám- létes. N.F. Az állatok és kismacskái	Szövegértés Tk. 18. oldalról feladatok.
	2.	Szövegértés A hirtelen felismerés, féltés és féltetés.	Olvasás Tudás kérdések (Tk. 27. old.)
	3.	Olvasás Tudás felismerés felismerés.	Olvasás A rögök c. olv. (Ff. o.)
	4.	Olvasás A hirtelen felismerés, féltés és féltetés.	Olvasás A rögök c. olv. (Ff. o.)
	5.	Szövegértés Szövegértés.	Gyógyászat Kisvárosi gyógyászat.
	6.		
Kedd	1.	Olvasás Tudás felismerés felismerés.	Szövegértés A mátyás, deciméter, centiméter.
	2.	Szövegértés A hirtelen felismerés, féltés és féltetés.	Szövegértés Tk. 46. old. 3-4. feladat.
	3.	Olvasás Tudás felismerés felismerés.	Olvasás Falu városa (Tk. 28. o.)
	4.	Szövegértés Szövegértés.	Nyelvtan Tk. 9. o. 3. gyakorlat.
	5.		Ének Szövegértés ének könyvből.
	6.		
Szerda	1.	Szövegértés A 4 bontás (4 jel) és lejegyzése.	Szövegértés Tk. 46. old. 6., 10. feladat.
	2.	Szövegértés Feladat a bontás gyakorlatára leírás.	Olvasás Raja városa.
	3.	Szövegértés A hirtelen felismerés, féltés és féltetés.	Szövegértés A hirtelen felismerés, féltés és féltetés.
	4.	Olvasás Tudás felismerés felismerés.	Olvasás Mondatok fel- bontása, szövegértés, szö- vegértés.
	5.		Ének Gyógyászat felismerés.
	6.		

A tápiói iskola 1961-62-es tanévének heti terve az 1-2. osztályos tanulók számára

1961-62-es tanmenet az első, második osztályosok számára

A felújításra váró kereszt 2012 tavaszán

A felújított kereszt és iskolai emlékkő 2010. június 2-án

Oltárkép

Urbán László

ADATOK A SZÖVETKEZETI TULAJDON 1940-ES ÉVEK VÉGÉN TÖRTÉNT ÁLLAMOSÍTÁSÁNAK JÁSZSÁGI TÖRTÉNETÉHEZ

A XX. század negyvenes éveinek második felében a magyar gazdaságban nagyarányú tulajdoni változások zajlottak le. Az átalakulás fő irányát a magántulajdon államosítása jelentette. Szövetkezeti vagyon állami tulajdonba vétele 1948 közepéig nem volt jellemző. Azt követően azonban az agrár- és szövetkezetpolitika változásai, a politikai szempontok eluralkodása a gazdaságban, egyes gazdasági tevékenységek állami monopóliummá tétele és az állami üzemek eszkozellátottságának hiányosságai oda vezettek, hogy szövetkezeti javakat is számottevő mértékben vettek az állam birtokába. 1948 második felében az államosítás még csak a háború előtti szövetkezeti rendszer maradványait sújtotta, 1949-től azonban már a földreformmal létrejött földműves szövetkezeteket, 1950-ben pedig már az 1948 őszétől alakult termelőszövetkezeti csoportokat is érintette.

A folyamat vezérelvét az MKP 1948. február 12-én elfogadott gazdaságpolitikai irányelvei formulázták. “Népi demokráciánk gazdasági rendszerének megszilárdítása érdekében alapvető feladat az összes nagyfontosságú gazdasági pozíció birtokbavétele a demokratikus államhatalom által...”¹ – szögezte le a dokumentum. Ez önmagában nem tette szükségessé a szövetkezeti vagyon államosítást. Maguk a gazdaságpolitikai tézisek sem irányoztak elő általánosságban ilyen lépést. Az állami monopóliumot csak a külkereskedelem és a belföldi nagykereskedelem terén tették feladatává, ahol a dokumentum szerint “biztosítani kell az állami szektor egyeduralmát nemcsak a magán-kapitalista szektorral szemben, hanem fokozatosan vissza kell fejleszteni a szövetkezeti szektor szerepét is”.² A belföldi kiskereskedelemben és a mezőgazdaságban ekkor még a szövetkezetek fejlesztését tüzték ki célul. Bár az állami géptelemek létrehozását már feladatként jelölték meg, a traktorok és motoros gépek vásárlását még lehetővé kívánták tenni a szövetkezetek számára is.³

Az 1948. áprilisi szövetkezeti irányelvekben az állam szerepét a szövetkezetekkel kapcsolatban elsősorban a támogatás vonatkozásában hangsúlyozták. Hasonlóképpen a szövetkezetek működésének elősegítését jelölték meg fő állami feladatként a júliusi szövetkezeti konferencia előadói is. Az agrár- és szövetkezetpolitikáról folyó zártkörű értekezleteken, vitákban azonban már egyre nagyobb hangsúlyt kapott az állam irányító és ellenőrző szerepe, s formálódott az állami szektor feltétlen elsőbbségének szemlélete. Sőt, az MKP Központi Vezetősége Szövetkezeti Bizottságának május 31-i ülésén megfogalmazódott az a lényegében döntésjellegű vélemény is a legfelsőbb vezetők részéről, hogy “Magyarországon egy állami szocialista gazdaság lesz és nem szövetkezeti gazdaság”.⁴

Az állami szektor primátusának érvényesülését jelzi, hogy 1948/49 fordulóján a szövetkezeti hálózat kiszorult mind a külkereskedelemből, mind a belföldi nagy-

kereskedelemből, az ipari jellegűnek minősített településeken pedig felszámolták a szövetkezeti kiskereskedelmet is. 1949 tavaszára kialakították az állami irányítás alá helyezett hármasszintű szövetkezeti rendszert, a kisipari-, a fogyasztási- és a mezőgazdasági termelőszövetkezeti hálózatot. Ez azt is jelentette, hogy a földműves-szövetkezetek általános falusi szövetkezetté fejlesztésének 1948 tavaszán megfogalmazott koncepciója lekerült a napirendről.

A földműves-szövetkezetek agrárszövetkezetekként indultak. 1945–47 között – a gazdasági helyzetükben mutatkozó nehézségek ellenére – fontos szerepet játszottak a földreform során felosztott birtokok eszközállományának hasznosításában és az új gazdák termelőmunkájának segítésében. A beszerzési és értékesítési tevékenység területén azonban nem tudták betölteni azt a szerepet, amit az 1945. őszi jogszabály rájuk ruházott.

Az 1948 tavaszán-nyarán meghirdetett szövetkezeti program és az annak nyomán végrehajtott átszervezés alapvető változásokat idézett elő a földműves-szövetkezetek helyzetében. Ezek nyomán vált a földosztáshoz kapcsolódva létrejött szövetkezeti hálózat a falu elsődleges – áruforgalmi téren egyetlen – szövetkezeti típusának megtestesítőjévé. Az így kialakult helyzet azonban nem vált tartóssá. Alig két esztendő alatt a földműves-szövetkezeteket agrárszövetkezetekből korlátozott szerepkörű fogyasztási-értékesítő szövetkezetekké formálták. Ez a folyamat mezőgazdasági rendeltetésű vagyontárgyaik jelentős részének elvesztésével járt.

Az agrár- és szövetkezetpolitikai célok megvalósításában a párt- és állami vezetők fontos szerepet szántak Jász-Nagykun-Szolnok megyének. Különösen a tiszántúli részre fordítottak figyelmet, amiben nagy szerepe volt az országos jelentőségűnek tekintett két mintakörzet ottani kijelölésének (1949-ben), majd az első termelőszövetkezeti városok nagykun-sági elhelyezkedésének.⁵ Ez tükröződik az irányító szervek dokumentumaiban is. A Nagykun-sági szövetkezeteivel kapcsolatos forrásanyag lényegesen gazdagabb, mint a Jászságé, de az utóbbira vonatkozóan is található figyelemreméltó dokumentumok, egyebek között a szövetkezeti vagyon vonatkozásában. Feltárásuk folyamatának részeredményeit tartalmazza a jelen tanulmány. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a témában még számottevő kutatási feladatok vannak, főként a szórványadatok összegyűjtésében.

A rendelkezésünkre álló korabeli iratok szerint az állami tulajdonba vagy kezelésbe történő átírányítás a Jászságban a szövetkezeteket 1949 őszeig még kevésbé érintette. A háború előtti kiskereskedelmi szövetkezetek felszámolása többségében a földműves-szövetkezetekbe való beolvasztásukkal történt meg 1948/49 fordulóján. Ily módon elsősorban a Hangya szövetkezetek szűntek meg, de a folyamat más típusokat is érintett.

A Hangya szövetkezetek vagyona több esetben fúzió nélkül is a földműves-szövetkezetek birtokába került. Így történt Jászfákóalmán, ahol a megyei szövetkezeti felügyelő 1949. február 10-i jelentése szerint a csődbe jutott Hangya 1948 decemberében feloszlott, árukészletét a földműves-szövetkezetnek adta át.⁶

Bár 1948/49 fordulóján a Jászságban a szövetkezeti szektoron belüli – alapvetően po-

litikai motiváció alapján történt – vagyonátirányítás volt jellemző, találhatunk példát az állami tulajdonba vételre is. Ennek szintén politikai indoka volt a Kereskedelem és Szövetkezetügyi Minisztérium 1948. szeptember 17-én kiadott körlevelének tanúsága szerint: „A 8.000/1948 Korm. számú rendelet végrehajtása során nem minden esetben kell a fúziót létrehozni a mezőgazdasági jellegű Hangya, vagy egyéb szövetkezetek és a földművesszövetkezetek között, hanem csak abban az esetben, ha az előbb említett szövetkezetek tagságának túlnyomó része a dolgozó kisparasztsághoz tartozik. Amennyiben a mezőgazdasági jellegű, Hangya, vagy egyéb a földművesszövetkezettel fuzionálni kívánó szövetkezet tagjai 80%-ban kulákok, vagy nem a dolgozó parasztság köréhez tartozik, a szövetkezetet minden körülmények között fel kell számolni.”⁷ – hangoztatta a dokumentum. A megyei szövetkezeti felügyelő 1948. november 25-i jelentése gazdasági szempontokkal is indokolta a tervezett intézkedést. Eszerint az érintett szövetkezeteknek „nagyobb része már úgysis jelentős állami segítséggel dolgozott”, másrészt szükséges, hogy „minden nagyobb helyen legyen egy állami üzlet is”.⁸ Az idézett utasítás szerinti eljárás megvalósulásáról Jászberény esetében van adatunk. A járási székhely polgármestere azt jelentette 1949. január 31-én, hogy a városban a Hangya nem egyesül a földműves-szövetkezettel, hanem “az egyik Nemzeti Vállalat önálló fiókjaként fog működni”.⁹ Egy 1949. február elején készült kimutatás a jászberényi mellett a jászapáti és a jászárokszállási Hangya szövetkezetet is a Népboltnak javasolt szövetkezetek közé sorolta.¹⁰ A megyei szövetkezeti felügyelő 1949. március 25-i jelentésében a Népbolt Nemzeti Vállalat által átvett szövetkezetek között azonban a Jászságból csak a Jászberényi Hangya szerepel.¹¹ Az így felszámolt szövetkezet tevékenységi körét és vagyonát az 1948. november 4-én kiadott gazdasági főtanácsi határozat alapján 1949. évi január hó 7-én létrehozott Szolnok Megyei Népbolt Nemzeti Vállalat¹² vette át.

Szintén Jászberényt érintette a kisipar vonatkozásában történt változás. “1949 közepén döntés született arról, hogy meg kell szüntetni a beszerző-elosztó és értékesítő típusú szövetkezeteket, egyedüli típus a termelőség-szövetkezet lett.”¹³ Az ennek nyomán 1949-ben államosított szolnoki, karcagi, mezőtúri és jászberényi építőipari szövetkezetekből létrehozott nemzeti vállalatok képezték a “magját” a Szolnok Megyei Építőipari Vállalatnak.¹⁴

Amint a fenti adatok is jelzik, a szövetkezeti vagyon államosítása térségünkben 1949 közepéig az ipar és kereskedelem területén volt jellemző. A Jászság mezőgazdaságában ekkor még nem került sor szövetkezeti vagyontárgyak állami elvonására. A kedvezőtlen politikai megítélésű, megszüntetésre ítélt agrárprofilú szövetkezetek eszközeit az 1948-ban általános falusi szövetkezetekké fejlesztendőnek kijelölt földműves-szövetkezetek, és a formálisan a kereteik között létrehozott termelőség-szövetkezeti csoportok kapták meg.

1949. második felében a más szövetkezetektől történő vagyonátadás magukat a földműves-szövetkezeteket már csak a tejszövetkezetek beolvastása során érintette. A megyei pártbizottság mezőgazdasági és szövetkezeti osztályának 1949. december 3-i jelentése szerint ez a folyamat Jászfényszaru, Jászladány, Jánoshida, Jászfelső-

szentgyörgyi községekben az előző héten megtörtént. A dokumentum a fúzió tényének megállapítása mellett a kizárt „kulákok” számát közli, az átvett vagyronról nem szól.¹⁵ A mezőgazdasági eszközök tulajdoni és birtoklási viszonyainak alakulását alapvetően az agrár- és szövetkezetpolitikai koncepció gyors változásai határozták meg. 1948 tavaszán-nyarán a mezőgazdasági termelés szövetkezeti kereteiként még egyértelműen a földműves-szövetkezeteket jelölték meg a párt- és államhatalmi állásfoglalások. Az ősz folyamán a hangsúly áttevődött az újonnan létrehozott földbérlo-szövetkezetek¹⁶ szervezésének és megerősítésének fontosságára. Az új szervezeti forma létrehozása Jászszentandrason, Jászfényszaru, Jászdózsán, Jászkiséren, Jászapátin, Jászkákóhalmán már 1948 őszén megtörtént, a jászladányi és a jászberényi földbérlo-szövetkezet megalakításáról viszont csak a megyei szövetkezeti felügyelő 1949. március 5-i jelentésében találunk említést.¹⁷

Az önálló jogi személyiséggel rendelkező földbérlo-szövetkezetek és a földműves-szövetkezeti keretek között alakult földbérlo csoportok mind földjüket, mind eszközállományukat a „kulákberletek” igénybevétele során lefoglalt magántulajdonból kapták. Ez a vagyon mennyiségileg és minőségileg egyaránt igen hiányos volt. A megyében a jelentősebbek közé tartozott a jászkákóhalmi (3 lakóépület, 2 ökor), a jászalsószentgyörgyi (2 tanya) és a jászkiséri (5 tanya, 12 eke, 4 vetőgép, 4 borona, 4 ekeka és a 12 szekér és néhány kisebb eszköz, továbbá 13 szarvasmarha).¹⁸ Említést érdemel, hogy a korabeli értékelés szerint a megye egyik legjobb földbérlo-szövetkezete a jászkiséri volt.¹⁹

A földbérlo-szövetkezeti szervezés néhány hónap múltán lekerült a napirendről. A Debreceni kerületi szövetkezeti főfelügyelő 1949. március 28-i jelentése a földbérlo-szövetkezetekkel kapcsolatban azt írja, hogy „Utasítás szerint nem foglalkozunk a kérdéssel.”²⁰ Ezt követően a termelőszövetkezeti csoportok fejlesztése került a központba.

A termelőszövetkezeti csoportok eszközellátását 1949-ben elsősorban a magántulajdonból törekedtek kielégíteni. A magángazdaságoktól termelőszövetkezeti csoportokhoz történő eszközátirányítás egyik legnagyobb mértékű megyei példáját Jászboldogháza szolgáltatta. Egy 1949. áprilisi kimutatás szerint a boldogházi „kulákoktól” bírságtartozás címén elvett állatokból és gazdasági felszerelésekből a megye 16 településének 31 tsz-e kapott, de ezek között a két jászági járásból csak 2 község 3 termelőszövetkezeti csoportja volt. Az elszállított több mint 120 fogatos munkagép és egyéb eszköz közül mindössze 9 maradt a Jászságban.²¹ Hasonló igénybevételekre került sor még Jásztelek és Pusztamonostor községekben is.

A termelőcsoportok szervezésének gyorsításával a magántulajdonból származó eszközállomány egyre inkább kevésnek bizonyult. Ezért a párt- és állami szervek mind erőteljesebben szorgalmazták a földműves-szövetkezetek ingatlanainak és ingóságainak átengedését használatra a tsz-nek, ami azt is jelentette, hogy ezek államosítására nem került sor.

A használatukba adott földműves-szövetkezeti vagyonelemek a tsz-ek számára nagy jelentőséggel bírtak, sőt arra is volt példa, hogy a termelőcsoport létrehozásának alap-

ját is ezzel biztosították. Az 1949. november 22-én a jászberényi Petőfi tsz-ről készült zárszámadási bizottsági dokumentum szerint a tsz 27 kh szőlőterülettel alakult meg 1949 márciusában, amely területet egy borkereskedő „épülettel és felszereléssel felajánlotta a földművesszövetkezetnek”.²²

Földműves-szövetkezeti épületek és eszközök tsz-nek való átengedésre vonatkozó feljegyzések 1949. második feléből több jászvári településsel kapcsolatban találhatók. Ezek közé tartozik az 1949. december 13-i felülvizsgáló bizottsági jelentés a Jászfákóhalmi Béke Tsz esetében, amely azt állapítja meg, hogy „a csoport rendelkezésére egyetlen épület van az is rossz állapotban, ami a megváltás során a helyi föld. szöv.-nek lett juttatva”, a bizottság „javaslatot tett a csoport részére való átengedésre” és „a föld. szöv. a csoport részére felajánlotta”.²³ 1949. december 15-i felülvizsgáló bizottsági jelentés szerint a Pusztamizsei Földműves-szövetkezet 105 kh legelőjéből a helyi Tolbuchin Tsz-nek 85 kh-t, az Alattyáni Vörös Csillag Tsz-nek 20 kh-t átad.²⁴ A pusztamizsei Tolbuchin Tsz-nél 1949. november 14-én felvett jegyzőkönyv szerint a csoport „határozatot hoz, hogy minden mezőgazdasági szerszámot, ami a földműves-szövetkezet tulajdonát képező, de jelenleg kint van egyéneknél használatba, összeírják, és kérik a szövetkezetet, hogy azokat a csoportnak juttassa.”²⁵

A földműves-szövetkezeti vagyontárgyak használatába adása a tsz-eknek azok közvetett állami irányítás alá vonását jelentette. Bár a termelőcsoportok formálisan a földműves-szövetkezetek keretébe tartoztak, ténylegesen az állami szervek alárendeltségébe kerültek.

Voltak azonban olyan földműves-szövetkezeti vagyonelemek, amelyek esetében az agrárpolitika a tsz-ek szükségleteitől függetlenül az államosítás mellett foglalt állást. Ezek a rizstelepek és a mezőgazdasági nagygépek voltak.

1949 elején a rizstermeléssel kapcsolatban olyan döntés született, amely szerint a rizsföldeket az állami gazdaságok és az alakuló kollektív gazdálkodást folytató termelőszövetkezeti csoportok birtokába kell adni. A gyakorlatban azonban az állami szektor primátusa érvényesült. Ezek a változások a jászvári szövetkezetek tulajdonát közvetlenül nem érintették, tekintettel arra, hogy rizstermelést nem folytattak. Arra azonban találunk utalást, hogy az akkoriban jól jövedelmező vízínövény termelésére irányuló szövetkezeti szándék meghiúsult.

Az 1949. január 14-én készült felülvizsgáló bizottsági jelentés szerint Jászládányban a Millér „a Zagyva vizével zsiliprendszerrel öntözésre lenne alkalmas”. A dokumentum megállapítja, hogy a zsilip meg van építve, de a szivattyúk egy részét a háborúban a németek elhurcolták, de 100-150 ezer Ft-ból pótolhatók lennének, és így „több közös művelési csoportra lehet számítani”.²⁶ A továbbiakban a jászládányi szövetkezeti rizstermelésről említés nem történik.

A rizstelepek után a földműves-szövetkezetek elvesztették mezőgazdasági gépeiket és agrártevékenységet szolgáló épületeiket is. Az 1949/50-es gazdasági évben ezek szintén állami vállalatok és termelőszövetkezeti csoportok birtokába kerültek, aminek egyik fő oka az volt, hogy az állami üzemeknek nem jutott elég gép állami beruházásból. A formálisan „felajánlással” történt gépatadások a Jászvári is számot-

tevően érintették, erőteljesen visszavetve az itteni földműves-szövetkezetek mezőgazdasági tevékenységét. A földműves-szövetkezetek gépállománya az 1947-48-as gazdasági évben számottevő szerepet játszott a mezőgazdasági munkák elvégzésében. „Földműves szövetkezetek a tulajdonukban lévő traktorukat 1 kivételével üzemképes állapotba hozták, s így tagjaik őszi szántási munkáinak nagy részét képesek elvégezni.” – állapította meg a Jászsági Felső Járás gazdasági felügyelője 1947 novemberében. 1948-ban tovább szélesedett a földműves-szövetkezetek erőgépeivel folytatott tevékenység. A korabeli feljegyzések arra utalnak, hogy egyes földműves-szövetkezetek már tagsági körükön kívül is vállaltak gépi munkát, hiszen 1948 nyarán a jászapáti és a pusztamizsei szövetkezet bérszántásra és bércséplésre szóló iparigazolvánnyal rendelkezett. A földműves-szövetkezeteknek is szerepe volt abban, hogy a megye szövetkezeti felügyelője azt állapíthatta meg 1948 decemberében, hogy „ennyi és ily szépen bemunkált földet” sehol sem látni a megyében, mint a Jászságban²⁷.

A mezőgazdasági termelés gépellátásában végzett földműves-szövetkezeti tevékenység az 1948/49-es gazdasági évben érte el a tetőpontját. 1948 őszén az alispán és a szövetkezeti felügyelő is elismerően szólt a földműves-szövetkezetek gépeinek jó munkájáról, más értékelések pedig külön kiemelték a jánoshidai szövetkezet eredményeit. Az 1949 elején adott jelentések a bérszántást és a bércséplést a földműves-szövetkezetek tevékenységébe sorolták Jánoshidán, Jászakiséren, Pusztamizsén, Jászapátin és Jászárokszálláson.

A földműves-szövetkezetek szerepének 1948-49-ben mutatkozó növekedése a mezőgazdasági termelés gépesítésében átmeneti jelenség volt. Az agrárpolitika döntéshozói már 1948-ban elhatározták az állami nagygép-monopólium létrehozását. A Földművelésügyi Minisztérium Gépesítési Osztályának vezetője ugyan 1948 közepén még azt hangoztatta, hogy “a földműves-szövetkezeti traktorok jelentősége a jövőben még inkább fog emelkedni, azok közreműködéséről az egész állami gépállomások hálózatának kiépítése után sem mondunk le”.²⁸ Gerő Ernőnek a Szövetkezeti Konferencián július 11-én elmondott zárszava szerint azonban “az állami gépállomás mellett nincs szükség más gépállomásokra”.²⁹ A gyakorlatban már 1948 tavaszán létrehozták az első állami gépzemeket. Ezek száma és gépállománya akkor még kicsi volt, így az újonnan alakuló termelőszövetkezeti csoportok szükségletei megkívánták a földműves-szövetkezeti gépállomány igénybevételét is, különösen azokon a területeken, ahol még nem jött létre állami gépállomás. 1949 tavaszáig ilyen volt a Jászság is.

Az állami gépállomások tevékenysége 1948-ban a megyében még csak a tiszántúli részre terjedt ki. A Jászság első gépzeméről az év végén történik említés. A megyei szövetkezeti felügyelő 1948. december 24-i jelentésében említette meg, hogy Tiszaroffról Pusztamizsére telepítették át a gépállomást, mert a Jászságban még nem volt.³⁰ 1949-ben e tekintetben lényeges változás következett be. A Jászsági alsó járás főjegyzője 1949. március 13-án arról számolt be az alispánnak, hogy Jászakiséren gépállomás létesült, 10 traktorral, 1 vontatóval és több apró gazdasági géppel. Az ünnepélyes átadás március 15-én lesz.³¹ Az 1949. szeptember 30-án készült alispáni évnegyedes jelentés szerint a III. negyedévben további állami gépzemeket hoztak létre. „A 3

éves terv keretében a megye területén, és pedig a jászági részen, Felsőszászberek, Jászárokszállás és Jászfelsőszentgyörgyön állítottak fel gépállomások, melyek cca. 22 erőgéppel és hozzátartozó munkagépekkel szereltettek fel”³² – állapítja meg a dokumentum.

Az állami gépállomások telepítése és az 1949 tavaszán megfogalmazott agrárpolitikai állásfoglalás, amely szerint a nagyüzemi mezőgazdasági termeléshez szükséges nagygépeket „nem dobjuk be az ingadozó tsz-ekbe”,³³ azzal a következménnyel járt, hogy a földműves-szövetkezeti eszközöknek közvetlenül a termelőcsoportok rendelkezésre bocsátása helyett azok állami tulajdonba vétele került napirendre. Ezt a megoldást a Földművelésügyi Minisztérium Terv Főosztályának 1950. január 13-i előterjesztése három tényezővel indokolta. A dokumentum szerint „a földműves-szövetkezetek tulajdonában lévő gépek nagy része a Földhivatal által lett juttatva, s csupán egy kis töredékét vásárolták a földműves-szövetkezetek saját erejükből”, emellett „mezőgazdasági nagygépek (traktorok, cséplők stb.) üzemeltetése a földműves-szövetkezetek részéről zavarja a gépállomások tevékenységét, és helyenként ellentét kialakulására vezet a földműves-szövetkezet és a gépállomás között”, továbbá a földműves-szövetkezeti nagygépek üzemeltetése nem gazdaságos”. Az előterjesztő azt javasolta, hogy a földműves-szövetkezeti nagygépeket „önkéntes felajánlás alapján” adják át az állami gépállomásoknak „általánosságban ellenérték térítése nélkül.”³⁴

Az 1950. januári minisztériumi javaslat ugyan „kellő politikai előkészítést” és „megfelelő propagandát” ajánlott, azonban a gyakorlatban ezekre aligha maradt idő, mert a gépek átadását néhány hónap alatt végrehajtották. A megyei Mezőgazdasági Igazgatóság 1950. május 10-én már azt jelentette a Földművelésügyi Minisztériumnak, hogy „a Szolnok megyei FMSZ-ek, amelyek mezőgazdasági nagygépekkel rendelkeztek, ezeket felajánlották”, és az eszközök elszállítása folyamatban van. Említést érdemel a dokumentumnak az a kitétele, amely arra utal, hogy a földműves-szövetkezeti gépekből nem csak a gépállomások, hanem állami gazdaságok is kaptak.³⁵

A nagygépek állami vállalatokhoz történő átirányítása mellett az egyéb eszközök és a gazdasági épületek esetében továbbra is érvényesült az az agrárpolitikai állásfoglalás, amely szerint a földreformmal juttatott vagyontárgyakból „amit csak lehet, adjanak át a földműves-szövetkezetek a termelőszövetkezeteknek”.³⁶ Ennek nyomán az 1949/50-es gazdasági év végére a földműves-szövetkezetek önálló mezőgazdasági szerepe lényegében megszűnt. Ilyen jellegű működésük az állami készletgyűjtésnek és a kollektivizálásnak alárendeltté vált. Az általános falusi szövetkezet terve tehát nem valósult meg, s a benne rejlő lehetőségek kihasználatlanul maradtak.

- ¹ Rákosi Sándor - Szabó Bálint szerk. 1967, 539. p.
- ² Rákosi Sándor - Szabó Bálint szerk. 1967, 342-343. pp.
- ³ Rákosi Sándor - Szabó Bálint szerk. 1967, 344. p.
- ⁴ Szakács Sándor 1971, 257. p.⁵ A mintakörzetekről és az első termelőszövetkezeti városokról részletesebben: Urbán László: Az első termelőszövetkezeti városok agrárpolitikai szerepének kialakulása, változásai, gazdasági és környezeti hatásai (Jászkunság füzetek 16., Szolnok 2002)
- ⁶ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban MOL) Kereskedelmi és Szövetkezetügyi Minisztérium, Szövetkezeti Főosztály 102.218/1949
- ⁷ MOL Jász-Nagykun-Szolnok vm. szövetkezeti felügyelőség 1.200/1948
- ⁸ MOL Debreceni kerületi szövetkezeti főfelügyelőség 855/1948
- ⁹ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár (a továbbiakban SZML) Szolnok megye főispáni iratai 12/1949
- ¹⁰ MOL Jász-Nagykun-Szolnok vm. szövetkezeti felügyelőség iratai 76/1949
- ¹¹ MOL Jász-Nagykun-Szolnok vm. szövetkezeti felügyelőség iratai 150/1949
- ¹² Dokumentumok a magyar belkereskedelem történetéből 1945–1949 (szerk.: Káposztás István, Új Magyar Központi Levéltár 1981) 617. p. és SZML Szolnok megyei Kiskereskedelmi Vállalat iratai 1. doboz, cégbejegyzések 1949
- ¹³ Ferenci Tibor: Az ipari szövetkezeti mozgalom Magyarországon (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1976) 90.
- ¹⁴ Schmidt Tibor: Szolnok Megyei Állami Építőipari Vállalat munkássága, Magyar Építőipar 1977/11-12., 650. p
- ¹⁵ SZML MDP iratok 39. f. 2. fcs. 179.
- ¹⁶ A földbérlet szövetkezetekéről részletesebben: Urbán László: A termelőszövetkezeti szervezés megindulása és kiszélesedése Szolnok megyében, Agrártörténeti Szemle 1980/1-2, 141-171. pp. és Urbán László: Dokumentumok Szolnok megye szövetkezeteinek múltjából (1948), Jászkunság 1974/3-4., 94-109. pp.
- ¹⁷ Urbán László 1974, 101. p. és MOL Jász-Nagykun-Szolnok vm. szövetkezeti felügyelőség 149/1949
- ¹⁸ Urbán László: Dokumentumok Szolnok megye szövetkezeteinek múltjából (1948), Jászkunság 1974/3-4., 105.
- ¹⁹ Szolnok megyei szövetkezeti felügyelő 1949. január 26-i jelentése: A tiszántúli földművelésügyi tanács a vármegye két legjobb földbérlet szövetkezete részére 1-1 kultivatort ajándékozott. A jászkiséri és a kisújszállási földbérlet szövetkezeteknek ítelték oda a díjat. MOL Debreceni kerületi szövetkezeti főfelügyelő iratai 54/1949
- ²⁰ MOL Debreceni Kerületi Szövetkezeti Főfelügyelő iratai 145/1949
- ²¹ SZML Szolnok megye főispáni iratai 337/1949
- ²² SZML MDP iratok 39. f. 2. fcs. 198. öe. Egy 1949. március 5-i jelentésből az is kitéunik, hogy a tsz a megalakulás után újabb 9 kh, – a földműves-szövetkezetnek felajánlott – szőlőterületet kapott. SZML MDP iratok 39. f. 2. fcs. 179. öe.
- ²³ SZML MDP iratok 39. f. 2. fcs. 197. öe.
- ²⁴ SZML MDP iratok 39. f. 2. fcs. 197. öe.
- ²⁵ SZML MDP iratok 39. f. 2. fcs. 197. öe.
- ²⁶ SZML MDP iratok 39. f. 2. fcs. 197. öe.
- ²⁷ MOL Jász-Nagykun-Szolnok vm. Szövetkezeti felügyelőség 1.335/1948
- ²⁸ Szövetkezés 1948. augusztus 13.
- ²⁹ Gerő Ernő zárszava az MDP Szövetkezeti Konferenciáján, 1949. július 11. In: A Magyar Dolgozók Pártja Országos Szövetkezeti Konferenciája 1948. július 10-11. (Szikra 1948)
- ³⁰ MOL Jász-Nagykun-Szolnok vm. Szövetkezeti felügyelőség iratai 100.103/1948
- ³¹ SZML Szolnok megye alispáni iratai 521-1/1949
- ³² SZML Szolnok megye alispáni iratai 521-1/1949
- ³³ Balogh Sándor - Jakab Sándor szerk. 1978, 191. p.
- ³⁴ MOL MDP 276. f. 93/223. öe.
- ³⁵ SZML Mezőgazdasági Igazgatóság iratai 2.498/1950
- ³⁶ Orbán Sándor 1972, 119. p.

Irodalom

- Balogh Sándor - Jakab Sándor szerk. 1978: A magyar népi demokrácia története (Kossuth Könyvkiadó)
- Borzák Lajos 1971: Szövetkezeti magvetők (Szolnok megyei Lapkiadó Vállalat)
- Borzák Lajos 1973: Egész szívünkkel 1948–1973 (A Szolnok megyei gépállomások, gépjavitó állomások, mezőgép vállalatok negyedszázados története, Szolnok megyei Lapkiadó Vállalat)
- Donáth Ferenc 1977: Reform és forradalom (Akadémiai Kiadó)
- Ferenci Tibor 1976: Az ipari szövetkezeti mozgalom Magyarországon (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó)
- Káposztás István szerk. 1977: Dokumentumok a magyar belkereskedelem történetéből 1945–1949
- Kerek Béla 1989: A mezőgazdaság kollektivizálása Szolnok megyében (1948–1961) I. Rész. In: Zounok (Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 4, szerk. Botka János, Szolnok)
- Orbán Sándor 1972: Két agrárforradalom Magyarországon (Akadémiai Kiadó)
- Rákosi Sándor - Szabó Bálint szerk. 1967: A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948 (Kossuth Könyvkiadó)
- Schmidt Tibor 1977: Szolnok Megyei Állami Építőipari Vállalat munkássága, Magyar Építőipar 1977/11-12.
- Szakács Sándor 1971: A népi demokratikus agrárfejlődés Magyarországon 1945–1948 (Akadémiai Kiadó)
- Szakács Sándor 1976: A földműves szövetkezeti mozgalom története 1945–1949 (Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 115.)
- Urbán László 1974: Dokumentumok Szolnok megye szövetkezeteinek múltjából (1948), Jászkunság 1974/3-4.
- Urbán László 1977: Demokratikus agrárszövetkezetek Szolnok megyében 1945–1949 (A Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 40.)
- Urbán László 1980: A termelőszövetkezeti szervezés megindulása és kiszélesedése Szolnok megyében, Agrártörténeti Szemle 1980/1-2.
- Urbán László 1998: A szövetkezetek szerepe a Jászság mezőgazdaságának gépesítésében. In: A Jászság a magyar kultúrában (Konferencia 1995, Jászkunság füzetek 12., szerk. dr. Ujváry Zoltán.)
- Urbán László 2002: Az első termelőszövetkezeti városok agrárpolitikai szerepének kialakulása, változásai, gazdasági és környezeti hatásai (Jászkunság füzetek 16.)

J. Újváry Zsuzsanna

A JÁSZSÁG A TÖRÖK KORBAN

A Magyar Királyságnak az Oszmán Birodalom ellen vívott élet-halál harca Mohács mezején¹ eldőlni látszott; a területénél és lakosságánál mintegy ötször nagyobb, jövedelem tekintetében pedig a magyarországi viszonyokat húszszor meghaladó Birodalom² Góliátként állt szemben a hozzá képest kicsiny országgal,³ amely hiába kért és várt segítséget a keresztény Európától. Beteljesülni látszottak Hunyadi János kormányzóinak (1446–1453) 1448-ban, V. Miklós pápához (1447–1455) írott kétségbeejtő sorai: „*Több mint hatvan esztendeje csaknem szakadatlanul álljuk a háború perzselő dühét, mégpedig saját erőnkől, egyetlen nép fegyvereivel. Helytállunk, pedig kimerített a sok vereség, hadakozás és gyász. [...] a szabadság emlékének kívül egyebünk sem maradt, mint fegyverünk és bátorságunk, hiszen sokszor kerültünk végveszélybe. [...]*”⁴

A „*vereség, hadakozás és gyász*” kifejezések pedig 1526 után nagyon sokszor szerepeltek az alattvalók kifejezései között. A Magyar Királyság nagy szerencséjére, 1526-ban I. (Nagy) Szülejmán (1520–1566) ugyan elfoglalta az ország fővárosát, de sem ekkor, sem a következő hadjárata során nem tartotta meg birtokában, hanem megelégedett azzal, hogy Szapolyai János királyt (1526–1540), mint hűbéresét visszahelyezte a trónra: „*A vár tehát elfoglaltatott; de mivel a közte és a műszülmán birodalom között levő óriási távolság miatt nem lehetett közvetlenül birtokba venni és őrséggel ellátni, [...] a nevezett Jánosnak ajándékoztam.*”⁵ A vazallus király halála után azonban Budát 1541-ben megszállták, de ez a tizenöt éves késedelem, az összeomlott első és második végvárvonal helyébe lépő majdani harmadik végvárvonal, az azt fenntartó katonák szablyái és elszántságuk, a lakosság keresztény hite, szívós ellenállása az iszlamizációnak és az idegen szokásoknak, az erős magyar államiság intézményei és a helyi autonóm igazgatás, (amelyet a helyiek tartottak fenn), valamint a feudális kötelek és a közösség megtartó ereje mind azt eredményezte, hogy a megszállás nem vezetett a Birodalomba való, évszázadokra megmerevedő integrációhoz, miként az a teljes Balkánnal történt. A birodalomnak az új tartományt – amely egyszerre volt a Német-Római Birodalomnak, az Osztrák Örökös Tartományoknak és ugyanakkor az Oszmán Birodalomnak is a puffer zónája – meg kellett szervezni, ki kellett alakítani a katonai védelmet és a polgári közigazgatást a belső tartományok mintájára.

1 1526. augusztus 29.

2 Összességében az Oszmán Birodalom 1520 körül 1,5 millió négyzetkilométernyi területtel, 12-15 milliós lakossággal és évi 4 millió arany jövedelemmel bírt.

3 A Magyar Királyság Mohács előtt mintegy 300 ezer négyzetkilométer területtel, 3,3 millió lakossággal és évi 200 ezer arany forint jövedelemmel rendelkezett.

4 Hunyadi János levele V. Miklós pápához. In: Magyar humanisták levelei, XV-XVI. század. Kiad. V. Kovács Sándor. 1971. 131-132. Idézi: Fodor Pál: A szultán és az aranyalma. Bp., 2001. 181-182.

5 I. Szülejmán szultán fethnáméja, in: Thúry József: Török történetírók, Bp., 1893. I. köt. 389.

Létrehozták az első magyarországi vilejetet (ejaletet) Buda központtal, élén a beglerbéggel, a budai pasával, az alá szandzsákokat rendeltek, élükön szandzsákbéggel, azokon belül pedig nahijéket szerveztek. A birodalmi törvény szerint minden föld a kincstáré, és minden jövedelem a szultáné, de a föld művelésének biztosítása érdekében továbbra is azok birtokában maradnak, akik addig is művelték, de csak kölcsönadás útján. Erre Szülejmán azonnal rendeletet adott ki, amely értelmében a kincstár biztosai bejárták a vilajetek és szandzsákok településeit, hogy összeírják a lakosságot, a földeket, a terményeket, az állatokat, a malmokat, réveket stb., valamint az azok után járó adókat és illetékeket, hogy majd az adószedők, illetőleg adóbérlők – azok kapták meg a területet, akik a lehető legnagyobb összeget ajánlották fel a kincstár számára –beszedjék azokat.⁶ A meghódított területek nagyobbik részét a kincstár nem tartotta meg, hanem szétosztotta tímár-, ziámet- és hász-javadalmasok között. Az alattvalóknak pedig az oszmán állam számára fejadót (dzsizjét) kellett adni, amely megfelelt a magyar állam felé adandó dicával, vagyis a háztartásonként (adózó háne) fizetett 1 forinttal, illetőleg 50 akcséval. Kezdetben ezt is – miként a dicát – vagyonkulcshoz kötötték: az fizette az állami adót, akinek legalább 3 Ft értékű ingósága volt. Azonban az 1560–70-es évektől kezdve gyakorlatilag mindenki kivetették.⁷ Az állam számára a rájáknak a török váraknál ingyen munkát is kellett végezniük. Ezen kívül voltak az ún. török földesúri adók, amelyek a tímár-, ziámet- vagy éppen hász-birtokot birtokló szpáhikak, magasabb tisztségviselőket és bégeket illették, ill. a ténylegesen szultáni hász-birtokok földesúri adói a kincstárba folytak be. A mindenféle termény után – gabona, bor, marha, juh, méh, zöldségtermények, vaj stb. – járó tizedek, a földesúrnak pénzben fizetendő kapuadó (iszpendzse) és egyéb jövedelmek (például: gyertyaöntési illeték, menyasszonyadó, a vadak okozta károk megtérítése, megváltási- és büntetőpénzek, ajándékok), robotolási kötelezettség, valamint a közösséget sújtó, a kádi illetékességét kiváltó megváltási pénzek megfizetése növelte igazán nyomasztóvá az oszmánok felé történő adózást. Nem beszélve a XVII. században bevezetett újabb és folyamatosan emelkedő állami adókról, a nagymérvű várépítkezésekhez járó robotról, kényszerszekerezésről, a török hadiadók rendszeres beszedéséről.⁸ Összefoglalva: az oszmán adóztatás legfontosabb jelenségei a következők voltak: 1. az általányadó térhódítása a XVII. század közepéig; 2. az adók és a szolgáltatások folyamatos emelkedése, amely legintenzívebben a tímár-birtokok esetében következett be; 3. a XVII. század második felétől, főként a Köprülü-korszaktól⁹ kezdve az állami adók részesezésének növekedése az összes adón belül.¹⁰

6 Budai török számadáskönyvek 1550-1580. Közzéteszi: Fekete Lajos, Káldy-Nagy Gyula. Bp., 1962. 594-595.

7 A budai szandzsákban már 1562-től, a többiben az 1570-es évektől minden termelőnek fizetnie kellett a dzsizjét. Hegyi Klára: Török berendezkedés Magyarországon. (História Könyvtár, Monográfiák). Bp., 1995. 41. Vö.: Káldy-Nagy Gyula: Magyarországi török összeírások. Bp., 1970. 67.; Dávid Géza: Pasák és bégek uralma alatt. Bp., 2005. 17.

8 Hegyi Klára: Török berendezkedés i. m. 70.

9 Köprülü-korszak: a súlyos válsággal küzdő birodalom nagyvezíri székébe 1656 őszén egy erőskező aggastyán, Köprülü Mehmed került, aki jelentős reformokkal intézkedett a birodalom rendbe szedése ügyében. 1661-től fia, Ahmed követte apját a nagyvezíri méltóságban.

10 Hegyi Klára: Török berendezkedés i. m. 54.

Elsődlegesen csupán néhány példát az adózásra: Szeged 1543-ban került oszmán megszállás alá. 1558-ban mindössze 300 Ft summával tartozott – a magyar fél számára – Egerbe,¹¹ ugyanis az 1548. évi törvény értelmében a töröknek is adózó alávetett területek lakói a magyar állam számára csupán fél adót tartoznak fizetni. Közülük is azok, akikkel egy összegben, ún. summában állapodtak meg, annál is kevesebbet fizettek. Szeged 17 keresztény városrésze 1578-ban oszmán részre (703 adózó után) 703 Ft dzsizje-pénzt fizetett, azonban a város teljes török adóterhe 285.000 akcsét, azaz 3800 Ft-ot tett ki.¹² A Jászság – miként az a Magyar Királyságban is kiváltságolt terület volt, úgy az oszmán uralom alatt is hász-birtokként kezelték – 1550-ben magyar részre 600 Ft-ot fizetett, s ugyanennyit tett ki az oszmán állam felé járó pénzbeli kötelezettsége is: 30.000 akcsét, azaz 600 Ft-ot.¹³ Terménybeli szolgáltatásai a következőképpen alakultak; magyar részre, mivel koronabirtok volt, és szolgáltatásait a kamarának fizették, Egerbe 1200-1200 köből búzát és árpat (83 literrel számolva a köből, ez kétszer 99.600 litert jelentett), oszmán részre pedig 2500-2500 kile búzát és kevert gabonát, azaz mixturát (kétszer 88.175 liter) kellett adózniuk.¹⁴ De ez csupán a kezdet volt. Egy-két évtized alatt a török adóteher rendszerint megduplázódott, és a XVII. században már az eredeti többszörösére rúgott.¹⁵ Azonban meg kell jegyeznünk, hogy az 1570-es években nemcsak a török, hanem a magyar részre történő adóteher is növekedett – erről az alábbiakban lesz még szó.

Visszatérve az események menetéhez; 1526-ban – amint Szülejmán naplójából idéztük – Buda hiába bizonyult távolinak, s 1541-ben sem került földrajzilag közelebb, a megszálló hatalom a vazallus János király halála után kénytelen volt azt megszállni. S ha már így történt, egyrészt biztosítani kellett a fővár megtartását, hiszen az önmagában nem állhatott meg, másrészt a Habsburgok 1542. évi birodalmi hadjáratára, s országegyesítési kísérletére is válaszolni kellett. Ez volt az 1543. évi szultáni hadjárat, amelyet aztán az országba telepített helyi oszmán erők könnyedén folytattak 1544-ben. 1543-ban a Dunántúlon elesett Valpó, Siklós, Pécs, a kisebb Tolna megyei várak, Esztergom, Tata és Székesfehérvár, a Tiszántúlon pedig Szeged. A budai pasa 1544-ben elfoglalta Ozorát, Simontornyát, Tamásit, Visegrádot, Nógrádot és Hatvant. A következő hadjárat 1552-ben indult, amelyben az ellenség a legnagyobb területeket harapta ki az ország testéből: a törökök immár a Balaton fölé kerültek Veszprém megszállásával, a Felvidéken Drégely, Szécsény, Hollókő, Buják, Ság, Balassagyarmat, a Tiszán túl pedig a temesközi várak, Temesvár, Lippa, Solymos, Lugos, Karánsebes került a kezükre. (Temesvár központtal immár a második magyarországi vilajet alakult meg.) A Tisza fontos átkelő- és őrhelye, valamint a folyón leúsztatott áruk, pl. a

11 Szakály Ferenc: Magyar adóztatás a török hódoltságban. Akadémiai, Bp., 1981. 76.

12 Az akcse értéktelenedése következtében ugyanis ekkor 1 forint 75 akcsét tett ki, szemben a XVI. század közepi 50 akcséval. Vö.: Hegyi Klára: Török berendezkedés i. m. 151.

13 Fekete Gyula: A hatvani szandzsák 1550. évi adóösszeírása. Jászberény. 1968. 79.

14 Hegyi Klára: A török berendezkedés i. m. 151.

15 Az adók folyamatos emeléséről és az újabb hódoltatásról: Illik Péter: Török dúlás a Dunántúlon. Bp., 2010.

só elosztóhelye, Szolnok is elesett.¹⁶ Eger sikeres védelme mind stratégiailag, mind lélektanilag óriási volt, de azon a tényen, hogy a Duna-Tisza köze és a Tiszántúl jelentős része oszmán fennhatóság alá került, nem változtatott.

A Jászság Hatvannak 1544. évi megszállása után került oszmán uralom alá, s vált a hatvani szandzsák részévé. (A Nagykunság 1552-től, Szolnok elfoglalásától a szolnoki szandzsákba tartozott.¹⁷)

Megindult a hódoltság oszmán katonai és polgári közigazgatásának kiépítése, élen a hatékony adóztatás és a pontos pénzügyigazgatás megteremtésével. Az első adóösszeírásokat Halil budai pasa rendelte el, s íratta össze a defterdárokkal, amelyek valóban nagyon pontosak – ezeket össze is lehet vetni a magyar összeírásokkal. Fekete Lajos turkológus a legkorábbi török összeírást kiadta,¹⁸ amely datálását az újabb kutatások 1549 előttire (1546-ra) teszik.¹⁹

Kocsis Gyula munkájában összevetette a török összeírások népességre vonatkozó adatait, s a következő megállapításokra jutott: a Jászság török hódoltság előtti településállománya a tizenöt éves háborúig (1591–1606) nem szenvedett jelentős károkat, ugyanis a 15 falu, illetőleg mezőváros közül csupán három néptelenedett el, azok közül is kettő – Borsóhalma és Rasang – eltűnése egy korábban kezdődő pusztulási folyamat eredménye volt. Egyedül Jászfényszaruról mondható el, hogy Hatvan elfoglalása során néptelenedett el, ezért maradt ki a defterből. Annak elkészítése idején (1546) még lakatlan volt, lakói később kezdtek visszatérni. 1554-ben ismét megszakadt a település élete.²⁰ 1552-ben Kerekudvar és a Jászapátival szomszédos Hevesivány néptelenedett el, s csak lassan regenerálódott.²¹ Nyilvánvaló, hogy a hadjáratok idején történtek pusztítások, a vonuló seregek – akár ellenséges, akár keresztény – szüksége volt ellátásra, s ha nem kapta meg szépszerével, elvette erővel. A hadak útjába eső lakosság elmenekült, különben pusztulás lett volna a sorsa. A kérdés az, hogy el tudtak-e menekülni, s ha igen, hová. Az oszmán seregek oszlopát mindig megelőzték a hírhedt vörös sipkás akindzsik,²² akik pusztító portyákkal gyengítették az ellenfél országát a felégetett föld taktikáját alkalmazván. Elölük, vagy a gyors lovakon száguldozó tatárok elől nehéz volt elmenekülni. A falvakat nem védték kőfalak, a lakók erdőkre, mocsaras területekre bújhattak el, de élelemért elő kellett bújniuk. Az alföldi nagy területeken pedig ilyen védelem alig adódott. A Jászság lakóinak, leszámítva a Zagyva mocsarait, a Mátra lábáig vagy Gyöngyösre kellett futniuk, hogy bűvőhelyet találjanak. A felszakított falvak lakói, a földművesek, pásztorok – ha elmúlt a veszély – visszatértek otthonaikba, ha ugyan állt az otthon, s újra kezdték az életet.

16 Lásd erről részletesen: Szántó Imre: Küzdelem a török terjeszkedés ellen Magyarországon. Az 1551-52. évi várháborúk. Bp., 1985.

17 Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun autonómia. (Dél-alföldi évszázadok 22.) Szeged. 2005. 29.

18 Vö.: Fekete Lajos: A hatvani szandzsák i. m.

19 Kocsis Gyula: A Jászság társadalma, népessége, gazdálkodása a XVI-XVII. században. Bp., 2005. 41.

20 Kocsis Gyula: A Jászság társadalma i. m. 41-42.

21 Uo.

22 Irregularis alakulat. A XVI. század végén eltűnnek. Hírhedt szerepüket a tatárok veszik át a XVI. század végén.

Számos embernek családját, mindenét elpusztították, de azok, akiket keményebb fából faragtak eredeti lakóhelyükön újra kezdték az életet, mások végleg elköltöztek vagy elbujdostak. Akinek maradt valamije, vagy értett valamely mesterséghez, védettebb mezővárosba vagy várba költözött iparosnak, esetleg szolgának. Mások beálltak valamely végvárhoz katonának, de azt sem lehetett a nulláról kezdeni; ruhára, fegyverre volt szükség, no és a fegyverforgatás életmenő tudományára. Egyes jász kapitány-családok sarjai²³ – ezt Kocsis Gyula könyvében elemezte²⁴ – beálltak királyi végvárakba.²⁵ Mások a XVI. században virágzó marhakereskedelemben épültek be, mint a Jászapáti származású Kaszás Imre és testvérei.²⁶ De nem kevés emberből lett nincstelen zsellér, netán rabló vagy szabad hajdú. Nem tudhatjuk, hogy az 1536-ban, majd 1566-ban feldúlt és elpusztított Jászapáti lakóinak konkrétan mi lett a sorsuk; nyilván a fenti sorsok mindegyikére akad elég példa. Mindenesetre az elpusztított templomot lakói képtelenek voltak újjáépíteni, arra csak a török uralom alóli felszabadulás után került sor.²⁷ Jászapáti lakói a rablások során mind számban, mind gazdaságukban megfogyatkoztak: 1566-ban 35, 1572-ben 38 telkes jobbágyot írtak össze a királyi biztosok.²⁸ Közel ugyanekkor, 1562-ben a török defterben 53 adózó háztartás szerepel.²⁹ Berény eredetileg két városra oszlott: Magyar- és Jászvárosra.

Nyilván a megszállók elleni védekezés céljából egyesültek, nevük 1588-tól tűnik fel Jászberény néven.³⁰ A pusztulás mértékének megvonása nem egyszerű, bonyolult soktényezős művelet: 1546-ban a Jászság 13 településében (az elpusztult Jászfényszaru hiányzik) a török defterdár 744 adózó háztartást írt össze, míg az 1559-ben összeírtak száma: 824 háztartás, tehát az adózó lakosság létszáma még növekedett is.³¹ Csakhogy eme növekedés a környékről beköltözők nagy száma miatt következett be. Ugyanis a megszűnt háztartások száma 40 % körül mozog. Természetesen nem feltételezhető, hogy a megszűnt háztartások mind a török hódoltság és annak nyomása miatt pusztultak el, hiszen van természetes elvándorlási és család-kihalási folyamat is. Azonban a jászsági defterekben mutatkozó nagyszámú adózószám-szaporulat nem a természetes szaporulat és a jólét következménye, sokkal inkább a környező lakosok

23 Az 1567. évi egri vár és püspökség javadalmainak összeírásában, a Jászságban 20 kapitány, ill. nemes családot írtak össze. Vö.: Botka János: Latin és magyar nyelvű források a Jászság XVI-XVII. századi történetéhez. In: Szolnok megyei levéltári Füzetek 11. Szerk.: Botka János. Szolnok, 1998. 217-219; Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun autonómia i. m. 31.

24 Kocsis Gyula: A Jászság társadalma i. m. 23-26.

25 Például: a Jászapáti illetőségű Horváth János az 1550-es években Egerben szolgált 200 lovas vicekapitányként, s testvérei is katonák voltak. Az Újszászi család tagjai is Temesvárott és Egerben szolgáltak. (Kocsis Gyula: A Jászság társadalma i. m. 24-25.)

26 Kocsis Gyula: A Jászság társadalma i. m. 24.

27 „A két torony megújított a jászapáthii lakosok által 1700-ban, 225 magyar forint költséggel – csak a kiegészítésért az anyagon kívül.” Rusvay Lajos: Jászapáti története. Jászapáti, 2003. 249. Az 1566. évi dúlást említi: Vándorfy János: Jász-Apáthi város egyházának multja és jelene. Eger, 1895. (Reprint) 9.

28 Vándorfy János: Jász-Apáthi i. m. 9.

29 Kocsis Gyula: A Jászság társadalma i. m. 43.

30 Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun i. m. 31.

31 Uo. 45. Az összeírt községek: Jászberény, Ágó, Apáti, Árokszállás, Boldogháza, Dósa, Gálszentgyörgy, Jákóhalma, Kísér, Ladány, Ladányszentgyörgy, Mihálytelek, Négyszállás.

menekülésének, s a védettebb Jászberény mezőváros, valamint a könnyebb adózási feltételeknek alávett jász falvakba való beáramlásnak köszönhető. Ez a migráció a XVII. században is folyamatos lehetett. A fentebb említett Jászapáti esete is ezt bizonyítja: az 1699. évi összeírásban 79 földdel rendelkező gazdát írtak össze, közülük azonban csak 15 fő (18,9 %) volt az odavalósi.³² Megjegyzendő, hogy Apáti lakossága cserélődött ki leginkább. A többi jász település 42-77 %-ban töltődött fel idegenekkel, míg Alsószentgyörgy 80 %-ban.³³ Kocsis Gyula az 1495. évi Ernuszt Zsigmond-féle elszámolás és a török defterek alapján megadja az adott évekre a kiszámított lélekszámot is, háztartásonként 9,8 főt számolva: 1495-ben 8903 fő, 1546-ban: 7291 fő, 1559-ben 13.181 fő, 1562-ben 10.564 fő, 1570-ben 10.809 fő.³⁴ Azonban legyünk óvatosak ezekkel a számokkal: noha az 1562. és 1570. évi török összeírások³⁵ adatgazdagságukkal tűnnek ki,³⁶ Káldy-Nagy Gyula kutatásai alapján tudjuk, hogy az 1565-75 előtti dzsizje lajstromok még óvatos becslés esetén sem alkalmasak a teljes népesség meghatározására, hiszen ekkor – alkalmazkodva a magyar gyakorlathoz – a 3 forint érték fölötti ingósággal nem rendelkező szegényektől itt még nem szedték ezt az adót.³⁷ Bár feltűnő, hogy ezek a defterek több adózót tartalmaznak, mind a magyar összeírások. Az is fontos szempont, hogy az 1495. évi dicajegyzék portáit – az adózásból kimaradtak számát is figyelembe véve – Kubinyi András 1,22-vel megszorozta. A jobbágháztartásokat 6,2 fővel, a zsellérekét (inquilinus) 5 fővel, a háztalan zsellérekét (subinquilinus) viszont csak 3,5-tel számolta, természetesen a liberekre és a bírók számára is külön gondolt.³⁸ A kiváltságolt jászok között bármilyen státusú és etnikumú menekült is élhetett ezekben az évtizedekben, így más házánál meghúzódó szegény zsellérek is, akiket nem is vettek fel önálló, adózó háztartásként. A Kocsis által használt 9,8-es koefficiens azonban mindenképpen túlzottnak tartom. Dávid Géza a hódoltság két vilájetében, a budaiban és a temesváriban, az 1570-es évekbeli tahrir-defterek alapján 5-ös szorzót tart jogosultnak.³⁹ Amennyiben így számolunk, az 1546. évi jász összeírásban szereplő 744 háztartást a hiányzók 30 %-ával megemelve (967 háztartás) és 5-ös létszámmal számolva csupán 4835 főt kapunk. Az egrí várnak 1567. évi urbáriuma szerint Jászberényben (Jászváros, Magyarváros) és a tizenkét faluban összesen 472 telkes jobbágy és 300 zsellér lakott családotul, 20 kapitány és nemes.

32 Vándorfy János: Jász-Apáthi i. m. 11.

33 Kocsis Gyula: A Jászság társadalma i. m. 71.

34 Uo. 49.

35 Bayerle, Gustav: A hatvani szandzsák adóösszeírása 1570-ből. Hatvani Lajos Múzeum Füzetek 14. Hatvan, 1998.

36 Kocsis Gyula: A Jászság társadalma i. m. 42.

37 Dávid Géza: Pasák és bégek i. m. 17.

38 Kubinyi András: A magyar királyság népessége a 15. század végén. In: Magyarország történeti demográfiája (896-1995): Millecentenáriumi előadások. Szerk.: Kovacsics József. Bp., 1997. 93-110.

39 Dávid Géza a két vilájetben a tahrir-defterek összeírásai alapján kiszámított 173.000 családfőből, 30 %-os kimaradást figyelembe véve és 5-ös szorzószámot használva 865.000 főre teszi a hódoltság keresztény lakosságát. Vö.: Dávid Géza: Pasák és bégek i. m. 22., 46.

Viszont 236 elhagyott ház és 85 üres telek kiáltott lakos után. Ez azt jelenti, hogy ekkor a paraszti telkek 41,5 %-a üresen tátongott.⁴⁰ Ez az idő – ahogyan Fodor Ferenc nevezte – valóban a Jászság „nagy kiürülésének korszaka” lett.⁴¹ Amennyiben a kapitányi és jobbágy családokat 6,2-es szorzóval, a zselléreket viszont 5-tel vesszük, akkor összlakosságnak legfeljebb 4550 főt kapunk.⁴² Ez a szám igen közel áll a fentebbi, 4835 fős lélekszámhoz, tehát reálisnak, elfogadhatónak minősíthető. Az elbujdosást és a pusztulást jelzi a 236 üresen álló ház és a 85 üres telek. Ez utóbbi azt jelenti, hogy az összeírás idejére a telken lévő valamikori ház is elenyészett.

Mint fentebb már említettük, ennek a demográfiai fogyásnak – a jobbágytelkeknek – létezik egyfajta természetes pusztásodási folyamata és a lakóknak elvándorlása, ugyanakkor mások az üresen hagyott telkekre be is települnek, amelynek nagyrészt az oszmán uralom által diktált magas adóztatás és a katonák, illetőleg harci cselekmények pusztítása az oka. 1577–79-ből a Jászságnak mind magyar, mind török részre történő részletes adóösszeírása fennmaradt, amely azonban sajnos nem teljes, ugyanis a települések egy részénél vagy az egyik félnek vagy a másik félnek járó adó, esetleg az adófizetők összeírása maradt el.⁴³ Így ebből nem tudjuk kiszámolni a Jászság teljes adóját, főleg nem a törökök felé adandót. A magyar részre történő adózás azonban egy másik összeírásból összegezzük. A jászok tizennégy települése – Jászváros, Magyarváros, Ágó, Dózsa, Árokszállás, Mihálytelek, Jákóhalma, Négyszállás, Alsószentgyörgy, Felsőszentgyörgy, Kisér, Apáti, Boldogháza és Ladány – összesen adott: 1304 forintot; természetben: 1184 „quartália”⁴⁴ búzát, 1184 quartale árpát, 183 pint⁴⁵ vajat, 209 juh- és tehénsajtot.⁴⁶ Ebből Jászváros – akkor Berény még két külön városrészből állt, amelyikből Jászváros volt a nagyobb – 306 fő egész telkes jobbágy és házas zsellér⁴⁷ lakosa összesen 362 forintot, 285-285 quartale búzát és árpát, 47 pint vajat, 47 db sajtot, 2 vágómarhát⁴⁸ és az официálisának külön 40-40 quartale búzát és

40 Az összeírás a Magyar Országos Levéltár Magyar Kamara Archivumában található: MOL, E 158, U et C. Fasc. 1. No 2. Kiadta: Botka János: Latin és magyar nyelvű források a Jászság XVI-XVII. századi történetéhez. Szolnok, 1988. (Szolnok Megyei Levéltári Füzetek 11.) 217-219. Lásd még: Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun i. m. 31.

41 Fodor Ferenc: A Jászság életrajza. Bp., 1942. 81-82.

42 Amennyiben a jobbágycsaládokat a Dávid-féle 5-ös szorzóval számoljuk, akkor a létszám csupán: 3984 fő.

43 A részletes adóösszeírást közli: Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 5. sz. irat, 219-231.

44 Quartália: Kvártále, quartale, Vierteil, fertály, szapu, véka: dongás faedény, Valamely nagyobb mérték negyede, 44,8-102, 4l, azaz 33,6-76,7 kg. Bogdán István: Régi magyar mértékek, Gondolat, Bp., 1987. 98. (Gondolat Zsebkönyvtár)

45 Pint: pinta, media. Ivóedényből lett bormérték, de nemcsak a bort és a sört, hanem a vajat is pinttel mérték. Általában: 1,6 l. Bogdán István: Régi magyar mértékek i. m. 91-92.

46 Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 6. sz. irat, 233-235.

47 A lakosság számát az 1567. évi urbáriumból adtam meg. A 306 főből 182 egész telkes jobbágy, 124 házas zsellér, azonban e mellett 51 elhagyott, azaz lakatlan ház is volt. Lásd részletesen: MOL, Magyar Kamara Archivuma, E 158, U et C, Fasc. 1. No 2. Egy része kiadva: Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 4. sz. irat, 217-219.

48A vágómarhát ekkor 6 forinttal számolták át.

árpát adózott.⁴⁹ Amennyiben a búza és az árpa-adót,⁵⁰ a vaját,⁵¹ a sajtot⁵² és a vágómarhát⁵³ – hozzávetőlegesen – átszámítjuk pénzüsszegre, a magyar részre történő adózás: 716 forintot és 55 dénárt tett ki. (Családfőként: 2 forint 34 dénár.) Tegyük hozzá, hogy ennek az összegnek csak a kisebbik részét kellett pénzben kifizetni, a többséget terményben, amely egyrészt könnyebbség volt, másrészt azonban szekereken Egerbe kellett szállítani. Török részre az eminek⁵⁴ 1 forint 12 dénárt, széna- és famegváltási adóban telkenként 1 forint 74 dénárt, a török császárnak fejenként 1 forint 64 dénár dzszijét és 1-1 pint vaját, vagy ahelyett 40-40 dénárt, valamint 1 forint 50 dénár szablyapénzt adtak. Amennyiben az egésztelkes jobbágyokat és a féltelkeseket is egy-egy egész adózó háné-nak vesszük, mint ahogy a törökök ekkortájt már azokat is adóztatták, akiknek nem volt 6 forint értékű ingóságuk, akkor a 306 főre a fentebb felsorolt adók összesen 1958 forint 40 dénárt tettek ki, többszörösét a magyar részre történő adózásnak. (Családfőként: 6 forint 40 dénár.)

Természetesen, akadt olyan község is, ahol nem volt ilyen magas a törököknek járó adó. A terhek és az arányok meglehetősen egyenetlenek voltak: például Ágón 30 egész telkes jobbágy és 28 házas zsellér (összesen: 58 család) lakott 1567-ben.⁵⁵ Az 1577. évi összeírásban a bíró szerint csupán 48 egész telek volt, amin jobbágyok és zsellérek laktak, akik egyaránt kötelesek voltak censust és királyi dicát fizetni, összesen 124 forintot, 146,5-146,4 quartale búzát és árpát (plusz 18-18 quartale búza és árpa, egy disznó, egy bárány és 16 szekér széna járt az oficiálisnak), 23,5 pint vaját, 24 sajtot és egy vágómarhát az egri várnak, s ezeken felül szükség szerint robotoltak is.⁵⁶ Amennyiben ezeket a tételeket a fentebbi áron átszámítjuk,⁵⁷ több mint 300 forintot kapunk (fejenként: 6 forint 25 dénárt), amelyen felül szerepel még a bárányok

49 Vö.: Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 5. sz. irat, 219-231.

50 Amennyiben a „quartaliát” nagyjából megfeleltetjük a mérőnek (egymáshoz hasonló nagyaságú, kb. 31-151 l. között mozgott a mérő űrmértéke), és a búzának ekkor nagyon ingadozó árát átlagoljuk, kiszámolhatjuk és megkaphatjuk ennek pénzüsszegi értékét – hozzávetőlegesen – kamarai forintban. A búza eladási ára 1574-ben: 54,43 dénár, 1577-ben: 76,27 dénár, 1581-ben 80 dénár volt. Ennek átlaga: 70 dénár. Ekként a 325 quartale búzát 70 dénáros átlagáron számítva, az hozzávetőlegesen: 227 kamarai forint és 50 dénárba került. Az árpa ára mérőnként 20-32 dénár között 1522 és 1580 között, így a 325 quartale árpa, 26 dénáros átlagárral számolva: 84 forintot és 50 dénárt tett ki. (Dányi Dezső, Zimányi Vera: Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig. Akadémiai. Bp., 1989., 66-84.)

51 Egy pint vaját a törökök 40 dénárban számoltak át, így én is ezzel számolok. 47 pint vaj: 18 forint 80 dénár.

52 A sajtot 20-30 dénárral számolták át, attól függően, hogy juh avagy tehénsajt volt-e. Ekként a 47 db sajt ára: 9 forint 40 dénár és 14 forint 10 dénár között lehetett. (A sajt árára lásd: Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 220.)

53 A vágómarhát ekkor 6 forinttal számolták.

54 Emin: alacsonyabb rangú török pénzügyi tisztviselő.

55 Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 4. sz. irat, 217.

56 Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 5. sz. irat, 223-224.

57 A 164,5 quartale búza 115 kamarai forint 15 dénárt, ugyanannyi árpa 42 forint 77 dénárt tett ki. A 23,5 pint vaj ára: 9 forint 40 dénár, a 24 darab sajt: 6 forint, 1 disznó 3 forint és 1 bárány: 40 dénár. (Dányi Dezső, Zimányi Vera: Soproni árak i. m. 142.) A censussal és a dicával együtt az adó forintban átszámítva, a bárányok és a 18 szekér szénán kívül: 300 forint 32 dénár volt. Ugyan a bárányok árát tudjuk, de azt nem, hogy hány juhos gazdának kellett egy-egy bárányt beszállgatnia az oficiálishoz.

és a 18 szekér széna tétele is. Tehát az ágóciák magyar részre történő adóterhe elérte a jászvárosiak török felé történő adózását. Ágó esetében az eminek járó adón, azaz a fejenkénti 1 forint 12 dénaron túl a lakosság csupán 1-1 forintot fizetett széna és fa helyett megváltásként, szemben a jászvárosiak 1 forint 74 dénáros ugyanezen jellegű illetékével. Az összeírásban másfajta, törökök részére fizetendő adó nem olvasható. Első pillantásra tehát úgy tűnik, hogy a török adó kedvezőbb volt, mint a magyar fél számára járó kötelezettség. Azonban az, hogy nem szerepel a dzsizje és a szablyapénz, továbbá a szokásos vaj-adó, nem jelenti azt, hogy nem kellett befizetni. Különleges esetekben, például a falu vagy lakói súlyos pusztulása után előfordult, hogy valamelyik török előkelőség elengedte az éves adót, vagy a szultán könnyített azon, de az csak ideiglenes lehetett. A be nem írt adók pedig éppen a szultánnak jártak.

Mivel azonban pusztulásra, illetve adóelengedésre nincs semmi utalás, sokkal valószínűbb, hogy egyszerűen nem írták be a hiányzó tételeket. Így feltételezhető, hogy az ágóciákat sújtó török-adó 101 forint 76 dénáros tétele a tényleges adónak legfeljebb a harmada lehetett. Azonban, ha a szokásos császári adókat is beszámítjuk, az akkor sem több mint a magyar részre nyújtott szolgáltatások és terhek összege. Tehát azon ritka esettel van dolgunk, hogy a törökök felé járó fizetés nem volt magasabb a magyar részre valónál.

Megint más eset Apáti (Jászapáti) adóterhelése. A községben ekkor a 4 kapitány (nemes) mellett 45 telkes jobbágy lakott, ám azokból 7 zsellérnek és 4 „szegény”-nek van feltüntetve. Ezen felül feltűnő a pusztulás: a bírák a 45 lakott telek mellett 21 elhagyott jobbágytelekről adtak számot. Elképzelhető, hogy az 1566. évi pusztítás nyomai még nem tűntek el, de az sem kizárt, hogy valami újabb romlás érte a községet. Bizonyára ezért volt kevesebb Apátinak a magyar részre történő adója, mint a 48 családdal lakott, fentebb elemzett Ágóé; az apátiak teljesítendő kötelezettsége mintegy fele annyi volt, mint az ágóciaké. Apáti censusa 48, a dicája 32 forint, ezen felül az akó-adójuk az oficiálisnak adandó gabonával együtt: 81 quartale búza és ugyanannyi árpa, továbbá 12 pint vaj, 12 darab juh- és tehénsajt, valamint egy vágómarha.⁵⁸ Amennyiben a pénzbeli adóhoz hozzáadjuk a természetbeli szolgáltatások kiszámított értékét, akkor megkapjuk Apáti éves magyar adóját: 171 forint 56 dénár.⁵⁹ Ezzel szemben a törökök felé járó adó a következőképpen alakult: minden telek után 1 forint 12 dénárt kellett fizetni – ez összesen: 53 forint 76 dénár –, ám ha a szegények csak a felét adták a kívánt összegnek, az akkor 44 forint 24 dénárt jelentett. A község egésze a szénáért 53 forintot, a császárnak 85 forintot (dzsizje-adót), szablyapénzt szintén 85 forintot és 53 pint vajat (21 forint 20 dénár értékben) fizetett, amely összesen 297 forint és 96 dénár⁶⁰ tett ki.

58 Botka János: Latin és magyar nyelvű források i. m. 5. irat, 229-230.

59 A fentebbi átszámítási értékek alapján, 81 quartale búza, 70 dénárral számolva: 56 forint 70 dénár, 81 quartale árpa 26 dénárral számolva: 21 forint 6 dénár, 12 pint vaj, pintjét 40 dénárral számolva: 4 forint 80 dénár, 6 juh és 6 tehénsajt 20, illetve 30 dénárral számolva darabját: 3 forint, egy vágómarha: 6 forint. Ezt az összeget a censushoz (48 forint) és a dicához (32 forint) hozzáadva: 171 forint és 56 dénár.

60 Amennyiben a szegényekre fél-adóját számolunk, akkor: 288 forint 44 dénár.

Ezen túl azonban a község lakói még további súlyos adóval voltak megnyomorítva: a föld minden terménye után tizeddel, minden kocsi fa után 50 dénárral és minden disznó után 4-4 dénárral tartoztak. Természetesen a lakók által fizetett illetékekről és a büntetéspenzék összegéről nem tudunk.

Az oszmán hódítás számára sikertelen egri ostrom (1552) nyomán a hódoltság Kelet felé nyitva maradt: Hatvan és Szolnok között nagy rés tátongott. Részben ennek lezárását a Magyar Királyság felé, részben a meginduló béketárgyalások befejezése előtt, a török fél a jászberényi ferences kolostort építette át palánkká 1568-ban, Dzsánfedá néven. A budai pasa azt javasolta, hogy Szigetvár ötszáz fős őrségét helyezték át ide. A budai pénztári napló fennmaradt adatai szerint – 1568. december 20-a és 1569. december 9-e között – az újonnan felhúzott palánk létszáma ugyan nem érte el a kívánt létszámot, de megközelítette azt: az első félévben 392, a másodikban 429 katonának fizettek zsoldot.⁶¹ A csapatnemek között a következő volt a megoszlás: műsztahfiz⁶² 64/63 fő, tüzér (topcsi) 21/21 fő, lovas⁶³ 199/218 fő, azab⁶⁴ 76/94 fő, martalóc⁶⁵ 32/33 fő. Azonban a palánkban 442-en voltak jelen, többen, mint ahányan zsoldot kaptak.⁶⁶ Az állomány fele lovas katonából állt, amely azt mutatja, hogy a vár a Magyar Királyság felé valódi határvárként működött; a lovasok olykor felderítést, olykor portyákat, máskor a támadó magyar végváriak elleni támadást hajtottak végre, vagy az adót nem fizető alattvalók megbüntetését szolgálták. A lovasok száma az 1572-74-es, majd az 1592-es összeírásban is hasonló létszámot mutat.⁶⁷ A várnak szüksége is volt a sok lovas katonára, mivel az észak-keleti magyar végváriak nem voltak restek a török őrséget nyugtalanítani, ki-kiszáguuldani rájuk, le-lecsapni embebreikre, foglyokat ejteni, s marháikat elhajtani.

A tizenöt éves háború (1591–1606) kitörése után, talán Pálffy Miklós bányavidéki főkapitány 1593–94. évi győzelmei hatására, amikor a Nógrád megyei várak sorra szabadultak fel, Dzsánfedá őrsége 1594 májusának elején felrobbantotta a palánkot és Szolnokra távozott. Egyrészt biztonságosabbnak érezték ott magukat, másrészt fontos volt Szolnok várának megerősítése. Ekkor Jászberény lakói is nagyrészt elmenekültek, s visszatelepedésük is csak az 1610-es évek végén történt meg. A mezőváros olyannyira elnéptelenedett, hogy Szúfi Mehmed budai pasa 1617-ben a Berénybe vissza- és betelepülő alattvalóknak – azoknak is, akik az „ellenséges területről”, tehát a Magyar Királyságból áttelepülnek – négy évre dzsizje- és tizedfizetés alóli mentességet adott.⁶⁸ (1640-ben, majd 1642-ben a lakosság szőlőtelepítésre kapott 16 évi adómentességet.⁶⁹)

61 Hegyi Klára: A török hódoltság várai és várkatonasága I-III. Bp., 2007. II. köt. 657-658.

62 Előkelő, a várvédők legrangosabb gyalogos katonái, csak muszlim hitűek lehettek ebben az alakulatban.

63 Besli vagy fárisz vagy ulüfedzsján-i katona.

64 Egyszerű, szárazföldön és vizen szolgáló gyalogos várvédő katona.

65 Zömmel délszláv keresztényekből álló, kevés zsoldért vagy adóelengedés fejében szolgáló lovas.

66 Hegyi Klára: A török hódoltság várai i. m. II. 658.

67 Uo. II. 660-665.

68 Szúfi Mehmed budai pasa a jászberényieknek, Buda, 1617. február 8-17. Hegyi Klára: Jászberény török levelei (Szolnok Megyei levéltári Füzetek 11.), 17. sz. irat, 43.

A budai főkormányzó igyekezett hódolatlan területekről is átcsábítani alattvalókat, hiszen mindenki tudta, hogy a föld munkáskéz és adófizető nélkül semmit sem ér. Azon kívül, a budai pasák a magyar végváriak és nemesek ellen felmerült panaszokban, és a velük való tárgyalások folyamán óriási aduként használták fel azt a tényt a törökök, hogy magyar területekről hozzájuk szöknek át magyar alattvalók, úgymond védelemért. Egy részük nyilván a hódoltság peremvidékekről menekült el, ahol valóban mindkét részről olyan erős adóztatásnak és katonai nyomásnak voltak kitéve, hogy egyesek úgy gondolták, jobban járnak, ha meghódnak. A jobbágyok nagy része azonban a háború elmúltával ismét visszatért egykori otthonába. Azok is szívesen szöktek át török területre, akiknek a törvénnyel volt valami összeütközésük, a büntetést elkerülendő. *„A budai bírósági körzetben tartozó szultáni ház-birtokaim falvai közül Jászberény falu [...] korábban, a háborúk idején a különböző seregek kártételei miatt elpusztult és szétszóródott, s hosszú ideig üresen és pusztán állt. Azután az ellenséges országrészből [ti.: a Magyar Királyságból] néhány család (háne) rája jött ide magát megadva és behódolva, és az említett faluban telepedett le. Egyesek azonban e ház-birtokok rájait zaklatják. [...] Ha az ellenséges országrészből áttelepült, behódolt szegény ráját a nemes seriat⁷⁰ és a régi szokás ellenére valóban zaklatják, akadályozd meg. Ne engedd, hogy az ellenségtől ájított, meghódolt ráját és a későbbiek során még meghódoló jövevényeket a seriat ellenére bárki zaklassa és háborgassa!”⁷¹* Háborús időkben a lakosok a sereg pusztításai elől elmenekültek, miként tették azt Nagykőrös lakói is a tizenöt éves háborúban; a lakók salétromfőzéssel tartoztak adózni török részre, *„de szolgálatak teljesítése közben háborúk ütvén ki, a seregek szorongatása és erőszakoskodása elől keresztyén földre menekültek, s ezután édesgetés következtében régi lakhelyeikre telepedvén, salétrommal foglalkoztak. Ez alatt őket a szpahik, eminek, ámilok,⁷² sőt mások is [...] helyeikből el akarják mozdítani és máshová szállítani.”⁷³* A nagy pusztulás után a hódoltságon belül is megindult a harc a török földesurak között, hogy egymás alattvalóit átcsábítsák vagy erőszakkal áttelepítsék saját földjeikre. Ez történhetett Nagykőrösnél is 1614-ben, miként 1624-ben szintén hasonló esetben adta ki IV. Murád szultán (1623-1640) a kőrösiek számára oltalomlevelét: *„Ezen keresztyén földre távozott jobbágyok édesgetésre és biztosító levelekkel felruházva visszatelepítették. A fenn írt városba is jöven néhányan ott megtelepültek, s azóta 20 év folyt le. Most azonban némely szpahik magas rendelettel és defter⁷⁴ után*

69 Múza budai pasának Ibrahim szultán nevében kiadott rendelete a hatvani szandzsákbégnek és kádinak. Buda, 1640. augusztus 10-18.; Bahlúl, Júszuf fia, helyettes hatvani kádi a jászberényieknek. Hatvan, 1642. február 1-március 2. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 49., 55. sz. iratok, 73., 78.

70 Az iszlám vallásjoga

71 Karakas Mehmed budai pasának II. Oszmán szultán nevében kiadott rendelete a budai kádihoz, Buda, 1619. október 20-29. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 19. sz. irat, 45.

72 Pénzügyi tisztviselő, alacsonyabb rangú adószedő.

73 I. Ahmed szultán levele a nagykőrösieknek. Konstantinápoly, 1614. december 1. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Nagy-Kőrös, Czegléd, Dömsöd, Szeged, Halas levéltáraiból. Szerk.: Szilády Áron, Szilágyi Sándor. I. köt. Pest, 1868. (Török-magyar-kori Történelmi Emlékek, Első Osztály: Okmánytár. (A továbbiakban: TMKTO. I.)) VIII. sz. okmány, 7-8.

74 Adóösszeírás

készült másolattal lépnek elő, s azt mondván, hogy ezek nekik beirt jobbágyaik (rája) és jobbágyaiknak fiai volnának, őket a helyből ki akarják mozdítani, s ekként sanyargatják. Holott tény az, hogy a keresztyén földről jövő jobbágyokat, kik nekik be nem irt jobbágyaik, bármely városba telepedjenek is meg, máshová szállítani nem szabad. ... [Az] a Kánunnal⁷⁵ ellenkezik.”⁷⁶ Karakas Mehmed budai pasa egyik, 1620-ban keltezett parancslevele pedig éppen Jászberény esetben intézkedett: „Jászberény szultáni hász-város az út mentén, a határszélen fekszik. Korábban a seregek zaklatásai és háborgatásai miatt a defterbe bejegyzett rájai elszéledtek és szétszóródtak, s ezzel a kincstárt jelentős kár és veszteség érte.” A pasa négy korábban ott lakó, jelenleg Gyöngyösön meghúzódó lakosnak adott engedélyt, hogy régi lakhelyükre visszatérhesenek. Azonban a budai vezír az egri pasának és a hatvani szandzsákbégnek és kádinak azt is meghagyta, hogy ne engedjék egyes török javadalombirtokosoknak, hogy zaklassák és magukhoz telepítsék a rájákat, hanem hagyják őket a régi lakhelyükre visszatérni és ott letelepedni, mivel „az ellenség országából átjövő rája megszabadul [helyhez kötött] rája mivoltától.” – ez utóbbi törvényt maga a pasa találta ki az alattvalókat

védendő.⁷⁷ A hódoltság peremvidék területére nagyon is jellemző volt a jobbágyok feletti alkudozás egyfelől a potencionális új földesúr és a régi, a magyar földesúr között; Iszkender nándorfehérvári pasa világosan megírta Batthyány Ferenc volt dunántúli főkapitánynak,⁷⁸ hogy a győzhetetlen császár nem azért vette be Kanizsa várát (1600) sok katonája halála árán, hogy a puszta bozótot bírja. Annak érdekében, hogy a kincstár adófizetőkhöz jusson, alkut ajánlott a nagyúrnak: ha az megengedi a környező jobbágyok „önkéntes” behódolását, leszállítja a falvak summáját.⁷⁹

Visszatérve Dzsánfedá XVI. századi fennállásához, a török vár a keresztyén lakosság számára igen nagy nehézséget jelentett; ugyanis azzal a terület autonómiája súlyosan sérült. Képzelnék el: a megszállók több száz katonája ott élt a Jásztság legfejlettebb

Jászberény török levelei. III.
Murád tigrás levele szultán
Kara Ovejsz budai pasának
és a pesti kádinak. Isztambul,
1578. december 22.

75 Szultáni törvény

76 IV. Murád nevében kelt levél, Buda, 1624. május 19-29. TMKTO I., XIII. okmány, 11-12.

77 Karakas Mehmed budai pasának II. Oszmán szultán nevében kiadott rendelete az egri pasának, a hatvani szandzsákbégnek és kádinak, Buda, 1620. január 7-16. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 20. sz. irat, 46-47.

78 Batthyány Ferenc 1604 és 1609 között volt dunántúli főkapitány. 1613-ban e tisztséget Rimaszécsi Széchy Tamás viselte. Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16-17. században. Történelmi Szemle 1997/2. 269.

79 Magyar Országos Levéltár (MOL), Batthyány család levéltára, Missiles, P 1314, No 21.160. Izgiender (Iszkender) nándorfehérvári pasa levele Batthyány Ferenchez, Nándorfehérvár, 1613. július 1.

központjában, a mezővárosban. A Jászberényben fennmaradt török iratok tanúsága szerint a katonák és a polgári lakosság között nagyon komoly sérelmek, visszaélések, rablások adódtak.⁸⁰ A polgári lakosság a fegyveres katonáknak teljes mértékben ki volt szolgáltatva: azok beszálltak a településekre, pláne, ha úgymond nem fizették meg időben, vagy egyáltalán nem teljesítették az adót; ha rendkívüli „ajándékot”, bort, élelmiszert vagy ingyen munkát, szekerezést és egyéb juttatásokat követeltek. Jászberény lakói panaszát III. Murád szultán (1574–1595) 1578-ban, a budai pasának írt levelében a következőképpen adta vissza, azt kivizsgálandó: „*Mi szultáni házbirtok rájái vagyunk, s a kincstárnak járó adóinkat az eminek és az ámilok⁸¹ közvetítésével fizetjük meg. Újabban azonban a szandzsákbégek vojvodái⁸² ide jönnek, letelepszének náhijénben,⁸³ sőt városunkban is bent laknak. A rájából naponta két embert szolgálatra rendelnek, ellenszolgáltatás és fizetség nélkül elveszik élelmiszereinket, mindezzel a legteljesebb törvénytelenséget és zsarnokságot követik el rajtunk...*”⁸⁴ A török katonaság – a jászberényiek 1581. évi panasza szerint – ingyen és erővel elveszi kocsijukat, borukat, élelmiszereiket, s az ő legelőiken legelteti állatait, ellepi a mezőket.⁸⁵ Ali budai pasának újfent figyelmeztetnie kellett a dzsánfedái előljárót, hogy a ráják mezőire, szántóira és földjeire senkit ne engedjen a szokással ellentétben behatolni, s ne engedje az alattvalókat elhurcolni. Ne hagyja a városban élőket és a templomban tanuló fiúkat erőszakosan háborgatni (nyilván törökké akarták őket tenni), különben elszegényednek és elmenekülnek.⁸⁶ Ezek a panaszok – a fennmaradt török és magyar nyelvű iratok alapján – mindennaposak voltak. A hódolt lakosságot – így a berényieket is – azonban nemcsak rendkívüli mezei munkára, robotra rendelték ki, hanem egyéb módon is megpróbálták belőlük minél többet kisajtolni; ha éppen nem az adót emelték, akkor a beszolgáltatandó tizedet nagyobb mértékkel mérték, de az sem volt ritka, hogy a szemfüles emin a beszedett gabonát nem a kincstárba, hanem a Magyar Királyság területére vitette, hogy ott a maga hasznára eladja.⁸⁷ Mivel a város az országút, éppen a Buda, valamint a Szolnok felé vivő út mentén feküdt, a kincstár szállításában járó küldötteket, követeket, csausokat, valamint nagyszámú, Budára szállított keresztény foglyot, illetőleg muszlim rabot, akik vassal a lábukon koldulták össze sarcukat, el kellett látniuk lovakkal, szekerekkel, napi élelmiszerral, s e téren

80 A Jászberényi levéltárban 151 db., a török hatóságok által kiállított irat maradt fenn, amelyet összefüggéseiben bemutatva és lefordítva Hegyi Klára adott ki. Vö.: Hegyi Klára: Jászberény i. m.

81 A bérletbe adott kincstári bevételek egyik beszedője, alacsonyabb rangú pénzügyi tisztviselő.

82 A szandzsákbég alá beosztott, széles jogkörű tartományi tisztségviselő.

83 Nahije: a szandzsáknál kisebb közigazgatási egység.

84 III. Murád szultán Kara Oveysz budai pasának és a pesti kádinak, Isztambul, 1578. december 22. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 6. sz. irat, 33-34.

85 Kalajlikoz Ali budai pasa a jászberényi vár, Dzsánfedá vojvodájának és naibjának, Buda, 1581. június 3-12. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 8. sz. irat, 35.

86 Kalajlikoz Ali budai pasa a jászberényi vár, Dzsánfedá vojvodájának és náibjának, Buda, 1581. június 13-22.; Hüszejn budai kajmakám (a beglerbég helyettese) a Dzsánfedá vojvodájának, Buda, 1583. január 25-1584. január 13. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 9-10. sz. irat, 36-37.

87 Ezt cselekedte az új emin, Ömer aga 1635-ben. Haszan egi defterdár a hatvani kádinak és helyőrségi agáknak, Eger, 1635. február 3. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 31. sz. irat, 57-58.

is sok visszaélés történt, amelyért a berényiek panaszt tettek a pasánál.⁸⁸ A török katonának az erőszakételhez persze az is elég volt, ha magyar végváriak törtek be a területekre; veszteségeiket a keresztény alattvalókon vetették meg, rajtuk álltak bosszút. Túlkapásaiknak csupán parancsnokuk vagy szolnoki, budai feljebbvalóik józansága és határozottsága szabott határt. Az sem volt ritka, hogy nem a környék, hanem más várak állományából való török katonák lepték el a községet; ettek-ittak, s fosztogatták a lakosságot.⁸⁹ A török katonáknak és a szpáhiknak, azaz a török földbirtokosoknak a XVI. században semmi, a XVII. században pedig csak az 1606. évi zsitvatoroki béke – annak is csak a magyar nyelvű változata, a török nem – fogja megtiltani, legalábbis jogi értelemben, hogy a falvakra kimenjenek adóbehajtás céljából.⁹⁰ Persze ez a tiltás is jobbra csak papíron érvényesült, hiszen a fentebbi eset – noha ott éppen nem adószedésről volt szó – is ezt példázza. Gyakorlatilag a török adószedő szpáhik és rabló katonák oda nem csaptak ki, ahol a magyar végváriak a szablya erejével érvényt tudtak szerezni a tiltásnak.⁹¹ A tizenöt éves háborúban elpusztult jászberényi török palánkot a hódítók 1618 körül ismét életre keltették, azonban igyekezetük kudarcba fulladt;⁹² egy 1621-ben kelt irat említi utoljára a várat.⁹³

Jászberényi török levelei. Múza budai pasának IV. Murád szultán nevében kiadott tigrás rendelete Moharren szolnoki szandzsákbégnek és a hatvani kádinak. Buda, 1637. október 1-10.

88 Mehmed budai defterdár a jászberényi kádinak és eminnek, Buda, 1588. június 16-25. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 12. sz. irat, 38-39. és még további iratok.

89 1664-ben Nógrád és Vác várainak katonái mentek Jászberénybe, ahol 2-3 napon át ettek-ittak, s fizetség nélkül elvették a lakók lisztjét, árpáját és egyebeket, sőt még meg is verték a szegény ráját. Vö.: Hüszejn egri pasa (vagy kajmekám?) a nógrádi szandzsákbégnek, alajbégnek és agáknak, Eger, 1664. január 18. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 105. sz. irat, 120-121.

90 Az 1606. évi zsitvatoroki béke 15. pontja: „Az hódultságra peng az törökök ki ne járjanak, hanem csak az közelvalókra és csak az falúbirák által szolgáltatassék be [ti. jövedelmeik]. Ha peng be nem mennének, tehát az kapitánnak vagy földesuroknak írjanak [ti. a törökök], és azok beküldjék. Ha úgy sem akarnának, úgy menjen reá az török. Azonképpen az magyarok is.” In: Magyar történeti szöveggyűjtemény 1526-1790. I-II. Szerk.: Sinkovics István. Bp., 1968. I. 371.

91 Lásd erről részletesebben: J. Újváry Zsuzsanna: Oszmán-magyar viszony a XVII. század első harmadában. In: Uő: „A békeséget fegyverrel kell tartani...” Megjelenés alatt.

92 Hegyi Klára: A török hódoltság várai i. m. II. 665.

93 Hegyi Klára: Jászberény i. m. 11.

Így aztán a berényiek megszabadultak a török katonaság közvetlen, testközelelétől és fenyegetésétől, de azon kívül akadt még elég visszaélés és túlkapás, amelyet a megszállók részéről el kellett viselniük.

Az oszmán előjárók leleményessége határtalan volt abban, hogy mi módon növeljék bevételeiket, és egyúttal beleszóljanak az alattvalók életébe. E tekintetben igen sokat jelentett a kirótt vérdíjak, büntetéspénzek és a hagyatéki illetékek, amelyekről a kádik semmiképpen nem akartak lemondani; gyilkosság esetén a gyilkos tartozott vérdíjat fizetni, vagy ha nem sikerült a tettes nyomára akadni, akkor az a közösség fizetett, ahol a gyilkosság történt, hiszen az volt felelős a közbiztonságért. Az oszmán hivatalok minden lehetséges jövedelemforrásra éberren figyelvén, a haláleseteket, így a baleseteket is számon tartották. A bírónak kellett az ilyen eseteket jelenteni a kádi felé, s ha azt elmulasztotta, a közösség nem kerülte el a büntetést. Csak a vizsgálat lezajlása után lehetett az áldozatot eltemetni, amihez a kádi adta ki a külön engedélyt.⁹⁴

„A Hatvanhoz tartozó Berény város lakosai közül Barnija János, Szabó György [stb.], valamint Szentkút faluból Török Márton, Kocsmáros Mihály [stb.]⁹⁵ nevű gyaurok a bíróság előtt elmondták, hogy a nevezett falu városi földjén egy Ferensze Gergely nevű gyaur vízbe esett és természetes halállal halt meg. Ők szokásuk és elveik szerint megesküdtek erre, majd engedélyt kértek a halott eltemetésére.

Mivel hozzá kimenni, őt megvizsgálni és leírni nem áll módunkban, tizenkét embert eskettünk meg szokásuk és elveik szerint arra, hogy a halott tagjain bántalmazás nem látszik, és őt nem harcban ölték meg.

Ezután a törvényszék részéről engedélylevelet adtunk nekik a halott eltemetésére. A dologba mások ne avatkozzanak be.”⁹⁶

A hódítók a meghódított területeken a gazdaság megszervezésén kívül mind az adózás, mind a polgári közigazgatás, mind pedig a bírászkodás irányítását fenn akarták maguknak tartani. Csakhogy a már korábban elemzett okok következtében a magyar viszonyok közepette ez a kísérlet megbukott: a meghódítottakat ugyan adózásra kényszerítették, de el kellett tűrniük, hogy azok – többé-kevésbé – a magyar állam, kisebb részben az egyház és nagyobb részben egykori földesuruk felé is adózzanak. Kénytelenek voltak a meghódítottak feletti hatalomban mind a katonailag vesztes állammal, mind a rájuk egykori uraival osztozni. Ezt a tendenciát erősítette a magyarországi feudális társadalom lakóinak erős önkormányzatisága, amely mind a balkáni, mind az oszmán hataloménál jóval fejlettebb volt. A Jászságnak – sajátos kiváltságai miatt – pedig még inkább jelentős volt az önkormányzati tradíciója, amelyet Berény és a tizenkét falu igyekeztek is megtartani, s kivédeni, hogy a megszállók mindennapjaik menetébe beleszóljanak.

94 Például 1634-ben egy ember a Zagyva malmánál dolgozván, beleesett a folyóba, és belefulladt. A berényi bíró és az esküdtek kérték a hatvani kádi engedélyt a temetéshez. Musztafa, Hüszejn fia, hatvani kádi a jászberényieknek, Hatvan, 1634.július 27-augusztus 5. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 30. sz. irat, 57.

95 Összesen 10 személy van felsorolva.

96 Mehmed hatvani kádi a jászberényieknek és a szentkútiaknak. Hatvan, 1672. július 18. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 134. sz. irat, 149.

A török fél azonban a bíraskodás fenntartásához – a nagyon komoly bíraskodási jövedelmek okán – keményen ragaszkodott. A harc mélyen a hódoltságban csak lassan, a XVII. század 30-40-es éveire dőlt el a magyar fél javára. Ez a hosszú folyamat szépen nyomon követhető a jászberényi török iratokban is. E tekintetben a kádi hivatala fokozatosan szorult vissza: a hódolt magyar hatóságok először a rablók és útonállók üldözésének, majd a felettük való ítélkezésnek, végül azok kivégzésének, valamint a saját alattvalóik fölötti ítélkezésnek a jogát is megszerezték.⁹⁷ A Jászság települései – az egri pasának 1617-ben kiállított engedélye alapján – elfoghatták a rablókat, majd egy 1638-as levél alapján ki is végezheték, persze a hatvani bég és kádi engedélyével, és egy török tisztviselő jelenlétében.⁹⁸ Fontos volt a paraszti önvédelem – ez az ún. parasztvármegyék intézményében öltött testet. Ennek az volt az alapja, hogy a be-be-törő rablók, illetve kóborló hajdúk elfogására és megölésére a magyar kapitányok is engedélyt adtak.⁹⁹ Mint említettük, az önállósodás legmagasabb fokát az jelentette, ha a mezőváros elnyerte azt a jogot is, hogy saját bűnös lakói fölött is ítélkezzen, s azokat ki is végezhesse. Jászberény esetében ez az 1650 előtti évekre tehető.¹⁰⁰ A hódoltsági központtól távolabbi területeken, például Miskolc és Ónod környékén vagy a hódolt, de igen gazdag Debrecenben megmaradt a bíraskodási autonómia, amelyért persze a közösségek sok pénzt fizettek megváltás gyanánt, s olykor nem kevés összeget áldoztak arra, hogy egy-egy latort maguk akaszthassanak fel.¹⁰¹

A megszállók a hódoltságban lakó mezővárosok, de még inkább a falvak mindennapi életébe is igyekeztek beleszólni. Amint fentebb elemeztük, a városoknak sikerült megtartani autonómiájukat, a kádítól megvették a bírósági jogkört is, s csupán néhány ügy maradt meg annak joghatósága alatt,¹⁰² de a falvak kénytelenek voltak többet eltűrni. Jászberény „*gonoszcsелеkedetű és porbasújtott gyaур lakosai – átkozza meg őket valamennyiüket Allah, a mindent bíró király a végítélet napján!*” – kénytelenek voltak könyörögni a hatvani kádinak, hogy nyomorúságos Nagyboldogasszony templomukat megjavíthassák.¹⁰³ 1639-ben a törökök a berényieket azzal vádolták meg, hogy engedély nélkül építettek új templomot. Az ügyet a hatóságok kivizsgálták, és Ibrahim budai kajmakám¹⁰⁴ pecsétes levelet adott ki arról, hogy az épületet az eredeti helyén, s annál nem szélesebb alapokra, sem nem magasabbra építették.¹⁰⁵

97 Hegyi Klára: Jászberény i. m. 16-18.

98 Hegyi Klára: Jászberény i. m. 17. Vö. uo. 38. sz. irat, 64-65., 113. sz. irat, 126-127. stb.

99 Vö.: Ibrahim hatvani szandzsákbég a jászberényieknek. Hatvan, 1640. január 5-14.; Mehmed hatvani szandzsákbég a jászberényieknek. Hatvan, 1640. június 21-30. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 43., 46. sz. iratok, 69.,71.

100 1651-ből maradt fenn egy ilyen engedély. Vö.: Szelim, Elhádzs Ibrahim fia, hatvani kádi a jászberényieknek, Hatvan, 1651. október 7-15. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 73. sz. irat, 94.

101 Hegyi Klára: Török berendezkedés i. m. 132-133.

102 Hegyi Klára: Török berendezkedés i. m. 131-145.

103 Ahmed, Musztafa fia, hatvani kádi a jászberényieknek, Hatvan, 1624. június 29. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 24. sz. irat, 24.

104 Helyettes, helytartó. Jelen esetben a budai vezér helyettese.

105 Ibrahim budai kajmakám a jászberényieknek. Buda, 1639. június 12. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 42. sz. irat, 68-69.

Ez azért volt fontos a megszálló hatóságok számára, mert az alávetett keresztényeknek bármiféle erősséget, falat, palánkot, amelyek védelmükre szolgálhattak volna, tilos volt építeniük.

1663-ben a jászberényi bírák a Zagyva áradásaitól és az időtől megrongálódott Holló-szigeti templom javításához kértek engedélyt egyrészt a hatvani kajmakámtól, másrészt a hatvani eminektől.¹⁰⁶ Ahol volt kádi – nem sok ilyen hely volt a hódoltságban, mindössze öt¹⁰⁷ –, ott az jobban beleszólt a közösség életébe, hiszen az örökösödési ügyek mindvégig az ő hatáskörébe tartoztak. A jászberényiek az 1630-as években például arra panaszkodtak, hogy új adószedőik, eminjeik lettek, akik az elhunyt ráják örökségének javát elveszik az örökösöktől, pedig az régen nem volt szokásban.¹⁰⁸ Az is rendszeresen visszatérő sérelem volt, hogy a kádi nagy összeget hajt be rajtuk hagyatéki illeték címén, és még az egyszerű, nem erőszakos halálesetért is díjat követel.¹⁰⁹

A Tiszántúlt, beleértve a hajdúvárosokat, majd Várad környékét az 1658. évi török-tatár büntetőhadjárat és az azt követő 1660. évi had pusztította el módszeresen, égette föl a hajdútelepüléseket és a Tiszántúlt. A Duna-Tisza közét az 1663. évi Köprülü-féle háború sújtotta. A török alóli felszabadító hadjárat (1683–1699), amely mintegy másfél évtizedig szakadatlanul tartott, egész megyéket érintett, szakította fel lakosságát, kényszerítette őket iszonyatos vér- és anyagi áldozat teljesítésére és életüket mentendő, elmenekülésre. Buda és Szeged már régóta a keresztények kezén volt, amikor Várad és Gyula török őrsege¹¹⁰ még keményen tartotta magát. Ali gyulai pasa 1690-ben szigorúan megintette a tatárok elöl menekülni igyekvő mezőtúri parasztokat; „*Ti megnevezett túri bírák és esküdtek, im megértettem az leveletekben, hogy el akartok futni, de meg ne merészelljétek, hogy elfussatok, mert rosszul jártok [...], ne féljétek az tatártól [...], és ne menjetek sohová!*”¹¹¹ A lakók egy része – miként sok helyről – innen is elmenekült, ám akadtak olyanok is, akik nem tudtak vagy nem akartak elmenni. Az ottmaradók között bizonyára akadtak olyanok, akik továbbra is fizették a törököknek járó adót, de olyanok is, akik megtagadták azt.

106 Vö.: Ahmed, Ibrahim fia, hatvani kajmakám (a bég helyettese) a jászberényieknek. Hatvan, 1663. június 11.; A hatvani eminek (egyikük Iszmail, Ibrahim fia) a jászberényieknek. Hatvan, 1663. június 11. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 94., 95. sz. irat, 111.

107 A megszállók igyekeztek a polgári lakosság számára, illetve fölötté nemcsak a közigazgatást, hanem a bíraskodást is megszervezni, vagyis megszerezni. A XVI. századi kísérletek kevés sikert hoztak, s a XVII. században is kevésbé valósult meg. A magyar közigazgatás és bíraskodás, a megvalósult helyi autonómia szétrágtá a megszállók intézményeit. Ez a kettős uralom, a kondomínium rendszere. A magyar lakosság számára kádi hivatalok működtek: Makón, Tolnán, Ráckevén, Kecskeméten és Jászberényben.

108 A jászberényiek beadványa a budai (?) pasához, h. n., az 1621-30-as évek fordulója. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 27. sz. irat, 53-54.

109 IV. Mehmed szultán rendelete az egri pasának és kádinak, Jenisehir fenár, 1668. október 27-november 5. Hegyi Klára: Jászberény i. m. 123. sz. irat, 137-138.

110 Várad 1691-ben, Gyula 1695-ben szabadul fel a török uralom alól.

111 Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Mezőtúr török iratai. B/147. Ali pasa levele a mezőtúriakhoz, 1690. (Pecsesétes, török-magyar nyelvű eredeti levél)

A levéltár török vonatkozású mezőtúri irataira Dr. Fülöp Tamás levéltár igazgató és Szikszai Mihály levéltáros hívta fel a figyelmet, amelyet ez úton is köszönök nekik.

A nándorfehérvári Amhet pasa egyik, 1691-ben írott levelében az előbbieknél jultalmat, az utóbbiaknak büntetést helyezett kilátásba: „*a túri tanácsos bírák és esküdt emberek [...], az mellyek az győzhetetlen császár hatalma alá folyamodtatok, tekintvén a 'ti hűségteket'*”, azoknak a szultán három esztendeig való adójukat, szolgálatukat és „*dézmájukat*” elengedi, továbbá „*minden helyekben, városokban és falukban az szegény jobbádság valamennyi járómarha nélkül szűkölködik, mindeniknek két-két ökröt és vetni való búza, árpa nélkül [!] [vagyon], írva hozzám, leküldjétek! Ez az hatalmas, győzhetetlen szultán Szulimán császár¹¹² parancsolatja. Hiti és fogadása szerint mindeneknek igazán kiadjuk. Annak okáért minden helyekből egy-egy öreg tanácsbeli ember jöjjön ide Nandor Fejér Várban [...], ti is minden helyekből itt legyetek és a régi szultán Szulimán kiadott fermánját veletek edgyütt elhozzátok! Hogy ha pedig mégis az győzhetetlen császár ellen hódolatlanságtokat fenntartjátok, ha Isten engedi, az győzhetetlen császár büntetését méltán fejetekre várhatjátok.*”¹¹³ Ekkor azonban a nándorfehérvári pasa hiába ígérgetett és fenyegette a hódolástól megszabadult magyar alattvalókat, a felszabadító háború végkimenetelét nem lehetett már visszafordítani.

Az 1699. évi kamarai összeíráskor a Jászkun kerületben – ez volt ekkor a legnagyobb területű koronabirtok, 490.000 kh –, miként Buda és környékén, valamint a dunai hadiút mentén, óriási volt a pusztulás; csupán 2 mezővárost és 17 falut találtak lakotlan, 56 település elpusztult. Az egykori tiszántúli Nagykunságban mindössze 78 családfőt írtak össze. A leginkább népes területnek a Jászság maradt, itt 1155 családot számoltak össze.

Az őslakosság aránya a Kiskun Kerületben 36,2 %, a Nagykun Kerületben 38 % volt, míg a Jászságban ennél magasabb: 45 % körül mozgott.¹¹⁴

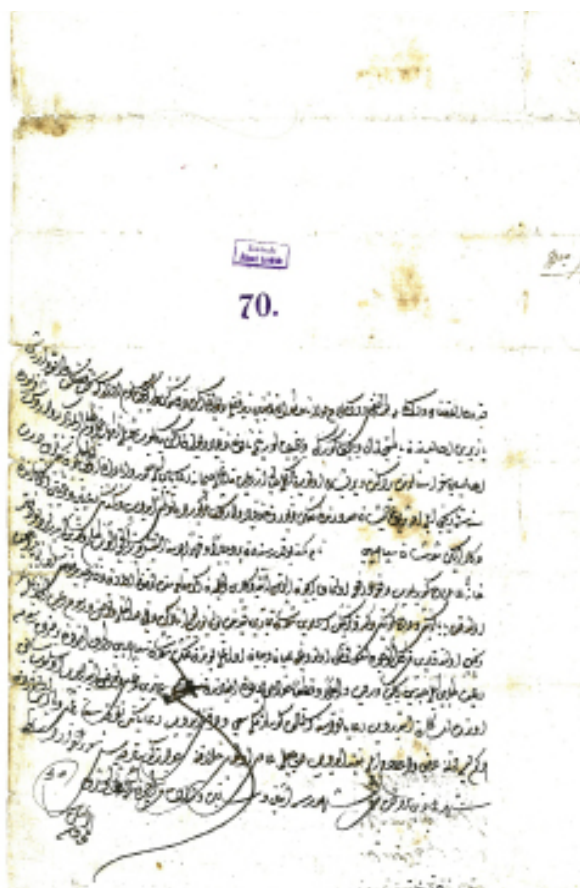
E szomorú statisztika még tragikusabb, ha párhuzamba állítjuk azzal a ténnyel, hogy Európában a XVI. században demográfiai robbanás következett be: átlagosan számolva a kontinens lakossága megmárfélszereződött, de bizonyos déli és észak-nyugati, az iparilag legfejlettebb területek népessége meg is duplázódott. Ezzel összevetve érzékeltethetjük igazán az oszmán uralom mérhetetlenül káros gyümölcsét. A Magyar Királyság lakói fölött ez a két évszázad úgy dübörgött el, hogy a Mátyás-kori mintegy 3,3 millió lakosú ország a XVIII. század elejére is csupán 4,2 millió lakost számlált, de viszonylagos etnikai homogenitását elveszítette. Pontos adatok a II. József-i felmérés alapján állnak rendelkezésünkre: ekkorra az országnak csupán 48 %-a volt magyar etnikumú.

Az iratok fényképei a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár anyagából valók. A török nyelvű levelek digitális változatát a levéltár igazgatója, Fülöp Tamás bocsátotta a rendelkezésemre, amelyet ezúton is köszönök. A mezőtúri török iratokat a szerző fényképezte.

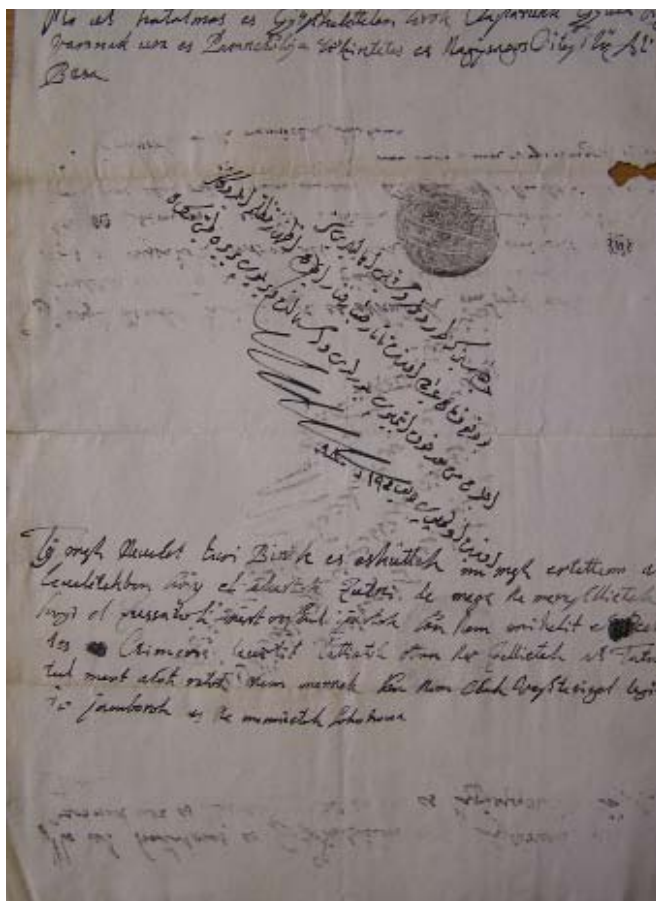
112 II. Szülejmán szultán és kalifa (1687-1691)

113 Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Mezőtúr török iratai, No 154. Csemencses Amhet nándorfehérvári pasa, főszerdár levele a mezőtúriakhoz, Nándorfehérvár, 1691. Bőjtelő hó [február] 19.

114 Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun i. m. 35.

Jászberény török levelei.
Szelim egri pasa a hatvani
kádinak. Eger, 1652. május
20-29.

Jász-Nagykun-Szolnok Me-
gyei Levéltár, Mezőtúr török
iratai. B/147. Ali pasa levele
a mezőtúriakhoz.

Kármán Antal

TOP 10 JÁSZSÁG 2011

Az idén már ötödik alkalommal tesszük közzé a Jászság gazdaságának legjellemzőbb adatait.

A táblázatokban szereplő adatok elemzése és a megyei adatokkal történő összevetése:

- A számadatoknál a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Észak-alföldi Regionális Adó Főigazgatósága évenként megjelenő közös kiadványának, a TOP 50-nek az adatait vettük alapul (engedélyükkel), kiegészítve a cégektől közvetlenül kapott információkkal.
- A megyei kiadványban név szerint kizárólag azok a vállalkozások szerepelnek, akik hozzájárultak adataik megjelenítéséhez. Az 50 legjelentősebb vállalkozás közül 6 cég neve és adatai nem nyilvánosak; 2 cég csak a neve közlését engedélyezte; 22-en – köztük több jászsági is – korlátozták, konkrétan meghatározták a róluk megjelentethető gazdasági információkat. A táblázatokban ez utóbbi tényt „n.a.”-val (nincs adat) jelöltük.
- A Jászságban 1.697 társas vállalkozás végzett tevékenységet 2011-ben, számuk az előző évhez képest 139-el növekedett.
- Jász-Nagykun-Szolnok megyében a Jászság társas vállalkozásai realizálták az összes *nettó árbevétel* 68%-át, 1.381 Mrd Ft-ot. A megyei 50 között kiemelt 23 jászsági vállalkozás 91,3 %-ban járult hozzá a kistérség összes árbevételéhez.
- 2011-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei TOP 50-ben szereplő vállalkozások közül – ahová a 2010. évi 2,8 Mrd Ft-tal szemben most csak 3,3 Mrd Ft feletti nettó árbevétellel lehetett bekerülni – tehát 23 a jászsági, eggyel kevesebb, mint 2010-ben. A legnagyobb 10-ből 7, azon belül az első négy a jászsági vállalkozás. A jászsági cégek helyezései a megyei TOP 50-ben:
 - 1. Samsung Zrt., Jászfényszaru
 - 2. Electrolux Kft., Jászberény
 - 3. Jász-Plasztik Kft., Jászberény
 - 4. Faurecia Kft., Jászárokszállás
 - 8. Co-op Star Zrt., Jászberény
 - 9. Szatmári Kft., Jászberény
 - 10. Carrier Kft., Jászárokszállás
 - 13. MÁV FKG Kft., Jászkisér
 - 18. Szatmári Malom Kft., Jászberény
 - 19. ModusLink Kft., Jászfényszaru
(eddig a TOP 10 Jászság cégei)
 - 22. Jászapáti 2000 Mg. Zrt., Jászapáti
 - 24. Ruukki Zrt., Jászberény
 - 26. Kód Kft., Jászberény

- 31. Jász-Plasztik Autócentrum Kft., Jászberény
- 32. Dometic Zrt., Jászberény
- 36. Rosenberger Kft., Jászárokszállás
- 37. Bundy Kft., Jászárokszállás
- 43. Trend Kft., Jászberény
- 44. Samyang EP Magyarország Kft., Jászberény
- 45. Palmi-Top Kft., Jászberény
- 46. Darázs Keverő Kft., Jászberény
- 47. Mátramag Szövetkezet, Jászárokszállás
- 48. Metálpaszt Kft., Jászberény
- Új belépő a Jászságból a megyei TOP 50-ben a Samyang EP Magyarország Kft., mely 2010. február 18-án kezdte meg működését, és a feldolgozóiparon belül műanyag-alapanyag gyártásával foglalkozik Jászberényben. Ugyancsak először szerepel a megyei TOP 50-ben a jászárokszállási székhelyű MÁTRAMAG Olajosmag Termelők Szövetkezete. Viszont az előző években rendszeresen a megyei TOP 50-ben rangsorolt Pince Kft. 2011. február 14-től Budapestre helyezte át székhelyét azzal, hogy telephelye magmaradt Jászberényben.
- Most is külön kell szólni a Samsungról, mely árbevételével és a többi gazdasági mutatójával alapvetően meghatározza a megye, azon belül a Jászság, a feldolgozóipari ágazat, azon belül a gépgyártás teljesítményét. A társaság árbevétele 2011-ben 793,6 milliárd Ft volt, mellyel a megyei nettó árbevétel 38,8 %-ához járult hozzá. Ez azonban 194,1 Mrd Ft-tal kevesebb a 2010-es árbevételnél, és ez a csökkenés nagyságrendje miatt lényegesen befolyásolta a megye és a Jászság összesített eredményeit.
- A 4 gazdasági mutató, melyeket a TOP 10 sorrendjének kialakításánál figyelembe vettünk, a következő:
 - árbevétel (az értékesítés nettó árbevétele),
 - export (az exportértékesítés nettó árbevétele),
 - létszám (átlagos állományi létszám),
 - hozzáadott érték (bruttó hozzáadott érték alaparas, közelítő értéke).¹
- A jászsági *nettó árbevétel* listán, az 1-7. helyen nem, csak a 8-10. helyen történt változás. A MÁV FKG és a Szatmári Malom Kft. az előbb említett növekedéssel a 9. helyről a 8., illetve a 12. helyről a 9. helyre lépett előre. A Szatmári Malom a megyei listán a 24.-ről a 18. helyre került. A Samsungon kívül minden cég növelte az árbevételét, a MÁV FKG Kft. 69,3 %-kal, a Szatmári Malom Kft. 50,2 %-kal, a Faurecia Kft. 27,5 %-kal (8 Mrd Ft-tal!).
- Több ágazat és alágazat megyei árbevételi listáját vezetik jászsági cégek (a TEÁOR besorolást figyelembe véve). Így a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodás ágazatban a Jászapáti 2000. Mg. Zrt. (10,1 %-os ágazaton belüli részaránnyal);

¹ A pontos definíciókat a 2008-as Jászsági Évkönyv „Gazdaság” rovatában adtuk meg.

- a gépgyártás alágazatban az Samsung Electronics Magyar Zrt. (65 %); az építőiparban a MÁV FKG Kft. (23,5 %) az első.
- Az ágazatokon belüli rangsorokban a megyében gépgyártás területén a Samsungot az Electrolux követi, 3. a Jász-Plasztik, 4. a Faurecia, 6. a Carrier, 8. a Ruukki-Tisza. A kereskedelemben 3. a Coop-Star, 4. a Szatmári, 8. a Jász-Plasztik Autócentrum és 10. a Mátramag. Az élelmiszeriparban 3. a Szatmári Malom, 7. a Palmi-Top, 8. a Darázs Keverő és 9. a Jásztej.
- A megyei társas vállalkozások által *foglalkoztatottak létszáma* több mint egyharmadának, 22.776 főnek (475 fővel kevesebbnek, mint 2010-ben!) a jázsági gazdálkodók, ezen belül 59,1 %-nak, 13.456 főnek a 23 kiemelt társas vállalkozás adott munkát. A megye 10 legnagyobb foglalkoztatójából 6 a Jázságban működik, ezen belül is a 3 legnagyobb az Electrolux, a Jász-Plasztik és a Samsung; 5. a Rosenberger, 6. a Coop-Star, 7. a MÁV-FKG. A Jázságban, a *létszám* sorrendben a 4-5. helyen történt változás. A Rosenberger 322 fővel növelve alkalmazottainak számát, a legnagyobb létszám bővítést hajtotta végre 2011-ben a megyében, és előrelépett a megye 5., illetve a Jázság 4. helyére. A jázsági első három helyezettinél 140, 198, illetve 204 fős létszámcsökkenést tapasztalhatunk.
- Az *export* tekintetében a megyében: 1. a Samsung, 2. az Electrolux, 3. a Faurecia, 5. a Jász-Plasztik, 9. a Carrier. Az Electrolux 21, a Faurecia 8, a Jász-Plasztik pedig 7 Mrd Ft-tal növelte exportját. A jázsági sorrendben nincsenek jelentős változások a Ruukki és a Dometic helyet cserélt, a Jászapáti 2000. pedig bekerült a 10 közé.
- A definíciójából is következően igen fontos mutató, a *hozzáadott érték* szempontjából – a sajnálatosan sok hiányzó adat miatt, ugyanúgy, mint az elmúlt években – nehéz volt a reális értékelés. A megyei listát itt is természetesen a Samsung és az Electrolux vezeti. A jázsági sorrendben csak annyi a változás, hogy a Rosenberger egy hellyel előbbre lépett.
- *Összefoglalóan elmondható:*
2011-ben 2010-hez képest a következő jázsági székhelyű cégek értek el jelentős fejlődést: a Faurecia Kft., a MÁV FKG Kft., a Szatmári Malom Kft., a Jász-Plasztik Autócentrum Kft. és a Rosenberger Kft., de a SAMSUNG kivételével a többiek is növelték mind a nettó árbevételüket, mind az exportjukat. Azt is meg lehet állapítani, hogy a gazdálkodás eredményessége is – azoknál a cégeknél, akik az ilyen jellegű adatok (üzemi tevékenység eredménye, adózás előtti eredmény, hozzáadott érték) nyilvánosságához is hozzájárultak – általában javult.

Cégbemutató sorozatunkban ez alkalommal nem megyei TOP 50-es és jázsági TOP 10-es vállalkozásokat mutatunk be, hanem az oda igyekvőket, illetve az utóbbi években jelentősen fejlődőket. A Szekuritás Kft. bemutatásának az is az apropója,

hogy 50 éves a cég (a bemutatáshoz felhasználtuk Kiss Erika ez alkalomra készített könyvét²). Jászberényből bemutatjuk még a Hering Autóház Kft.-t, Jászkisér-ről a Jászkiséri Halas Kft.-t³, Jászapátiból a Sütőház Kft.-t, Jászládányból pedig a T-Plasztik Kft.-t. (A Jászkiséri Halas Kft. székhelye ugyan hivatalosan Hevesen, a T-Plasztik Kft. székhelye pedig Budapesten van, de teljes termelő tevékenységüket a jászkiséri, illetve a jászládányi telephelyeiken végzik.) Köszönjük mind az öt vállalkozás vezetőinek a bemutatáshoz adott aktív segítségét.

*Top 10 Jászság**Árbevétel (M Ft)*

			2010.	2011.
1.	Samsung Electronics Magyar Zrt.	Jászfényszaru	987.711	793.563
2.	Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft.	Jászberény	182.476	201.779
3.	Jász-Plasztik Kft.	Jászberény	75.062	76.161
4.	Faurecia E.C.T.H. Kft.	Jászárokszállás	28.936	36.898
5.	Co-op Star Kereskedelmi Zrt.	Jászberény	17.426	18.881
6.	Szatmári Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Jászberény	16.721	17.881
7.	Carrier Magyarország Hűtőberendezéseket Forgalmazó és Gyártó Kft.	Jászárokszállás	12.255	16.686
8.	MÁV FKG Felép.karb. és Gépjav. Kft.	Jászkisér	8.174	13.837
9.	Szatmári Malom Termelő és Kereskedelmi Kft.	Jászberény	6.185	9.292
10.	ModusLink Mo. Csomagolási Kft.	Jászfényszaru	8.424	9.046

² Kiss Erika: A Szekuritás ötven éve 1962-2012

³ mindkettőt Buschman Évának a cégek vezetőivel készített interjúin keresztül

*Top 10 Jászság**Létszám (fő)*

		2010.	2011.
1.	Electrolux Lehel Kft.	3.639	3.499
2.	Jász-Plasztik Kft.	2.367	2.169
3.	Samsung Electronics Zrt.	1.754	1.550
4.	Rosenberger	812	1.134
5.	Co-op Star Zrt.	1.085	1.089
6.	MÁV FKG Kft.	685	748
7.	Faurecia Kft.	370	438
8.	Szatmári Kft.	395	395
9.	Ruukki Tisza Zrt.	385	370
10.	Carrier Mo. Kft.	282	333

*Top 10 Jászság**Export (M Ft)*

		2010.	2011.
1.	Samsung Electronics Zrt.	916.395	701.410
2.	Electrolux Lehel Kft.	130.944	152.282
3.	Faurecia Kft.	28.701	36.735
4.	Jász-Plasztik Kft.	16.611	23.872
5.	Carrier Mo. Kft.	11.692	16.215
6.	Ruukki Tisza Zrt.	4.597	6.508
7.	Dometic Zrt.	4.969	5.367
8.	Rosenberger Kft.	3.017	4.975
9.	Bundy Kft.	1.305	1.669
10.	Jászapáti 2000 Zrt.	564	1.104

*Top 10 Jászság**Hozzáadott érték (M Ft)*

		2010.	2011.
1.	Samsung Electronics	n.a.	n.a.
2.	Electrolux Lehel Kft.	22.787	30.411
3.	Jász-Plasztik Kft.	n.a.	n.a.
4.	MÁV FKG Zrt.	3.577	5.468
5.	Carrier Mo. Kft.	3.070	3.069
6.	Rosenberger Kft.	1.992	3.035
7.	Dometic Zrt.	2.240	2.535
8-9.	Faurecia Kft.	1.503	n.a.
8-9.	Ruukki Tisza Zrt.	1.199	2.380
10-11.	KÓD Kft.	1.155	n.a.
10-11.	Bundy Kft.	971	1.175

SÜTŐHÁZ Kft.

A volt Szolnok megyei kenyérgyárhoz tartozott üzem életében az 1995. év a privatizációval nagy változásokat hozott, melynek lényege a dinamikus fejlesztés és fejlődés, mely a mai napig meghatározza a tevékenységüket. A 100 %-os magyar magántulajdonú vállalkozás Jász-Nagykun-Szolnok megye meghatározó és további 6 megye dinamikusan fejlődő sütőipari vállalkozása. Jelenleg a termékgyártás Jászapáti, Kunszentmártonban és a jászsószentgyörgyi telephelyükön történik.

A jászapáti üzem

A termelés két sütőüzemben és egy cukrászüzemben folyik. 16 teherautóval naponta – akár többszöri szállítással – közel 350 vevőpartnert (szupermarketet, diszkontokat, magánvevőket, intézményeket, büféket) szolgálnak ki sütő- és cukrászipari termékekkel.

Vevőik több mint 150féle sütőipari termékből választhatnak. Napi friss pékáruk – kenyér, kenyér jellegű péksütemény és finom pékáru – gyártásán kívül tartós pékáruk, sütemények, torták is készülnek, széles választékban.

Az egyre növekvő igényeknek való megfelelés és az élelmiszerbiztonság érdekében évek óta működtetik a HACCP követelmények szerint kiépített minőségbiztosítási rendszert az üzemekben.

Nagy hangsúlyt fektetnek a folyamatos fejlesztésre és a vásárlói elégedettségre. A cég célkitűzése a természetes, házias ízek előtérbe helyezése. Rendkívül fontosnak tartják, hogy termékeik finomak, egészségesek és egyediek legyenek. Elsődleges céljuknak tekintik, hogy az egészséges táplálkozás az emberek életének szerves részévé váljon, ezért igyekeznek megfelelni az egészségtudatos vásárlók igényeinek.

Friss, meleg pékáru, reform pékáru, cukrászkészítmények

Cukrászüzemük 2005 júniusától működik. Az üzemben a napi szeletes sütemények mellett tartósabb jellegű termékek is készülnek. Megtalálható a termékek között a kézzel készített teasütemények számos fajtája is. A folyamatos termékfejlesztés biztosítja a változatosságot, a bővítés lehetőségét.

Jelentős családi eseményekre (ballagás, esküvő, születésnap) vegyes süteményes-tálakból, klasszikus és egyedi tortáik széles kínálatából választhatnak a vevőik. Több mint negyvenféle süteménnyel büszkélkedhetnek, melyek között megtalálhatók mind a tradicionális, mind a saját recept alapján készült házi sütemények, torták.

A cég a standard jó minőségű termékek gyártása mellett kiemelt figyelmet fordít a magas szintű szolgáltatás megtartására, emelésére. Ehhez nélkülözhetetlen a naprakész kapcsolattartás, melyet a képviselőik biztosítanak. Korszerű, rugalmas szállító-parkjuk szavatolja a pontos, megbízható szállítást.

2010-2011-ben a legfontosabbnak azt tartották, hogy egy olyan termépalettát tudjanak a vevőpartnereik, illetve a fogyasztóik részére kínálni, melyben a fogyasztók széles köre meg tudja találni az általa kedvelt hagyományos ízeket és az egészséges életmódhoz kapcsolódó termékeket egyaránt.

A jászapáti üzem feldolgozótere

Kiváló és változatos termékekkel, korrekt üzleti magatartással szeretnék megnyerni a vásárlók mind szélesebb körének bizalmát. Stabil partneri kört igyekeznek kialakítani a kiskereskedelmen keresztül, hogy partnereik megelégedettségére alapozva tervezhessék a jövőt. 2011-ben a társaság mintegy 700 M Ft árbevételt realizált és 105 főt foglalkoztatott.

Névjegy:

SÜTŐHÁZ Kft.

5130 Jászapáti, Temető út 5.

Telephelyek:

5130 Jászapáti, Temető út 5.

5054 Jászsószentgyörgy, Fő út 60.

5040 Kunszentmárton, Végh út 4.

Saját üzletek:

5130 Jászapáti, Temető út 5.

5054 Jászsószentgyörgy, Fő út 60.

Telefon: +36-57/441-148

Fax: +36-57/443-069

E-mail: sutohazkft@vnet.hu

Honlap: www.jaszsutohaz.com

Cégvezető: Ilonka Boldizsár ügyvezető igazgató

50 ÉVES A SZEKURITÁS Kft.

Cégtörténet

A vállalatot 1962-ben *szociális foglalkoztatóként* a Jászberényi Városi Tanács alapította. Telephelyéül a Bercsényi út 5. szám alatti – lakóházból átalakított – ingatlant jelölte ki. Fő célja az volt, hogy *csökkent munkaképességű* embereknek adjanak munkát, így 1964-ben így is nevezték el a kis céget, de már állami vállalatként. Legjelentősebb tevékenységük különböző típusú és anyagú munkavédelmi kesztyűk gyártása volt már 1966-tól.

A cég *Vegyesipari Szolgáltató Vállalattá* fejlődött az évek során, és 1972-től ez volt a neve is. A munkavédelmi kesztyűk gyártása jelentősen megnőtt. Ezt úgy valószínűzték meg, hogy több száz bedolgozónak – főként nőknek – adtak munkát Jászberényben és a környező falvakban is. A fő tevékenység mellett sokféle szolgáltatást – gázpalackok cseréje, építőipari szolgáltatás, ruha- és vegytisztító, valamint vegyesiparicikk bolt üzemeltetése, fóliatakarók gyártása – is biztosítottak. Ezért 1986-ban a *Szekuritás Ipari Vállalat* nevet vették fel. Ebben az évben már közel egymillió pár munkavédelmi kesztyűt készítettek.

A régi Bercsényi úti főbejárat

1993-ban korlátolt felelősségű társasággá alakult a cég, és 1994-ben privatizálta a dolgozók egy csoportja. A piaczgazdaság kereteiben számos változás történt a termékínálatban és a szolgáltatások terén is. A bedolgozói rendszer megszűnt, s új termékek – munka- és védőruházat – gyártása, illetve komplex munkaruházati szolgáltatás

biztosítása kezdődött el. A munkaruházat gyártása jelentősen megnövekedett, ám a Bercsényi út telephely 1998-ban történt bővítése sem volt megfelelő a tevékenység korszerű és hatékony, költségtakarékos megvalósításához. Ezért a cég alapításának 50. évében, 2012-ben a városközpontból elköltözött. Jászberény ipari övezetében az Új Magyarország Fejlesztési Terv Észak-Alföldi Operatív Program keretében elnyert támogatással, 315 milliós beruházás megvalósításával új, XXI. századi színvonalú telephelyet építettek fel. Ehhez kapcsolódóan számos új gép, berendezés és eszköz vásárlása, üzembe állítása is megtörtént.

Az új telephely 2012-ben

A műszaki alkalmasság bemutatása

A SZEKURITÁS Kft. gyártás- és gyártmányfejlesztése folyamatosan igazodik a piac megváltozott igényeihez. 2007 óta rendelkeznek programozható, 4 fejes Brother típusú hímzőgéppel, mellyel a megrendelők által kért feliratokat, pl.: cégemléma, nevek stb. hímzésprogramját és a hímzéseket is maguk készítik, alvállalkozók bevonása nélkül. Új, korszerű, számítógépes tervezésű és vezérlésű színes textilnyomtató berendezést is működtetnek.

Szabászataik a korszerű minőségi és műszaki követelményeknek megfelelnek. Termék előállításuk pontosítása és gyorsítása érdekében folyamatosan törekednek nagyobb teljesítményű és korszerűbb gépek beállítására. Gyártás-előkészítésük korszerű, ASSYST- BULLMER számítógépes szabásminta és terítékrajz készítő berendezés biztosítja a gyors, pontos munkát.

Több mint 200 különféle ipari varrógéppel, hímző géppel, valamint a termeléshez szükséges szerszámokkal, speciális kisgépekkel rendelkeznek. A bőr-, textil- és műbőr varrókapacitásuk jelentős: 2 saját varroda és több kooperációs partner.

A SZEKURITÁS Kft. tevékenysége számítógépes hálózaton követhető. Mérészközeink megfelelő színvonalúak. Kiépítettek egy vevői kapcsolatokat segítő vezetői információs rendszert.

Az áruk terítését saját tehergépkocsikkal végzik.

Anyagbeszerzésük döntő hányada nagy – ISO minősítéssel rendelkező, a minőséget garantáló – cégtől származik: KLOPMANN GmbH, Németország; OTO-TEX Kft., Nyíregyháza; CREATIVE Leathers S.r.l., Olaszország; COATS MAGYARORSZÁG Kft., Budapest; PORTWEST Ltd, Írország; SACOBEL GmbH, Hollandia; Schaefer GmbH, Németország; YKK GmbH, Ausztria; TEXTURA Kft., Budapest; AMANN Hungária Kft., Győr.

Folyamatszempléletű megközelítés

A cég 1999-től az ISO 9002:1994 szerinti, 2002-től az MSZ EN ISO 9001:2001 minőségbiztosítási szabványnak, 2005-től a NATO AQAP 2120:2003 normatív dokumentumnak megfelelő minőségirányítási rendszert működtetett. 2009. 08. 04-től kezdődően pedig az MSZ EN ISO 9001:2009 szabványnak és a NATO AQAP 2120:2009 normatív dokumentumnak megfelelő Integrált Minőségirányítási Rendszer szerint dolgoznak.

Főbb tevékenységek

- munka-, védő-, forma- és hadiruházat gyártása egyedi igények szerint is
- repesz- és lövedékálló mellények gyártása, javítása
- különféle munkavédelmi termékek gyártása és forgalmazása, test- és kézvédelem, tűzoltó mászóöv (a munkavédelmi ruházati termékek tűz, hideg, valamint különféle mechanikai hatások ellen védenek)
- ipari felhasználású bőr, műbőr és textil alapanyagú termékek gyártása és kereskedelme, pl.: villanszerelő táska, KEVLAR kesztyű bőroázása
- komplex munkavédelmi termékek és eszközök teljes körű biztosítása speciális munkaterületeken – rendőrség, honvédség, tűzoltóság – dolgozók számára (jelentősek a cég különféle hatások – hideg, meleg, sav, lúg, olaj, vibráció, összetett ártalmak – elleni védőkesztyűi)

Termékek

- A cég munkavédelmi, munkaruházati eszközök és termékek gyártásában több mint 35 éve ismert.
- A hagyományos célú munkaruházat mellett gyártanak és forgalmaznak speciális igényeket kielégítő formaruházatot (pl.: ORFK, HM és védelmi szerzetek részére).
- Tűzoltó mászóöv, munkavédelmi lábbeli és még sok más – az emberi testet

védő – eszköz, valamint egyéb ipari felhasználású bőr, műbőr és textil alapanyagú termék gyártására és kereskedelmére szakosodtak. Védőeszközök tanúsításánál 2005. évtől folyamatosan tértek át a CE jel alkalmazására, valamint védőruházataik és védőeszközökük közül egyre több rendelkezik EK típustanúsítvánnyal.

- Vállalkoznak cégek komplex munkásellátására is.
- A cég országos viszonylatban is jelentős textil- és bőrszabászati, valamint konfekcionálási háttérrel rendelkezik.
- A rendelkezésre álló erőforrások, az alkalmazottak szakmai felkészültsége alapján a kft. képes a hadi- és védőruházat nagy sorozatban való gyártására és rövid határidőre történő szállítására.

Néhány példa a termékválasztékból

Szolgáltatások

Új termékhez kapcsolódó szolgáltatások:

- hímzés
- textilnyomtatás
- transzferyomás
- méretre igazítás
- arculattervezési és méretvételi tanácsadás a helyszínen is

További példák a termékekből

Javítási szolgáltatások:

- tűzoltó bevetési ruhajavítás
- lövedékálló védőmellények felújítása, javítása
- általuk gyártott munkaruha javítás, tisztítás

Egyéb szolgáltatások:

- reklám zászlók, feliratok hímzése, nyomása
- bérszabás
- textiláruk szabása
- bőrszabás
- eseményekre, alkalmakra textíliák hímzése, nyomása

Kereskedelem

Vevőik között közvetlen felhasználók és kereskedőházak is találhatók. Termékeiket folyamatosan használja 300-400 cég. Ezek közül az alábbi jelentősebb vásárlóikat emeljük ki: UNION PLUS Kft., Budapest; ELECTROLUX Kft.; KCL Magyarország Kft.; ORFK; Fővárosi Katasztrófavédelem; CLARION Hungary Electronics Kft.; VEKTOR Kft., Budapest; HONEYWELL Budapest.; FAURECIA Kft., Jászárokszállás; DOMETIC Zrt., Jászberény; ILPEA-PROFEXT Kft.; VILLBEK Kft., Szeged. A kereskedőházak közvetítésével még szélesebb körben fordulnak meg termékeik (pl.: OPEL Hungary Rt., DUNAFERR Rt., MOL Zrt., GE Hungary Zrt., FORD Hungária). Közvetlen exportjuk nem számottevő, közvetett exportjuk növekvő mértékű.

Importjuk jelentős alapanyag vonatkozásában, az országban nem beszerezhető bőr és textil, valamint késztermék speciális munkavédelmi eszközök területén. A nagyobb vevők kiszolgálása mellett a cég arra is figyelmet fordít, hogy a magánemberek igényeit is kielégítse. Emellett fejlesztés alatt áll a cég webshopja is annak érdekében, hogy a kisvásárlók könnyebben hozzájussanak a cég által gyártott, illetve forgalmazott termékekhez.

Néhány számadat:

év	értékesítés nettó árbevétele (E Ft)	létszám (fő)
2010.	549.356	69
2011.	540.192	71

Névjegy:

SZEKURITÁS Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

Székhely: 5100 Jászberény, Bercsényi út 5.
Telephely: 5100 Jászberény, Nagykátai út 35.
Tel: +36-57/411-844
Fax: +36-57/412-996
Email: szekurtextil@szekuritas.hu
Honlap: www.szekuritas.hu
Vezetők: Szatmári Zoltán ügyvezető igazgató
Csillik Ferencné ügyvezető
Barabás Erika számviteli vezető

T-PLASZTIK KFT

A T-Plasztik Kft. 1993. január 2-án alakult meg Korlátolt Felelősségű Társaságként 100 %-os magántőkével, 3 fő tulajdonossal. Fő tevékenységi köre gumi- és műanyaggyártás, valamint habanyag feldolgozás. A társaság telephelye Jászladányban, a Tisza u. 4. szám alatt található.

A gumigyártás 1994 januárjában indult be, főként hűtőszekrény alkatrészek és egyéb műszaki formacikkek előállításával. Időközben a piac adta lehetőségeket kihasználva növekedett a termelés volumene, amely beruházási és létszámnövelési igényekkel állt elő. A géppark hidraulikus présekkel, hengerszékekkel és flakonfűvőgéppel bővült.

Irodaház és gyártóüzem

Műanyaggyártásuk 1995-től indult be, főként hőre lágyuló műanyagok feldolgozásával és üreges testek előállításával. A 2009 – 2010-es években mind a műanyag termékek, mind a gumi termékek gyártása területén korszerű technológiával rendelkező gépek beszerzésére került sor.

1999-ben új ágazatként alakították ki a habfeldolgozó üzemüket, ahol különféle szűrőhabok, műszaki habanyagok feldolgozása kezdődött el.

2003-ban a logisztika területén a járműpark fejlesztésére került sor, illetve egy 1250 m²-es alapterületű raktárcsarnokot építettek, amelyet a 2008-as fejlesztések keretében egy új 2800 m²-es üzemcsarnok- és raktárépülettel bővítettek. A megnövekedett termelés szükségessé tette a raktározási kapacitás további bővítését, ezért 2011-ben átadásra került egy 4200 m²-es új raktárépület.

4200 m²-es raktárépület

2012-ben integrált vállalatirányítási rendszert vezettek be. A piaci igényeknek megfelelően új műanyag üzemet adtak át, melybe a 8 db új műanyag fröccsöntő gépet és azok perifériáit telepítették, illetve új technológiai hűtőrendszert alakítottak ki. Az új műanyag üzemhez kapcsolódóan átadták a beszerzés és minőségirányítás részére az új irodaépületüket.

Műanyag üzem

A cég rendelkezik a minőségirányítás területén az ISO/TS 16949 minősítéssel, a környezetirányítás területén pedig az ISO 14001 minősítéssel. Munkatársaik szakmai felkészültsége, technológiai színvonaluk biztosítja a minőségi munkavégzést. Kiemelt feladatnak tartják partnereik megszerzett bizalmának megtartását, üzleti partneri kapcsolataik bővítését.

Járműpark

A beruházások eredményeként ma már egy olyan feldolgozó komplexum áll a T-Plasztik Kft. rendelkezésére, ahol minden feltétel adott a vevői követelmények maradéktalan kielégítésére.

Néhány gazdasági adat:

év	nettó árbevétel (E Ft)	export (E Ft)	létszám (fő)
2010.	3.484.496	499.158	237
2011.	4.563.762	580.481	245

Névjegy:

T-Plasztik Kft.

1137 Budapest, Szent István krt. 2. fszt. 4.

Telephely: 5055 Jászládány, Tisza u. 4.

Tel.: +36-57/454-454; +36 30/681-6000

Fax: +36-57/454-777

E-mail: tplasztik@tplasztik.hu

Honlap: www.tplasztik.hu

Cégvezető: Katona Gábor ügyvezető igazgató

Buschman Éva

„RAGASZKODUNK A VÁLLALKOZÁSUNKHOZ!”

- Interjú Heringné Terenyi Margittal -

Több mint húsz évvel ezelőtt, a rendszerváltás után sorra alakultak a különböző magánvállalkozások. Egyre több vállalkozó egyre több mindennel kezdett el foglalkozni. Jászberényben egyebek mellett autószalonok nyíltak. A piac ezen szegmense városunkban is lehetőséget adott új gépjár-

műmárkák megismerésére, tesztelésére, akár kipróbálására is. 1993-ban szinte az elsők között nyitotta meg kapuját a Toyota Autószalon a város központjában. Két év elteltével bővült a kínálat, a forgalom. Más, tágasabb területet kellett keresni. Így került a szalon a mostani helyére, a Nagykátai útra. A Hering család vállalkozása. A jászberényi üzlet mellett, Szolnokon és Gyöngyösön is foglalkoznak gépjármű értékesítéssel és szervizszolgáltatással. Heringné Terenyi Margittal idéztük fel az elmúlt húsz évet, egészen a mindennapokban megtapasztalt nehézségekig ...

– *Honnan jött az ötlet saját vállalkozás létrehozására?*

– A férjemmel az 1985-ös évektől vállalkoztunk az autóiparban. Először autóalkatrész üzleteink voltak, majd később autókereskedéssel bővítettük a kínálatot. Amikor a rendszerváltás után elindultak a magánvállalkozások, akkor gondolkodtunk el azon, hogy nyithatnánk saját autóboltot, illetve kereskedhetnénk új autók eladásával. Az autóalkatrész forgalmazással igen nagy sikereket értünk el. Igaz, abban az időben még csak mi voltunk autóalkatrész kereskedők a városban, később gombamód szaporodtak ezek az üzletek. Tovább lépésként 1993-ban megnyitottuk Toyota márkakereskedésünket.

– *Az elsők között voltak Jászberényben, akik szalont nyitottak?*

– Igen, így történt. Mindössze három autószalon kezdett működni a miénk előtt, ha jól emlékszem. Lehetőséget láttunk abban, hogy a városba egy japán márkát hozzunk be, ugyanis már akkor jelen volt két német és egy francia márka. Így esett a választás a Toyotára.

– *Azóta ezen a helyen működnek?*

– Nem. A Szövetkezet úton voltunk először, egy kisebb helyiségben kezdtük. A jelenlegi épület, itt a Nagykáta úton, 1995-ben készült el. Kereskedésünket igyekszünk bővíteni. Fejlődésünk eredményeként 2002-ben Szolnokon is nyitottunk egy Toyota szalont teljes körű szervizszolgáltatással.

– *A Toyota márka mellett az Opel a másik, ami Önökhöz közel áll, hiszen ilyen szalonjuk is van, ahol ez a típus található.*

– 2008-ban kezdtük el forgalmazni az Opel márkát Gyöngyösön és Jászberényben. Úgy gondoltuk megvan a megfelelő szakmai tapasztalatunk, szaktudásunk, tenni akarásunk egy újabb márka forgalmazásához. Úgy látjuk, ma már üzleti szempontból is szükség van két márka forgalmazására, hiszen ezáltal nagyobb vevőkört tudunk kiszolgálni. Mindkét típus nagyon megbízható. Nagyon sok ügyfél választja márkaszervizeinket, hiszen a mai korszerű gépkocsikat csak megfelelő műszerezettséggel és célszerszámokkal lehet megbízhatóan javítani. Mi ezt a két típust nagyon jónak tartjuk, jó választás volt. 2010 tavaszán elfogadtuk az Opel Magyarország felkérését, hogy Szolnokon is mi képviseljük az Opelt. Ez a típus a válság előtt is piacvezető volt, de a kritikus időszak alatt még jobban felkészült a jelen és jövő vásárlóinak igényeire: új formavilág és a legmagasabb szintű technikai megoldások a személy és haszongépjármű kategóriában egyaránt.

– *Családi vállalkozásról van szó. Ön, a férje és két fiuk is ezzel foglalkozik.*

– Abszolút családi vállalkozásról van szó. Az idősebbik fiunk Szolnokon él a családjával. Ő és a férjem az ottani üzletünket irányítják. A kisebb fiunk és én pedig a jászberényi szalont és a gyöngyösit vezetjük. Gyermekeink a vállalkozással együtt nőttek fel. Mindig fő szempont volt a család és a családi összetartásban rejlő erő. Büszkék vagyunk a férjemmel gyermekeink lelkiismeretes munkájára, és nyugodtak vagyunk a jövőt illetően, hogy fiaink az eddig elért sikereinket, és ezzel együtt a vállalkozásokat tovább viszik.

– *A gazdasági válság mennyire érintette Önöket? Hogy látja minek köszönhető, hogy talpon tudtak maradni?*

– Az autóipart és a kereskedelmet nagyon keményen érintette a válság. 2009-ben jelentősen visszaesett a forgalmunk. Sajnos a piac még a mai napig „nem tért magához.” Talpon maradásunkat a jó szervizeinknek, a stabil ügyfélkörünknek, és nem utolsósorban a két megbízható jó márkának köszönhetjük. Mindig jól átgondoltuk, mit, hogyan csináljunk, vállalkozásainkat szilárd alapokra építettük.

– *A visszaesett forgalom mivel járt? Gondolok itt arra, hogy kellett-e dolgozókat elbocsátani?*

– Nem bocsátottunk el egy dolgozót sem, azonban aki el akart menni, hagytuk. A jelenlegi létszámunkat stabilan tartjuk, fel vagyunk készülve a fellendülésre. Tevékenységünket a megrendelőink igényeinek, elvárásainak, üzleti érdekeinek figyelembevételével végezzük. Arra törekszünk, hogy felmérjük ügyfeleink lehetőségeit,

megismerjük, hogyan szolgáljuk ki partnereinket, amely mind két fél hosszú távú kapcsolatát eredményezi. Mindehhez szükség van stabil humánerőforrásra, ezért ragaszkodom minden dolgozónkhoz.

– *Mikor kezdődtek a válságos évek?*

– A válság már 2006-tól érződik. Az autó-eladási csúcs 2005-ben volt. Akkor 750 Toyotát értékesítettünk. A következő évben már csak 600-db-ot. Minden esztendőben egyre kevesebbet. Az Opella a 2008-as nyitás után az első év jó forgalmat hozott, de a későbbiekben az is kezdett lefelé ívelni. Reménykedünk, hogy a válságon belátható időn belül túl leszünk. Lehet, hogy nem lesz már olyan, mint volt, de optimistán tekintünk az előttünk álló évekre.

– *A forgalom csökkenése még mindig tart?*

– Igen. Talán egy picit már elmozdult jobb irányba, de túlzottan még nem érzékelhető a javulás. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy az autóiparban nagyon elterjedt a feketegazdaság. A megszűnt autókereskedések szerelői még ma is dolgoznak ebben a szakmában. Sok „garázs szerviz” van. A statisztikák szerint Magyarországon a járműparknak csak a 20%-át viszik hivatalos márkaszervizbe, a többit úgynevezett „sufniszervizben” javítják. Gondolom azoknak az illetékeseknek, akiknek erre a jelenségre ráhatása van, talán hamarosan megoldást találnak.

– *Önök csak új autókat forgalmazznak, vagy kereskednek használt gépjárművekkel is?*

– Új és használt autókkal egyaránt foglalkozunk. Mind a három telephelyünkön működik teljes körű szervizszolgáltatás. Nemcsak Toyota és Opel gépjárműveket, hanem márkafüggetlen gépjárműveket is javítunk. Műszaki vizsgáztatást pedig mind a három helyen végzünk. Karambolos járművek kárfelvételét, karosszéria-javítását és fényezését a jászberényi telephelyünkön végezzük. Van egy biztosítási alkuusz cégünk, amely vagyonbiztosításokat és gépjármű biztosításokat köt. Ezáltal ügyfeleink teljes körű kiszolgálásban részesülnek.

– *Hány dolgozójuk van?*

– Összesen 65 főt foglalkoztatunk, az öt cégünkben. Két cégben működik az Opel, egyben a Toyota, van egy vagyonkezelőnk és brókercégünk.

– *Lát kiutat a válságból?*

– Igen! Menni tovább ezen az úton. Meg kell tartani a törzsvásárlóinkat, újabb piacokat kell meghódítani. Nem szabad hibázni, meg kell tartani az ügyfeleink bizalmát, mindent hibátlanul kell elsőre elvégezni. Költségeinkre nagyon oda kell figyelni. A válságból való kilábaláshoz nagyon bízom az illetékes szervezetben, hogy fellépnek a feketegazdaság ellen. Ha a hatóságok mindenkitől ugyanannyit követelnének, mint tőlünk, akkor biztos könnyebb helyzetben lennénk. Hiába alakítok ki jó kapcsolatot egy ügyféllel, ha közben bejön „a képbe” egy személy, aki mindent felborít, azért,

hogy neki legyen haszna belőle engedély nélkül. Rengeteg illegális szerviz működik. Olyan műhelyek vannak a városban, ahol az udvar közepén ott áll az emelő. Tehát munkavédelmi szempontból sem megfelelőek.

– *A hatóságok nem mennek ezeket a helyeket ellenőrizni? Vagy nem tudnak a létezésükről?*

– Erről nem lehet nem tudni, ezt már csak az nem veszi észre, aki nem akarja. Az említett „sufniszervizek” közül több helyen éjszaka végzik a szerelőmunkát, nappal nem mindenütt merik. Mindenesetre a családunk úgy döntött, hogy nem adjuk fel. Lassan fogunk előremenni. Most szinte visszaugrottunk az 1995-ös szintre, oda, ahonnan elindultunk.

– *Sok autószalon van Jászberényben. Elbír ennyit Ön szerint ez a város?*

– Azt gondolom, most nem. A jelenlegi kereslethez még mindig túlkínálat van.

– *Hogyan épül fel a munka szervezése?*

– Minden cégünk székhelye Jászberény. Itt van a könyvelés, a másik két városban csak értékesítéssel és szervizeléssel foglalkozunk.

– *A fiúknak volt kedvük, ambíciójuk, hogy bekapcsolódjanak a vállalkozásba? Sosem akartak mással foglalkozni?*

– Ebben nőttek fel, nem akartak mással foglalkozni ők sem. A nagyobb fiunkat Tamásnak hívják, ő most 33 éves, a kisebbik Norbi, ő a harmincat tölti. Tamás az értékesítéssel foglalkozik, Norbi a kárfelvételekkel és a szervizeléssel.

– *Hétvégi pihenésre jut idő?*

– Hétvégére elfáradunk, és akkor szakítunk időt a regenerálódásra. A nagyobbik fiunknak van két fiúgyermeke. Velük sokat vagyunk együtt. Egyikük kilenc, a másik három éves. Tünetmentesek. A nagyobbik harmadik osztályos, a kicsi most kezdte az óvodát. Hétvégén általában találkozunk velük, együtt vagyunk. Közös programjaink vannak. A pihenés mellett szombat és vasárnap arra is szánunk időt, hogy az adott hét eseményeit átbeszéljük, a következő napok, hónapok tennivalóit átgondoljuk. Nem akar az ember mellényülni. Abban az időben, amikor rengeteg autót eladtunk, nem fáradtunk úgy el, mint most. Bizonyára az is hozzájárul ehhez, hogy már nem vagyunk „tinik”, de emellett úgy érzem, a túl sok stressz megvisel minket, a szervezetünket. Ezért is muszáj lazítani néha. Próbálunk pozitívan tekinteni a jövőbe. Nem sokat lelkizünk, tesszük a dolgunkat. Azt viszont nem tudjuk megtenni, hogy egy-két hétre elmenjünk valahová, hiszen mindenre annyira figyelni kell, hogy most nem lehet, nem fér bele.

– *Fiú unokákról van szó. Szinte minden fiú szereti a kocsikat. Ők ebbe is születtek. Gyakori „vendégek” ők a szalonokban?*

– Igen. A kisebb unokánk kimondottan imádja az autókat. A férjemnek mindig mondja, hogy „papi, hadd üljek bele valamelyik kocsiba”. A Toyota a szíve csücske. Nekünk is, hiszen ezzel kezdtünk...

– *Ha egy új márka megjelenik, Önök rögtön rendelnek is belőle?*

– Amikor új modell jelenik meg, nekünk bemutatják, és az importőr el is várja, hogy rendeljünk belőle. Természetesen minden új modelltől van bemutató autónk, és teszt-autót is tartunk belőle.

– *Milyen megnyilatkozási lehetőségeik vannak?*

– Expókon és különböző rendezvényeken, médiákban meg szoktunk jelenni, Jászberényben, Gyöngyösön, Szolnokon és az említett városok vonzáskörzetében. Nagy gondot fordítunk az online megjelenésre, elektronikus hírleveleinkkel tájékoztatjuk ügyfeleinket az aktuális akciókról és egyéb fontos információkról.

Kármán Antal - Pethő László

„VÁLASSZ OLYAN HIVATÁST, AMIT SZERETSZ, ÉS SOHA
TÖBBET NEM KELL DOLGOZNOD!”

- Interjú Mizsei János egyetemi tanárral -

A Budapesti Műszaki Egyetem lágymányosi kampuszának Q épületében vettük fel ezt a beszélgetést. *A honlapon olvasható adatok keveset árulnak el életutad járszági vonatkozásairól. Kérjük, mondd el, hogy mi minden köt Téged e vidékhez?*

- Jászladányon születtem, nagyapám ott volt körzeti orvos. A Kossuth Lajos utca 29. és 31. alatt állt a szülői ház, amely ma is megvan. Ez volt talán az első sátor tetős kockaház a községben, ami még a negyvenes évek közepén épült. A faluban jártam gimnáziumba is. A gimnázium nem volt hosszú életű, alig tíz évig működött. Előttem 2 évfolyam végzett, 1970-beli érettségink után két évvel pedig meg is szüntették az iskolát.

- *Világítsuk meg néhány mondatban édesapád 1956-os szerepét. Miért vállalt újra aktív politikai szerepet a forradalom napjaiban?*

- 1956-ban Mezőkövesden élt a család.¹ A templommal szembeni Mátyás utcában laktunk, a 6. szám alatt. Ugyanebben az udvarban lakott a városi párttitkár is. Ő buzdította: Avatkozzon be Mizsei úr, mert akkor nem lesz vérontás! Később a párttitkárnak viszont megmondták, hogy eszébe ne jusson mentőtánúnak jelentkezni.

¹. Mizsei Béla 1945-1947 között nemzetgyűlési képviselő, 1990-1994 között országgyűlési képviselő volt.

- *Mi történt vele a forradalom leverése után?*

- Édesapámat december 14-én vitték el. Feltételezhetően el sem ítélték volna, ha a párttitkár tanúskodott volna mellette. De nem tette! Ezt ma, hatvan éves fejjel már részben megértem, de fiatalabb koromban nagyon haragudtam erre az emberre. Végül apámat 1957-ben első fokon halálra ítélték, amit a második fok életfogytiglanira változtatott. Szerencsére 1957-ben volt egy kis enyhülés, mert ha „elcsúszott” volna 1958-ra az ítélet – amikor viszont újra bekeményítettek – könnyen Nagy Imrék sorára juthatott volna.

- *Te kisgyerek voltál akkor, emlékszel egyáltalán valamire a forradalom napjaiból?*

- Nagyon határozott emlékeim vannak. Négy és fél éves voltam. Emlékszem rá, amikor tankok húztak el az utcán, és arra is, hogy a templom tornyát lelőtték. Volt egy büszkén viselt puskám, amiből tapadó korongos vesszőt lehetett kilőni. Egyik nap meglátott az udvaron egy suhanc és rám szólt: Te nem hallottad, hogy a fegyvereket be kell szolgáltatni! Akkor nagyon megijedtem.

- *Hogyan alakult a család helyzete édesapád elítélése után?*

- Vissza kellett költöznünk Jászladányra, nagyapám házába. Tulajdonképpen ő tartott el bennünket, egészen addig, amíg édesapám ki nem szabadult. Fizikai értelemben nem szenvedtünk hiányt. Nagyapám volt a helyi körzeti orvos, így mi ott gazdagnak számítottunk. Sok osztálytársammal ellentétben mi rendre kaptunk karácsonyi ajándékot.

- *Mikor láttad újra édesapádat?*

- Negyedévente, félévente volt beszélő, amire elmentünk. Szabadulása számomra igazi 11. születésnap ajándék volt, mert négy nappal azelőtt, 1963. március 26-án, egy keddi napon jött ki a börtönből.

- *Ezt követően is „szem előtt” voltatok.*

- Már azelőtt is járt hozzánk egy besúgó, mielőtt elvitték. Kiszabadulása után pedig rendszeresen, minden vasárnap jelentkeznie kellett. Az idő múlásával viszont már maguk a rendőrök könyörögtek neki, hogy kérje a rendőri felügyelet megszüntetését. Ő viszont ragaszkodott hozzá, hogy ne neki kelljen kérvényt benyújtania. Ennek megmosolyogtató oldalát említve, magam sem szerettem a felügyeletet, mert vasárnap délelőtt hamarabb abba kellett hagyni közös szenvedélyünket, a horgászást. Ezzel együtt végeredményben 1989-ig elkísért a múlt. Le kellett tagadnunk apám doktori

címét, s igazi feloldást és megszabadulást csak a Nagy Imre és társai temetésén éreztem, melyen mindketten ott voltunk.

- *Édesanyád dolgozhatott?*

- Nem, mert ezt különös feltételhez kötötték. Ha elvált volna édesapámtól, akkor minden további nélkül taníthatott volna az iskolában. Csak jóval később, az amnesztia és egy fontos helyi esemény, a gimnázium létesítése után kapott tanári állást. Neki volt ugyan a legmagasabb, középiskolai tanári végzettsége, így nem maradhatott ki a tesztületből, de nem az övé volt a legmagasabb fizetés. Határozott egyéniség volt. Egyszer valamiért dühbe gurult, s engem is felpofozott, majd odavágta: A te szüleid biztos nem mennek panaszra a párbizottságra! Később aztán sokat neveltünk ezen.

- *Feltételezzük, hogy nem ez a legkellemesebb emléked, de egyáltalán milyen színvonalon működött ez a gimnázium?*

- Nem volt rossz iskola, közülünk például többen kerültek el egyetemre, főiskolára. A pusztán érettségivel rendelkező párttitkárnak, tanácselnöknek, vagy éppen a tanácstitkárnak viszont nem volt érdeke a gimnázium fennmaradása. Hiszen ebben az esetben a magasabb végzettséggel rendelkezők visszatérve komoly konkurenciát jelentettek volna számukra. Ilyet pedig nem akartak. Nemcsak ők, hanem mások sem. Ki fog ezek után majd kapálni? Ha egyszer csak mindenki érettségizik, ki fog egyáltalán termelő munkát végezni?- kérdezték. Nemigen értették, hogy másféle tevékenység is lehet termelő, hasznot teremtő munka. Pedig ha itt ülök az egyetemen 40 évig, s abból 39-ben semmit nem találok ki, csak abban a fennmaradó egyben jut eszembe valami nagyon hasznos dolog, akkor már lehet, hogy több anyagi értéket teremtettem, mint aki ugyanennyi ideig kapál, közben pedig kihullik a haja, foga és „beledöglik”. - Ez akkoriban egyszerűen nem fért be a fejekbe, ezért a gimnázium 8-10 évnyi működés után megszűnt.

- *Ismerve az akkori körülményeket, nem lehetett egyszerű a folytatás, az egyetemre kerülés.*

- Bizonyos dolgok előnyt jelentettek, mások már nem annyira. Például jogvégzett édesapám szabadulása után 1963-tól Szolnokon dolgozott a kertészetben, így én adminisztratív értelemben „fizikai dolgozó gyermekének” számítottam, ami akkoriban előnyt jelentett, főleg úgy, hogy mellé „értelmiségi háttérrel” kaptam, ami sok könyvet és a tudás értékelését jelentette otthon.

- *Ki tudott segíteni a felkészülésben?*

- Időben érdeklődtem a felvételi követelményekről, a villamosmérnök nagybátyám is

buzdított, megkerestem a megfelelő 500-500 matematika és fizika feladatot, s nekiláttam megoldásuknak. Gallai Antal volt a matematika és fizika tanárom, s ő is segített. De sok jó tanára volt a gimnáziumnak. Példaként említem Molnár Istvánt, az osztályfőnökömet, aki tantestületi párttitkár is volt. Ennek ellenére félrehívott, s megmondta: János, a te jellemzésedből meg az önéletrajzodból kihagyjuk a papát, mert akkor téged nem vesznek fel. Ez mindig eszembe jut akkor, ha valakit „kommunistázni” hallok. Végeredményben az egyetemen – a katonasággal szemben – már nem számított a papa múltja.

- *Akkoriban már enyhébben kezelték az ilyesmit.*

- A Moldova által leírt „hanyagság enyhíti a diktatúrát” érvényesült ugyan, de 1970-ben bevonták a rádióamatőr operátori engedélyem az MHSZ-ben, mert a BM utánanézett a rokonságnak, amikor szerettem volna egy egyéni adó-vevőt működtetni. Ott még nem volt hanyagság.

- *Hogy tudtál az egyetemen beilleszkedni? Nem jelentett nagy hátrányt a falusi gimnázium? Ahhoz, hogy bennmaradhass az egyetemen, bizonyára az kellett, hogy jól tanulj, tudományos diákkörben tevékenykedj?*

- Nem volt nekem ezzel különösebb gondom. Akkoriban a 14 és 20 pont között teljesítőket vették fel, nekem 18 pontot sikerült elérnem. Az egyetemen kezdetben nem tartoztam a leg-jobb tanulók közé, negyedik és ötödik évben viszont már jó, illetve jeles rendű voltam. Az Elektronikai Technológia szakon jeles eredménnyel diplomáztam 1976-ban, majd a párhuzamosan folytatott szakmérnöki tanulmányok lezárásaként 1977-ben kutató-fejlesztő szakmérnöki diplomát szereztem.

- *Az életrajzodból kitűnik, hogy Te is bejártad az egyetemeken szokásos „szamárlétrát” a tanársegédétől az egyetemi tanárig.*

- Az Elektronikus Eszközök Tanszékén 1977-től tanársegédként, 1983-tól adjunktusként, 1992-től docensként, 2004-től pedig egyetemi tanárként és a félvezető laboratórium vezetőjeként dolgoztam, illetve dolgozom. Közben 1992 és 2001 között a tanszékvezető helyettesi, 2005 és 2008 között a dékán helyettesi posztot is betöltöttem.

- *Az oktatói mellett a tudományos pályán is folyamatosan haladtál előre.*

- Az egyetemi doktori fokozatot 1979-ben szereztem meg. Nagyon nem értek egyet azokkal, akik ma lebecsülik, bagatellizálják ezt a címet. Nekem bizony nagyon meg kellett dolgoznom érte, hiszen az értekezésem első változatát még újra is kellett írnom. 1987-ban a műszaki tudományok kandidátusa lettem, ennek alapján 1995-ben megkaptam a PhD fokozatot.

Akadémiai doktorrá 2003-ban minősítettek és ugyanebben az évben habilitáltam is.

- *Most már szakmai jellegű részletkérdésekre is ki kell térnünk, mégpedig úgy, hogy lehetőleg a civil olvasó is megértse. Melyek a fő érdeklődési területeid?*

- A fő érdeklődési területeim: a félvezetők technológiája, az elektronikus eszközök elmélete és gyakorlata, a napelemek, a félvezetők felületfizikája, a félvezető gázérzékelők.

Napelemek – napkollektorok: a köznapi életben sokszor összekeverik. A napkollektorok a napenergia felhasználásával meleg vizet állítanak elő, gyakorlatilag nincs közük ez elektromossághoz. A napelemek a napenergiát villamos energiává alakító eszközök.

- *Olyan szakterületekről van szó, amelyek az utóbbi néhány tíz évben is sokat változtak, fejlődtek, és az érdeklődés homlokterébe kerültek. Így a kutatást és az oktatást alig lehet szétválasztani. Mégis próbáljuk meg. Melyek a jelenlegi fő kutatási területeid?*

- Bizony elég sok van. Amikkel foglalkozom: kilépési munka (felületi potenciál) mérések szilárdtest felületeken rezgőkondenzátorral; katalitikusan aktivált félvezető gázérzékelők felületi potenciáljának vizsgálata; energiahézag vizsgálata magas kritikus hőmérsékletű szupravezetőkben; optikai gerjesztés hatására bekövetkező töltésváltozások ultravékony SiO₂ – Si rétegszerkezeteken és porózus szilíciumban; pásztázó rezgőkondenzátor fejlesztése szagképek előállítására, nagy átmérőjű Si szeletek felületének térképezésére; nanokristályok előállítása ultravékony fémrétegek agglomerációjával félvezető gázérzékelők aktiválására.

- *Nyilván ezekhez kapcsolódnak a publikációid is.*

- Közel másfélszáz publikációm van, ezek túlnyomó többsége angol nyelvű szakfolyóiratokban jelent meg, de ebben semmi különös nincs, mert a szakmában a mértékadó szakfolyóiratok uralkodó nyelve az angol.

- *Kik és milyen ambíciókkal jönnek a Villamosmérnöki karra tanulni?*

- Az itt folyó képzésnek ma is rangja van, nagy számban érkeznek hozzánk a hallgatók. Felvételi vizsga hiányában már első évben kihullik 10 százalékuk, s csak minden második jut el a mesterképzésig. Aki viszont nálunk tanul, annak megtérülnek az erőfeszítései, hiszen a diploma megszerzése után jobbnál jobb állásokból választhat.

- *Az általad oktatott tárgyak a hallgatók elméleti felkészítése mellett a gyakorlati képzést is szolgálják. Példaképpen légy szíves ismertetni az általad előadott „Napelemek laboratórium” című tantárgy célkitűzéseit.*

- A tantárgy célja, hogy áttekintést adjon a napelemek eszközfizikai, konstrukciós és technológiai háttéréről. A tárgy keretében lehetőséget adunk minden hallgatónak,

hogy a félvezető technológiai laboratóriumban egy szilícium egykristály alapú napcellát készítsen. A laboratóriumi gyakorlatok alkalmával a hallgatók megismerkednek az alapvető félvezető gyártástechnológiai műveletekkel, valamint az eszközkészítés során alkalmazott technológiai lépéseknek a működésre gyakorolt hatásával. A tárgy másik fontos célja a napelem cellák mérés technikájának bemutatása. A mérés során fellépő problémák részletes tárgyalása jelentősen hozzájárul a napelemek működésének jobb megértéséhez, így a hallgatók elméleti tudásukat ezúton is elmélyíthetik.

- Az ide jelentkezett hallgatók bizonyára lelkesek, és örülnek annak, hogy ilyen közel kerülhetnek a gyakorlathoz. Emellett ez nem egy olcsó képzési forma?

- Ez valóban így van. A felhasznált eszközök és anyagok ára magas, de szerencsére az a tendencia, hogy – ugyanúgy, mint a napelemek kereskedelmi áránál is – folyamatos árcsökkenés tapasztalható.

- Foglalkoztok-e a ma már nagyon sokféle gyártott napelemek minőségének és élettartamának kérdéseivel, vizsgálatával?

- Napelemeket ma már nagyon sok helyen gyártanak a világban. Minőségük között lényeges különbség nincs. A szilícium napcellák élettartama elméletileg végtelen, mindegy hogy azokat hol gyártják, a belőlük készült napelemek élettartamát lényegében a szereléshez felhasznált anyagok és a szereléstechológia (csatlakozások, érintkezők, forrasztások stb.) határozzák meg.

- Hogyan látod a különféle energiahordozók közötti átrendeződés jövőbeli esélyeit?

- Sajnos ma a különféle lobbierősek is nagy szerepet játszanak, pedig a jövő szempontjából a járható út a nap- és a szélenergia hasznosítása. Ehhez viszont olyan piaci helyzetet kell teremteni, úgy, hogy az árak a kitermelés és az előállítás költségeit hosszú távon is reálisan tükrözzék. Például az olaj jelenlegi kitermelési költsége néhány-szor tíz forint literenként, a benzint mégis ennek tízszereséért vesszük, ami drágának tűnik, de a napenergiához képest olcsó, és ahhoz képest is olcsó, hogy a készlet véges. A napenergia hasznosítása nem olcsó, de egyértelmű, hogy sok generációra előretételeként ez az egyetlen környezetbarát és kifogyhatatlan energiaforrás.

- Mondj végül néhány szót a családról, illetve hobbidról.

- Nagyobbik lányom, Edit, tízévnyi kemény tanulás után elérte a célját: szinkrontolmács lett Brüsszelben. Szereti a tolmácsolást, így neki sem kell „dolgozni”. A kisebbik lányom, Anett, építész, s igen szépen halad szakmája megtanulásában, amit a „Junior Prima” díj elnyerése fémjelez. Büszke vagyok rájuk, nemcsak szépek, hanem okosak is! Munkám és hobbitom színterévé vált Finnország, ahova mindig szívesen térek vissza. Gyerekkori szenvedélyem a horgászat ma is és oda is elkísér. A természetet

és a vizeket persze itthon is nagyon szeretem. A horgászás, a vitorlázás, az erdőjárás, a kerékpárom fizikailag, a könyveim pedig szellemileg segítenek „megfelelni”.

(A horgász-szenvedély igazolásaként az íróasztal feletti polcról gyorsan előkerül egy trófea, ami egy „méretes” csuka preparált állkapocscsontja.)

Köszönjük az interjút.

Buschman Éva

„RITKÁN SIKERÜL KÖZÖMBÖSSÉGET ELÉRNEM!”

- Interjú Borbély Gyulával -

„Őszinte, gyakran fájdalmasan is az. Jó humorú, innovatív. Három évet töltött Braziliában...” Így írnak Borbély Gyuláról az egyik vele készült interjú bevezetőjében. Ezt az őszinte, gyakran fájdalmasan is őszinte, jó humorú embert nekem is volt szerencsém megismerni. Jászkiséren, a „halas birtokon” talákoztunk. Emlékeimbe azért is vésődött bele különösen ez a beszélgetés a hozzá tartozó miliővel, mert az oda vezető utam is elég kacskaringósra sikeredett...

Borbély Gyula elfoglalt ember. Sokat jár halászati konferenciákra, országhatárunkon túlra is. A Jászkiséri Halas Kft. ügyvezetője, haltenyésztő, halászati gépek tervezője, halászati komplexum üzemeltetője. Korábban nem ismertem, telefonon beszéltük meg, hogy találkozunk. Már a telefonszámához sem jutottam túl egyszerűen hozzá, több közvetítő bevonására volt szükségem, és némi szerencsére. A próbálkozásaim közepette ugyanis a telefonkönyvet is segítségül hívtam. S abban ráleltem Borbély Gyuláné néven egy telefonszámra. Gondoltam próba szerencse, hátha az a Borbély család, amelyik „nekem kell”. Láss csodát, pont Borbély Gyula vette fel, ami ritkaság – mint kiderült – hiszen nem túl gyakran szokta használni a vezetékes „távbeszélőt”. Ezzel ennek a fejezetnek a végére pontot tehetünk. Jött a következő: a találkozás helyszínének megbeszélése. Abban maradtunk, hogy én megyek Kisérrre,

hiszen fényképezni is szeretnék, s megnézni, azt a helyszínt, amely Borbély Gyula jó értelemben vett „megszállottságának”, szakmájának bázisa. Ő elmondta merre kell mennem, én a vonal túlsó végén serényen bólogattam: minden világos. Annak tűnt. Végül mégsem lett annyira az. Sikerült az odaúton kicsit eltévednem, túlrobogtam a településen, de a segítőkész helyi lakosok útba igazítottak. A pélyi úton haladtam előre, majd azután balra kanyarodtam, egy elég rossz állapotú úton haladtam tovább, azt hittem megint rossz irányba tartok, de nem. Ez vezetett a célig, az „elveszett világig”, ahol egy hatalmas halastó, két szelíd fekete pulikutya, kerthelyiség, halászcserda fogadott. És Borbély Gyula, akivel a késő nyári, kellemesen meleg délután a teraszon foglaltunk helyet. Egy kávé mellett beszéltük át, mire „vállalkozott”...

– *Hogyan építette fel a vállalkozását, milyenek a mindennapok?*

– Mindig is a halászat érdekelt, ezen a területen igyekeztem elhelyezkedni. Amikor tanulmányaimmal végeztem ilyen lehetőségem nem volt. Jászapatíra kerültem. Egy évet dolgoztam az ottani tsz-ben, azt követően kerültem Jászkisérre. Itt lettem halászati ágazatvezető. A halászati szakmérnöki tanulmányaim idején már itt dolgoztam. Néhány év elteltével jó eredményeket sikerült elérni. Lehetőségem adódott arra, hogy több mint három évet Brazíliában tölthessek. A Pentacostei Kutatóintézetben dolgoztam. Már akkoriban is Brazíliának az egyik leghíresebb, legelismertebb, jól felszerelt halászati kutatóintézete volt. Nagyon jó szakemberekkel dolgoztam együtt, sok olyat is megtanultam, amire idehaza nem lett volna lehetőségem. Három év elteltével, 1990-ben tértem haza, visszakérültem Jászkisérre. Magyarországon abban az időben indult el a rendszerváltás, a privatizáció. Ez a gazdaság akkor teljesen „ebek harmincadjára” jutott, a kiséri tsz tulajdonához tartozott. Borzalmas állapotban volt a létesítmény.

– *Tőlük vette meg ezt a területet?*

– Először csak béreltem, három évvel később pedig megvásároltam. A sártenger közepén, a legminimálisabb infrastruktúra nélkül, ősztől-nyárig szinte megközelíthetetlenül, hiszen a legközelebbi műút Jászkiséren volt 7 km-re. Nem volt épületünk, egy lakókocsi volt az egyetlen, ahová behúzódhattunk. Ahol most beszélgetünk, a központunk helyén, csak egy gödör volt.

– *Mégis látott benne fantáziát, ha úgy döntött megveszi.*

– Mivel itt dolgoztam, ismertem a területet és annak adottságait. Harminc éves voltam akkor. S abban az életkorban az embernek lehetnek nem egészen „normális”, de világmegváltó gondolatai, vakmerő döntései. Legalábbis, ha ma kellene belevágnom, így vélekednék.

– *Megbánta?*

– Nem, de ma már hosszabban gondolkodnék, mielőtt döntök. Ilyen dolgokban nem lennék kezdeményező.

– *Pedig azt mondják, aki mer, az nyer.*

– Akkor úgy gondoltam, jó ötlet, kihívást láttam benne. A terület teljesen tönkre volt téve, a nulláról kellett újból felépíteni.

– *Kiknek a bevonásával és milyen anyagi forrásból tette mindezt?*

– Amit a brazíliai évek alatt kerestem, azt szinte az utolsó fillérig ebbe fektettem. Magyar viszonylatban akkor sokat kerestem – mások szerint – , de ehhez a vállalkozáshoz nagyon keveset. Sokkal kevesebb pénzem volt, mint kellett volna a terveimhez. Biztos a szerencse is közrejátszott abban, hogy talpon tudtunk maradni, mert egy vállalkozáshoz az is kell. Szerencsére sikerült általában jó döntéseket hozni, mert a halászatban mindig hosszútávra kell gondolkozni. Egy hal piacra kerüléséig három év telik el, addig pedig sok minden történhet. A szakmában sikeres voltam, nyereséget értünk el, és a nyereségből lehetett fejleszteni. Hosszú évek teltek el, mire a terület elérte mai állapotát. Kemény munka eredménye, ami most körülöttünk látható.

A közelmúltban, Prágában vettem részt egy világkonferencián, ahol a résztvevők jó része ismerte az eredményeinket, vagy legalább már hallott-olvasott rólunk, pedig volt ott legalább 2 000 ember. Sőt, még azt is tudták hol van Jászkisér. Tehát huszonév alatt annyi új dolgot „tettünk le az asztalra”, új fejlesztéseket és egyéb innovatív dolgokat, amiket jelen pillanatban a szakma nagy része a világban ismer, és elismer.

– *Milyen újdonságok fűződnek a nevéhez?*

– Mi kezdtünk el Magyarországon először a tógazdaságon belül a horgászturizmussal foglalkozni. Ez több mint tízéves múltra tekint vissza. Ötletünk alapja az volt, miért ne próbáljuk helyben értékesíteni a halat? Szedd magad mozgalom. Vagyis, amit a vendég kifog, kifizeti és elviheti. Ezt neveztük mi direkt marketingnek. Ez automatikusan hozta a további fejlesztési igényeket, hogy igazán jól tudjon működni a turizmus. Így lett horgászbolt, büfé, panzió, játszótér, halászcserda stb. Ma ezt már multifunkcionális gazdaságként, mint követendő példát mutatják be uniószerter.

Arra törekedtünk, hogy aki ide ellátogat, ne úgy érezze, hogy egy munkahelyre esett be, hanem szép, természetes környezetet fogadja. Meg kellett az emberekkel értetni, hogy nem szabad semmit eldobálni, ne legyen rendetlenség. Aki idejön, soha ne érezze, hogy itt munkavégzés folyik. Nyilván ez minden itt dolgozótól teljesen más hozzáállást követel meg, mint egy szokványos munkahelyen. Itt minden munkát úgy kell végezni, hogy a pihenni érkező vendégeket egy pillanatra se zavarja.

Természetesen a fő tevékenységünk továbbra is a tógazdasági haltermelés. Híresen jóízű a jászkiséri ponty. A tógazdasági munkák könnyítése érdekében több halászati

gépet, halválogató kocsit, takarmánykiosztó kocsit, halkiemelő gépet és egyebeket terveztem, és építettünk meg az évek során. A tógazdasági technológiák fejlesztése érdekében több kutatási projektben veszünk részt. Esetenként ennek mi vagyunk a vezetői, ezekben elsősorban a Halászati Kutatóintézet és az agrár egyetemek a partnerek, de néha más vállalkozás is részt vesz benne. A legkiemelkedőbb a tógazdasági projektek közül a „Tó A Tóban” (TAT) rendszer, ami teljesen saját fejlesztésű intenzív halnevelő rendszer. A halastóba helyezett medencékben, a halastó adottságainak koncentrált kihasználásával lehet nagy mennyiségű értékes halat termelni, teljesen kontrollált körülmények között. Ez egyike azoknak a fejlesztéseinknek, amelyek nemzetközi szinten is jelentős érdeklődést váltottak ki. Foglalkozunk a magyar halválaszték bővítése érdekében új halfajok termelési technológiájának kidolgozásával, mind tógazdasági termelésre, mind a zárt precíziós technológiák számára. Ilyen ígéretes halfaj lehet például a csikos sügér, ami nagyon jóízű, szálkamentes hal Észak-Amerikából, vagy a pettyes harcsa, ami a mi törpeharcsánk nagyra növvő változata. Ebbe a sorba tartozik a barramundi, ami a legnagyobb visszhangot váltotta ki az elmúlt években. Ez a hal Ausztrália emblematikus hala, amely sok tekintetben igen közel áll a mi legtöbbször taksált halunkhoz, a süllőhöz. Kiváló, fehérhúsú, szálkamentes süllőféle, sokoldalúan felhasználható konyhatechnikai szempontból, a sushitól a füstölésig, minden formában. A barramundi trópusi hal, igazából a 28 °C hőmérsékletű víz felel meg az igényeinek, ezért nyilvánvaló, hogy tógazdasági körülmények között lehetetlen lenne, nemhogy nevelni, még életben tartani is.

Jászkiséren több év óta a középületek fűtését termálvízzel oldja meg az önkormányzat. A fűtésből visszatérő víz hőmérséklete azonban még mindig elegendő hőmennyiséget biztosít a halnevelő működtetéséhez. Ez a telep saját fejlesztés, sok új technológiai megoldással felvértezve. A világ számos országából érkeznek érdeklődők, és az érdeklődésen túlmenően biztató tárgyalások folynak hasonló telepek tervezéséről.

– *Hirdetni szokták ezt a komplexumot a forgalom növelése érdekében?*

– Azt gondolom, a hagyományos hirdetések nem hoznának jelentős forgalom-növekedést. Az elmúlt tizenévben annyi vendég fordult meg nálunk az ország minden részéről, akik remélhetően jó hírünket keltik, hogy a Jászkiséri Horgásztavak ismertége horgász körökben megfelelő. A világ egyébként is jelentősen változott az utóbbi években, így pl. a weblap vagy a facebook oldalak sokkal nagyobb hatékonysággal működnek ma már, mint egy akármilyen újság hirdetése. Természetesen élünk azokkal a lehetőségekkel is, amit a szaksajtó vagy az elektromos média kínál. Több horgász- és főzőműsor is készült nálunk, ami szintén életben tartja az érdeklődést.

– *Halászcserda is működik itt.*

– Igen, sokféle halétellel várjuk a vendégeket. Az éttermi részben kb. hatvan fő vendéglátására van lehetőség, nyári időszakban a teraszokkal kiegészülve ez a duplája is lehet. Bonyolítunk céges és családi rendezvényeket, néha sajátot is, tavaly a lányom házasságkötése is itt volt a tó feletti stégen.

– *A család mennyire vesz részt a cég működésében?*

– A feleségem velem dolgozik, ő a cégtársam. Közgazdász. Két lányunk van. A nagyobbik szintén közgazdász, a Statisztikai Hivatalban dolgozik Budapesten. Huszonhat éves. A kisebbik most érettségizett nyár elején. Debrecenben fog továbbtanulni élelmiszermérnöki szakon. Ő az kettőjük közül, aki jobban kötődik ezekhez a dolgokhoz, reményeim szerint folytatni is fogja az általunk elkezdett munkát.

– *Tervek?*

– A következő lépés az lesz, hogy építenünk kell a mi kapacitásainkhoz igazított halfeldolgozót. A barramundit például már csak valamilyen feldolgozott, de legalább tisztított formában tudjuk piacra juttatni. Ma tudomásul kell venni, hogy az élő halat nem fogják hazavinni, hogy a fürdőkádba tegyék, és majd valamikor onnan kifogva „halálra ítéljék”. Olyan termékeket kell gyártani, amelyek két perc alatt elkészíthetők. A magyar halfogyasztás egyik problémája, hogy megpucolni sem tudjuk a halat, nem még elkészíteni, de hogy időnk és energiánk nincs rá, az biztos.

– *Mit gondol a magyar halfogyasztásról, mennyire kezd elterjedni? Mennyire vannak tisztában azzal az emberek, hogy egészséges?*

– Azt gondolom, nem az a fő probléma, hogy az emberek nem tudják, hogy egészséges, mert ezt az utóbbi években szerintem eleget hangsúlyoztuk. A legnagyobb probléma az, hogy a múlt század második felétől a halfogyasztás a magyar gasztronómiából szinte eltűnt. Maradt egy kis nosztalgikus karácsonyi fellángolás, amikor valamilyen formában ettünk halat, de az év többi időszakában az ország nagy részén nem szerepelt az étrendben. Valaha több száz halétel receptjét ismertük, ma kis túlzással a halászlé, a rántott ponty, a sült keszeg a repertoár, és sok esetben ezt sem tudjuk igazán elkészíteni. Az utóbbi néhány évben ennek ellenére tapasztalható némi növekedés, de ezt egyértelműen a tengeri, magasabb feldolgozási szintű szálkamentes halak fogyasztásának emelkedése okozza. A barramundi ezeknek a termékeknek lehet a versenytársa. Igazából a mai tizen-huszonévesektől lehet várni, hogy követik a világban uralkodó trendet, és egyre nagyobb mértékben fognak halat enni a jövőben, ami jelentősen hozzájárulhatna az egészségi állapotok javulásához. Csak egyetlen adat: a magyar halfogyasztás 5,1 kg/fő, ezzel másodikok vagyunk alulról az európai rangsorban. Portugáliában ez 60 kg/fő felett van, de a világ átlaga is 17 kg/fő.

– *A családban volt valaki, akit érdekelt a halászat?*

– Senkinek semmilyen kötődése nem volt hozzá. Vannak az emberben ilyen „génhibák”, amelyek megmagyarázhatatlan módon uralkodóvá válnak.

– *Őn ezt génhibának látja. Szerintem inkább annyit jelent, hogy mindig tudta, hogy ezzel akar foglalkozni, és ezt nem adta fel.*

– Sokat gondolkodtam azon, ha nem ezt csinálnám, akkor mi lett volna belőlem. Valószínűleg építész, vagy gépészmérnök, de egy percig sincs bennem hiányérzet. Ettől függetlenül ezeket is szeretem.

– *Mondana néhány szót a szüleiről?*

– Édesapám sajnos meghalt, Ő közgazdász volt, édesanyám az egészségügyben dolgozott. Támogatták az elképzeléseimet. A nagyszüleim iparos emberek voltak. A dédnagyanym idevalósi volt. Hevesen születtem. Én 1982-ben kerültem Jászkisérre.

A „halas” birtokon a kilátogató gyermekek kedvében is szeretnék járni.

– *Az egyik Önnel készült interjúban így vezetik fel a beszélgetést: „Őszinte, gyakran fájdalmasan is az.” Ez azt jelenti, hogy keményen megmondja a véleményét, ami a szívéen, a száján?*

– Igen, valóban nem szoktam véka alá rejteni a véleményemet, de a situációtól függően óriási különbség van abban, ahogyan ezt elmondom. Igazából akkor „gurul el a gyógyszerem”, ha önös érdekből kezd el valaki mellébeszélni. Ezt rosszul tűröm. Egyéb esetekben inkább próbálok egy jó helyre rakott poénnal érvényre juttatni a véleményemet. Semmi nem bánt jobban, mint amikor valakit akaratom ellenére megbántok.

– *Mindig megmondja a másik fél szemébe a véleményét?*

– Azt gondolom, ez az eddigi beszélgetésből is kiderült, hogy csak oda mondom, senkinek nem pusmogok a háta mögött. Velem mindenki tisztában van. Tudja, mikor szeretem, mikor haragszom. Szeretem a tiszta helyzeteket. Ezt a típust úgy hívják: megosztó személyiség. Van, aki rosszul tűri, van, aki szereti. Ritkán sikerül közömbösséget elérnem.

Kazsuba Mihály Attila

ROKONAINK KATALÓNIABAN? - ALÁNOK AZ IBÉRIAI FÉLSZIGETEN

A katalán önmeghatározás

Bárhol is élünk a világban, fontos, hogy megismerjük a szokásokat, a helyi sajátosságokat és többé-kevésbé a hely történetét – történelmét. Mielőtt 1994-ben Jászberénybe kerültem, keveset tudtam a Jászok eredetéről, korábbi vándorlásairól, alán rokonságukról, a Jászsághoz kapcsolódó fontosabb történelmi eseményekről, pl. a redempcióról. 14 év alatt a jászberényi kulturális események, rendezvények, kiadványok, és többek között a Jászsági Évkönyvekben olvasottak alapján jelentősen bővültek az ismereteim és ez az érdeklődés máig tart. Néhány évvel azután, hogy munkába

*Demonstráció egy focimeccsen. A plakáton szereplő
szöveg: Katalónia nem Spanyolország
fotó: internet*

álltam a Jászberényi Erzsébet Kórházban, egyszer egy barátom azt találta mondani, hogy “te jászabb vagy már a jászoknál”, miután sikerült újat mondanom neki a jászok történelméről. Ez nagyon hízelgő megjegyzés volt, de sem geográfiailag, sem genetikailag nem lehetett igaz. A kasubok (kaszubok, kazsubok) törzse, akiknek mai utódai elsősorban Észak-Lengyelországban a Gdansk környéki területeken élnek, a nyugatiszláv népcsoporthoz tartozott, talán épp a vizigótokhoz. Kevesen az elődeim közül északról jutottak Szabolcsba, ahonnan származom.

Demonstráció a spanyolok nemzeti ünnepén Barcelonában, 2012. október 12-én.

A plakáton olvasható: Katalónia Spanyolország. Mi spanyolul beszélők kizsároltnak érezzük magunkat Katalóniában.

Most hasonló helyzetben vagyok, mint közel húsz éve voltam Jászberényben. Katalónia történelmével ismerkedem, aminek különös aktualitást adnak a jelenlegi katalán függetlenségi törekvések és az ehhez kapcsolódó önmeghatározás kérdésköre. A baráti köröm fele része “harcos” katalán. Értem őket, az indítékaikat, csak éppen ebben a mai nyitott Európában mégis furcsának tűnik az erős szeparációs hajlamuk.

Az autonómia jól működik, a nyelvük él, semmi nem korlátozza a helyi katalanizmus prosperálását, sőt... Bár hivatalosan kétnyelvű az autonómia, sok esetben hiányolom az általam használt spanyolt. A katalán is úgy-ahogy értem, de mégis bosszantó, mikor ünnepeken, rendezvényeken csak katalánul beszélnek. Az Auditorium, a Palau de Musica koncertjein csak katalán nyelvű prospektus található. Nemrég azért hiúsult meg egy tervezett színházlátogatás, mert a számos lehetőség között nem találtam spanyolul előadott darabot. Amikor mindezt felvettem, a katalán ismerőseim a frankói diktatúra időszakára hivatkozva (ebben az időszakban a katalán nyelv, a nemzeti szimbólumok használatát tiltották), teljesen jogosnak tartják ezt a fajta ellentétes előjeli kompenzációt.

Tehát a katalánok jól megvannak az autonómiájukkal, saját parlamentjük, rendőrségük, független adminisztrációjuk van, mégis nagyobb függetlenségre vágnak. Ennek a legfontosabb indítéka most gazdasági eredetű kérdés: a gazdagabb Katalónia miért finanszírozza a szegényebb autonómiákat? Minél nagyobb az elvonás, annál hevesebben ellenzi a katalán az együtt maradást és veszi elő szeparációs szándékkal a

történelmi érveket. De mik ezek a történelmi érvek? Honnan származnak a katalánok? Mi az eredete Katalónia nevének? A magyarok és a jászok is képesek meghatározni az eredetüket. Mi a helyzet a katalánokkal? Ezeket a kérdéseket tettem fel igazi katalánoknak és a válaszok igen meglepőek voltak:

Oscar (szakasszisztens):

- *Nem is tudom, talán római eredetűek lehetünk, meg a név is, ...de nem biztos.*
- *De Oszkár, a rómaiak belakták majd az egész félszigetet. Akkor a spanyolok is mondhatnák azt, hogy tőlük származnak és mi lenne a különbség?*

Dra. Soley (altatóorvos):

- *Óhhhh, hát ez olyan régen volt, hogy nem is érdemes vele foglalkozni...hahaha*

Rosalía (diplomás nővér, aki nagyon katalán):

- *Doktor Kazsuba, nem ez lényeg és nem ez a kérdés. A lényeg az, hogy katalánok vagyunk és ide jött ez a rengeteg bevándorló (ezalatt értsd: spanyol), Andaluziából, Extremadurából, meg Madridból, meg innen-onnan és kevesebben lettünk mi katalánok itt a saját országunkban, mint amennyien ők vannak.*

Maria Angels (zenész, csellista):

- *Huhhhh...várj egy pillanatot.*

Kiszalad a zajos étteremből és jön vissza néhány perc múlva:

- *Felhívtam egy barátomat, aki történelem tanár és ő azt mondja, hogy...*

...és itt elkezdli sorolni azokat a hipotéziseket, amiket itt-ott az interneten is megtalálunk, mint lehetséges magyarázatokat a katalánok és a katalán név eredetére és amelyekkel kapcsolatban teljes a bizonytalanság.

Jó, akkor keressünk egy autentikus forrást, irány Katalónia Történelmi Muzeuma (Museu d'Història de Catalunya). A negyedik emeleten található könyvtár szabadon, ingyen látogatható. Olvasó nincs bent, csak a könyvtár vezetője dolgozik a papírjaival egy pult mögött. Ezzel a magányossággal korábban az Erzsébet Kórház orvosi könyvtárában találkoztam, amikor még létezett. A könyvtáros egy szimpatikus, szemüveges, nagyon készséges férfi. A kérdés számára is hasonlóképpen szólt.

Könyvtáros (Museu d'Historia de Catalunya):

- *Bizonyára tudja, hogy 12. században megalakult a Katalán és Aragón Királyság, melyet követően...*

Mondja tovább, de néhány perc udvarias hallgatás után megszakítom:

- *Señor, muchas gracias, pero...uram, köszönöm, de ezek csak történelmi tények a akkor kialakult hatalmi helyzetről, viszont nem akkor nevezték el a területet Katalóniának és engem a név eredete érdekelne. Latin források említik, hogy az arab hódítás időszakában a mórok katalánoknak nevezték azokat, akik szemben álltak a gótokkal. Létezik egy hipotézis, miszerint Catalonia neve a gót-alán (gotalan, catalan) szókapcsolatból ered...*
- *Hát ez már nehéz kérdés, de próbálok segíteni, keresnem kell néhány forrást ezzel kapcsolatban.*

Az alánok Hispaniában

Nagyon készséges volt, még sokat beszélgettünk. Megkérdezhettem volna a nevét... Kaptam néhány könyvet, melyekben számos érdekes adatra bukkantam az alánokról. Mégis a leginkább meglepő és számomra igen nagy csalódás jelentő könyv az 1987-ben kiadott 24 kötetes Enciclopèdia Catalana volt, ahol egyetlen szót, vagy adatot nem találtam az alánokról. Az oldalanként három hasábjára rendezett apróbetűs szövegekben 32 sor tartozik a Vandalos (vandálok) és 4 teljes oldal a Visigodos (vizi-gótok) címszavakhoz. Pedig történelmi tény az alánok jelenléte az Ibériai félszigeten az V. században. Bemutatok két történelmi térképet az akkor időkről. Az első mutatja az alánok útját Európán, Hispanián át.

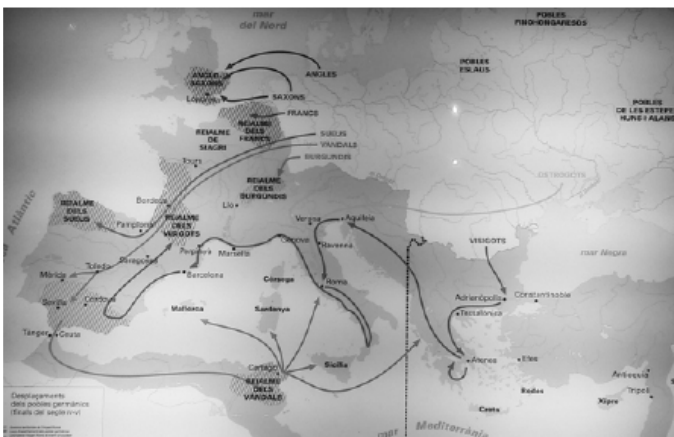
Szinte hihetetlen, hogy a második, a Katalán Történelmi Muzemben jelenleg látható demonstratív diaporama térképen a barbár törzsekkel ide érkezők között nem szerepeltetik az alánokat! A térkép nyilvánvalóan hibás.

A Jászági Évkönyvekben számos írás található a jászokról, alánokról, vándorlásukról, rokoni kapcsolataikról. Ezek az írások és más források kimerítően foglalkoznak a jászok és az alánok iráni eredetével, az jász-alán rokonsággal. Az alán rokonok az időszámítás utáni évszázadokban, gyakran üldözötként, máskor különböző népek szövetségeseként hatalmas területeket bejártak Európában, a megélhetés-túlélés érdekében rabló, fosztogató támadókként. A nomád alán nép harcos, mozgékony nép volt, híres a taktikus harcmódról, az erős harcosokról, a jó lovaikról, harci kutyáikról. Az időszámítás utáni évszázadok során nagyon sok fontos ütközetében szerepet kaptak. Néhány évtized leforgása alatt ott voltak a népek közötti legfontosabb csatákban Európa egymástól távoli területein. 370-ben még a Fekete-tenger keleti térségében, 378-ban a történelmi szempontból igen jelentős hadrianopoliszi csatában a mai Törökország területén, 406-ban a Rajna vidékén, 409-ben az ibériai területeken, 429-től egyes részeik Észak-Afrikában. 451-ben már a rómaiak és a vizigótok szövetségeseként jelen voltak a hunok terjeszkedését megállító hatalmas csatában a mai Franciaország területén (La Batalla de los Campos Catalaúnicos, vagy más néven Batalla de Chalons, ami a történelem legjelentősebb csatáinak egyike volt és Attila legnagyobb veresége). Ebben az ütközetben Sangiban királyuk vezetésével a római és vizigót csapatok kö-

zött a hadrend legfontosabb közeperejét képezték, ami arra volt hivatott, hogy a hunok szokásos ék alakban történő támadását kivédje. Ez a tény jelzi a fontosságukat is, bár egyes források szerint azért kerültek középre, mert kevésbé tartották megbízhatónak őket. A csata helyszínéről szolgáló terület neve is elgondolkodtató (“catalaunicos”). Északabbra van, mint ahogy az alábbi térképen az alánok területét jelzik.

Ismert, hogy az alánok a jelenlegi Franciaország számos területén előfordultak. Miután 406-ban a hunok elől menekülve, a vandálokkal és a svábokkal szövetkezve átkeltek a befagyott Rajnán, letelepedési szándékkal érkeztek a mai Franciaország északi területeire. A frankok szembeszálltak velük és korabeli adatok szerint az alán haderő mentette meg a barbárok szövetségét a vereségtől. Miattuk tért vissza Britanniából III. Constantino, aki a limesbe sorolt frankokkal együtt végül dél felé szorította őket. Az alánok innentől megosztottá váltak. Egy részük Goar vezetésével a római szövetséget választotta és ezáltal élettérhez jutott, igaz szétszórva különböző területe-

ken. Jelentős részüket az Armórica tartományban (ma Bretagne félsziget) telepítették le, abból a célból, hogy elszigetelésükkel legyűrjék az ellenállásukat. Mások, mint ahogy a térképen is látható, a Rhone folyó vidékén (mai Rhone-Alpes) találtak letelepedési lehetőséget. Az alán harcosok a rómaiak szolgálatában még Britanniába is eljutottak, ott elsősorban az északi határvidéket és Hadrianus falát védték a skótokkal szemben. A nép másik része nem kívánt Galliában maradni és Respendial vezetésével végül Hispaniában jutott. Nyilvánvaló, hogy miután 409-ben a vandálokkal és svábokkal együtt betörték az Ibériai-félszigetre, megjelenhettek a mai katalán területeken is, hiszen a Pireneusok domborzati viszonyai miatt ott kellett átvonulniuk. A másik lehetséges útvonal a hegység nyugati oldalán huzódó tengerparti sáv.

A történészek a népvándorlásban részt vevő népek között megkülönböztetnek nomádokat (pl. a hunok) és letelepedetteket (pl. gótok). A népvándorlás korában egyetlen nép sem az államalapítás szándékával érkezett az elfoglalt területekre, de ezt megkönnyítette később a nép összetartása, egy tartósabb békét jelentő szövetség és a kereszténység felvétele. Az alánok harcokhoz szokott nomád nép volt, megosztottá vált, tartós szövetségi viszonyt nehezen teremtett és a hitvilága miatt nem közeledett a kereszténységhez. A hispániába vándorolt alánok gyakran változtatták az életterüket. Lovaik mellett a szabadban maradtak, nem foglalták el és nem lakták az ellenőrzött terület jelentősebb városait, illetve nem alapítottak saját városokat és hozzá kapcsolódó kulturát. A történészek szerint az ibériai alán jelenlét mintegy két évtizeden át úgy létezett és tűnt el, hogy semmiféle figyelemre méltó nyomot nem hagytak maguk után. Ezzel szemben a következő nagy nép, a vizigótok történelmi hagyatéka igen jól ismert. Mi történt a hispaniai alánokkal, akik a Lusitania és Cartaginense római tartományokat uralták átmenetileg? Hova tűntek, miért nincsenek nyomaik? A történelemtudomány nehezen ad választ ezekre a kérdésekre. "Eltűnésük" egyfajta misztérium. Az a kevés, amit tudunk róluk, főként a hadászattal, vadászattal, lovakkal, harci kutyákkal kapcsolatosak.

Nem vagyok történész, csupán érdekel a történelem, meg a hely ahol vagyok. Mivel nincs világos magyarázat a feltett kérdésekre, előtérbe kerülnek a hipotézisek és a logikai magyarázatok. Mint alkalmazott tudományokban jártas ember, tudom azt is, ha állítunk valamit, úgy korrekt, ha az ellenkezőjéről is bizonyítjuk, hogy nem igaz. Másrészt nagyon óvatosan kell bánni a történelmi utalásokkal. Az elfogult lelkesedés és az óvatos kétkedés egyensúlyát kell megtalálni mindazzal kapcsolatban amit olvassunk, vagy hallunk, sőt a mai video-photoshop kultúra világában még azzal kapcsolatban is amit látunk. A "hiszem, ha látom" sem minden esetben igaz ma már. Mindez érvényes a történelemtudományra és a mai politikára egyaránt.

A történelemmel kapcsolatban a régészet az egyetlen hiteles tudomány, ami mentes a jelenségek szubjektív magyarázatától. Hol vannak a hispániai alánok régészeti leletei, amik magyarázatot adhatnának bizonyos kérdésekre? Mielőtt bemutatnék egy nagyon érdekes régészeti vonatkozást, röviden kifejttem az elképzeléseimet erről az időszakról, amikben utóbb a legújabb régészeti leletek is megerősítettek. Tényekre alapozott, de mégis szubjektív a megközelítem.

A rövid időtartamú ibériai alán “királyság” sorsa előreláthatóan meg volt pecsételve. Nem is volt valójában királyság. Hispániába valószínűleg a nép harcosabb lovas része érkezett, akik távol álltak az államalapítás lehetőségétől. Éltek a saját szokásaik szerint, míg az itt talált városok népe folytatta a korábbi római jogrend szerinti életét. A félszigeten az alánok, a vandálok és a svábok elkülönült területeken éltek, időnként egymással is harcolva. A vandálok és svábok lakták a gazdagabb, termékenyebb északnyugati területeket, míg az alánok a szárazabb déli, illetve centrális vidékeket. Az uralt terület nagyságához képest nem voltak nagyon sokan. Irodalmi vonatkozások szerint számuk talán 20-30 ezerre becsülhető, míg a vandálok megközelítőleg 80 ezren, később a vizigótok hozzávetőlegesen 200 ezren lehettek.

Behatolásuk a félszigetre erőszakos tett volt, amit a hanyatló Római Birodalom nem vett jó néven, így nemkívánatos lakóknak számítottak. Az őket követő vizigótok már római segítséggel és közreműködéssel érkeztek. Nem megölni jöttek az előttük érkezőket. Földre, életterre volt szükségük. Nem szóródtak szét a vándorlásaik során, sőt, ha csak lehetett, integrálták a kisebb népeket. Utóbb évszázadokon át prosperáló nagy királyságot alapítottak, előbb barceloniai, később toledo-i központtal, melyben a lakosság kisebbsége volt eredetileg vizigót. Királyságuk későbbi virágzása idején legfeljebb 5 millióra becsült a lélekszámuk. A vandálokkal való konfliktusuk következménye, hogy azok hamarosan átvonultak Észak-Afrikába, ahol később önálló királyságot hoztak létre. A svábok uralma a félsziget északnyugati részein megmaradt, miután egy, a vandálokkal szembeni sorsdöntő konfliktusukban a rómaiaktól kaptak erősítést. A rómaiak célja ezzel a betörő barbár törzsek közötti legnagyobb létszámú és erős vándál törzs meggyengítése volt. Utóbb a vizigót uralom soha nem terjedt ki a svábok lakta területekre. Bár többször háboruztak, azok a mai galíciai területeken fenntartották a saját fennhatóságukat. Az alánok 418-ban, csupán az uralmuk 9. évé-

ben, egy vizigótok elleni csatában elvesztették Atax nevű királyukat. A vezér halála után felajánlották a “koronát” Gunderico vandál királynak, majd 429-ben a vandálok kényszerű távozásakor az alánok egy része követte őket Afrikába. Hogy mennyien jutottak oda, erről megoszlanak a vélemények. Valószínűbb, hogy jelentősebb részük itt maradt és integrálódott a vizigótokhoz. Talán őket nevezték gót-alánoknak. Találtam egy irodalmi utalást az alán-vizigót egyesülésre, csupán félmondatban említve ezt a római telepések integrációja kapcsán. Elképzelhető kisebb visszaáramlásuk a frank területek irányába is, de ez nem lehetett tömeges az akkor még barcelonai székhelyű, északról dél felé terjeszkedő vizigótok ellenében, másrészt a frankok sem hagyták volna ezt. Tehát az “eltűnésük” leginkább lehetséges oka az asszimiláció, ami igen csak jól jöhetett a vizigótoknak, akik pontosan tudták, milyen értékes hadra fogható emberekkel volt dolguk. Ebben az időszakban, az V. század közepén, miközben a hanyatló Római Birodalom egyre súlytalanabbá vált, a vizigót királyság és a frankok állama párhuzamosan erősödött. A két fejlődő államalakulat között ütközőzóna alakult ki a Pireneusok határvidékén. Lehetséges, hogy ennek közelsége miatt választották később fővárosnak a távolabbi Toledót, Barcelona helyett. Logikus lehet a következő, hogy gót-alán katonai kontingensek tartózkodhattak ebben az ütközőzónában, ami többé-kevésbé megfeleltethet Katalónia mai területeinek. Ezáltal elképzelhető, hogy a terület neve is ebből ered. A vizigót királyok a római mintát másolták sokáig és mint ahogy a római uralkodók, nagy valószínűséggel uradalmakat, birtokokat adtak azoknak a katonáknak, akik ezt megérdemelték, és ott, ahol szolgáltak.

Tény, hogy a közös vandál-alán királyság (Rex Wandalorum et Alanorum) létrejöttével, majd utána a vandálok távozásával a hispániai alánokról szó sem esik a későbbi történelmi hivatkozásokban, míg a svábok és vandálok történelme tovább követhető. Rejtély, ahogyan eltűntek, de nem valószínű, hogy fizikailag semmisítették meg őket. Egyszerűen arról lehet szó, hogy az itt élő alánokat az integráció kapcsán elfelejtette a világ. Abból az időszakból nincs írott történelmi hagyatéka, ami velük foglalkozna. Általánosságban igaz a vizigótok államához integrálódott bármely népcsoportról, hogy a következő és későbbi évszázadokban nem sok szó esik róluk, nem egyszerűséggel csupán vizigótokként említik őket. Így nem csoda, hogy hispania akkori történelmében ez lett az eredménye az alánok asszimilációjának is. A VIII. században a muzulmán terjeszkedés eltűntette a vizigótok királyságát is, majd a IX. századtól az első asturiai királyok voltak azok, akik ellenálltak az arabok expanziójának északnyugaton, majd fokozatosan szorították vissza őket. Bár elődeik sokkal inkább a svábok voltak, az első dinasztia tagjai a gótok utódainak tekintették magukat (Dinastia de los Godos/Casa Real Asturiana).

A spanyol történelmtudományban a vizigótok királysága mindig jelentős időszaknak számított. A történelmükkel foglalkozó források nagy része, általuk a “vizigót mítosz” megteremtése már a második évezredeből származik. Említésre kerül a királyság népeinek heterogenitása, de minden a gótok névhez kötött. A Frankó diktatura alatt a vizigót királyságot a centralizmus példájának tekintve idealizálták, illetve a spanyol államiség korai megjelenésének tekintették. A diktatura időszakában 1969-

ben alapították Toledóban a vizigótok történelmét bemutató múzeumot (Museo de los Concilios y Cultura Visigótica). Mindezek ismeretében valóban meglepetés és bizonyíthatatlannak látszó hipotézis a Catalania-Catalonia-Catalunya nevére utaló Gót-alania-Cat-alania-Catalonia elmélet. Ha az alánokról nem maradt fenn semmi, hogyan lenne lehetséges, hogy egy jelentős terület őrizze a nevüket? A források többsége elveti ezt a magyarázatot, annak ellenére, hogy a XII. század elején, mikor az első írásos anyagokban említik a Catalan családnévet, elfogadott nézet volt, hogy a területen korábban gótok is éltek. A Columbia University (New York) kezdeményezésére létrehozott Enciklopaedia Iranica egyértelműen a név gót-alán eredetét említi, ami, mint hipotézis, sok egyéb helyen is fellelhető, mint például Frederic Udina Martorell barcelonai nyelvész professzor könyvében (El nom de Catalunya, 1961), aki korábban az Archivo de la Corona de Aragón és a Museu d'Historia de Barcelona igazgatója is volt. Egy másik magyarázat a mai dél-franciaországi területeken élt cataros népet hozza kapcsolatba az alánokkal: Cata-Alanos. A 451-ben történt említett csata neve is erre utalhat. Az egyéb hipotézisek között szerel, már az alánok említése nélkül, a várakra való utalás: castle, vagy castlà, vagy castile, majd ezen szavak módosulása. Létezik kelta eredetre vonatkoztatás, illetve kelta uralkodók nevével kapcsolatos magyarázat és létezik egyéb ibériai törzsekre és arab eredetre való utalás is. Egy XIV századi írás a szaracénok ellen harcoló Otger Cataló legendás várúrhoz, annak mitikus alakjához és nevéhez kapcsolja Katalónia elnevezését.

Újabb régészeti adatok

Számomra a legfurcsább az alánok hispaniai történelmében az, ahogyan megszakad egy jól meghatározható időszakban. Ma pedig, például az említett múzeumi anyagban, említésre sem méltó a jelenlétük. Találtam egy régészeti forrást (bizonyára számos másik is létezik), ami az ibériai alánokkal kapcsolatban nagyon érdekes adatokat ismertet. Célzottan kerestem forrásokat, abból kiindulva, ha az alánok elsősorban katonák maradhattak, akkor a régészetük is elsősorban ezzel kapcsolatos kell, hogy legyen. Idézek egy könyvből néhány bekezdést (El tiempo de los Bárbaros. Pervivencia y transformacion en Galia e Hispania – A Barbárok kora. Túlélés és átalakulás Galliában és Hispaniában). A könyv fellelhető a www.academia.edu honlapon is. Figyeljünk az évszámra! A kiadás éve 2010 és az utóbbi két évtized archeológiai kutatásait elemzi. A fejezet címe: El registro arqueológico del “equipamiento militar” en Hispania durante la Antigüedad Tardía (A hispaniai késői ókor katonai felszereléseinek regisztere). A szerzőik Jorge López Quiroga és Raúl Catalán Ramos. A fordításom nem irodalmi igényességű, próbáltam szöveghű maradni.

“...bár Galliában az V-VI. század kardjai jól dokumentáltak, Hispániában a megjelenésük csak egy tucatnyi példára korlátozódik, amelyek felé kevés figyelem fordult, kivéve a legutóbbi publikációkat...A példák között a legrégebbi a bejai kard, ami az V. század első feléből való. Ez egy nagy méretű kard, nagyon jó minőségű, gondosan diszített, melyen drága anyagok találhatóak, mint pl. arany és drágakövek. Ezek a kardok nagyon ritkák, csak egy pár hasonló példány van egész Európában és magas ran-

gú személyek fegyvere kellett, hogy legyen...Hasonló kardok találhatóak például olyan távoli helyeken, mint Magyarország (Pannonhalma), vagy az iráni eredetű alán-szarmata népesség Fekete-tengerhez közeli necropoliszaiból származó anyagok között... mindemellett az a tény, hogy ez a kard volt az egyetlen fegyver a sírban, és jól ismert, hogy ez az alánok temetkezési szokása volt, ugyancsak megerősíti az állítást...a fegyver és az alán-szarmata kultúra kapcsolatát több kutató elismeri...”

“...a Barcelonában őrzött másik típusú tör a bejai kard jellegzetességeit viseli...és kora ugyancsak az V. század első feléhez köthető...a barbárok első törzseinek a megjelenéséhez kapcsolható...”

“...az utóbbi időben felbukkanó legjelentősebb tételek, a nemrég talált nyilhegyek között meglehetősen távoli eredetűeket lehet találni...arról van szó, hogy ehhez hasonló típusú és kidolgozású nyilhegyeket csak a nomád népeknél, az alánoknál és a hunoknál lehet találni...kevesebb, mint 5 évvel ezelőttig az ezekhez a népekhez kapcsolható hasonló íjakat és nyilhegyeket nem találtak a félszigeten, de az a tény, hogy ezek a különös eszközök a VI. századi anyagokból kerülnek ki...ezen a területen radikális változást jelent...jelezheti ezeknek a katonáknak a jelenlétét Hispaniában, de most még a bizonyítékok csekélyek, hogy ezt egyértelműsítsük...”

“...kétségtelen a különböző kulturális motivációk jelenléte (megj: utalás a vizigót korszakból származó leletekre)... mint az utóbbi évek bizonyítékai jelzik, az V. és VI. század kulturális panorámája hatalmas komplexitást mutat, távol állunk a monolitikus szemlélettől, ami kevéssel ezidáig meghatározó volt...a gót föderációval azonosítható archeológiai leletekből kikövetkeztethető az a kultúra, ami ...megfelel az integrálódott népek együttes kulturájának, beleértve a germánokat és a görög-rómaiakat. Az iráni eredetű alán-szarmata kultúra óriási hatása (sic! ,la enorme influencia’) bizonyított a különböző periódusokban...így keresni kell a további leleteket... Szintén jól dokumentált az óriási fontossága ezen népeknek, mint ahogy a temetkezési szokásaik jelzik... ami bizonyíték arra, hogy a harcosok csoportjához tartoztak. Másfelől úgyszintén igazolható az öltözetek sajátos diszítése ezeknél a csoportoknál, ...mint a ruhára varrt aranylemezek, bár úgy tűnik, hogy ezt a szokást a III. század végéig tartották meg. Mégis a Castiltierra 207-es sírjában megtalálhatóak ezek a diszítések, ami az alánok kulturáját képezte. Mindez jelzi az alán-szarmata kulturális befolyás fennmaradását a komplex vizigót kulturán belül...”

Számomra az itt talált adatok bizonyítékok arra, hogy a hispániai alánok léteztek, fennmaradtak és szerepük volt a vizigót királyságban. Kíváncsian várhatjuk ezzel kapcsolatban a további kutatási eredményeket.

Katalónia előélete: La Marca Hispanica

A vizigót állam megszűnésével, az arab emirátusok térnyerését követően már a frankok és a muzulmánok között vált fontossá egy védelmi zóna kialakítása a Pireneusok vonalában, ami a mai Katalóniát is magába foglalta. Létrehozása a 768-tól uralkodó Nagy Károly (Carlomagno) nevéhez köthető. Az itt kialakult számos grófságból és

kisebb országrésznyi uradalmakból álló ütközőzóna neve La Marca Hispanica volt (térkép: www.vegueries.com/historia/marcaESP.asp), melyet a XI. századtól már Catalunya Vella véven említenek.

Ez a formáció az eredete a katalán függetlenségi törekvéseknek, ami területi és nyelvi különállóságot hangsúlyoz. Ezzel az a probléma, hogy nem teljesen igaz és nem egyértelmű. A katalán nyelv egy sajátos átmenet a francia és a spanyol között. A nyelvet, vagy annak a módosulatait használó területek meghatározása jóval szélesebb körű, mint maga Katalónia. Ezen területek összefoglaló neve: Els Països Catalans (katalán országok). Kétségtelen, hogy a területek központja a korábbi Principat de Catalunya (Katalán Fejedelemség), barcelonai központtal, de ide sorolják a katalán nyelvet használó francia (Cataluña francesa) és aragon területeket (Catalunya aragonesa), a Baleári szigeteket – Menorca, Mallorca, Ibiza (Catalunya insular) és úgyszintén a Valenciához tartozó, illetve egészen Alicanteig lenyúló, már kissé eltérő katalán dialektust használó területeket is. Mindez kissé hiteltelenné teszi a mai Katalónia egyedüli szeparatista szándékát. Vagy mégsem? Ennek ugyanis mélyebben

gyökerező előzményei vannak. Nagy Károly halála után, egyidőben a muzulmánok gyengülésével, a “Marca Hispanica” urai között már megjelenik a függetlenedés szándéka. 952-ben Wilfredo, Barcelona grófja és a frankok között megromlik a viszony, majd az unokája Borrell gróf az első, aki kihirdeti területe függetlenségét. A Marca Hispanica néhány egyéb grófságának ellenállását legyűrve végül az egész terület mint Pricipado de Catalunya (Katalán Hercegség, vagy Fejedelemség) létezett és legfőbb ura Barcelona hercege volt.

Mégis a katalánok többsége, amikor a múltba tekint és meg kell határoznia Katalónia eredetét, a szó jelentését, inkább csak a XII. Századig, a katalán államépítés koráig “lát”, amikor Aragónia és a Katalán Hercegség egyesülésével kialakult a Katalán és Aragon Királyság, magába olvasztva Valenciát és a Baleári-szigeteket is.

Bár eltérek a jász-alán-katalán témától, ezen a ponton meg kell említeni egy fontos magyar vonatkozást. Az aragóniai I. Jaime (a “hódító” I. Jakab király) második felesége Árpádházi Jolán magyar királyi hercegnő volt, aki a későbbiekben nagy tiszteletnek örvendett Katalónia és Aragónia királynőjeként. Katalánul a neve Violant d’Hongria. A tisztelete és kultusza máig él. Castellon városában minden évben megkoszurazzák a szobrát egy helyi hagyományos népünnepély során. Számos városban terek és utcák viselik a nevét. Jolánta 1235-ben érkezett a barcelonai esküvőre. A házasságból 10 gyerek született, akik többségükben, illetve majd az utódaik, jelentős szerepet töltek be a történelem későbbi időszakaiban. A királynő fiatalon 1251-ben hunyt el fertőző betegségben és végrendelete szerint kedvelt tartózkodási helyén, Vallbona de les Monges-ben a Santa Maria Real Monasterioban temették el. A királlyal boldog házasságban élt, aki a végrendeletet tiszteletben tartotta. Ez lehet a magyarázata annak a furcsaságnak, amit nemrég láttam Monasterio de Pobletben, az aragóniai királyok legfontosabb temetkezési helyén. Egyedül I. Jakab király mellett üres a párban hozzá tartozó sírhely, ami csupán márványlappal fedett. Az idegenvezető megemlíti, hogy ez Jolanta sírhelye lenne, amit annak ellérére hagytak üresen, hogy Jakabnak más feleségei is voltak. Ugyancsak érdekességként említem, hogy az árpádházi szentek ábrázolásával is elég gyakran találkozunk Katalóniában. Barcelonában az egy évtizeden át tartó restaurációs munkákat követően 2011-ben újra megnyitották a Güell-Palotát (Palau Güell), ami Antoni Gaudi egyik legfontosabb alkotása. Gaudi művészetét kedvelőknek, különösen pedig az építészetet tanulóknak kötelező túrisztikai célpont kellene, hogy legyen. A második emeleti hálóteremben látható Árpádházi Szent Erzsébet nagy méretű freskója (Santa Isabel de Hungria), aki Güell gróf feleségének védőszentje volt.

Internetes blog: Alánok utódai?

Visszatérve az alán kérdésre, az olvasók figyelmébe ajánlom az alábbi rövid internetes blog fordítását, mint érdekességet, amit a Hispanismo.org weboldal egyik fórumán találtam az “Alánok utódai?” címmel. Az anyag az elmúlt évekből származik és Jászberény neve is megemlítésre kerül. A hozzászólások sok mindent elárulnak arról, hogy a laikus érdeklődők miként gondolkodnak, hogyan reagálnak a témára. Igyekeztem szó

szerint lefordítani a szöveget, csupán néhány helyem módosítottam a jobb érthetőség kedvéért, illetve a “megjegyzések” általam hozzáfűzött magyarázatok.

Hozzászóló: Ataces

Szeretném tudni, hogy azonosíthatóak-e Spanyolországban, Portugáliában vagy Észak-Afrikában az alánok utódai, akik a vandálokkal és svábokkal együtt törtek be az Ibériai-félszigetre és hogy valójában nyomtalanul tűntek-e el? Megemlítik a források, hogy a jelenlegi leszármazottaik a Kaukázusban élő oszétok, a középkori Alán királyság örökösei, s hogy néhány évszázaddal később létezett egy rokon nép Magyarországon, a jászok (jászberényi adatok szerint). Azt olvastam, hogy néhány portugál város alán eredetű nevet visel, mint például Alenguer, vagy Coimbra és hogy egy teória szerint Katalónia neve ugyszintén a got/cat-alan szavakból ered, de mégsem beszél senki a lehetséges utódaikról.

Hozzászóló: Gothico

Semmi nincs. Minden csak üres spekuláció. Az alánokat a vizigótok kiirtották kevéssel azután, hogy bejöttek a félszigetre és a jelenlétük a hispan földön tünékeny volt; másfelől az ide betörő négy különböző nép közül a legkevesebb nyomot hagyták maguk után.

Vicces, hogy nagyon sok idővel azelőtt, hogy egyáltalán Katalónia neve megjelent volna, néhány “cat-alan”, mint egy fantazma nép adott volna valódi nevet ennek a földnek, sőt mindazok után, hogy a terület, ahol elsősorban éltek a legkevésbé sem volt az északkeleti része a félszigetnek. Megjegyzem azt is, hogy sokkal azelőtt, hogy kialakult volna Marca Hispánica (megjegyzés: ez utalás a 8. században a frankok és az ibériai félszigetet uraló muzulmánok között, a Pireneusok régiójában, illetve részben Katalónia mai területén, a vizigót birodalom maradványaiból kialakuló hercegségekre). Azon túl botrányos, hogy pusztán nyelvészeti szempontból feltételezzünk dolgokat egy múltbeli népről, miután semmiféle írott anyag nem maradt a nyelvükről, semmi, amivel el tudnánk őket különíteni a vandáloktól, sváboktól, vizigótoktól.

Az a mánia mostanság, hogy a történelem amatőr kutatói olyan helyeken keresnek középkori gyökereket, ahonnan nem maradt semmi és ez nagy általánosságban elvakult nacionalistákat ad a szülőföldnek, ami szálnalmas dolog.

Megjegyzés: „Gothico” írása után az oldalon a következő szöveg olvasható, hozzászólói név nélkül:

Gothico, a rövidlátóságát, a mocskos és paraszti frankóizmusát nyilvánítja ki,... provokál, ...a fórum antiliberalis és antiregionalista korbácsaként viselkedik... megbízhatatlan és kiszámíthatatlan... kizárólagos, hiányán van a jó érzéseknek, homályos, zagyva, nincs személyes megszállottsága, lelkesedése, szükösek az ismeretei, rossz a modora, rossz a felfogása, epés a megjegyzése, stb.

Hozzászóló: Irmao de Cá

Mindenekelőtt üdvözlöm a fórumot! A mai Alenquer város sokkal azelőtt létezett, hogy a barbárok inváziója megtörtént volna. Az eredete a római megszállás idejére tehető és kb. a második században alapították, de akkor a neve „Lacea” vagy „Lakeia” volt. Történelmi adatok szerint a barbár jelenlét vizigót volt és nem alán. Nincs semmilyen adat, ami alátámasztaná Alenquer nevének alán eredetét. Van egy adat a 12. századból, belekeverve D. Afonso Henriques-t (megjegyzés: portugál király, 1109-1185) és egy nagy vadászkutyája nevét. Talán ebből származhat a zavar (megjegyzés: az alano español egy ritka spanyol kutyafajta, ami a történelmi adatok szerint az alánok révén került az ibériai félszigetre és bizonyíthatóan az alánok harci-, illetve vadászkutyája volt). Coimbra mai neve a római időkben létező közeli (17 km) Conimbriga városra utal. A Conimbriga név két szónak az összevonásából jön: „Conii”, ahogy nevezték a rómaiak az itt lakókat és a „briga” szó, ami magaslatot, megerősített helyet jelent, ugyan csak a rómaiak szerint.

A várost a svábok özönlötték el 468-ban. Nem maradtak itt sokáig, a vizigótok kiűzték őket. Nem hiszem, hogy az alánok itt jártak volna. Az alánok és vandálok jelenléte a mai Portugália területén nagyon rövid volt, mivel ezek a népek szinte menekülve járták be a félszigetet, más barbár népek előtt haladva, akik rájuk vadásztak. A portugálban nincs több vizigót eredetű szó, mint alán, vagy talán semmi sincs.

Hozzászóló: Val

Kedves Irmão de Cá! Talán úgy értette, hogy a “briga” képző kelta eredetű és nem római, mint pl. Segobriga (mai neve Segovia).

A helységnevek hasonlóságai furcsa következtetéseket eredményezhetnek. Nem tudom, hogy tudod-e, hogy Siberia neve Iberia nevéből ered (most csak gúlyolódok) vagy mint egy másik esetben, miután hallottam, hogy valaki a Cundinamarca nevet említette, ami egy név Bogotában, Dél-Amerikában, nem hiszem, hogy lehetne viking eredetű szó (itt a hasonlóságra utalok a Dinamarca szóval) és hogy a normandok eljutottak volna Dél-Amerikába!!!!

Kihuzzuk a gyufát azzal, ha örült következtetéseket von le az ember, mikor időnként csupán a fonetikára alapozza a megállapításait.

Hozzászóló: Irmao de Cá

Szia Val. Nagyon értem amit írtál. A Conii nép kelta-iberiai eredetű volt és a „briga” szót a rómaiak adoptálták, ezzel nevezve meg egyes helyeket. Sesimbra város neve, közel Lisszabonhoz, hasonló eredetre utal.

Hozzászóló: Rece_Ride

...és Segorbe (Castellón rérióban), ami többé-kevésbé hasonló, mint Segovia neve. Mindenhol vannak kelta eredetű helynevek.

Hozzászóló: Val

Hát igen, emlékszem, mikor kicsi voltam és mentem Segorbe városába, felhívták a figyelmemet egy táblára a város bejáratánál, amire az volt írva, hogy “Isten hozott Segorbeba, az ősi Segobrigaba”. De legalább két hasonló nevű hely kellett, hogy legyen, egy az Ibériai-félsziget közepén, egy a tengerparti Levante tartományban.

Hozzászóló: Godo

Nagyon jó, de azért szeretném tudni, ha már ilyen megbizhatatlanok a fonetikai meg-egyezések és nem maradtak meg alán nevek Spanyolországban, hogy fordulhat elő, hogy a híres valenciai motoros családneve Aspar, ami megegyezik egy alán kiráy nevével?!!!. Köszönöm és üdvözet mindenkinek

Hozzászóló: Alano Rex

Szia, nemrég genetikai tesztekét csináltak nekem és apai ágon olyan eredmény született, ami nagyon ritka Spanyolországban, de furcsa mód nagyon gyakori a Kaukázus egyes régióiban, elsősorban Oszétiában. Az oszétok az alánok leszármazottai... határozottan úgy gondolom, hogy az alánoknak vannak utódai Spanyolországban. Beszélhetnénk arról, amit Sykes ír a könyveiben a szülői DNS és a családnevek megegyezéseiről (megjegyzés: Bryas Sykes az Oxfordi Egyetem humángenetika professzora, összeállította a genetikai klánok családfáját, és anyai ágon visszavezette az ember leszármazási vonalát az első közös anyáig – link: http://hu.wikipedia.org/wiki/Bryan_Sykes).

Hozzászóló: Hyeronimus

Jó napot Alano_Rex. Nyilvánvaló, hogy valami kellett, hogy maradjon az alánok után, de kevés, mint ahogy ön is említi és már nagyon felhigult ez az örökség a génjeink között.

Hozzászóló: Felix Herrero

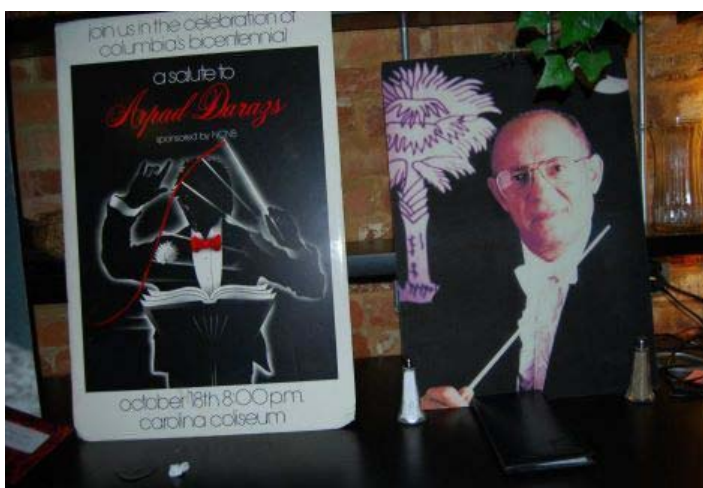
Az alánok utódai? Lehetséges, hogy sok van, de lehetséges hogy csak egy kis százaléka a véreinknek. Lehetséges az is, hogy megtagadott ez az eredet, mivel ezáltal nem tartozhatnánk a Gótok kasztjához és a nagy királyságukhoz. Van egy elterjedt család-név Franciaországban, Portugáliában és Spanyolországban, Durán, ami többé-kevés-

bé hasonlóképpen hangzik a különböző nyelveken és hasonló hangzású a délkeleti török területeken, illetve Oszétiában, ami alapján meg kellene kérdeznünk, miért van ez a különös hasonlatosság ilyen távoli területek között? Nem volt nagyszámú török emigráció nyugatra, sem a kelta-ibériaiak nem emigráltak Anatoliába, később mégis miért van ez a hasonlóság, miután azt is tudjuk, hogy egyedül az alánok voltak azok a történelemben, akik ott voltak mindenütt ezeken az említett területen. A Duran név lehet alán eredetű?

Sharon McElveen Altman:

DARÁZS ÁRPÁDRA EMLÉKEZTÜNK DÉL-KAROLINÁBAN¹

Természetes lett volna, hogy a kitüntetések és ünneplések véget érnek, miután Darázs Árpád, a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusának (Columbia, Dél-Karolina Állam, Amerikai Egyesült Államok) karnagya, 1986. december 16-án elhunyt. Nem így történt. Bár már 26 év telt el a halála óta, az iránta érzett szeretet és megbecsülés nem halványult el az ő Hangversenykórusa öregdiákjainak szívében.

A bicentenáriumi hangverseny plakátja

Darázs húsz éven át nagyon sok tanítványát vezetett be a zene rejtelmeibe. A zene szenvedélyének megértéséhez mélyen érző szívre van szükség. Az is különleges tehetséget kíván, hogy kevésbé tehetséges emberekkel megéreztesük ezt a szenvedélyt. Míg sok zenész rendelkezik az egyik, vagy a másik képességével, addig a „mi Darázsunk” mindkettőben a legjobb volt.

Ezen felül ő volt a legalázatosabb ember. Nem sokkal a halála után, amikor az irodájában pakoltunk, megdöbbenve láttuk, hogy milyen sok, számára adományozott kitüntetést találunk – ajándékokat, elismerő okleveleket, és más díjakat, amiket ő magának tartott meg. Soha sem sűtkérezett a saját dicsőségének fényében, noha mindazok, akik vele együtt zenéltek, már attól nagyobbak lettek, hogy ő vezényelte őket. 1986-ban Columbia, Dél-Karolina állam fővárosa fennállásának kétszáz éves évfordulóját ünnepelte. Sok eseményre került sor abban az évben, amelynek keretében világhírű művészek is hangversenyt adtak Columbiában. A bicentenáriumi ünnepsége-

ket szervező bizottság elhatározta, hogy egy olyan eseményt is rendez, amellyel a város egyik polgárát tünteti ki. A bizottság felismerte, hogy Darázs húsz év munkájával kiváló zenei színvonalat ért el, és mérhetetlen elismerést szerzett Columbiának. Úgy gondolták, hogy ezen az eseményen mindezekért hivatalosan is köszönetet mondhatnak Darázsnak. A hangversenyen 75 fős zenekar és 800 fős kórus szerepelt. A koncert később a televízió is közvetítette. Több zenemű csendült fel ezen a hangversenyen, amely az Egyesült Államokban a legnagyobb szabású hangversenytermi előadása volt Beethoven kilencedik szimfóniája negyedik, kórust is foglalkoztató tételének.

*A hangversenykórus öregdiákjai
2012. július*

Ez a bicentenáriumi hangverseny kivételes jelentőségűvé vált a Hangversenykórus öregdiákjai számára.¹ Fenomenális hangverseny volt. A Hangversenykórus pezsgős fogadást adott utána a karnagyának. Itt lehetőség adódott számunkra, hogy kifejezzük az iránta érzett tiszteletünket. Akkor még nem tudtuk, hogy ő már nagyon beteg volt azon az éjszakán.² Másnap befeküdt a kórházba, és 1986. december 16-án Isten magához vette őt a mennyországba. Ó, hogyan énekelhetett aznap az angyali kórus! 26 évvel Darázs halála után, az iránta érzett szeretet és csodálat tovább folytatódik. Sokunk számára ez a csodálat, ahogy idősödünk, egyre fokozódik. Most, hogy már mi vezetjük a saját főiskolai, templomi, közösségi kórusainkat és zenekarainkat, egyre jobban látjuk, mit ért el velünk, hová vezetett el bennünket. Az öregdiák csoportunk egyre közelebb kerül ahhoz az életkorhoz, amelyben ő meghalt, és nagy elismeréssel adózunk mindannak, amit ő életében elért.

¹ A hangversenyre 1986. október 18-án került sor a Coliseum-ban. Ez volt Darázs Árpád utolsó hangversenye, ezért volt kivételes jelentőségű ez a koncert a Hangversenykórus öregdiákjai számára. A fordító megjegyzése.

² Darázs Árpád leukémiában szenvedett és ebben a betegségben is hunyt el. A fordító megjegyzése.

A Hangversenykórusának öregdiákjai közül sokan találkoztunk ez év július 7-én. Ezen a napon lett volna 90 éves Darázs. Jellemző a találkozóinkra, hogy sok történetet elevenítünk fel. Így volt ez most is. Darázs nagyon sok, olykor vicces, máskor zeneileg intenzív, vagy éppen otthonában megesett hétköznapi, valamint hihetetlen hangversenytermi pillanatok emlékével ajándékozott meg bennünket mind itthon, mind a nagyvilágban.

*A Hangversenykórus öregdiákjai
Darázs Árpád emlékfájánál*

Az emlékek felidézése mellett három órán át énekeltünk azokból a művekből, amiket ő tanított meg nekünk. A dalok közül néhányat könnyű volt feleleveníteni, egyrészt a bennük rejlő mély szenvedély miatt, másrészt amiatt, hogy „beleíródtak a lelkünkbe”. Más műveket nehezebb volt elénekelni (de Kodály Öreges című kórusművének az előadása megfelelő volt!), ami arra a technikai tudásra emlékeztetett, amire ő tanított meg bennünket. Maximális pontszámok elérése fesztiválokon, többek között a Bartók Béla Fesztiválon³ – ezek az emlékek is felidéződtek bennünk e teljesítményekről. Még a hibáinkkal együtt is, öröm és tisztelet volt újra elénekelni ezeket a műsorszámokat.

Darázzsal nagyon sok művet énekeltünk az együtt töltött évek alatt. Mi, az öregdiákok, a mostani találkozóinkon elhatároztuk, hogy a következő hivatalos összejöveteleinket a karácsony és a húsvét ünnepének szenteljük, és e két ünnepre szóló műveket fogunk énekelni. Ezek az ünnepek nagyon fontosak voltak Darázs lelki életében is. A hazaszeretet szintén fontos volt Darázs számára. Megtanította nekünk értékelni országunk áldásait, ugyanakkor boldogan mondjuk, hogy kialakította bennünk a szülőhazája iránti tiszteletet is. Nagyon erős kötődést érzünk Magyarországhoz, és ez

³ Pontosan: Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny, Debrecen. Ezen a versenyen Darázs Árpád a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusával 1976-ban és 1980-ban is első helyezést ért el. A fordító megjegyzése.

*Darázs Árpád emlékfája az
egyetem kampuszán*

mindig így lesz. Magyar zeneszerzők műveit tanítjuk meg a kórusainknak, magyar plakátjainkat tesszük ki a falainkra, és magyar emlékek vesznek körül bennünket az otthonainkban és a munkahelyeinken.

Reméljük, hogy Önök, akik Jászberényben olvassák ezt az írást, tudják, hogy mi az Önök fivérei és nővérei vagyunk, akik teljes szívükből tisztelik azt az embert, aki az Önök városában született. Reméljük, hogy büszkeséggel tölti el az Önök polgárait a tudat, hogy a Hangversenykórus öregdiákjai százainak életére Darázs gyakorolta a legnagyobb zenei hatást. Ezt nem lehet mérni, csak értékelni egész életünkön át. Istené legyen a dicsőség Darázs Árpád életéért!

Fordította: Kiss Henriett zenetörténész, Darázs Árpád-kutató

Bathó Gáborné

ÁTADTÁK AZ ELSŐ BATHÓ DÍJAT

Bathó Gábor rövidre szabott munkássága első részét ügyvédként folytatta azt követően, hogy Szolnok egyik munkaközösségét vezető édesapja, Bathó Károly ellátta minden szüksé-

ges elméleti és gyakorlati ismerettel, ami a pálya sikeres folytatásához szükséges. Később, 1992-ben dédapja, Bathó János királyi közjegyző hivatását választotta ugyanott, a Jászság fővárosában, Jászberényben, mint távoli elődje. Fia, ifjabb Bathó Gábor a családi hagyományokat folytatva jogot végzett, jelenleg közjegyzőként tevékenykedik Jászberényben. Közjegyzőként a Szegedi Közjegyzői Kamara meghatározó tagja volt, alig valamivel felvételét követően. Több mint tíz évig volt tagja a szegedi kamara elnökségének, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara Választmányának és a Magyar Országos Közjegyzői Kamara Elnökségének. Minden fórumon a legaktívabbak egyike.

Sokáig tagja volt a az országos kamara jogi bizottságnak, segítette az Etikai Kódex, a Választási Szabályzatok, Szervezeti és Működési Szabályzatok megírását.

A választmányban megalkuvás nélkül küzdött a közjegyzőkért, óvta a szegedi kamara, a vidéki közjegyzők érdekeit.

Oktatta az akkor új zálogjogi szabályokat. A pályakezdő jogászok vizsgáztatásában, mint a Jogi Szakvizsgabizottság tagja vett részt. Sokan fordultak hozzá szakmai segítséget kérve. Kiváló érzékkel és felkészültséggel mutatott utat számos kérdéses ügyben.

Az őt fenntartás nélkül elismerő országos közjegyzői vezetés 2006-ban Deák Ferenc díjjal fejezte ki köszönetét munkásságáért. A legnagyobb szakmai elismerést harmadikként vehette át az ország közjegyzői közül.

Fájdalmasan korai halálát követően, 2011-ben a Szegedi Közjegyzői Kamara Elnöksége a kamaráért és a kamarában végzett munkásságának elismeréseképpen Bathó emlékdíjat alapított. A díj átadására az alapítók szándéka szerint minden 3. évben kerül sor a Szegedi Közjegyzői Kamara arra érdemesnek tartott tagjai részére. A díjat első alkalommal 2012. október 6. napján a Szegedi Közjegyzői Kamara regnáló elnöke: Mándoki István kecskeméti közjegyző vehette át.

Fodor István Ferenc

KERTBARÁT (EGÉSZEN) KISLEXIKON

A honismereti és a pávaköri mozgalom után a Kádár-kor egyik legjelentősebb kulturális mozgalma, mely korábbi Kert-Magyarországos gyökerekre épült. „A kiskertmozgalom megállíthatatlan lett, országosan elterjedt, miután a Hazafias Népfrent is felkarolta azt. A mozgalom egyik legjelentősebb hatása az volt, hogy megjött a városi lakosok kedve és bizalma a kertműveléshez. A kertbarát mozgalom másik induló ágán a szaktanfolyamot végzett, ezüstkalászos gazdák továbbképzésére szintén az 1960-as években kertészeti szakkörök alakultak, majd fokozatosan kertbarát körök és klubok. A kertbarát mozgalom legalizálódásának fő állomásai az 1963-ban Gyulán megtartott első országos tanácskozás, majd 1970-ben Pomázon megalakult – négy kertbarát kör kezdeményezésére – a Kertbarátok Országos Szövetsége.” – írta Soós Pál művelődéspolitikológus 2009-ben megjelent tanulmányában. Harmadikként ennek a mozgalomnak a járszági vezetőit gyűjtöttük egy csokorba. Annyi megállapítható, hogy ezeknek a személyeknek az adatai sokkal nehezebben elérhetők, mint a korábbi két mozgaloméi. Ez talán összefügghetett azzal is, hogy a tsz-esítés időszakában, - amikor gazdakörök sem működtek – gyanakvással méregették ezt a kezdeményezést. Ettől függetlenül a 18 járszági településből 7 helyen 8 kör működött, illetve működik ma is.

ÁDÁM László (Jászsalsószentgyörgy, 1946-), agrármérnök, a jászalsószentgyörgyi kertbarát kör vezetője 2002 óta, az elődje által megkezdett formát folytatva.
BESZTERI József (Jászberény, 1912 – Jászberény, 1989), zöldség-gyümölcs kertész, a jászberényi Jász Kertbarát Klub alapító tagja, s első vezetője 1973-tól 1985-ig.
BÓDIS Ferenc (Jászárokszállás, 1936 -), ügyvezető igazgató, nyugdíjas, a jászárokszállási kertbarát kör vezetője 1998-2008 között.
BODONYI József (Felsőszentiván, 1904- Eger, 2000) tanár, a Jászapátin 1959-től egy évtizeden át működő kertbarát kör vezetője.
DRAPOS Béláné (Jászárokszállás, 1936 -), védőnő, igazgatásszervező, nyugdíjas, jelenleg alpolgármester, a jászárokszállási kertbarát kör vezetője 2008-tól.
FICZEK Sándor (Jászárokszállás, 1909 – Jászárokszállás, 1997), kertész, a jászárokszállási kertbarát kör alapító vezetője 1975-1976-ban.
GULYÁS Miklós (Tiszakürt, 1941 – Jászberény, 2012), technikus, korábban a martfői Tisza Cipőgyár dolgozója, majd Jászberénybe került a Cipőipari Vállalathoz, s onnan ment nyugdíjba. Az ottani Jász Kertbarát Klub vezetője 1995-től haláláig – 2012-ig.
GYÖRGYEI József (Hatvan, 1945-) az 1970-es években alakult jászalsószentgyörgyi kertbarát kör alapító elnöke. 2002-ig vezette a kört; hobby földön gazdálkodtak, előadásokat tartottak, szakmai kirándulásokat szerveztek.

KATONA Ernő (Hajdúszoboszló, 1927- Jászkisér,1993), a vízmű társulás elnöke, majd nyugdíjasa, a jászkiséri kertbarát kör vezetője 1985-1992 között.

Betegsége miatt lemondott, de tiszteletbeli elnök maradt haláláig.

KISS Istvánné (Jászszentandrás, 1939-) könyvtáros, a jászszentandrás kertbarát kör vezetője 1985-től 1995-ig – egész működése alatt.

KUSZTOR Sándor (Ócsa, 1939-Jászkisér, 2007), a jászkiséri kertbarát kör vezetője 2003-2007 között – haláláig.

LÁDI András (Jászkisér, 1942-), nyugdíjasként lett a korábbi jászkiséri – Kis-Ér kertbarát kör vezetője a szétválás után 2007-től.

LUKÁCS Gábor (Földes, 1927-), alezredes, hivatásos katona, a jászberényi egészségügyi-bázis vezetője volt. Nyugdíjasként a jászberényi Jász Kertbarát Klub vezetője 1985-től 1995-ig.

LUKÁCSI István (Jászfákóhalma, 1902-Jászfákóhalma, 1976), pedagógus, a Hazafias Népfront községi elnöke, a jászfákóhalmi kertbarát kör alapító vezetője.

NAGY Dezsőné Nagy Magdolna (Jászfákóhalma, 1951-) növénytermesztő technikus, a jászfákóhalmi Jákó Kertbarát Kör negyedik vezetője 1998-tól. 2010-től a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Kistermelők Egyesületének alelnöke is.

NAGY Ignác (Jászárokszállás, 1933-Jászárokszállás, 1998), kőműves, a jászárokszállási kertbarát kör vezetője haláláig, 1977-1998 között.

SAS István (Jászberény, 1953-) népművelő, korábban közel négy évtizeden át a jászberényi Déryné Művelődési Központ munkatársa, 1993-tól igazgatója, a Jász Kertbarát Klub 2012-ben megválasztott vezetője.

SZAKÁLNÉ TORMA Eszter (Jászkisér, 1956-), könyvtáros, a jászkiséri Kertkultúra Egyesület vezetője 2007-től, mely a korábbi kertbarát körből vált ki és alakult bejegyzett szervezetté.

TORMA András (Jászkisér, 1950-Jászkisér, 2003), népművelési előadó, a jászkiséri kertbarát kör vezetője 1993-2003 között.

TÓTH Andorné Farkas Mária (Jászfákóhalma, 1909-Jászfákóhalma, 1995), pedagógus, a jászfákóhalmi kertbarát kör második vezetője 1977-1987 között.

VÁMOS László (Jászberény, 1950-Jászfákóhalma, 2000) agrármérnök, a jászfákóhalmi kertbarát kör – az ő idejében vette fel a Jákó nevet - harmadik vezetője 1988-1998 között. Betegsége miatt lemondott, majd meghalt. A tévéből ismert Bálint gazda önéletrajzi kötetének egyik fejezetét neki szenteli, aki rendszeres vendége volt abban az időben a körnek.

Kiegészítés

a honismereti (egészen)kis lexikonhoz

(A 2010-es évkönyvünkben összeállított anyag – mint azt jeleztük is - állandóan bővül. Most annak a néhány kutatónak az anyagát pótoljuk, akik abból vagy kimaradtak, vagy azóta kerültek be a csapatba.)

DÁVID Sándor (Jászszentandrás, 1942-) asztalos, népi iparművész, jászkapitány, 2011 óta Jászszentandrást képviseli a Jázsági Honismereti Egyletben.

FÖLDI József (Jászárokszállás, 1946-) nyugdíjas közgazdász, helytörténész. Kutatta a helyi tűzoltóság és a Csörsz-árok történetét, nemrégiben jelent meg több évtizedes gyűjtésének eredményeként „A jászárokszállási beszéd” című nagy formátumú műve.

GAZDAG Tibor (Jászberény, 1980-) tanár, 2011-től Jászladányt képviseli a Jázsági Honismereti Egyletben.

KALCSÓ Jenő (Jászárokszállás, 1953-) 2012 óta Jászdózsát képviseli a Jázsági Honismereti Egyletben.

LÓCZI Miklósné (Jászberény, 1960-) köztisztviselő, 2011 óta Jásziványt képviseli a Jázsági Honismereti Egyletben.

MARTON Rita (Szolnok, 1964-) a nemrég megalakult Jászsószentgyörgyi Helytörténeti Kör titkára, egyik főszerzője.

MÉNKŰ János (Jászberény, 1965-) népművelő, helytörténész. 2011 óta Jászfelső-szentgyörgyöt képviseli a Jázsági Honismereti Egyletben.

MIZSEI BÉLÁNÉ (Jászladány, 1926- Szolnok, 2005) tanár, az 1960-as években honismereti szakkört vezetett a jászladányi iskolában.

SIMON Károly (Szolnok, 1960-) „tösgyökeres szentgyörgyi”, a Jászsószentgyörgyi Helytörténeti Kör vezetője, a Jázsági Hagyományörző Egylet tagja.

SUGÁRNÉ KONCSEK Aranka (Jászberény, 1918-) nyugdíjas egészségügyi dolgozó, helytörténeti kutató. Több cikke és önálló kötete jelent meg főleg jászberényi és egyéb jázsági témákban. Kiemelkedő a több kiadást megért jázsági arcképcsarnoka.

Nagy András

A JÁSZBERÉNYI CIVIL SZERVEZETEK ÉS AZ ÖNKORMÁNYZAT KAPCSOLATÁRÓL

A 2010. őszi önkormányzati választások után Jászberényben az új képviselőtestület komoly szerkezeti változtatásokat hajtott végre a munkamegosztásában. A korábbi 6-7 állandó bizottság helyett csak 4-et hozott létre. Ezzel egyrészt célszerűen alkalmazkodni akartunk a kormányzat, a minisztériumok szerkezetéhez, másrészt takarékosági célokat is figyelembe vettünk. Továbbá ezzel a bizottsági szerkezettel minden képviselőnek pontosan egy tisztsége, vagy feladatköre lett. Hasonlóképpen a korábbi két tanácsnok helyett is csak egyet bízott meg a testület. Jelen esetben városkapcsolati tanácsnokot, akinek feladat- és hatáskörét az alábbiak szerint határozza meg a képviselőtestület a szervezeti és működési szabályzatában. „A városkapcsolati tanácsnok

- Kapcsolatot tart a jászberényi civil szervezetekkel, egyházakkal, alapítványokkal, egyesületekkel, érdekképviselői szervezetekkel.
- Koordinálja a testvérvárosi kapcsolatokkal összefüggő feladatokat.
- Javaslatot tesz a testvérvárosokba és más bel- és külföldi utakra utazó önkormányzati küldöttség tagjaira a Jogi, Ügy- és Közrendi Bizottságnak.
- Eljár a képviselő-testület által hatáskörébe utalt egyéb ügyekben.”

Az első mondat szerint az szmsz szintjén először jelenik meg az önkormányzatnak a civil szervezetekkel való intézményesített kapcsolattartási szándéka. A fenti feladatok végzésével személyemet bízta meg a testület. Ez a megbízás azonban nem zárja ki és nem is helyettesíti az önkormányzat tisztségviselőinek, képviselőinek, bizottságainak kapcsolattartását a civil szervezeteinkkel. Sőt az továbbra is kívánatos és hasznos minden képviselő részéről. Hiszen civiljeink elhivatott, lelkes, a közjót szolgáló önkéntes munkát végeznek, s ezért figyelmet, tiszteletet, elismerést és támogatást érdemelnek.

Nyilván ha kapcsolatot kell tartanom a civil szervezetekkel, akkor ahhoz tudnom kell kik, milyen szervezetek vannak, működnek városunkban. Természetesen ez a te-rep nem volt ismeretlen számomra, hiszen régen részt veszek városunk közéletében. Pályám korábbi szakaszában gimnázium igazgatóként, de főleg önkormányzati képviselőként, s még inkább alpolgármesterként sok emberrel, szervezettel volt módom megismerkedni. A jászberényi civil szervezetek számbavételéhez mindmáig kiváló forrás a 2009-ben megjelent Jászszági Civil Adattár. Ezt a rendkívül hasznos kiadványt a Déryné Művelődési Központ munkatársai az akkori igazgató, Sas István vezetésével állították össze. Kiadta a Déryné Művelődési Központ és a Jászok Egyesülete. A megjelenést támogatta a Jászszági Menedzser Klub Egyesület. Tudjuk, hogy az eltelt három év alatt alakultak új civil szervezetek is, meg olyanok is vannak, amik időközben megszűntek, vagy szüneteltetik tevékenységüket. Ám ennek ellenére az adattár máig is időszerű és jól használható segítség az érdeklődőknek. Ebben a füzetben 212

civil szervezetről olvashatjuk a fontos jellemzőiket, pontos adataikat, elérhetőségeiket, valamint részletes ismertetőt a tevékenységükről, amelyet a számukra megküldött egységes adatlapok kitöltésével és visszaküldésével juttathattak el a szerkesztőkhez. További hasznos rész benne annak a 261 jáászági civil szervezetnek a nevét és elérhetőségét tartalmazó felsorolás, amit a Központi Statisztikai Hivatal adatainak felhasználásával készítettek. Kár, hogy ezek a szervezetek nem küldtek be adatlapot magukról, így sokuk esetében csak a nevükből lehet következtetni a tevékenységükre. A jáászberényiek közül 82 szervezetről szerepel részletes ismertető, s rajtuk kívül csak nevével és székhelyével szerepel további 106. Az adattár végén nagyon helyesen szerepel annak a három nagy szervezetnek a részletes ismertetése is, amelyek székhelye nem a Jáászág, de akik áldásos tevékenységüket kistérségünkben is végzik. Jelesül a Jáászágért Alapítvány, a Jáászok Egyesülete és a Csányi Alapítvány a Gyermekekért. A jáászberényi civil szervezetekről a polgármesteri hivatal szervezési iroda korábbi munkatársai 2010-ben is készítettek egy kimutatást. Abban 168-an szerepeltek nevükkel, képviselőjük nevével és címével, s többnyire az elérhetőségi telefonszámukkal is. Ez a szám jól közelíti a fent említett civil adattárban összegyűjtött, működő helyi szervezetek számát, a 188-at.

Abból a célból, hogy a civil szervezeteinkkel gyorsan, biztonságosan és olcsón – hisz a papír alapú, postai levelezés nagyon munka- és időigényes, valamint igen költséges is már - tudjuk tartani a kapcsolatot, megjelentettünk egy hirdetést városunk lapjában, a Jáászkiúrtben. Abban kértük, hogy a szervezési irodára juttassák el az internetes elérhetőségeiket. Sajnálattunkra nem hogy nem mindegyikük, hanem csak elég kevesen tették ezt meg közülük. Így jelenleg a hivatalban mindössze 33(!) szervezet elektronikus levélcímével rendelkezünk.

Az új önkormányzat civil szervezetek felé fordulásának másik jele, hogy az utóbbi két év költségvetési rendeletében is külön sorban szerepelt részükre támogatási összeg, „Civil szervezetek pályázati kerete” címmel. Ezek az összegek a Jogi-, Ügy- és Közrendi Bizottság által felhasználható összegek között vannak. A keret felhasználására a városkapcsolati tanácsnok tesz javaslatot, az általa felkért civil tanácsadó testület véleményének kikérésével. A javaslatról tehát a bizottság dönt, de jogszabály szerint az alapítványoknak adandó összegekről, tételekről még a képviselőtestületnek is kell egy jóváhagyó döntést hoznia. A civil tanácsadó testületbe Dr. Gyárfás Katalin főorvos asszonyt, Vargáné Deme Katalin igazgató asszonyt, Ács Tibor riportert és Telek Béla művésztanárt kértük fel polgármester úrral. Ők a közélet széles területein szerzett jártasságuk alapján, eddigi ismereteik és tapasztalataik révén a szakterületükhöz kapcsolódó pályázatok véleményezésében, a felosztandó összegek arányosításában, a felhasználási javaslat kimunkálásában sokat segítettek.

A civil szervezetek pályázati kerete 2011-ben 13 millió forint volt. Viszont 2012-ben a gazdasági helyzet szorítása miatt már csak 7 millió forint. A keret létrehozásával azt is szándékozott megvalósítani a képviselőtestület, hogy véget vessünk egy régi vitának, gyakorlatnak. Korábban ugyanis némelyik civil szervezet – a többrétű tevékenységének a támogatására - az önkormányzat nem csak egy, hanem esetleg

több bizottságának keretére is nyújtott be pályázatot. Így pl. a sport, kulturális, szociális stb. jellegű tevékenységük támogatásáért külön-külön folyamodtak, pályáztak a megfelelő hatáskörű, támogatási összegek fölött rendelkező bizottságokhoz. Nos ezt a „pénzügyes” kollégák mindig is ellenezték. Az egyes szakbizottságok elnökei, tagjai viszont jó szándékúan támogatni akarták a szakterületükhöz kapcsolódó, hasznos tevékenységeket végző szervezeteket. Jőmagam ezt a gyakorlatot soha nem tudtam elítélni és így nem is léptem föl ellene. Különösen olyan szervezetek esetében nem, amelyek más EU-s, országos, vagy megyei pályázatokon is indultak és így működési, vagy program költségeik biztosítása céljából külső forrásokra is „nyomultak”. Hozzá kell tennem, hogy a civil pályázati keret belépésével egyidejűleg sajnos egyes bizottságok támogatási keretei megszűntek, vagy megcsappantak. Így pl. kulturális, vagy oktatási céltartalék már nincs.

A civil pályázati keret felhasználására már 2011-ben is megjelentettünk egy pályázati felhívást a város internetes honlapján és a Jászkerületben. Azon civil szervezetek részére, akik jászberényi székhelyűek. A „civil szervezet” fogalom tágabb értelmezéséből adódóan első évben igen széles kör, így klubok, körök pályázatait is befogadtuk. Programjaik, vagy éves működési költségeik támogatására pályázhattak, melyhez természetesen mindenkitől elvártuk önerő meglétét is. Kikötöttük még, hogy egy-egy pályázó a programjának, ill. működésének támogatására hozzánk legfőljebb csak egy-egy pályázatot nyújthat be. Pályázati felhívásunkra 77 pályázat érkezett határidőben, egy határidőn túl. Meglepetés volt, hogy többen is pályáztak, akiknek a bejegyzés szerint a székhelye nem Jászberényben van, viszont Jászberényben, vagy Jászberényért is végzik hasznos tevékenységüket. Ám sajnos az eredeti kiírás szerint így ők nem kaphattak támogatást a pályázatukra. Végül 69 pályázó részesült támogatásban, 8 többnyire a fenti okok miatt nem. A legmagasabb összeget a Szatmáry László Méhész Egyesület nyerte, 700.000 Ft-ot az Országos Mézvásár megrendezéséhez. Így átlagosan több mint 200.000 Ft jutott egy pályázatra. Utólag sokuktól kaptunk kedvező visszajelzést a sikeres pályázatuk nyomán.

A tavalyi pályázati eljárásunk tapasztalatait felhasználva egyrészt könnyítettünk, másrészt szigorítottunk a 2012-es pályázati eljárásban. Idén nemcsak a Jászberényben bejegyzett, hanem a tevékenységüket városunkban (is) végző civil szervezetek részére is megnyitottuk a forrást. Viszont szigorítást jelentett, hogy az elnyerhető összeg felső határát 400.000 Ft-ban állapítottuk meg, s legalább 30%-os önerő meglétéhez ragaszkodtunk. Továbbá – amire már 2011-ben előre felhívtuk a civil szervezeteink figyelmét – csak a bíróságon bejegyzett, nyilvántartott szervezetek pályázatait fogadjuk be. Figyelembe vettük ez által a „civil szervezet” fogalom többféle értelmezése közül az önkormányzat által is követendő, közigazgatási értelmezést. Hivatalos meghatározás szerint: „civil szervezetek a 2003. évi L. törvény 14.§-a alapján az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény alapján alapított, jogi személyiséggel rendelkező társadalmi szervezetek, szövetségek – a pártok, munkaadói és érdekképviselői szövetségek, biztosító egyesületek és egyházak – kivételével, valamint az 1959. IV. évi törvény alapján létrejött jogi személyiséggel rendelkező alapítványok (a közalapítvá-

nyok kivételével).” A civil szervezetek legfontosabb jellemzői: az intézményesültség, a függetlenség, a profit szétosztás tilalma, az önkormányzatiság és az önkéntesség. A civil szervezetek szinonimájaként gyakran alkalmazzák a nonprofit szervezetek, ritkábban a nem-kormányzati szervezetek kifejezést is.

A szigorítás után nem volt meglepő, hogy a tavalyinál jóval kevesebb, csak 50 pályázat érkezett be. Közülük is sajnos 7 nem bejegyzett szervezet, így őket nem tudtuk támogatni. Az elbírálás során nulla és 400.000 Ft közötti összegekre tettünk javaslatot. A legnagyobb összegű támogatást idén is az Országos Mézvásár megrendezéséhez adtuk. Az egy szervezetnek biztosított átlagos pályázati nyeresemény idén durván 190.000 Ft, ami még mindig kedvező volt. A tények kedvéért jegyzem meg, hogy jelen kötet kiadója, a Jászszági Évkönyv Alapítvány tavaly 350.000 Ft, idén pedig 200.000 Ft támogatást kapott a civil keretből. Megelégedéssel vettük tudomásul, hogy a civil tanácsadó testület közreműködésével kialakított javaslatainkat az illetékes Jogi, Ügy- és Közrendi Bizottság mindkét esztendőben változtatás nélkül elfogadta. Úgyszintén a képviselőtestület is jóváhagyta az alapítványoknak nyújtandó pályázati összegeket. Sajnálatos, hogy a be nem jegyzett klubok, körök, csoportok idén már nem kaphattak támogatást ebből a keretből. Nekik azt tudjuk tanácsolni – ha a jövő évben reménnyel szándékoznak ide pályázni – hogy vagy vétessék magukat bírósági nyilvántartásba, vagy keressenek olyan bejegyzett alapítványt, szervezetet, amelyiknek az alapító okiratában rögzített tevékenységi köre rokon az övékkel. Na és akkor az így, mint egy „ernyő szervezet” pályázhat a befogadott tevékenység támogatására. A civil tanácsadó testület tagjai és jómagam is szorgalmasan és érdeklődéssel látogatjuk – különösen a civil pályázati keretből támogatott - szervezetek sikeres és színvonalas rendezvényeit, figyeljük tevékenységüket. Örömmel tapasztaljuk, hogy a kapott közpénzt a közjóra, hasznos, célszerű, színvonalas tevékenységekre, közösség fejlesztésre fordítják. Ez megnyugtató és egyben biztató is a jövőre nézve. Egyrészt bízhatunk benne, hogy a derék civil szervezeteink továbbra is eredményesen tudnak majd tevékenykedni. Másrészt pedig azt reméljük, hogy a civil keret összege nem fogy tovább, hanem inkább növekszik, az aktív és érdeklődő lakosság épülését szolgálván. Önkormányzatunk a fentiekén túl más módokon is igyekszik a civil szervezetek eredményes működéséhez hozzájárulni. Meghatározóan fontos és hasznos segítség az is, hogy többüknek helyet, épületet biztosít a működéséhez. Ennek több módja is van. Néhány civil szervezet bérleti díj nélkül, vagy csak jelképes bérleti díj ellenében használhat önkormányzati tulajdonú ingatlant, épületet vagy területet (gazdaköri épület, horgász tavak, volt nyomda épülete). Ilyen esetekben sajnos azzal találkozunk, hogy akkor a használók oda más szervezetet nem, vagy nem nagyon engednek be. Mert bár a hét több napján kihasználatlan épületekben az üres napokon ott mások is tevékenykedhetnének, de hát a kedvezményezettek meg félnek a „közös ló” jól ismert problémájától. Igen hasznos továbbá, hogy nagyon sok civil szervezetünk helyet kap egy-egy önkormányzati intézmény, vagy valamilyen társaság épületében. Ugyancsak bérleti díj nélkül, vagy akár kedvező bérleti díj fejében. Természetesen ebben - nagyon helyesen – élen járnak a művelődési és az oktatási intézményeink.

Ezeket a lehetőségeket a szervezetek és az intézmények vezetőinek rugalmasságával még jobban ki lehetne használni. De más tulajdonú épületekben is működnek szép számmal civil szervezetek a városban (egyházi, társasági, vagy akár magán tulajdonúban). Ám ismert, hogy mindezek ellenére sok szervezet hely hiánnyal küzd és keresi tevékenysége végzéséhez a biztonságos, megfelelő, állandó helyiséget.

Információs támogatást is nyújt az önkormányzat a civil szervezeteknek. A megjelenő és hozzáférhető pályázatokra elektronikus levélben hívja fel a szervező iroda a figyelmüket. Továbbá több esetben szerveztünk társrendezőként előadásokat, tájékoztatókat, konzultációkat számukra. Na és bizony sajnos itt volt többször az a másik, nem várt kellemetlen meglepetés, hogy némelyik előadáson, pályázati tájékoztatón, konzultáción mindössze 4-5 civil szervezet képviselői jelentek meg. Pedig egy egész sorozatot is tartott időszerű civil témákban tavaly a Jászságban, s így Jászberényben is a Magyarországi Magiszter Alapítvány. Úgyszintén jártak már nálunk ilyen céllal a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Civil Információs Centrum szakemberei is. Örömmel láttam honlapjukon (melynek címe <http://szolnok.nonprofit.hu>), hogy a több mint 400 megyei szervezetet tartalmazó adatbázisukban több helyi és jászsági civil szervezet is regisztráltatta magát. De igen sok hasznos információ és tartalmas hírlevél is olvasható a korszerű és gyakorlatias honlapjukon. Friss hírek, események előjelzése, időszerű pályázati felhívások, új képzési ajánlatok stb. A szerteágazó tevékenységüket és az informatív honlapjukat látva személyesen is felkerestem a centrum vezetőjét Szolnokon, a szervezetük székhelyén. Pollákné Cser Edit elnök asszony sok minderről tájékoztatót. Egyrészt, hogy a honlapjukon olvasható szolgáltatások legtöbbször ingyenes minden megyei, így természetesen a jászsági és a jászberényi civil szervezetek részére is. Komolyabb pályázatok kiírása előtt, vagy kiírása idején, továbbá jelentős jogszabály- és körülményváltozások kapcsán eddig is elmentek és a jövőben is szívesen elmennek nagyobb megyei településekre és tartanak előadást, tájékoztatót az érdeklődő civilek szélesebb körének. Elektronikus levél, vagy telefon útján is állnak a rendelkezésükre. De ha valaki személyesen szeretne a szakembereikkel konzultálni, előzetes egyeztetés után készséggel várják őket Szolnokon a centrumban is. Az utazási költségek relatív csökkentése érdekében ezért célszerű több szervezetnek összefognia és együtt odautazniuk. Érdemes tehát regisztráltatni magukat a centrumnál és bekapcsolódni a kölcsönös informálódásba, a közös munkába. Felmerült elnök asszonnyal egy írásbeli megállapodás megkötésének lehetősége is a centrum és önkormányzatunk között abból a célból, hogy az intenzívebb kapcsolattartás révén még több, még rendszeresebb, még hatékonyabb segítséget tudjunk nyújtani a civil szervezeteinknek, bele értve a jászságiakat is.

Civil szervezeteink munkájáról, rendezvényeiről, eredményeiről sokat és sokszor olvashatunk a Jászkiút Újságban és a Jászkiútban. Láthatunk és hallhatunk tudósításokat a JÁSZ TRIÓ TV-ben és Rádióban. De sok hasznos és érdekes cikket közöltek róluk a Jászsági Évkönyv kiadványai is. Ez mind öröndetes, hiszen szerencsére van miről tájékoztatni a lakosságot. Dicséretes, mert ez által tágabb körben megismerhetjük ezt a széles skálájú és nemes, színvonalas tevékenységi kört. Maradandóbbak

lehetnek azok az élmények, amikor személyesen is megnézünk egy-egy műsort, előadást, programot, foglalkozást a civiljeink rendezésében, vagy éppen megveszünk és elolvasunk egy-egy szép kiadványt. Legjobb és leginkább élmény dús viszont az, amikor csatlakozunk hozzájuk és tagként is részt veszünk egyik-másik civil szervezetünk tartalmas, pezsgő, hangulatos életében. Erre szeretném biztatni a kedves olvasókat is!

Nagy Dezsőné

A JÁSZJÁKÓHALMI KERTBARÁT KÖR 40 ÉVE

*„Kertészkedj, barátkozz, művelődj,
védd a természetet, fogyassz magyar termékeket!”
(A mozgalom jelmondata)*

Mi kertbarátok, a közösséget, a kertet, a barátságot ápoljuk. Őrizzük elődeink hagyományait. A jól elkezdett munkák követése, a régi közösség fáradságos munkája nélkül nem volna ez a közösség.

Nincs csodálatosabb dolog, mint látni a növények fejlődését, betakarítani a termést, a saját munkánk gyümölcsét a kertünkben. A gyűléseken megbeszéljük, hogy ki mit vet a kertben, átadjuk egymásnak tapasztalatainkat. Az érdeklődő fiatalokkal is megosztjuk ismereteinket a növények társításáról, valamint tartósítási, tárolási ötleteket, jól bevált fortélyokat tanácsolunk nekik.

A kezdet

A XX. században többször is előjött különböző formában a kertbarát mozgalom igénye, és noha voltak már korábbi próbálkozások is, az 1970-es évek elején a Hazafias Népfront karolta fel a mozgalmat. Jákóhalmán 1972 őszén Lukácsi István tanító vezetésével – aki egyben a Népfront elnöke is volt – alakult meg a kör, 50-es létszámmal. Megszakítás nélkül működik napjainkig. Lukácsi István már nyugdíjas volt – 70 éves – amikor a szervezés mellett elvállalta a kör vezetését is. Redemptus malmos családból származott, aki egész életében kertészkedett is, és ismert volt a család korábban is a szakkönyvek használatáról. Nem véletlen, hogy alapító tag volt a testvére, Lukácsi Mária is, aki hosszú életet élt. Neki volt az a legendás mondása több évvel 90. éves kora után, hogy „már öregszem, mert 2-3 óra kapálás után le kell ülnöm megpihenni”.

Azon az őszön minden rendelkezésre állt. Szűk egy évvel korábban visszajött Jászberényből a községbe Fodor István Ferenc, mint első függetlenített művelődési ház igazgató, s mivel megbízták a Népfront titkársággal is, így az elnökkel szorosan együttműködtek ezen a téren is. Sajnos nem maradt fenn az alapító tagok névsora, de az biztos, hogy nem nagyon lehetnek már életben közülük, mivel akkoriban csak idősebb tagok voltak.

Lukácsi Pista bácsi 1976-ban meghalt, viszonylag gyorsan, így sem ő, sem a kör nem volt felkészülve a vezetőváltásra.

A folytatás

Némi bizonytalankodás után Tóth Andorné¹ aki szintén alapító tag volt és szintén pedagógus – elvállalta a vezetést. Az életpályájuk is hasonló volt. Ő is paraszti családból származott, és buzgón kertészkedett egész életében. Mikor 1977-ben átvette a vezetést, már ő is 68 éves volt, de csinálta nagyon lelkiismeretesen egy évtizeden át, és az újabb vezetőváltás után is tag maradt, még jóval 80 éves kora után is. Lelkességére jellemző volt, hogy nagyon fontosnak tartotta a bemutatkozást különböző termékiállításokon, s amikor már idős kora miatt nem mert egyedül elindulni, Fodor István Ferencet – a hajdani alapító népművelőt – kérte meg, hogy kísérje el Debrecenbe, mert a „Miska bácsi paprikájának oda kell érni a bemutatóra”. Labáth Miska bácsiról volt szó, akinek nagyon szép kerti növényei és termékei voltak.

Miért lettem kertbarát?

Az első harmad eseményeit régebbi tagtársak elbeszéléseiből ismerem, mert én a nyolcvanas évek második felében kapcsolódtam be a munkába, mikor már másfél küzdelmes évtized volt a kör mögött.

Gazdálkodó család gyereke vagyok. A szüleim megtermelték mindent a földjeiken. Már gyermekként megtanították velem a föld szeretetét. A rendes és csinos kert építéséhez 3 dolog kell: tehetség, akarat, tudomány. A tagtársak, akik jól érzik magukat: a középkorúak és az idősek, ők is beszélgető partnerekre találnak az összejöveteleken. A magvetéstől a betakarításig mindenről szó esik, barátkozva, szórakozva tanulunk egymástól. Növények társításáról, vetésforgókról, tárolási ötletekről, aszalás-szárításról, befőttek készítéséről és a jól bevált fortélyokról folyik a tapasztalatcsere.

Fiatal szakember a csoport élén

Vámos László agrármérnök 1987-ben átvette a kertbarát kör vezetését. Marika néni idős kora miatt nem vállalta tovább, így „kapóra” jött, hogy az addig Abaújban dolgozó Vámos Laci hazaköltözött. Mivel ő még 40 éves sem volt; új színt és lendületet hozott a körbe. Akkoriban a taglétszám 40 fő körül volt. A korábbiaknál három évtizeddel fiatalabb vezető, aki amellet, hogy magas szakmai végzettséggel is rendelkezett, jó szervezőként új ötletekkel, új előadókkal állt elő. Mivel személyes barátság fűzte a tévé Ablak műsorából ismert Bálint gazdához – Bálint György¹ kertészmérnökhöz –, így ő rendszeres látogatóvá és zsűri elnökké vált a körben. Első termékiállításunk 1989. szeptember 12-13-án volt a művelődési ház nagytermében. Értékelés: emléklap vagy oklevél a résztvételért.

¹ Bálint gazda ez elmúlt év őszén – súlyos balesetéből felépülve – 93 évesen járt ismét a Jászságban, hogy az Axel-Springer által kiadott kalendárium bemutatóján részt vegyen, melyet az ő kertészeti tanácsaiból állítottak össze. A jákóhalmi kertbarátok saját sütésű herőcécjükkel (=csörögőfánkkal) köszöntötték ez alkalomból.

Amikor a legszebbeket díjazta a szakértő zsűri, akkor a tárgyi ajándékokat, meghívott vendégeink följánlásait adtuk a tagjainknak. Az első bemutató eredményei: 1. díj Farkas Imréné, 2. díj Herkules Istvánné, 3. díj Sas Sándor.

2012-ben már 24. alkalommal rendeztük meg a termékbemutatót nagy sikerrel, mindig szeptember elején, hogy az általános iskolások és óvodások is megnézhessék csoportosan, ismerkedhessenek a növényekkel, termésekkel.

Rendszeresen bemutatkoztak társszakkörök is termékeikkel. Két példa erre:

1994. Jászberény, Jászárokszállás, Jászkisér, Rákóczipfalva kertművelői mutatták be terméseiket

1997. A Jászberényi Jász kertbarát klub, és a Jászapáti Somos Szakmunkásképző Iskola is mini kiállítással mutatkozott be.

A másik nagy rendezvény, amely szintén éves hagyománnyá vált: a pampuska² sütő verseny. Ez a gondolat onnan származott, hogy a tagok által termelt növényekből előállított termékekkel készült ételeket is megismerjék (búzaliszt, napraforgó, olaj stb.). Az első 1991-ben farsang idején volt. Vízkereztől hamvazószerdáig tart a farsang a hagyomány szerint. A következő években mindig ez időszakban farsangoltunk, és amíg a zsűri értékelt, mi teáztunk daloltunk. Minden alkalommal jutalmat kaptak, akik beneveztek a versenyre. Az első alkalommal 1991-ben 1. díjas Sas Sándorné Katika lett, aki sajnos azóta már súlyos betegségben elhunyt. Néhányszor rétes-verseny is kiegészítette az eseményt, pl. 1998-ban, amikor az alábbi eredmény született:

Rétes és pampuska verseny

Pampuska: 1. Nagy Dezsőné Nagy Magdi 2. Szabó Sándorné Kméczik Erzsike 3. Sárközi Béla

Különdíjas Lékó Istvánné Bata Erzsébet

Rétes: 1. Vámos László 2. Lékó Istvánné 3. Baráth Béláné

Különdíjas Sárközi Andrásné

A zsűri elnöke mindig rangos szakmabéli ember volt: dr. Bálint György Bp. Mg. Kiadó, dr. Dobos László, a Jászok Egyesületének ügyvezetője Bp., Orlóczi László Bp. Fűvészkert igazgatója, Kovács Ernő cukrász, Bajor István pékmester, Bagi Éva cukrász oktató tanár, Bobák József Jászsági Vendéglátó Egyesületek elnöke, Madarasi Attila mesterszakács, Szappanos József szakács.

Az alakulás 20. évfordulójától öt évente megünnepeltük a születésnapot is. Az idén esedékes a 40.!

Vámos Laci idejében több társkörrel kerültünk kapcsolatba: csoportfogadások, más tájak megismerése, városok műemlékei, kertrendezések, virágok rendszerezése a közös cél.

² A fánk palóc vidékeken – és a Jászságban – ismert neve.

Kapcsolatok:

1987. Jászberény

1991. Jászárokszállás

1992. Jászkisér

1993. Jászszentandrás

1994. Rákóczi falva

Újszász

Előadók voltak: Sass Pál jászfelsőszentgyörgyi származású egyetemi kertészmérnöktől kezdve a különböző növényvédelmi cégek területi képviselőiig terjedő skálán található személyek.

Ez időben két jelentős pénzbeli jutalomban is részesültünk:

1992. év Közösségi ház és az Önkormányzat pénzbeli támogatása

1993. év Lakiteleki alapítványi pályázaton pénzjutalom – polgári civil szervezet támogatására.

Belviszály

Vámos László – aki otthon is komoly kertészettel és különleges baromfiakkal foglalkozott – 1998. szeptember 9-én lemondott. Egészségi állapotára hivatkozott. Jó szaktudású, jó szervező, példamutató vezető volt, elismerés illeti elnöki feladatának tisztességes ellátásáért. (1992. évtől megszűnt a vezetőségi tagok intézménye, a csoport munkáját a közösség irányítja.)

Belviszály tört ki a körben az utódlás miatt, melynek híre eljutott Fodor István Ferenchez is, aki annak idején az alapító népművelő volt, ekkor pedig polgármester. Ő így emlékszik vissza: „Csipe János alpolgármesterem is tagja volt a kertbarát körnek, hallottam tőle, hogy „áll a bál a körben”. Vámos Laci miután kilépett – a betegsége valós volt, mert 1-2 évvel később meghalt – ahogy az már lenni szokott, akadtak, akik a zavarosban akartak halászni. Felbították egymást a csoport másik fele ellen, és az egyik hangadó akart a vezető lenni. Mivel ismertem a céget, így tudtam, hogy ha ő megkaparintja a kört, akkor abból show műsor lesz, és legkevésbé foglalkoznak azzal, ami a tárgykörükbe tartozik. Megbízta az alpolgármestert, hogy próbálja úgy kezelni az ügyet, hogy a másik hölgy legyen a vezető, akinek a képzettsége is és az emberi kvalitása is megvan hozzá, hogy megőrződjön a közel három évtizedes munka. Mivel hajdan közöm volt az alakulásukhoz, így szívemen viseltem a sorsukat. Megtudtam, hogy hamarosan összejöttek, és 1998 őszén szavazással új vezetőt választottak Nagy Dezsóné Magdi személyében – akit én is támogattam. Képzettsége növénytermesztő technikus. Betegsége miatt rokkant nyugdíjas volt, de már 7 éve tagja a körnek, bizonyított és több díjat kapott a rendezvényeken. Akkor én is beléptem tagnak.

1999 nyarán Budapesten a Törley Pezsgógyár pincészetében voltunk borkóstolón, és a Zsolnay márványteremben különféle pezsgőket ízlelgettünk. A létszám 60 fő. A szervező titkár – ő volt az, aki meg akarta kaparintani a vezetést – kijelentette, hogy „Nem is voltunk ez évben sehol.” Kétfelé akarta bontani a kört, ami szerencsére nem

sikerült. Ezt követően hamarosan elhagyta a klubot, távozásával nyugodtabb lett a légkör. Akik vele mentek, egy ideig még összejártak, kísérleteztek, de nem jártak eredménnyel. Voltak olyanok is néhányan, akik eljárógattak mindkét csapathoz, hogy kitapasztalják a belső helyzetet. 2004-re teljesen felmorzsolódtak a “szakadárok”, tizennégyen távoztak. Belőlük nem lett semmi, visszajönni pedig már nem akartak. A munka egyébként ebben az időben is folyt, a maradók nem foglalkoztak a távozókkal. Továbbra is részt vettünk bemutatókon, kiállításokon, ahol számos díjat nyertünk.

- A Jászjákóhalmáért díjat az Önkormányzattól éppen 1999-ben nyertük el.
- Somos András Mezőgazdasági Iskola tavaszindító kiállításán 2. díj 1998-ban.
- Országos TESZ Egyesület Dicsérő plakettje.
- KKOSZ Elnöki Dicsérő Oklevelei 2002–2007. évben.
- 2000-ben Rákóczi falván 1. díj vörösborral.
- Szolnokon Falu a Városban Oklevél.
- 2001-ben a Megyei Borverseny megrendezése volt sikeres akciónk.
- Újszászon, Rákóczi falván, Jászkiséren borversenyen vettünk részt.
- 2003-ban Jászkiséren a borversenyen 1. díjat nyertünk vörösborral.
- TESZ³Társadalmi Egyesületek JNSZ Megyei Szövetség alapító tagja, Szolnok.
- Kertészek és Kertbarátok Országos Szövetsége, Budapest.
- Jászok Egyesülete Budapest.

Az utolsó nyolc év: az „építkezés” időszaka

Az utolsó nyolc évben egy nyugodtabb, építőbb időszak következett. Erről a legkellemetlenebb írnom, mivel az én vezetői időszakomról van szó, de a tények önmagukért beszélnek, mert ennek az időszaknak az eseményei bőven dokumentáltak a naplókban.

Figyeltünk egymásra ünnepek, családi események alkalmával is: Sárközi Béla és neje, Kiss Margit 65. házassági évfordulója alkalmából 2005. szeptember 11-én az ünneplőket a kertbarátok is köszöntötték. Tavaly év végén Pallai Lászlóné Jolikát 90. születésnapján meglátogattuk otthonában, mivel ő már több éve nem tud köztünk lenni.

Több jászági csoport mellett kapcsolatban vagyunk és rendszeresen találkozunk Rákóczi falva, Újszász, Kecskemét, Pomáz hasonló csoportjaival, mely alkalmakkor megismerkedünk a kertek mellett az adott település látnivalóival is. Kvaterkázás, nyársalás, vetőmagvak cseréje színesíti a találkozókat mindkét oldalról.

Kirándulások, tanulmányutak a teljesség igénye nélkül:

- Budapesten: Budai vár, Halászbástya, Mátyás templom, Mezőgazdasági Múzeum, Országház, Orchidea kiállítás a fűvészkertben, Virág kiállítás a

³ Társadalmi Egyesületek Szövetsége. Noha nem a Hazafias Népfront jogutódja, de azzal a céllal alakult, hogy a korábbi – általuk szervezett – egyesületeket összetartsa, segítse.

- SYMA csarnokban, Természettudományi Múzeum megtekintése.
- Budafoki pincészet, Pezsgőgyár Zsolnay díszterme
 - Kecskeméti Főiskola kutató intézete
 - Gödöllői Kastély
 - Nagyrédei Pincék- Bormúzeum
 - Vácrátóti Arborétum
 - Szigetszentmiklósi virág kiállítás, helytörténeti gyűjtemény és Ádám Jenő zeneszerző emlékháza.
 - Tápiószelei Agrobotanikai Intézet
 - Csesztvei Madách kiállítás, Zichy-kastély
 - Eger borvidék
 - Szentendre, Fót, Hercegszántó, Balassagyarmat, Vác Szilvásvárad, Mezőkövesd, Nyárlőrinc látnivalói.

Én – Nagy Dezsőné – vagyok a kör vezetője 1999-től. 2010-ben nagy megtiszteltetés ért, mivel megválasztottak a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kistermelők Egyesületének alelnökévé.

Fodor István Ferenc a helyettes és szervező titkár.

Sisáné Nagy Anikó a pénztáros.

Kéthetente szerdai napon gyűlik össze a csoport a közösségi házban, kivéve, amikor a természetben, vagy valamelyik tagtársnál van találkozó. Július-augusztusban nyári szünet van; ez még a hajdani szakköri időkben alakult így a művelődési házaknál és a többi szakkör is megtartotta a hagyományt napjainkig. Ez egyébként nem jelenti azt, hogy ebben az időszakban nem lennének rendezvények, vagy kirándulások.

2012-ben a tagok névsora:

Ádám Istvánné

Fodor Gyula

Fodor Gyuláné

Fodor István Ferenc

Fodor Lászlóné

Gólya Ágnes

Gömöri Györgyné

Ifj. Farkas Dezső

Ifj. Farkas Dezsőné

Katona Zoltánné

Lukácsi Zoltánné

Lukácsi Józsefné

Litkei András

Litkei Andrásné

Móczó Béláné

Nagy Dezsőné

Nagy Anita
Sárközi Andrásné
Sisa Balázs
Sisáné Nagy Anikó
Lékó István +⁴
Horváth István +
László László +
Farkas Miklósne +

Tiszteletbeli tagok:

Lékó Istvánné
Nagy Józsefné
Gyuris Józsefné
Id. Farkas Dezső
Tóth Józsefné
Pallai Lászlóné
Szabó Ilona
Bolya Éva

Pártoló tagok:

Bujáki Sándorné
Muhari Zoltánné
Nagy Zoltánné

A rendes tagok létszáma ma 20 fő, de a tiszteletbeli tagok (8 fő) is kiveszik részüket a rendezvényekből, támogatják a kört, de rendszeresen nem tudnak eljárni; többen közülük korábban aktív tagok voltak, akik idősek, betegek. A pártoló tagok (3 fő) kívülállóként rendszeresen támogatják a kört.

A már korábban említett rendezvényeken kívül év végén a társszakkörök delegációival értékeljük és zárjuk az évet. Hasonlóan a korábbi művelődési házi szakkörökhöz (honismereti, népdalkör, mozgássérült klub) hagyománytiszteltből nem alakultunk át egyesületté.⁵

4 Az +-tel jelöltek az utóbbi évben haltak meg, még szerepelnek a tagnyilvántartásban.

5 A teljességhez még hozzátartozik, amit a szerző nem írt le, hogy ez évben – személy szerint ő, mint kertbarát kör vezető – a helyi honismereti szakkör javaslatára megkapta az országos Honismereti Szövetség oklevelét a honismereti munka segítésére érdekében végzett tevékenységéért.

Termékbemutató

A kör kiállítása

Rohonczy Viktor

A JÁSZBERÉNYI MADRIGÁL KAMARAKÓRUS TÖRTÉNETE

Kodály:

*„A zene múlhatatlan része az emberi műveltségnek.
Akiben ez nincs, annak a
műveltsége tökéletlen.”*

A 60'-as évek végén, pontosabban 1969 nyarán Jászberényben, egy kiváló zenei alapképzéssel rendelkező fiatalok csoportja – akik nem akartak a csatlakozni a város már nagy múltú kórusaihoz – elhatározta, hogy egy új zenei formációval gazdagítja a várost. A kórus létrehozásának nagyon egyszerű apropója volt (a korabeli emlékeim szerint) mégpedig az, hogy a kezdeményezők nagyon szerettek énekelni. Az alapítók egy része, akik már több hazai és nemzetközi bemutatkozásokon kiemelkedő sikerrel vettek részt Rohonczy Andrea kórusvezető irányításával, így természetes volt, hogy őt kérték fel karvezetőnek, aki ebben az időben (egy igazán sikeres jászberényi pályakezdés után) már Szolnokon vett részt az ének- zene oktatásában. Természetesen a kórusvezető és a kórustagok között – itt Jászberényben – a „hosszú” évek alatt kialakult kapcsolatot, a tanár-diák viszonyt a barátság váltotta fel.

A kórus basszus szekciójának tagja voltam, így aztán adott volt, hogy a ma, illetve a jövő érdeklődői számára rögzítsem a rendelkezésre álló dokumentumok (naplótöredékek, újságcikkek) és visszaemlékezéseim alapján a Madrigál Kamarakórus viszonylag rövid, de színvonalas pályafutását. Teszem azért, mert ennyit igazán megérdemel testvérem, a kórus vezetője, ill. a kórus tagjai, akik bizony nagyon sok dicsőséget szereztek működésük során a városunknak, Jászberénynek.

Nem kellett sok idő a megalakulást követően, hogy támogatót, valamint próbahelyet találjunk. Andrea segítségével, aki ezt megelőző időkben, ahogy azt már érintettem, Jászberényben kezdte az ének-zene oktatását nagy hivatástudattal. Ennek eredményeképpen az általa szervezett iskolai kórusokból alakult kamarakórust a KI-MIT-TUD döntőjéig dirigálta, ezért sok elismerést kapott a város társadalmi és gazdasági vezetőitől. A nagy múltú Hűtőgépgyártól, mint Jászberény meghatározó gazdasági egységétől kért támogatás szinte természetes volt, hiszen így tulajdonképpen a gyártmányok reklámhordozói is lettünk. Ez a tény döntően befolyásolta a kórus további munkáját, és most itt elsősorban a műsorpolitikára gondolhatunk. Nem beszélve arról, hogy a kórustagok többsége is a vállalat alkalmazottja (műszaki rajzoló, műszerész, asztalos, lakatos, bolti elárúsító és főiskolai hallgató) volt.

Rohonczy Andrea, (1940–1992) a Madrigál Kamarakórus vezetője, Jászberényben született, általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, majd történelem-ének szakon végzett 1961-ben a Pécsi Pedagógiai Főiskolán, ahol az akkor szerveződő Főiskolai Kamarakórus alapító tagja volt.

Az oktató-nevelőmunkát nagy hivatástudattal 1961 szeptemberében kezdte Jászberényben az ének-zene tagozatos általános iskolában. Átlagon felüli munkáját számos iskolai kórusfesztiválon való sikeres fellépés bizonyítja. Amire emlékezetem szerint mindig a legbüszkébb volt az a jászberényi „KISZ KAMARA” kórus, amit – ahogy azt korábban már említettem – a IX. Világifjúsági és Diáktalálkozó tiszteletére rendezett „KI-MIT-TUD” országos vetélkedőjének döntőjéig dirigált 1968-ban.

A kamarakórus tagjai a fotóalbum (1965–69) szerint: Husznay Mária, Kluka Adrienne, Bugár Erzsébet, Esztrenga Erzsébet, Garai Erzsébet, Nagy Ágnes, Kluka Éva, Medve Mária, Farkas Edit, Ritz Zsuzsanna, Muhari Ilona, Bozsik Mária. Iskolai oktató-nevelő munkája mellett a mai Déryné Vegyes Kar elődjének, a Vasas Kórusnak másodkarnagya volt 1966-tól 1970-ig, amikor a kórust Szabó Mihály karnagy, a Jászberényi Tanítóképző tanára vezette.

A jászberényi rövid, de igen eredményes munka után 1970-ben áthelyezéssel került Szolnokra a Kassai úti Általános Iskolába, ahol az intézmény zenei tagozatán folytatta a kodályi örökség ápolását, melyet élethivatásának tekintett. 1969 októberében megszervezte és vezette a Szolnoki Népdalkört, az akkor népszerű pávaköri mozgalom hatására. A Kodály Zoltán Ének-zene Általános Iskolának megalakulása óta volt meghatározó tanáregyénisége, az intézmény kórusának karnagya haláláig. Alkotó munkája során tanítványai százaival szeretett meg az együtténeklést, és juttatta őket a sikerélményig. Az általa vezetett kórusok számos hazai és külföldi elismerésben részesültek. A közösségi, kórusvezető munkájáért több kitüntetést kapott. A Magyar Kodály Társaság elnöksége (Budapest, 1978. május 20.) a Kodály Zoltán gondolatainak érvényre juttatásáért végzett munkássága elismeréséül a Társaság alapító tagjának tekinti.

Emlékére ROHONCZY ANDREA EMLÉKLAP adományozására kerül sor minden tanévben, amit az ének-zene területén kiemelkedő eredményeket elért tanulók és/vagy tanulóközösségek kaphatnak meg a Kodály Zoltán Ének-Zene Általános Iskola és Tallinn Alapfokú Művészeti Intézményben, 2004 óta tanterem viseli nevét. (Infó: Iskola honlapja). Az életműve alapján a hazai ének-zene oktatás kiemelkedő tanáregyénisége volt.

A vállalat társadalmi szervei segítségével állandó próbahelyet is kaptunk a Víz utca 1. szám alatt a mostani táncosok székházában, ami a tervek szerint jelenleg átépítésre kerül. Szorgalmas próbákkal és odaadó munkával készült a társaság az első fellépésre, ami a hivatalos megalakulás után egy hónappal volt (novemberben), a Hűtőgépgyár nyugdíjasainak találkozóján. Az ott résztvevő gazdasági és társadalmi vezetők, valamint a nyugdíjasok nagy élvezettel hallgatták műsorunkat, ami bizony a további munkákhoz önbizalmat, ill. nagyon jó támogatást (lökést) adott. A kiváló hanganyaggal rendelkező kórus viszonylag kis létszáma miatt könnyen mobilizálható, így gyakran részt vettünk esküvőkön és névadásokon. Az ott nyújtott teljesítmények elismeréseképpen – a Déryné Művelődési Központ támogatásával – 1970 márciusában részt vettünk a szolnoki Művelődési Házban zajló családi és társadalmi ünnepek kórusainak országos találkozóján Jászberényt képviselve.

Ebben az időben a város kulturális életét irányító, ill. szervező egység a Déryné Művelődési Központ volt, melynek munkatársai mindig is szívesen segítettek azokat az önkéntes közönségeket (Irodalmi Színpad, Társastánc Klub, Énekkarok stb.), amelyek színvonalas műsorokkal öregbítették a város, Jászberény hírnevét. Ezekben az években került a kórus kapcsolatba Pethő Lászlóval, aki az említett intézményben volt népművelő, majd igazgató 1968 és 1976 között. Ezt követően 1976 augusztusában főiskolai adjunktusnak nevezték ki a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán. Számos neveléstudományi tanulmány szerzője, jelenleg az ELTE tanára, a Doktori Iskola Andragógia Alapprogram vezetője.

Az országos találkozón előadott mini műsor nagyon jól sikerült, amit az is bizonyít, hogy a zsűri a fiúk egységes hangszínét külön kiemelte. Az eseményről a Megyei Néplap a „Dalok a születéstől a halálig” címmel a következőket írta:

„Szombaton délelőtt Szolnokon a Ságvári Endre Megyei Művelődési Központ színháztermében további hat kórus mutatta be legszebb dalait a családi és társadalmi ünnepek kórusainak országos találkozóján. Ezúttal a csongrádi ének-zenei általános iskola kamarakórusa, a jászberényi madrigál kórus, a miskolci Zrínyi gimnázium női kamarakórusa, a törökszentmiklói zeneiskola leánykórusa és a tiszaföldvári zenekedvelő gyerekek klubja szerepelt. Délután a kórusok a „gyakorlatban” is bemutatták tudásukat. A városi tanács házasságkötő termében, a Ságvári Endre Megyei Művelődési Központ ifjúvá avató ünnepségen szerepeltek az országos találkozóra összegyűlt énekkarok.”

A megalakulásunkat követő évben, 1970 áprilisában nagy várakozással mutatkozott be a kórus a támogató vállalat, a Hűtőgépgyár által rendezett ünnepségen. Az elismerés itt sem maradt el, és a patronálók további szép sikereket kívántak az előttünk álló munkához. Ezek a nem szakmai elismerések is arra ösztönözték a kórust, hogy további kiváló szereplésekkel feleljenek meg maguk, de leginkább hallgatóságuk számára. Ezeken az ünnepségeken többnyire a könnyebb mozgalmi dalok domináltak, de a fő cél a komolyabb, a nagyobb múltú kórusokkal való megmérettetéshez alkalmas kórusművek kidolgozása volt. A vállalat részéről Bötykös Zoltán, mint szakszervezeti kultúrfelelős, Nagy Judit osztályvezető, ill. Szabóné Marika támogatt bennünket, és sokan segítettek munkánkat a működésünk során, mint ahogyan a többi (társastánc, zenekar, irodalmi színpad) amatőr művészeti csoportot.

A város felejthetetlen szülöttje, Székely Mihály operaénekes emlékére kulturális napokat rendeztek Jászberényben, 1970 májusában. A kórustalálkozón minősítő verseny is volt, ahová kórusunk későn kapta meg a nevezési lehetőséget, így csak bemutató jelleggel, de nagy sikerrel tudtunk szerepelni. A fellépés nagy tetszést aratott különösképpen azok körében, akik még nem hallották és látták a kórust. Farsang Árpád, a zsűri elnöke külön kiemelte a kórus muzikalitását, és a további jobb, színvonalasabb munkához újabb kórusműveket ajánlott, amit a Madrigál Kamarakórus tagjai örömmel fogadtak.

A heti próbák és fellépések lazítására a kórus tagjai egy háromnapos Sástói kiránduláson vett részt 1970. június 26-28 között, ahol, ha vidámabb formában is, de

a hangszalak trenírozása sem maradt el. Az edzőtábor annyira jól sikerült, hogy még az év augusztusában meg is ismételtük. Most azok is el tudtak jönni, akik az előző turnusból valamilyen ok miatt kimaradtak. Az utazás feltételeit a támogató vállalat biztosította. A remekül sikerült kirándulásról hazatérve folytatódott a rendszeres próba. A taglétszám, a megoszlás és a hanganyag lehetővé tette, hogy többszólamú igényes művekkel is eredményesen próbálkozzunk. A kórus felkészült a minősítésekre és a nívós hangversenyekre.

1970 novemberében a KÓTA minősítő hangversenyt szervezett a megye kórusainak 28-án Jászberényben, majd 29-én Szolnokon. A megyei sajtó az eseményről „Pódiumon a megye 21 kórusa” címmel írta a következőket:

„Szombaton Jászberényben, vasárnap pedig Szolnokon került sor a meghívott kórusok bemutatkozására. Kettős céllal: egyrészt, hogy az elhangzott kórusművek legjavát a Magyar Rádió felvételen rögzítse egy úgynevezett rádiós Kóruspódium számára: másrészt, hogy azok a kórusok, amelyek minősíteni is kívánták magukat, tekintélyes szakmai zsűri előtt is megmérettessenek. A két napos program valójában a nemrég alakult KÓTA (Kórusok Országos Tanácsa) megyei szervezetének első nagyobb szabású rendezvénye volt. De ennek sikere és eredménye máris bizonyította, hogy a társadalmi összefogásra épülő szervezet friss vért öntött a társas-éneklés szép hagyományait életető mozgalom, a megye kórusmozgalmának vérkeringésébe...

Legörvendetesebb tény, hogy az utóbbi időben újabb és újabb kórusok születtek. Jászapátin hosszú idő óta nem sikerült tető alá hozni egy felnőttekből álló kórust, most 60 tagú együttessel léptek a pódiumra. Vagy a jászberényi Hűtőgépgyár kamarakórusa, amelyik az üzemi élet talajából nőtt ki, és ezúttal meghitt kamaraénekléssel bizonyította, hogy a társas éneklés nem idegen az üzemben dolgozó fiataloktól sem. Csak össze kell fogni őket...”

A KORUSPÓDIUM HANGVERSENY programfüzetében szereplő kórusok meghatározták a rendezvény rangját és méltóságát, ami a Madrigál Kamarakórus szempontjából sem közömbös, hisz ebben a mezőnyben nyertük el az ezüst fokozatot (arany nem került kiadásra) úgy, hogy közel egy éve alakultunk. A fellépő együttesekkel való kötetlen beszélgetéseink alkalmából érezhető volt az érdeknélküli szeretetet, amely irányunkban megmutatkozott, ez volt csak igazán az elismerés.

Itt mutattuk be azokat az új műsorszámokat, amelyekkel már a minősítésre készültünk, többek között a „Vízirém” és a „Csillagom” című dalok. A bemutatott kórusművek elnyerték a közönség és a szakmai zsűri tetszését, de jól sikerült a „Hét kurta kórus” és a „Vigasz nélkül” című művek előadása is.

Az elért siker nyomán a patronáló Hűtőgépgyár üzemi lapjának riportere – a kórus tagjaival történt beszélgetés kapcsán – „Énekelni jó” címmel írt a kórusról, mely a decemberi számban jelent meg egy próbán készült fotóval egyetemben.

„Szolnokról Jászberény felé kocog a vonat. Az egyik kocsiból énekszó hallatszik, és itt többen is vannak, mint a szomszédos kocsiban. Kis csoport fiatal énekel jókedvvel, szépen. Az avatott előadás, a felcsendülő dallamok mágnesként húzzák és marasztalják az utazókat. Az egész kocsi belefeledkezik a rögtönzött hangversenybe, és kéri,

hogy még, még! – Jézuskám! – rémült meg egy néni Meggyespelén –, én Jánoshidán akartam leszállni! De olyan szépen énekeltek!

Azt hiszem ennél szebb kritikát alig kapott még a kórus, mint amit ez az igaz mese őriz a Hűtőgépgyár Madrigál kórusának rövid történetében. Ez ugyanis velük történt meg.

Ismerkedjünk meg hát velük kicsit közelebből. Tizenhatan vannak, átlag életkoruk 20 év, a tagok 75 százaléka hűtőgépgyári dolgozó. Foglalkozásuk szerint is vegyes kórus: van közöttük műszaki rajzoló, műszerész, asztalos, bolti elárúsító, főiskolai hallgató. Vezetőjük Rohonczy Andrea tanárnő, „alapítási évük” 1969. Az amatőr kórusokat minősítő versenyen ezüstkoszorút szereztek 1970-ben Szolnokon. Műsorukon Bartók, Kodály, Schumann, Smetana művek szerepelnek a többi között, műsorukról felvett készített és sugárzott a szolnoki stúdió és a Kossuth rádió is.

Hogy is történt mindez? 1969 nyarán lelkes társaságot gyűjtött Andrea, mindenkinek csak Andrea, és bárholnan is indul a beszélgetés az ötödik mondatban már feltétlenül benne van ez a név. Aztán patrónust keresett. A vállalat szakszervezeti bizottsága dicséretes segíteni akarással vállalta a patrónus szerepét. Azóta a kórusnak állandó programja a vállalati ünnepeken, társadalmi eseményeken való szereplés. (Igen, ők vannak ott az esküvőkön, vagy névadásokon, de egy-egy évforduló alkalmával is velük találkozunk.)

Azóta van helyiségük, költségvetésük, és a lányok külön is hálásak azért, mert egyenblúzt, a fiúk egyforma inget és nyakkendőt kaptak Bötökös Zoltán szakszervezetünk kultúrfelelőse „atyai” közreműködésével. Művészi teljesítményükről, színvonalukról minősítésük, rádió-felvételeik, meghívásaik (kórus-fesztiválok, Székely Mihály Napok) meggyőzően beszélnek.

Emberi magatartásuk, összeforrottságuk pedig külön fejezet. A mátrai kirándulások, baráti összejövetelek, az együtt töltött szilveszter közös örömeiről mér nem is tudnának lemondani, és a kívülálló egy kicsi irigységet érezhet ennyi őszinte, meghitt barátság láttán. (És ha még ha a kórus naplóját is láthatták volna, de abba betekintési jog csak a kórustagoknak dukál...)

Önálló fellépésre is joguk van mióta a „koszorút” megszerezték. Nehéz volt? Tizenegy kórus, főleg nagy létszámú, szerepelt a megyéből Szolnokon, és csak három kapott ezüstkoszorút, az aranyat nem adták ki. (A zsűri mindig kőszívű.)

Tervek, remények?

Éves munkaprogram alapján dolgozunk. Szeretnénk sokat énekelni, ősszel egy kórusfesztivált rendezni Jászberényben, s egyszer külföldre is eljutni.

Alig másfél év története ez, és a sok-sok tanulás, komoly munka mellett egy kicsit a szerencsés találkozások is jellemzik: A kórus tagjai és vezetője, a kórus és a vállalat találkozása. Őszintén kívánjuk, hogy a további munkájukban is kísérelje Őket a szerencse és siker!

(És igazán itt lenne az ideje, hogy a kórusal – akár egy önálló est keretében – a Hűtőgépgyár dolgozói is találkozzanak szerencsés hallgatóként...)

-erbé-

Az 1970-es év eseményekben és fellépésekben gazdagnak értékelhető, amit a patronáló szervezet 1971 elején a lányok szép egyenblúza mellé, hímzett mellénnyel ismert el, ezzel is fokozva a fellépéseken egységes és elegáns megjelenést. A külsőségek mellett a kórus repertoárja kiváló kórusművekkel bővült. Az új darabokat a heti próbákön csiszoltuk „tisztára”, hogy azok előadásra kerülhessenek.

Azt gondolom (már így utólag), hogy éneklésünkkel a mi kis önkéntes csoportunk is hozzájárult az európai közösséghez való közeledéshez, amit Kodály Zoltán ekképpen fogalmazott meg a 30-as években:

„Ha az európai zeneközösségbe akarunk lépni, többszólamúvá kell lennünk (...egyszólamú zenénket...). Így lehetünk zenében európai magyarok. Lehet ezt anélkül, hogy elveszítse eredetiségét, lényegét, értékét. Utóvégre az európai zene is egy eredetileg tisztán egyszólamúból született.”

Kodály Zoltán, akit mindenekelőtt muzsikusként, zeneszerzőként ismert meg a világ – mint az idézetből is kitűnik – jóval előbb járt gondolkodóként, mint bármely magyar politikus.

Tisztán látta, hogy milyen távolság feszül – nemcsak a zenében – az európai többszólamúság és a magyar polifónia között. Talán ezért az őszinte tisztánlátásért is volt a nagy magyar zenepedagógusok egyike, ha nem a legnagyobb.

Nem kellett sokáig várni az újabb fellépésre, mert a Szolnoki Rádió első alkalommal Jászberényben 1971. március 1-én rendezte meg a rádiós megyei vetélkedő sorozatát, amelyre a Madrigál Kamarakórus is benevezett. A műsorban Bárdos Lajos egyik népdalfeldolgozása, a „Hét kurta kórus” című mű került előadásra.

A Szivárvány műsorban való fellépést követően a – Hazafias Népfront Jászberényi Városi Bizottsága rendezésében – 1971. április 18-án megtartott választási nagygyűlés kultúrműsorában szerepelt a kórus hatalmas tömeg előtt nagy sikerrel. Sok jászberényi, akik nem voltak valamilyen okból a zenekultúra áradatában, most láthatta és hallhatta először a kórust.

A Madrigál Kamarakórus naplójában a Szivárvány műsorral kapcsolatban a következő, szó szerinti beírás található 1971. április 28-i dátummal:

„Végre megszületett a zsűri döntése. A Szolnok Megyei Néplapban jelent meg a március-áprilisban lezajlott Szivárvány műsorbemutató-sorozat értékelése és díjak odaítélése.”

A Néplapnak ez a cikke különösen olvasott volt számunkra. Izgatottan kapkodtuk egymás kezéből a megyei lapot, amely tartalmazta a jó hírt, miszerint:

„...A felnőtt kórusok kategóriájában fődíjat kapott a jászberényi Hűtőgépgyár és a Déryné Művelődési Központ kamarakórusa (vezeti: Rohonczy Andrea)...”

A mintegy két éve alakult Madrigál Kamarakórus gyors sikere természetesen nem mindenkinek tetszett itt a jászság „fővárosában”, ugyanis formabontó volt, mivel megtörte a városban meghonosodott korábbi tradíciókat. Igen, a „Madrigál Kamarakórus felnőtt kategóriában fődíjat kapott”, írom ismételten.

Alig telt el egy kis idő a „Szivárvány sorozat” fellépése óta, 1971. május 9-én a Székely Mihály Kórustalálkozóra kaptunk meghívót, ahol ismét remek együttesek

között kellett helytállni. A meghívóban felsorolásra kerültek a résztvevő kórusok az előadásra benevezett művekkel egyetemben. A Rohonczy Andrea vezette Hütőgépgyár Madrigál Kórusa Cara, Mozart és Bárdos műveket mutatott be nagy sikerrel. A szakmai zsűri a Madrigál Kamarakórus által megszólaltatott dalokat nívódíjjal és 2000 forinttal jutalmazta.

A kórustalálkozót követően, a 18 órakor kezdődő „Kórushangversenyen” a budapesti Munkásörtség Központi Férfikara is fellépett Révész László Liszt-díjas és Tóth Béla Liszt- díjas karnagyok vezetésével, valamint az ugyancsak budapesti Vándor Kórus Révész László Liszt-díjas karnagy vezetésével.

A „Szivárvány műsorsorozat” díjátadó gálaestje Törökszentmiklóson került megrendezésre 1971. május 22-én, ahol a felnőtt kórusok kategóriájában fődíjat kapott Madrigál Kamarakórus is fellépett a már szinte megszokott nagy sikerrel.

A sikeres szereplést a rendszeres hétköznapi esti vidám próbák követték. Június hónapban azonban egy rendhagyó összejövetelre került sor, ugyanis a Szolnok Megyei Néplap egyik munkatársa jelentkezett be azzal a céllal, hogy szeretne írni a kórusról. A találkozás, beszélgetés után az alábbi „Az ének szerelmesei között” című cikk jelent meg a megyei újságban:

„Aki este fél nyolc táján látogat a jászberényi Déryné Művelődési Központ munkásklubjába, különös jelenségnek lehet tanúja. Elcsendesednek a kártyaklub tagjai, abahagyja a próbát a Mercur beat-zenekar. Rövid idő múlva a toronyszobából már a következő hangzik: „Figyelem, gyerekek, megadom a hangot...” Kezdődik a DMK-Hütőgépgyár Madrigál Kamarakórusának próbája Rohonczy Andrea vezetésével.

A kórusnak tulajdonképpen nincs alakulási időpontja. Korai baráti szálak, az ének szeretete, a közös éneklés öröme, és a kórusvezető törhetetlen lelkesedése tartja össze őket évek óta. Sok történet fér bele ezekbe az évekbe, de talán amit legszívesebben mesélnek el, annak a két boldogházi néninek az esete, akik a vonaton úgy elgyönyörködtek a kórus énekében, hogy az állomáson elfelejtettek leszállni a vonatról. Úgy érzem, jogosan könyvelik el ezt egyik legnagyobb sikerüknek. Persze, a sokévi lelkes munka meghozta a maga hivatalos sikereit is. Ezüstkoszorús minősítést szerzett a kórus, s gyakori szereplője a különböző városi rendezvényeknek. Legutóbb a Szivárványban elért teljesítményükért részesültek elismerésben.

A tervekről is egy-két szót. Most rövid nyári szabadságra készülnek. Természetesen baráti körük nyáron is összetart. Két közös kirándulás és táborozás –Hajdúszoboszló, illetve a Sástó partján – szerepel a programban. Ősszel, hazai környezetben, első önálló estjük megrendezését tervezik

Két óra munkával, játékkal, tréfával. Ez utóbbi is hozzátartozik a kórus életéhez. A befejezés pedig mindig ugyanaz: „Ne felejtsetek el, csütörtökön, pontosan fél nyolckor próba!”

Még soha nem felejtették el...

Mint ahogy a megyei lapban megjelent írásban is említésre került a kórus 1971. augusztus 13-19 közötti időszakot Hajdúszoboszlón töltötte pihenéssel, szórakozással, és amit a közös produkciók alapvető feltételének tartanak: „összekovácsolódással”.

A szórakozás mellett volt idő a hangképzésre, valamint új kórusművek betanulására is. A Kossuth rádió 1971. október nyolcadikán Jászberényben készített hangfelvételt, ahol a Madrigál Kamarakórus is szerepelt. A felvett anyag a Kóruspódium keretén belül került adásba. A felvétel során találkoztak a kórus tagjai Balázs Árpád fiatal, tehetséges zeneszerzővel, aki a dalok magas szintű előadásáért elismerését fejezte ki, és további sok sikert kívánt.

A hangfelvétel mindannyiunk számára izgalmas feladatnak tűnt, de szerencsére várakozáson felül sikerült. Többször visszahallgatva a rögzített anyagot szinte el sem hittük, hogy amit hallunk, azt mi énekeltük. A szólamok egységes hangzása, a dallam dinamikája meggyőző, olyan önbizalmat adó volt. Jó volt ott lenni.

Még ebben a hónapban a Hűtőgépgyár Szakszervezete a hagyományokhoz híven megrendezte a nyugdíjasok összejövetelét, ahol a gyár vezetőinek köszöntője után a Madrigál Kamarakórus mutatott be egy alkalomhoz illő műsort, melyet a közönség nagy szeretettel fogadott. A hivatalos programot követően a hallgatósággal együtt énekeltük azokat a dalokat, amelyeket a közönség kezdeményezett.

A kellemes szórakoztató est után jöttek az elmaradhatatlan próbák, készülés a következő hangversenyre, mely Szolnokon a „MUNKÁSDAL FESZTIVÁL” címmel került megrendezésre 1971. november 6.-án. Az alábbi képeken látható hivatalos meghívón olvasható a rendező szervek neve, a fesztivál programja, valamint a hangversenyen résztvevő kórusok listája.

A fesztiválon a legkiválóbb megyei ifjúsági és felnőtt kórusok hangversenyére került sor a KÓTA, a Hazafias Népfront, a Szakszervezetek, a Megyei Tanács Szervezetei, valamint Szolnok városvezető intézményei rendezésében.

Az Ifjúsági Kórusok előadását követően a Felnőtt Kórusok bemutatójára 11.30-kor került sor a Járműjavító Városi Művelődési Ház nagytermében. Az esti díszhangverseny közönsége a Szigligeti Színházban várta a nívódíjat nyert kórusok, köztük a Jászberényi Hűtőgépgyár Madrigál Kamarakórusa, valamint a Munkásórség Központi Férfikara (Budapest) kórusának műsorát Árvai Lajos, a KÓTA Megyei Szervezetének bevezető ünnepi megemlékezését követően.

Azt pedig nem is kell magyarázni a zeneszeretőknek, hogy a budapesti Munkásórség Központi Férfikara Révész László Liszt-díjas karnagy vezetésével ezekben az években az egyik legmagasabb énekkultúrával rendelkező kórus volt itthon és külföldön egyaránt, velük egy műsorban szerepelni már eleve kitüntetésnek számított.

November hónapban a kórus meghívást kapott a Hűtőgépgyár központi előadótermében megrendezésre kerülő Ifjúsági nagygyűlésre, ahol a hivatalos beszédek után bemutathattuk az új kórusműveket. A gyűlésen megjelent országos szintű gazdasági és társadalmi vezetőknek, valamint a város vezetőiből és a gyár dolgozóiból alkotta közönségnek is nagyon tetszett a hangverseny.

Az ilyen rendezvények lehetőséget adtak arra, hogy a kórust minél nagyobb számban megismerje Jászberény lakossága, még azok is, akik nem látogatták a különböző zenei rendezvényeket.

Természetesen az ilyen szereplések után nagyon sok gratulációt kapott a kórus, aminek igazán örültünk, de leginkább azokét értékeltük, akik maguk is valamelyik kórusban énekeltek.

Visszatérve a gyűlésre, több jelentős kitüntetés mellett ezen az ünnepségen adták át Gorjanc Ignác vezérigazgatónak a fiatalok támogatásáért járó érdemérmet, amihez a kórus elsők között gratulált, és egyben arra is megkértük, hogy a naplónkba írjon néhány gondolatot.

A naplót Rohonczy Viktorné kórustagunk adja át Gorjanc Ignác vezérigazgatónak, a város országgyűlési képviselőjének, és a Madrigálkórus nevében kérte, hogy abban a közösséggel kapcsolatos gondolatait rögzítse. Kérésünknek eleget téve a naplót a következő bejegyzéssel kaptuk vissza:

„Inkább zenekedvelő, mint -értő ember vagyok. Gondolom és remélem, hogy ez a tény nem rontja le véleményem értékét és a kórusról kialakult véleményemet. Több esetben hallott műsoraik kedves és hangulatos színfoltjai azon ünnepségeknek, műsoroknak, amelyeken részt vesznek. Gondolom, ez érződik a hallgatóság megnyilvánulásán, szeretetén és mindinkább szélesedő fellépési lehetőségeiken.

Maradjanak mindig ilyen lelkesek, ha lehet, még jobban szeressenek énekelni, akkor a kezdeti sikerek komoly értékű babérokka válhatnak, amelyet tiszta szívből kívánok, és ha módomban lesz, ebben messzemenő segítséget adok!

Az eddigi eredményekhez gratulálok.

Jászberény, 1971. december 6-án

Gorjanc Ignác

Hűtőgépgyár vez.ig.

orsz. gy. képvis.”

A kórusunkat patronáló vállalat vezérigazgatójának bejegyzése, aki abban az időben a térség meghatározó személyisége volt, fontos szerepet játszott városunk fejlődésében, támogatásával kedvezően befolyásolta a kórus jövőjét meghatározó munkáját. Gorjanc Ignác elvitathatatlan érdemei között (a teljesség igénye nélkül) meg kell említeni a jászberényi kórház fejlesztésének támogatását, a gyár melletti műjépgyára és sport centrum, ill. csarnok megépítését, az állatkert létrehozását, valamint a gyár melletti lakópark kialakítását, hogy csak néhányat említsek. Azt hiszem ez így tiszteességes.

Gorjanc Ignác Hűtőgépgyár vezérigazgató, országgyűlési képviselő kedves és őszinte mondatai.

Kellett is a lelkesítés, hisz december 11-ére a Jászapáti Szövetkezeti Énekkar 4. ünnepi hangversenyére volt hivatalos a kórus a Jászapáti Művelődési Ház színháztermébe. Az est folyamán kedves vendéglátónk, Árkó Kornél karnagy vezette énekkarral felváltva kerültek előadásra a meghívón felsorolt színvonalas műsorszámok.

A Jászapáti hangverseny volt a Madrigál Kamarakórus számára az évad utolsó hivatalos fellépése. Természetesen az év végi ünnepeket, mint mindig, most is közösen tartottuk. Vidáman elemeztük a múltat, örültünk a jelennek és terveztük a jövőt.

A Hűtőgépgyár gazdasági és társadalmi vezetői – már hagyományosan – 1972 januárjában is értékelték a kórus egész évi munkáját, és ismertették az újabb évre tervezett fellépéseket. A hivatalos program után egy rögtönzött hangversenyre került sor a vendéglátók kérésére. Az eddig elért országos eredményeink elismeréseként továbbra is vállalták a csoport támogatását.

Az év eleji próbákon nagy igyekezettel tanulta, illetve tökéletesítette a kórus azokat a darabokat, melyekkel 1972. március 10-én rádiófelvételre nevezünk. Dél előtt fél 11-kor érkezünk nagy izgalommal a Bródy Sándor utcai rádió épületéhez, ahol a 22-es stúdióban került sor a dalok feléneklésére, ill. a hangrögzítésre.

Három szám került felvételre: Certon: Piaci pletyka, Scandelli: Bongiorno madonna, Dobray: Sötéten fénylik a bőröm

Az előadás nagyon jól sikerült. A feszültség oldására egy elegáns óbudai étteremben elfogyasztott ebéd, majd ezt követően egy „Hármas határ hegy”-i kirándulás, ill. séta szolgált. Hazafelé még betértünk az akkor népszerű Tölgyes csárdába, amit a szalvétára írt „jelenléti ív” bizonyít.

A kórus a rádiófelvételt követően a KI-MIT-TUD '72 – SZOLNOK MEGYEI DÖTŐJÉRE nevezett be. A selejtező 1972. március 25-én 16 órakor volt Megyei Művelődési Központ színháztermében, a műsorfüzetben meghatározott sorrendben.

Meg kell említeni, hogy Jászberényből ezen a meghallgatáson szerepelt a GOLDEN STAR együttes is. Az együttes – ha teheti – minden évben nosztalgia esten szórakoztatja régi és új rajongóit nagy-nagy szeretettel, hatalmas sikerrel. Nekem a GOLDEN STAR zenekar abból a szempontból érdekes, hogy a nagy várakozással megrendezésre kerülő nosztalgia esteken a még aktív tagok között én is fellépek. Az ilyenkor nagy lelkesedéssel előadott zeneszámok természetesen már másként szólnak meg a mai modern erősítő berendezéseken és hangszereken, de az esték hangulata csodálatos. Jó látni az akkori bulizós társaságot, és azt is jó látni, hogy ilyenkor csak az öröm és a szeretet uralkodik a LEHEL KLUB nagytermében, régi sikereink színhelyén. Hát ezért is érdemes csinálni.

A kórus műsora kiválóan sikerült így továbbjutottunk. A zsűriben helyet foglaló Rossa Ernő mondta el a szakmai észrevételeket a produkcióról. A megyei lapban erről a következő írás jelent meg:

„Szolnokiak a Ki mit tud?-ban a legfrissebb hírek szerint az ifjúsági vetélkedő versenyekben a szolnokiakkal is találkozhatunk a képernyőn. Az előzetes meghallgatás alapján ugyanis a tv mezőnyébe jutottak: Horváth Béla (klarinét), a POP zenekar és az olajbányászok Kőtövis együttese. Tartalékként szerepelnek – szerencsés esetben őket is láthatjuk – a jászberényi Hűtőgépgyár Madrigál kórusa és a karcagi Vadász István (ének).”

Az országos selejtezőre április 10-én került sor a KISZ Központi Művészegyüttes Székházában. Az előadás után hivatalos fényképfelvétel készült az énekkarról, és egy oklevelet is kaptunk az országos válogató versenyen nyújtott művészi teljesítményért. Az 1972. május 14.-én megrendezett SZÉKELY MIHÁLY ZENEI NAPOK kórus-hangversenyén a Madrigál Kamarakórus – mivel arra lehetőség volt – minősítését kér-

te több jászberényi kórossal egyetemben a szakmai zsűritől. A zsűri elnöke, Lénárth Elek a hangversenyen kiválóan előadott dalokat ezüstkoszorús diplomával jutalmazta. Ez az eredmény (szint) még nagyobb munkára ösztönözte a kórus minden tagját, és elhatároztuk, hogy a következő minősítésen az arany fokozatot célozzuk meg.

A Jászberényi Hűtőgépgyár Madrigál Kamarakórusa minősítése: Ezüstkoszorús Diploma.

A kórustalálkozó résztvevői (a május 13-án megtartott V. Országos Énekkari Minősítő Hangversenyen EZÜSTKOSZORÚS DIPLOMÁT kapott Madrigál Kamarakórus is) a hangverseny zárásaként a Kodály-Ady: Fölszállott a páva című kórusművét adták elő. A hangversenyen kórusával részt vett Vass Lajos karnagy is, aki az alábbiakat jegyezte be a kórus féltve őrzött naplójába:

„Örülök, hogy találkozhattam a Hűtőgépgyár Madrigál kórusával, mert lelkes énekük két fontos dolgról győzött meg: a fiatalság szép és ideális hangzásáról és az igényes-ségről. Gratulálok az eddigi munkához és sok új eredményt kívánok.

1972. május 14. Vass Lajos”

A kitarító munkának (illetve a jó hangfelvételnek) köszönhetően 1972. június 2-án (pénteken) 15.21 órakor a Kossuth rádió „Kóruspódium” műsorában sugárzásra került a Madrigál Kamarakórus előadásában Bárdos Lajos: Hét kurta kocsmá című műve. Az adás után többen gratuláltak a kórusnak, és további sikereket kívántak. Szép volt, mindenki érezte, hogy a kitarító munka meghozta a várt eredményt!

1972. június egyik vasárnapján KI-MIT-TUD fórumra, Budapestre utazott a kórus, és a műsorszámokat szakmai zsűri hallgatta meg. A Madrigál Kamarakórus előadását Fasang Árpád értékelte és adott hasznos tanácsokat a jövőre nézve.

Annak ellenére, hogy a kórus kiváló eredményeket ért el különböző kórusfesztiválokon és bemutatókon tudomásul kellett venni, hogy a tagok magánéletében bekövetkezett természetes változások befolyásolták a kórus úgymond „együttdobbanását”. Nevezetesen az, hogy a többen – magam is beleértve – megnősültek, illetve a lányok férjhez mentek, így a tagok függetlensége „csorbult”. Arról már nem is beszélve, hogy a gyermekek jövetelével járó kööttségek az eddigi fellépések gyakoriságát korlátozták. Azt hiszem, hogy aki hasonló közösségben tevékenykedett – ahol mindenki tudta a szólamát – , az pontosan tudja miről van szó.

Elfogadva a fenti korlátokat azért mindig sikerült egy-egy nagyobb találkozóra eljutni. Természetesen a szponzor és a közönség által igényelt (pl. vállalati ünnepség, házasságkötés) fellépéseket kisebb létszámmal is biztosítottuk.

1973. június 3-ára, mint az év kiemelkedő zenei eseményére, meghívást kaptunk Szolnokra a VÁNDOR SÁNDOR MUNKÁS ÉS IFJUSÁGI ÉNEKKARI SZEMLE MEGYEI GÁLAHANGVERSENYÉRE, melyet a Járműjavító Művelődési Központjában tartottak hatalmas közönség előtt. Ezen a fellépésen csak egy Halmos és egy Udvardy szerzemény előadására volt lehetőségünk. 1974. május 10-11-12-én a Salgótarjánban megrendezésre kerülő „Munkáskórusok Országos Minősítő Versenye”-re invitálták a Madrigál Kamarakórust. A jól összeállított műsorunk bemutatására az első napon került sor.

A találkozón résztvevő kórusok átlag 50 fővel (30-tól 80-ig) álltak ki, míg a mi nevezett létszámunk 18 fő volt. Talán ezért is kedveltek bennünket, amit éreztettek is velünk a baráti találkozások alkalmával.

A Minősítő Verseny kiemeltségét, a rendezvény rangját az ünnepi gálán megjelent miniszterelnök személye fémjelezte. Természetesen a kórusmozgalom és maga a dal szeretete rendszer független, így itt most nem is kívánok ezzel bővebben foglalkozni. Meggyőződésem, hogy ebben az időben már az énekkultúra (ha akkor nem is tudatosan, de a mai divatos szóhasználattal élve) nagykövetei voltunk, és így is fogadtak bennünket fellépéseink alkalmával.

Még ebben az évben, november 9-én Szolnokon vettünk részt az Országos Minősítéssel egybekötött KÓRUSHANGVERSENY –en, ahol emléklapot kaptunk.

1975 áprilisában Szolnokon a város alapításának 900 éves évfordulójára rendezett ünnepségsorozat alkalmából „A VÁNDOR SÁNDOR SZEMLE MEGYEI BEMUTATÓJÁN VALÓ RÉSZVÉTELÉÉRT” kaptunk elismerő oklevelet a város vezetőjétől. Sajnos – amire korábban utaltam – ezekben az években a kóruspróbákat már kis létszámmal, de annál lelkesebben tartottuk. Természetesen azok, akik kisgyermekük felügyeletét nem tudták megoldani nem lehettek jelen minden próbán, és ez a tény azért hátráltatta a felkészüléseket. Mindezek ellenére az 1976. június 26-27-én megrendezésre kerülő Kamarakórusok Országos Fesztiváljára kaptunk meghívást. A hangverseny a soproni Liszt Ferenc Művelődési Központ Hangversenytermében volt. A fesztivál zsűritagjai: Fasang Árpád zeneszerző, Maróti Gyula a KOTA főtítkára, Balázs Árpád Erkel-díjas zeneszerzők voltak.

Emlékezetem szerint ez a soproni hangverseny volt a legtávolabbi közös, teljes létszámú fellépésünk, ahol a szólamok hangzása a tőlünk elvárható legnívósabb volt, amiért minden kórustag lelkesedett. Jó volt, csodálatos élményben volt részünk.

A kórusmuzsika népszerűsítése céljából a Budapesti Történeti Múzeum kamaraszínpadán előadásokat szerveztek a látogatók részére, melyre bennünket is meghívtak 1977. június 12-re. Az előadásunkért, ill. a múzeum közművelődési programját gazdagító szereplésünkért emléklapot kaptunk.

A dokumentált, nagyközönség előtti utolsó, megszokott, jól sikerült fellépéseink egyike a Déryné Művelődési Központban megrendezett „Tavaszi dallamok” című hangverseny volt 1978. március 22-én, ahol hat jászberényi kórus és egy fúvószenekar is közreműködött. A hangversenyen megjelenő zeneszerető és értő közönség a kórusok előadásait kitörő lelkesedéssel, tapssal jutalmazta, amiben gondolom a tavasz eljövételének ünneplése is benne volt.

A fellépő kórusok Jászberény ének-zenei kulturális életének meghatározó, önkéntes közösségei voltak az 1970-es években. Az pedig külön öröm számomra (mint a dolgozat szerzőjének), hogy magam, ill. családom tagjai is részesei lehetett ennek a másokat is szórakozva szórakoztató önkéntes kulturális mozgalomnak.

„Az ének szebbé teszi az életet, az éneklő másokét is.” – írta Kodály Zoltán, aki egész életében arra törekedett, hogy a zenében is európai nemzetté váljunk.

A programban szereplő „Úttörő Fúvószenekar” eszembe juttatta gyerekkori (általános

iskolai) emlékként, talán az itt említett formációnak az elődjét az „Úttörőzenekart”, ahol sok-sok későbbi kitűnő hangszeres amatőr és hivatásos zenész, ill. művész kezdő lépéseit egyengette három elhivatott pedagógus. Név szerint: Rózsa Sándor, Fekete Kálmán és édesapám, Rohonczy Pongrác Emil, aki a Jászberényi Tanítóképző Intézet elvégzése után a Hajtai Római Katolikus Népiskola rendes kántortanítója volt 1944-ig, majd annak lebombázása után a városi, akkor úgynevezett Fiú Iskolában oktatott nyugdíjazásáig.

Aztán, mint mindennek, ennek a – független hozzáértők véleményére hagyatkozva – dicsőséges, közel 10 éves korszaknak is vége szakadt. Tudom, sokan fel is sóhajtottak, ki így, ki úgy. Az okokat keresni sem kell, hisz várható volt az életkori sajátosságból adódó családi elfoglaltság, és bizony a már országosan elért eredményt, elismerést csak megfelelő szólamlétszámmal lehetett volna a továbbiakban is biztosítani. Meg kell jegyezni, hogy egy 14-18 fős többszólamú művet előadó kórusnál – mint amilyen a Rohonczy Andrea vezette Madrigál Kamarakórus is volt – mindenki hangjára szükség van, ez könnyen belátható, és szorgalmas munkával meg is valósítható. Itt nem csak egyszerű kórustagnak kellett lenni, itt énekelni is tudni kellett egymással és egymás mellett. Igen, nekünk eddig tartott a küldetésünk, ebben a felállásban voltunk hitelesek. A többszólamú éneklés nem csak egy jó buli volt számunkra, hanem felelősség is egymásért, a hallgatóságért. Szerénytelenség nélkül mondható, hogy ez nekünk sikerült, amit a leírtak is bizonyítanak. Repertoárunkat az elvárt igényeknek megfelelően mozgalmi dalok, népdalok, madrigálok és spirituálék alkották. A barátság természetesen a kórus tagjai között megmaradt, jó néhány év elteltével néhányan közülük Jászberény kórusaiban kamatoztatták, kamatoztatják a korábban összegyűjtött tudást. Nem tudom, hogy valaki el tudná-e felejteni azokat a hangversenyeken kapott elismerő tapsokat, ami mennyei zene volt füleinknek, vagy a több napos kirándulásaink alatt átélt, egy életre szóló közös élményeket. Én is vallom másokkal egyetemben, hogy az éneklés – mint a hangszeres játék is – művelőjének lelki békét ad, és ezen kívül még a hallgatóságnak is zenei élményt nyújt. Úgy érzem (és ebben biztos nem vagyok egyedül), hogy a művészetben, kultúrában, ill. a sportban gazdag múlt a jövőben erőt adhat közös feladataink megoldásához. Szeretném a JÁSZBERÉNYI MADRIGÁL KAMARAKÓRUS életútját bemutató dolgozatomat egy 1992-ben megjelent „Össz-hang” című szolnoki szaklapban (Dr. Tóth Pál József a KOTA ügyvezető elnöke) megjelent kodályi gondolatokkal zárni, amit azt hiszem, hogy közösségünk a Madrigál Kamarakórus, ill. ahogy említi „énekesrendünk” a közel egy évtizedes működési ideje alatt megvalósított:

Kodály olyan énekes rendről álmódott, amelynek nincsen elnöke, nincsenek tisztségviselői, nem kér, s nem kap szubvenciót. Láthatatlan egyház, az egy és oszthatatlan emberi lélek megnyilatkozása, amely átvezeti az egyszólamú magyart a Rubikonon, a két- és többszólamú énekléshez, s mely „minden emberi érzést magáénak ismer, a vallásos hang fenségét csakúgy, mint a szerelem tavaszi zsendülését, mert érzi közös eredetüket a mindent átfogó, nagy szeretetben.”

A Madrigál Kamarakórusban közel egy évtized alatt fellépők névsora:

Albert Attila, Balogh Judit, Belovainé Miklós Judit, Csepi Béla , Dobos Zoltán , Esztrenga Erzsébet, Ézsiás Antal, Füzesi Vera, Gerőcs Anna, Gerőcs Katalin, Gulyás László, Horváth Erzsébet, Horváth Zsuzsanna, Karácsony János, Knór Julianna, Kohári Magdolna, Kovács István , Kövér Anna, Kövér Károly, Lencse András, Nagy Ágnes, Nagy Etelka, Oláh János, Oláh János (Csika), Oláh Mária, Polgár Imre, Rigó Mária, Rohonczy Andrea, Rohonczy Viktor , Rohonczy Viktorné, Szabó Jutka, Szepesi Károly, Szikra János, Szikra Katalin

Végezetül köszönet a felsorolt kórustagoknak, hogy tehetségükkel hozzájárultak a Jászberényi Madrigál Kamarakórus sikereihez, köszönet illeti meg a hangversenyeken találkozókön megjelent lelkesen támogató közönséget, köszönet a mindenkori szervezőknek, és természetesen Rohonczy Andrea karvezetőnek, aki nélkül ez a történet nem születhetett volna meg. A dolgozatomban dokumentumokat is tartalmazó változata a Jászsági Évkönyv honlapján lesz elérhető.

A kamarakórus alapító tagjairól készült fényképfelvétel

Balog János: Köszöntő

Tisztelt ünneplő közönség!¹

Szívemnek, lelkemnek kedves nyugdíjas kolléganők, kollégák!

Amikor az ember fölött egyre gyorsabban eljár az idő, a „toll” is egyre gyorsabban halványul – a memóriáról nem is beszélve –, arra kényszerül, hogy idegen tollakkal ékeskedjék. Ezért mindjárt bevezetésként kölcsönveszem Orwell következő mondatát: „Az ember életében minden év döntő, de vannak évek, amelyek döntőbbek, mint a többi”. Ez az év a gimnázium utóbbi éveibe tartozik: alapításának a 245. éve. Ne feledjük el, hogy Jászapáti alapították, s a sors véletlenje, hogy a jóval később született jász-testvér apáti gimnázium szintén májusban ünnepelte 100. születésnapját.

Ha nem untatom a kedves jelenlévőket, most egy kicsit személyesre fordítom a szót: az én életemben is voltak „döntőbb” évek. Ilyen volt az 1941 év (71 évvel ezelőtt!), amikor a tehénpásztorkodás mellől – egy igen színvonalas szellemi vizsga letétele után – falusi tehetségmentős Horthy-ösztöndíjas lettem a jászapáti gimnáziumban (Azt sem tudtam, hogy mit jelen az a szó, hogy „gimnázium”).

A másik ilyen „döntőbb” év volt 1953 (59 évvel ezelőtt), amikor latin-magyar szakos kezdő tanárként ebbe a patinás, nagy hírű gimnáziumba kerültem, s azonnal osztályfőnök is lettem. Hét évig voltam „közkatona” szaktanár és osztályfőnök. Ez volt aktív életem legszebb, legemlékezetesebb hét éve!

Ennek a hét évnek a másik „döntőbb” oldala a tantestületi polgári szellem. Ne feledjük el, az ötvenes éveket éljük, s ezek az évek – hogy finoman fejezzem ki magam – nem nagyon kedveztek a tisztos polgári szellemiségnek. Külön fejezetet kellene nyitnom annak kifejtésére, hogy azokban a zord időkben mit jelentett a polgári szellemet ébren tartani mind a nevelésben, mind pedig a nevelőtestületben, de a szűk időkeretben erre nincs lehetőségem, ezért csak néhány fogalmat ragadok ki: öszinteség, egymás iránti tisztelet és megbecsülés, jó modor, a szeretet megnyilvánulása egymás iránt és a tanulók iránt, az összetartozás öröme, ami a mai ünnepségünket is jellemzi. Kiemelem itt a nyugdíjas találkozók színvonalát: egyszer úgy fogalmaztam meg, hogy minden produkciónak a művészi-szellemi színvonalán felül szíve és lelke is van. Ezen találkozók megalapozója Nagy András – immáron nyugdíjas – igazgató úr volt, s ezt folytatja a mai napig Antics István igazgató úr, a találkozók érzelmi és szellemi színvonalát a zenitig emelve. Mindkettőjüknek mindannyiunk nevében köszönöm, hogy ébren tartják bennünk az összetartozás örömét.

A fenti összetartozás öröme és a polgári szellem jellegére mondanék egy-két példát: Petrics József kolléga biológiaórát tartott. Szigorúan csak azt lehetett mondani, amit a tankönyvben előírtak (50-es évek). A tankönyvben szerepelt, hogy az ázsiai sztyeppéken különleges képességű lovakat tenyésztettek, amik óránként vágásban sok-sok kilométert tettek meg (a kilométerek számára már pontosan nem emlékszem, de azok teljesen irreálisak voltak).

¹ Elhangzott a Lehel Vezér Gimnázium 245. jubileumán

Erre az egyik tanuló (Oláh Albert) félhangosan bement: „Vonaton, tanár úr!” - A következő szünetben ezen derült az egész testület a tanári szobában. Szántai József testnevelő tanár teljesen szabadon számolt be hadifogsági „élményeiről”. Ő szellemileg igényes, olvasott ember volt, talált egy orosz nyelvű Robinsont, s a szövegösszefüggésekből megtanult oroszul. Ezt – gyanakodva! – észrevették a tábor politikai tisztjei, s éjszakai kihallgatásokon durván faggatták, hogy mi a célja az orosz nyelvtudással, biztos a Szovjetunió ellen akarja felhasználni. Elmesélte még, hogy olyan statárium volt a Szovjetunióban, hogy a krumpliföldeket fegyveres őr őrizte, s ha egy civil elloptott egy kis krumplit, le lehetett löni. Ennyire bizalmas légkör uralkodott a testületben.

A diákok összetartozásáról és arról, hogy évtizedek múlva is ragaszkodnak az iskolához: Zalai Ernőnek, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának, a Corvinus egyetem tanszékvezető egyetemi tanárának 2011-ben volt az 50 éves érettségi találkozója, de arra a napra esett az egyik gyermekének az esküvője is. Úgy intézte a kötelezettségeit, hogy délelőtt részt vett az esküvői ceremónián, de délután-este megjelent az érettségi találkozón is.

Janka Zoltán professzor éppen amerikai kutatóútján volt, amikor érettségi találkozója volt (nem tudom, melyik találkozó). Megszakította kutatóútját, hazajött a találkozóra, és mindenkinek (a tanároknak is) hozott egy-egy kis emléktárgyat.

Az 1956-ban végzett egyik osztály tagja az 1956/57-es tanévben a soproni erdészeti egyetem hallgatója volt. Ez az évfolyam a forradalom leverése után disszidált Kanadába. Amikor már lehetett törvényesen is hazajönni, minden érettségi találkozóra hazajött, és nagyon reálisan számolt be az ottani életéről. Elmondta, hogy mindenért nagyon meg kell dolgozni. Az egyik találkozóra nem tudott eljönni, s nagyon kérte a szervezőt, hogy a következő évben, amikor már tud jönni, szervezze meg, hogy egy-két osztálytársa jöjjön el erre a „póttalálkozóra”. A szervező, dr. Gyurkó Lászlóné, Dezső Ági írt mindenkinek, s szinte az egész osztály ott volt ezen a találkozón is!

Igazgatóságom 1961-1975; „döntőbb” évei és eseményei:

géplakatos szakközépiskola (nagy volt az érdeklődés, okos gyerekek jelentkeztek, sok mérnök lett közülük)

tagozatok:

fizika-matematika (Halmai György, Mile Ferenc, Porpácsi Erzsébet),

orosz (Zaják Etelka, Szántai Katalin)

Az orosz tagozatról egy-két mondatot. A közhangulat nem volt egyértelműen jó, de a szaktanárok ezzel nem törődve kimagasló eredményeket értek el, és nemcsak az orosz nyelv tanulásában, hanem az idegen világnyelvek megszerettetésében is. (Pl. Tóth Éva Egerben a főiskolán angolt tanít, Miklósné Kiss Ildikó pedig a berényi főiskolán németet.) Visszakapcsolva Jászapátira, Budai László professzor Jászapátin járt gimnáziumba, s a 100 éves évforduló ünnepségsorozatában rendeztek olyan könyvkiállítást, amelyben a volt diákok könyveit mutatták be, s Budai professzornak

40 angol nyelvű könyve volt kiállítva. Találkoztam vele személyesen, s elmondta, hogy a gimnáziumban nem tanult angolt, de rányitották a szemét a világnyelvek tanulásának a fontosságára. Megemlítem még, hogy igazgatóságom alatt épültek meg a szaktantermek, így a nyelvi labor is, amelynek kisugárzása még az egri főiskolára is eljutott, ugyanis Zaják Etelka orosz szakos tanárnő a főiskolára került orosz tanárnak, s azt kellett tapasztalnia, hogy ott van egy teljes nyelvi labor készlet originált csomagolásban. Azonnal hozzáfogott a nyelvi labor felépítéséhez, s nagyon eredményesen használták az orosz szakos hallgatók.

Elmondom még, - ha nem tűnik szerénytelenségnek – hogy tíz éves szakfelügyelőségem alatt igyekeztem az LVG fenti őszinte polgári szellemét terjeszteni. Egyetlen példa: a Tiszántúl egyik neves középiskolájában volt az ún. nagy brigádlátogatás. Ott tanított a megye egyik legkiválóbb magyar-francia szakos tanárnője, akinek a férje is meg az édesapja is református lelkész volt. Ez a nyolcvanas évek első felében volt. A személyi anyagában szerepelt egy átirat a helyi pártbizottságtól, hogy helytelenítik, hogy a helyi református főlelkész felesége még mindig ott tanít az iskolában. Az én megítélésem és kifejezésem szerint ő volt a megyei magyartanárok egyik fényes gyöngyszeme. Nagyon bántott ez az „átirat”, s bementem az egyházügyi hivatal megyei vezetőjéhez (a református lelkészre mint okra hivatkozva), hogy szolgáltatson igazságot. Ez az igazságszolgáltatás olyan remekül sikerült, hogy a kolléganő (Achs Károlyné Kiss Gizella) az év pedagógusnapján megkapta a megyei tanács elnökének a Pedagógiai Nagydíját. Ha nem a Lehel Vezér Gimnázium szellemével lettem volna átitatva, nem biztos, hogy ezt a lépést meg mertem volna tenni.

A befejezés előtt az 245. évforduló apropójából még megemlítem, hogy amikor a 200 éves évfordulóra készültünk, akkoriban épült föl a Rákóczi úti középiskola, s a háttérben, nem nyílt sisakkal, azért folyt a harc, hogy a patinás múlttal rendelkező klasszikus Lehel Vezér Gimnázium legyen a szakközépiskola, s az új épületben legyen a gimnázium. Az akkor megyei osztályvezető főnökünk részt vett az ünnepségünkön, s közölte: nagy hiba lett volna, ha a fent jelzett harc másképpen dől el. Befejezésül még néhány mondatot az igazgatóságról: életkoromnál fogva és 14 éves igazgatói tapasztalatom alapján megengedhetem magamnak, hogy egy újonnan kinevezett igazgatónak szívből gratuláljak, de együttérzésem is kifejezzem. Nagyon nehéz jó igazgatónak lenni. Mindig az igazság mellé kell állni, még akkor is, ha tanár-diák viszonyról van szó, de az igazság kimondása a kellő tapintatot sohasem nélkülözheti.

A XXI. sz. sajnos nem könnyebb az előzőeknél. Az embereket érhetik méltánytalanságok (főleg a vezetőket), sebeket kaphatnak (hadd kérkedjem egy kicsit latin tanársággommal: vulnera dant formam = a sebek formálnak, edzenek), és az idő nagy érzéstelenítő, én már a nyolcadik évtized érzéstelenítő korszakát élem: csak a szépre, a jóra, a szeretetre emlékszem s főleg arra a sok jóra és szeretetre, amit ebben az iskolában kaptam 31 aktív életemben, és kapok most is a megtisztelő meghívások alkalmával, s nem véletlen, hogy a mai nap aktualitása alapján is elsősorban a felejthetetlen, az összetartozást magas színvonalon kifejező nyugdíjas találkozókra gondolok.

Bukovinszky László – Hamarné Bukovinszky Enikő

HAMAR JÁNOS NÉPI IPARMŰVÉSZ

Számos és sokféle tehetséget adott a Jászság az országnak és a világnak. Írásunkban szeretnénk felidézni egy jászsági származására büszke művészember, Hamar János alakját.

Jászberényben született 1936. október 4-én. Apja, Hamar János a II. világháborúig városi kertész, majd magánkertész, anyja Muhari Erzsébet. Mindketten tősgyökeres jászberényi család leszármazottai. Házuk a Lövész utcában volt.

Már gyermekként próbálkozott a fafaragással, de az élet mégis úgy hozta, hogy vasestergályos lett belőle. Szakmájában 17 évig tevékenykedett.

Középiskolás korában Szolnokra járt a Művésztelepre, ahol rajzolni tanult. 27 évesen Budapestre került, a Szerszámgyárban dolgozott. Beiratkozott a Vasutas Szakszervezet Képzőművészeti Szabadiskolájába, ahol szintén rajzolt, majd szobrokat készített. Sok rajza maradt fent ebből az időből, és négy márványszobra is, amelyek ma a család kertjében láthatók.

Közben megpróbált fát faragni, tányérokot, széktámlákat, sarokpadot és sok apró tárgyat: csanakot, borotvatartó fadobozt, különböző használatú dobozokat, mángorlót stb. Nagyon izgatta a díszes lószerszámok „fonása”. Szakemberhez ment, de az nem tanította meg, mondván, őt sem tanította senki. Éjszakákon át bontotta vissza a régi szakadt lószerszámokat, így tanulta meg a készítését. Karikás ostorokat is készített, fafaragással, színes berakással vagy ólombeöntéssel a nyelén. A szíjat is ő fonta, legtöbbet 16 ágból. Próbálkozott 32-es fonással is.

Csontot is faragott. Kis dobozokat készített, szerszámnyeleket, kürtöket a magyar szürke marha szarvából.

A faragáshoz, bőrmunkákhoz a szerszámokat is saját maga készítette. Műhelyébe komoly faipari gépeket szerzett be, mindet használta is.

A fenti tevékenységekkel és általában a népművészettel kapcsolatos könyveket vásárolta, állandóan ezeket forgatta, tanult belőlük. Könyvei száma 1500-2000 db körül van. A faragott és bőr munkáit éveken át vitte be a Népi Iparművészeti Tanácshoz, majd munkáját értékelve 1976-ban megkapta a fafaragó és ostorkészítő népi iparművész címet. Számptalan kiállításon, pályázaton részt vett.

Ezek közül érdemes kiemelni az id. Kaposi Antal Országos Faragópályázat és Kiállításon (Balatonlelle) több évben történt eredményes részvételét.

Témáiból fontosabbak a népi bútorkok és gyerekbútorok faragása különböző tájakról. A kalotaszegi és széki szobabútorok emelhetők ki leginkább ezek közül. Székely kapu faragásai erdélyi mesteremberek elismerését is elnyerték.

Munkái nagyobb része magángyűjtők tulajdonába került, kisebb hányada a család birtokában van.

A faragások, bőrmunkák készítése jól társult nála gyűjtőszenvedélyével. Fiatal házas korában felesége családjában látott néhány festett paraszttányért, bőrrös kulacsot, köcsögöket. Ezek felkeltették az érdeklődését a népi használati tárgyak iránt, s elkezdte gyűjteni őket (kolompok, rokka, tányérok, csészék, köcsögök stb.). Felesége debreceni civis polgári családból származik. Az 1800-as évek eleje óta van a család tulajdonában egy debreceni (hajdúsági) párta, amelyet eleinte a legnagyobb lány viselt az esküvőjén, majd amikor már nem ebben esküdtek, megkapták az esküvőjük után. Így került Hamar János feleségéhez, aki a legidősebb lány volt. Ez a gyönyörű, ma már csak múzeumban látható fejké adta a kedvet a népviseletek pártáinak, főkötoinek gyűjtéséhez. Eleinte vonattal, busszal járta az országot és hozta a főkötoiket, majd vitrint is vett, ill. készített hozzájuk, hogy tárolni tudja azokat. Amikor már tehetette, gépkocsival járta az országot, ekkor kezdte gyűjteni a népviseleti ruhákat, tulipános ládákat, szövőszékeket.

A ruhákat komódokban, ládában, dobozokban tartotta. S hogy gyönyörködni is tudjon bennük, bábukat készített, és ezeket felöltöztetve kiállította a lakásban. Egy szobát a családi házban berendezett kalotaszegi (Vista községbeli) bútorokkal, használati tárgyakkal. A bútorokat ő készítette, faragta, festette. Amikor az első unokája 3 éves lett, készített karácsonyra egy kis népi, kalocsai szobabútort. A kislány nagyon szeretett vele játszani. Ekkor elhatározta, hogy ha egészsége engedi, más vidék bútorait is elkészíti kicsiben. A párnák a felesége keze munkáját dicsérik.

Iparművészi munkáját szakmailag a különböző népművészeti tárgyak gyűjtésével egészítette ki. Szenvedélyes gyűjtő volt. Idővel a hagyományos népi öltözetek igazi – mértékadó szakmai körökben is elismert – szakértőjévé vált.

Pomázon 1996-ban nyílt meg a róla elnevezett néprajzi gyűjtemény, ahol 4 szobában, konyhában, előszobában állandó kiállítása van. A bútorokat, berendezési tárgyakat, a népviseletbe öltözött bábukat Hamar János a városnak adományozta.

Az így kialakított Népviseleti Gyűjtemény szobáiban külön-külön kerültek elhelyezésre a kalotaszegi, széki, kazári, rimóci bútorok és népviseletek.

A gyűjteménynek helyt adó városi épület állaga az utóbbi években fokozatosan romlott, életveszélyessé nyilvánítását követően 2012 tavaszán bezárt, s a gyűjteményt fel kellett számolni.

Egész életében nagyon tevékeny, gyors munkájú, aktív, jó kedélyű, barátságos ember volt. Fáradhatatlan a faragásokban, gyűjtésekben, közben még két házat is felépített. A család azzal segítette a munkáját, hogy hagyták azt csinálni, amit szeret.

Élete utolsó éveiben már alig készített valamit, inkább a néprajzi gyűjteményét bővítette, rendezte. Fáradékony volt betegsége miatt, s 2008. április 11-én 71 éves korában eltávozott közülünk.

Jászsgai kötődését élete végéig megőrizte.

Hamar János (2007)

Széktámlák (fa)

Mária kis Jézussal (fa)

*A Népviseleti Gyűjtemény épülete és kapuja
(1996)*

Ézsiás Adrienn - Horváth Brigitta - Kalló Brigitta

JÁSZJÁKÓHALMA EMLÉKTÁBLÁI¹

Jászjákóhalma emléktáblákban gazdag település. Igaz, hogy a jelenleg található 27 tábla nem arányosan oszlik el a felrakás ideje szerint; sőt igen nagy a különbség e téren. A XIX. századból mindössze egy tábla származik; az sincs már eredeti helyén. A második világháború végéig – a XX. század első felében – is csak három tábla került a falra. A szocialista korszakban – 1989 végéig – szintén három táblával gyarapodott a kollekción. 1989 végétől 2002 végéig az első még a tanácsi időszakban, majd a három szabadon választott önkormányzati ciklusban Fodor István Ferenc polgármestersége idején – aki egyben honismereti szakkörvezető is volt – 13 tábla került elhelyezésre. A maradék hét tábla az utóbbi 10 év termése.

A polgármester személye azért is meghatározó volt, mert a táblák nagy részét a honismereti szakkör, vagy a szakkörrel közösen más civil szervezet, vagy az önkormányzat állította. A honismereti szakkör – mely ez évben egy év híján fél évszázada működik – aktívan részt vett 17 tábla állításában, bár ez nem olvasható mindegyik tábla szövegében, de a feliratok összeállításában, a jelzett esemény, vagy személy felkutatásában jelen volt. Az emléktáblák közül egy újraállítás, ugyanis a volt tanácsházára a régi '48-as tábla helyett újat kellett készíttetni.²

Az is érdekes, hogy akik élcelődtek a táblaállításokon az említett 12 évben, utána saját maguk is állítottak táblát, mert olyan szituációba kerültek, hogy nem kerülhettek ki presztízvesztés nélkül. Az 1944-es áldozatok emlékére a 60. évfordulóra nem engedte a községvezetés az elhelyezést, 7 évvel később viszont igen. Az Ipartestület – mint liberális civil szervezet – is csak mosolygott korábban, de a JÁKOB felkérését már nem utasította vissza, és a Batthyány utcában a honismereti szakkörrel együtt állított táblát – nem véletlenül a 2002-es választások előtt. Az Ipartestületnek viszont nem volt barátságos lépése, hogy egy félrevezető táblát helyezett el a székházán 2006-ban. Ezek a példák azt bizonyítják, hogy mások is ráébredtek néhány esetben az eredettudat fejlesztésének fontosságára, még ha azt kampánycélokra használták is.³

A táblák általában műköből készültek, és a legtöbb esetben csak egyszerű felirat van rájuk vésve, egyszerű betűkkel. A tartalom volt a fontos; csak néhány kivétel van, ahol patinásabb (értelemszerűen pl. az 1894-es), vagy ábra van rajta (1848-as és Trianon). A táblák kétharmadát – 1991-től – Bankos István jászapáti mester készítette, előtte 1-2 tábla alkotója Bötös János Jászberényből.⁴

¹Az ez évi megyei honismereti pályázaton jutalmazott cikk módosított változata. Az eredeti pályázatban minden tábla két fotóval szerepelt, így látható volt a formája, mérete, színe az egyiken, a másik pedig távolabbról készült, amelyen az épületen való elhelyezését lehetett látni.

² Fodor István Ferenc visszaemlékezése.

³ Fodor István Ferenc visszaemlékezése.

⁴ Itt az ismeretség volt a döntő: az utolsó tanácselnök Bötös Jánost ismerte, mint vadásztársát, Fodor István Ferencnek pedig gimnáziumi társa volt Bankos István.

Sétánkat a gátórháznál kezdjük, – mely egy tanya a belterület szélén – és kb. 2 km megtétele után jutunk el a Kék Golyó kocsmáig, a Fő útról csak kisebb, oldalsó kitérést téve. Mindössze a volt kapitányréti iskola épületén lévő két emléktábla van távol a tanyán, az utolsó belterületitől 5 km-re.

1. Ady Endre 1913 októberében jászberényi barátjánál járt látogatóban. Egy átmulatott éjszaka után a krónikás szerint kikocsiztak a jákóhalmi külső Tarna-hídig.⁵ Ott épült 1958-ban egy gátórház, melyen a KÖTIVÍZIG hozzájárulásával helyezték el táblát a honismereti szakkör. (Túláti tanya)

IDÁIG KOCSIZOTT KI
JÁSZBERÉNYI BARÁTAIVAL
ADY ENDRE
KÖLTŐ
1913. OKT 13.-ÁN⁶
HALÁLÁNAK 75. ÉVFORDULÓJÁN
A HONISMERETI SZAKKÖR
1994

2. Szent József tér 10. A volt mozi épülete ma az Ipartestület székháza. Rajta a táblát 2006-ban helyezték el, sajnos nem valós tartalommal. Az ipartestület csak 1931-ben alakult meg, 1906-ban iparos olvasókör alakult a községben.

„ISTEN ÁLDJA A TISZTES IPART!”
AZ IPARTESTÜLET MEGALAKULÁSÁNAK
100. ÉVFORDULÓJÁRA
ÁLLÍTTATTA AZ IPARTESTÜLET
2006-BAN

3. Községgháza (Fő út 27.) a Szent József tér felől a falu legújabb emléktáblája, melyet a múlt év október 30-án avatott a JÁKOB (elszármazottak), annak a 9 jákóhalmi áldozatnak az emlékére, akik 1944. október 30-án a falu különböző pontjain (többen e helyen) szovjet légitámadás áldozataivá váltak a front előtt 2 héttel. A 60. évfordulóra, 2004-ben, még nem engedték a községgháza falán a tábla elhelyezését.

A JÁSZJÁKÓHALMÁT
1944. OKTÓBER 30-ÁN ÉRT SZOVJET
LÉGITÁMADÁS ÁLDOZATAINAK
EMLÉKÉRE.
A JÁSZJÁKÓHALMÁRÓL
ELSZÁRMAZOTTAK BARÁTI
TÁRSASÁGA
2011. OKTÓBER 30.

⁵ Az 1944-es felrobbantás előtt itt a korábbi vízimalom miatt két kőhíd volt a Tarnán.

⁶ Időközben kiderült, hogy a pontos dátum egy nappal korábbi: október 12.

4. Szintén a községházán van egy centenáriumi tábla 1848 emlékére. A régi községházára tették 1948-ban, majd a megsemmisült tábla helyett az új épületre új táblát helyeztek 1988-ban. Március 15-én itt koszorúznak.

A CENTENÁRIUM EMLÉKÉRE

1848-1948

(Kossuth címer)

JÁSZJÁKÓHALMA

KÖZSÉG LAKÓI⁷

5. Szemben, az emeletes iskolán (Fő út 48.) 1989 karácsonya előtt helyzetett el emléktáblát a községi tanáccsal közösen a honismereti szakkör a jászok letelepedésének 750. évfordulóján. Május 6-án a Jászok napját itt ünnepeljük.

A JÁSZOK LETELEPEDÉSÉNEK

750-IK ÉVFORDULÓJÁRA

1239-1989

JÁSZJÁKÓHALMA LAKOSSÁGA

6. Mellette, a Horváth Péter szülőháza helyén épült házban – ma az iskola része – a Jászkunság első történetírójára emlékező tábla áll, melyet a szakkör megalakulásának 30. évfordulóján avattak igen nagy hóvihárban 1993. november 13-án.

A VOLT HORVÁTH KERTBEN ÁLLT

KŐHALMI HORVÁTH PÉTER

1756-1829

SZÜLŐHÁZA

NÉVADÓJA - A JÁSZKUN

TÖRTÉNETÍRÓ, GIMNÁZIUM

IGAZGATÓ, JÁSZ ALKAPITÁNY

EMLÉKÉRE

A HONISMERETI SZAKKÖR

-1993-

7. Két háznyi távolságra – Fő út 54. – az óvodán 3 emléktábla is van: 1926-ban az óvoda alapításának félévszázados évfordulóján tették fel az elsőt az alapító tiszteletére.

GUBICZ ANDRÁSNÉ

POLDERMAN JÚLIA

OVODÁNK ALAPÍTÓJÁNAK EMLÉKÉT

HÁLÁS KEGYELETTEL ŐRZI

JÁKÓHALMA KÖZSÉG LAKOSSÁGA

1826⁸ 1876 1926

⁷ Középen a Kossuth címer is rajta van.

⁸ Az első dátum a nevezett születési éve, mivel éppen 50 éves korában halt meg, így az is kerek évforduló volt.

8. Alatta a centenáriumra elhelyezett 1976-os tábla, melyet Muhari Árpádné, akkori vezető óvónő harcolt ki a tanácselnökkel szemben.

ÓVÓDÁNK
100 ÉVES
FENNÁLLÁSÁNAK
ÉVFORDULÓJÁRA
1976

9. A harmadik a 130. évfordulóra⁹ készült, amely egyben névadó is volt: Poldermann Júlia nevét kapta az óvoda. (A nevét saját maga „nn”-nel írta, mégis „n” került a táblára!)¹⁰

POLDERMAN JÚLIA
SZÜLETÉSÉNEK 180
ÉVFORDULÓJA
ALKALMÁBÓL
2006

10. Szemben az épülettel a Széchenyi út-Bajcsy utca kereszteződésénél álló gazdakörön is (Gubicz András gazdakör) van két emléktábla. Az egyik a névadó – Gubicz András – emlékére, kinek neje volt Poldermann Júlia. Az épület 1929-ben gazdakörnek épült, 1950-ben államosították, majd 1997-ben névleges áron visszavásárolta a gazdakör.

GUBICZ ANDRÁS
1820-1869
MEZŐGAZDASÁGI GÉPÉSZ
HALÁLÁNAK 125. ÉVFORDULÓJÁN
A NEVÉT VISELŐ GAZDAKÖR
1994

11. A másik táblát Czettler Jenő emlékére állították, aki négy cikluson át volt a jászjákóhalmi választási körzet országgyűlési képviselője. Az ő segítségével épült a gazdakör épülete is.

CZETTLER JENŐ
1879-1953
A JÁSZJÁKÓHALMI VÁLASZTÓKERÜLET
ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐJE 1920-1935
ÉS A JÁSZOK EGYESÜLETE
ALAPÍTÓJA EMLÉKÉRE
ÖNKORMÁNYZAT
JÁSZOK EGYESÜLETE 1996

12. Az épület előterében – belül – is van egy emléktábla Dohy Gábor 1919-ben kivégzett jegyző emlékére.
13. A 90. évfordulóra állított táblának a községházán lett volna a helye, de a községvezetés nem járult hozzá.

⁹ Itt ugyanaz a helyzet; valójában két évfordulóra készült a tábla.

¹⁰ Már az eredeti táblán is rosszul szerepel a név, mivel a sírkövön két n-nel van írva – németesen.

DOHY GÁBOR
 (1877-1919)
 JÁKÓHALMI FŐJEGYZŐ
 TART. FŐHADNAGY
 EMLÉKÉRE
 AKIT 1919. MÁJUS 8-ÁN
 AZ ABONYI REFORMÁTUS TEMETŐBEN
 A KOMMUNISTA DIKTATÚRA KIVÉGZETT.
 A 90. ÉVFORDULÓRA ÁLLÍTTATTA
 JÁSZJÁKÓHALMI POLGÁRI KÖR

Magyarországért Alapítvány¹¹
 2009

14. Két keresztutcával távolabb a Széchenyi úton, a Batthyány utca 7. számú házban az Ipartestület helyezett el emléktáblát az iparos olvasókör megalapítójának – Fejes Jánosnak – 110. születésnapján, a szülőházán. (Az ő unokamenye a JÁKOB alapító ügyvezetője.)

FEJES JÁNOS 1812–1975
 AZ IPARTESTÜLET ALAPÍTÓ TAGJA ÉS ELSŐ ELNÖKE
 SZÜLETÉSÉNEK 110. ÉVFORDULÓJÁN E TÁBLÁT ELHELYEZTE
 AZ IPARTESTÜLET ÉS A HONISMERETI SZAKKÖR
 2002. 09. 13.

15. Visszatérve a Fő útra, mindjárt a Széchenyi út sarkán lévő épületben (33. szám) – melynek helyén 1854-ig a községháza állt – két emléktábla is van. Az egyik a kis előtérben a bejárattal szemben a honismereti szakkör megalapítójának – Váradi Zoltánnak – emlékére, melyet 5 évente a szakköri jubileumok alkalmával ünnepélyesen megkoszorúznak. (Az épületben van jelenleg a helytörténeti gyűjtemény és a Laki Ida-képtár.)

VÁRADI ZOLTÁN
 1897-1983
 SZÜLETÉSÉNEK
 100. ÉVFORDULÓJÁRA
 1997

16. Jelenleg nincs a falon – a helytörténeti részben található – az az emléktábla, mely eredetileg a Római Katolikus Olvasókör épületének belsejében állt a falon, a templom mögött (ma Idősek napközije a Wesselényi u. 12. alatt). 1894 karácsonyán helyezték el oda, felsorolva rajta az adakozókat az adományozott összeggel együtt. A tanácsi időkben ledobták a falról, és bekerült a gyűjteménybe.¹²

¹¹ Az alapítvány „virágos” emblémája van a táblán.

¹² A tábla a fotómellékleten látható.

17. Két házzal arrébb (Fő út 37.) a Gyógyszertáron az I. világháborús emlékmű felőli park irányában Szabó Szabolcs emléktáblája, aki Szoboszlai Szabó Jenő gyógyszerész fiaként született itt. Ő volt a JÁKOB egyik alapító díszelnöke.

E HÁZBAN SZÜLETETT
SZABÓ SZABOLCS
RAJZFILMRENDEZŐ
1927-2003
A VÍZIPÓK-CSODAPÓK
ALKOTÓJA
HONISMERETI SZAKKÖR
2003
JÁKOB

18. Vele szemben a Fő út 39. szám alatt, a Plébánia park felőli oldalán Hegyfoky Kabos emléktáblája, aki kápláni teendői mellett később jeles meteorológiai megfigyelő lett. Még a régi plébánia épületében lakott, melyet 1904-ben elbontottak.

HEGYFOKY KABOS
1847-1919
EURÓPAI HÍRŰ
METEOROLÓGUS
ÉS ORNITOLÓGUS
JÁSZJÁKÓHALMÁN VOLT
SEGÉDLELKÉSZ 1875-1877
1992

19. A Plébánia melléképületének Fő út felőli hátsó falán új tábla hirdeti Trianon emlékét. Azért ott került felavatásra a 91. évfordulón, mert az előtte lévő kis parkban volt egy Trianon emlékpark a két háború között. A nemrégiben alakult Keresztény Értelmiségek Helyi Csoportja állíttatta.

TRIANON
1920. JÚNIUS 4.
„HISZEK EGY ISTENBEN, HISZEK EGY HAZÁBAN,
HISZEK EGY ISTENI ÖRÖK IGAZSÁGBAN,
HISZEK MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSÁBAN”
/MAGYAR HISZEKEGY/

(Középen Csonka-Magyarország térképe az akkori négy elszakított nemzetrésszel.)

EBBEN A KIS PARKBAN ÁLLT A
KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT
A TRIANONI EMLÉKHELY

KERESZTÉNY ÉRTELMIÉGIEK SZÖVETSÉGE
JÁSZJÁKÓHALMI CSOPORTJA
2011. JÚNIUS 4.

20. A Plébániával szemben a 31-es út kanyarjában lévő Mária kert mögött áll a község faluképi jelentőségű volt iskolája, melyen 3 emléktábla is van. 1958-ban – építésének félszázados évfordulóján – helyeztek el a közepére egy kis táblát. 10 évvel később alá elhelyezték akkori rekvizitumokat. Ezen ott volt szakkörvezetők is; akkor úgy döntöttek, hogy 50 év múlva lehet kibontani. Ez 6 év múlva időszerű.

ISKOLÁNK
50 ÉVES
ÉVFORDULÓJÁRA
1908-1958

21. Ugyanezen az épületen helyezte el az akkori önkormányzat 1991-ben az 1956-os forradalom és szabadságharc 35. évfordulójára azt az emléktáblát, mely lehetővé tette az évenkénti megemlékezéseket.

AZ 1956-OS
FORRADALOM
ÉS
SZABADSÁGHARC
35.
ÉVFORDULÓJÁRA
JÁSZJÁKÓHALMA
LAKOSSÁGA
1991

22. A bejárat mellé – ugyanerre az épületre – került fel az az emléktábla, melynek szövegéről és helyéről már 1929-ben döntött az akkori községvezetés, de nem került fel a helyére. Szakkörvezetők megtalálta a megyei levéltárban a szöveget, és több mint 70 év múltán elhelyezték a táblát. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 80. évfordulóján országos mozgalom volt, hogy ahol történt valami akkoriban, azt örökítsék meg.¹³

1849. ÁPRILIS 3-ÁN VÁMOSGYÖRKÖL KÖZSÉGÜNKBE
ÉRKEZETT, S ITT TÁBOROZOTT A HONVÉDSEREG
II. AULICH HADTESTE, MELYET
E NAPON SEKULICH¹⁴ ALEZREDES PARANCSNOKOLT,
ÁPRILIS 4-ÉN PEDIG TOVÁBBVONULT FARMOSRA.

¹³ A táblán az 1929-es dátum az eredeti döntés időpontjára utal.

¹⁴ Sekulich István

ÁLLÍTTATTA A 80. ÉVFORDULÓN A HADIMÚZEUM
KEZDÉSÉRE JÁSZJÁKÓHALMA KÖZSÉG KÖZÖNSÉGE.
AZ EMLÉKTÁBLA A HONVÉDELMI MINISZTERIUM
ZRÍNYI KOMMUNIKÁCIÓS SZOLGÁLTATÓ KHT.
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT. 1929–2002

23. A templommal szemben a Nagy-Ficzek iskolán, amely 1900-ban épült (Fő út-Bocskai utca sarok)¹⁵ – még abban az évben állítottak emléktáblát Ficzek Károly plébánosnak, az építtetőnek, halála előtt 3 évvel.

A tanügy áldozatkész barátjának

Ngys. és főtiszt.¹⁶

FICZEK KÁROLY

cz.¹⁷ kanonok érd.¹⁸ esperes

plébánosnak¹⁹

a község jótevőjének

emlékül állíttatta

JÁSZ JÁKÓHALMA KÖZSÉG

Elöljárósága

1900.

NOVEMBER 4.

Bali Gy.

J.berény²⁰

24. Innen a 3. utca balra a Honvéd utca, melynek 4. számú házán Katkó István író szülőházát hirdeti a honismereti szakkör emléktáblája. Saját maga mondta egyik író-olvasó találkozója alkalmával, hogy abban a házban született. 100 folytatáson át vezette főszerkesztőként a tévében a Nyitott könyv című irodalmi sorozatot.

E HÁZBAN SZÜLETETT

KATKÓ ISTVÁN ÍRÓ

1923-2000

HONISMERETI SZAKKÖR

2003

25. A következő utcát Gyurkó Jánosról nevezték el. Az Antall-kormány volt környezetvédelmi minisztere a közeli házban lakó keresztapjáéknál – a falu népszerű állatorvosánál – töltötte gyerekkora nyarait. Tizenegyen voltak testvérek. Az ő neje volt a községzászló avatásánál a zászlóánya. Fiatalon

15 Eredetileg a Fő útra nyílt a bejárata, de fél évszázad múltán a rendkívüli módon megnövekedett forgalom miatt – biztonsági okokból – a Bocskai utcába helyezték a bejáratot. Az eredeti számozás megmaradt a Fő útra.

16 Nagyságos és főtisztelendő

17 Címzetes.

18 Érdemes.

19 Az eredeti szövegben is plébánosnak van írva.

20 Abban az időben az egyik legismertebb jászberényi kőfaragó, aki néhol feltüntette a nevét: Bali György.

meghalt 1996-ban, a táblát a Jászfákóhalmi Polgári Kör állította – az évszám lemaradt róla: 1998-ban, halála után 2 évvel. Az utca elnevezését az is indokolta, hogy itt volt a Bethlen utcának egy harmadik ága, és a volt tsz irodát három tulajdonos szerezte meg; az eredetileg mind a Fő út 92-re számozott épület így három utcára került az új tulajdonosoknál (Fő, Bethlen, Gyurkó).²¹

GYURKÓ JÁNOS

1952-1996

KÖRNYEZETVÉDELMI MINISZTER
E KÖRNYÉKEN TÖLTÖTTE ROKONOKNÁL
GYEREEKORA NYARAIT
POLGÁRI KÖR

26. Majdnem szemben van a Kék Golyó koresma, amely kék szemű volt vezetőjéről kapta a nevét. (Fő út 57.) Itt állt az a tüzelős istálló, melyet 1853 januárjában rágyújtottak Fazekas Dávid betyárra, hogy el tudják fogni.²² A legendás betyár bekerült az irodalomba²³is, és a nép ajkán is fennmaradt mondában, népdalban. Az eseményt a 150. évfordulón a honismereti szakkör emléktáblával örökítette meg.

EZEN A HELYEN ÁLLT AZ AZ
ISTÁLLÓ, MELYET RÁGYÚJTOTTAK
A ZSANDÁROK
FAZEKAS DÁVID
JÁKÓHALMI BETYÁRRA
- 150 ÉVVEL EZELŐTT -
1853 JAN. 25-ÉN
HONISMERETI SZAKKÖR
2003

27. Két emléktábla innen még 6 km-re Jászapáti felé, a 31-es út bal oldalán található a volt Kapitányréti iskolán. Az egyiket még 1937-ben – az építés után 10 évvel – helyezték el azok tiszteletére, akiknek köszönhető az iskola ottléte.

EZEN ISKOLA TELKÉT
özv. EGYHÁZI JÓZSEFNÉ LUKÁCSI ANNA
KISBIRTOKOS,
SZENT JÁNOS HARANGJÁT PEDIG
ZSIDÓ M. JÁNOS

²¹ A Polgári Kör elnöke ebben az időben az említett állatorvos – dr. Gyurkó László – neje volt. Az avató személye Hende Csaba, a mai honvédelmi miniszter, aki akkor Dávid Ibolya MDF elnök megbízásából volt jelen, mivel Gyurkó János az Antall-kormány minisztere volt.

²² Néhány nappal később Gyöngyösön kivégezték.

²³ Ráth-Végh István: Hatalom és pénz.

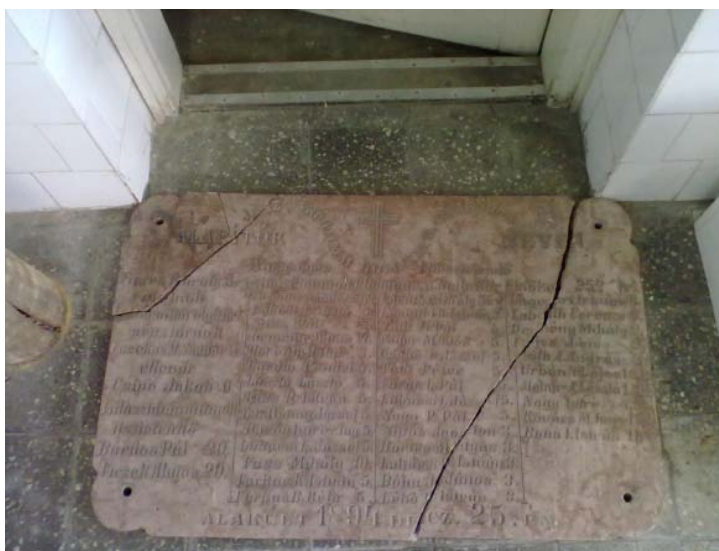
KISBIRTOKOS
ADOMÁNYOZTA.
NEMES ÁLDOZATKÉSZSÉGÜKET HÁLÁVAL ÖRÖKÍTI MEG
A KAPITÁNYRÉTI TANYAI LAKOSSÁG.
1937.²⁴

28. A másik tábla ugyanazon az épületen, a másik sarkon van elhelyezve dr. László István Péter emlékére, aki innen indult el hosszú útjára, hogy jogászként, újságíróként megjárja Rákosi börtönét is, majd a falu díszpolgáraként halt meg. Utolsó kívánsága volt, hogy hamvait a tanyájuk helyén szórják szét, a család pedig ide helyezett el egy emléktáblát, hogy mégis maradjon emléke szeretteinek.
- 29.
- 30.

Dr. LÁSZLÓ ISTVÁN PÉTER
1917-2001
ARANYTOLLAS ÚJSÁGÍRÓ
JÁKÓHALMA DÍSZPOLGÁRA
HAZA TÉRT MEGPIHENNI
LEGYEN ÁLDOTT E FÖLD KAPITÁNYRÉT
AZ Ő EMLÉKÉRE
FELESÉGE ZSUZSA NL.²⁵ ERIKA

²⁴ Ugyanilyen tábla volt elhelyezve az érintettek nevével a varjasi tanyasi iskolán is, mely azonban az épület 1964-es bontása körül elkallódott. 2004-ben – az elbontás félévszázados évfordulóján – a mellette álló keresztben helyeztek el emléktáblát a korábban arra lakók, de mivel ez a kereszt része, itt külön nem szerepel emléktáblaként a felsorolásban.

²⁵ Nevelt lánya.

Régi emléktábla

Új emléktábla

Fodor István Ferenc

HÁROM A SZŐLŐ

A Jászság nem tartozik ugyan a kifejezetten szőlőjéről és boráról ismert területek közé, azonban mégsem elhanyagolható ilyen téren. Az alföldi – kunsági borvidékhez tartozik két jászsági település: Jászberény és Jászszentandrás¹, de vannak szőlőtermő területei Jászfelsőszentgyörgynek, Jászdózsának és Jászágonak is.

Jászjákóhalma határában – noha nem tartozik ezek közé – a község történetében három szőlőterületről tudunk. A legrégebbi abba a csoportba tartozik, mely minden redemptus település határában megtalálható volt több mint egy évszázadon keresztül, ugyanúgy, mint az erdő. A XVIII. század második felében a jász települések vezetői erősen szorgalmazták a szőlőtelepítést.² A jákóhalmi szőlőben egy 1789-es adat szerint az évben 787 cseber bor termett, mely – egy cseber kb. 42,5 liter – mai értékre átszámítva kb. 330-340 hektoliternek felel meg. Ebben az évben egyébként már Ladány és Alsószentgyörgy kivételével minden jászsági redemptus településnek volt szőlője, ami azt is bizonyítja, hogy főleg az északibb területen telepítettek szőlőt, ahol homokosabb volt a talaj.³ Érdekes az is, hogy a szőlőtelepítéssel a jászok régi szeszes itala, a boza is visszaszorult, mert helyét átvette a bor.⁴ 1828-ban 109 kh. volt a szőlő területe, mely kb. középmezőnynek számított a Jászságban. Dósának, Felsőszentgyörgynek, Mihályteleknek⁵ kevesebb volt, Ladánynak és Alsószentgyörgynek továbbra sem volt semennyi, a többi öt településnek pedig több volt. A két szőlő nélküli település gyümölcsstermesztéssel kísérletezett.⁶ Ebbe a szőlősbe – ahogy még az öregek visszaemlékeztek 1966-ban⁷ – csak meghatározott időben lehetett bemenni; ezt a célt szolgálták a csőszök és a szőlőkapuk. Nem lehetett ugyanis bárhol bemenni. Hogy nem volt ok nélküli az óvintézkedés, azt az is bizonyítja, hogy sok volt a lopás, egymás különböző módon történő megkárosítása. Már a község 1753-as tanácsulési jegyzőkönyvében foglalkoznak Nagy János tettével, aki Sípos István kárára 2-3 fő „Kápusztát Le nyakazott”, melyet kölcsönös vádaskodás követett.⁸ 1837-ből viszont az maradt fenn, hogy Furollyás Mátyás szőlőcsősz valaki úgy elverte, hogy orvossal kellett ellátatni, mivel azonban pénze nem volt, így a község fizette ki a kezelés költségét.⁹

¹Kunsági borvidék Cegléd-Monor-Jászsági körzet Jászsági alkörzete.

²Fodor Ferenc: A Jászság életrajza, Bp, 1942.

³Ugyanott.

⁴Fodor Ferenc szerint már addig sem kölesből csinálták, hanem kukoricából. Az ő idejében egyébként még nem volt ismert a jász nyelvmélek, amely tartalmazza ennek az itálnak a nevét is.

⁵Jászteleknek.

⁶Fodor Ferenc 1942

⁷A jászjákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör akkori tagjainak beszélgetésén hangzott el, melyet magnóra vettünk, és szöveges változatban pályázatokon is részt vettünk vele.

⁸Fodor István Ferenc: Jászjákóhalma története, 2008.

⁹Ugyanott.

Tóth József jákóhalmi tanító 1865-ből fennmaradt naplója¹⁰több alkalommal is említi a szőlőt, mivel a tanító úr is rendszeresen járt ki a szőlőjébe dolgozni: július végén több napon át az új ültetést kapálta. Július 31-én „által mentem a szőlőbe és ott reggeliztünk Kálmán fiammal, ők a szolgálóval babot szedtek, én pedig a szőlőt kocsoltam délig.” Augusztus 4-én, pénteken a tanító úr „megvámolta” a testvére szőlőjét: „Az András bácsi szöllejéből egy zsebkendővel bódi szilvát hoztam, mert úgyis más hordja el, ő maga pedig a fősvénysége miatt szabadságot nem ad, hogy vagy egy kosárral is szedhetnének.” A következő csütörtökön viszont már kint volt András bácsi is a bódi szilvát szedni és közben a ferencszállási szentkút¹¹történetét is elmesélte a tanító úrnak. A tanító úr mindig talált munkát a szőlőben augusztusban, szeptemberben is: hol az éretlen birsalmát „bengészte le”, hogy nehogy más tegye, mint máskor, hol szüretelni kellett menni. Látható hát a naplóból, hogy volt ott minden: vetemény, gyümölcs, szőlő, de lopták is rendszeresen. Szeptember 20-án, szerdán „a szőlőn keresztül jöttem, de magamfajta nadrágos embert senkit sem találtam.” Tehát csak parasztok voltak kint, akik gatyában jártak akkoriban. Szeptember 21-én, csütörtökön „Ungváritól kaptunk egy akós hordót, abba szüröcsöltem a bort, ki is sutultattam Ungvárinál, Béla fiam becsípett és hányt, lett már így szögroló végről egy kis toldással 2 akó és 20 itze borom¹² 3 hordóban.” Ezt követően nagyon lecsökkentek a szőlőbe járás eseményei; október végén kerül szóba megint néhány napra, hogy kimentek veszőt ültetni. Közben az országgyűlési választási kampány is elkezdődött, amiből a tanító úr is rendszeresen kivette a részét. Akkoriban még nem tudhatták, hogy ennek az idilli hangulatnak csekély két évtized múltán vége szakad; a szőlőnek a kegyelemdöfést az 1880-as évek filoxéra járványa adta meg. Az addig ismeretlen gyökértetű kipusztította a jákóhalmi szőlőt is. A név azonban ma is él. A falutól keletre eső – a belterülettel majdnem azonos nagyságú – magasabb fekvésű terület a (97 méter a tszf.) Gutahalmon és környékén ma is a Szőlő nevet viseli, ám gyakorlatilag egy tőke sincs benne. Nem telepítették újjá, ennek ellenére még a két világháború közötti időszakban is élt az a szokás, hogy szüreti bált tartottak a faluban, mely a Csárdától¹³induló felvonulással kezdődött és a Jóska zsidó kocsmájánál¹⁴tartott bállal folytatódott.¹⁵ Időnként volt, aki próbálkozott beültetni a maga részét, de ma is csak néhány elvadult példány akad itt-ott. A terület hivatalosan zártkert, ahol gatyamadzagnyi parcellákon növényeket termesztene (a nadrágszij parcella már túl széles lenne). Van, ahol a testvérek már csak keresztben osztották fel egymás közt az örökséget, mert hosszában egy barázda sem lenne.).

10 Tóth József jákóhalmi tanító naplója 1865-ből. Jászjákóhalma, 2008.

11 Ferencszállás – ma Petőfiszállás – pálos szenthely Jákóhalma volt pusztája: Jászszentlászló közelében.

12 Ez a bormennyiség valahol 1 és 2 hektoliter között lehetett, mivel az akó is egy eléggé meghatározhatatlan űrmérték volt, az itze (icce) pedig az előbbinek szintén nem egyértelmű része. Vagyis számtalan változata volt.

13 A csárda, mint az egyik legrégebbi korcsmaépület – a Szőlő mellett, a temetővel szembeni magas parton állt, melyet az 1950-es évek elején a közeli gépállomás építéséhez elhordtak.

14 Ma József Attila út 10.

15 1966-os honismereti szakköri visszaemlékezések.

Noha van benne néhány újabb gyümölcsfa is, még akad mutatóba egy-két százévesnél idősebb diófa. A dédnagyapám által ültetett diófát az egyik rokon tavaly vetette ki. Arról sokkal kevesebben tudnak, hogy volt még egy másik szőlőterület is a határban, a tagosítástól néhány évtizeden át. Mint a korabeli sajtóból tudjuk Csőke úr mindent megtett azért, hogy megszerezhesse a Félegyházapartot az 1856-os tagosításkor.¹⁶ Biztosan nem véletlenül, hiszen Jákó halma 100 méteres tengerszint feletti magassága¹⁷ után ez a 99 méteres domb volt a második legmagasabb terület, ahol a nép ajkán Félegyházának nevezett – a tatárjáráskor elpusztult – falu állt. Csőke úr aztán kitermelte a rom kövét és „csinos borházat” épített belőle, amit az öregek filagóriának hívtak. Szőlőt telepített köré, s „hogy nem mindig a szüretelőök víg danája hangzott ott, hanem olykor a harcz lármája is, az bizonyos.”¹⁸ A faluból Pozsonyba és Pestre egyetemre járó diákok által szerkesztett Jász-Kürt című könyvmegosztó lapban foglalkozik egy cikk a Félegyházaparttal, melyből megtudjuk, hogy Csőke úr, a terület tulajdonosa több irányban is lépéseket tett a föld alatt rejtőző régészeti leletek sorsával kapcsolatban, nem sok eredménnyel, majd: „talán ennek lehet tulajdonítani, hogy nemsokára utána a „Lég urai” tudós írója Lázár Kálmán gróf, Bethlen Farkas nagy érdemű írónk kíséretében átutaztunkban egy napot töltenének a „Félegyházaparton”, hol az érdekebb, már kiásott darabokat megtekintnék, s egy kis szerű ásatást is rendeltek ott el, akkor azonban a halmon díszlő szőlő- s gyümölcsös-kert miatt nagyobb szerű ásatás nem történhetett.”¹⁹

Miután a tanyásodásnak a tagosítás adta meg az igazi indító lökést, így nagy a valószínűsége, hogy az a borház volt az egyik első épület, melyet a falun kívül a határban építettek. Még ha nem is a későbbi értelemben vett tanya volt, de masszív köépület lévén állandó tartózkodásra is alkalmas lehetett.

S meglétét írásos dokumentum is igazolja.²⁰ Valószínű, hogy ez a szőlő is a filoxéra áldozata lett bő negyed évszázad multával, de a filagória túlélhette, mert 1966-ban a honismeretes idős emberek még sokat tudtak róla mesélni. A halom pedig a hivatalos név mellett ma is ismeretes Csőke-part néven is a jász dózsai út 11. kilométerénél. Ma nagy részén akácerdő van, s egy 1990-es évekből való szondázás igazolta egy Árpád-kori falu létét, melyet a tatárok pusztítottak el.²¹

Ám volt Jákóhalmának egy harmadik szőlőterülete is – már a mi időnkben, a XX. század második felében – a Hegyeshalmon (97 méter a tszf.), melynek relatív magassága a környezethez viszonyítva szembetűnő, mint a halom neve is bizonyítja.

16 Jász-Kürt – Jászfákóhalma, 1873. 21 száma jelent meg.

17 Korábban – az idősebb emberek emlékezete is – 101 méterről beszélt, de az a monarchia-beli trieszti (adriai) tengerszinthez viszonyított magasság, miközben a szocialista időkben át kellett térni a kalinyingrádi (balti) tengerszinthez viszonyításhoz. Innen származik a Kékes 1014 méterre csökkenése is, mivel kerekítve 1 méterrel alacsonyabb az Adriai-tenger szintje, tehát a Balti-tengerre áttérve a magasságok „összementek”). Munkámban én is a ma elfogadott balti szintet használom.

18 Ugyanott.

19 Jász-Kürt, 1873. 154. oldal. (A lapnak folyamatos a számozása.) Csőke Pál cikke.

20 Ugyanott.

21 A néhány napos ásatást Selmeczi László végezte, e cikk írójának, mint akkori polgármesternek finanszírozásában. Eredménye olvasható a Jászfákóhalma története című könyvben.

A tetején háromszögelési pont van, oldalából bronzkori halotti urna került elő mádárcsonttal.²²

Mindhárom korábban szőlőt termő terület egy homokvonulathoz tartozik. A jákóhalmi határ nagyrészt feketeföld (csernozjom), azonban az északi hordaléklejtőnek a Mátraaljától Jászszentandrás felé lehúzódo homok buckasorának van egy Jászdózsa felől déli irányban belógó mellékága, mely a dózsai határtól majdnem a jásztelki határig húzódik és a Szemöldhalomban végződik, szinte kétfelé osztva a határt még vízválasztóként is. Tőle nyugatra a Zagyva-Tarna fogadja a vizeket, keletre pedig a Holt-Tarnán, illetve a különböző időkben ásott csatornákból a Milléren át közvetlenül a Tiszába folynak a vizek.

A jákóhalmi határ átlagosan szemlélve nyugatról-keletre lejt, ám a legnyugatibb, az élő Tarnán túli területe (Túlát) a borsóhalmi mocsárvilág része, ma is árvízi szűk-ségtározó. A legmagasabb pont tehát nem a legnyugatibb részen van, hanem éppen az említett homokdűne sor legnyugatibb pontján, mely azonos a község nevét adó Jákó halmával, amin a templom épült. Ezt a természetes dűnét a XV. században több mint két méterrel megmagasították, mielőtt a régi gótikus templomot ráépítették. Mai magassága a balti tengerszint fölött 100 méter. A határ legalacsonyabb pontja viszont nem meglepő hogy ott van, ahol a Holt-Tarna elhagyja a jásztelki határ felé területünket; a Szőghatárnál, a legkeletibb ponttól kb. 100 méterre. Mindhárom hajdani szőlőterület legmagasabb része 97 méter fölé emelkedik, és érvényesül egy részükön a déli lejtő is.

A Hegyeshalmon 1961/62-ben a Petőfi termelőszövetkezet telepített szőlőt; először 30 holdat, a második 30 holdat pedig már a Béke Tsz-szel való összevonás évében, 1964-ben telepítették.²³ Ez akkor egy országos akció volt, jelentős támogatást kaptak hozzá a tsz-ek. Emellett olyan gyakorlati haszna is volt, hogy munkát adott a hirtelen megszaporodott tagságnak. Ismeretes, hogy a tsz-ek szovjet mintára jöttek létre a gazdák tiltakozása ellenére, kényszerrel. A kezdeti időkben még nem 60 év volt a férfi tagok nyugdíjkorhatára, és a nőké nem 55 év, mint akkoriban mindenhol máshol, hanem jóval több: 65-70 év. Egyszerre már amiatt sem bírta volna el az állambiztosítás a korábbi nyugdíjazást, mert hirtelen sok olyan tag került a tsz-be, akinek korábban egy nap hivatalos munkaviszonya sem volt, hiszen a saját földjét művelte. Másrészt viszont gond lett volna a munkák elvégzésével is, hiszen sokan a fiatalabbak közül elmenekültek az iparba. A szőlőben egész éven át kemény munkára volt szükség, s az akkoriban még ehhez szokott – főleg idősebb tagok – szívesen dolgoztak itt. A szőlő sok kézimunkát igényelt (metszés, nyitás, kapálás). Általában egy embert kellett hektáronként számolni, aki itt dolgozott. Szakértőként Mengyi László volt alkalmazásban, aki Jászszentandrásról költözött a Varjasra, majd később a Kapitányrétre, egy tanyára.

22A jászjákóhalmi helytörténeti gyűjteményben található.

23 Szabari István visszaemlékezése, aki 1972-től volt a Béke Tsz elnöke, de már korábban ott dolgozott fiatal agrárszakemberként.

A termesztett fajták közül a kövidinka volt a legtöbb, továbbá kevés rizling, piros szlanka – csemege, korán érő. 34 mázsa körüli szőlő termett évente, összesen 150-200 hektoliter bor. Volt must is és csemegeaszőlő is. Ha összehasonlítjuk a régi szőlő 1789-es adataival, akkor ez kb. a korábbi éves termés felét jelenti. A tagok a munkateljesítés arányában kedvezményesen juthattak a terméshez: 3, 5, 7, 10,- forint volt litere a bornak. A demizsonokat minden szombaton kellett leadni a tsz irodánál, ahonnan Fodor

Hegyeshalmi szőlő

István, mint tsz fogatos²⁴ kivitte a Szőlőbe, ott megtöltötték, és mindenki a sajátjában kapta meg a bort. Később az iroda udvarában álló kis épületbe hozták be a bort, és ott történt a kimérés; minden igénylő hetente kiváltotta a jegyét, aztán a jogosultság arányában kapta a bort. Kellemes ivású volt a pincében. A Szőlő közepén állt egy borház, ami eredetileg még a Petőfi Tsz gépműhelyének készült, és később alakították át erre a célra. Kitermeltek belőle másfél méter földet, így félig-meddig pince volt; olyan szuterénszerű. Az előtérben ment a préselés a kádból a hordóba. A '70-es évek vége felé Muhari Zoltán – kinek eredeti végzettsége borász volt – kezelte a bort, s ebben az időben igen fajsúlyos italt sikerült előállítania. Az itt termelt szőlőből. Szükség esetén a jászapáti mezőgazdasági szakiskolából is jöttek tanulók, szakemberek, de a jákóhalmi iskola diákjai is szüreteltek itt gyakorlati oktatásként, ami a munkára nevelés egyik

²⁴ Egy családi vonatkozás: ő édesapám volt, aki sertéstelepre kerülése előtt több mint egy évtizeden át kocsiként dolgozott a tsz-ben. A lovak – s vele együtt a lovaskocsik – száma azonban egyre fogyatkozott előre haladva az időben.

formájaként működött, mely ekkoriban az iskolai oktatás része volt.²⁵ Kb. 30 évig állt fenn a szőlő- és bortermesztés ezen a helyen. A '80-as évek végére szántófölddé minősítették vissza a területet. Nem volt már gazdaságos tovább fenntartani, s mivel kézi művelésre lett kialakítva, így gépekkel nem lehetett nagyüzemi módon megművelni. A területnek egyébként kb. 30 %-a volt erre a célra alkalmas; déli fekvésű, homokos talajú.²⁶ A Petőfi Tsz eredetileg még a dülő másik oldalán is akart telepíteni szőlőt a 31-es út felőli oldalon, de ez már nem valósult meg.

A mellékelt három térképvázlaton az 1960/70-es években készült térképen láthatók a volt szőlők helyszínei. Mindhárom helyszínen a sötétebb színezés a balti szint fölötti 95 métert meghaladó magasságot jelzi, a térkép méretaránya pedig ugyanaz. Az egyes kép az Öreg szőlőknek nevezett területet ábrázolja. A helyszín beazonosítható a bal felső sarokban található faluszéllal, a bal alsó sarokban pedig a nehezen járható út a jásztelki 3232-es számú összekötő út. Azért szerepel rajta ez a megnevezés, mert 1968 előtt – az eredeti térkép készítésekor – földút volt.

Egy szőlősgazda szemlét tart

25 Én 1962-ben nyolcadikosként kerültem be a tanyasi iskolából a faluba, majd két évig a helyi gimnázium tanulója voltam. Ebben az időben – 1962-65 között mi is voltunk kint több napon szüretelni, ami persze az ezzel járó kockázatokkal járt, hiszen a permetezés, kénezés miatt a sok mosatlan szőlő, meg must fogyasztása igencsak megmozgatta az emésztőrendszerünket.

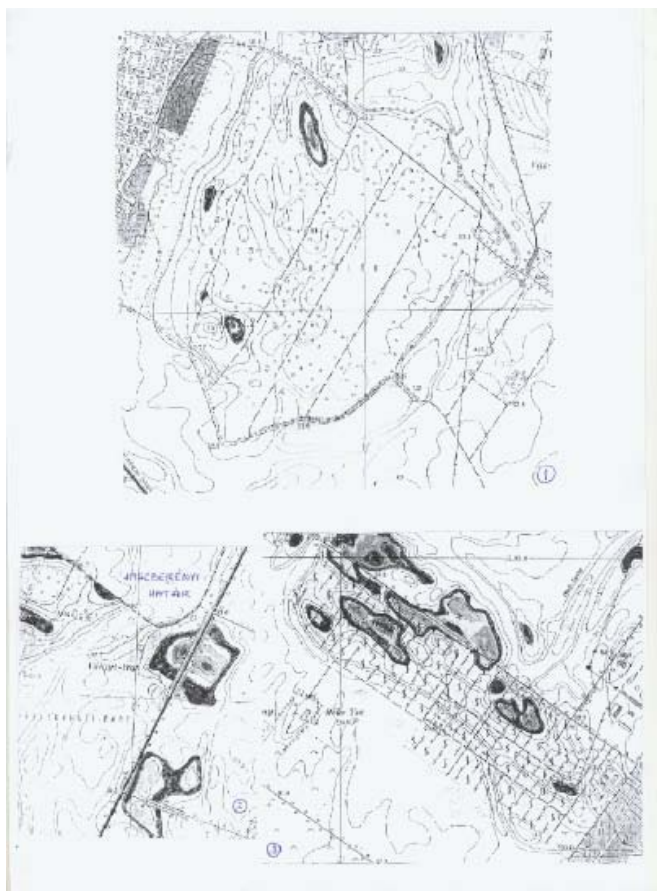
26 Szabari István szakmai véleménye.

Azóta kimérésre került a Jászság közepe is, mely kb. a vázlat jobb alsó sarkába esik. E területet ma is Szőlőnek nevezik, de nem nevezték Öreg Szőlőknek akkor sem, amikor a térkép készült; vélhetően azért írták rá a térképészek, hogy megkülönböztessék a másik szőlőterülettől, melyet viszont nem neveztek Új Szőlőnek, hanem Tsz szőlőnek.

Az is látható, hogy annak ellenére, hogy csak kevés helyen haladja meg a magasság a 95 métert, de a relatív magassága jelentős, mert főleg a község belterülete felől – a mellette lévő Tilos nevezetű vízállásos terület felől – több méterrel magasabban van, s öt dűlőföld van benne, négy dűlőúttal. A többi irányból viszont árok veszi körül – a Szőlőárok –, mely a környék vizeit is összegyűjti, és a Győr-árokban viszi Jásztelken át a Zagyvába.

A kettes vázlaton az időrendben második szőlőterület helye látható. Itt már semmi nem utal a hajdani szőlőre. A török idők végéig a felső rész a négyszállási határ része volt, majd egyharmada Jákóhalmához, kétharmada Jászberényhez került a Redemptio-kor, mivel Négyszállás község elpusztult. A területet kettészelő út mai formáját 1934-ben kapta, amikor átvágták a Félégyháza-partot, és műutat építettek Jászdózsa felé. Csőke úr szőlője tehát egész a berényi határon volt, s a mai úttól balra volt a halom legmagasabb pontja, ahol az Árpád-kori település templomának köveiből felépült a borház. Itt ma akácerdő van.

A harmadik vázlaton már egész más kép látható, ott ugyanis a térképezés abban az időszakban folyt, amikor élő szőlő volt a magaslaton. Pontosán látható tehát a szőlőkultúrát jelző térképjel, annak ellenére, hogy a másik volt szőlőterületre utalva nem szerepel rajta sem az Új Szőlők elnevezés, sem a közbeszédben használt Tsz szőlő. Itt ugyan még nincs kimérve máig sem, hogy hol van a jákóhalmi határ közepe, de az szinte biztos, hogy erre a területre esne. Nagy területű, homokos dűnesorról van szó, melynek legmagasabb része a különösen kiemelkedő Hegyeshalom, melyről a határ legnagyobb területű dűlőföldje a nevéet kapta. A jobboldalt ÉK irányba haladó – azóta műút – a kb. egy km-re lévő 31-es útra visz ki a Kapitányréti erdő falu felőli oldalán.

A szőlőterület térképe

Földi József

HATVAN ÉVE TÖRTÉNT Árokszállási gazdacsaládok kitelepítése a Hortobágyra

A Rákosi nevéhez fűződő rendszer 1950 közepén kezdte meg az általa osztályidegennek, a rendszer ellenségeinek nyilvánított személyek kitelepítését. Kitelepítésnek nevezzük ezeket az embertelen akciókat, amelyek valójában deportálások voltak. Családok ezreit vitték 12 alföldi munkatáborba az ország nyugati és déli határvidékéről, amelyet az akkori kormányzat a hidegháborús viszonyok miatt nem tartott „biztonságosnak”. A kitelepítetteknek alig egy órájuk volt ingóságaik összeszedéséhez, irataikat elvették, s a lakhelyükön csak mintegy fél méter széles ágyon kaptak helyet. Kényszermunkájukat a környező falvak állami gazdaságaiban végezték egészen addig, amíg az első Nagy Imre-kormány 1953 júliusában amnesztiát hirdetett, és az év őszén feloszlatták az internálótáborokat.

A hatalom célja a kitelepítésekkel már akkor is teljesen világos volt a gondolkodó emberek számára: mondvasínált ürügyekkel ellehetetleníteni néhány tekintélyes gazdacsaládot, ezáltal a teljes gazdatársadalmat megfélemlíteni, gerincét megtörni, egyes rétegeit egymás ellen fordítani, majd lényegében szinte az egész gazdatársadalmat felszámolni, önállóságukat megszüntetni, akolba terelni, mezőgazdasági vagy ipari bérmunkássá tenni. Más a helyzet az egyes, ellehetetleníteni kívánt családok kiválasztásával. Bobák Miklós például a mai napig sem érti, hogy milyen megfontolásból esett rájuk a választás. Véleményem szerint szubjektív elemek is szerepet játszottak a tönkre tenni kívánt családok kijelölésénél. Személyes bosszúvágy is vezethette a volt béresekből, cselédekből lett kommunista vezetőket, mert esetleg rosszul bántak velük gazdájuk tanyáján, de lehetett más, bármilyen gyerekkori sérelem, vagy legénykori szerelmi vetélkedés is az egyes, konkrét döntések mögött. Irigy rokonok, szomszédok stb. is árthattak egyes jobb módú gazdacsaládoknak. A tévedéseket, a nevek elírását sem tudom kizárni. Ez Árokszálláson is megtörténhetett, hiszen pl. a Bobák családnévhez 27 ragadványnevet tudtam eddig összegyűjteni. A kuláklístára való felvételnél sem csak az objektív mércének beállított 25 holdas földbirtok érvényesült. Akadt, akinek ennél lényegesen kevesebb földje volt, mégis kuláknak nyilvánították, mert volt cséplőgépe, vagy volt mázsája, de ezeknél a minősítéseknél is szubjektív döntések születtek.

Az 1952. évi embertelen intézkedéseknek már 1950-ben is lehetett érezni az előszelét. Abban az évben ugyanis megvádoltak és be is börtönöztek egy árokszállási gazdát azzal az indokkal, hogy ki akarta siklatni az ún. Jászvonalat. Az ügy levéltári dokumentumainak áttanulmányozása és különböző személyes visszaemlékezések alapján az a vélemény alakult ki bennem, hogy ez a „merénylet” az akkori hatalom által kitervelt és ördögi módon végrehajtott cselekmény volt. A következő akciót két évvel később, 1952 nyarán rendezték meg az elvtársak, hogy ezúttal még keményebben csaphassanak le a „nép ellenségeire”: július 26-án a Táncsics Tsz. egyik elfog-

lalt tanyájánál dolgozott a cséplőgép. Már éppen ebédhez készülődtek a munkások, már az utolsó kévét dobták a garatba, amikor a garat nagyot csattant és a henger kidobott egy nyeles katonai kézigránátot. Az ott dolgozó zsákos munkás ezt észlelte, és rádobott egy üres zsákot a füstölgő gránátra, ami azonnal felrobbant, és a zsákos munkást, Éliás Józsefet halálra sebezte. Az ÁVH gőzerővel kezdte a tettest keresni,

Tanyaképek 1951.-ből

mert a hatalom szerint ez a merénylet a kulákok – a dolgozó nép ellen irányuló – szabotázs akciója volt. Kíméletlen vallatásba kezdtek a község házára behívatott vagy bevitt gazdák körében. Többeket véresre vertek. Ennek ellenére senki sem ismerte be bűnösségét. Ez azonban nem zavarta az elvtársakat, akik – bosszút lihegve – hamarosan tettek mezejére léptek. A további eseményeket Bobák Miklós visszaemlékezése nyomán mutatom be: „1952. augusztus 8-9-én, a keddi nap éjjelén éjfélkor kék ÁVH-s katonák heten körbefogták a tanyánkat. Nagy robajjal rugdosták ajtónkat és kiabáltak: Nyissák ki! Mint egy betörő banda elemlámpákkal világítottak, amikor anyám kinyitotta az ajtót és ők benyomultak. A parancsnok „elvtárs” az ágyak mellett sorba állított bennünket. Megkezdődött az igazoltatásunk. „Ez-e a Bobák család? Kérdezte a parancsnok „elvtárs”. Ha ez, akkor ezt a családot kitelepítik a Hortobágyra, mert osztályidegenek vagyunk! Azt is közölte ez az ÁVH-s parancsnok „elvtárs”, hogy mi nem felelünk meg a társadalom, vagyis a kommunizmus diktálta politikának, pedig mi nem voltunk kulákok. Nagyon megrémisztettek bennünket. Anyámmal alá akarták írni a kitelepítésről szóló nyomtatványt, de ő ezt megtagadta. Az igazság az, hogy idegességében ezt meg sem tudta volna tenni. Apám nem volt ott, így utána a bátyám, majd én is tiltakoztunk ez ellen az eljárás ellen. Egyáltalán ésszel nem tudtuk felfogni, hogy ez mi is, hiszen igen álmosak voltunk az előző napi fáradtságos munka után. Félmeztelenül, elgyötörtén álltunk a nagy melegben, mert igazi forró nyár volt! Az igazoltatás és a házkutatás folyt tovább. A parancsnok „elvtárs” igazolványunkat,

lakásbejelentőnket, majd az összes papírunkat elvette, mert hiányzott a létszámból édesapám. Őt már az előző, azaz kedd este 17-18 óra tájban a jászárokszállási Tanácsházára szállította egy fekete, ÁVH-s gépkocsi, hogy kihallgathassák. A nálunk kutató ÁVH-sok azt tételezték fel, hogy édesapám megszökött előlük. Különösen, hogy az egyik katona jelentette a parancsnoknak, hogy a szénatartóban talált egy helyet, ahol ember feküdhett. Erre elmondtam, hogy én feküdtem ott ebéd után, hogy pihenhessek egy kicsit. Nehezen értették meg, és azzal fenyegettek, hogy ha hazudok, akkor engem a börtönbe visznek. Közölték azt is, hogy hiába nem írtuk alá a papírt, akkor is végrehajtják a parancsot. „Öltözzünk fel gyorsan, és itt van egy Csepel katonai ponyvás teherautó, amire néhány személyes holmit felrakhatunk!” Idegességünkben nem sok holmit szedtünk össze. Kevés szalonnát, lisztet és egyéb ruhaneműt tettünk fel a kocsira. A kocsi egyik fele az ÁVH-s katonákat szállította, így nem sok hely maradt számunkra.

Történt az igazoltatás közben, hogy az egyik katona szólt a parancsnok „elvtárs”-nak: Jó helyen vagyunk-e? Miért? Kérdezte a parancsnok „elvtárs”. „Azért, mert a fésülködő tükroren egy vörös csillagos oklevelet láttam”, válaszolta neki a katona. Erre a parancsnok még egyszer ellenőrizte a kitelepítési okmányt és azt mondta: „Jó helyen vagyunk” Azután odament a tükörhöz és levette az oklevelet, széttépte, majd szétta-posta. Meggyorsította pakolásunkat a ponyvás kocsira. Azt az oklevelet előtte két hete kaptuk munkánk elismeréséért, azért, mert a gabonát nagyon gyorsan beszolgáltattuk, így végképp nem tudtuk, hogy miért ez a kitelepítés? Ma sem tudok rá magyarázatot találni, hogy miért is történt ez velünk? ... Ezután a teljes családdal megindult a teherkocsi Tiszapolgár község irányába. A nekünk kijelölt kényszerlakhelybe, egy parasztház egyik szobájába már más családot telepítettek be. A parancsnok „elvtársnak” gyorsan kellett sorsunk felől határozni. Irány a Polgári Állami Gazdaság Kényszermunkatábor! Különben is már nagyon sok borsot törtünk az orra alá. „Mars a többi csürhéhez a táborba!” - kiabálta. A mi elvitelünk jól jött az elvtársaknak, mert megkönnyítette, hogy a parasztember belépjen a tsz-be. Ment ez agitáció nélkül, mert azzal fenyegették meg őket, „ha nem lépsz be, akkor úgy jársz, mint a Bobák Jóska”.

A Lenin tanyán tudomásom szerint 670 fő volt. Úgy tudom, hogy 1950-51-ben telepítettek embereket ide Baranyából. Ők vagonokban elhozták ingó vagyonukat: a jószágokat és a gazdasági felszerelésüket. A mi családunk egy nagy katonai sátorban volt egészen október végéig. Itt laktunk a tábor közepén, majd később a család – a másik Bobák családdal együtt – épített az egyik épület mellett egy 6x3m-es, féltetős lakrészt. Télire ideköltöztünk. A kényszermunkatábort a rendőrség őrizte éjjel-nappal. Néha volt szökés is, de a szökötteket pár nap után mindig visszahozták. A tábor mellett is létezett egy gazdasági földrész, de a többi föld igen messze volt. A telephelyről jártunk ki mezőgazdasági munkára. A munkáért bért is kaptunk, és ebből kellett megélnünk. A gazdasági telepen dolgoztak civil munkások is: a gazdasági vezető, brigádvezető, konyhai dolgozók. A konyhán főtt ételt és a vegyesboltban élelmiszert, ruhát lehetett venni. 1953-ban megtörtént a nagy csoda: március 5-én meghalt Sztálin elvtárs. A civil alkalmazottak között nagy izgalom támadt. A táborban ugyanis óriási silőgödörök voltak, tele takarmánnyal. Azt híresztelték, hogy ezek a silőgödörök számunkra

készültek, vagyis a táborlakókat likvidálás után ide lehetne gyorsan bedobálni. ... Augusztus 1-jén azonban feloszlatták a táborunkat. Egyszerre nem lehetett ennyi embert elengedni, csak szakaszosan. Mi szeptember 13-án szabadultunk. Az állomáson rendeltünk egy vagon, amelybe beleraktuk a maradék vagyonunkat. Jászárokszállásra

Tanyai gazdálkodás az ötvenes években 1.

érkeztünk, de nagy meglepetésünkre nagyszüleink Ósz utca 17-es számú házában egy idegen lakót találtunk. Egy hónap után kaptuk meg a fele lakrészt: 1 szobát konyhával. Hazaérkezésünk után felkerestük a tanácselnök elvtársat azzal, hogy mi szeretnénk a tanyára visszaköltözni, és folytatni a régi paraszti életünket. A tanácselnök nagy meg-

Tanyai gazdálkodás az ötvenes években 2.

lepetésünkre elutasította a kérésünket. Megfenyegetett bennünket, hogy „örülünk, ha mi osztályidegenek egyáltalán Jászárokszálláson maradhatunk. Mehetünk bárhová, sehol sem segít senki!”

Ezt követően Bobákék Budapestre mentek az építőiparba dolgozni, de innen is kiutasították őket. Végül a családfő a nagybátyoni szénbányánál helyezkedett el segéd-munkásként, Miklós fia pedig a gyöngyösi főiskola tangazdaságában, a kertészetben dolgozott, egészen 1954 őszéig, amikor is behívták katonának.

Azon a bizonyos augusztusi éjszakán nemcsak Bobák Miklósékat vitték el, hanem hat árokszállási gazdacsaládból összesen 17 személyt (köztük kiskorú gyermekeket is) hurcoltak el a hortobágyi kényszermunkatáborba. A kitelepítésre, ami valójában deportálás volt, ürügyként felhasznált robbanást egy 1948-as, a magyar hadsereg által használt gránát váltotta ki. Kellott az új tsz-nek a jószág, a tanya, a szerszámok stb. Másrészt a parasztok nem akartak belépni a tsz-be, ezért az ún. hangadókat ki kellett iktatni, meg általában is alapot teremteni a vad kuláküldözéshez, mert a benti házak is kellett. Bobák Miklós édesapjára hallgattak a gazdák, ezért is esett rá a választás, ezért kellett családostul elvitetni.

A hortobágyi kényszermunkatáborba elhurcolt tanyás gazdák emlékére a Jászárokszállási Gazdakör és a Magyar Családigazdálkodók és Östermelők Érdekvégyesítő és Érdekvédő Szövetsége Egyesület (MAÉSZ) kezdeményezésére 2012 szeptemberének első vasárnapján emléktábla avatásra került sor Jászárokszálláson, a Petőfi Művelődési Házban, a Gazdakör volt épületében. A megszentelt emléktáblán megörökítették az elhurcolt neveit is: Bobák József, Bobák Józsefné, Bobák József ifj., Bobák Géza, Kaszab Pál, Kaszab Pálné, Kaszab Pál ifj., Legény Mária, Legény Balázsné, Legény Sándorné, Melegh B. Géza, Melegh B. Gézáné, Melegh B. Sarolta, B. Bobák József, B. Bobák Józsefné, B. Bobák József ifj., B. Bobák Miklós. A B betűt a táborban ragasztották Bobák Miklósékra, mert a névsorolvasásnál két Bobák József is jelentkezett, mivel két ilyen családnevű családot telepítettek ki.

Az 1950-es években igazságtalanul és jogtalanul kitelepítettek és más formában üldözöttek, vagyon- és jogfosztottak arányos és méltányos kárpótlása nem történt meg. A mérhetetlen szenvedést, a megaláztatást természetesen nem is lehet pénzben kifejezni, nem beszélve arról, hogy az üldözötteket elszenvetők nagy része már nincs is az élők sorában. Ennek az írásnak sem az volt a célja, hogy az anyagi kárpótlás mértékét próbálja meg felbecsülni. Csupán a megemlékezés, a megtörtént szörnyűségek feledésbe merülésének megakadályozása, a társadalom és a mindenkori hatalom lelkiismeretének ébrentartása vezérelt írásom megszületésében.

Lukácsi László

EGY ALSÓSZENTGYÖRGYI 1956-OS FORRADALMÁR EMLÉKEZETE

56 évvel az 1956-os „sajnyek” után még mindig nem got, nincs igazán feltárva és az azt követő megtor-kibeszedetlen múlt tisztázása-a jászalsószentgyörgyi Lu-bemutatásával, aki falujában lett az 1956-os forradalom-gyerek voltam, és csak any-hogy „ő volt az, aki leverte a lagot”. Persze ma már tudjuk, ez volt a legnagyobb „bűne”, amiért meghurcolták a forradalom leverése után.

nálatos októberi esemé- kapott kellő nyilvánossá- a forradalom időszaká, lás éveit. Az alábbi írás a hoz szeretne hozzájárulni dányi Kálmán sorsának akaratlanul is főszereplője nak. Én akkoriban még kis- nyit hallottam róla suttogni, tanácssházáról a vörös csil- hogy nem ő volt, de nem is

Az 50. évforduló kapcsán 2006-ban szerettem volna vele egy riportot készíteni a helyi újság számára, amit ő vállalt is, de betegsége miatt erre nem került sor. Tudtam róla, hogy szeret írogatni, versei időnként meg is jelentek az újságban, és arra kértem írja le visszaemlékezését 1956-ról. Sajnos ő hosszú betegség után 2011 őszén elhunyt, de özvegye eljuttatta hozzám emlékiratát, melyben egész élete történetét leírta.

Ludányi Kálmán 1918-ban született Jászalsószentgyörgyön, háromholdas paraszt-család hatodik gyermekeként, és élte a két világháború közötti szegény parasztgye- rekek tipikus sorsát. Szeretett volna továbbtanulni, de akkor az nem adatott meg egy parasztgyereknek. 1940-ben bevonult katonának, és harcolt a Kárpátoktól a Donig, onnan vissza az Adriáig. Kalandos körülmények között Tito partizánhadseregébe ke- rült, ahol súlyosan megsebesült. 1945 júniusában került haza a varazsdi kórházból. A földosztáskor a szászberki uradalomból apja kapott 14 hold földet, és ezen gazdálko- dott a család. Még a háború előtt elvégezte a kétéves ezüstkalászos gazdatanfolyamot zöldség-és gyümölcsstermelő szakon, és így – szorgalma szakértelemmel párosulva – viszonylag jövedelmező kisgazdaságot hozott létre. 1945 őszén belépett a pártba, és megalakította a MADISZ-t, a párt ifjúsági szervezetét, melyben a község újjáépítésé- ben, a fiatalok művelődési, szórakozási lehetőségének megteremtésében, valamint az agitációs munkában vett részt. Ludányi Kálmán környezetéből elsősorban intelligen- ciája révén emelkedett ki. Ennek tudható be, hogy a tanácssházán a Közellátási Hivatal vezetője lett, majd a Földműves szövetkezet első ügyvezetője is ő volt, ahonnan párt- utasításra – nem tudni miért – leváltották. Ez után teljes energiájával a kertészkedéssel foglalkozott a saját földjén. (Amelyet később persze be kellett adnia a tsz-be.) Így érkezett el 1956 ősze, és vele az ő kálváriája. Írásának ezt a részét szó szerint ismertem, annál is inkább, mert ma is keveset tudunk még arról, hogy a Jászságban ’56-ot

követően a hatalom gépezete hogyan is működött, arrogáns és cinikus módon milyen kis ügyekből kreáltak bűnvádi eljárást.

„Sajnos az életemben mindig akkor következett be kellemetlenség, amikor már kezdem jó irányba haladni. 1956 őszén hívtattak a tanácshoz, hogy a tanácsnak ásatni kell egy 8 méteres, mély dögkutát, de vízszivattyú nélkül ez nem megy. A faluban egyedül én rendelkeztem olyan berendezéssel, ami a víz kiszivattyúzásához megfelelt. A tanácselnökkel megegyeztünk a bérben, és csináltuk a kutát. Október 23-án fejeztük be. Bepakoltunk a kútcsináló munkásokkal, hogy másnap, október 24-én együtt bemegegyünk a tanácshoz a munkabérünkért. Amikor odaértünk senki nem volt a hivatalban, csupán a kisbíróval találkoztunk, aki azt mondta menjünk a mozi helyiségébe, mert mindenki ott van a forradalmi gyűlésen. Ekkor mondta az egyik munkatársunk, hogy ő reggel hallotta a rádióban, hogy Pesten forradalom van. Nem volt mit tennünk, menjünk el a gyűlésre, majd utána elintézzük a munkabért. Amikor a terembe beértünk jó puskaporos volt a hangulat. A tanácselnök pont akkor olvasta fel a budapesti forradalmi tanács 12 pontban összefoglalt követelését. Úgy látszott a jelenlévőket nem nagyon érdekelte a felolvasás, mert egyre jobban kiabálták: „Ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza, le a kommunistákkal”. Lökdözték azokat a párttagokat, akik jelen voltak. Amikor kissé csendesebb volt a terem, felszóltam: „Nem azért van forradalom, hogy agyonverjük egymást. Inkább hallgassunk az újság felhívására, válasszuk meg a forradalmi tanácsot, mondjunk neveket, és utána szavazzunk”. Legelső legyen az elnökjelölt, ez volt dr. Csala László orvos. Ő megköszönte, de nem vállalhatja orvosi kötelezettsége mellett. Dr. Maczkó Sándor állatorvos is megköszönte, de nemet mondott. Következő Frantsik József iskolaigazgató, ő sem vállalta, de javaslatát van: „Itt ül mellettem – mondja – Ludányi Kálmán barátom, ő független ember, és ismeretes is a tanácsi munkában, mivel ott dolgozott.” Ezután választottunk még 12 tanácstagot, 6 rendfelügyelőt, és azoknak egy parancsnokot. Azt javasoltam, hogy mi, a megválasztottak menjünk a tanácsházára, és beszéljük meg, mit tegyünk, hogy a faluban a forradalom ideje alatt béke és rend legyen. Másnap felvettük a kapcsolatot a járási forradalmi tanácscsal, hogy mitévők legyünk? Azt mondták várni kell, mert ők maguk is tanácstalanok.

Eközben nálunk már bekövetkezett egy rendbontás. A párttitkár lakásába az ablakon keresztül bedobtak egy fél téglát. Erre az egyik vadász kijelentette, hogyha vele illet tennének biztos, hogy rálőne. Megmagyaráztuk, hogy a puskák itt lesznek bezárva egy pánccél szekrénybe. Amíg néhányan azon gondolkodtunk, hogyan lehetne a nyugalmat megőrizni a faluban, addig a helyi Vöröskeresztes szervezet aktivistái gyűlést szerveztek a budapesti forradalmisták megsegélyezésére. Nem tudom hogyan csinálták, de egy fél nap alatt két teherautóra való élelmiszert gyűjtöttek össze. A gond az volt, hogy hogyan jut ez fel Budapestre. Két lehetőség volt, az egyik Egri György magánfuvarozó, a másik a malom lisztszállító autója. Mindkettő önként vállalta az élelem Pestre szállítását. Még aznap felraktuk az autóra, aztán másnap reggel 4 óra körül elindult a szállítmány.

További gondunk az volt, hogy épségben hazaérjenek a szállítók, akik rendben vissza

is érkeztek. Azért késtek, mert olyan káosz volt Pesten, hogy senki sem tudta ki veszi át a szállítmányt. Végre néhány karszalagos ember jelentkezett nemzetőr igazolvánnyal. Ők egy élelmiszer raktárnak kinevezett iskolába irányították a szállítmányt és az ott működő vöröskeresztes aktívák átvették az élelmiszert, amit megfelelően dokumentáltak is. Sajnos néhány nap múlva, az a hír terjedt el, hogy az ország egyes részeit, főleg Budapestet orosz katonák szállták meg, és valószínűleg be fognak avatkozni a forradalomba. Ez gyorsan megtörtént. November 9-én már vége lett a forradalomnak. Nálunk is megjelentek a pufajkás verőlegények, és visszaállt a régi apparátus.

Egy héttel később, éjjel a lakásomba jöttek a pufajkások, bevittek a tanácsházára, ahol kikérdeztek. Reggel csak annyit mondtak, hogy az a szerencsém, hogy ebben a faluban nem történt semmi, és elengedtek. Azt hittem ennyivel megúsztam az ügyet. Karácsony előtt azonban megint jöttek, de ekkor már felraktak egy ponyvás autóra. A kocsin már annyian voltak, hogy leülni sem lehetett, én voltam az utolsó utas. A Jászapáti Parancsnokságra vittek, ott már nem voltak túl előzékenyek. Éjjel megkezdődött a kihallgatás, bármit feleltünk, semmi sem volt kielégítő. Azt mondták nyújtsam ki a kezem, amikor kinyújtottam két gumibotos legény mellém állt, és teljes erőből verték a tenyerem. Összeszorítottam a fogam és megpróbáltam nem ordítani. „Nagyon bírod Te ezt, Elnök”, mondta az egyik, és tovább ütöttek. 72-ig tudtam számolni az ütésekkel, akkor már nem bírtam tartani a kezem, összecuklottam, ők meg csak vertek tovább, a karomat, a lábamat, a hátamat. Fogalmam sem volt meddig ütöttek, majd kivonszoltak egy nagyobb terembe, ahol már több agyonkínzott ember volt. Belöktek és otthagytak. Senki nem volt olyan állapotban, hogy megkérdezze, ki kicsoda. Ezek után még jó néhány sorstársat löktek be. Már alkonyodott az idő, amikor elengedtek bennünket, hogy mehetünk haza. Amikor kitámolyogtunk, kérdeztük egymást, hogy ki hová való. Mindannyian a környékbeli falvakból valók voltunk. Mielőtt elindultunk, figyelmeztettek bennünket, hogy csak gyalog mehetünk haza. Aki megpróbál vonatra, vagy buszra szállni, azt az ott posztoló rendőrök visszahozzák. Amikor már jól szétszéledtünk, odajött hozzám egy falumbéli ember, Szécsényi József.

– Hát Te, hogy kerülsz ide – kérdeztem.

– Ahogy Te – felelte. Amikor téged felraktak, én már az autón voltam, de nem mertelek megszólítani, mert egy pufajkás ott ült köztünk.

Nem nagyon szoktam örülni a mások, vagy a saját szerencsétlenségemnek, de most megörültem a találkozásnak, mert az előttem álló 16 km-t nem egyedül kellett megtennem. Baktattunk hazafelé szóltanul az agyonra elázott földúton. Szerencsére mindkettőnkön gumicsizma volt, így legalább nem ázott el a lábunk. Éjjel már javában elmúlt, mikor hazaértünk. Az asszony nem akart beengedni, azt mondta nem ismer meg. Amikor megtisztálkodtam, beültem egy fotelbe, és úgy elaludtam, hogy nem is vacsoráztam, pedig már egy napja nem ettem.

Utána egy darabig felém sem néztek, azt hittem ezzel letudódott a forradalmi ügyem. Sajnos nem így lett.

1957 januárjában újra jött a ponyvás autó. Kiadták az utasítást, csomagoljak be váltó fehérműt, pokrócfélét takarónak, majd felszállás az autóra. A kocsin tömve volt

ismeretlen egyénekekkel, egy csomó hallgató ember. Senki senkivel nem beszélhetett, mert ott volt köztünk egy géppisztolyos. Rövidesen egy nagyvárosba értünk. A kocsi megállt egy tágas udvaron, ahol le kellett szállni. Itt már több százan voltak. Szolnokiak is akadtak, tőlük tudtuk meg, hogy egy szolnoki volt katonai laktanya udvarán vagyunk. Itt felsorakoztattak bennünket egy-egy szakasz formában, mégpedig úgy, hogy egy járasterületről valók egy csoportban maradjanak. Ekkor egy magasabb rangú rendőrtiszt bejelentette, hogy fel fogja olvasni az ügyészség és a Szolnok Megyei Rendőrkapitányság közös parancsát, mely szerint a rendőrparancsnokság, egyetértve a megyei ügyészséggel, internálási eljárást foganatosít ellenünk. Az internálás ideje határozatlan, addig fog tartani, amíg az ellenünk indított ügyészségi eljárást a bíróság megtárgyalja. Az internálás helye Kistarcsa internáló tábor. Most pedig mindenki fel fog szállni arra az autóra, amelyet az intézkedő rendőr kijelöl. A felszállás megtörtént, irány Kistarcsa. Amikor odaértünk, leponyvázott autók álltak sorban, úgy engedték be a kocsikat, ahogy az emberek elhelyezése haladt. Mindenkit megkérdeztek, van-e valami betegsége. Akinek volt, azt félreállították. Úgy éjjel egy óra lehetett, mikor a mi autónkra is sor került. Ugyanazok a személyek voltak, akiket a jászapáti járásban begyűjtöttek, és akiket válogatás nélkül irányítottak egy elhelyezési körletbe. Ez volt a COMFORT. Szerencsénkre a WC nem a szobában volt. Egy jászkiséri állatorvossal dr. Bolock Józseffel kerültünk egy szobába, aki hat évvel volt idősebb nálam. Mivel én voltam a fiatalabb, enyém lett a felső ágy. Jól összebarátkoztunk, túl sok vita nem is lehetett köztünk. Amikor a napi séta volt, 5 szoba sétált egyszerre. Mivel a szobánkban húszan voltunk, egy századot alakítottak ki belőlünk. Három század sétált egyszerre. Előfordult, hogy díszmenet volt egy emelvény előtt, ahol rendőrtisztek ültek és énekelniünk kellett, hogy „Horthy Miklós katonája vagyok”. Az ellátás és tisztálkodás kb. az akkori honvédségnek felelt meg. Minden hónapban jöhetett látogató, legfeljebb két fő.

Így telt az idő, majd augusztus elején szabályos idézést kaptunk a Szolnoki Bíróságtól a tárgyalásra, amely augusztus 10-én kezdődött. A tárgyalásra csak azokat a személyeket vitték el, akiknek az ügyét tárgyalták. Úgy láttam, hogy a tárgyalás a vád súlyossága szerint történt, először a kevésbé súlyos vádakkal kezdték. Én egy jászapáti kéményseprővel voltam egy napon. Az ő bűne az volt, hogy Jászapáti a tömeg a Sztálin-szobrot akarta ledönteni, de a magassága miatt nem tudták a szobor nyakára kötni a kötelet. Szerencsétlenségére ő pont odament, vállán egy 3 m-es létrával. A tömeg közrefogta és kényszerítette, hogy kösse fel a kötelet. Ő túlságosan nem is ellenkezett, mert neki sem tetszett a szobor, ezért engedett a kényszernek, és felkötötte a kötelet. Valaki lefénnyképezte az eseményt, a kép az ügyészséghez került, így meg sem próbálta letagadni, hogy ő volt a tettes. Az ítélet 6 hónap. Máris kezdődött az én tárgyalásom.

Ez kissé hosszadalmasabb lett. A helyi párt két tanút küldött be. Vádiratom szerint én szerveztem meg a mi falunkban az ellenforradalmat, és olvastam fel a 12 pontot, amit az ellenforradalmárok követeltek, én lázítottam a gyűlésen a tömeget, hogy szovjetellenes jelszavakat skandáljanak. Én ezeket tagadtam, mert nem volt igaz. Engem azok a tanúk igazoltak volna, akikkel a kútnál dolgoztam, de őket be sem idézték.

Ellenem beküldött első tanú a tanácselnök volt, aki teljesen azt vallotta, ami a vádiratban volt, hiába tiltakoztam. A második tanú a tanácselnök-helyettes a valóságnak megfelelő vallomást tett, ami teljesen ellenkezője volt az előbbi tanúvallomásnak. A bíró ezért a két tanú szembesítését rendelte el. Olyan közel állította szembe egymással a két tanút, hogy az orruk majdnem összeért.

Kérdés az elnökhelyetteshez:

– Ki szervezte meg a forradalmi gyűlést Jászalsószentgyörgyön?

Válasz:

– A jászapáti járási pártbizottság, azzal az elképzeléssel, hogy ha olyan vezetőséget sikerül választani, akik legalább pártsemlegesek, a párt marad továbbra is irányító szerv, vagyis kezükben marad a forradalom.

Második kérdés:

– Ki olvasta fel a forradalmi követeléseket, melyek a Szolnok megyei újságban jelentek meg?

Válasz:

– A tanácselnök.

Kérdés:

– Honnan vette elő az újságot?

Válasz:

– A zsebéből.

– Köszönöm, elmehetnek.

A bíróság szünetet rendelt el, félóra múlva bevonult ítélethirdetésre:

– A bíróság Ludányi Kálmán vádlottat a bizonyítási eljárás alapján az ellenforradalmi gyűlés megszervezése vádjá alól felmenti. Elmarasztalja viszont lázítás büntette miatt, 6 hónapi börtönbüntetésre ítéli, melyet az eddig előzetes letartóztatásban töltött idő miatt letöltött börtönbüntetésnek nyilvánít. Elrendeli a vádlott azonnali szabadlábra helyezését. Amikor visszakísértek a zárkába, már ki volt töltve a szabaduló levell. Átvettem értékeimet, aláírtam, hogy egészségesen távozom.

Az örömöm, hogy mégse legyen teljes, még történt egy kis bosszantó dolog. Mintegy húsz fős tömegben vártam a buszt, amikor valaki a két kezével megfogta a kezemet és örömet színlelve mondta:

– Édes komám, végre kisült az igazság.

Ez a „jóakaróm” a tanácselnök volt, aki azelőtt egy órával legszívesebben életfogytiglanra szeretett volna becsukatni. Én meg legszívesebben képen vágtam volna, de a hátam mögött ott állt figyelmeztetőül a bírósági épület kapuja. Szerencsésen megérkeztem a falumba, és mivel a lakásomra úgy jutottam, hogy a szüleim háza utamba esett, ezért őket látogattam meg először.,,

Ludányi Kálmán életpályája a Kádár-rendszer konszolidációja után révbe ért, sőt felfelé ívelőnek látszott kezdetben. A Petőfi Tsz kertészeti szakágzatának vezetőjeként olyan sikeres tevékenységet folytatott, melynek köszönhetően a tsz. gazdasági eredményei megszilárdultak a 60-as években. Nagy szó volt ez akkoriban, hiszen a

hagyományos növényi kultúrák mellett nemcsak a belföldi piacokra, hanem szovjet exportra is termesztettek zöldséget a tsz-ben. A kertészet 100 holdon 110 dolgozót – többnyire női munkaerőt – foglalkoztatott. Ludányi Kálmánt még ma is úgy emlegetik a községben, hogy azóta sem láttak még olyan szép zöldpaprikát, mint amelyet ő tudott termesztetni. El volt látva a falu bőven a különböző zöldségfélékből. Emiatt, de emberi magatartása miatt is köztiszteletnek örvendhetett Ludányi Kálmán. A tsz vezetése is többször elismerte munkáját.

Ám jött az 1966-os év, a forradalom 10. évfordulója és a pártkongresszus éve. A hatalom „reszketni méltóztatott”, és úgy látta jónak, ha ez alkalomból felfrissítje az „ellenforradalom” alatt kompromittálódott elemeket. Ludányi Kálmánt és Tóth F. János anyagbeszerzőt, aki szintén tagja volt 56-ban a forradalmi bizottságnak, leváltották beosztásukból. Grósz Ferenc, az akkori tsz-elnök hiába állt ki mellettük, hiába tartotta a hátát érdekükben a járási pártbizottság előtt, nem volt mit tenni a felsőbb szervek ellenében. Grósz Ferenc váratlanul elhunyt, és az új tsz-elnök nem ismerte Ludányi Kálmánt, aki úgy érezte, összeomlani látszik egész élete. Rendkívüli akaraterője és tanulni vágyása, szorgalma átsegítette a gondokon. Elvégzett egy hegesztő tanfolyamot, és a biztonság kedvéért még mozigépész tanfolyamot is befejezett. Az épülő sertéskombináton dolgozott hegesztőként, szabadidejében pedig a község új moziójában vetített az előadásokon. Évekkel később az új tsz-elnök, aki felfejlesztette minden területen a szövetkezetet, hívta volna vissza a kertészetbe, de ő azt válaszolta neki, hogy oda nem megy vissza, ahonnan őt egyszer már elküldték. 1981-től nyugdíjas lett, és ettől kezdődően a családjának élt.

Ludányi Kálmán kálváriáját a rendszerváltás után méltányolták.

1991. október 23-án 1956-os emlékérmét kapott a Magyar Köztársaság Elnöki Hivatalától. 2006. október 23-án a Magyar Politikai Foglyok Szövetsége a Hazáért Érdemkeresztet adományozta részére emléklappal és emlékéremmel az 1956-os forradalomban és szabadságharcban való részvételéért. Az 50. évforduló alkalmából a SZABADSÁG HŐSE emlékéremmel tüntette ki a kormány Ludányi Kálmánt, „aki 1956 októberében, majd a megtorlás sötét korszakában a szabadság, az emberi méltóság és a nemzeti összefogás melletti kiállásával példát adott hazaszeretetből”. Kálmán bácsi élete végén készült emlékiratának zárógondolata az ő hitvallása és üzenete is egyben az utókornak:

„Az élet nehéz, küzdelmes, olykor életveszélyes útját is győztesként lehet megtenni kellő akarattal, kitartással, reménnyel és önbizalommal, mindig új és új célok kitűzésével.”

Saáry Éva-Pethő László

IN MEMORIAM CZETTLER ANTAL
1925 – 2012

Czettler Antal, akit baráti körökben csak “Ciha”-ként emlegettek, 1968-ban érkezett politikai menekültként Svájcba, s azonnal bekapcsolódott, Ágota nevű, szép, szőke feleségével együtt, a magyar és a helvét közéletbe. Hamar tekintélyes és népszerű ember lett. Minden kommunista ellenes megmozdulásban részt vett, minden közös tevékenységet, tiltakozást koordinált.

Czettler Antal (A fotót Vass Dániel készítette)

1989-ig a Svájci Parasztszövetség könyvtárosa és jogi tanácsadója. (Magyar vonalon is létezett egy agrár egyesület, de a nevére nem emlékszem. Gyakran összejöttek, Lázár István, volt kolumbiai egyetemi tanárral és másokkal.) 1986-tól az Európai Szabad Magyar Kongresszus elnöke, 1972-től a SMESZ (Svájci Magyar Egyesületek Szövetsége) elnöke, majd 1992-től, egy évig a SMIKK (Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör) elnöke is volt, bár ez utóbbi minőségében nem sokat tett. Jogi, államtudományi tanulmányai, s az a tény, hogy akadémikus apja Rákosiék börtönében halt meg, eleve predesztinálta a politikai, közéleti szerepre, s nagy műveltsége, kitűnő íráskészsége történelmi tanulmányok létrehozására. Nyugati magyar, de német lapoknak, évkönyveknek (mint például a Münchenben megjelenő Ungarn Jahrbuch) dolgozott, sőt a rendszerváltás után, otthon is jelentek meg írásai, sőt könyvei is (a

legismertebb Teleki Pál külpolitikájával foglalkozott). Fő témája a Második Világháború volt, s azzal kapcsolatban hazánk szerepe, lehetőségei, mulasztásai.

Sokszor találkoztam vele. Kellemes, udvarias ember volt. Nagy tájékozottságával, anekdotázó kedvével és jó humorával egész társaságokat tudott szórakoztatni. Több alkalommal volt előadó az általam tizenöt éven át vezetett SMIKK lugánói tanulmányi napjain. Nem érdektelen, ha felsorolom a címeket, melyek magukért beszélnek.

Czettler Antal és felesége emléktáblája a tápiósági családi sírboltban

1984. "Trianon revíziójáért, a magyar függetlenségért";

1985. "Szegegy Gyula és a magyar értelmiség";

1989. "Alkotmányos és totalitárius forradalom";

1990. "Közép-Európa földarabolása – a magyarság szétszakadásának okai".

1984-es konferenciánkon ismerkedett meg a világhíres történész Lukács Jánossal (John Lukacs), akivel haláláig szoros kapcsolatban volt. A Lugánóban máig létező Ticinói Magyar Egyesület is gyakran hívta meg előadónak. Legutoljára 1995-ben, a választások után otthon létrejött és várható politikai helyzetről beszélt. Ez alkalomból Vadnay Zsuzsa mutatta be.

Czettler Antal halálával egy nagy tudású, széles látókörű politikus-történész távozott el az élők sorából. Józan, higgadt elmével mérlegelt mindent, nem esett érzelmi

túlzásokba. Nekünk, nyugati magyar értelmiségieknek és tollforgatóknak bizonyos elégtétel, hogy azon nagyon kevés kivételhez tartozott, akit Magyarországon is értékelték, aki hazájában is publikálási lehetőséget kapott. Svájcban élő szerzőtársunk nekrológiát egy szokatlan szerkesztői kiegészítéssel, a jázszági vonatkozásokkal kell megtoldanom. A Czettlerrek – így Antal is – megannyi szállal kötődnek hozzánk. Az 1874-ben elhunyt Czettler Lajos a jászberényi Római Katolikus Gimnasiumban tanított. Lényegesen több szállal köti ide Antal édesapját, Czettler Jenőt, aki nagy ívű tudósi és politikusi pályát futott be. (Lásd Kiss Erika tanulmányát.) 1953 elhunyt apát a 301-es parcellában földelték el.

Sajátos módon az utóbbi tényhez köthető Czettler Antal “hazatérése”, aki előtt a rendszerváltás megoldandó feladatokat és új cselekvési lehetőségeket nyitott. Az előbbieket közül elsőként édesapjának méltó módon való eltemetését kell megemlítenünk. Az exhumált tetemek a 301-es parcella után Tápióság község római katolikus templomában, illetve az ott kialakított családi sírboltban kapták meg végső nyughelyüket. Lényegében ezzel párhuzamosan került sor Czettler Jenő tudósi rehabilitációjára. 1995-ben Czettler Antal hatékony támogatásával az Akadémiai, a Püski, a Századvég kiadók, valamint a Jázságért Alapítvány gondozásában jelent meg a *Mezőgazdaság és szociális kérdés* címet viselő tekintélyes kötet.

Szerkesztőségünk is akkoriban került kapcsolatba Czettler Antallal, aki a hagyatéki ügyek rendezése után saját szellemi hazatérését egyengette. Czettler elsősorban közíró-történészként kívánt bekapcsolódni a hazai szellemi életbe. Némi büszkeséggel rögzíthetjük, hogy tanulmányai a Jázsági Évkönyvben ugyanúgy megjelentek, mint később a *Valóságban*, a *Heti Válaszban* vagy a *Magyar Nemzetben*.

A rendszerváltást követően, a hatvas éveinek közepén járó Czettler előtt a politikai szerepvállalás lehetősége is felvillant. Ennek egyik példája az első Jász Világtalálkozón Csoóri Sándor és Göncz Árpád társaságában elhangzott, 1995-ös számunkban olvasható, szép beszéde. A világ egyik legjobb újságját, a *Neu Zürcher Zeitung*-ot mindennapi kenyérének tekintő, szellemi frissességét haláláig megtartó értelmiségi számára a továbbiakban sokkal inkább háttér- és szakértői szerepek nyíltak. Könyveit sokan olvasták, szakvéleményét igen sokan kikérték. Nem minden tanulság nélküli azonban, hogy a szó legnemesebb értelmében konzervatívnak tekinthető politikai gondolkodó tevékenységét a Horn kormány idején tartották elismerésre és kitüntetésre méltónak.

Az 2012 januárjában elhunyt Czettler Antalt Tápióságon, a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

Szilágyi Miklós

SZABÓ LÁSZLÓTÓL BÚCSÚZUNK

Mátészalka, 1939. szeptember 29 – Szolnok, 2012. július 8.

Három éve még ünnepeltük a szolnoki galériában, s bár tudtuk, hogy beteg, a saját nyomorúságán is viccelődő örök derűje elhessegette a közeli vég fenyegetésének fel-felkomoruló gondolatát. Azt reméltük, hogy rokkant-kocsiba kényszerülten is ugyanazzal a lendülettel fogja írni az újabb meg újabb műveket – ha könyvekre esetleg már nem futja az erejéből, legalább a valóság-közeli észleleteit sziporkázó elme-élel megformáló esszéit és jegyzeteit – mint tette volt egész életében. Mert az értelmes munkának élő, a „szakma” remélt jövőjét szolgáló történeti és néprajzi érdekű forrásfeltárás és forrás-értelmezés jelentőségét tudatosító, következőképpen a magyar néprajzot újabb meg újabb felismerésekre ráeszméltető „önkéntes robotos”, a nehézségeket és gáncsoskodásokat harsányan kikacagó „csak-azért-is Herkules” volt Szabó László (akkor még „Lacika”) már egyetemista korunkban Debrecenben, utána pedig majd’ 50 esztendőn át (ekkor már mind többeknek „a Tanár úr”) első és egyetlen munkahelyén: a szolnoki múzeumban.

A sors azonban kiszámíthatatlan: immáron tragikus bizonyossággá lett, hogy Szabó László, a sorscsapásokban edződött örök optimista pályatársunk mégsem folytathatja ugyanúgy, ahogy titkon reméltük. Úgy, ahogyan azt a magát elpusztíthatatlannak-legyőzhetetlennek láttató gyarló ember (akkor még) az értelmes jövőben bizakodó sugárzó tekintete ígérte nekünk, a születésnapjára köszöntésére egybesereglett népes gyülekezetnek.

Most tehát gyászolunk, mert gyászolnunk kell – ez az emlékezésre képes, a múltjával együtt élni akaró és tudó emberiség megszentelt kötelessége, ha bárki is befejezi e földi létet azok közül, akit nekünk, szintén halandóknak szeretnünk, tisztelnünk megadatott. Ezért kötelességünk megőrizni, s az utánunk jövőknek továbbadni, akik ismertük, tehát nekem is, aki a szakkutatóvá érlelődés éveiben (a debreceni egyetemen Gunda prof és a szolnoki múzeumban, az áldott emlékü Kaposvári Gyula védőszárnyai alatt) egyazon melengető fészekben élvezhettem a jövőt szolgáló együtt-cselekvésünk lelket melengető érzését, hogy milyen is volt az a megismételhetetlenül egyszeri csoda, akit ebben a véges földi létezésben egy igen-igen gyakori néven: Szabó Lászlóként ismertünk. Ezzel a hétköznapi nevével mégis összetéveszthetetlenül egyetlen volt ő teoretikus hajlamú, mégis az empiria (néprajzos szóhasználat szerint a szorgalmas „terepmunka”, azaz a személyes megfigyelés, a célirányos kérdezősködés) mellett elkötelezett néprajztudósként és egyetemi tanárként, fáradhatatlan múzeum-teremtőként, tehát kultúra-szervezőként, és magával ragadó ismeretterjesztőként mindazok szemében, akik akár csak egyszer is találkoztak vele – vagy csupán a könyvekbe, folyóiratokba, múzeumi kiállításokba és raktárak polcaira szerteszórt hatalmas tudásából csipegethettek.

Könnyű lenne persze azt mondanom most: de hiszen a „csipegetés” lehetősége változatlanul megmarad az utánunk jövőknek is... Tessék csak elővenni újra meg újra a Szabó László-műveket,¹ azokból bizton megismerhető, hogy milyen formátumú tudós is volt ő! Szíves-örömezt biztatnék a nekünk maradt hatalmas és felettebb változatos, témák és megközelítési módok sorát felkínáló életmű olvasására/újraolvasására, ám azt is tudom, hogy folytonosan ott bujkált Lacikában a kétely, hogy vajon úgy értjük-e mi, a pályatársak a teoretikus igényű általánosításokba és a lefegyverzően valóság-közeli társadalom-elemzésekbe befoglalt társadalomnéprajz-felfogását, ahogyan azt ő szeretné.

Íme egy példa: 2006. március 20-án ezzel a dedikációval küldte el nekem a gömöri magyarságról írt, tehát a debreceni egyetem néprajzi tanszéke nagy kollektív vállalkozásába illeszkedő, de önálló kötetként megjelent társadalomnéprajzi monográfiáját:² „Szilágyi Miklósnak a régi barátsággal küldök egy olyan könyvet, amiből kiderülhet, hogy mit értek társadalomnéprajzon”. Mintha abban reménykedett volna, hogy ez a (fájdalmunkra) utolsóként megjelent teljesség igényű könyve visszamenőleg is meg fogja világítani munkás élete minden korábbi rész-eredményének gondolati lényegét? Vagy inkább arra akart figyelmeztetni, hogy az ebbe a lokális alapozású, de általánosításokra is bátran vállalkozó monográfiába befoglaltak a korábbi tanulmányok, könyvek törekvéseinek és eredményeinek egy részét kisebb-nagyobb mértékben érvénytelenítik, olvassam tehát megkettőzött figyelemmel, ha el akarom választani a változatlanul érvényeset a már érvénytelentől? Esetleg ő maga is ráeszmélt volna arra, amit kritikus hajlamú pályatársai a korábbi művek alapján már „elkönyveltek” magukban, hogy tudniillik Szabó László az elmélyült terepmunkán alapuló konkrét elemzésekben sokkalta jobb és maradandóbb érvényű szokott lenni, mintha teoretizáló általánosításokra, a „szakmát” új utakra elvezérelni remélő eszmefuttatásokra vállalkozik? Gondolkodom, tépelődöm, és nem tudom eldönteni, hogy mire is akart figyelmeztetni ez a dedikáció! Hiszen ekkorra már nemcsak én tudtam, nyilvánvalónak kellett lennie a szakmai közvélemény előtt is: szinte a teljes magyar nyelvterületet behálózó lokális, ill. regionális terep kutatások gondos feldolgozásain túl könyvnyi terjedelmű monografikus összegzései, no meg egységes szemléletű tanulmánygyűjteménye újra meg újra azt hangsúlyozzák, sugalmazzák,³ hogy a magyarországi társadalomnéprajz elmélete és módszere kimunkálására, az etnográfiaival és a folklorisztikával azonos rangú rész-diszciplínaként való elfogadtatására tette fel az életét, legsarkalatosabb alaptételként kezelvén a paraszti munka, a célirányos és valamilyen szempontból hasznos tevékenység kultúra-szervező, emberi viszonyokat, kapcsolatokat, együttműködései formákat kialakító-fenntartó, és az eredendő kényszer erkölcsi értékke nemesítő szerepét, jelentőségét. Az is eléggé nyilvánvaló volt tehát, hogy noha voltak a társadalomnéprajz ilyen értelmű elismertetéséért folytatott „szakmai csatáiban” le nem tagadható, általa is felettebb nagyra becsült kutatástörténeti előzmények, lényegében társtalanul hadakozott. Pontosabb azonban, ha így mondom: a visszhangtalanság, az „egy lehetséges különvélemény” hallgatólagos tudomásul vétele, de a személyéhez kapcsolódó nagyszabású „gondolati építmény”

egészének érdemi vita nélküli figyelmen kívül hagyása, tehát a „szakmai hadakozás” eleve lehetetlen volta nyugtalanította inkább újra meg újra. Aligha lesz elegendő tehát ez alkalommal a „nekünk maradt” Szabó László-i életmű olvasására biztatnom a páratlan emberi teljesítményeket megbecsülni kész utókor, az értő, – az eddigieknél értőbb: a visszhangtalanság, a többé-kevésbé sajnos jellemző volt kívül-rekesztettség okait is feltáró – újra olvasás kötelességére is figyelmeztetnem kell. És ez az újra olvasás korántsem ígérkezik egyszerű feladatnak! A Szabó László-művek ugyanis olykor egymással is vitatkoznak, s nem lesz könnyű majd eldönteni: egy-egy megállapítása, következtetése háttérben vajon ott van-e az adatokra alapozott, a személyes tapasztalásokkal alaposan megtámogatott meggyőződése, vagy az éppen aktuális kutatási céltól is befolyásolt érvelési mód stiláris lendülete ragadta csupán magával fogalmazás közben.

*Szabó László a Magyar Néprajzi Társaság
elnökségében (balról a harmadik)*

Íme, két jellemző példa. Az általa legalaposabban, legsokoldalúbban vizsgált Jászság többszörös monografikus igényű bemutatásának⁴ az volt a vezérlő gondolata, hogy a török hódoltság után ide telepedett, döntően palóc-származék népség formálta karakterisztikussá ennek az eredendően idegen etnikumú (azaz jász/alán nyelvű és kultúrájú) táji csoportnak a paraszti kultúráját és mentalitását. Következésképpen: a jász-kun kiváltságok évszázadai alatt bármilyen színezetűvé alakult-formálódott is, ha beleépült is az „idegen” eredet tudata a jász-öntudatba, a Jászság, mint néprajzi csoport népi kultúrája teljes egészében magyar népi kultúrává lett. A nagyon hangsúlyosan ezt állító monografikus összegzések mellett viszont akad néhány olyan tanulmánya, tanulmány-részlete, kutatási beszámolója is, melyekben azt bizonygatja: fel lehet (tehát fel kell) mutatni olyan kulturális elemeket, melyeket csak a 13. században hazánkba betelepült jászok hagyatékeként értelmezhetünk, hiszen az oszétek köré-

ben megfigyelhető párhuzamok nem lehetnek véletlenek.⁵ Amikor a maga „paraszti munka” és „paraszti munkaerkölcs” felfogása alapján végzett kutatásainak – azaz: néprajzi „jelenvizsgálatainak” – eredményeit summázta, megfogalmazta ugyan (a magyar etnográfiai kutatások teljességével egybehangzóan!): a ’70-80-as években a parasztszalád, a faluközösség felbomlása után „csak töredékekre bukkanhattam” – vagyis a parasztság történeti kategóriává lényegült át. Mégis azt a (kellően nem argumentált) tételét stilizálta kutatásai végső eredményévé, hogy „egész társadalmunk úgymond elparasztosodott. A városba szakadt, még a falu eleven közegében élt emberek munkaerkölcsüket, a munka megbecsülését, a munkavégzés pontosságát, mint erényt vitték magukkal, s tették egyéni vagy kisközösségi normává. [...] Másfelől ott voltak falun a honnmaradtoknak az engedélyezett háztáji gazdaságok, amelyek gyakorlatilag meghosszabbították – egyben népgazdaságilag hatalmas értéket is termelve – a paraszti létet.”⁶

Nem tudom folytatni, mert máris ráléptem egy olyan gondolati mezőre, mely – amíg lehetett – kettőnk párbeszédét jelentette. Márpedig ha imígyen okvetetlenkedtem-okoskodtam, Lacika, mielőtt vitakozott vagy egyetértett volna, legelőször is Samu bácsi egyik ide (is) illő – egyébként szélsőségesen abszurd, tehát „akárhogy” értelmezhető – aforizmájára hivatkozott: „Nem kelhet fel elég korán, aki le akar fekdüni”. Aztán mondta, mondta az anekdotává, mosolyt fakasztó „igaz történet” át-lényegített megannyi gyűjtési tapasztalatát, és lassan minden, ami más etnográfusok megfigyeléseivel, különösen ami „szakirodalomként” kanonizálódott tudás-halmazunkkal összeegyeztethetetlennek látszott, a helyére került.

Hadd hangsúlyozzam: az élőszavas gondolat-kifejtés, a tudóskodást, komolykodást negligáló, a mindig valóság-közeli „példabeszéd” bizonyító erejével való érvelés mestere volt Szabó László tanár úr – ezért voltak, ezért vannak, ezért lesznek rajongó tanítványai. Akiknek – ugyanúgy, mint nekem, aki zsenge etnográfus-tanonc kora óta ismerhettem – az újra meg újra elolvasható (és kötelezően elolvasandó-újraolvasandó!) művei háttérben szükségszerűen felsejlik az élőszavas gondolat-kifejtés mindent megvilágító ereje. Ez a (fájdalmunkra) a múltba átcúszott emberi közelség fog segíteni nekünk, mindannyiunknak, akik ismerhettünk és szerettünk, hogy minden nekünk maradt sorodat pontosan értsük – ne értsük, és ne magyarázzuk félre!

1 Ebben egy teljesség igényű életmű-bibliográfia is segít: Pató Mária – Gulyás Éva: Szabó László irodalmi munkássága. Tisicum – A Jász-Nagykún-Szolnok megyei múzeumok évkönyve, XVIII. Szolnok, 2009. 657-669.

2 Gömör és Kishont vármegye paraszti társadalma. Debrecen, 2005. 464. p. (a kötet hátoldalán: Klny. Ex: A gömöri magyarság néprajza IV.)

3 L. pl. Munkaszervezet és termelékenység a magyar parasztságnál. (A Damjanich János Múzeum Közleményei, 15-18.) Szolnok, 1968; A társadalomnéprajz alapvető kérdéseiről. (A Damjanich János Múzeum Közleményei, 24-25.) Szolnok, 1970; Bevezetés a társadalomnéprajzba. (Néprajz egyetemi hallgatóknak, 6.) Debrecen, 1990; Társadalomnéprajz. Debrecen, 1993; A munka néprajza – Tanulmányok a magyar paraszti munka- és üzemszervezetről a XVIII-XX. századból. Debrecen, 1997

4 Jászdózsa és a palócság. (Szerk.: Szabó László) Eger – Szolnok, 1973; A jász etnikai csoport,

I. köt. A jász etnikum és a jászági műveltségi egység néprajza. Szolnok, 1979. 183 p.; A jász etnikai csoport, II. köt. A Jászság társadalomnéprajza a XVIII-XUX. században. Szolnok, 1982. 176 p.; Jászság. Budapest, 1982. 325p.

5 L. pl. Az oszét – jász rokonság a néprajzos szemével. Forrás, XVII. (1985) 9. sz. 58-64; A jász-oszét rokonság – Az oszétek földjén. Élet és Tudomány, XLIII. (1988) 49. sz. 1539-1541, 50. sz. 1579-1580. [Szabó Istvánnal közösen]; Egy jellegzetes jászági étel kaukázusi gyökereiről. Dzükká és vajalja. Agraria. Az egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve, XLIII. Eger, 2007. 409-421.

6 L. A munka néprajza... (i.m.) 528.

Wirth Lajos

CSEKŐ TANÁR ÚR JÁSZBERÉNYI ÉVEI

A fizikatanároknak az a korosztálya, amelyik a múlt század nyolcvanas éveiben kezdte a pályát, az idősebbekhez hasonlóan, tanári anekdotokról még személyesen ismerhette Csekő Árpádot. Csekő tanár úr nemcsak elkötelezett híve és kiváló művelője volt a kísérletező, tapasztaláson alapuló tanítási módszernek (ezt a múlt század első felében gyakorlati irányú nevelési módnak, cselekedtető oktatásnak hívták), hanem maga is mintegy kétszáz kísérleti eszközt tervezett és épített. Mivel jó kapcsolatokat ápolt a mindenkori tanszergyártókkal, ezek az eszközök sorozatban készülhettek, és így eljuthattak bármelyik iskolába. Saját tervezésű eszközeinek alkalmazása mellett a klasszikus eszközök újszerű felhasználását, az ismert kísérletek elvégzésének kisebb-nagyobb mértékű módosításait tárgyalja számos szakköri füzete, és az a több száz cikke, amelyeket a Magyar Tanítóképző, a Néptanítók Lapja, a Fizikai Szemle, a Természettudományok tanítása, a Fizika tanítása, az Újítók Lapja és a Köznevelés közölt. Kezdetből fogva részt vett az Élet és Tudomány és a Fizikai Szemle szerkesztésében. Nyitott, kooperatív személyiségének jellemzője, hogy publikációinak nagy többsége társszerzős. Ha ki kellene választani életművének azt a darabját, amelyik közvetve, vagy közvetlenül a legnagyobb hatást fejtette ki, az eszközök közül minden bizonnyal a „Csekő-láda” néven ismertté vált Fizikai kislaboratóriumra esne a választás, amelyhez „a 3 éves terv harmadik évében” megírta a Használati utasítás és hasznos tanácsok a Fizikai kislaboratóriumhoz című füzetet. A kísérleti-módszertani kiadványok közül a Csada-Csekő-Jeges-Öveges: Fizikai kísérletek és eszközök (1950) vinné el a pálmát. A Csekő-láda (1945) alkalmas volt arra, hogy a világháború után frissen életre hívott, de nagyon hiányosan felszerelt általános iskolák fizika tananyagában szereplő valamennyi kísérletet olcsó, egyszerű eszközökkel be lehessen mutatni, illetve a tanulókkal el lehessen végeztetni.

Csekő Árpád (Csákvár, 1902) pedagógus szülők gyermekeként maga is tanítóképzőt végzett, majd tanítóképző intézeti tanári oklevelet szerzett fizika, matematika, biológia és kémia szakon. A tanári pályája első huszonöt évét a tanítóképzésben töltötte (Jászberény, Pápa, Budapest XII. kerület), majd két budapesti gimnázium következett (Szilágyi Erzsébet Gimnázium, Petőfi Sándor Gimnázium). 1960-ban az ELTE TTK Kísérleti Fizika Tanszékére került, ahol a fizika szakos tanárjelöltek számára tartott szakmódszertani, laboratóriumi gyakorlatokat. Nyugdíjba vonulása után (1969) a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolán volt óraadó, és ezzel párhuzamosan az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szaktanácsadójaként régi fizikai taneszközök felkutatásával, meghatározásával és restaurálásával foglalkozott, köztük Jedlik Ányos, Eötvös Loránd, Békésy György és Pócza Jenő által tervezett, vagy készített eszközökkel. Ezzel a munkájával pótolhatatlan kincseket mentett meg a jövő számára. Ezt az értékmentő munkát szinte élete végéig folytatta. 1993-ban hunyt el, Budapesten.

A Csekő-életrajzok mindegyike megemlíti, hogy tanári működése Jászberényben kezdődött, de hozzáférhető adatok híján többet nem közölnek az itt töltött évekről. Pedig számos jeles személyiség életútja bizonyítja, hogy egy agilis, fiatal szakember pályájának első tizenöt esztendeje – ha azt hozzá méltó feladatokkal ellátva, inspiráló környezetben tölti el – meghatározó befolyással van egész további életére. Szerencsére a Jászberényi Állami Tanítóképző Intézet évkönyvei bőséges és részletes információval szolgálnak. Az intézet első, összevont évkönyve tíz évvel az alapítás után jelent meg, ez részletesen beszámol a megelőző évtized eseményeiről. Az 1924/25-ös tanévvel egyebek mellett ezt olvashatjuk: „Az intézet munkásságát behatóbbá tette a tanári testületnek évközben Tömör Boldizsár és Csekő Árpád tanárokkal történt kiegészítése. Csekő Árpád okleveles tanítóképző-intézeti tanár, óraadó, március 26-tól tanította a mennyiségtant az I–IV. osztályokban, heti 10 órában. Internátusi felügyelő.” A következő két tanévben teljes állású megbízott óraadóként működött, négy osztályban mennyiségtant, három osztályban fizikát tanított, továbbá az összevont III–V. osztályokban a református egyházi éneket és zenét. Már ekkor bekapcsolódott az iskolán kívüli népművelésbe, az első évben 8, a következőben 19 előadást tartott. 1925 októberében az Országos Faluszövetség háromnapos kiállítást rendezett a városban, amelyre a megye népesedési, népműveltségi, tanyai iskolázási viszonyait községenként ismertető térképeket, táblázatokat, grafikonokat készítettek az ügyesebb növendékek Balázs Béla igazgató terve alapján, Csekő Árpád, Málnási Dezső, Friedrich János és Tanai Antal felügyelete alatt. Ugyanitt Balázs Béla igazgató, Csekő Árpád tanár, Szupkai Imre IV. éves növendék segítségével 64 fényképen mutatta be Jászberény népies lakóházainak fejlődését. Itt találkozunk első ízben Csekő Árpád fényképezés iránti érdeklődésének említésével, amelynek bizonyítékaul szolgálnak a további évkönyvek fényképes illusztrációi.

Az 1927/28-as tanév komoly előrelépést jelentett Csekő tanár úr karrierjében. Erről így ír az évkönyv: „Osztatlan örömet okozott Csekő Árpád óradíjas tanárnak és Friedrich János kinevezett nevelőnek rendes tanárokká történt kinevezése. Nehéz viszonyok között teljesített becsületes munka után jutottak biztos révbe.” Ebben a tanévben a növendékek Csekő Árpád irányításával 59 db fizikai taneszközt készítettek. A tanári testület az iskolán kívüli népművelést szolgáló egyedi előadások mellett 5 különböző tanfolyamot szervezett, ennek keretében Csekő tanár úr 39 előadást tartott. Az Intézet és a gyakorló iskola az 1927 júniusában Budapesten rendezett Országos Tanügyi Kiállításra a következő tárgyakat, rajzokat küldte fel: természettanból az indukció és alkalmazásai, mint nagyobb didaktikai egység feldolgozása tárgykörből 7 db, tanár és növendékek által készített kísérleti eszközt, 21 db szemléltető képet és grafikont, mennyiségtanból egy sorozatot a törtek népiskolai tanításához, 12 db dolgozatot és 12 db füzetet.

Az oktató-nevelő munka mellett újszerű feladat is hárult a továbbiakban Csekő Árpádra. Mint köztartásvezető tanár, a mintegy 200 négyszögöl nagyságú iskolakertben a köztartás (menza) asztalára szükséges konyhakerti növényeket termeltetett, és 78 pengő 3 fillér tiszta jövedelmet ért el. A diákok évről évre egyre nagyobb számban

kapcsolódtak be a fizikai szemléltető és kísérleti eszközök készítésébe. Fizikai gyakorlatokon, Pazár Zoltán kézimunkatanár segítségével, 23 db elemi népiskolai fizikai szemléltető eszközt készítettet. Különböző mérlegeket, ingát, lejtőt, hengerkereket, repülőmodellt, a szabadesés úttörvényét igazoló lengődeszkát, fotométert, sötétkamerát, egyszerű fényképezőgépet, transzformátort, ólomsúlyokat, szerszámfogókat stb. A következő években a korábbi népművelő és szakmai előadások mellett egyre több publikációja jelent meg, ezzel párhuzamosan egyre jobban bekapcsolódott az országos szakmai közéletbe, és a város társadalmi életébe. Előadást tartott például a Keresztény Nőegylet teaestjén: A világ megismerésének technikai módszerei címmel. Tagja lett a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének (TITOE), a Királyi Magyar Természettudományi Társaságnak, a Magyar Pedagógiai Társaságnak, emellett a helyi Kultúregyesület jegyzője, a Korcsolya-egylet pénztárosa, jászberényi református egyháztanácsos volt, és a következő évben tagja lett a helyi Polgári Lövészegyletnek is.

Első, országos figyelmet felkeltő publikációi: Cselekedtető tanítás a mennyiség-tanban (M. Tanítóképző, 1932. január), A mozgó elektromosság fejezetébe való átlépés tanítása (M. Tanítóképző, 1933. január, február), A hajszálcsovességről (Néptanítók Lapja, 1934. november), Természettani kísérletezés a népiskolában (Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Népművelés, 1935. március, április), Hozzászólás a szünidei fizika szaktanári értekezés megállapításaihoz (M. Tanítóképző, 1935. február). Az 1934/35-ös évkönyv jól tükrözi azt a kifogyhatatlan energiával végzett munkát, amelyet a kísérletező oktatás érdekében már korábban is végzett. Érdemes az ide vonatkozó részt szó szerint idézni: „A mennyiség-tani és fizikai önálló tanulókísérletek Csekő Árpád tanár széleskörű terve alapján ez évben is rendszeresen folytak. A kidolgozott terv megvalósításához szükséges felszerelésnek az a része, ami házi készítésű, már meg is van 13-13 példányban. Tehát 39-es osztálylétszám mellett az együttes munka lehetőségét már csak a sorozatban vett eszközöknek 10-ről 13-ra való kiegészítése akadályozza. A növendékeknek a kísérletezésben való jártasságát még az V. év folyamán is kívánjuk fokozni, és ezért saját kezelésükben volt az olcsó eszközökből álló teljes elemi iskolai vegytani és természettani felszerelés, továbbá a 13-13 tagból álló elemi iskolai cselekedtető oktatási felszerelés.”

Értékesebb házi készítésű eszközei: kryptoszkóp, kapacitás sorozat, 3 db elektro-szkóp, konduktor-pár, 3 ellenállás, 9 elötét-ellenállás, 2 hangvilla pár, 2 monochord, 26 db rugósmérleg, modell az áramfejlesztő gépek működésének magyarázatához, tankönyvekben szükséges módosítások táblája keretbe, 2 db számolás és mérés tanításának módszere, a természettudományok és mennyiség-tan tanításának története, keretbe 2db, 13 db ellenállás-sorozat, 3 db emelőtálc, tükrös eszköz a szilárd testek hőtágulása mérésére, 13 db elemi iskolai gyertyatartó, 13 db lencsefoglat, 13 emelő, ugyancsak elemi iskolai kísérletekhez, tükrös galvanométer, ingaóra modell, állítható állvány 4 domború és 1 homorú lencséhez, 1 optikai rácshoz, 2 polarizáló kristályhoz, 2 db izzólámpa állvány és foglat a vetítógépbe, 1 db objektív tartó, 1 db réztartó, az órák külsőségei keretbe 2db.”

Természetesen tovább folytatta irodalmi működését, amelyből itt két nagyobb lélegzetű munkát emelünk ki. Önálló kiadványként jelent meg: A tanítóképző-intézeti és az elemi iskolai tanításba tervszerűen beillesztett mennyiség-tani és fizikai tanulókísérletek (Jászberény, Saját kiadás, 98 p., 1935), és a Jászberényi Állami Tanítóképző Intézet tanári testülete összeállításában: A népiskola gyakorlati irányú működése, annak módjai és eszközei (Jászberény, Saját kiadás, 116 p., 1936). Ez a kiadvány 2007-ben, a jászberényi tanítóképzés 90. évfordulójára reprintben is megjelent. A könyv fejezetei közül a Számolás és mérés című Csekő Árpád önálló, míg a Természettan és vegetan Szamos Gáborral közös munkája.

*Jeges Károly (bal oldalon)
Csekő Árpád (jobb oldalon)*

Sokoldalú tevékenységének újabb elismerése volt, amit az 1936/37-es évkönyv így örökített meg: „A tanári testület tagjait más öröm és kitüntetés is érte, ...Csekő Árpád tanár a mennyiség-tan és a természettan ...tanulmányi felügyeletével bízott meg a debreceni tankerületben.” Ebben a minőségében azonban csak egy évet dolgozott Jászberényben, illetve a debreceni tankerületben. A tanítóképzés átszervezése következtében az 1938/39-es tanévben a líceum első osztálya indult, és ezzel egyidejűleg Csekő Árpádot áthelyezték Pápára, és kinevezték az ottani líceum igazgatójává!

Felhasznált irodalom:

1. Kunfalvi Rezső – Radnai Gyula: Csekő Árpád 85 éves, Fizikai Szemle 1987/7. 269.o.
URL: www.kfki.hu/fszemle/archivum/fsz8707/kunfalvi8707.html
2. Kálmán Attila: Csekő Árpád, 1902 – 1993, Fizikai Szemle 1993/9. 341. o.
URL: www.kfki.hu/fszemle/archivum/fsz9309/kal9309.html
3. A Jászberényi Állami Tanítóképző Intézet évkönyvei, 1917–1938.

Kiss Henriett

TISZTELGÉS RÁCZ ALADÁR MŰVÉSZETE ELŐTT

Ezzel az írással a Jászság nagy szülöttének, Rácz Aladárnak a művészete előtt tisztelgünk egy róla írott könyv fellapozásával és rövid bemutatásával.

Zenetörténészek monográfiáinak főhőse általában egy zeneszerző. Kroó György zenetörténész, a magyar zenetudomány egyik legjelentősebb XX. századi képviselője 1979-ben, a Zeneműkiadó gondozásában megjelent könyvében mégis egy előadóművész, Rácz Aladár életét és művészetét állította vizsgálódásának középpontjába.¹ Tudnunk kell, hogy Kroó tanár úr kiváló zenekritikus is volt. Hosszú évtizedeken át lehetett hallani zenekritikáit az általa alapított Új Zenei Újság című rádióműsorban, a Bartók Rádióban. Emellett az Élet és Irodalomban is rendszeresen írt koncertélményeiről. A tanár úr nagyon szerette a magas színvonalú előadóművészi teljesítményeket. Rácz Aladár cimbalomjátéka egész életére szólóan magával ragadta. Ennek bizonyítékát jelentik azok a kritikák is, amelyeket ugyan nem Rácz Aladár, hanem más művészek előadásáról írt, de akiknek játékát hallgatva időről-időre felbukkant az emlékezetében Rácz Aladár alakja. A cimbalomművész improvizálásai jutottak eszébe akkor, amikor Nicanos Zabauta hárfaművészt, a King's Singers énekegyüttest, Jean Pierre Rampal fuvolaművészt, Peter Williams csembalóművészt, vagy éppen Schiff András zongoraművészt hallgatta.² Amikor a cimbalom került szóba, Kroó tanár úr mindig megemlítette írásában Rácz Aladár nevét, és utalt korszakalkotó jelentőségére.³ A tanár úr „csillagos óráknak” nevezte azokat a zenehallgatással töltött órákat, amikor a legkitűnőbb előadóművészek legkitűnőbb interpretációit élvezhette. Számára Rácz Aladár játékának hallgatása is „csillagos órákat” jelentett. Az a magas szintű szakmai tudás, az a lelkesedés és precizitás, amely Kroó György valamennyi munkáját jellemezte, érződik a Rácz Aladárról szóló könyvében is. Ez a könyv, bár már több mint három évtized telt el a megjelenése óta, ma is a legátfogóbb és legtökéletesebb magyar nyelvű monográfia Rácz Aladár életéről és művészetéről. Tekintsük most útikalauzul mi is ezt a könyvet a cimbalomművész életútjának felidézéséhez!

Rácz Aladár 1886. február 28-án született Jászapátiban. Édesapja, Rácz Pál révén cigány származású volt. Rácz Pálnak Balázs Judittal kötött házasságából tizennégy gyermeke született, Aladár a harmadik volt a sorban. Rácz Pál muzsikus cigány volt.

A Rácz-család 1888-89-ben Jászberénybe költözött, ahol az édesapa a helybeli Lakatos-bandában brácsázott.

1 Kroó György: Rácz Aladár. Budapest, Zeneműkiadó, 1979

2 A mikrofonnál Kroó György. Új Zenei Újság. 1960-1980. Budapest, Zeneműkiadó, 1981. 1970. október 24., 1978. június 10. rádióadások. Sári László (szerk.): A mikrofonnál Kroó György. 1981-1997. Magyar Rádió Rt. 1998. 1984. november 3., 1987. december 5., 1990. március 24. rádióadások.

3 Zenei panoráma. Kroó György írásai az Élet és Irodalomban (1964-1996). Összegyűjtötte és közreadja: Várkonyi Tamás. Gramofon Könyvek. Klasszikus és Jazz Nonprofit Kft, 2011. Papp Lajos cimbalomdarabjai 67-68. oldal, Bartók-dokumentumok 118-119. oldal, Jemnitz, a zenekritikus, 144-146. oldal, Magyar cimbalom 160-161. oldal, Művek kürtre 230-232. oldal

Rácz Aladár muzsikus, cimbalmos szeretett volna lenni. Három éves korában vett először verőket a kezébe. Édesapja előjátszotta neki a dallamokat, ő pedig hallás után kiverte azokat a cimbalmon. A kottát egyikük sem ismerte. Nyolc-kilenc éves lehetett Rácz Aladár, amikor sor került első nyilvános bemutatkozására a jászberényi Lehel kávéházban. Ezt követően tizennégy éves koráig apja, és a prímás Feri bácsi mellett muzsikált a Lehelben. Ekkoriban a népies műdalok jelentették számára a zenét. Tizenhat éves volt, amikor a Lakatos-banda Budapesten az Emke kávéházba kapott szerződést. Rácz Aladár a szerződés lejártá után is a fővárosban maradt. Kávéházakban muzsikált és zongorázni tanult. 1910-ben nagy fordulatot vett az élete: egy párizsi cigányzenekarba kapott szerződést.

A cigányzenekar Párizs mellett Franciaország több városában, a spanyol határvidéken, Skóciában és Egyiptomban is muzsikált. Rácz Aladárt mindenhol megbecsülték a játéka és a szerénysége miatt. Ekkoriban már virtuóznak számított, improvizációinak mindenhol híre ment. Kairóban felfigyelt játékára Camille Saint-Saëns francia zeneszerző is, aki a „cimbalom Lisztjének” nevezte el Rácz Aladárt. A fiatal cimbalmos 1913-ban feleségül vette Nahay Teréz Katalint, akibe még a budapesti évek alatt szeretett bele. 1914-ben, a világháború előtt Genfben szerződött. A következő tizennégy évben Svájc lett az otthonuk. Kávéházakban muzsikált, és önmagát képezte. Megtanult franciául is. 1914-től maga készítette verőt, valamint új fogást kísérletezett ki. Cimbalmot is készített saját kezűleg. 1914-ben egy genfi bárban lépett fel Rácz Aladár, amikor Ernest Ansermet karmester társaságában első alkalommal hallotta őt játszani Igor Stravinsky, a világhírű orosz zeneszerző. Stravinskyt elbűvölte Rácz Aladár előadása és a cimbalom hangja. Teljesen beleszeretett a hangszerbe. Ebben az időben több művet is komponált, amelyekben fontos szerep jut a cimbalomnak. Ez a találkozás és a két művész barátsága legendává vált. Nincs olyan zenetörténeti könyv, amely ne említené meg kettejük kapcsolatát. Az 1920-as években már új utakon kezdett járni Rácz Aladár: Johann Sebastian Bach szóló hegedűre komponált partitúráit próbálta meg átírni cimbalomra. Ezt követően Bach kétszólamú invencióival, Scarlatt-i szonátákkal és Rameau-darabokkal is kísérletezett. Így értékelte ezt a váltást Kroó György: „... Ez a zene alakította át a cigány-cimbalmost klasszikus pódiumművésszé; ez nevelte kávéházi zenészből és ösztönös improvizátorból európai muzsikussá. És ez a repertoár, – az 1700-as évek zenéje – lett az a birodalom, amelyet Rácz Aladár körüljárt, amelyet fokozatosan meghódított, amelynek egyik legavatottabb tolmácsolójává vált, s amelyhez ettől kezdve egész életén át hűséges maradt. ...” 1926. május 25-én, Lausanne-ban, életében először önálló nyilvános hangversenyt, szóló cimbalomestet adott Rácz Aladár. Ez volt az újkori zenetörténet legelső cimbalomestje. Ennek az időszaknak fontos magyar zenetörténeti vonatkozása, hogy 1929. december 29-én Rácz Aladár játszotta Kodály Zoltán Hány-szvitjének genfi bemutatóján a cimbalom szólamot. Zeneszerző, mű és előadó egymásra találásának újabb nagyszerű pillanatait voltak ezek. A vichy-i Casino-ban 1929. július 13-án rendezett hangverseny fordulópontot jelentett Rácz Aladár pályafutásában. Ez volt az utolsó szóló cimbalom hangversenye. Az 1930. január 14-i hangversennyel kezdő-

dően már zongorával kísért cimbalomesteken lehetett hallani a játékát. A zongoránál, immár mindvégig, a svájci Yvonne Barblan, Rácz Aladár későbbi felesége ült. Népies műdalokkal, nótákkal és csárdásokkal kezdtek, de nemsokára már Couperin-darabok is szerepeltek a repertoárjukon.

1931-ben, a svájci évek után Párizsban telepedtek le. Ez év augusztus 27-én Rácz Aladár és Yvonne Barblan összeházasodtak. 27 éven át, Rácz Aladár haláláig voltak egymás társai és munkatársai. A párizsi évek alatt felmerült egy magyarországi utazás terve is, amelyre 1934-ben került sor. Ekkor Budapestre és Jászberénybe is ellátogatott a művészházaspár. A fővárosban egy Csitti nevű cigánymuzsikussal való versengés megmutatta, hogyan értékelték a honi cigánymuzsikusok Rácz Aladár játékát huszonöt külföldön töltött év után. Szerintük „Rácz Aladár kivetkőzött cigánymivoltából, elárulta a hagyományos repertoárt, technikát, még a verőfogást is”. Ez az idegenkedés, távolság innentől kezdve egyre csak nőtt Rácz Aladár és a többi cigány muzsikus között. Rácz Aladár magyarországi látogatása során megismerkedett a fiatal Cziffra Györggyel, a későbbi világhírű, cigány származású zongoraművésszel, valamint találkozott Kodály Zoltánnal és Bartók Bélával is.

1935-ben Magyarországon telepedett le a Rácz-házaspár. Budapesten, a József utca 2. szám alatt leltek új otthonra. Az első években sokáig az egyetlen lehetőséget a rádióbeli fellépések jelentették számukra. Rácz Aladár neve így, a rádió révén került be a köztudatba. A cimbalomművész 1936-ban egy házi hangversenyen ismerkedett meg Szabolcsi Bence zenetörténésszel, akihez haláláig szoros barátság fűzte. Az 1936. július 3-ai újabb rádióhangverseny jelentőségét az adta, hogy ettől kezdve a műsor egy részét lakklemezre vették fel, és rövidhullámon egy későbbi időpontban újra sugározták. (Ezek a felvételek Rácz Aladár játékaról, sajnos, nem maradtak fenn.) A rádióhangversenyek és az egyre szaporodó lelkes kritikák ellenére nehezen tudtak megélni Ráczék. Leginkább francia nyelvórákból tartották fenn magukat.

Rácz Aladár 1937. március 19-én adta első budapesti cimbalomestjét a Zeneakadémián. Ezt a hangversenyt meghallgatta Kodály Zoltán és Bartók Béla felesége, Pásztor Ditta is. A bemutatkozás nagyon jól sikerült. A kritikák pozitívan számoltak be az eseményről. 1938-ban, hosszas huzavona után, a Zeneakadémia tanárává nevezték ki Rácz Aladárt. Az első tanév nagy csalódást jelentett számára. Növendékei szerény képességűek voltak, ambíciójuk mindössze arra terjedt ki, hogy a vendéglátói hagyományos zenekari repertoárt ellássák, vagy műkedvelő cimbalmozásra képezzék ki őket. Az első év csalódása után még sokáig frusztráltan tanított. Három tanítványban lelte idővel örömét: Gerencsér Ferenc, Szalay József és Tóth Elek a későbbi évfolyamok hallgatói voltak. 1940 áprilisában megszakadt Rácz Aladár nyilvános előadóművészi pályája és elmaradtak önálló hangversenytermi estjei is. Reuma kínozta. Ez a betegség élete végéig elkísérte. A gyakorlás, a hangszerjáték hol ment, hol nem. 1940 júniusában új lakásba költözött a házaspár. Budán a Torbágyi út ma egykori híres lakója nevét viseli. Rácz Aladár a betegsége alatt szabadágon volt, zeneakadémiai tanítását sem tudta ellátni. Kórházakban, szanatóriumokban telt az idő. Ezekről az évekről a legtöbbit a három jó barát, Tóth Aladár zenekritikus, a Magyar Állami Ope-

raház későbbi igazgatója, Szabolcsi Bence és Rác Aladár levelezéséből tudjuk meg. Ők, Tóth Aladár és Szabolcsi Bence voltak azok, akik cimbalomiskola és önéletrajz megírására buzdították Rác Aladárt.⁴ Rác Aladár 1942. januári újabb rádióhangversenyét betegsége miatt már a lakásából közvetítették. Az év őszén ismét tanítani kezdett a Zeneakadémián. 1945. október 27-én adta utolsó nyilvános hangversenyét. Szívproblémái miatt vissza kellett vonulnia a koncertezésről. Az 1946/47-es tanévtől, ismét betegsége miatt, engedéllyel, az otthonában tartotta meg a zeneakadémiai cimbalomóráit. A Rác-házaspár otthonában cimbalomdelutánok keretében folytatódott a muzsikálás. Ekkor alakult ki az új életrend, ami az utolsó 12 évben állandósult: a Torbágyi úti otthon tanterem, hangversenyterem és stúdió is lett egyben.

A második világháború után folytatódtek a rádióhangversenyek. Az első rádiószeplésre 1946. április 5-én került sor. Ekkoriban már nagyon magányos volt Rác Aladár. A barátok el voltak foglalva az ország újjáépítésével. Nem csak fizikai értelemben vett magány volt ez, hanem szellemi elárvulás is. Bartók Béla halálhíre is lesújtotta. A magas állami kitüntetések sora ezekben az években a Kossuth-díjjal kezdődött. 1948. március 15-én az elsők között kapta meg Rác Aladár ezt az elismerést. Az 1950-es évek elején a Rádióban megindult a magnetofon-felvételekről a tartós szalag-archívumra való átállás. Rác Aladár játékát az elsők között rögzítették. 1950–51 fordulóján négy felvétel is készült a művésszel. 1954-ben a Hanglemezzgyártó elkészítette az első mikrobarázdás, hosszú lejátszású felvételeket Rác Aladárral. 1954 karácsonyán felesége családjától egy magnetofont, valamint 10 hozzávaló lemezt kaptak ajándékba. Ezeket a lemezeket, otthonukban, Rác Aladár játékát és beszédét, visszaemlékezéseit örökítették meg.

Az utolsó években a házi hangversenyek inspirálták Rác Aladárt a gyakorlásra, de az egészségügyi problémák, a reuma, a szívbetegség és a hozzájuk csatlakozó depresszió időről-időre visszavetették a játékban. Kitüntetések és méltatások sora következett: 1952-ben érdemes művész, 1953-ban a Magyar Népköztársaság Kiváló Művésze lett Rác Aladár. 1953-ban a Magyar Híradó hangos rövidfilmet készített róla. 1954-ben először hangzott el a rádióban az „Életem” című, vele készített hangos portré. 1955-ben a Magyar Televízió félórás dokumentumfilmet készített a művészről az otthonában. 1956. február 28-án az egész ország ünnepelte Rác Aladár 70. születésnapját. 1957. szeptember 1-vel, méltatlan módon, a tanári kar létszámának csökkentése okán megszüntették állását a Zeneművészeti Főiskolán. Rác Aladár 1958. március 28-án, Budapesten hunyt el. Hamvait a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Kroó György az életrajz megírásán túl, A cimbalom mestere című fejezetben Rác Aladár művészetének bemutatására és elemzésére is vállalkozott. A hangszer történetének leírása, a verőfogás Rác Aladár-féle megújítása, cimbalomiskolájának elemzése, a kedves egykori tanítvány, Gerencsér Ferenc visszaemlékezése mesterére mind-mind a műhelymunkába engednek betekintést az érdeklődő olvasó számára. A fennmaradt hangfelvételek mintaszerű elemzése és egybevetése igazi csemegét jelent

⁴ Kroó György Rác Aladáról szóló könyvét e két kivételes barát emlékének ajánlotta.

a „vájtfülű” zenehallgatónak. A zenei elemzések megértését kottapéldák segítik. A könyv függelékében összefoglalva olvashatjuk a Rácz Aladár klasszikus repertoárját képező művek szerzőinek nevét és műveik címét. A könyvet hangzó anyag (a kor technikai lehetőségeihez igazodóan négy bakelit lemez) egészíti ki. Rácz Aladár emléke ma is él. Bár Jászapátiban már nem áll a szülőháza, de a helyi zeneiskola az ő nevét viseli. Idén második alkalommal rendezték meg a város nagy szülöttjére emlékezve a Nemzetközi Cimbalmos Fesztivált és Mesterkurzust. A rendezvénysorozat része volt a jelentős, első ízben látható vándorkiállítás is, amelyet Rácz Aladár és özvegye, Yvonne Rácz-Barblan hagyatékából állítottak össze. Könyvek, kották, kéziratok, műsorlapok és egyéb nyomtatványok mutatták be a művész pályáját. Jászberényben ma már szintén nem találjuk meg a Rácz család egykori lakóházát. A Rozsdás utca azonban Rácz Aladár utcaként szerepel a jászberényi utcanévjegyzékben. Budapesten a Torbágyi út nevét is megváltoztatták, és az ott lakott Rácz Aladárról nevezték el. Pécssett a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület közösségi háza viseli Rácz Aladár nevét.⁵

Kroó György Rácz Aladárról szóló könyvét olvasásra ajánlom mindazoknak, akiket büszkeséggel töltenek el jász gyökereik, kötődéseik, és fontosnak tartják a Jászságban született nagy személyiségek emlékének ápolását, életüknek és munkásságuknak minél alaposabb megismerését. Rácz Aladár, a zseniális cimbalomművész, amint azt a Kroó György által megírt életrajz rövid áttekintése is igazolhatja, méltó arra, hogy a Jászság legnagyobb szülöttei között tartsuk számon.

⁵ Ld. az internetes keresőprogram találatait a Rácz Aladár névre való kereséskor. <http://www.google.hu>

Szabó Jánosné

CÉGELADÁS/CÉGVEZETÉS

A Jászsági Évkönyv hasábjain ritkán kerül közgazdasági témájú könyv bemutatásra. Az elmúlt években két jelentős szakkönyv is megjelent, melyek egy nagy múltú ipari létesítmény - a Jászberényi Aprítógépgyár állami vállalat, majd privatizált részvénytársaság – egy-egy fontos időszakáról szólnak. Mindkét könyv egy szakmája, munkahelye, városa iránt elkötelezett vezető és közvetlen munkatársainak tanulságos története.

2011 őszén magánkiadásban megjelent egy különleges tartalmú könyv. A jelzett mű egy több tíz éve jól működő cég értékesítésével, eladásával foglalkozik. Az első részben olyan előzmények olvashatók, melyek a cég rövid történetével, legfontosabb jellemzőit mutatják be. Néhány szakaszt megismerhetünk a cég stratégiai tervéből, azon belül olvashatunk a fejlesztési projektekről, az időütemezésről, pénzügyi források megteremtéséről stb. Rövid utalás található a külföldi szakmai befektető keresésére, valamint a cég egy később létrehozott üzemére. A második - terjedelemben is nagyobb - fejezetben megismerheti az olvasó az eladás folyamatát a teljes iratanyag felhasználásával, számos levél, jegyzőkönyv, igazolás, nyilatkozat, megállapodás stb. közreadása által. A könyv valóság-hű történetét szerzője írói álnéven adta közre, a közreműködők és a történet helyszíne is kitalált nevek.

2012-ben megjelent másik kiadvány az innovatív cégvezetés rejtelseibe vezet az érdeklődőt. A rendszerváltás utáni időszakban számos új vezetési munkamódszer került előtérbe, melyeknek nem voltak előzményei, nem voltak gyakorlati tapasztalatok. A szerző nem kis büszkeséggel írja a történeteket, hiszen az akkor kialakított eljárások, módszerek még ma is alkalmazhatók, a tapasztalatok hasznosíthatók. A könyvben felhasznált anyagok, mind ipartörténeti dokumentumok is egyben. Az egyes fejezetekben olvashatunk a részvénytársaságról, mint szervezetről; a cégvezetésről; a tervezésről – kiemelten a stratégiai tervezésről - ; az operatív vezetésről; az éves beszámolókról; a vállalati innovációról. Mindezeket konkrét példák, tanulmányok, iratminták egészítik ki.

A történetek sokszereplősek, a szereplők abban az időben a magyar gazdasági-, pénzügyi- és jogi élet területén tevékenykedtek. A könyv valóság-hű történetét szerzője írói álnéven adta közre, a közreműködők és a történet helyszíne is kitalált nevek.

A könyv értékét nemcsak a belső tartalom adja, hanem a külső megnyilvánulás is. Az első benyomás mindig meghatározó. A kiadványok B5-ös méretű, fűzött kötésű, közel 400 oldal terjedelműek. Külső borítóin olyan közgazdasági tartalommal bíró szavak, kifejezések olvashatók, melyek utalnak a tartalomra. A hátsó borítón a cím jelenik meg „beszédés rajz”, és korabeli kisnyomtatványok formájában. A címlap verzóján mindig megtalálhatjuk a könyv kiadására vonatkozó adatokat. Ez esetben rendhagyó kiadványokról van szó. Csupán a copyright, a jogtulajdonos neve (VARIETAS 2002 Bt.) és az ISBN szám van feltüntetve.

Móricz Zsigmond írta a múlt század elején: „Azt hiszem, az emberiség jövőjének rendkívül fontos alapja a könyv. De hogy a könyv teljesítse ezt a mindjobban rá háruló feladatot, az kell, hogy az emberek bízzanak benne.” Kérdezem: Bízna-e ma, a XXI. század elején, az emberek a könyvben? Igen! Remélhetőleg még ma is súlya van a nyomtatott betűnek, és sokan bíznak a könyvben.

Bízhatunk-e az itt elemzett könyvekben? Már a címeik is furcsa, csavart történetre utalnak. Számos kérdést felvetnek: Közelünkben van-e az a terület, mely feldolgozásra került? Mit jelent a cégeladás, a tranzakció? Mit jelent az innováció, az operatív vezetés? stb.

Bízhatunk e könyvek tartalmában, mert

- a szerző maga is kiemelkedő szereplője mindkét könyv történetének. Jászberényben ismert, megbecsült ember, aki 40 évig dolgozott a jászberényi Aprítógépgyárban. Személyes kötődése, lokálpatrióta érzelmei alapvetően meghatározzák a könyvek hangulatát, az érdeklődő „első kézből” kapott ismeretekhez jut olvasásukkor.
- értékes, pontos, számos történelmi adatot, kuriózumot is tartalmaznak, sok hasznos információval szolgálnak.
- különösen érdekes lehet azon személyeknek, akik átélői, érintettjei voltak a leírt eseményeknek. Értékes lehet azoknak, akiknek hasonló helyzetben vezetőként kell fontos döntést hozniuk.
- a könyvtárak helyismereti gyűjteményének fontos dokumentumai lehetnek az utókor számára, hiszen a jó dolgok, a szellemi értékek nem tűnhetnek el a világból.

Kármán Antal: Innovatív cégvezetés a gyakorlatban / Exportorientált magyar nehézipar irányítása, vezetése, fejlesztési tevékenysége az ezredfordulón és Sántha Antal: Skandináviából Nyugat-Európába Magyarországon keresztül / A cégeladás gyakorlata egy konkrét tranzakció leírásával

Kun Tibor

JÖTTÜNK VALAHONNAN, MEGYÜNK VALAHOVÁ

Az oszét irodalomról vajmi keveset tudunk. A Kaukázusban található Oszétiáról és annak sokat szenvedett népéről már jóval többet. Az oszétok döntő többsége az Oroszországhoz tartozó Észak-Oszétia-Alánia Köztársaságban, kisebb részük Grúziában és a Grúziától elszakadt Dél-Oszétiában, illetve Törökországban él. Az oszétok az iráni népek csoportjához tartoznak, nyelvük egyetlen élő rokona a jászok egykori nyelvének. A Magyarországra a XIII. században betelepült jászok az oszét nyelv egyik dialektusát beszélték a XVI. századig. Az Országos Levéltárból 1957-ben előkerült, 1422-ben keletkezett jász nyelvemlékben fellelhető *daban horz*, vagyis a *jó napot* köszönés ma is így hangzik oszétül. (Szorosan talán nem tartozik ide, de a szegedi egyetem bölcsészkarán, a felvételi vizsgán az egyik későbbi tanárom is ugyanígy, jász / oszét nyelven üdvözölt, amikor beléptem az ajtón... Meglepődni nem volt időm, szerencsére eszembe jutott a Jász Múzeum egyik tárlója, amelyikben példák sorakoznak a jász szójegyzékből. Az első sornál tovább sohasem jutottam az olvasásban, de abban van a *daban horz*, így azonnal fordítottam a többieknek...)

Az oszét irodalom magyarra fordításában egyedülálló munkát végez a kunszentmártoni *Kakuk Mátyás*. Az idén nyolcvan éves, megyei pedagógiai díjjal kitüntetett tanár 2010-ben egy oszét nyelvi példatárat és szótárt jelentetett meg, 2012-ben pedig „Oszétia népi költőjének”, *Dzaszohtü Muzaferek* verseiből és példázataiból válogatott egy kötetre valót. *Kakuk Mátyás* szerzői kiadásban köszönti a kaukázusi poétát hetvenötödik születésnapja alkalmából, s mutat be részleteket munkásságából, *Oszét szülőföld* címmel, a magyar olvasóknak.

Dzaszohtü Muzafér 1937-ben született Észak-Oszétiában. Pedagógiai főiskolát és pártfőiskolát végzett. Volt kulturális tudósító, pártinstruktor, az oszét televízió és rádió alelnöke, szerkesztette az *Ifjú kommunista* és az *Úttörő* című lapokat, tagja lett az írószövetségnek. 1987-ben a „Kultúra érdemes munkása” kitüntetést kapta. A két évtizede „kimúlt” Szovjetunió nemigen kínálhatott sokkal többet egy, a kultúra területén tevékenykedő, elhivatott embernek.

Muzafér első verseit az ezerkilencszázötvenes években közölték különböző időszakos kiadványok. Napjainkig húsznál több könyve jelent meg: regények, elbeszélések, példázatok, verseskötetek. *Kakuk Mátyás* fordításában az 1984 és 2007 között napvilágot látott írásaiból szemezgethetünk.

Az Ír patak völgye oszét rokonunk szülőföldje, ahol kinyílt rá a világ, olyan kincs, amelynek nincs ára. Mindig elgondolkoztatja az élet rendjéről, újra és újra lajstromba veszi hétköznapi csodáit, legelőbb az erőt adó erdőt, a Kobosztit, aminek madárcse-resznyéje a vérét festi vörösre. Hazája a háza, ahonnan ablakot nyit a lelkének.

Az hetvenes években *Dzaszohtü Muzafér* Magyarországra látogatott, és a városunkban látott Lehel kürtje egy tizenegy fejezetből álló elbeszélő költemény megírására

ösztönözte. Kakuk Mátyás a mű utolsó szakaszát illesztette bele a kötetbe, ahol Lehel csapásától a német császár úgy esett össze, „mintha üres zsák lett volna”. Ebben a témában, azt hiszem, csak Petőfi dolgozott hasonló hosszúságban, négyszer is nekiállva a történetnek. Bár ő úgy kezdi a Lehel vezér című, terjedelmes versét, hogy „Nem nagy hírű város Jászberény városa, / És itt a nyakam, hogy nem is lesz a soha...” Az oszét költő a négysorosokban is kipróbálta magát, ezernél több ilyen verset írt. Villanófényben állnak itt a szavak életről, halálról, jellemről és jellemtelenségről, a patak daláról, kommunistákról és demokratákról. Barátokról és ellenségekről. Szimplán, olyan egyszerűen, mint egy sárga tányér.

Muzafer példázatai rövid, prózai dolgozatok. Magányos erdőkerülés közben megfigyel, aprólékosan leír utat, fűvet, fát, bokrot, virágot, gyümölcsöt, madarat, vadat.

S ahogyan a régi fabulákban, emberi tulajdonságokkal ruhazza fel őket, és levonja a tanulságokat. „A rossznak olyan rossznak kell látszania, amilyen rossz, a jónak pedig olyan jónak, amilyen jó. Ne mosódjék el a jónak a jósága, a rossznak – a rossz-szasága...”

Eljár az idő, de – amint azt Dzaszohtü Muzafer legutóbbi versgyűjteményének címe is mondja – a lélek nem öregszik. Akárhonnan jöttünk, akármerre tartunk. Aztán lehet egy utolsó kívánságunk, hogy „olyan helyre temessetek, ahonnan látszik a házunk.”

Buschman Éva - Pethő László

A KIADVÁNY FÉLSZÁZ SZERZŐ ÉS MÁ S ÖNKÉNTES KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL KÉSZÜL

Húsz éves. Ha azt halljuk, hogy valaki ennyi esztendő s, legyintünk egyet, s azt mondjuk, csodás kor, még nagyon fiatal, a felnőttkor küszöbén áll. Ha egy könyvről tudjuk meg, hogy húsz éve minden esztendőben megjelenik, azt mondjuk, ez igen, szép hosszú idő! Ez utóbbi kategóriába tartozik a Jászsági Évkönyv, amely az idén tölti huszadik „életévét”.

1992-óta minden esztendőben megjelenik, értékes publikációknak, interjúknak, kutatási eredményeknek helyet adva, melyekből sokat tanulhat a jelen embere és az utókor új nemzedéke.

A jubileum mellett nem illene szó nélkül elmenni, és nem sorra venni azokat az embereket, akik az elmúlt két évtized alatt munkájukkal támogatták, írásaikkal színesítették, tartalmasabbá tették a jászok kiadványát. Igyekeztük többüket felkeresni, a mai modern technikának köszönhetően, e-mailen elérni, és arról kérdezni őket, mit jelent/jelentett nekik a Jászsági Évkönyvben való szereplés, honnan hallottak először róla, mivel járultak hozzá, hogy egyre színvonalasabb kötetet tarthasson a kezében minden évben az érdeklődő.

Alapítás, elindítás

Dr. habil. Pethő László, az ELTE egyetemi docense, a kötet felelős szerkesztője

Számomra a rendszerváltásnak nevezett időszak különösen mozgalmasan alakult, ahogy mondani szokták több dolog történt velem néhány év alatt, mint a megelőző vagy az ezen időszakot követő évtizedekben. 1988 májusában kaptam meg a Soros Alapítvány ösztöndíját, egy évvel később pelyhesparti lakásunkat egy Bercsényi utcai családi házra cseréltük. Mindemellett belekeveredtem a politikába. MDF színekben városi tanács tag, majd országgyűlési képviselőjelölt lettem.

A politikába tett rövid kitérő után 1992 tavaszán védtem meg kandidátusi disszertációm az Akadémián. Valószínűleg erre reagálva keresett meg Körmendi Lajos a Jászkunság főszerkesztője, s felajánlotta, hogy szerkesszek egy jászsági tematikus számot. Sajátos módon ez az összeállítás tekinthető a Jászsági Évkönyv nulladik számának. Sőt ez olyannyira így van, hogy a későbbi szerzők többsége magában az évkönyvben is többször megjelent.

Dr. Wirth Lajos tudománytörténész, a Jászsági Évkönyv Alapítvány Kuratóriumának tagja

Túlzás nélkül állíthatom, hogy a Jászsági Évkönyvet már a megszületése előtt óta ismerem, és ha jelentős szerepem nem is volt a létrejöttében, azért egy kevés részem

volt benne. Az évkönyv 0.0-s verziója a Jászkunság Jászság különszáma volt (1993. I. szám), amelyet főiskolai kollégám, Pethő László szerkesztett. Mások mellett engem is felkért, hogy ha van jászsági vonatkozású témám (volt), akkor írjam meg. Amíg a szám összeállt, sokat beszélgettünk, és Laci már ekkor mondta, hogy kellene valami jászsági periodika, ami itt is készül. A folyóiratot nem látta reális, kivitelezhető célnak, ezért, úgy emlékszem, eleve évkönyvben gondolkodott. Az évkönyv ötletének sok támogatója akadt, magánszemélyek és több jászsági önkormányzat is, de jött a nagy kérdés, hogyan legyen számlaszám? Alapítványt kell csinálni, de ki legyen az alapító? Lacinak ez több hónapi munkájába, többkörös tárgyalás-sorozatába került, de a dolog nem akart összeállni. Végül kiderült, hogy húszezer forint az a minimális összeg, amellyel alapítványt lehet tenni. Ezt hirtelen felindulásból hatan összedobtuk, és megszületett a Jászsági Évkönyv Alapítvány.

Kezdetben mi sem sokat értettünk az alapítványok működtetéséhez, szerencsére (ez megint távoli emlék, de szerintem így volt) az illetékes bíróságok nagyon türelmesek, és segítőkészek voltak. Meg kellett egyeznünk, hogy papíron kik legyenek az alapítók, kik a kurátorok, nehogy esetleg mesterségesen hozzunk létre összeférhetlenséget. Az első kuratóriumot magunk közül jelöltük ki, ennek az elnöke Muharay György volt, a további két tagja B. Jánosi Gyöngyi és én. Azóta a kuratórium jócskán átalakult, az eredetiből csak én maradtam, elnökünk dr. Kertész Ottó, a harmadik tag Pataky Lívია lett. Természetesen megtanultuk az alapító okirattal és a vonatkozó jogszabályokkal összhangban levő működést is, ami a Jászsági Évkönyv Alapítvány esetében egyáltalán nem bonyolult.

A kuratórium feladata az alapítvány működtetése, döntés az alapítvány vagyónának alapítványi célú felhasználásáról, és kizárólagos hatáskörébe tartozik az éves beszámoló és a közhasznúsági jelentés elfogadása. Nem tartozik a kurátorok közvetlen feladatai közé az új szerzők toborzása, de nem is tilos, miként az sem, hogy az évkönyvben szerzőként szerepeljünk. Ezt én idén is megteszem.

A rendszerváltás kezdeti éveit idézve érdemes további impulzusokat is számba venni. Bárhogy is gondolunk ma vissza erre az időszakra, mégiscsak volt egyfajta szabadságélményünk. Esetünkben ez leginkább a különféle engedélyektől való megszabadulást jelentette. A megveszék helyen kiadott Jászkunsággal szemben – a korábbi évek gyakorlatával ellentétben - komolyan felmerülhetett egy helyi kiadvány létrehozásának lehetősége. Az ötletet tett követte: alapítvány grüндolásába kezdtünk, alapszabályt írtunk, meg kellett tanulnunk, hogy kezdeményezők közül Bartosné Jánosi Gyöngyi, Muharay György és Wirth Lajos kurátorokká váltak, mígnem az előírt formásokat betartva Fodor István Ferenc, Hasznos Rozália és jómagam pedig a szerkesztésben való közreműködésre vállalkozhattunk. A kiadvánnyal fórumot akartunk adni mikrorégióink: a Jászság közéletének, kultúrájának és tudományának, s ezeket a törekvéseket lényegében – néhány módosítással - mindmáig fenntartjuk.

B. Jánosi Gyöngyi tanár-festő, ny. múzeumigazgató

1992-ben dr. Pethő László kérésére csatlakoztam a Jászsági Évkönyv Alapítvány létrehozásához. Könnyű volt belátni, hogy egy útjára induló évkönyv-sorozat, mely az egész Jászság legfontosabb gazdasági, szociológiai, kulturális és művészeti történéseit, kutatási eredményeit kívánja dokumentálni, közreadni, hiánypótló és nagyon fontos periodikum lesz.

Megtisztelő feladat volt számomra a fenti törekvések támogatása mellett a kötet küllemének, elsősorban borítójának-megtervezése, alkalmanként illusztrációinak elkészítése. Több művészeti témájú tanulmány után – a kuratórium átalakítását követően- már csak külső szemlélőként, de mindig nagy várakozással vettem kézbe az Évkönyv köteteit, melyek információit és tanulmányainak egy részét hasznosítani tudtam a Hamza Múzeum működésének irányítása során is.

Fodor István Ferenc helytörténeti kutató, ny. polgármester, Jászkóhalma

Pethő Laci szólt, hogy kellene egy könyvet szerkeszteni, mert már volt néhány példa máshonnét, pl. Körmendi Lajos révén a Nagyikunsgban, akit szintén személyesen ismertem. Lacival népművelőként már akkor negyedszázados munkakapcsolatom volt. Együtt készítettük már az első kötetet is.

Én nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy helyet kapnak írásaim a könyvben, mert 1968 óta írogatok, amikor a Természet Világa pályázatán különdíjat nyertem a Jászságról szóló anyagommal. Ez az évkönyv pont azokhoz jut el, akikhez a legközelebb állok.

Dr. habil. Pethő László

Legfontosabb eredményünknek azt tarthatjuk, hogy kiadványunk az utóbbi húsz évben minden karácsonyra megjelent. Emögött évente legalább félszáz, néha ennél is több önkéntes szerző és más közreműködő munkája áll. A kiadvány szellemi előkészítése tehát sohasem jelentett gondot, legtöbbször már a legfrissebb szám megjelenéskor kapunk javaslatokat és ötleteket. Nehezebben kezelhető problémáink a nyomdákval kapcsolatban keletkeztek. Példaként említem, hogy első számunk és az utóbbi három a fővárosban készült, mert helyi vállalkozótól nem kaptunk megfelelő ajánlatot. Akadt olyan év, amikor azért kellett nyomdát váltani, mert a beérkezett ajánlatra egyszerűen nem volt elég fedezetünk.

A kiadvány előállításának forrásai egyébként különböző helyekről származnak. Kiemelkedő jelentőségük van a különféle pályázatokon elnyert pénzeknek. Jászberény önkormányzata nevezhető a legállandóbb, de nem kizárólagos támogatóknak, hiszen számos jászsági önkormányzat mellett különféle vállalkozások is szponzoráltak bennünket. Ugyanakkor mindezzel összemérhető jelentősége van annak, hogy minden évben több száz példányt vásárolnak meg, s ez az összeg is nagymértékben járul hozzá a kiadvány előállításához.

Dr. Wirth Lajos

A rendszerváltást követően vonzó és érdekes volt minden olyan kezdeményezés, amire a megelőző évtizedekben nem volt lehetőség. Ilyen volt a Jászsági Évkönyv 1993-as megjelentetése is. Ahhoz azonban, hogy néhány szám után nem fulladt érdektelenségbe, kevés lett volna az alapítók lelkesedése és Pethő László kitaró szervező munkája. Úgy gondolom, hogy a részben stabil, részben évről évre megújuló szerzőgárda mellett az élteti immáron húsz éve a periodikánkat, hogy a jászsági embereket érdeklik a Jászsággal összefüggő témák, és magukénak érzik a kiadványt. Persze azt se felejtjük el, hogy ez a támogatóinkról is elmondható.

Hortiné dr. Bathó Edit, múzeumigazgató

Olyan szerencsésnek mondhatom magam, hogy jelen lehettem az évkönyv születésénél is. Dr. Pethő László ebben az időben a jászberényi Tanítóképző Főiskolán tanított, s tőle hallottam az évkönyv tervéről, amit magam is jó ötletnek tartottam, és támogattam. Örültem, hogy már az első kötetben írásom jelenhetett meg.

Egy kutató számára nagyon fontos, hogy kutatási eredményei a szakma és a nagyközönség számára is ismertté váljanak. Éppen ezért én is nagyon örültem az új publikálási lehetőségnek, ami különösen azért volt kedves számomra, mert jászsági kiadvány volt, és a jászokról, a jászoknak szólt.

Mivel én néprajzos vagyok, így azok a témák, amellyel foglalkozom már önmagukban is érdekesek, izgalmasak. De több alkalommal közöltem helytörténeti tanulmányokat is.

Szabó Jánosné, a Városi Könyvtár és Információs Központ ny. igazgatója

Az évkönyvről már indulásakor tudtam. Iskolai könyvtárosként érdekes kezdeményezésnek tartottam a megjelentetését. Jó gondolat volt az indítás, hiszen nem sok hasonló volt abban az időben, hazánkban. Tetszett az első kötet, de nem gondoltam, hogy minden évben meg fog (tud) jelenni.

A Jászságban, a rendszerváltás óta számos helyismereti kiadvány (könyv, folyóirat, hang- és videofelvétel stb.) látott napvilágot. Az itt élő, dolgozó könyvtárosok, művelődési szakemberek szívügyüknek tekintették, tekintik a helyi „értékek” megőrzését, átadását az utókornak. Szerintem méltó helyet foglal el a Jászsági Évkönyv minden egyes kötete. Az évente visszatérő fejezetek, témakörök lehetőséget adnak a jövőben bizonyos összehasonlításokra, elemzésekre. Minden kötetben komoly, tartalmas, megbízható adatokat felvonultató írások olvashatók.

Földi József ny. közgazdász, Budapest

Már az indulásnál tudtam az évkönyvről, mivel Pethő Lacival már korábban jó viszonyba kerültünk egymással, mint a Jászsággal elkötelezett kutatók.

Kiss Henriett zenetörténész, Jászberény

Édesapám, dr. Kiss András az 1990-es években elsősorban a helyi adózás témakörében többször publikált a Jászsági Évkönyvben. Így ismertem meg a kiadványt. Korábban nem hallottam róla.

Besenyi Vendel, helytörténeti kutató

1994-ben a munkahelyemen hallottam először a Jászsági Évkönyvről. A jászberényi Kossuth Tsz-ben dolgoztam raktárosként. A keverőüzemben az egyik dolgozóval beszélgetve említette, hogy a felesége vett egy könyvet, mely a Jászság jelenlegi és régebbi életével is foglalkozik. Kölcsönkértem tőle a könyvet, elolvastam és ekkor tudtam meg, hogy útjára indult egy középkori annales-hez hasonló kiadványsorozat. Addig erről nem tudtam semmit sem.

Csomor Józsefné, ny. történelemtanár

A kiadványról 2004-ben hallottam először, pedig minden és mindig olvasó vagyok és szinte semmit sem tudtam róla.

Papp Izabella ny. levéltáros Jászboldogháza

A Jászsági Évkönyvről a szerkesztőtől dr. Pethő Lászlótól hallottam, gyakran járt a Levéltárba, ahol dolgoztam, és említette, hogy tervezik ezt a kötetet. A második számban már megjelent egy írásom.

Molenkamp-Szűcs Rita külügyi szakértő, Amszterdam

A lokálpatriotizmus foka esetemben fordított arányban alakult a (szűkebb értelemben vett) szülőföldtől való távolsággal: 1992-ben az Évkönyv első kiadásának évében érettségiztem és nyertem felvételit az ELTE Bölcsészettudományi Karára. Ebben az évben, és az elkövetkezőkben nemigen foglalkoztattak szűkebb lakóhelyem, gyermekkorom és iskoláim színterének eseményei: kicsivé vált a város, a térség; vonzott a főváros, annak minden lehetőségével, kihívásával és veszélyével.

Az Évkönyv első tíz éve számomra a stúdiumok, a tudományokban való elmélyülés, a specializáció, pályaeorientáció és a pályaválasztás éveit voltak. Részben a pályaválasztásnak köszönhetően 2002-ben Budapestről Brazíliába, São Pauloba kerültem. A földrajzi távolság meghozta a haza és a térség iránti vágyódást, a hazai kulturális-szellemi életébe való bekapcsolódás vágyát.

Visszatekintve szinte hihetetlen és pusztán fiatalkori szűklátókörűségem és lokálpatriotizmusom igen elhanyagolható szintjének számlájára írható, hogy Sao Pauloba érkezésünk előtt tudatában sem voltam annak, hogy városunknak is van sao pauloi vonatkozása: Hamza D. Ákos. Mivel Ákos bácsi jól ismert személy volt a sao pauloi magyar kolóniában sokáig szerencsére nem tartott hogy rádöbbenjek a hihetetlen véletlenre. Megkezdtém Hamza D. Ákos braziliai életművének feldolgozását.

Pethő László főszerkesztő úrral első kapcsolatfelvételünk a Hamza-centenáriumhoz kapcsolódó sao pauloi ünnepségsorozat dokumentációjának közzétételéhez kapcsolódik.

Ákos bácsi születésének századik évfordulóját (2003) művészi nagyságához méltóan ünnepelte a brazil szellemi-kulturális élet és a sao pauloi magyar kolónia. Pethő úr az erről szóló összefoglalás megjelenését lelkesen támogatta. Így született meg első írásom az Évkönyv lapjain. A Hamza-szál aztán végighúzódtott brazíliai tartózkodásom négy évén és ez idő alatt az is kristálytisztává vált előttem, hogy milyen hatalmas ajándék volt városunk számára Hamza D. Ákos érkezése. Nem pusztán egy képzőművészeti gyűjteményt kaptunk, de művészeti-alkotó energiát is. Megpezdült a város szellemi és kulturális élete: a gyűjteményből múzeum lett, köré alkotói kör szerveződött. Az intézmény a térség egyik legfontosabb multidiszciplináris kultúra közvetítőjévé vált.

Műhelymunka, hétköznapiak, aktivitás

Fodor István Ferenc

Amellett, hogy technikailag és ötletekkel segítettem a megjelenést, vagy a saját elképzeléseim alapján, vagy szerkesztői ötlet alapján írtam rendszeresen különböző témákról. Sok minden került bele a szakdolgozatom részletétől kezdve több jeles személyről való megemlékezésemig. Most éppen harmadik éve az én ötletem alapján jelenik meg évente egy kisebb blokk a 40-50 évvel ezelőtti nagy mozgalmak - honismeret, pávakör, kertbarát - sorsáról, hiánypótló jászszági kislexikkal kiegészítve. Ne tűnjenek már el a süllyesztőben azok az emberek, akik önzetlenül buzgólkodtak időt és fáradságot nem kímélve és már nem élnek.

Szabó Jánosné

Megtiszteltetés, hogy publikálhatok benne, örömmel tettem. A szerkesztőség tagjaként több esetben szembesültem érdekes történetekkel, megismerkedhettem kiváló szerzőkkel, akik a jász emberek érdekében teszik a dolgukat nap, mint nap. Többször segítettem az évkönyvbemutatók, sajtótájékoztatók megszervezésében, lebonyolításában. Jónak tartottam, amikor a térség különböző települései felvállalták a bemutatók szervezését. Az odaérkező vendégek megismerkedhettek az adott helyszínnel. Szerintem volt időszak a húsz év alatt, amikor ez nagyon jól működött. A bemutatók a kiadvány népszerűsítésének egyik lehetséges, fontos eszköze volt.

A vezetésem alatt a jászberényi Városi Könyvtár és Információs Központban minden évben megvásárolható volt az aktuális, ill. korábbi még meglévő számok is.

Kármán Antal nyugdíjas gépészmérnök

Az 1994. évi évkönyvben Kollár Márton kollégámmal megírtuk az Aprítógépgyár átalakulásának és privatizációjának a krónikáját. Utána évekig – amikor szükség volt

valamilyen dátumra vagy más adatra - az évkönyvet vettem le a kezem ügyében lévő könyvespolcra, és abban néztem meg, mert ez volt a legegyszerűbb.

2008-ban, már nyugdíjas koromban indítottuk el Pethő László főszerkesztő úrral közös ötletünk alapján a Gazdaság rovatot. Az, hogy ezt a rovatot szerkeszthetem és rendszeresen írhatok is benne, nekem arra is nagyon jó, hogy benne maradhattam a gazdaság vérkeringésében, rendszeresen friss, naprakész információkat kaphatok róla (kihasználva természetesen az aktív koromból származó személyes kapcsolataimat is), és több évtizedes tapasztalataimat is tovább tudom adni a gazdaság mai vezetőinek és az érdeklődő olvasóközönségnek. A Gazdaság rovatban minden évben a Jászság cégeire vonatkozóan elkészített, a megyei TOP 50-es és a jázsági TOP 10-es táblázatokhoz fűzött elemzéssel igyekszem tartalmasabbá tenni a könyvet.

Az előzőekben leírtakon kívül fontosnak tartom, hogy egyrészt a mai olvasóknak számos információval szolgál (rendezetten, egy helyen) a régmúlt és a közelmúlt jázsági eseményeiről, személyiségeiről, érdekességeiről, kultúrájáról stb., másrészt az utókor számára is megőrökíti ugyanezeket, könnyen visszakereshető módon és formában.

Papp Izabella

Jászsági vagyok, ezért a publikálás lehetősége azt jelenti, hogy a területre vonatkozó kutatások eredményeit megoszthatom elsősorban a szűkebb haza, a Jászság lakóival, de az évkönyv szélesebb körben is ismert, így a nagyobb nyilvánossággal is.

A publikálás mellett elsősorban a levéltári kutatásokban próbáltam segíteni a jázsági kutatókat.

Úgy gondolom a jázságiak számára sokat jelent a kötet, nagyon sokrétű a tartalma, mindenki találhat számára érdekes és értékes olvasnivalót. Az írások nem túlságosan tudományosak és elvontak, így az ún. hétköznapi emberek számára is élvezhetők. Nagyon fontosnak tartom a rendszerességet, karácsony előtt mindenki tudja, hogy számíthat az évkönyv megjelenésére, ami ezáltal ajándék is lehet.

Nagyon hasznos, hogy elektronikus formában is olvashatók a kötet írásai. Reméljük, hogy van jövője az évkönyvnek, amihez sok sikert kívánok.

Prof. Dr. Bangó Jenő, emeritus professzor Eupen, Belgium

Az Évkönyvet kedves kollégám és barátom Pethő László professzor mutatta meg először, körülbelül négy évvel ezelőtt. Mindjárt felkért, hogy írjak egy kis tanulmányt.

Abban az időben készült el könyvem a belgiumi németekről magyar nyelven. Ezt foglaltam a tanulmányban össze. A belgiumi németek - csakúgy mint a jászok - körülbelül nyolcvanezren - híd képeznek a német és a francia kultúra között. Jelentős autonómiával rendelkeznek a belga federális királyságban. Így tudtam párhuzamot vonni a két régió között, és gondolom sok hasznos ismeretet tudtam nyújtani az olvasónak. Belgiumról ne csak a flamand-vallon ellentét jusson eszükbe, hanem egy virágzó kisközösség élete és kultúrája is.

Kiss Henriett

Nagy megtiszteltetést jelent számomra, hogy publikálhatok az évkönyvben. A Jászság tudományos, művészeti, kulturális, gazdasági életét reprezentáló kiadványról van szó. Rangot jelent benne szerzőként megjelenni. Állandó szerzőnek lenni még ennél is nagyobb kitüntetés.

Az évkönyvben eddig megjelent publikációim többsége Darázs Árpád életéről és munkásságáról szól. A jászberényi születésű muzsikus életének a kutatását az évkönyv felelős szerkesztője, Pethő László tanár úr bízta rám jó egy évtizeddel ezelőtt. A Jászság sok muzsikust adott a világnak. Közülük általában csak Déryné Széppataki Róza, Palotásy János, Rácz Aladár és Székely Mihály neve cseng ismerősen. Sok muzsikusunkról azonban elfelejtkeztünk/elfelejtkezünk. Sokáig Darázs Árpád is az elfeledett zenészek között volt. Remélem, hogy a publikációimnak köszönhetően ezt már múlt időben mondhatom.

A Jászsági Évkönyvben a Darázs Árpád-kutatásaim eredményeinek közlése mellett többször írtam más témákról is. Beszámoltam az évkönyv olvasóinak például a Palotásy János Vegyeskar részvételéről a grazi kórusolimpián, valamint jászberényi fiatalok kínai kulturális cserekapcsolatáról.

A Jászságban egyedülálló, reprezentatív kiadványról van szó, amely évről évre bemutatja az itt, helyben létrejött legfontosabb művészi és tudományos eredményeket. Beszámol a kultúra, az oktatás, a gazdaság legfontosabb helyi történéseiről. Múlt, jelen és jövő kapcsolódik össze az egyes kötetekben. Gyakorlati szempontból azt is nagyon fontosnak tartom kiemelni, hogy az évkönyv szerkesztői publikációs lehetőséget adnak a fiatal kutatóknak.

Húsz évet megérni egy évkönyv esetében is szép teljesítmény a mai világban. Remélem, hogy a Jászsági Évkönyv még hosszú időn át fogja ennek a térségnek a szellemi életét gazdagítani! Ehhez, én, a jövőben is szeretnék hozzájárulni.

A szerzők, állandó szerzők, törzstagok munkája mellett fontos megemlíteni a szerkesztőség munkáját is. Dr. Pethő László, az évkönyv felelős szerkesztője és szerkesztőtársai az elmúlt két évtizedben nagyon sokat dolgoztak azért, hogy az évkönyv olvasói minden évben színvonalas kötetet vehessenek karácsonykor a kezükbe. Az anyagiak előteremtése is nagy feladatot jelenthetett. Remélem, hogy a jövőben a szerkesztőség tovább tudja folytatni értékes munkáját és ehhez az anyagiak is mindig adottak lesznek.

Molenkamp-Szűcs Rita

Az első, Hamza D. Ákoshoz kapcsolódó são pauloi beszámolót követően rendszeressé vált kapcsolatom az Évkönyvvel. Pethő úr kiváló pedagógiai érzékkel terelgetett a távolból: orientált mikor braziliai doktori tanulmányok megkezdésén törtem a fejem és évről- évre újabb es újabb kutatási felkérésekkel állt elő. Mikor időközönként hazalátogattunk Jászberénybe mindig volt ideje, hogy egy kávé mellett megbeszéljük a világ dolgait. Majd kis szellemi munícióval újra útnak eresztett. Ez a rendszeresség

az Évkönyv lapjain jónéhány tanulmányt, számomra pedig számtalan értékes, tanulságos információt, beszélgetést eredményezett. Talán nem is tudatosan, de nagy jelentőséggel bírt egy emigráns identitáskeresési folyamatában: rávezetett arra, hogy ki vagyok, mi vagyok és hová tartozom. Így nem váltam a messzeségben hontalanná, így vált a Jászság a távolban otthonommá. Ez volt számomra az Évkönyv második decenniumának legnagyobb jelentősége. László, akinek vitathatatlan érdemeit az Évkönyv szerkesztésében már előttem sokan méltatták, számomra de talán többünk számára is, akik az elmúlt két évtizedben “értünk be”, kezdtünk szellemileg virágozni és a tudományoshoz hasonlítható, népszerűsítő ismeretterjesztés ambíciójával rendelkezünk, a hatalmas tudással rendelkező tanár és kiváló pedagógus: valamifajta elhivatottságtól vezérelten, szünni nem akaró tettvággyal neveli a jövő nemzedékét, ellátja szellemi táplálékkal szűkebb és tágabb környezetét, gyarapítja könyvtárak polcait. A szociológus, aki őszintén hisz abban, hogy a legtöbbit akkor tehet környezetéért, ha a lehető legszélesebb spektrumon próbálja feltárni annak társadalmi-, gazdasági- és kulturális viszonyait.

Fodor István Ferenc

Mint sajátos történetű és hagyományú kistérségnek, még ma is sajátosak az itt élő emberek gondjai, érdeklődési körei. Amikor 1993-ban megjelent az első kötet, akkor még alig volt hagyománya a helyben megjelent információknak. Leszámítva persze a fél évszázaddal korábbi helyzetet. Akkoriban még sok településnek nem volt saját lapja sem azért volt érdekes, na meg azért, mert akik már megszokták, tudják, hogy mire számíthatnak év végén. A sokszínű politika - meg ami hiánycikk volt az előző évtizedekben - különleges csemegéket ígért az olvasónak.

Csomor Józsefné

Örülök neki, hogy írhatok benne, mert – mint történelemtanár – fontosnak tartom az adatok rögzítését mindenféle szempontból. Dolgozataimmal igyekszem színesíteni a témát, ezért a Lehel Vezér Gimnáziummal foglalkozó történeteken kívül írok más is, pl. Egy jeles fizikus a Jászságból, augusztusban pedig az apáti 1956-os eseményeket kutattam, remélem, megjelenik majd.

A népszerűséget azzal terjesztem, hogy ismerőseimnek ajándékozok évkönyvet, sőt a saját írásomról véleményt is kérek. Elég drága multság, hiszen Ausztrálián, USA-n, Norvégián, Franciarszágon kívül több tanítványomnak, ismerősömnek is juttatok a könyvből. Az említett országokban egy-egy ismerősnek, rokonnak, tanítványnak küldök. Pótolhatatlanul fontosnak tartom az évkönyvet, hiszen összegző szerepe van néprajzi, helytörténeti, gazdasági és egyéb területeken, a képanyagról nem is beszélve. Nem mondhatnám, hogy sokan olvassák a cikkeket, hiszen a népszerűsítés területén komoly gondok vannak. Sok még itt a tennivaló! Azt is meg kell említeni, hogy ma egyre kevesebben olvasnak, még lektúrt sem, hiszen sem kedvük, sem idejük nincs hozzá. Sokat beszélgetek emberekkel, tehát ismerem a körülményeket.

Földi József

Örültem a publikálási lehetőségnek, mert így nemcsak Árokszálláson olvassák írásaimat.

Változatos témáimmal (Csörsz árok, Móra Ferenc, Kistérségi központ, Külső fogadó stb.) tudtam tartalmasabbá, színesebbé tenni az évkönyvet. Néhány jászberényi kutató elismeréssel szólt írásaimról.

id. Frivaldszky János ny. mérnök, Budapest

Családunk jász család, 1750 táján költöztek őseim Berénybe a Felvidékről. Édesapám még Apátiban gyerekeskedett, ahol nagyapám ügyvéd volt. Másodunokatestvére Berényben volt polgármester. Azóta nagyapám házát már lebontották, senki nem maradt ott a rokonságból, ez a publikálási lehetőség tartja fenn a kapcsolatot köztem és őseim földje között.

Írásaim a történelem „színét” erősítik az évkönyvben, amit fontosnak tartok. Remélem, más is.

Dr. Kazsuba Mihály Attila főorvos, Barcelona

Két esetben szerepeltem a Jászsági Évkönyvben, melyek megtisztelő felkérések voltak. 1997-ben A gasztroenterológia három évtizede Jászberényben című írást olvashatták az érdeklődők. A Szent Erzsébet Kórház Gasztroenterológiai Részlege vezetőjeként fontosnak tartottam megírni a monográfiát a 30. évfordulón, megemlékezve az elődeimről, Dr. Figus Illinyi Albertről és munkatársairól. Szerencsésnek éreztem magam, hogy az Évkönyv létezett és a szerkesztők támogatását is élvezhettem. Hasonló segítőkészséget tapasztaltam a Jász Múzeum részéről is, ahol endoszkópos, illetve orvostechinikai témájú időszakos kiállítást szerveztünk ugyancsak az évfordulóval kapcsolatban.

A következő felkért szereplésem 2007. december 13-án történt. A hivatalos könyvbemutatón, mint „első olvasó” értékeltem, véleményeztem az évkönyvet. 2011-ben fotóimmal járultam hozzá a tartalom színesítéséhez, helyi és különböző országokban élő emberek, élethelyzetek bemutatásával.

Egy kiadványban való szereplés megtiszteltetés az írást szeretőknek. A gyűjtőmunka, az anyagok rendszerezése, az írás, majd számos esetben a sokadik átírt verzió elkészítése nem könnyű feladat. Jó érzés létrehozni valamit, ami nyomtatott formában megmarad, annak ellenére, hogy a mai kiber-orientált világunkban egyre kevesebb a könyvolvasó. De örömmel tapasztaltam, hogy az Elektronikus Periodika Archivumban (epa.oszk.hu) a Jászsági Évkönyv számai is fellelhetők.

Besenyi Vendel

A könyv, mint amatőr helytörténeti kutatónak lehetőséget biztosít az írott formában történő megjelenítésre, a nyilvánosság előtti szereplésre. Az Örökségünk című rovatban mezőgazdaság-történeti és egyháztörténeti írásokat szoktam közreadni.

Írtam a jászberényi Kossuth Tsz történetéről, három tsz-elnök: Deme János, Pesti Kálmán és Konkoly Béla életéről és egy eddig ki nem beszélt témáról az 1949-es jászboldogházi kulákverésről és az utána történő megtorlásról. Foglalkoztam kevésbé ismert egyháztörténeti vonatkozású témákkal, így az 1950-ben Jászberényben létrehozott internáló tábor történetével.

Kiss Szaléz ferencrendi szerzetes jászberényi működésével, valamint Kovács Kristóf jászberényi születésű ferencrendi szerzetes életével. Mindketten a magyarországi Ferences Rendtartomány mártírjai, boldoggá avatási eljárásuk folyamatban van.

Egyedfi Gizella ny. gyermekkönyvtáros, a Jászsági Évkönyv olvasószerkesztője

A Jászság évente megjelenő periodikájával gyermekkönyvtárosként, az egyik kolléganóm révén kerültem kapcsolatba. Ő nem más, mint dr. Pethő Lászlóné Marika, az évkönyv főszerkesztőjének felesége. Marika gépelte a beérkező cikkeket, amelyeket a kezdeti időben még többnyire kézzel írtak a szerzők. Nincs tudomásom róla, hogy ezeket korábban ki „cenzúrázta”, de valószínűnek tartom, hogy a Pethő házaspár közösen végezte ezt a munkát. Számos egyéb tevékenységük mellett ez - az időt tekintve - egyre nagyobb megterhelést jelentett, és Marikában fogalmazódott meg egy plusz segítő személy bevonásának igénye az előkészítő periódusban. Könyvtáros éveimet megelőzően tanítóként dolgoztam, talán ezért esett rám a választás. A felkérés kíváncsivá tett, igent mondtam, mert izgalmasnak, tartalmasnak gondoltam a feladatot, kicsit újra tanító néni lehettem, és bepillantást nyerhettem egy könyv „születési titkaiba”. Kezdetben többnyire a gépelés során történt elütésekre és a helyesírási hibák javítására kellett koncentrálnom, később stilisztikailag is elemeztem, korrigáltam a tartalmat.

Ilyen előzmények után avanszáltam olvasószerkesztővé, aki az első betűtől az utolsóig átolvassa a készülő kiadványt. Sok-sok új ismerettel gyarapítottam tudásomat, tájékozottságomat a Jászságról, annak történetéről, a jász emberek életéről. Ez egyébként azért is örömmel és elégedettséggel tölt el, mert nem e tájék szülötte vagyok, a Kunságból származom, de anyai ágon székely vér is csörgedezik ereimben. Bár a jászok kultikus kürtjéből még nem ittam, de az itt eltöltött hosszú évek következményeként kialakult bennem egyfajta jász identitás is. Szeretem ezt a munkát, érdekes, szellemi kreativitást is igénylő elfoglaltságot jelent számomra közel húsz éve.

Amivel színesebbé, tartalmasabbá tudom tenni a könyvet, az a gyakorlati tapasztalatom, a teljes szellemi kapacitásom és egy-két cikkem. (Megjegyzem, hogy szívesebben olvasom mások papírra vetett gondolatait, számomra ezek érdekesebbek, profitálható tartalommal bírnak.) Pl. a könyvtárosi szakdolgozatomat olvasásszociológiából írtam az egyik kolléganómmal közösen. Hátrányos helyzetű általános iskolások olvasási szokásait mértük fel, és ennek a dolgozatnak a lényeges konzekvenciáit rögzítő, rövidített szövegét jelentettük meg az 1995-ös kiadásban.

Kakuk Mátvás ny. tanár Kunszentmárton

Szabó László szolnoki muzeológus professzor, korábban szerző, ajánlott a szerkesztőnek, s ő kért cikk írására. Kunszentmártonban lakom, ez a város viszonylag távol esik a Jászságtól, így aztán én a kiadványt korábban nem ismertem.

Örülök, hogy szerepelhetek az évkönyvben írásaimmal, mert bőven van publikálnivalóm. Sok jászsági embert érdeklík az oszétok, mert él bennük a jász-oszét nyelvi rokonság tudata, ezért remélem, hogy az évkönyv olvasóinak egy része az én írásaimat is szívesen olvasta. Minden évkönyvtől elvárható, hogy színes legyen, és írásaim ezt a színességet bizonyosan elősegítették.

Gulyás Erzsébet, helyismereti könyvtáros

A Jászsági Évkönyvben szereplő Krónika rovat összeállításánál a legfontosabb eseményekre koncentrálok, amely a település életére kihat. Kulturális, oktatási, gazdasági, önkormányzati és politikai események, valamint egyes személyekre vonatkozó adatok rögzítése. Forrásként elsősorban a helyi újságot használtam (Dósai Hírek). Kiemeltem a Dósai Napokat, valamint az országgyűlési és önkormányzati választásokat. A község életében fontos szerepet játszik az általános iskola, ezért fordulhat elő, hogy a kronológiában az oktatás nagyobb szerepet kap/ott.

A jövő számára is fontos, hogy dátum szerint fennmaradjon, így az érdeklődők, helytörténeti kutatók egy helyen, kötetben vagy az interneten is megtalálhatják, hogy egy adott évben mi történt a településen. Jászsági Évkönyv maga is forrássá vált a későbbi gyűjteményi munkámhoz. „A Jászság könyvészete” (szerk. Gulyás Erzsébet 2008) szerkesztett kötetben az évkönyv minden egyes tanulmánya rögzítésre került. (A 2002-ben megjelent első kiadásban, a tanulmányokat még nem rögzítettem.)

Ufer Ágnes, ny. vegyész mérnök, Drezda

Hogy mi késztetett arra, hogy a Jászsági Évkönyvbe írjak (anno..)? Nos, talán az, hogy felelevenítsem egy kicsit a jászberényi múltat, hiszen én olyan réteghez tartoztam, akik alig- alig írtak életükben, és a szó szoros értelmében - sírba vitték - élményeiket. Néhai Muhoray Györgytől kaptam az ötletet és végül éltem is vele...

Hortiné dr. Bathó Edit

Úgy gondolom a Jászsági Évkönyv nélkülözhetetlen a Jászság szakirodalmi palettájáról. Olyan írásokat tartalmaz, amely a legtöbb esetben csak ebben a kötetben olvasható. Jó érzéssel ötvözi a történeti, és a jelenkori témákat feldolgozó írásokat. Tartalma változatos, érdekes, és mindenkor tengernyi információval szolgál az olvasó számára. Jól használható nemcsak kutatók, de az érdeklődő olvasó számára is. Az évkönyv elsősorban a közép- és az idősebb korosztály körében kedvelt, bár tudomásom szerint a diákok is forgatják. Általában pozitív véleményeket hallottam róla. Az emberek szeretik, várják megjelenését, és bosszúsak, ha már nem tudják megvásárolni, mert elfogyott.

Úgy vélem, az évkönyv kiadását a jövőben is folytatni kell. Tudom, hogy egyre nehezebb a kiadásához szükséges anyagi forrásokat előteremteni, de mégsem kellene feladni. Pályázatok, esetleg előfizetők bevonásával lehetne javítani az anyagi hiányokon.

Dr. J. Újváry Zsuzsanna egyetemi docens, PPKE, BTK, Történettudományi Intézet

Mivel én egyetemen oktató, úgymond hivatásos történész vagyok, ezért „hivatalból” halottam az évkönyvről. Egyébként dr. Fülep Katalin egykori egyetemi barát-nőm, az OSzK ny. tudományos tanácsadója beszélt nekem először a jászok ujjászerveződéséről, így a Jászok Világtalálkozójáról. Ő is e tájról, Jászkisérről való.

Ugyanúgy megbecsülöm, mint más folyóiratot vagy szakkönyvet, amelyekben szoktam publikálni.

A tanulmányt, amelyet most megjelentetek benne, kibővítettem, s elutaztam a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárba, hogy ott fényképeket készítek az iratokról, amelyekből néhányat mellékelek, ezzel színesítve tanulmányomat.

Szponzorálás támogatás

Dr. Wirth Lajos

Kezdetben mi sem sokat értettünk az alapítványok működtetéséhez, szerencsére (ez megint távoli emlék, de szerintem így volt) az illetékes bíróságok nagyon türelmesek, és segítőkészek voltak. Meg kellett egyeznünk, hogy papíron kik legyenek az alapítók, kik a kurátorok, nehogy esetleg mesterségesen hozzunk létre összeférhetlenséget. Az első kuratóriumot magunk közül jelöltük ki, ennek az elnöke Muhoray György volt, a további két tagja B. Jánosi Gyöngyi és én. Azóta a kuratórium jócskán átalakult, az eredetiből csak én maradtam, elnökünk dr. Kertész Ottó, a harmadik tag Pataky Lívía lett. Természetesen megtanultuk az alapító okirattal és a vonatkozó jogszabályokkal összhangban levő működést is, ami a Jászsági Évkönyv Alapítvány esetében egyáltalán nem bonyolult.

A kuratórium feladata az alapítvány működtetése, döntés az alapítvány vagyónának alapítványi célú felhasználásáról, és kizárólagos hatáskörébe tartozik az éves beszámoló és a közhasznúsági jelentés elfogadása. Nem tartozik a kurátorok közvetlen feladatai közé az új szerzők toborzása, de nem is tilos, miként az sem, hogy az évkönyvben szerzőként szerepeljünk. Ezt én idén is megteszem.

A rendszerváltást követően vonzó és érdekes volt minden olyan kezdeményezés, amire a megelőző évtizedekben nem volt lehetőség. Ilyen volt a Jászsági Évkönyv 1993-as megjelentetése is. Ahhoz azonban, hogy néhány szám után nem fulladt érdektelenségbe, kevés lett volna az alapítók lelkesedése és Pethő László kitaró szervező munkája. Úgy gondolom, hogy a részben stabil, részben évről évre megújuló szerzőgárda mellett az élteti immáron húsz éve a periodikánkat, hogy a jászsági embereket

érdeklék a Jászsággal összefüggő témák, és magukénak érzik a kiadványt. Persze azt se felejtjük el, hogy ez a támogatóinkról is elmondható.

Nagy András, önkormányzati képviselő, a Lehel Vezér Gimnázium ny. igazgatója

1995-től 2004-ig oktatási, kulturális bizottsági elnökként előmozdítottam, hogy a bizottsági keretből anyagilag is támogassuk az évkönyv kiadását. Ugyanezt tettem városkapcsolati tanácsnokként a 2011. és 2012. évben.

Munkahelyemen biztattam a tanártársaimat, hogy írjanak cikkeket az évkönyvbe, különösen, ha valakit konkrétan megkerestek e célból. Támogattam a könyv terjesztését az iskolában. Emlékezetem szerint a Lehel Vezér Gimnázium könyvtárának is vettem belőlük a diákjaink okulására és jász identitásának erősítésére.

A Jászságban ez egy fontos dokumentumsorozat. Események, történések rögzítése, cégek és szervezetek bemutatása, bemutatkozása, múltkutató írások, vissza- és kitekintések, elemző tanulmányok fontos tárhelye. Sokrétű, változatos, lényeges, széleskörű tükör a kistérség évenkénti helyzetéről és a változásokról. Mind az itt élőknek, mind a betelepülőknek hasznos, tanulságos és tartalmas információforrás.

Szerintem az évkönyvnek van jövője. Ehhez a szerkesztőknek, s az alapítvány kurátorainak – a negatív tapasztalatok és esetleges elutasítások ellenére - sem szabadna lemondania a jászsági önkormányzatok és vállalkozók évenkénti megkereséséről támogatás kérése ügyében. Az országos szervezetek, nagy alapítványok pályázatainak való részvétel természetesen továbbra is szinte kötelező. Javaslom még – hogy más helyi kiadókhöz hasonlóan – aktivisták keressenek fel intézményeket, magánszemélyeket és előfizetői ívvel, azonnali befizetés mellett, az előfizetők neve megjelentetésének ígéretével és szigorú betartásával gyűjtsenek előfizetőket. A kiadvány jövőjének fontos biztosítója dr. Pethő László tanár úrnak, az alapítvány kurátorainak és a szerkesztőgárdának az elhivatottsága, vas akarata.

Kármán Antal

Az általam vezetett alapítvány - Sáros András Közalapítvány - kuratóriumának elnökeként, amíg az 2007 közepéig működött és anyagi lehetőségei megengedték - rendszeresen támogatta az évkönyv kiadását.

Aktív koromban mindig két példányt vásároltam az évkönyvből, az egyiket az otthonom, a másikat a munkahelyem könyvespolcán helyeztem el, hogy könnyen elérhető helyen és mindig kéznél legyen. Munkatársaimnak és gyermekeimnek adott karácsonyi ajándékok között évről évre ott volt és ott van a Jászsági Évkönyv.

Dr. Kertész Ottó főállatorvos, a Jászsági Évkönyv Kuratóriumának elnöke

Egyrészt feladatom az alapítvány működőképességére odafigyelni, azaz pénzügyi dolgainkra ügyelni. Rendszeresen konzultálok Pethő Lászlóval a pályázati lehetőségekről, amelyeken részt tudunk venni. Ha van rá lehetőség, akkor igyekszünk más helyi civil szervezetekkel, alapítványokkal együttműködni. Tartjuk a kapcsolatot a

városi vezetőkkel (polgármester, képviselő-testületi tagok, jegyző). Fontos feladatomban még kuratóriumi elnökként a reprezentációs, protokoll feladatok ellátása, támogatók keresése.

Erdei Gábor Trió-Média-Jászberény Kft. Jász Trió TV, felelős szerkesztő

A Jász Trió Televízió és jogelődjei esztendőről esztendőre készítettek hír-, magazin anyagokat, stúdióbeszélgetéseket a megjelenés előtt álló, vagy már bemutatott új évkönyvekről. Nézőink a televízión keresztül is megismerhették az éves kiadványok tartalmát, a szerkesztőket, a publikálókat és azok legérdekesebb írásait. Jelentős mérföldköve ez a Jászsnak, így mindig kiemelt fontosságú volt számunkra, hogy tájékoztassuk a térséget a Jászsnagi Évkönyv megjelenéséről.

Tóth Tibor a Fényszaruik Baráti Egyesületének elnöke

A könyv nagy értéke, hogy ára 20 év alatt alig emelkedett. Személyes véleményem, hogy reális bekerülési áron, nem fogyna a könyv, akkor azok az értékek, amit korábban leírtam nem lennének.

A Fényszaruik Baráti Egyesülete (FÉBE) tagjainak jutalmazására több éve 15-20 db vásárol. Talán ezt iskolák, cégek is megtehetnék.

Dr. J. Újváry Zsuzsanna

Az évkönyv azokról szól, akinek készül. A jászoknak! Így azoknak is illene támogatni. Az egyre terjedelmesebb gazdasági rovat okán, talán a vállalkozások támogatását jobban élvezhetné a könyvkiadó szerkesztőség. Mégis csak ez az egyik olyan jelentősebb, nyomtatott platform, ahol a vállalkozások sikerét számokban és hiteles gazdasági összefoglalókban megismerhetjük.

Molenkamp-Szűcs Rita

A Jászsnagi Évkönyv megmaradása közösségi érdek. Az olvasói publikum évenként visszatérő lelkesedése önmagában nem elegendő a folytonosság fenntartásához. A finanszírozási alapok megszilárdítása érdekében érdemes elgondolkodni bizonyos partnerségi viszony kialakításán azon vállalatokkal, cégekkel és nem elhanyagolandó helyen a nagy külföldi beruházókkal, amelyek a Jászsnag életében meghatározó szerepet töltenek be azáltal, hogy nagyszámú jászsnagi lakost foglalkoztatnak. A partnerségi viszony keretein belül a Jászsnagi Évkönyv, illetve a honlap ezen cégeknek és vállalatoknak egy bizonyos összegű éves hozzájárulás ellenszolgáltatásául a publikálás többfunkciós (ismeretterjesztés, információközlés, ismertségszerzés, reklám) lehetőségét nyújthatná.

*Hasznosulás, visszhang**id. Frivaldszky János*

Egyfajta tekintélyt ad egy kulturális térségnek egy ilyen kiadvány, hozzájárul egyfelől identitásának erősítéséhez, másfelől a jövő számára híradás, amikor majd a jelen történelemmé válik.

Földi József

A kötet jelentősége abban áll szerintem, hogy nemcsak egy településhez, hanem az egész Jászsághoz kötődik. Ebben rejlik fontossága is, és abban, hogy a múlttal, a jellel és a jövővel egyaránt foglalkozik.

Besenyi Vendel

A könyv látetelet ad a Jászság egy évi szellemi termékeiről. Ismeretet nyújt a jelen fontosabb eseményeiről, a gazdaságról, a művészetről, történeti kutatásokról. A későbbiekben fontos forrás lehet a Jászság kutatói számára. A kiadvány támogatja a jász összetartozást, jász identitásunk megőrzését. Nem Jászberény centrikus, hanem a Jászság minden településével foglalkozik, ha nem is évenként.

Kármán Antal

A Jászsági Menedzser Klub Egyesület tagjai körében közkedvelt és keresett kiadvány (többször volt a Menedzser Klubban az évkönyv könyvbemutatója), és azt is tapasztaltam – például ez évben is –, hogy a kinyomtatott példányok hamar elfogytak, és többen keresték, mert már nem tudtak hozzájutni a Jászsági Évkönyv 2011-hez. Sok-sok évkönyv kezdeményezés volt, és van jelenleg is ország- és világszerte. Olyan, amelyik megéri a 20. kiadást, annál kevesebb.

Egyedfi Gizella

Gyermekkönyvtárosként részt vettem számos vetélkedő tematikájának összeállításában, könyvtári órák megtartásában, ahol sokszor volt segítségemre a Jászsági Évkönyv gazdag információs anyaga, különösen a történelmi vonatkozásúak. Ajánlásomra az érdeklődő, minden újra fogékony gyerekek is szívesen gyarapították, egészítették ki tudásukat a kiadvány egyes cikkeinek olvasásával.

Összegzőként elmondhatom: rendkívüli örömmel tölt el, hogy tagja lehetek immár sok éve annak a team-nek, amely ezzel a könyvvel évről évre a Jászság múltjának, jelenkori történéseinek, kultúrájának, gazdaságának, jeles személyek életének dokumentálásával az ismeretek gazdag tárházát kínálja a szűkebb és tágabb páttriában élők számára. Nemes céltól vezéreltetve betölti a Jászföld „krónikásának” szerepét is, amely a szerkesztők reményei szerint hiteles, objektív forrásként szolgálhat napjaink és a majdani kutatók, érdeklődők számára is.

Gulyás Erzsébet

Helytörténeti kutatók, diplomamunkát illetve szak- vagy évfolyamdolgozatot készítő diákok előszeretettel használják forrásként az évkönyvet, könyvtárosként is sokszor felhasználjuk a különböző tanulmányokat. Pl. a Gazdaság című fejezetet írásait kutatták a Hűtőgépgyár történetéhez, illetve egyéb vállalatokhoz, jázsági migrációról, a testvérvárosi kapcsolatokról, egyes települések történetéről, egyes személyekről: Hamza D. Ákos, Székely Mihály, Darázs Árpád, Apponyi Albert, egyes iskolákról – tanítóképzőről, a Lehel Vezér Gimnáziumról - , jáász honvédekről, katonákról, néprajzi tanulmányok – keresztekéről.

Dr. habil. Pethő László

Az évkönyv nagyon sok fiatal számára jelentett és jelent bemutatkozási lehetőséget. Akadnak akiknek szakdolgozatából közöltünk részletet, mások disszertációjuk valamelyik fejezetét publikálhatták. Közülük többem állandó szerzőkké váltak.

Fodor István Ferenc

Akiket nem érdekel az olvasható anyag, azokat természetesen az évkönyv sem érdekli. Akiknek a bulvárban merül ki az infóéhségük csillapítása, azokkal mi sem megyünk sokra, viszont a napilapok sem. Az viszont megfigyelhető, hogy mindig az a település érdeklődik a legjobban, ahonnan abban az évben több anyag megjelent, netán az önkormányzat, vagy valaki a településről még támogatta is a megjelenést.

Én hiszek a Guttenberg-galaxisban még mindig! Nekem sem mindegy - ha használom is az internetet -, hogy ott görgetem-e a hosszabb anyagokat, vagy kényelmesen elterülve lapozgatok egy évkönyvet. De erre a kérdésre a 40. számnál majd visszatérhetünk, hogy hogyan látom 83 évesen!

dr. habil. Kocsis Gyula egyetemi docens, ELTE

Kitűnő lehetőséget látok az évkönyvben kutatási eredményeim a szűk, szaktudományos környezetben kívüli bemutatására. Reményeim szerint a művelt középréteg kedves forrása a kötet. A Jázsági Évkönyv erősítheti a lokális, a jáász öntudatot, kötődést. Sokféle kulturális információt tartalmaz.

Dr. J. Újváry Zsuzsanna

Egy komoly helytörténeti munka megjelenése mindig nagyon sokat lendít a közösség öntudatán, önismeretén. A közösség lakói büszkék szoktak lenni múltjukra, jelenükre, s arra, ha az onnantól elszármazott tudósok szívesen emlékeznek az otthonmaradottakra, közös múltjukra, közös emlékezetükre. Mert a történelem nem más, mint kollektív emlékezet.

Mindenképpen javasolom, hogy a budapesti Magyar utcai (V. kerület) könyvesboltban, amely a múzeumi kiadványokat árulja, lehessen kapni. Annyit tudok tenni, hogy

az egyetemi diákjaim között hirdetem, népszerűsítém, s remélem, hogy továbbra is lesz folytatása.

Prof. Dr. Bangó Jenő

A Jászsági Évkönyv magas színvonalú kiadvány, mind történelmi, mind társadalmi, mind kulturális szempontból. Ezért is vállaltam el két évvel ezelőtt hogy az évkönyvet a budapesti Valóság című folyóiratban bemutassam, ismertessem. Mint szociológus, mindig szívesen olvasom benne a szociális vagy a gazdasági kérdésekkel foglalkozó írásokat. Ezeket fel tudom használni akár az egyetemi oktatásomban, akár a tudományos kutatásaimban.

Nagy András

Valójában úgy gondolom, hogy a térségben lakó és az elszármazott értelmiségiek veszik, olvassák, adják tovább, őrzik meg. Az évkönyvben „megjelenni” ugyebár egyrészt „a szó elszáll, az írás megmarad” közmondás alapján mégiscsak más, mint például egy gimnáziumi ballagási ünnepségen elmondani egy beszédet, amire később valószínűleg alig emlékszik valaki. Másrészt éppen az a nagy megtiszteltetés, hogy igen nagyszámú és igényes olvasóhoz szólhatok a cikkemmel, valamint az igen rangos szerzői gárda tagjai között szerepelni felemelő érzés.

Tóth Tibor

A Jászsági Évkönyvet egy fontos kordokumentumnak tekintem, egyrészt az utánunk jövő nemzedékek ebből hiteles forrásokhoz jutnak, az írott dokumentum örök, más nem. Az írások nagy része tudományos igényű, de az egyszerű nyelvezet miatt mindenkinek érthető. Fontos, hogy sokrétű legyen, az évkönyv ennek megfelelő.

Dr. Kertész Ottó

Alapvetően Pethő Lászlót emelem ki, mint az egésznek a motorját. Rajta kívül nagyon jelentős azon szerzők szerepe, akik rendszeresen színesítik írásaikkal az évkönyvet. A kötetben megjelenő írások széles olvasói körnek adnak érdekes információkat múltról, jelenről, helyi történésekről és távolabbi, de a jászokhoz kötődő történésekről.

Erdei Gábor

Ez az a kiadvány, melyből minden jászsági otthon „házi könyvtárába” szükség lenne egy példányra. Térségünkben ez az egyetlen olyan évkönyv, mely történésekről, kultúráról, gazdaságról, múltról és jelenünkről igényes írásokon keresztül szól olvasóihoz.

A Jászsági Évkönyv a jászokról, az itteni társadalmi életről, a politikáról, a művészetről mutat egy hiteles korpépet. A felsorolásokból is látszik, hogy széles olvasóközönségnek készülnek az írások és publikációk, de azért a minőségi követelmények, a szigorú

szerkesztési elvek és formai elemek mégis egy stabil állandóságot képviselnek. Ezért kellene sokaknak kézbe venni!

Molenkamp-Szűcs Rita

A főszerkesztő mellett kiadványa is hasonlóan méltatást érdemel: a kistérség egyedüli kiadványa, mely éves rendszerességgel állandósult magas színvonalon, tematikusan dokumentálja az év történéseit, évfordulóit és említésre méltó kuriózumait.

Az Évkönyv, melyre immáron huszadik éve minden Karácsony táján annyira vár az Olvasó, kistérségünk legrangosabb szellemi produktuma. Képzett értékével hozzájárul kistérségi identitásunk, önismeretünk további megőrzéséhez; önbecsülésünk megerősítéséhez. Kultúrát képez és ösztönöz, mellyel növeli a térség népszerűség-megtartó erejét.

Esélylatolgatás, jövő

Dr. habil. Pethő László

Amikor elindultunk, egy számot szerettünk volna elkészíteni. A visszajelzések egy része már akkor a folytatásra biztatott, de például a kiadványban benn maradt sok hiba óvatosságra és gondosabb korrektúrára figyelmeztetett. A továbbiakban újabb ötletek, témák és szerzők adtak újabb lendületet a munkának. Úgy látom ezekből mára sem fogytunk ki, így amíg lesznek szerzőink és további közreműködőink, addig az évkönyv marad. Minden bizonnyal változni fog a közreadás, illetve a megjelenés formája. Szerencsénkre a kezdetektől fogva használtuk a számítógépet, majd az internetet, így a Jászsági Évkönyv nemcsak kinyomtatva, hanem az interneten is elérhető (www.jaszszag.uw.hu, www.epa.hu). A letöltések száma arra utal, hogy mára olvasóink és használóink többsége az utóbbiak közül kerül ki. A jövőt valószínűleg ebben az irányban kell keresnünk.

Kármán Antal

Nem szabad abbahagyni, sőt bővíteni és fiatalítani kell azt a kört, akik szívesen csinálják és/vagy fontosnak és szinte egyedülinek tartják ezt a publikálási lehetőséget. A jövő természetesen a világhálón, az interneten való elérhetőség (ami néhány évfolyam tekintetében már ma is működik), de számomra és még nagyon sokak számára az az igazi, amikor kézbe foghatja és lapozgathatja a nyomtatásban megjelent példányokat.

Csomor Józsefné

Remélem mindenki és mindent megtesz azért, hogy az évkönyvnek ne csupán múltja, hanem jelene és jövője is legyen.

Az is tetszik, hogy Pethő László nem megosztani akarja az embereket. Rendre és rangra való tekintet nélkül dolgoztat meg bennünket, miközben ő is sokat tevékenykedik.

Szabó Jánosné

Természetesen a térségben élők körében ismert és kedvelt azon személyek között, akikről a benne lévő történetek szólnak.

Az évkönyv megjelentetésének anyagi háttere csak egy szűkebb kör előtt ismert.

Egyre nehezebb előteremteni a kiadás költségeit. Ezzel együtt a könyv fogyasztói ára az évek során nem sokat változott, mondhatom, hogy jutányos áron lehet megvásárolni. Húsz évet megélt, kell, hogy tovább működjön, éljen.

Hortiné dr. Bathó Edit

Meg kellene növelni a példányszámot, és ugyancsak javítani kellene a terjesztésen is. El kellene érni, hogy valamennyi jázsági könyvtárba kerüljön az évkönyvből, s ugyancsak el kellene juttatni a különböző főiskolai, egyetemi, múzeumi könyvtárakhoz is.

Még több jó tollú fiatalot be kellene vonni a publikálásba, ezáltal szélesítenénk az évkönyv olvasótáborát is.

Dr. Kazsuba Mihály Attila

A szerkesztés, majd végül a kiadvány megjelenése hatalmas feladat és köszönet érte a szerkesztőknek. A szerzők számára, akik ezáltal „nyomot hagynak” maguk után, fontos, hogy Jászszerényben van megfelelő fórum a megjelenésre, ami végső soron a jázsági mikrokultúra gazdagítását, fennmaradását, életben tartását szolgálja. Az évkönyv elmúlt két évtizede szép példa erre. Tovább kell ápolni a hagyományt.

dr. habil. Kocsis Gyula

Az évkönyvnek remélhetőleg van, és a jelenlegihez legalább hasonló színvonalon lesz jövője.

Földi József

Amíg lesznek évek és lesz Jászság és lesz, aki csinálja (összefogja a szerzőket, szerkeszti a kiadványt stb.), addig jövője is lesz az évkönyvnek.

id. Frivaldszky János

Jelenleg az évkönyv színskálája igen széles, a tudománytól a vállalkozások ismertetéséig terjed. Örülnék, ha az évkönyv megmaradna, s még újabb jubileumokat is ünnepelhetne.

B. Jánosi Gyöngyi

Remélem, hogy a Jászsági Évkönyv kiadásának sorozata nem szakad meg, s bőséges forrása maradhat a Jászság kutatásának, s továbbra is eligazíthatja a térség iránt érdeklődő olvasókat

Besenyi Vendel

Az évkönyvet folytatni kell. Jó lenne, ha a szerzők összekötő hálózatot alakítanának ki. Minden településen lenne egy megbízott, aki az adott év eseményeit krónikaszerűen gyűjtené, és azt az eseménynaptárban mind a 18 település vonatkozásában leközölnék. Jó lenne a közelmúlt eseményeinek feltárása, ezért a szerzői gárdába minden településről kellene egy írói vénával rendelkező személy, aki ezt a munkát megszervezné vagy elvégezné.

Nagy András

A kiadvány jövőjének fontos biztosítója dr. Pethő László tanár úrnak, az alapítvány kurátorainak és a szerkesztőgárdának az elhivatottsága, vas akarata

Tóth Tibor

Bízom benne az évkönyv újabb húsz évet megér. Pethő Lacinak sok segítőt kívánok, hogy több személynek legyen szívügye a Jászsági Évkönyv.

Molenkamp-Szűcs Rita

Tisztelt Szerkesztőség! - Rendkívül megtiszteltek ezen megkereséssel: hálás vagyok, hogy elgondolkodtattak azon, hogy mit jelent nekem a Jászsági Évkönyv, mit jelent nekem a Jászság és Jászberény. Lett ennek a gondolatmenetnek egy emocionális vonulata is: felszakadt ugyan a honvágy sebe, ugyanakkor erősödött a hovatarozás, a hazatarozás érzése. Azt gondolom sokan vagyunk ezzel így mi, távol(abb) rászakadtak. Talán még egy érv a már sok felsorolt mellett, hogy mindenképpen szükséges a folytatás! Kívánok Önöknek, szerkesztőtársainak és alapítványi kollégáinak nagyon sok erőt, kitartást és bölcsességet a munka folytatásához!

KRÓNIKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIRŐL

JÁSZAPÁTI¹

2011

Május

- 1.: 15. alkalommal szervezte meg a Jászsági Gazdanapok rendezvényét a Jászapátiak Baráti Egyesülete, illetve a Jászapáti 2000 Mezőgazdasági ZRT.= UN. 2011.05.02. 3. oldal, JU. 2011. 6. szám 1. oldal
- 4.: Jászapáti Önkormányzata új testvérvárosi kapcsolatot alakított ki a vajdasági Temerinrel. A 18. században Jászapátiról jelentős számú telepes család érkezett erre a településre.= UN. 2011.05.07. 5. oldal
- 8.: A jászapáti Színházi kör bemutatta a My Fair Lady című musicalt.= UN. 2011.05.10. 3. oldal, 2011.05.12. 5. oldal, 2011.06.11. 5. oldal, 2011.08.06. 5. oldal, 2011.09.10. 5. oldal, JU. 2011. 6. szám 5. oldal, HM. 2011. 5. szám 3. oldal
- 21-22.: Kéméndre, a szlovákiai testvérvárosba vitték a jászsági hagyományokat a Hétszínvirág Táncegyüttes tagjai.= UN. 2011.05.06. 5. oldal
- 29.: Jászsági tűzoltóverseny zajlott a hétfvégén Jászapátin. A Hargita megyei tűzoltók vendég versenyzőként látogattak el a városunkba.= UN. 2011.05.31. 5. oldal

Június

- 8.: Elkészült a jásziványi bekötőút, amelyet gyalogosan végigjárva tettek meg többen Jászapátiról is.= UN. 2011.06.09. 5. oldal, 2011.06.10. 3. oldal
- 10.: Könyv jelent meg a JABE kiadásában a város német-magyar cserekapcsolatait bemutató emléket állító a 70-es évektől kezdődő 25 éven át tartó kölcsönös látogatásoknak.= UN. 2011.06.11. 5. oldal, 2011.07.12. 5. oldal, JU. 2011. 6. szám 6. oldal, 2011. 8. szám 6. oldal
- 26.: 1. alkalommal rendezték meg – a város napja keretében – a Babfesztyált.= HM. 2011. 6. szám 3. oldal

Július

- 1-2.: A XVII. Jász Világtalálkozón Kladiva Imre római katolikus esperes-plébános, címzetes kanonok vehette át az idei Jászságért Díjat.= UN. 2011.

¹ Összeállították: Csintalan Dóra és Balláné Szabó Ilona

- 06.07. 5. oldal, 2011.07.04. 3. oldal, 2011.07.27. 13. oldal, Redemptio 2011. 4. szám 12. oldal
- 9.: A JABE immár 15. alkalommal rendezte meg az Aratónapot és 14. alkalommal a kakaspörkölt főzőversenyt.= UN. 2011.07.11. 3. oldal, Grátis 2011.07.07., JU. 2011. 8. szám 1 oldal
- 15.: A 15. művésztelep alkotóinak munkáiból nyílt kiállítás a Vágó Pál Múzeumban.= UN. 2011.07.07. 4. oldal, 2011.07.19. 5. oldal, JU. 2011. 8. szám 12. oldal
- 29-31.: Hangulatos programsor várta az érdeklődőket a Jászsági Randevún.= UN. 2011.08.01. 3. oldal, Grátis 2011.07.28., HM. 2011. 8. szám 4-5. oldal

Augusztus

- 9-12.: Egy hetes tábor keretében találkoztak immár 2. alkalommal a csipkeverő asszonyok. A Városi Könyvtár olvasótermében osztották meg egymással tudásukat, ismereteiket.= JU. 2011. 9. szám 6. oldal
- 20.: Nemzeti ünnepünkön már hagyományos, hogy a város képviselő-testületének döntése alapján kitüntetéseket adnak át. Jászapáti Városért Díjas Korsós Miklós nyugdíjas tanár, Pedagógiai Díjas Szilák Miklósné nyugdíjas óvónő, Közszolgálati Díjas Hudra Györgyné aljegyző.= JU. 2011. 9. szám 1. oldal, HM. 2011. 9. szám 1-3. oldal

Szeptember

- 3.: Új vezetőséget választott a helyi sportegyesület. A következő 4 esztendőre Pető Bélát, volt testnevelő tanárt bízták meg az elnöki feladattal.= UN. 2011. 09.08. 4. oldal

Október

- 5.: 35 éves a Vándorfy János Honismereti Szakkör. Ebből az alkalomból emlék könyv és CD készült az eddig végzett szakköri munkáról.= UN. 2011.10.06. 5. oldal, 2011.10.08. 5. oldal
- 15.: Többszörös jubileumot ünnepeltek Jászapátin a hétvégén, ugyanis Szalkári Rózsa művésztanár 50. önálló kiállítását és 70. születésnapját tartották a Művelődési Házban.= UN: 2011.10.17. 3. oldal, 2011.10.20. 5. oldal, JU. 2011. 10. szám 12. oldal, 2011. 11. szám 12. oldal, HM. 2011. 10. szám 3. oldal

- 19.: Túri József gyémántoklevelet vehetett át az ELTE jogi karán, ahol 60 évvel ezelőtt szerzett diplomát.= JU. 2012 1. szám 12. oldal
- 19.: 83 éve hunyt el Vágó Pál. Az évfordulóra megújult a világhíres festő 200 éves szülőháza.=UN. 2011.08.04. 5. oldal, HM. 2011.11. szám 5. oldal
- 22.: Az országos Polgárörszövetség, az „Év polgárőr-egyesülete” kitüntetésben részesítette a jászapáti egységet.= UN. 2011.10.27. 4. oldal
- 24.: Az Egyesített Szociális Intézmény munkatársai nemrégiben az idősgondozásban végzett munkájuk elismeréseként dicséret oklevelet vehettek át Soltész Miklós államtitkártól.= UN. 2011.10.27. 4. oldal, HM. 2011. 10. szám 4. oldal
- 21-23.: 7. alkalommal rendezték meg a „Hagyományos szakmák – szakmai hagyományok” című népi jellegű programsorozatot.= UN. 2011.10.15. 5. oldal, JU. 2011. 11. szám 12. oldal
- 26.: „Jász-Nagykun-Szolnok Megye Turisztikai Védjegye” címet kapott a Jászapáti Tölgyes Gyógyvizű Strandfürdő és Kemping.= UN. 2011. 10. 28. 4. oldal

November

- 12.: Ezen a napon tartott évfolyamok találkozásával vette kezdetét a Mészáros Lőrinc Gimnázium centenáriumi ünnepségsorozata.= UN. 2011.11.05. 5. oldal, 2011.11.14. 3. oldal, 2011.11.17. 5. oldal, JU. 2011. 12. szám 6. oldal, HM: 2011. 12. szám 3. oldal
- 12.: A Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola csapata részt vett a „Nagy Vagy!” tévéműsor vetélkedőjén, ahol első helyen jutott tovább a következő megmérettetésre.= HM. 2011. 12. szám 5. oldal
- 21.: Megalakulásának 25. évfordulóját ünnepelte a Városi Könyvtár Nyugdijas klubja, melynek vezetője a kezdetektől Friczné Urbán Magdolna.
- 26.: A főtéren Karácsonyi Falut alakított ki a város önkormányzata. E napon volt az első gyertyagyújtás = HM. 2011. 12 szám 1. oldal

December

- 3.: Adventi koszorú második gyertyájának meggyújtása a Rácz Aladár Zeneiskola közreműködésével, valamint a városi Mikulás ünnepség megtartása.
- 10.: Adventi koszorú harmadik gyertyájának meggyújtása a Muskátlí Népdalkör közreműködésével.
- 17.: Adventi koszorú negyedik gyertyájának meggyújtása a Városi Vegyes Kar közreműködésével.

2012

Január

- 1.: Visszakapta régi nevét a jászapáti gimnázium. E naptól Gróf Széchenyi István Gimnázium, Szakképző Iskola és Kollégium néven működik tovább.= UN. 2012.01.03. 5. oldal
- 7.: Szentmise keretében Jászapáti mutatják be először II. János Pál pápa személyes tárgyait és miseruháit.= UN. 2011.12.29. 5. oldal, 2012.01.05. 3. oldal, 2012.01.09. 1,3. oldal, JU. 2012. 2. szám 1. oldal, HM. 2012 1. szám 2,3. oldal.
- 21.: A Magyar Kultúra Napján vette fel a művelődési ház Pájer Antal papköltő nevét, aki 1862-től haláláig a jászapáti templom plébánosa volt.= JU. 2012. 2. szám 12. oldal, HM. 2012. 2. szám 5. oldal
- 28.: A Tehetséges Gyermekünkért Alapítvány kuratórium rendezte meg „Álarcosbál”-ját a helyi Pájer Antal Művelődési Házban.= HM: 2012.03. szám 3. oldal

Február

- 26.: A Vándorfy János Honismereti Szakkör emléktáblát avatott a Városi Könyvtár folyosóján névadójáról, aki római katolikus káplán volt a településen.= UN. 2012.02.21. 5. oldal, 2012.02.27. 3. oldal, 2012.03.03. 5. oldal, JU: 2012. 3. szám 6. oldal

Március

- 1-4.: Budapesten az Utazás kiállításon mutatkozott be a Jászapáti Tourinform Iroda = HM. 2011. 3. szám 9. oldal
- 15.: Március 15-én a Városi ünnepség műsorát az Általános és Alapfokú Művészeti Iskola diákjai adták, mely után Petőfi Sándor mellszobrának koszorúsására került sor.=HM. 2011. 3. szám 2. oldal
- 22.: Generációkat látott felnőni Budai Istvánné Terike védőnő, aki 50 éve kíséri figyelemmel a jászapáti kisgyermekes családok életét. Munkáját többször elismerték, nagyon büszke a Pro Sanitate díjra.= UN: 2012.03.27. 5. oldal

Április

- 12.: Pájer Antal versmondó verseny a Városi Könyvtár olvasótermében a Költészet Napja alkalmából.
- 14.: A Szent Korona másolata érkezett Jászapátira, Magyarok Nagyasszonya, Vi

- lág Győzedelmes Királynője Szentkorona Lovagrendjének tagjai kísérték és tartottak kulturális előadást az ereklyékről.= UN. 2012. 04.17. 5. oldal
- 20.: A Gróf Széchenyi István Gimnázium, Szakképző Iskola és Kollégium 100. tanévének díszünnepségét tartották e napon. Az ünnepségen országzászlót avattak az iskola parkjában. Az iskola épületében a Makó Pál Napok ke retében kiállítást rendeztek az intézmény fennállásának 100 eszten dejeről. Nagy sikere volt az iskola elmúlt évtizedeiről szóló könyvnek.= UN. 2012.04.14. 5. oldal, 2012.04.19. 5. oldal, 2012.04.21. 5. oldal, JU. 2012.5. szám 12. oldal, HM. 2012. 5. szám 4,5. oldal, Redemptio 2012. 3. szám 5. oldal

JÁSZBERÉNY²

2011

Június

2. 4. Könyves Csütörtök a Városi Könyvtár és Információs Központ rendezésében az Ünnepi Könyvhét alkalmából, a múzeumok, a Lira Könyvesbolt, a Déryné Művelődési Központ közreműködésével. Vendégek voltak Darvasi László és Fejős Éva írók. = J. 06. 09.
5. Hősök napja Tötevényen: ünnepi beszédet mondott Besenyi Vendel, helytörténész; fénykép kiállítás a tájon élők XX. századi életéről, múltjáról; Szabó József református lelkész istentiszteletet tartott. = J. 06. 09.
7. Telek Béla művésztanár karikatúráiból nyílt kiállítás, a Városi Könyvtár és Információs Központban. = J. 06. 16.
16. Üzenet a múltból – kiállítás a kriptaleletekből a Jász Múzeumban, amelyet megnyitott H. Bathó Edit. = J. 06. 23.
24. Múzeumok éjszakája a Hamza Múzeum és Jász Galériában: a Palotásy János Zeneiskola gitárosainak koncertje; Kátai Tamás dzsessztriója; Palkó Tibor kiállítása. = J. 06. 30.
- 24-26. Az önkormányzat küldöttsége a lengyelországi Sucha Beskidzka testvérvárosunkba látogatott, Gottdiener Lajos jegyző vezetésével. = J. 06. 30.
- 24-26. Szabó Tamás polgármester vezetésével Jászberény küldöttsége a szlovákiai Topolcsányba látogatott. = J. 06. 30.
25. A X. Jászsági Népi Ételek Főzőverseny a Margitszigeten, a Jászsági Vendéglátók Egyesületének rendezésében. J. 06. 30.
25. Múzeumok éjszakája a Jász Múzeumban: Jöttünk Napkeletről sorsunk csilaga után címmel egész estét betöltő program a Jász Múzeumban. = J. 06. 30.

² Összeállították: Gulyás Erzsébet és Hasznos Rozália

Július

08. Vivat Bacchus Együttes koncertje a Városi Könyvtár és Információs Központban. = J. 07. 14.
- 10-12. II. Érpárt Fesztivál. = J. 07. 14.
13. Az óvodacentrum alapkövét Szabó Tamás polgármester és Tamás Zoltán, a városüzemeltetési és fejlesztési bizottság elnöke helyezte el. = J. 07. 21.
13. A Jászkürt Fogadóban kiállítás „Válogatás jászszági szücsхимzések” címmel, a Fejér Mária Népi Díszítőművészeti Szakkör tagjainak munkáiból. = J. 07. 21.
22. A Városi Bíróság dísztermében a Hamza Múzeum és Jász Galéria rendezésében nagyszabású kiállítás nyílt, ahol a közönség Makay József és kortárs jászszági művészek alkotásait tekinthette meg. = J. 07. 28.
30. Liszt hangverseny a főtemplomban, felléptek a Palotásy János és az esztergomi Balassi Bálint Vegyes Kar és az Esztergomi Szimfonikusok Zenekara. = J. 08. 04.

Augusztus

02. Sárközi János fotókiállítása a Honvéd Jász Kaszinóban, megnyitotta Szabó Tamás, polgármester. = J. 08. 11.
03. Magyar Continental Singers koncertje a barátok templomában. = J. 08. 11.
03. Déryné Művelődési Központban megnyílt Oszvald Nándor aranyműves ötvösművész kiállítása a Jászkürt fogadóban, megnyitotta Sas István. = J. 08. 18.
04. Caprice Quartet koncertje a Jász Múzeumban. = J. 08. 11.
06. A XXIV. Nemzetközi Mézvásár és Méhésztalálkozó a Bercsényi úti sportcsarnokban. Mézkirálynő a gyulai Csiszár Dalma lett. = J. 08. 11.
- 06-07. Rétsági Gyula Nemzetközi Utánpótlás Labdarúgótorna a Jászberényi SE Utánpótlás Labdarúgó Szakága rendezésében, legjobban a kecskemétiek szerepeltek. = J. 08. 11.
- 11-14. XXI. Csángó Fesztivál: táncgála a Szabadtéri Színpadon; népművészeti vásár a Margitszigeten, táncház a Klapka Szakközép és Szakiskola udvarán felállított sátorban, hagyományörző csoportok fellépése a főtéren, ugyanitt tűzijáték. = J. 08. 18.
12. Az önkormányzat elfogadta a kultúra területét érintő intézményi átszervezést. A Déryné Művelődési Központ és a Városi Könyvtár és Információs Központ a Jászkerület Kulturális és Művészeti Közhasznú Nonprofit Kft-be kerül, az intézmények augusztus végén jogutód nélkül megszűnnek, a kft. vezetője Várszegi Tibor. = J. 08. 18.
12. V. Magyar-magyar konferencia a Csángó fesztivál keretében. = J. 08. 18.
12. Felavatták a kőhidat. = J. 08. 18.

13. Szabó Tamás polgármester és Timár Zsombor László, Gyimesfelsőlok polgármestere ünnepélyes keretek között aláírta a Testvértelepülési Nyilatkozatot. = J. 08. 18.
13. Jász Kupa Nemzetközi Amatőr Görkorcsolyaverseny. = J. 08. 18.
20. Szent István napi megemlékezés. Az ünnep szónoka Szalay Ferenc szolnoki polgármester. = J. 08. 25.
20. Augusztus 20 alkalmából Sisa József zománcművész a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjét vehette át. Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért díjban részesült Farkas Ferenc nyugalmazott főiskolai tanár, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Gazdasági díjat kapott Szatmári Zoltán, a Szatmári Kft. ügyvezető igazgatója; Jász-Nagykun Szolnok Megyei Testnevelési és Sport díjat kapott, Dudásné Mosóczi Livia pedig a Népművészet ifjú Mestere címet vehette át. = J. 08. 25.; J. 09. 08.
- 22-27. Jászberényi küldöttség Conselve testvérvárosunkban. = J. 09. 01.
27. Vadásznapi és vadászati kiállítás a főtéren és a DMK-ban. = J. 09. 01.
27. A vadászati rendezvényen belül került sor a Porteleki Pávakör negyvenéves megünneplésére. = J. 09. 01.
28. IV. Zagyvamenti Maraton futóverseny. = J. 09. 01.

Szeptember

- Bobák József vállalkozót, az Első Magyar Fehérszital Lovagrend nagy bronzkeresztjével tüntették ki. = J. 09. 08.
- Az év Onkológusa Nagy Emese főorvos. = J. 09. 29.
04. Szent Rozália tiszteletére ünnepség, búcsú a főtemplomban.
A Szent Rozália Díjat Demeter Mátyás érseki tanácsos kapta. = J. 09. 08.
 16. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területi Prima Díjat Oszvald Nándor kapta, amelyet Kalla Pál kádármester adott át. = J. 09. 22.
 - 16-18. Városlakók hétvégéje a főtéren és környékén: Jászsági Expo Regionális Kiállítás, Borfalu, országos kádártalálkozó. = J. 09. 22.
 17. Makay József festőművész emlékére emléktáblát avatnak. = J. 09. 22.
 17. A Honvéd Jász Kaszinó udvarán Jászsági Cigánynapot tartottak, melynek fővédnöke Szabó Tamás volt. = J. 09. 22.
 19. A Család éve és a Szakrális Művészetek hete alkalmából Baráth Károly kiállítása nyílt meg a családról a Városi Könyvtárban. Megnyitotta Szabó Jánosné. = J. 10. 06.
 20. Vásárhelyi Istvánra emlékeztek a Déryné Művelődési Központban. = J. 09. 22.
 24. Egyházi Kórusok találkozója a főtemplomban. = J. 09. 29.
 24. Családi sportnapot rendezett a humán erőforrás bizottság. = J. 10. 06.
 29. Déryné ünnepség a Déryné emléktáblánál a Déryné Művelődési Központ és a Városvédő és Szépítő Egyesület szervezésében. = J. 10. 06.

31. Vechtai delegáció látogatott városunkba Uwe Bartes polgármester vezetésével. = J. 10. 06.

Október

01. Hajta kerékpárostúra huszadik alkalommal. = J. 10. 06.
 01. Jászberényben ülésezett a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati Közgyűlés. = J. 10. 06.
 02-04. Jászberény küldöttsége Dobos Róbert aljegyző vezetésével a técsői városnapon vett részt. = J. 10. 6.
 03. Összefogás a könyvtárakért program: B. Jánosi Gyöngyi kiállítása, rajzpályázat eredményhirdetése, Parti Csaba a helyismereti részleget mutatta be iskolai csoportoknak. = J. 10. 13.
 06. Emlékezés az aradi vértanúkra a Fehértói temetőben, ünnepi szónok Antics István, az LVG igazgatója. = J. 10. 13.
 07. Jászberény a mi városunk címmel kiállítás nyílt a főtéren, megnyitotta Juhász Dániel alpolgármester. = J. 10. 13.
 08. Táncgála a Bercsényi úti sportcsarnokban, a Jász Múzeumért Alapítvány és a Folklor Kulturális Közalapítvány rendezésében. = J. 10. 13.
 14. A Coop-Star Áruház átriumában nyolcadik alkalommal rendezték meg borünnepet. = J. 10. 20.
 14-16. Nagyállóban a Kállai Kettős Néptánc fesztiválon fődíjat nyert a Jászság Népi Együttes. = J. 11. 03.
 15. X. Jubileumi Ifjúsági Találkozó. = J. 10. 26.
 16. Őszi, városi futófesztivál a Margitszigeten. = J. 10. 13.
 18. A Jászsági Képzőművészet-barátok Egyesület alkotóinak kiállítása, amelyet Horváth László a megyei múzeumok igazgatója nyitott meg, = J. 10. 20.
 22-23. 20 éves a Nagyboldogasszony Két Tannyelvű Katolikus Általános Iskola. Heinrich Timmervers vechtai érsek német nyelvű misét mutatott be, majd Ternyák Csaba egri érsekkel celebráltak közös istentiszteletet. = J. 10. 20.
 23. Megemlékezés nemzeti ünnepünkön a Ferencesek terén, ahol a Klapka György Szakközépiskola és Szakiskola diákjai adtak műsort, ünnepi beszédet mondott Tamás Zoltán, az iskola igazgatója. = J. 10. 27.
 26. A Nagy Imre Társaság helyi szervezete várta az érdeklődőket a Jász Múzeumban, 1956 a kortársak szemével című előadásra. = J. 11. 03.
 28. III. Városi Egészségnap a Bercsényi úton. = J. 11. 03.
 31. A Takarékosági Világnapon Fáy András Díjat kapott Fülöp Lászlóné az OTP Jászberényi Kirendeltségének vezetője. = J. 12. 08.

November

04. Hamza D. Ákos filmrendező munkását bemutató kiállítás nyílt a Hamza Múzeum és Jász Galériában Különös találkozás címen. A Malom Film-

- Színházban levetítették a Gyurkovics fiúk című Hamza filmet, utána Balogh Györgyi filmtörténész ismertette Hamza filmes munkásságát. = J. 11. 10.
08. Sajó Sándor költőnek, az egykori tanárnak emléktáblát avattak a Lehel Vezér Gimnázium falán, az iskola, a Jászok Egyesülete és a KÉSZ Jászberényi Szervezete kezdeményezésére. = J. 11. 10.
10. Szatmári Antalné a szociális területen dolgozó szakembereket köszöntötte, majd átadta a Jászberény Város Szociális Díját Horváth Henriettnek, a Naplemente Idősek Otthona szociális gondozó-ápolójának. J. 11. 17.
10. Történelmi emlékhely lett a Jászkun Kerület egykori székháza. = J. 12. 8.
17. A Magyar Nyelv Napja alkalmából Farkas Ferenc előadása a jász nyelvjárásról a Városi Könyvtárban. = J. 11. 24.
- 19-20. A Galamb- és Kisállattenyésztők Egyesületének kiállítása az Ifjúsági Házban. = J. 11. 24.
22. Digitális Fotózók Klubjának kiállítása Jászsági tanyavilág címmel a Déryné Művelődési Központban. = J. 12. 1.
- 27-dec. 20. Jászberényi advent: gyertyagyújtás, ünnepei pódium, karácsonyi vásártér. = J. 11. 24.

December

- Figyelő A TOP 200 Gálát a Néprajzi Múzeumban tartották, ahol Kasza Lajos, a Jász-Plasztik Kft. ügyvezetője „az év munkahelyteremtője” díjat kapott. = J. 2012. 01. 13,
01. Jászsági Évkönyv újabb kötetének bemutatója. = J. 12. 8.
- 9-11. Rendezvények a Jászság Népi Együttes 40. évfordulója alkalmából. = J. 12. 15.
13. A diákolimpia versenyzőit jutalmazta az önkormányzat, Juhász Dániel köszöntötte a sportolókat, a díjakat Szatmári Antalné adta át. = J. 2012. 01. 5.
19. Elhunyt Fojt István, a PR Telecom tulajdonosa. = J. 2012. 01. 05.

2012

Január

01. Az önkormányzat új vezetőket nevezett ki: a JVV Zrt. élére Horgosi Zsolt, a Jászkerület Nonprofit Kft. vezetője Tóth József, az Egyesített Szociális Intézmény élére Bozóki Jánosné került. = J. 01.26.
01. A Top Cop Security Zrt. Vagyonvédelmi cég megnyitotta jászberényi igazgatóságát. = J. 04.05.
12. Emlékezés a doni katasztrófa áldozataira: szentmise a Szentkúti templomban, gyertyagyújtás a II. világháborús emlékműnél = J. 01.19.

22. A Magyar Kultúra Napján „A Falvak Kultúrájáért Alapítvány” Bolla Jánost, a Városvédő és Szépítő Egyesület elnökét munkásságáért a Magyar Kultúra Lovagja címmel tüntette ki. = J. 01.26.
23. A Városházán köszöntötték a Magyar Kultúra Napja alkalmából kitüntetett közművelődési dolgozókat. = J. 01.26.

Február

10. Jászberény Város Önkormányzata elfogadta a város 2012-es költségvetését. = J. 02.16.
11. A Menedzserek Országos Szövetsége 2011-es Év Menedzsere Díját Birgés Tibornak, a Ferro-Press Kft. tulajdonos ügyvezetőjének ítélte oda. = J. 02.23.
22. Átadták a Jászberényi Állat- és Növénykert új zoopedagógiai központját. = J. 03.01.

Március

- 15-17. Három napos ünnepséggel, cserkészprogrammal, előadással, fotókiállítással, koncertekkel emlékezett a város a szabadságharcra. Jászszági Ifjúsági Néptánc-találkozót is rendeztek. = J. 03.14.
22. Oktatáspolitikai Fórum a SZIE Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Karán, vendég Thaisz Miklós, a Nemzeti Erőforrás Minisztériumból. = JU, 03.29.
29. Jászkürt Újság címmel új városi lap jelent meg. = JU, 03.29.

Április

03. A Város Napját ünnepelte Jászberény. Az ünnepi beszédet Kerékgyártó László, a Görgey kör elnöke mondta. Marosszentgyörgy és Jászberény polgármestere testvértelepülési szerződést írt alá. Testvérvárosunk Gyimesfelsőlok polgármestere Tímár Zsombor László állampolgársági esküt tett. A Déryné Rendezvényházban gálaműsor keretében kitüntetések adtak át; díszpolgári címet kapott Kallós Zoltán néprajzkutató és Bedőné Bakki Katalin karnagy. A Pro Urbe Jászberény elismerést vehette át Szűcs Gábor, a Jászság Népi Együttes vezetője és Beniamino Benattazzo a conselvei testvérvárosi kapcsolat szervezője. Sípos Orbán Díjat kapott Sas István a DMK nyugalmazott igazgatója. Átadták még a Közzszolgálati Életmű- és Nívódíjakat. = J. 04.05.
03. Átadták a Szekuritás Kft. új Nagykáta úti telephelyét. Ugyanekkor ünnepelte a cég alapításának ötvenedik évfordulóját. Bemutatták Kiss Erika könyvét a vállalat történetéről. = J. 04.05.
10. A Költészet Napja alkalmából Kávészünet-koncert a Lehel Filmszínházban, a Városi Könyvtár rendezésében. = JU. 04. 12.

Május

07. A Belvárosi Általános Iskola Székely Mihály tagintézménye emlékünnepe-
séget tartott névadója tiszteletére. Átadták a Székely Mihály-díjakat is. = J.
05.17.
12. Megrendezték a Hajta túrát. A mostani rendezvény a Hajta mocsár és Kerek-
udvar környékének 25 évvel ezelőtti természetvédelmi területté nyilvánításá-
nak jegyében telt el. = J. 05.17.
16. Megalakult a Jászberényi Tehetség SE. Céljuk a labdarúgó utánpótlás
nevelése, tehetséggondozás. = J. 05.31.
17. Az Európa Klub vendége volt Ungvári Tamás, irodalomtörténész. = JU. 05.
24.
24. Vásárhelyi István természettudósra emlékeztek. A Vásárhelyi-díjat két vég-
zős gimnazista, Barta Aliz és Bethlendy Boglárka kapta. = J. 05.31.
25. A Lehel Vezér Gimnázium megalapításának 245. évfordulóját ünnepelte. = J.
05.31.
26. A Magyar Hősök Emléknapján a II. világháborús emlékműnél a háborúk
áldozataira emlékeztek. Ünnepi beszédet Besenyi Vendel mondott. = J.
05.31.

JÁSZDÓZSA³

2011

Július

- A Bolya Ilona (jászdózsai születésű, az Amerikai Egyesült Államokban
élő amatőr festő) által meghirdetett „Huszár tanyán” c. honismereti
pályázat 20. alkalommal került kiírásra. = D. szept.
- 4-8. Zarándokút Csíksomlyóra, Varga András plébános vezetésével. = D. szept.
- 11-18. Bozóky János Általános Iskola diákjainak kirándulása Erdélybe. = D. szept.
21. A Jászsági Óvoda, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási
Intézmény főigazgatója Orosz István lett. = D. szept.

Augusztus

20. Szent István ünnepség. = D. szept.

Szeptember

- 10-11. VIII. Lehel Vezér Napok megrendezése a „Huszár tanyán”. = D. okt.
24. A Nagy-Bondorka táncosai részt vettek a jászfényszaru
Fény-fesztiválon. = D. okt.

³ Összeállította: Gulyás Erzsébet

Október

Az év gyógyszerésze Dobos Józsefné László Erika, a jászárokszállási Szent Margit Gyógyszertár vezetője, amelynek részlege a jászódózsai gyógyszertár is. = D. dec.

1. Dósai Honismereti Szakkör tagjai részt vettek Jászapatin a honismereti szakkörök találkozóján. = D. okt.
1. Idősek napja az Erdős Otthonban: Ágoston Anita, előadóművész zenés műsora. = D. okt.
7. Jászárokszállási focitornán részt vettek a Bozóky János Általános Iskola diákjai is, ahol „A Legsportszerűbb Csapat” címet kapták. = D. dec.
21. V. Jámbor Lajos kézilabda tornán részt vettek a Bozóky János Általános Iskola tanulói Jászszentandrásan. = D. dec.
23. Az 1956-os forradalomra való megemlékezés, köszöntőt mondott Bollók Etelka, képviselő. = D. okt.
24. Falugyűlés. = D. dec.

November

24. 2012. évi költségvetés koncepcióját az önkormányzat elfogadta. = D. dec.
- 25-27. Az Adácson megrendezett XV. Országos Színjátszó Találkozón részt vettek a Dósai Honismereti Szakkör tagjai. = D. dec.

December

Író-olvasó találkozó Zsíros Simon Mária költőnővel a Bozóky János Általános Iskolában. = D. dec.

6. Mikulás ünnepség a Dósai Honismereti Szakkörben. = D. dec.
20. Falu karácsony. Köszöntőt mondott Szerencsés István polgármester. = D. dec.

2012

Január

12. Doni katasztrófára emlékezés a II. világháborús emlékműnél. Emlékező Gulyás István. = D. márc.
18. A jászódózsai általános iskolások részt vettek Jászberényben a „Játékos Sportvetélkedőn”. = D. márc.

Február

9. Az Új Színházért Alapítvány nevében Várszegi Tibor ismertette közművelődési elképzeléseit. Az alapítvány és a település között együttműködési kezdeményezést ajánlott, amit az önkormányzat egyhangúan támogatott. = D. márc.

21. Az újjáalakult Jászdózsai Községért Közalapítvány elnöke Baranyi Sándor, tagjai Tajti Ilona, Balog Erika, Gyóni Krisztina, Zsidei István. = D. 2012. márc.
27. Dósai Honismereti Szakkör képviselői részt vettek a Jászok Egyesületének havi rendezvényén. Pampuskával és csörögefánkkal várták a vendégeket. = D. márc.

Március

7. Megalakult a Jászdózsai Víziközmű Társulat. Elnök: Kiss László, tagok: Barta István, Gulyás József, Gyenes László, Jedlóczki Andrea; ellenőrző bizottság elnöke: Kiss László, tagjai: Hódosi Erika, Orosz István. = D. ápr.
- 12-16. Látogatás Csíkszentsimon testvértelepülésen Gyenes László alpolgármester vezetésével. = D. ápr.
- 19-23. Nyílt hét az óvodában. = D. ápr.
24. ÖKO-napi rendezvény az iskolában, amelynek keretében hulladékszobrokat készítettek. = D. ápr.

Április

1. Az önkormányzat ivóvíz és a szennyvízkezelési szolgáltatás biztosítása érdekében 15 éves szerződést kötött a Tiszamenti Regionális Vízművek Zártkörűen Működő Részvénytársasággal. = D. ápr.
1. Az önkormányzat nem kizárólagos használatba adta a Jászdózsai Polgárőrség Szabadidős és Sporttagozat Hagyományőrző Íjász Klub részére Kápolnahalom területét. = D. ápr.
- 3-4. Megemlékezés az 1849-es Tavaszi Hadjáratra: fogadták a nagykáta hagyományőröket, Kossuth toborzó, Basa László, a Magyar Hagyományőrök Világszövetség elnökségi tagja vezényelte le; Szerencsés István polgármester köszöntője; főzőverseny; történelmi játék; részt vettek a nagykáta rendezvényen = D. ápr.
4. A jánoshidai helyesírási versenyen részt vettek az általános iskolások. = D. ápr.
12. Szavalóverseny a községi könyvtárban az általános iskolásoknak. = D. ápr.
26. A Bozóky János Általános Iskola alsós diákjai részt vettek a Körzeti Többpróbás Bajnokságon. Az I. korcsoportos fiúk csapata I. helyezést ért el, Darázs Levente, pedig egyéniben a dobogó legfelső fokára állhatott fel. = D. márc.
27. Óvodai Mocorgó Nap a Horgásztanyán. = D. jún.

Május

19. V. Polgárőr Gyermeknap: kézműves foglalkozások, sétakocsikázás, rajzverseny, a Jászfákóhalmi Motoros Klub bemutatója. = D. márc.
20. Gyerekek elsőáldozása = D. jún.
21. Baba-mama klubban elbúcsúztak Lőrincz Ágnes védőnőtől. = D. jún.
27. Gyermeknap rendezvény. = D. ápr.

Június

13. Velencei-tónál erdei iskolát szervezett az általános iskola. = D. jún.
13. A Jászági Közoktatási intézmény 826.695 Ft-ot nyert az Új Széchenyi Terv Környezet és Energia Operatív Program támogatási rendszeréhez benyújtott „Új életmódszemlélettel egy új élhetőbb világért” című pályázatával. Résztvevők: Pustamonostor, Jászfákóhalma és Jászdózsa. = D. márc.
16. Ballagás a Bozóky János Általános Iskolában. = D. jún.
20. Az önkormányzat elfogadta a közép- és hosszú távú vagyongazdálkodási tervet. = D. aug.

JÁSZFÉNYSZARU⁴
2011

Július

2. Régi sírok az Alsótemetőben.=Pf. 2011. július, 5.p.
2. Úrból érkező energiával látják el az intézményeket. Nagyszabású tervek megvalósítás előtt.=NL. 2011. július 02.,5.p.
2. XVII. Jász Világtalálkozó Jásziványban.=Pf. 2011. július, 1-2.p.
- 3-10. Gazdálkodj okosan kalandtábor Pusztafalun a BLNT Drámaműhelyének szervezésében, TÁMOP 3.2.11./10-1-2010-0182-számú pályázati támogatással=Mf. 2011. szeptember, 17-19. p., Mf. 2011. október, 11.p.
23. Pályázaton nyert 220 ezer forintot a FÉBE.=NL. 2011. július 23., 5.p.
28. Testvérvárosi találkozó Jászfényszarun, egy nyertes pályázat eredményeként. Zakliczyn és Bors települések részvételével.=Mf. 2011. augusztus, 18.p., és NL. 2011. július 19., 5.p.
29. Elindultak az első lépések Jászfényszarun TÁMOP-5.3.1.-C09/2-2010-0076.
Az Önkormányzat és a BLNT pályázatának nyitókonferenciája.=Mf. 2011. augusztus, 20. p., Mf. 2011. január, 4.p., és NL. 2011. július 16.,5.p., és Pf. 2012. július, 3.p.

⁴ Készítette: Bujdosó Katalin, Nagy Ildikó

30. IV. Tarlófesztivál Jászfényszarun.=Mf. 2011. augusztus, 2-3.p.és NL. 2011. augusztus 01.,16.p., augusztus 2., 5.p., és NL. 2011. augusztus 11.,5.p.
30. Kenyérsütő és aratóétel főzőverseny a Tarlófesztiválon.= Mf. 2011. augusztus, 4.p.

Augusztus

- Hittanos tábor Veszprémben.=Mf.2011. augusztus, 22.p.
Laptévék: a Samsung a piacvezető.=NL.2011. augusztus 19., 7.p.
A jászfényszarui alapfokú művészeti iskola népzeneiséi
Panyolán nyaraltak.= Mf. 2011.augusztus, 21.p.
Nyertes pályázatok: Partnerségen alapuló iskolabarát programok megvalósítása Jászfényszaru térségében TÁMOP 3.2.II/10-1-2010-0182 és Első lépések Jászfényszarun –TÁMOP 5.3.1-C-09/2-2010-0076.=Mf, 2011.augusztus, 14.p.
Régi idők tanúi: Volt egyszer egy Hajtató telep –Both Béláné visszaemlékezése.=Mf. 2011. augusztus, 8. p.
Gazdálkodás Jászfényszarun. Riport Győri Ernő Gáborral és Sós Zsolttal.=Mf. 2011. augusztus,9.p.
A lelkek elvezetése Istenhez. Beszélgetés Kiss Gábor atyával.=Mf. 2011. augusztus,13.p.
6. Szuhafőre látogatott a SZIBAKÖ.=Mf. 2011.augusztus, 21. p.
 8. Tamus Péter az új városőr.=Mf. 2011. augusztus,13. p.
 11. Kézműves délelőtt a Gyermekjóléti Szolgálattal.=Mf. 2011. augusztus, 21. p.
 15. Új munkatársak a Napsugár Óvodában.=Mf. 2011. szeptember, 10-11p.
 19. Szent István-napi ünnepség Jászfényszarun.=Mf. 2011. augusztus,1. p.
 19. A Szent István napi ünnepség kitüntetettjei. =Mf. 2011. augusztus,5-6.p.
 20. Kemenceavató az új kenyér ünnepén. Ünnepek a Tájház az udvarán, a FÉBE szervezésével.
=Mf. augusztus, 20.p., és NL. 2011. augusztus 25., 5.p.
 25. Partnerségen alapuló iskolabarát programok megvalósítása Jászfényszaru térségben pályázat nyitókonferenciája.=Mf. 2011. szeptember, 7. p.

Szeptember

- A Petőfi Művelődési Ház közművelődési érdekeltségnövelő pályázaton 2,5 millió forintot nyert.=NL. 2011.szeptember 22.,4.p.
Őszi galérianyitó a Napsugár Óvodában= Mf. 2011. szeptember, 7. p.
Pető Ádám motocrossban elért eredményeiről=Mf. 2011.szeptember, 20. p.,

- Mf. 2011. december, 27. p.
4. Koltai Józsefre és Hortáver Józsefre emlékezett a város Jászfényszaru Város Önkormányzata, a FÉBE és a Róm. Kat. Egyházközség szervezésében.= Mf. 2011.szeptember, 4. p., és NL. 2011.szeptember 13.,5.p.
 9. Jászfényszarui delegáció utazott Zakliczynbe a XII. Babfesztyiválra.= Mf. 2011.szeptember, 2-3.p.30.
 11. Sakkbajnokság Egerben, szép eredményekkel.=Mf. 2011. szeptember, 20,p.
 15. Első lépések pályázat keretében információs napot rendezett a BLNT.=Mf. 2011. november, 4.p.
 16. A turisztikai értékek hasznosítása Jászfényszaru címet viselő pályázat ünnepélyes lezárása.=Mf. 2011. szeptember, 1. p., és NL. 2011. szeptember 3., 5.p., NL. 2011. szeptember 22., 4.p.
 20. Általános iskolai tanulók kirándulása a Parlamentbe, az I. Gyermek- és Ifjúsági Országgyűlésre=Mf. 2011. október, 14.p.
 23. A pedagógia és a könyvtár kapcsolata, avagy ment-e a könyvek által a világ elébb? I. szakmai konferencia, TÁMOP 3.2.11./10-1-2010-0182-számú pályázat keretében, a Városi Könyvtár szervezésében=Mf. 2011. október, 15.p., és NL. 2011. szeptember 20., 5.p., és Pf. 2011. november, 1.p.
 24. Lokálpatrióták találkoztak Pusztamonostoron, FÉBE részvétellel.=Mf. 2011. október, 16.p.
 - 23-25. VII. Fény Fesztivál, testvérvárosunk, Zakliczyn részvételével, a Művészeti iskola szervezésében.=Mf. 2011. október, 9-10.p., és NL. 2011. szeptember 22., 4.p.
 26. A Csörsz-árokról tartott előadást Budapesten Farkas Kristóf Vince történész.=Mf. 2011. október, 6.p., és NL. 2011.szeptember 10., 5.p.
 27. 1965-ben végzett 8. b. osztálytalálkozója=Mf.2011. szeptember, 11.p.
 29. A boldogi kistérségi versenyen biológiából 1 helyezést ért el a jászfényszarui ált. iskola csapata.=Mf.2011. november, 12. p.
 30. Szociális város rehabilitáció és lakossági integráció Jászfényszaru fejlődéséért című projektben szereplő úthálózat átadása.=Mf. 2011. szeptem ber, 1 és 3. p.
 30. A Kalapgyári dolgozók I. találkozója.=Mf. 2011. október, 10. p., Mf. 2011.november, 10-11.p.

Október

Déja Vu címmel fotókiállítás nyílt a Petőfi Művelődési Házban Menyhárt Éva és Jenes Fruzsina munkáiból.=Mf. 2011. október, 8.p., Mf. 2011. november, 16.p.

Gazdálkodás Jászfényszarun. Beszélgetés az Ördög családdal.=Mf. 2011. október, 17. p.

- Jászfényszaruért kitüntető emlékérem Szücsné Jáger Magdolna részére.=Mf. 2011. október, 18. p.
- Beszámoló a Kolibrik női labdarúgó csapat sikereiről.=Mf. 2011. október, 11. p.
- Őszi rendezvények az Iskolai és Gyermekkönyvtárban.=Mf. 2011. október, 2. p.
- Őszi programok az óvodákban.=Mf. 2011. október, 3. p.
- Mesés napok a Városi Könyvtárban, a Magyar Népmese Napja alkalmából TÁMOP 3.2.11./10-1-2010-0182-számú pályázat támogatásával.=Mf. 2011. október, 15. p.
1. FÉBE elnökségi ülés.=Mf. 2011. október, 10. p.
 1. VI. nemzetközi sakkverseny Jászberényben, fényszarusi sikerekkel. =Mf. 2011. október, 4. p.
 2. 26. Spar Budapest Nemzetközi Maratonon Maróti István fényszarusi lakos korcsoportjában 2. helyezést ért el.=Mf. 2011. október, 1. p.
 - 2-3-4. Jász Népfőiskola, művelődéstörténeti kurzus Jászberényben, jászfényszarusi résztvevőkkel.=Pf. 2011. november, 3.p.
 4. Alma együttes koncertje a Petőfi Művelődési Házban.=Mf. 2011. október, 4. p.
 12. "Virág volt a vers" címmel országos versmondó versenyen Ézsiás László Jászfényszaru szülőtte I. helyezést ért el. A Fehér Bot világnapja alkalmából kiírt országos irodalmi pályázaton Ézsiás László második helyezett lett.=Mf. 2011. október, 6. p.
 15. Városunkban jártak a varranói zarándokok.=Pf. 2011. november, 5.p.
 18. Liszt est sok zenével és jubileumi emlékéremmel, a FÉBE , a Jászfényszaruért Alapítvány, és az AMI szervezésében = Mf. 2011. október, 16. p., Mf. 2011. november, 14. p., és NL. 2011. október 10., 11p.
 22. Október 23-ai városi ünnepség nemzeti ünnepünk tiszteletére, kitüntetések átadásával.=Mf.2011. október,1. p., és Pf. 2011. november, 5.p.
 22. II. Jászfény Kupa országos sakkverseny az általános iskolában. =Mf. 2011. november, 5. p.
 23. Újabb focisiker a KOLIBRIK -tól = Mf. 2011. december, 34. p.
 24. A JOBBIK Magyarországért Mozgalom jászfényszarusi szervezete Várpalotára látogatott.=Mf. 2011.október, 6.p.
 28. Zene Maraton az általános iskola szervezésében.=Mf. 2011. november, 5. p.
 29. Szüreti bál a Napsugár Óvodában=Mf.2011.november, 19. p.
 30. Talentumok találkozója.=Mf. 2011. november, 1-3.p., és NL. 2011. október 27., 4.p., és NL. 2011. november 8., 5.p.

November

- Színjátszós sikerek Adácson a XV. Országos Falusi Színjátszók Találkozóján. = Mf. 2011. december, 26. p.
4. Kárpátaljai misszió a SZIBAKŐ= Mf.2011.november, 8. p.
 8. Pályaválasztási ankét 2011. TÁMOP 3.2.11./10-1-2010-0182 számú pályázat keretében=Mf. 2011. november, 16. p., Mf. 2011. december, 16. p., és Pf. 2011. november, 7.p.
 9. Tóth Norbert átvette megbízó levelét, és elkezdte képviselői munkáját. =Mf. 2011. november, 1. p.
 12. III. Fogathajtó bál a Petőfi Művelődési Házban= Mf. 2011. december, 29. p.
 17. Osonó Színházműhely előadása Jászfényszarun a Petőfi Művelődési Házban a SZIBAKŐ szervezésében= Mf. 2011. december, 28. p.
 18. Erzsébet nap a BLNT rendezésében a Petőfi Művelődési Házban, a BLNT Jászszági Civil Vándordíjas.=Mf. 2011. december, 25. p., és NL.2011. július 16., 5.p., és NL. 2011. november 15., 5.p., és NL. 2011. november 22., 5.p., és NL. 2011. november 24., 4.p.
 19. Ovibuli a Petőfi Művelődési Házban a Szivárvány Óvoda részvételével=Mf. 2011. november, 20. p., és NL. 2011. november 5., 5.p.
 24. Adventi koszorúkötés a kisiskolában= Mf. 2011. december, 31.p.
 25. Huszonnégy órás teremfocigálát szerveztek Jászfényszarun.=NL. 2011. november 11., 29.p.
 26. Tóthné Pethes Katalin kántor köszöntése a templomban.=Mf. 2011. december, 24. p.
 27. Advent a Zrínyi utcában= Mf. 2011. december, 31. p.
 30. Rendhagyó történelem óra id. Bedekovich Lőrincről=Mf. 2011. december, 26. p.

December

- Karácsony a Gondozási Központban = Mf. 2012. január, 13.p.
- Karácsonyi készülődés az ovikban= Mf. 2012. január, 14-15. p.
- Téli galéria a Napsugár Óvodában= Mf. 2012. február, 4.p.
- In memoriam Szeleczki Lajos= Mf. 2011. december, 32. p.
- Jászfényszaru futóbajnoka Maróti István=Mf. 2011. december, 27. p.
- Összefoglaló a 2011. évben lezárult nyertes önkormányzati pályázatokról=Mf. 2011.december, 4-8.p.
- Óvodai hírmondó=Mf. 2011. december, 13-14.p.
- Iskolai hírek=Mf.2011. december, 15. p.
- Régi idők tanúi – Tóth Tibor életútja a nyugdíjig=Mf. 2011. december, 21-23. p., Mf. 2012. január, 10-12. p.
- Adventi kávéház a BLNT és a Petőfi Művelődési Ház szervezésében=Mf.

2012. január, 1.p., és NL. 2011. december 15.,4.p.
VI. Gyermek és Ifjúsági Sakkverseny Martfűn fényszaru
iskolásokkal.=Mf. 2011. december, 16. p.
2. Véradók köszöntése a Véradók napja alkalmából=Mf. 2011. december, 8. p.
 4. A Márai-program keretében 202 db könyvvel gyarapodott a Városi Könyvtár állománya=Mf. 2011. december, 20. p., és NL. 2011. július 14., 4.p.
 10. Idősek karácsonya=Mf. 2011. december, 1. p.
 13. Lucázni volt a Napsugár Óvoda= Mf. 2011. december, 26. p.
 15. A beszéd a lélek ruhája, II. szakmai konferencia a TÁMOP 3.2.11./10-1-2010-0182 számú pályázat keretében a Városi Könyvtárban= Mf. 2012. január, 5. p.
 19. Gyerekjóléti Szolgálat karácsonyi ünnepe az együttműködő gyerekeknek és családoknak= Mf. 2012. január, 13. p.
 20. Iskolai karácsonyi ünnepség a Petőfi Művelődési Házban= Mf. 2012. január, 16. p.

2012

Január

- Új beruházó az Ipari Parkban: Sangjin Kft. Micron Hungary Kft.= Mf. 2012. május, 1 és 5.p.,
Száz maratont futott le. Interjú Maróti István jászfényszaru lakossal.=NL. 2012. január 14., 5.p.
- 6-8. Drámapedagógiai oktatás Nagyváradon= Mf. 2012. január, 9. p.
 1. Újévi gálakonzert a Petőfi Művelődési Házban, az önkormányzat és a FÉBE szervezésében.=Mf. 2012. január, 3.p., és NL. 2012. január 7., 5.p.
 21. A Magyar Kultúra Napja alkalmából színházi előadás a FÉBE szervezésében a Petőfi Művelődési Házban= Mf. 2012. január, 19. p.
 24. Civil Fórum 2012. = Mf. 2012. február, 6. p., és NL. 2012. január 3., 5.p., és NL. 2012. február 21. 5.p., és Pf. 2012. március, 5.p.
 - 27-28. Az egri Eventus Szakközépiskola rajzpályázatának döntőjében a jászfényszaru ált. isk. tanulói=Mf. 2012. február 13-14.p.
 28. Iskolából a Petőfi Művelődési Házban= Mf. 2012. február, 15. p.

Február

Olvasókör alakult Jászfényszarun Gondolatolvasók névvel a Városi Könyvtár olvasóiból= Mf. 2012. február, 17. p., és Pf. 2012. március, 4.p.
Iskolai és óvodai farsang a Petőfi Művelődési Házban
= Mf. 2012.február, 16. p.

- Hulladékból játék, az óvodások kiállítása a Petőfi Művelődési Házban= Mf. 2012. február, 11. p., és NL. 2011. december 29., 5.p.
- Facskó István a Samsung Electronics Zrt. új elnöke= Mf. 2012. február, 1. p.
- 4-5. Pető Ádám motorversenyző eredményei.= Mf. 2012. február, 19. p.
10. Koreai Kulturális Központ megnyitója= Mf. 2012. február, 2. p.
11. Sakk diákolimpia csillogó érmekkel= Mf. 2012. február, 14. p.
14. Közmeghallgatás 2012. = Mf. 2012. február, 3. p.
17. Sándorné Buda Ildikó minisztériumi dicséretben részesült a diabetológiai szakasszisztensi munkájáért=Mf. 2012. március, 12. p.
18. XIX. FÉBE- bál= Mf. 2012. március, 6-7. p., és NL. 2012. február 11., 5.p., és NL. 2012. február 21. 5.p.
- 23-25. IPR keretében 30 órás pedagógus továbbképzés= Mf. 2012. március, 17. p.
24. Wass Albert országos felolvasóest Jászfényszarun is.=NL. 2012. január 24. 5.p.
25. Farsangi bál a Napsugár Óvodában= Mf. 2012. március, 9. p.

Március

- Tavaszi galéria nyitóünnepség a Napsugár Oviban= Mf. 2012. március, 9-10. p.
- Továbbfejlesztik a fényszarui ipari parkot.=NL.2012. március 1., 4.p.
1. Új közterület-felügyelők városunkban: Ördög János és Tamus Péter=Mf. 2012. március, 12. p.
2. A könyvek általi gyógyítás III. szakmai konferencia a TÁMOP 3.2.11./10-1-2010-0182 számú pályázat keretében a Városi Könyvtárban.=Mf. 2012. március, 7-8.p. és 11. p., és NL. 2012. február 25. 5.p., és Pf. 2012. március, 8.p.
14. Városi ünnepség és a Csörsz-árok kiállítás megnyitója= Mf. 2012. március, 1. p.
18. My Fair Lady musical a Jászapáti Színház Kör tagjainak előadásában, a FÉBE és a SZIBAKŐ szervezésében=Mf. 2012. március, 17. p.
25. Formációs táncok II. régiós seregszemléje= Mf. 2012. április, 20. p.
26. Bőröndbe zárt sötétség. A Vakok és Gyengénlátók Megyei Egyesületének és helyi szervezetének ismeretterjesztő programja.= Mf. 2012. április, 18. p.
29. Az Első lépések Jászfényszarun program (TÁMOP 5.3.1.-C-09/2-2010-0076) vendége volt Varga Erika Romani Designer.=Mf. 2012. április, 14. p.
30. Sakkverseny Jászfényszarun = Mf. 2012. április, 18. p.
30. Duetlon az általános iskolában.= Mf. 2012. április, 20.p.

Április

- Régi idők tanúi: Beszélgetés Czúz Lajossal és feleségével=
Mf. 2012. április, 21. p.
- Interjú Csomor Csillával=Mf. 2012.április, 15-16. p.
- Húsvétolás a fogathajtó pályán= Mf. 2012. április, 12-13.p.
- Húsvétolás a Napsugár Óvodában= Mf. 2012. április, 13. p.
- Zakliczyn bemutatkozik= Mf. 2012. április, 5. p.
2. Jászfényszaru várossá avatásának 19. évfordulójának
megünneplése= Mf. 2012. április, 3. p.
12. Író-olvasó találkozó Grecsó Krisztiánnal és Ézsiás Lászlóval
= Mf. 2012. április, 9. p., és NL. 2012. április 14., 5.p.
13. Múzeum és demokrácia, IV. szakmai konferencia
TÁMOP 3.2.11./10-1-2010-0182 számú pályázat keretében a
Városi Könyvtár szervezésében=Mf. 2012. április, 9. p.
14. Folytatódik a fásítás Jászfényszarun= Mf. 2012.április, 1-2. p.
16. Rendhagyó zenés irodalomóra a kisiskolában, a Magyar Költészet
Napja alkalmából.=Mf. 2012.május, 8.p.
19. Területi sakkverseny Hatvanban, helyi sikerekkel.=Mf. 2012. május, 9.p.
21. IV. Papp Bertalan Országos Gyermek Sakkverseny
Tiszaföldváron, sikerekkel.=Mf. 2012. május, 9.p.
27. AMI jótékonyági estje a Petőfi Művelődési Házban.=Mf. 2012.május, 8.p.
27. Éves közgyűlést tartotta Jászberényben a Jász takarékszövetkezet
.=Mf. 2012. május, 19.p.
28. VIII. Jász Fény és Prózamondó Találkozó a Rimóczi kastélyban a
BLNT Drámaműhelyének szervezésében= Mf. 2012. május, 7.p., és NL.
2012. április 14., 5.p.
30. Föld napja a Napsugár Óvodában.=Mf. 2012. május, 10.p.

Május

- A Szivárvány óvodából a Csiga-biga csoport az Ördög tanyára
látogatott.=Mf. 2012.május, 12.p.
- A Napsugár Óvoda Süni csoportja a jászberényi állatkertbe
látogatott a gyermeknap alkalmából.=Mf.2012.május, 12.p.
- Régi Idők Tanúi – Beszélgetés Czúz Lajos bácsival és feleségével a disznó
vágásról II. rész.=Mf. 2012.május, 5.p.
- Tavaszi tehetséggondozó versenyek helyi eredményei 2012-ben.=Mf. 2012.
május, 10.p.
- Alsós tanulmányi versenyek.=Mf. 2012. május, 10.p.
- Interjú Lee Kyu Jin úrral, a SAMSUNG SEH új elnökével
= Mf. 2012. május, 1 és 5. p.
- Anno – Érdekességek Jászfényszaru múltjából.=Mf.2012.május, 16.p.

- In memoriam – Jászfényszaru tanítottak.=Mf. 2012.május, 16.p.
 Kacagó klub alakult a Drámapedagógiai Műhely szervezésében.=Mf. 2012. május, 21.p.
 Évzáró a Szivárvány óvodában.=Mf. 2012. június, 21.p.
 Felhívják a figyelmet az ebtartás szabályaira.=NL.2012. május 3., 5.p.
1. Május 1-je, Jászfényszaru Város Napja.=Mf. 2012. május, 17.p.
 8. V. szakmai konferencia, a TÁMOP 3.2.11/10-1-2010-0182-es pályázat támogatásával. Meghívott vendég volt Prof. Bagdy Emőke. =Mf. 2012.május, 21.p.
 9. Óvodai sportnap TÁMOP 3.2.11/10-1-2010-0182 pályázat támogatásával.=Mf. 2012.május, 11.p.
 10. Állásbörze Jászfényszaru az Első lépések Jászfényszaru TÁMOP 5.3.1.-C-09/2-2010-0076 pályázat szervezésében. = Mf. 2012. április, 2-3. p.
 12. Regionális Ifjúsági- és Gyermeknéptánc Fesztivál Hajdúnánáson, az Iglice néptáncosaival.=Mf. 2012. június, 20.p.
 18. Országos verseny biológiából Mezőtúron, jászfényszarui sikerekkel. =Mf. 2012.június, 22.p.
 19. IX. Jász Íjász-verseny Jászfényszaru a Lehel-tónál.=Mf. 2012. június, 1819.p.
 20. Szentkúti zarándoklat a jászfényszarui egyházközség szervezésével .=Mf. 2012. június, 17.p.
 22. FÉBE éves közgyűlése a Rimóczi kastélyban.=Mf. 2012. június, 11.p.
 25. Gyermeknap az óvodában a TÁMOP 3.2.11/10-1-2010-0182-es pályázat támogatásával.=Mf.2012. június, 21.p.
 27. III. Gyöngyvessző Fesztivál Pusztamonostoron, jászfényszarui résztvevőkkel.=Mf. 2012.június, 10.p.
 31. A Sangjin Micron Hungary Kft. ünnepélyes alapkövetétele az Ipari Parkban.=Mf. 2012. június, 1.p.és 5.p., és NL. 2012 június 7., 5.p.

Június

- In memoriam – Tamus Béla 1954-2012.=Mf.2012.június, 12.p.
 Járműkezelési (rutin) pálya kapott helyet az Ipari Parkban. =Mf. 2012. június, 19.p.
 Anno – Érdekességek Jászfényszaru múltjából.=Mf. 2012.június, 12.p.
 Elkészült a többfunkciós szabadidőpark az ÉAOP-5.1.1/A-09-2F-2011-0002 számú projekt támogatásával.=Mf. 2012. június, 1.p.
 A Szivárvány Óvodában egészségnap lebonyolítására került sor a TÁMOP 3.2.11/10-1-2010-0182-es pályázat támogatásával.=Mf. 2012. június, 9.p.

- Trianoni Emlékérem kibocsátása Jászfényszaru Város Önkormányzata által.=Mf. 2012. június, 16.p., és NL. 2012. június 19., 5.p.
1. Játzóház gyermeknap alkalmából az AMI munkatársaival.=Mf.2012. június, 22.p.
 1. Trianoni emlékmű avatása Jászfényszarun. Szabó Imrefia Béla és Tóásó Tibor kőszobrász alkotása.=Mf. 2012. június, 13.p.
 2. Bringanap a Samsung Magyar Zrt. Szervezésével.=Mf. 2012.július, 10.p.
 2. TeSzedd – Önkéntesen a tiszta Magyarországért akció Jászfényszarun is, Jászfényszaru Város Önkormányzata és a Samsung Electronics Magyar ZRT-vel közösen.=Mf. 2012.június, 4.p., és NL. 2012. június 5., 5.p.
 2. Díjugrató és fogathajtó verseny Jászfényszarun.=Mf. 2012. június, 14-15.p., és NL. 2012. június 2., 5.p.
 8. Az „Első lépések Jászfényszarun” című projektben résztvevők megkapták a szakképesítő bizonyítványt.=Mf, 2010. június, 8-9.p., és NL: 2012. június 14., 5.p.
 - 11-12. Diákolimpia 2012. a nagyiskolában.=Mf. 2012. június, 23.p.
 14. Jó tanulók fogadása 2012.Új diákpolgármester választás.=Mf. 2012. június, 6-7.p.
 16. Kiskunfélegyháziak látogatása Jászfényszarun. A Kiskun Múzeum Baráti Kör tagjai és a Móra Ferenc Közművelődési Egyesület tagjai részvételével.=Mf. 2012. július, 3.p.
 22. Nemzetközi színvonalú szabadidőpark került átadásra Jászfényszarun az ÉAOP-5.1.1/A-09-2f-2011-0002 pályázat támogatásával.=Mf. 2012. július, 1-3.p., és NL. 2012. június 23., 5. p.
 22. IV. Múzeumok Éjszakája a Városi Könyvtár és a FÉBE szervezésében.=Mf. 2012. július, 8.p.
 22. A szikvízgyártás története Jászfényszarun című kiállítás megnyitója a Petőfi Művelődési Házban, a Városi Könyvtár szervezésében.=Mf. 2012. július, 8. p., NL. 2012.június 12., 5.p.
 23. Samsung Nap.=Mf. 2012.július, 9. p.
 25. A Penczner Pál Alapítvány 2. művészeti tábora.=Mf.2012.július, 7. p.

Július

Jászfényszaru 2012-ben elnyerte a megyei települési környezetért díjat.=NL.2012. július., 4.p.

Hírek az Iskolai- és Gyermekkönyvtárból.=Mf. 2012. július,17. p.

Anno – Érdekességek Jászfényszaru múltjából.=Mf. 2012. július 13. p.

100 éve történt... A jászfényszarui templomtorony katasztrófája.=Mf. 2012.július, 13. p.

Gyönyörű édesség. Berze Judit szép eredményeket ért el karamellcukor

- készítéssel.=Mf. 2012. július, 12. p.
 Honismereti tábor a mesterségek jegyében a FÉBE szervezésében.=Mf. 2012.július, 6. p., és NL. 2012. július 26., 4.p.
 Emlékmű felújításra nyert támogatást a FÉBE és a Jászfényszarui Katolikus Egyházközség.=NL. 2012. július 12., 5.p.
 6-7-8. XVIII: Jász Világtalálkozó Jászfelsőszentgyörgyön.=Mf. 2012.július, 5. p.
 14. Szuhafőre kirándult a SZIBAKÖ.=Mf. 2012. július, 11. p.

JÁSZJÁKÓHALMA⁵

2011

Szeptember

1-2. A „Jákó” Kertbarát Kör kétnapos termékbemutatóját 23. alkalommal rendezte meg a gazdakörben nagy sikerrel, majd a kiállított termést tombolán kisorsolták.

6. A Jászsági Honismereti Egylet a jákóhalmi gazdakörben tartotta e negyedévi ülését Fodor István Ferenc elnök vezetésével.

17. Az MTA JNSZ megyei Tudományos Egyesület a családdal kapcsolatos kétnapos konferenciát tartott Szolnokon, melynek második napján előadást tartott Fodor István Ferenc „Megvan a szép madár, de nincsen fészek” címmel.

27. A polgári civil szervezetek küldöttsége Budapesten, a Váci utcában felkereste a nemrég elhelyezett Gubicz András emléktáblát – hajdani gyára helyén – és megkoszorúzta. A községbe hazaérkezésük után koszorút helyeztek el a 200 éve született Széchenyi István emlékoszlopánál is.

Október

8. A több mint egy évtizede működő mozgássérült klub más településekről érkezett vendégeivel emlékezett meg a mozgássérültek napjáról.

22. Az 1956-os forradalom előtti napon a recski kényszermunka tábor emlékhelyén tettek látogatást a honismereti szakkör tagjai.

30. A JÁKOB emléktáblát állított a Községháza falán az 1944. október 30-i szovjet légitámadás 9 áldozata emlékére.

30. A honismereti szakkör szervezésében – Pócs János országgyűlési képviselő segítségével – parlament-látogatáson vettek részt félszázan a községből.

⁵ Összeállította: Fodor István Ferenc

November

5. A Kispesten élő Juhász Ferencné Nagy Mária – jákóhalmi elszármazott – meghívására az ottani nyugdíjas pedagógus klub vendégei voltak a községi népdalkör tagjai, akik műsorukkal nagy sikert arattak.

6. Hagyományosan a két háború áldozataira emlékeztek mise után gyertyagyújtással a honismeretesk szervezésében a két világháború emlékművénél.

9. A honismereti szakkör és a kertbarát kör köszöntötte lakásán és díszkertjében Pallai Lászlónét nemrég múlt 90. születésnapja alkalmából, aki mindkét körnek régi – ma már tiszteletbeli – tagja.

12. A községi népdalkör a Maros-menti Apátfalva testvérközségünkben szerepelt meghívásukra, nagy sikerrel.

25. A Gubicz András Gazdakör András-napi misén emlékezett névadójára.

December

1. A községi véradás alkalmával köszöntötték a jubiláló véradókat: hetvenszeres Berényi Sándor, harminceszoros Balogh Viktor, és huszonötszörös Fodor István Ferenc.

10. A Jászági Évkönyvben megjelent második résszel egy időben – utánnomásként - a honismereti szakkör a Jászjákóhalmi Füzetek 8. kiadványaként megjelentette Farkas Jánosné Rusvay Katalin naplóját.

16. A jászberényi könyvtárban mutatta be az Axel-Springer Kiadó 2012. évi kertészeti kalendáriumát, melyet a tévéből ismert Bálint gazda írt. A bemutatón részt vettek a jákóhalmi kertbarátok is Nagy Dezsőné vezetésével, aki saját sütésű herőcével kínálta az előadót, ő korábban rendszeres látogatója volt a jákóhalmi kertbarát rendezvényeknek.

27. Hagyományosan Karácsony „harmadnapján” tartotta évbúcsúztatóját a Horváth Péter Honismereti Szakkör, mint mindig népi étellel; ez esetben öreg lebbencssel.

28. Mint már évek óta minden év végén – a gazdakörben tanácskozott a Vének Tanácsa, a Jászágért-díjasok csoportja, amelyen természetesen részt vett Dobos László, a Jászok Egyesületének elnöke. Megemlékeztek a nemrég elhunyt Molnár István tagtársukról, aki Jászszentandrászt képviselte.

2012

Január

12. A honismereti szakkör felhívására most is megemlékeztek az 1943-as urívi áttörés – a Doni katasztrófa – emléknapjáról.

14. A Magyarország Felfedezői Szövetség országos gyűlésén Fodor István Ferenc – a helyi László Gergely csapat vezetője – az országos etikai bizottság elnöke képviselte a községet.

19. A Magyar Kultúra Napja alkalmából rendezett megyei ünnepségen Fodor Dénes megkapta Jász-Nagykun-Szolnok megye Közművelődési-díját –többek közt 40 éves népdalkör vezetői tevékenységért.

20. Az ez évi gazdabál annak a jubileumi évnek a keretében került megrendezésre, mely szerint 100 éve alakult meg a község első gazdaköre.

27. Az Egyházközség megrendezte hagyományos keresztény bálját a gazdakörben.

28. A Jákó Kertbarát Kör 22. alkalommal rendezte meg pampuska-sütő versenyét a Gazdakörben. Aranypampuskás lett a 90 éves Fodor Istvánné.

Február

4. Mint minden évben most is február első szombatján rendezte meg az Ipartestület az iparos bált a gazdakörben.

25. A polgári civil szervezetek a Kommunizmus áldozatainak emléknapján megkoszorúzták Dohy Gábornak – a Tanácsköztársaság idején kivégzett községi jegyzőnek – az emléktábláját a gazdakör előterében.

29. A jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban – mint minden évben – a jákóhalmi honismeretesek megkoszorúzták névadójuk, Horváth Péter emléktábláját, aki több mint két évtizeden át az intézmény igazgatója volt.

Március

11. Budapesten, a Nemzeti sírkertben vettek részt 1848/49-es hagyományörző ünnepségen a helyi László Gergely csapat tagjai.

31. Heves megye közeli falvaiba indult félnapos kirándulásra a Horváth Péter Honismereti Szakkör, hogy többek közt megismerkedjen Jákóhalma korábbi plébánosának – Kohajda Zoltánnak – mostani tevékenységével, aki örömmel mutatta be vámosgyörki, gyöngyöshalászi és atkári templomait, fejlesztéseit.

Április

3. Ismét felvonultak a községben az 1849-es Tavaszi Hadjáratra emlékeztető lovasok, majd a Damjanich téren a nagykátai és kecskeméti hagyományörző diákok mutatkoztak be.
4. A Horváth Péter Honismereti Szakkör szervezésében különbusz indult a tápióbicskei csata újrajátzásának megtekintésére.
28. Honismereti kirándulás Szlovákiába, ahol első alkalommal tekintették meg a Felvidéki hagyományörző lovasútra egyik állomásának, Marcellházának a programját.

Május

6. A Jászok Napja alkalmából megnyitotta a „20 éves a Jászok Egyesülete” című vándorkiállítást Gulyás Erzsébet, a kiállítás egyik létrehozója a gazdakörben.
12. A megyei honismereti pályázat eredményhirdetésén a Horváth Péter Honismereti Szakkör „korcsmológiai” pályázata, és Fodor István Ferenc jászági etimológiai témájú pályázata megosztva 3. díjat kapott. Ézsiás Adrienn-Horváth Brigitta-Kalló Brigitta a község emléktábláit bemutató pályázata könyvjutalomban részesült.
19. A László Gergely hagyományörző csapat és a Horváth Péter Honismereti Szakkör részt vett a budai várban rendezett – a Tavaszi Hadjáratot lezáró – koszorúzáson, és a diákok számára szervezett történelmi játékon.
20. Ez évben is eredményesen szerepelt a községi népdalkör az abasári katona- és bordalfesztiválon.
26. Az V. alkalommal megrendezett Szent Erzsébet napon – Pünkösöd szombatján – a Szent Korona másolatát is láthatták az érdeklődők, melyet a Damjanich térről kísérték át a templomba, ahol ünnepség keretében Bakos Batu tartott róla előadást. Az ünnepséget a templom renoválására nyert pályázati összeg felhasználása alkalmából rendezte az Egyházközség.
27. Mint évszázadok óta minden évben, most is zarándok-csoport indult a mátraverebélyi szentkúti búcsúba Nagy Dezsőné vezetésével.

Június

2. Sikeresen szerepelt Egerben a „Ködellik a Mátra” fesztiválon a községi népdalkör, ahol dicséretes minősítést kapott regionális szinten. Ugyanezt az eredményt érte el vezetőjük, Fodor Dénes, aki pásztorfurulyában mehet tovább az országos minősítésre.
3. Tizennyolcadik alkalommal rendezték meg a varjasi találkozót a mostanra elnéptelenedett tanyavilág hajdani lakói – templomi misével és baráti beszélgetéssel emlé-

keztek. A két élő tanító közül jelen volt a 81 éves Tihanyi Károly, aki 9 és fél évével a legtöbb időt töltötte ott. A legidősebb résztvevő évek óta a 90 éves Fodor Istvánné. 4. A tavalyi avatás óta első alkalommal tartottak ünnepséget a trianoni országvesztés évfordulóján, ezúttal a kilencvenegyediken. A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége szervezésében. Ünnepi megemlékezést tartott Fodor István Ferenc Jászságért-díjas, a Magyar Kultúra Lovagja.

23. A honismereti szakkör egynapos kiránduláson látogatott el a burgenlandi Doborjánba Liszt Ferenc szülőházához –a tavalyi 200. évfordulóhoz képest egy évet késve.

Július

2. Megnyílt – ezúttal első alkalommal Egerben – a XL. Honismereti Akadémia, ahol a jákóhalmi honismeretesk javaslatára elismerésben részesült Pócs János országgyűlési képviselő, Borbás Zsolt, a megyei közgyűlés alelnöke, Csík Nándor vendéglátós – aki maga is szakköri tag volt gyerekkorában –, Hagyóné Kovács Judit történelemtanár és Nagy Dezsőné, a kertbarát kör vezetője a helytörténeti munka támogatásáért.

6-7-8. Természetesen képviseltette magát a község – mint minden évben – lakosaival és civil szervezeteivel a jász világtalálkozón, ez alkalommal Jászfelsőszentgyörgyön.

14. Mozgalmas nap volt a község civil szervezetei számára ez a szombat. A népdalkör a jászapáti aratónapon lépett fel az ottani népdalkör 40. évfordulóján, a honismereti szakkör a jászberényi aratónaphoz kapcsolódó népi étel fesztiválon volt érdekelt, a kertbarát kör pedig egy jászárokszállási kertbarát találkozón vett részt.

15. Nem rendszeresen, de időnként találkoznak a hajdani kapitányréti tanyavilág lakói is. Most a Kármelhegyi Boldogasszony tiszteletére szentelt hajdani iskolakápolna búcsúján mondattak emlékmisést az elhunyt tanyasiak emlékére.

22. Nem volt ugyan kerek évforduló, de összejöttek egy kis baráti beszélgetésre a gazdakörbe a 41 évvel ezelőtt alakult, több mint egy évtizeden át működő fotószakkör tagjai az ország minden sarkából.

Itt volt Jászkisérről a hajdani szakkörvezető – a 87 éves Bognár György is – a híres jászapáti fotódinasztia sarja.

28. A Gubicz András Gazdakör nyolcadik alkalommal rendezte meg Jakab-napi dalos találkozóját, melyet ez évben összekötöttek a Fodor Dénes alapította és ma is vezette helyi népdalkör 40. születésnapjával. A nagy sikerrel lebonyolított dalos ünnepen a meghívott 20 dalkörből 15 eljött. A Jászságból Jánoshida, Jászapáti, Jászárokszállás, Jászberény, Jászboldogháza, Jászdózsa, Jászfelsőszentgyörgy két csoportja, Jászfényszaru, Jászkisér, Jásztelek és a házigazda, továbbá a jászszentlászlói Hangász és Tanári Kanári, valamint az apátfalvi Kerekes Márton dalkör a testvérközségekből. Háromszáz dalos zengte a magyar népdalkultúra színe-javát.

Köszöntötte a megjelenteket Pócs János országgyűlési képviselő, mint fővédnök.

29. Öt év után – augusztus elsejével – távozik a községből Varga András plébános Olaszliszkára. Búcsúmiséjét a hónap utolsó vasárnapján, a Jakab-napi búcsúkor tartotta.

29. Négy hagyományörző diák (Forgács Endre, Forgács Gergely, Nagy Kristóf és Papp Krisztián) vesz részt az idei sárospataki hagyományörző táborban, melyre ezen a napon utaztak el.

Augusztus

3. Első miséjét tartotta a község templomában Jászjákóhalma, Jászdózsa és Jásztelek új plébánosa, az Ináncsról érkezett Iváncsó István.

8. Elhunyt Farkas László aranykoszorús férfi- női fodrász, a jászjákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör legöregebb tagja. A Jászság-szerte ismert mester 12 éves kora óta – 78 éven át – gyakorolta szakmáját; 90 éves koráig – az elmúlt évig – bejelentett adófizető állampolgárként, s ezzel a tevékenységével az ő korában talán egyedüli volt messzi földön.

11. Saját kategóriájában negyedik helyezést ért el Fodor István Ferenc a jászapáti rejtvényfejtő klub tagjaként a martfői országos keresztrejtvényfejtő versenyen.

18. Meghívást kapott a jásziványi falunapra a községi népdalkör, melynek tagjai első alkalommal léptek fel az itthoni jubileumukra készült jász szücsmintás ruhájukban más település vendégeként.

26. Tizedik alkalommal találkoztak – most Jákóhalmán – a jászsági rendszerváltoztató polgármesterek, akik az 1990-es első szabad önkormányzati választáson nyerték el a tisztséget.

JÁSZKISÉR⁶

2011.

Május

1. Civil Majális (K.,2011.ápr.)
3. Az iráni nagykövet látogatása településünkön (K.,2011.máj.); (T.,2011.XI. évf. 5.sz.) (N.,2011.máj.4.)
9. Redemptio megemlékezés (K.,2011.máj.);(T.,2011. XI.évf. 6.sz.)
18. Gyermekmentő eszközöket nyert a jászkiséri mentőállomás (T.,2011.XI.évf. 6.sz.); (N.,2011.máj.19.)
20. Települési tisztasági, hulladékgyűjtési nap (T.,2011. XI. évf. 4.sz.)

⁶ Összeállította: Szakál Istvánné

21. A Pedagógus Női Kar tavaszi hangversenye a katolikus templomban (K.,2011.ápr.);(K.,2011.jún.)
28. Kitelepítettek emléktáblájának avatása (K.,2011.május);(T.,2011. XI.évf. 6.sz.) (N.,2011.máj.26.);(N.,2011.máj.30.);(Öjkv.,2011.márc.30.)
Életmentő Emlékérmeket adományoztak a 92. évében járó Babos Erzsébetnek (N.,2011. máj.5.)
Az önkormányzat biztosítja az önerőt a közfoglalkoztatásra (N.,2011. máj.26.)
- 20., 27. A Csete Balázs Általános Iskola kulturális bemutatója (N.,2011.máj.26.)
- 24-25. Pünkösdi ünnepkör a 3. évfolyam számára a könyvtárban

Június

- 3-4. Kiséri napok (T.,2011. XI.évf., 5. sz.)
Kítüntetettek:
Év Kultúra Díja: Váradi László
Év Nevelője Díj: Molnár György
Jászkisér Városért Díj: Jászkiséri Pedagógus Női Kar
Jászkisér Város Díszpolgára: Gubiczné Csejtei Erzsébet háziorvos (T.,2011. XI. évf. 6.sz.)
3. Pendzsom Folk Fesztivál (N.,2011.ápr.23.);(K.,2011.júl.-aug.); (T.,2011.XI.évf. 7.sz.)
4. Nemzeti Összetartozás Napja (K.,2011.jún.)
10. Véradás
14. Átadták a felújított bölcsőde épületét (T.,2011. XI.évf. 6.sz.); (K.,2011.júl.-aug.)
Jún.29-júl.6. Aerobik csoport a svájci testvérvárosunkba, Niederlenzbe kapott meghívást (K.,2011.júl. aug.);(N.,2011.aug.4)
30. Semmelweis Napi megemlékezés (T.,2011.XI.évf.7.sz.)
Eszes József 10. évét töltötte az egészségügyben, mint mentőápoló
Szikszai Attiláné 25. évét töltötte szociális területen, mint bölcsődei gondozónő
Forgóné Góz Erika szintén 25. évét töltötte az egészségügy területén, mint fogorvosi asszisztens
Dobi Sándorné 30. évét töltötte szociális területen, a Jászkisér Városi Bölcsődében, mint szakácsnő
Karsa Lőrinc szintén 30. évét töltötte az egészségügy területén, mint a mentőállomás gépkocsivezetője
Mike Miklós háziorvos Jászkiséren 20. évét töltötte az egészségügyben (T.,2011.XI. évf.7.sz.)

Július

- A helyi polgárőrség 24 órás telefonügyelettel működik (N.,2011.júl.7)
9. I. Jászkiséri Hagyományörző Lovasnap (K.,2011. jún.); (T.,2011. XI.évf., 6.sz.) (N.,2011.jún.4.);(N.,2011.júl.7.);

(N.,2011.júl.21.);(K.,2011.júl.-aug.)
(T.,2011.XI.évf. 7.sz.)

Augusztus

3. Kiss Jenő bácsit 90. születésnapja alkalmából köszöntötte Hajdú László polgármester úr (T.,2011.XI.évf. 8.sz.);(N.,2011.aug.13.)
9. A Pendsom Néptánc Egyesület szervezésében venezuelai néptáncsoport lépett fel a település két pontján (N.,2011.aug.8.);
(N.,2011.aug.18.)
20. Államalapításunk ünnepe. Pályázat útján 50 diák táborozhatott Zánkán (K.,2011.szept.)
25. Jászkisér Város Önkormányzat képviselő-testülete benyújtja az önhibájukon kívül hátrányos helyzetben lévő önkormányzatok 2011. évi támogatásra vonatkozó pályázatát (Öjkv.,2011.aug.25.)

Szeptember

9. Véradás
- 10-11. I. Jászsági Őszi Fesztivál a Csete Balázs Helytörténeti Gyűjtemény udvarán (N.,2011.szept.15.)
19. Pirók József festőművész kiállításának megnyitója a Művelődés Házában (T.,2011.XI.évf. 8.sz.)
20. Elhunyt Bánlaci Zoltán, aki 33 éven keresztül volt vezető tisztviselője, első embere, megbízott és választott tanácselnöke, polgármestere településünknek. 2002-ben díszpolgári elismerésben részesült. (K.,2011.okt.);(T.,2011.XI.évf. 9.sz.)
30. Idősek Napi megemlékezés a Művelődés Házában (K.,2011.szept.);
(K.,2011.okt.)
A Csete Balázs Általános Iskola 1 millió 427 ezer forint támogatást nyert a „Határtalanul” iskolai kirándulási programban, melyből 2012 májusában Ukrajnába utazhattak a tanulók és nevelők (N.,2011.szept.20.);
(N.,2012. márc.6.)

Október

- 3-9. Könyvtárunk is csatlakozott az Országos Könyvtári Napok rendezvénysorozathoz Gyermekkönyv kiállítás és bemutató
Olyan szép, mint a festett kép: Pásztorné Győr Mária festményeiből nyílt kiállítás a könyvtár olvasótermében Város ez nem falu:
helytörténeti vetélkedő
Hogyan éltek eleink? Élet a XX. században
Ki tud szebben mesélni?

A Kaméleon Társulat előadása

Ördögös masina

IT eszközök használata

10. Megemlékezés az aradi vértanúkra a Jászkisériek Baráti Egyesülete és a Művelődés Háza szervezésében (K.,2011.okt.);(N.,2011.okt.6.)

14. Fennállásának 15. évfordulóját ünnepelte a Pendzsom Néptánc Egyesület (T.,2011.XI.évf. 9. sz.)

17. A Csete Balázs Honismereti Egyesület szervezésében „A Szent Korona és története”, előadó: Woth Imre, a Magyar Koronaőrök Egyesületének elnöke (K.,2011.szept.);(K.,2011.nov.);(T.,2011.XI.évf. 9. sz.);(N.,2011.szept.27.)

21. 1956-os forradalom és szabadságharc ünnepi megemlékezése (K.,2011. okt.) (T.,2011.XI.évf. 9.sz.)

November

10. Ötvös Nagy Ferenc „Ötvösművészet – A kezdetektől napjainkig” c. könyv bemutatója a Művelődés Házában (K.,2011.nov.)

19. 70 éves jubileumot ünnepelt a Jászkiséri Önkéntes Tűzoltó Egyesület (N.,2011.nov.22.)

23. Városunk legidősebb polgárát, a 95 éves Németh Jenő bácsit köszöntötte Hajdú László polgármester úr (T.,2011.,XI.évf. 11.sz.); (N.,2011.dec.6.)

24. A képviselő-testület 250 ezer forint vissza nem térítendő támogatásban részesíti a Jászkiséri Polgárőr Egyesületet térfigyelő kamerarendszer kiépítésére, melyet a település forgalmasabb pontjain helyeznek el, magánszemélyeknél. (N.,2011.dec.20.);(Öjkv.,2011.nov.24.)

25. Adventi játszóház a Csete Balázs Honismereti Egyesület szervezésében a Művelődés Házában (T.,2011.XI.évf. 10.sz.)

December

8. Közmeghallgatás, meghívott vendég Pócs János országgyűlési képviselő (K.,2011.nov.);(T.,2011.XI.évf. 10 sz.);(Öjkv.,2011.dec.8.)

9. Véralás

11. XXII. „Apáról-fiúra” népi gyermekjátékok közösségi bemutatója (K.,2012.jan.) (N.,2011.dec.16. Jászsági Mozaik mell.)

16. Véralók köszöntése a Városi Könyvtárban (K.,2011.dec.)

17. Karácsonyi forgatag –Jászkisér Város Önkormányzatának rendezvénye (T.,2011.XI.évf. 11.sz.)

17. A Jászkiséri Pedagógus Női Kar karácsonyi hangversenye a Művelődés Házában (K.,2011. nov.);(N.,2011.dec.8.)

Minisztériumi támogatáshoz jutott a város (N.,2011.dec.29.); (N.,2012.jan.4.)

A Márai-programban keretében a Városi Könyvtár 550 ezer forint

támogatást nyert, az összegből 221 könyvvel gyarapodott a könyvtár állománya az idei évben (N.,2012.jan.19.)

2012

Január

1. A Városi Könyvtár beolvad a Művelődés Háza és a Csete Balázs Helytörténeti Gyűjteménybe (N.,2011. dec.27.);(Öjkv.,2011.aug.25)
(Öjkv.,2011.nov.16.) A jászkiséri Településüzemeltetési Intézmény végzi a településen a hulladékszállítást (Öjkv.,2011.dec.8.)
14. A Doni katasztrófa való megemlékezés a Jászkisériek Baráti Egyesületének szervezésében, beszédet mondott Kerekes Sándor nyugalmazott ezredes (K.,2012.jan.);(N.,2012.jan.12.);(N.,2012.jan.19.)
20. Magyar Kultúra Napi ünnepség a Művelődés Házában, előadók Lázár Balázs színész, költő és Tallián Marianne színésznő (K.,2012.jan.);(N.,2012.jan.26.)
20. Az Apáczai Kiadó Genius Apáczai Diploma bronzdíjával tüntette ki Kiss Lajost, a Csete Balázs Általános Iskola igazgatóját (K.,2012.febr.);(N.,2012.jan.30.)

Február

- 14-15. Farsangi ünnepkör a Városi Könyvtárban a 3. évfolyam részére Megkezdődött a cselédház felújítása a Csete Balázs Helytörténeti Gyűjteményben (T.,2012.XII.évf.5.sz.);(N.,2012.máj.17.)
23. Honismereti játszóház a Városi Könyvtárban a Csete Balázs Honismereti Egyesület közreműködésével a 4. évfolyam részére
27. Szellemi Kulturális Örökség Jászsági Fóruma a Csete Balázs Honismereti Egyesület és a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatósága szervezésében (K.,2012.febr.);(K.,2012.márc.);(N.,2012.febr.9.)
29. A budapesti MÁVGÉP Kft. beolvadt a jászkiséri MÁV FKG Kft-be, ezután jászkiséri központtal működik az ország egyik legnagyobb vasútépítő és karbantartó társasága (N.,2012.jan.11.)

Március

3. III. Hagyományörző disznóvágás a Tájház udvarán (K.,2012.febr.);(K.,2012.márc.) (N.,2012.febr.28.);(N.,2012.márc.8.)
- 5-8. Nőnap ajándékkészítés a Városi Könyvtárban az első és második évfolyam részvételével
9. Véralás
14. Rendhagyó megemlékezés az 1848. március 15-i eseményekre. Az Általános Iskola tanulói több helyszínen felelevenítették a történelmi eseményeket. (K.,2012.febr.);(T.,2012.XII.évf.3.sz.);(N.,2012.márc.1)

15. Timár Viktor és Antal Tibor gyimesi csángó hagyományörzők lemezbemutató koncertje a Művelődés Házában (K.,2012.febr.)
22. Honismereti játszóház a Városi Könyvtárban a Csete Balázs Honismereti Egyesület közreműködésével a 3. évfolyam részére
22. ÁFÉSZ közgyűlés a Városi Könyvtárban
24. Bél Mátyás-vetélkedő a Városi Könyvtárban felső tagozatos diákok részvételével (K.,2012.ápr.)
- 26-30. Internet Fiesta a Városi Könyvtárban. A Csete Balázs Általános Iskola 14 millió forintot nyert az Iskola-háló című pályázaton. Programjuknak a „Nyitott Szívvel – óvodától a középiskolaig gyermekeink jövőjéért” címet adták (N.,2012.márc.1.);(N.,2012.márc.5.)
30. Húsvéti játszóházzal várta az érdeklődőket Csete Balázs Honismereti Egyesület a tájházban.(N.,2012.ápr.10.)

Április

- 3-13-ig Tüdőszűrő vizsgálat
6. Húsvéti tojásfestés a Városi Könyvtárban
13. Felső tagozatos szavalóverseny a Városi Könyvtárban
15. My Fair Lady –Jászapáti Színház Színjátszó Kör előadása a Művelődés Házában (T.,2012.XII.évf.3.sz.)
26. Honismereti játszóház a Városi Könyvtárban Csete Balázs Honismereti Egyesület közreműködésével második évfolyam részére
26. Anyák napi ajándékkészítés a Városi Könyvtárban

Május

1. Civil Majális a Dongó Vendégház és Sörkertben (K.,2012.ápr.)
7. A jász-kun redemptio: megemlékezés a Művelődés Házában (N.,2012.máj.15)
- 7-11. Ukrajnai kirándulás a „Határtalanul program” keretében (N.,2012.máj.17.)
17. Honismereti játszóház a Városi Könyvtárban Csete Balázs Honismereti Egyesület közreműködésével az első évfolyam részére
30. Pünkösdi ünnepkör a Városi Könyvtárban a 3. évfolyam részére

Június

- 1-2. Kiséri Napok
A Képviselő-testület által alapított díjak átadása
Év Sportolója Díj: Pálfi György
Év Szociális Díj: Szüle Andrásné
Év Nevelője Díj: Szórádné Bozorádi Erzsébet
Év Kultúra Díj: Balogh György
Jászkisér Városért Díj: Jászkiséri Polgárőr Egyesület
Város Díszpolgára: Szabóné Katona Róza háziorvos
(T.,2012.XII.évf.6.sz.);(N.,2012.jún.5.)
14. „Jászsági Népi ételek” című könyv bemutatója a Városi

-
- Könyvtárban Horthyné Bathó Edit ajánlásával
15. Véradás
 23. Éjszakai tárlatvezetés a tájházban a Csete Balázs Honismereti Egyesület szervezésében (N.,2012.jún.21.)
 29. Semmelweis napi megemlékezés Polgármesteri Hivatal házasságkötő termében
2012. évben jubilálók:
Pap Sándor 10. évét tölti az egészségügy területén
Farkasné Nagy Márta 15. évét tölti szociális területen
Halász Ferencné szintén 15. évét tölti szociális területen
Kovács Sándor és Szűcs Attila 20. évét tölti az egészségügy területén
Győri Jánosné 25. évét az egészségügy területén
Móré Éva fogszakorvos 25. évét az egészségügy területén
Baka Ibolya fogszakorvos Jászkisér településen a 30. évét tölti az egészségügy területén
Juhász Józsefné 35. évét az egészségügy területén
Gubicznó Csejtei Erzsébet gyógyszerész 40. évét tölti az egészségügy területén. (T.,2012.XII.évf.7.sz.)Július
 2. Az Egerben megrendezett Országos Honismereti Akadémián a Honismereti Szövetség elismerésben részesítette Szakálné Torma Esztert a honismereti mozgalomban végzett kiemelkedő munkájáért.
 14. II. Jászkiséri Hagyományőrző Lovasnap (K.,2012.jún.)
 21. Sportnap a Sportegyesület szervezésében (T.,2012.XII.évf.7.sz.)